ALEXANDRI

APHRODISIENSIS PERIPATHETICI

Doctiſsimi,

QVAESTIONES NATVRALES ET MORALES ET DE FATO,

HIERONYMO BAGOLINO VERONENSI PATRE, & Ioanne Baptiſta filio interpretibus.

DE ANIMA LIBER PRIMVS,

Hieronymo Donato patritio Veneto interprete:

DE ANIMA LIBER SECVNDVS

vna cum commentario de Miſtione,

ANGELO CANINIO ANGLARIENSI INTERPRETE.

Omnia accuratiſsime nunc in luce æduntur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,

Apud Hieronymum Scotum.

MDLIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ILLVSTRISSIMO

AC REVERENDO DOMINO BERNARDO

SALVIATO PRIORI ROMANO DIGNISSIMO.

ANGELVS CANINIVS ANGLARIENSIS

S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SVPERIORIBVS diebus quorundam meorum amicorũ hortatu Alexandri Aphrodiſienſis ſecũdum librum de Anima vna cum libello de Miſtione in latinam linguam conuerti. Qui meorum ſtudiorum primus fructus in publicum emerſit. Verum, cum vt conſuetudinem, quæ in edendis libris paſſim ab omnibus ſeruatur, vt ſub alicuius viri illuſtris auſpicijs in lucem exeant, ſequerer: tum vt patronum huic meo labori, licet exiguo, pararem, mecum ipſe reputabam animo, quem his meis rationibus accommodatum inuenire poſſem: Cum tu Vir clariſſime occurriſti (etſi tibi fortaſſe ignotus ſum, tua tamen illuſtria geſta mihi, vt omnibus alijs hominibus luce clariora ob oculos verſantur) Tu ſolus inquam occurriſti, qui & hoc munere digniſſimus, & ad id præſtandum aptiſſimus eſſes. Non ſum enim neſcius quantum per te auctoritatis, quantum exiſtimationis liber is apud omneis habiturus ſit. Omnes quippe inuidorum & maleuolorum morſus tua auctoritas, tuumq; celeberrimum nomen retundet. Quis enim eſt, qui tuæ familiæ nobilitatem tuorumq; maiorum virtutes, tua demum clariſſima geſta ignoret? Quis rei bellicæ arteis, quis omnia στρατηγήματα melius explorata habet? Naualium præliorum peritiam, in qua ſumma cum laude excellis, ꝗ omnibus id notiſſimum ſit, pretereo. Quæ omnia cum in te eximia ſint, rei militaris acrimoniam philoſophię lenitate tẽperare voluiſti. Id quod à te, vt alia omnia, ſapientiſſimè factum eſt. Feliciſſimè itaq; philoſopharis, bonas literas non gręcas minus q̃ latinas, quod perrarum eſt, optimè tenes, vt omnium bonorum ἀπολαύσεων conſequaris. Sed ſi tuas laudes oratione perſequi vellem, & eloquentia maiore, & tempore longiore opus eſſet. Quanquam nec mea, nec alterius commendatione indigeant, cum omnibus perſpicuæ ſint, ſuaq; luce præfulgeant. Accipe igitur Vir illuſtriſſime hilari vultu hoc tenue munus, quod mei ingenui vires elaborare potuerunt, meq; in tuorum clientium numero repone. Vale.

IO. BAPTISTA BAGOLINVS

VERONENSIS, HIERONYMI FILIVS

VINCENTIO MADIO BRIXIANO PHILOSOPHO. S. P. D.

MAGNAM eſſe vim propinquitatis, & ſimilitudinis animorum, rerumq; omnium, ſicut ante ſentiebam, ſapientiſsime, idemq; mihi amiciſsime Vincenti: ita nunc ea ipſa vi factum eſt, cum Aphrodiſienſis Alexandri naturales, & morales Quæſtiones à patre olim inchoatas, à me nuper in latinum plene conuerſas emiſſurus eſſem, vt eas in nomine emitterem tuo: nempe pro tuorum cum ſcriptis Alexãdri conſenſu dictorum pro noſtrarum coniunctione voluntatum, Cum enim eodem tempore & te audirem, & Alexandro operam vertendo darem, magnis in rebus, difficillimisq; in philoſophia locis illæ mihi ipſæ ſententię, eadem inuenta vtriuſq; videbantur: ſiue quod ex idem ipſe ſentires: vt acute ſoles, & perſpicue iudicare, non temere: ſiue quod Alexandrum legiſſes accurate, vt verſaris in veteribus Græcis omnibus magnis viris illis, non Philoſopho quouis inepto: ſiue quod vtrunq;, &, cum optime ſentires, placeret Alexander tibi: & cum Alexandrum ſtudioſe legeres, optima quæq; ex illo depromeres. neq. id mihi modo, ſed permultis aliis etiam, ijsq; doctis tuis auditoribus cum tua ſumma laude videbatur. Noſtra autem coniunctio, Vincenti, non vulgaris: primum enim apud patrem meum, dum viueret, non tu diſcipulus modo, ſed penè filius, quod tu aſsidue tu prædicas: illo deinde mortuo, non tu magiſter modo meus in doctrinis, ſed actionibus, vita: quod ego teſtor: cum tu non in contemplando ſolum, verumetiam agendis in rebus conſilio valeas, atque prudentia, tum vero ijdem mores, eadem fortunæ, eædem res inter nos omnes. ea prætereo, quæ magnam vim habent, quibus tam multa ſæpe tribuimus, nobilitatem, opes, potentiam, quæ, ſicut ea ſunt apud te, vt eorum cauſa in ampliſsimo honore eſſe poſſes, ac mihi, & amicis cum ſplendore patent honeſtis: ita ab illuſtrioribus tuis ornamentis obſcurantur, virtus autem ea tua eſt, vt tibi vel ipſa ſola in primis deuinctus eſſe poſsim: quę etiam ipſa quam plurimas magnorum hominum amicitias tibi conciliauit. quibus te pro rebus omnibus cum amem, obſeruo etiam vehementer, te vtor cum reuerentia familiariter: cum mihi, quę tua eſt humanitas, fraterno in amore mirifice reſpondeas, idq́ue tribuas, quod ego mihi ſumere nunquam auſim. Itaque tum pro noſtra coniunctione, tum pro tua cum Alexandro, vt ita dicam, identitate, re poſtulante, inclinante, animo, opus quadam ex parte meum Alexandrum tuum tibi reddidi. Idq́ue eo etiam libentius feci, quod, cum ſtudio ſeruirem in te meo, amicitiam etiam noſtram ipſam, qua ego delectari in primis, & gloriari ſoleo, hoc facto peruulgabam meo: & Alexandrum ipſum, pro tuo inter horum temporum philoſophos nominis ſplendore, & loci, quem obtines, dignitate illuſtrabam. addo etiam nonnihil merito, quod res tuo magna ex parte ſuſcepta conſilio, magna tibi debebatur ex parte. Alexander autem, optime noſti, quam corruptus gręce circunferretur: admirabilis auctor in philoſophia, miſerabilem in modum mendoſus. ſed vt ſcis, veteribus adhibitis manu ſcriptis exemplaribus græcis multo melioribus, locis collatis vel in Alexandro ipſo, vel Themiſtio, Ioanne Grammatico, Simplicio, Ariſtotele plurimum, mea ſumma induſtria, doctis conſulendis, & te in primis Vincenti, effeci, vt plurimis in locis antea obſcurum, nunc clarum fecerim Alexandrum: quantum eius propria breuitas, obſcura. & conciſa quędam oratio hactenus à me fieri dilucidior potuit. qua in re ita me intra Latinæ linguæ terminos conſtitui, vt Alexandri ſententias conſeruarem in magna difficultate. Multo certe melior à me nunc latinus exit Alexander, quam græcus habeatur: res vt ita dicam, tua amoris noſtri pignus, labor hic meus, quicunq; eſt, in publicam philoſophantium vtilitatem. Quod tu factum meum cum probaris, probatum omnibus pro tua & in rebus iudicandis intelligentia, & apud omnes auctoritate putabo. Vale.

ALEXANDRI APHRODISIENSIS

NATVRALIVM ANNOTATIONVM, DIFFICVLTATVM ET SOLVTIONVM, LIBER PRIMVS.

PER QVAE QVIS CONSTITVAT PRIMAM CAVSAM SECVNDVM ARISTOTELEM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPVT PRIMVM.

SI SVASTANTIAE omnes ſunt corruptibiles, erunt omnia corruptibilia: alia.n.à ſubſtantia ſeparari non poſſunt: ſed non ſunt omnia corruptibilia: nec ſubſtantię omnes corruptibiles. nõ ſunt autem omnia corruptibilia, quia impoſſibile eſt motum eſſe corruptibilẽ, eſt enim æternus. ſi.n. genitus eſſet, cum omne quod generatur, ab aliquo, & ex aliquo generetur, eſſent vtique & illa, ex quibus motus. Sed ſi quidem ita ſe haberet, vt neq; quod agit, neq; quod patitur, vt illud quidem pati poſſet, hoc vero agere, indigeret mutatione aliqua iam eſſet vtiq; & motus, non autem fieret. Si autem eſſet aliquid illa impediens, oporteret motum aliquem factum iri, vt hoc quidem agere, illud vero pati, & fieri motum ex ipſis. hoc autẽ pacto neceſſe erit, antequam fiat motus eſſe motum non genitum. atqui motus eſt in eo quod mouetur: quare & ęternus in eo quod mouetur æternę, impoſſibile.n. eſt aliquid æterno motu moueri, niſi ſit æternum. Nam ſi quis dicat motum eſſe æternum, quia ipſum ex alio in aliud ſuccedat corpus: primum quidem non faciet motum continuum. & vnum: motus.n. continuus eſt, cum eſt vnum id, quod ipſo mouetur. inſuper poſſibile erit deficere motũ, niſi aliquod aliud, quod ſit æternum, ordinatæ, & terminatæ, eorum quę mouentur, ſucceſſionis cauſa ſit, æternũ corpus, quod æterno tempore moueatur: atqui æternus, & continuus eſt ſolus motuum circularis latio: igitur id, quod eo mouetur eſt æternum. Eſt quoque hoc inter corpora optimum: æternum.n. non æternis melius. Id etiam, quod primo omniũ motuum mouetur, & animatum: optimum.n. ex corporibus animatum; eſt enim melius animatum corpus inanimato: at circulo verſatile corpus optimum, quare & animatũ: quod enim eſt omnium corporum optimum, animatum eſt: circulo vero verſatile corpus huiuſmodi eſt. At vero oẽ, quod mouetur, ab aliquo mouetur: igitur & quod per animã mouetur, omne ab aliquo. Si vero quod per anima mouetur, ex impulſu mouetur, impulſus autem eſt ex alicuius deſiderio: itaq; & ſi etiam æternum ſit corpus, ex impulſu & deſiderio alicuius mouebitur. Si autem eſt quod ex impulſu, & deſiderio mouetur, neceſſe eſt aliquid eſſe, quod deſiderans hoc, mouetur æterno motu, quod & ipſum æternum ſit & actu: omne enim, quod vim habet mouendi aliquid, actu aliquid, exiſtens mouet: & quod ſemper, & cõtinue mouet, ſemper idem erit actu, & expers omnino potentiæ erit. ſi.n. erit potẽtia, poterit vtique & motus corruptum iri, cum non ſit actu quod ipſo motu mouebit. Quinetiã illud erit ĩmobile: ſi.n. & hoc mouebit, cum moueatur, indigebit & hoc rurſus aliquo alio mouente. Sed ſi ĩmobile incorporeum: omne.n. corpus, qua corpus mobile. erit igitur ſubſtantia aliqua æterna, ſimplex, & ĩmobilis, actus exiſtens corporis circulo verſatilis, æterni, atque continui motus. Mouebitur aũt ab ipſo diuinũ corpus, eò quod ipſum intelligat, appetatque, & deſideret ei ſimile fieri: oẽ.n. quod mouetur ab immobili aliquo ſeparato, hoc modo mouetur. Monſtratio eſt per reſolutionem: impoſſibile eſt.n. primi principij demonſtratione eſſe: ſed opus eſt, cũ à poſterioribus, & manifeſtis inceperimus, per conuenientiam cum his reſolutione vtentes, illius naturam conſtituiſſe. Quod aũt forma motiua circularis motus ſit primo intelligibilis, & maxime, & primo appetibilis, & maxime ex hoc demonſtrari poſſet. forma eſt propriæ intelligibilis: materia.n. cum nullum ſit actu entium proportione intelligibilis eſt, & vt inquit Plato: ratiocinatione; forma vero intelligibilis eſt, cum ſit aliquid actu. formarũ quoq; magis intelligibilis eſt, quæ eſt in ſubſtãtia, quã quæ eſt in aliquo alio, quia & magis, & earum, quæ in ſubſtantia. quæ maxime ſimplex, & quæ ſemper eſt actu: eſt.n. hæc maxime intelligibilis, eò quod & maxime ſit, cum ſemper ſit actu, & quia ſui natura ſimplex ſit: ſimplex vero maxime intelligibile. quæ.n. ſunt in cõpoſitis, tunc ſunt intelligibilia, cum intellectus ipſa ſeparauerit ab illis, in quibus ſunt, & veluti ſimplicia ipſa fecerit: huiuſcemodi autem eſt vniuerſi motiua ſubſtantia: maxime igitur ipſa intelligibilis. Verum & maxime appetibilis. maxime.n. ſui natura appetibile, quod ſui natura maxime bonum: huiuſcemodi autem hæc, in forma enim bonum magis, quã in materia: in eo enim quod ait magis, quàm in patiente: & patiens quidem eſt, quod aliquid potentia eſt, agens vero, quod actu: & in terminato magis, quã in interminato. in forma itaq; bonum magis, quam in materia: & in forma, quæ in ſubſtantia magis, quàm in aliquo alio genere: per hanc enim etiam aliæ ſunt: & earum quæ in ſubſtantia, quæ maxime exiſtit, & ſimplex, & expers eius, quod in potentia, bona maxime, huiuſmodi autem oſtenſa eſt eſſe prius dicta natura: proprie igitur, & primo appetibilis ipſa eſt atque intelligibilis.

De colore quædam, *Cap.* 2.

COlorem definiuit Ariſtoteles, extremum perſpicui terminati, quatenus eſt perſpicuum, corporis enim, qua quidem corpus, extremum ſuperficies, qua vero perſpicuum color: idcirco & ſimul eſt color cum ſuperficie. qm̃.n. cuiuſq; corporis, vt corpus, extremum eſt ſuperficies: & perſpicuum ipſum eſt corpus: huius quoq, qua corpus, extremum eſt ſuperficies eſt antem eius etiam, vt perſpicui, extremnm color: & ſimul ſunt eius ambo extrema quandoquidem extrema non ſunt eadem inter ſe. omne.n. corpus in ſuperficie, & cum ſuperficie: nõ omnis tamen ſuperficies cum colore: quia necomne corpus perſpicuum terminatum, nam perſpicui corporis quoddam eſt terminatũ, quoddam vero interminatum. perſpicuum ergo interminatum, cuiuſmodi ſunt aer, & aqua, quemadmodum nec ſuperficiem propriam atque terminatam habet (terminantur.n. humida, atq; interminata corpora, à cõtinentibus) ita nec proprinm habet colorem, ſed eſt alienorum colorum miniſtratorium, & receptiuum, quemadmodum, & figurarum. Et iure natnra ſubminiſtrãdum alienis coloribus fecit abſque colore perſpicuum, perſpicuum quidem, vt recipere poſſit colores: interminatum vero, & abſq; colore, ne proprius eius color, ex miſtione eius ad ea, quæ per ipſum videntur, impediat veram ipſorum repreſentationem. quod autem eſt in terminatis, & ſolidis corporibus, quemadmodum terminatam habet, vt corporis figuram, atque extremũ, ſic opus eſt, & vt perſpicui, & eſt, vt perſpicui, eius extremũ color. nam color eſt extremum perſpicui terminati: neq; enim omne corpus eſt perſpicuum: neq;.n. omne receptiuum colorum neq; omne perſpicuum eſt terminatum. quæ autem ſunt in profundo perſpicuorum terminatorum ſic habent colorem, quemadmodum ſuperficiẽ, & figuram. Ex terminatis vero perſpicuis, illa quidem magis ſunt, hæc vero minus talia. maxime.n. perſpicua ſunt ſplendida, & alba corpora: cuius naturæ eſt ignis: flauus.n. videtur miſtione fumi nigri exiſtentis: ſecundo vero, & tertio perſpicua ſunt per diſtantiam ab hoc. quæcunq; vero corporum nigra ſunt, hæc cum priuata ſint colore, etiam ſuperficie priuata ſunt. cũ enim color ſit de numero entium, & eorum quæ in aliis nata ſunt eſſe, oportebat eſſe aliquid, & corpus, in quo color: & eſt hoc perſpicuũ corpus: eſt.n. hoc proxima coloris materia: quod quidem eſt actu perſpicuũ, ipſum actu habens. perſpicuum vero potentia eſt, vt materia, quod eſt receptiuum & contrariorum inter ſe colorum. & eorum qui ſunt inter ipſos: & omni corpori colorem habenti, aut ei quod eſt coloris receptiuum, miſta eſt & perſpicui natura. In quibus ergo corporibus, perſpicuis exiſtentibus, habentibus aliquid perſpicuum in ſe, extremum manifeſtum eſt, & terminatum (eſt antem hoc in ſolidis) eſt in his & color manifeſtus, & proprius: & eſt in his ſolis, qui proprie dicitur color, & magis, in quibus magis. Perſpicuum vero in terminatum nullũ quidem proprium, nec terminatũ habet colorẽ: eo ꝙ propter raritatem nullum retinere, & coercere poteſt. cum autem ſit alienorum colorum, receptiuum, & miniſtratorium, nullum quidem ipſorum paſſiue recipit: mouetur autem ab eis per præſentiam, & habitudinem quandam ad ea corpora, quæ propriũ colorem habent, quouſque cõtigerit ei videri per motum, qui fit à coloribus in illis exiſtentibus, ſubminiſtrãdo animalibus vim cernendi habẽtibus, vt per ipſum colores cõprehendant. hoc vero facere poteſt ipſum perſpicuum in lumine primo moto à præſentia eorum, quæ naturam habent illuminandi patiens, & recipiens ipſum, vt proprium colorem: neq;.n. eſt hic eius proprius color: ſed quouſq; præſens ei fuerit, quod vim habet illuminandi, lumẽ habet: abeunte vero, quod in hoc, ceſſauit lumen, quouſq; igitur illuminatum fuerit, & aliorum colorum qualitates, differentias ſimiliter recipiens, quemadmodum & lumen miniſtratorium fit ſenſibus vim cernendi habentibus: qui & ipſi conſtant ex corpore eodem modo perſpicuo, per paſſionem quæ fit in aſpectibus, à perſpicuo eis extrinſeco, quod mouetur prædicto modo à præſentia colorum. Quemadmodum antem in perſpicuo interminato, & propter raritatem nullum colorem paſſiue recipiente, præſentia quidem eius, quod natum eſt illuminare, eſt cauſa luminis, abſentia vero tenebræ, ſic & in terminatis corporibus plurima miſtio, & præſentia maxime perſpicui corporis. huiuſcemodi autem eſt illud, cuius album eſt proprius color: eſt.n. hic maxime color, & maxime viſibilis, & cauſa. ꝙ corpora ſint magis colorata, & ꝙ magis videri poſſint. omnimoda vero huius abſentia eſt ipſius nigri cauſa: quod priuationi potius ipſius coloris q̃ colore ſimile eſt. coloris vero inter hos ex certa quadam miſtione perſpicuorum, & eorum quę non ſunt huiuſmodi, generationem habent, & indifferentiam. Eſt autem ſimplicium corporum maxime quidem ignis, & viſibilis ſui natura, & ita perſpicuus, vt prædixi huiuſmodi eſt, vt etiam poſſit aerem illuminare, & prębere ei perfectionem ſecundum quod eſt: lumen.n. actus eſt & forma interminati perſpicui q̃ perſpicuum: minime vero huiuſmodi terra ipſa, ex horum autẽ certa quadam inter ſe miſtione, & ex ea illorum, quæ fiunt ex horum miſtione, ipſa colorum, exceptis primis, (primi autem ſunt in ſimplicibus, & primis corporibus) generatio eſt, & differentia. quemadmodum.n. in odore, aliqua quidem in ſeipſis odorem habent, quæcunque huiuſmodi generationem habent, & cõſtitutionem, qualem dicimus eſſe odoris generatiuam: quoddam vero in odorum quidem ſecũdum ſe, receptiuum tamen & delatiuum odorum, qui ſunt in aliis: idcirco inodorum vocatur: eodem quoq; modo colorem quidem habent perſpicua terminata: eſt enim hæc coloris natura: receptiuũ vero, & miniſtratorium coloris eſt quidem ſui natura abſcolor, quod eſt interminatum perſpicuum, quemadmodum ergo interrogati, quidnam eſt ſuperficies, dicimus ſolidi extremum: ita & de colore interrogati, quidnam eſt, merito vtiq; dicemus, extremum perſpicui terminati: quoniam, quã rationem habet ad corpus terminatum ſuperficies, hãc rationem habet ad perſpicuum terminatum color. Melius ordinatum fuiſſet hoc problema in eo libro, qui inſcribitur, Textuum quorundam ex libro de ſenſu, & ſenſili expoſitio atque diſcurſus.

Quorum ſunt definitiones. *Cap.* 3.

DEfinitiones ſingularium quidem nõ ſunt, eò ꝙ hęc cum accidentibus quibuſdam, vt ſint hmõi, habent & non ſemper eiſdem, ſed quæ decidũt, & ſenſu potius q̃ ratione ipſa declarante indigentibus. Sed neque alicuius cõis à ſingularibus ſeparati, & quod ſit incorporea natura aliqua, & æterna: nam quo pacto fuerit bipes incorporeum aliquid? aut quo pacto mortale æternum? dicimus aũt hominem definientes, quandoq; quidem animal greſſile bipes, quandoq; vero aĩal rationale mortale. Sed ſunt definitiones communium

quidem, quę ſunt in ipſis ſingularibus: aut ſingularium, quo ad cõmunia. quæ in eis ſunt. nã in ſingularibus, hęc quidem ſunt propria, & ſingularia: illa vero cõmunia, & mutua: quæ in omnibus, in quibus vtiq; fuerint, cõia cum ſint. & indifferentia ſm ſui naturam, eò ꝙ ſimilis, & eiuſdem naturæ ſint omnia habentia ipſa, ſunt cauſæ. animal. n. rationale mortale, ſiquidem cum materialibus circunſtantiis, & differentiis ſumatur, cũ quibus eſt ipſorum ſubſiſtentia, quæ alterius alteræ ſunt, Socratem faciunt, & Calliam, & ſingulares homines: ſi autẽ abſq; his ſumeretur, cõe fieret: non quia non ſit in vnoquoq; ſingularium hominũ: cum his. n. ſunt propria ipſorum ſingularium: ſed quia eſt in omnibus idem. huiuſmodi itaq; & hoc pacto cõis, quia multis ſingulariũ eſt idem definitiones. idcirco neq; incorporeæ alicuius naturæ, & à ſingularibus ſeparatæ ſunt talium definitiones: hominis. n. definitio, animal greſſile bipes, cõmune eſt in omnibus ſingularibus hominibus, integrum in ſingulo: cõmune, eò ꝙ in pluribus ſit idem, ſed non quia parte huius participet ſingulũ, vnuſquiſq; ſiquidem hominum animal eſt greſſile bipes. ideo neq; cõmunium, vt cõmunium ſunt definitiones, ſed horum, quibus ſingularẽ accidit eſſe naturam: nã etiam vno tm̃ homine ſubſiſtẽte eadem eſt hominis ratio. non. n. quia ſit in multis, hęc eſt eius ratio, ſed quia per talem naturam hõ, homo eſt, ſiue plures fuerint hac natura communicantes, ſiue non. Dicuntur autem notionum, & cõmunium definitiones: quia ipſius intellectus eſt ſeparare hominem ab his, cum quibus ſubſiſtit aliis & per ſe ſumere. eius vero quod cum aliis quidem ſubſiſtit, intelligitur autem ſeorſum ab illis, & aliis, & non vt ſubſiſtit, definitio ipſius notionis, & cõmunis eſſe videtur: quia abſq; accidẽtibus, quod huiuſmodi eſt in vnoq; intellectũ, cõe quoddam eſt, & in pluribus idem, incorruptibilia autem ſunt ipſa cõmunia, ſingularium, in quibus ſunt per ſucceſſionem æternitate: eo. n. quod in ſingularium omnium generatione ſimile, & idem maneat. exiſtunt: huiuſcemodi. n. ſunt ipſa cõmunia, nõ quia in his ſingularibus ſolis ſint, quę ſimul pariter exiſtunt, & propter hoc ſint cõmunia: ſed in omnibus, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei idcirco etiam nihil vetuit mortale aliquid exiſtens eſſe æternum: mortale. n. exiſtens vt ſingulare eſt æternum.

Annotatio in dialogo de hoc, ſi omnia fato fierent, auferri poſſibile, & contingens. Cap. 4.

NVm videtur tibi, quæ ſecundũ ſeriem cauſarum fiunt ita fieri, vt & ipſorum omnium anteiactæ ſint cauſę, & ex neceſſitate ſequatur ipſorũ vnũquodq; ad anteiactam cauſam? Quo enim pacto aliter poſſibile eſt dicere fieri ea, quæ hoc modo fiũt? Quod autem neceſſario ſequitur ad aliquam determinatam, & anteiactam cauſam, nonne videtur tibi impeditum eſſe ab ea, ne aliter aliquo modo fiat, q̃ quod ſe habeat ſm conſequentiam ad ipſam? Videtur & hoc. At vero, quod non fit, eò ꝙ factum iri impeditum fuerit, non vtiq; factu illud poſſibile dicetur: ſiquidem poſſibile id eſt, quod poteſt factum iri, cum impedimento caret: nam ex ſententia illorum, qui dicunt poſſibile factum iri quod non eſt impeditũ, quod impeditum eſt factum iri impoſſibile porro fuerit: hoc vero impeditum eſt factum iri. Recte & hoc mihi videris dicere. Sed ſi hæc videntur tibi hoc pacto ſe habere proculdubio, & quod ad hæc ſequitur conceſſeris: eſt autem hoc eorum, quæ fiunt ſecundum ſeriem cauſarum, & ab anteiactis cauſis nullum aliter fieri poſſe: hoc autẽ poſito, illud quoq; ſequetur, ex ſententia illorum, qui omnia fato fieri dicunt ſola hæc eſſe poſſibilia quotcunq; fiunt, cum omne quod non fit, idcirco non, fiat quia impeditum ſit factum iri ab anteiactis eorum, quę fiunt cauſis. Cur. n. non conceſſerim quæ iam conceſſi? Atqui poſitum erat nobis & illud, omnia quæ hoc modo fiunt ex neceſſitate fieri. Poſitum quippe erat. Ad quæ rurſus ſequitur illud, ſola hæc eſſe poſſibilia, quæcunque ex neceſſitate fiunt: nam ſi ſola quidem poſſibilia ſunt ea, quæ fiunt: quæ vero fiunt omnia ſecundum ſeriem cauſarũ fiunt: quæ autem ſic fiunt ex neceſſitate fiunt: liquet ſola ea eſſe poſſibilia, qua ex neceſſitate fiunt. Recte dicis. Atqui iuxta eos, qui omnia fato fieri dicunt, iuxta eos omnia fiunt ſecundum ſeriem cauſarum. Nam quo pacto aliter? Iuxta ergo eos, qui omnia fato fieri dicunt, ſecundum hos, ſolum quod ex neceſſitate, fit, vt quod eſt, aut quod erit, hoc ſolum poſſibile ſecundum ipſos fuerit. Neceſſe quippe. Sed quæ ex neceſſitate fiunt non poſſunt non facta iri. quod enim poſſibile eſt non factum iri, contingit hoc & non factum iri: quod autem contingit non factum iri, poſſibile eſt non factum iri: quare quod neceſſario fit, erit impoſſibile non factum iri. Recte dicis. Sed, ſi impoſſibile eſt non factum iri quod neceſſario fit ſolum, erit & poſſibile factum iri ꝙ neceſſarium, non quod fit ſolum: & hoc pacto ſequetur ad id, quod neceſſario fit, neceſſario non factum iri, ex quo poſſibile factum iri etiam non factum iri poſſibile eſt: de ſolo autem, eo quod neceſſario fit, poſſibile verificatur: quod cum ſit abſurdum, ſequetur vtique ad eos, qui fato omnia fieri dicunt poſſibile eſſe ſolũ, quod ex neceſſitate fit: cum ſumitur id quod ex neceſſitate, non vt de violento dr̃, ſed de eo, cuius oppoſitũ eſt impoſſibile: & ſi ſecundum eos tantum, qui omnia fato fieri dicunt, non eſt aliud ab eo, quod neceſſario fit id quod fit, neque quod ex neceſſitate fit. neq; eſt illud quidem quod ex neceſſitate fit, vt dicunt, quod vi fit, quod vero neceſſario, quod ſecũdum cauſarũ conſequentiam, notum eſt autem hoc ex eo, ꝙ nec vi aliquid fieri poteſt ſecundum eos, qui omnia fato fieri dicunt: ſi enim quæ fato fiunt, ſecundum ſeriem cauſarum, & ſecũdum diuinum quendam ordinem fiunt, nullum aũt eorum, quæ ſecundum ordinem fiunt, eiuſmodi, vi fit: nullum igitur eorũ; quæ fato fiunt, vi fiet, nam & ſi aliqui non videantur his, qui eorum tempeſtate fuerunt aſſentire, & hoc ab ipſo fato, & diuino ordine habebunt. Quid. n. aliud dicere poſſunt ij, quæ fiunt, dicunt ſecundũ quaſdam incõmutabiles cauſas fieri? Et hoc fatũ appellãt, dicere enim fatum ipſum facere quædam huiuſcemodi, quæ abſq; vi non paritura ſint cauſis ipſis, alienum prorſus à diuino ordine videbitur. Cum autem omnia fato fiãt, tollitur per vĩ aliquid fieri: nam & hoc fuerit ſecundum fatum, & ordinem, vt prius dictum eſt, nam ſecundum eos, qui omnia dicunt hoc pacto fieri, & ipſum non velle ſequi ad ipſum agens, erit ſecundum ſatum, quod quo pacto non omnino irrationabile eſt dicere quoſdam cogi ab anteiactis quibuſdam cauſis, his reniti, quę neceſſario ſunt ſecutura? Maxime quidem irrationabile. Etenim adhæc, ſi quæ fato fiunt, ex prouidentia fiunt, cur rationi conſonum fuerit ex prouidentia aliquos his reniti, quæ bene, & recto ordine, à prouidentia fiunt? Recte dicis. Etenim ſi neceſſe eſt hæc non facta iri, eo ꝙ impedita ſunt facta iri, non fiunt hęc, nec poſſibilia ſunt facta iri, ſi quidem poſſibile ideſt, ꝙ poteſt factum iri, non impeditum. Recte dicis. Quæ ergo

neceſſe eſt non facta iri, hæc non ſunt poſſibilia facta iri. at de quibus poſſumus, prædicentes quod non erũt, verũ dicere hæc neceſſe eſt non facta iri, ſiquidem hæc facta iri neceſſe eſt, quæ quis futura prędicens verum dixerit. Quo enim pacto aliter? De qnibus poteſt, prædicens quod non erunt, verum dicere, hæc non poterunt facta iri. Nam quo pacto facta iri poterunt, quorum oppoſita ex neceſſitate fiunt? Sed ſi de omnibus iis, præter fatum, poteſt, qui non futura prædixerit, verum dicere, nullum eorum, quæ præter fatum, poſſibile erit factum iri. Recte dicis. At qui & neceſſe eſt hæc facta iri, de quibus, ꝙ futura ſunt prędices, verum dicere poteſt, quæ vero neceſſe eſt facta iri hæc non poſſunt non facta iri. Non enim eſt poſſibile. De quibus igitur, quod futura ſunt prædicentem, poſſibile eſt verũ dicere, hæc non poſſunt non facta iri, & de omnibus his, quæ fiunt, ꝙ futura ſunt prædicentes, poſſibile eſt verum dicere. Nam quis alius dicendi modus? Nullum igitur eorum, quæ fato fiunt, poſſibile eſt non factum iri. Non enim poſſibile eſt. Sed ſi poſſibile quidem poteſt & non factum iri, nullum autem eorum, quæ fato fiunt, poſſibile eſt. & non factum iri, nullum vtiq; eorum, quæ fiunt, poſſibile fuerit. Omne.n. poteſt. Secundum quos oĩa quæ fiunt, fato fiunt, nullum etiam eorum, quæ fiunt, vt poſſibile, & non factum iri poſſibile eſt. oſtẽſum eſt autem quod nullum eorũ, quæ præter fatum, aliquod poſſibile eſt, nullum igitur poſſibile eſt, cum omne aut fato, aut præter fatum ſit, neutrum autem eorum poſſibile eſt. etenim ſi quod fato fit poſſibile quis dicat, ꝙ neceſſario fit poſſibile vtique dicet. ſed ſi, quod poſſibile eſt factum iri, poſſibile & non factum iri, quod neceſſario fit poſſibile erit non factum iri. ſi vero præter fatum poſſibile quis dicat, accidet rurſus huic, quod impoſſibile eſt factum iri, poſſibile factum iri dicere. nam quo pacto poſſibile eſt dicere id cõtingere factum iri, quod, cum quis non futurum prædixerit, verum dicit? manifeſtum enim eſt, ꝙ & ſi poſſibile aliter fuerit ſui natura, ex hoc tamen quod impeditum eſt verum erat, qđ prędicebatur de ipſo, ipſum non futurum etenim ſi hoc eſt poſſibile, quod ſi ſuppoſitum fuerit eſſe nullum ſequetur impoſſibile: ad omne autẽ id, cuius oppoſitum, cum prædicitur, verum eſt, ſupponenti eſſe impoſſibile, eo quod idem eſſet, & non eſſet, nullum eorum, de quibus contradictionis de futuro altera pars determinate vera eſt, contingens fuerit: in omnibus autem aiunt alteram cõtradictionis partem determinate veram eſſe. Aiunt. quippe. Nihil igitur eſt contingens. neque.n. de quibus verum eſt verbum, erit, contingens, cum impoſſibile ſit ipſa non facta iri: neq; de quibus verum eſt verbum, non erit, cum impoſſibile ſit aliquod horum factum iri. Si enim aliquis, de quo falſum eſt, ex eis, quæ dicuntur, ipſum non factum iri, dicat alterũ horum contingens aut factum iri, aut non factum iri, ſequetur ad hunc vtranq; dicere contingentia: nam & quod contingens eſt factum iri, verum, eo ꝙ contingat & non factum iri: & quod contingens eſt non factum iri, huiuſcemodi eſt, eò ꝙ contingat ipſum factum iri: hoc autem pacto erit, de quo factum iri contingens, de hoc & non factum iri huiuſcemodi: & de quo non factum iri, de hoc & factum iri contingens. cum autem idem ſit æque contingens factum iri, & non factum iri, quo pacto non eſt abſurdum in his vnam quidem prædictæ contradictionis partem determinate veram eſſe dicere, alteram vero falſam, cum propoſita res vtraque æque poſſit? ſequitur enim ad eos, qui dicunt hoc pacto fieri ea, quę fiunt, pariter veram affirmationem, & negationem fieri dicere in his, quæ hoc modo fiunt, aut pariter vtranq; ipſarum falſam.

Quamobrem augmentatio ſecundum formam ſolum, non autem etiam ſecundum materiam. Cap. 5.

SI augetur ſubiectum cum eo, quod augeri dicitur, permanet autem & materia, nõ ſolum forma, non enim tota permutatur: quamobrem ſecũdum formam ſolum, non autem etiam ſecundum materiam eſt augmentatio? non enim vniuerſa materia quę eſt in his, quæ augentur, permutatur, ſed manente aliquo ex ipſa alia adijcitur: neque enim quod à principio ſeruaretur: neq; forma maneret præexiſtentis materiæ: neq; enim in eo, ꝙ ſit tanta quædam materia, eſt eſſe ipſi materię, quemadmodum nec carni in eo, ꝙ tanta ſit eſt, eſſe carni. An, cum duo ſint in eo quod augetur quale ſcilicet, & quantum, eſt enim hoc quod augetur, hoc autem eſt compoſita ex vtroq; ſubſtantia, & cũ ipſum quantum, vt materia, ſubiiciatur, forma vero qualis locum teneat: quantum quidem non manet idem, quale vero, quod eſt vt forma rei, quæ augetur, manet quoniã ergo quale, quod & forma eſt, manet, quãtum vero non manet: & cauſa quod ipſum non maneat idem, eſt materiæ ipſius fluxus: propter hoc ſecundum materiam quidem non augentur. quæ augẽtur, ſed ſm formam: hæc.n. eſt, quæ eadem manet. eius.n. quod per ſe ſubſiſtit, fit augmentatio ſecundum id, quod manet in eo, per ſe vero ſubſiſtit ipſum compoſitum, quod manet ſecundũ formam: eſt enim materia id, quod fluit nam & ſi permanet aliqua materia in eo, quod augetur, non eſt tamen prædicare de hac, ꝙ ſi augmentata: eò ꝙ ipſa quandoq; & ſi permanſerit, poſtea tamẽ fluat, & permutetur, non enim eſt in eo, quod auctum eſt: ſumere aliquam materiam, quæ per vniuerſum, manens in ipſo eadem numero, receperit additionem aliquam in quantitate, quãcunq; enim ſumpſeris, hæc quoq; fluit, & permutatur, & nihil ipſius idem numero manet, forma vero eadem manet, quouſq; res ſeruetur.

Cur, ſi magis aqua per frigidum, quam per humidum, eius quidem mutatio ex frigido in calidum nõ corrupit ipſam, ex humido vero in ſolidum corrumpit. Cap. 6.

SI magis aqua aqua eſt per frigidum, quàm per humidum: vt ignis quidem per calidum magis quàm ſiccum, aer vero per humidum magis, quàm calidum: terra vero per ſiccum magis, quã frigidum, quânam de cauſa, cũ mutatur ex humido nõ eſt aqua: non eſt enim aqua glacies: ſi autem ex frigido mutatur, manet adhuc aqua: eſt enim aqua etiam cum calefacta fuerit: & cum tamen ignis, ſi mutatur ex calido, nõ eſt amplius ignis, neq; aer, ſi ex humido mutetur: ſed neq; terra manet, ſi ex ſicco fuerit mutata. Hoc quoque de ipſa quis quæſiuerit. quamobrem, ſi per frigidum eſt ei eſſe, intenſio in frigido corrumpit ipſam: ſiquidem conglaciat ab exuberante frigiditate: cum vero conglaciauit, non eſt amplius aqua actu. neq;.n. intẽſio in calido eſt ignis corruptiua: neq; in humido aeris: neq; in ſicco terræ: neq; oĩno alicuius alterius intẽſio in propria forma eſt corruptionis cauſa. An, qm̃ mutatio ex frigido in calidum ipſius, aquæ eſt aeris generatiua: nullum.n. aliud corpus ex aqua poſſibile eſt per ſolam mutationem ex frigido factum iri: non eſt autem aer calidus ſolum. ſed etiam humidus & eſt eſſe ipſi aeri per humidum magis. eſt quoq; nõ ſimile humidum in aqua & aere: eſt enim

aqua

aquã denſior, & idcirco repletiua: aeris vero humiditas eſt tenuis: indiget aqua mutatione, non ſolum ex frigido ſed etiam ex humido: & maxime, quoniam humiditas huiuſcemodi eſt aeris formatiua, in quẽ eſt mutatio aquæ per frigidum: mutatio vero aquę ex humido à calido, & ſicco, quod eſt in hoc, fit, ipſum attenuãte, & craſſitiem eius ĩmutante: quæ mutatio tempore indiget: ob hoc, quouſque caliditas genita in aqua humiditatem ad tantum mutauerit, vt forma aeris fiat manet adhuc aqua: quę quidem non eſt talis, qualis ſincera aqua, ſed tenuis magis: eſt.n. magis tenuis aqua calefacta, q̃ prius: aquæ quoq; rurſus frigefactæ tenues magis ſunt, q̃ quæ prius non fuerint calefactæ: eſt enim via aquæ ipſi mutationis in aerem caliditas: & calefacta aqua non eſt ſimilis & ei, quæ prius. Quemadmodum autem caliditas humiditatem attenuat, ſic rurſus frigiditas condenſat, & concreſcere facit, & quoniam huiuſcemodi humidi concretio à frigido in tempore etiam ipſa fit, ob hoc nec aer frigefactus fit ſtatim aqua, ſed manet aer, quouſq; humidum adhuc tenue fuerit: mutatio autem ex humido, cum nõ ſit ita formatiuum aquę ipſum humidum, vt frigidum, aquam corrumpere videtur: quia non ſolũ fit aquæ mutatio in terram ex humidi mutatione, ſed etiam in glaciem. verum tamen & hæc eſt quodam modo adhuc aqua: eſt enim proportionalis aquæ calidæ glaties: ambæ enim ſunt aqua aliquid paſſa, & in confinio, illa quidem aeris, & aquæ, hæc vero aquæ, & terræ. Eſt quoq;, & in aliis corporibus ſimplicibus mutationem in iuxta poſita eis corpora per mutationẽ alterius ipſa formantium conſpicere indigentem tempore: non enim, vt apparet, ſecundum alterum tantum mutantur, ſed & ſecundum ambo: ex eo q mutatio ſecundum alterũ non fit in contrarium: ſed aut ad remiſsionem, aut ad intenſionem eiuſdem qualitatis ſolum ex mutatione eorum quæ ſunt in eo in contrarium videtur mutari: neq;.n. eſt terram ſtatim ignis, ſi frigefactus fuerit: oportet.n. fieri ſiccitatem quandam certam ob hoc neque fumus neq; fuligo iam eſt terra. ſed neq; ſi in humidum ſolum ignis fuerit mutatus, iam eſt aer: opus.n. eſt eo pacto & certa quadam caliditate: idcirco in confinio primum quodam fit. eadem quoq; & in cæteris ratio forma vero aquæ non eſt ſimpliciter ipſum frigidum, & ſi ſecundum hoc magis, ſed frigidum cum humido. quoſque igitur ſeruari poterit humidum. exiſtente in ipſa frigido, erit forma aquæ frigidum. frigidum autem humidi corruptiuum non poteſt amplius eſſe forma aquæ. huiuſcemodi igitur frigidum eſt eius forma, cuius accretio non eſt aquæ, hoc eſt humiditatis corruptiua.

Quo pacto ſunt contraria magnum, & paruum cum, mutatio quidem fit in contraria, quod autem augetur & minuitur in hæc mutatur. Cap. 7.

SI omnia, quæ mouentur ex contrario in cõtrarium mutantur, quæ vero augentur, & minuuntur mouentur, & hæc quoque ex contrariis in contraria mutabuntur: mutantur autem in magnitudinem, & paruitatem: id enim quod augetur ad magnitudinem creſcit, quod vero minuitur in paruitatem cõtrahitur: contraria igitur ſunt magnum, & paruum, ſed non videntur, vt per plura in prædicamentis monſtrauit Ariſtoteles. An non ſimpliciter in magnitudinem, & paruitatem mutantur quæ augentur, & minuuntur, ſed quæ augentur ſecundum naturam: (hæc autem ſunt, quæ anima nutritiua cõmunicarũt) in perfectionem & perfectam magnitudinem creſcunt: quæ autem minuuntur à perfectione remouẽtur, & in imperfectam contrahuntur. in perfectam igitur magnitudinem, & in imperfectam ipſa mutantur: hæ vero contrariæ ſunt, & ſi magnum paruo non ſimpliciter contrarium dicebat. Amplius quoq; motum in contraria mutationem dicit, contraria cõmunius accipiens: eſt enim ei mos. contraria dicere etiam priuationem, & habitum, & quæ ad aliquid opponuntur: exuperantiam quippe & defectum in moralibus contraria dicit, quæ ſecundum ad aliquid inter ſe opponuntur: & magnum ergo & paruum, cum ſint ad aliquid, contraria vtiq; dici poſſent, nõ propriæ contraria, ſed vt ea, quę ad aliquid. An neque ſecundum ipſum fit motus in ad aliquid. non enim fit dextrum alicuius dextrum, cum omnino ipſum motum fuerit: calidum vero aliquid. aut ſurſum fieri non motum eſt impoſsibile. Aut quãquam non ille, qui dexter factus eſt, permutationem habitudinis talis factus eſt. (Propter hoc enim non eſt in ad aliquid motus, quia non fit ſecũdum hanc habitudinem mutatio ipſius motus ei. quod mutatur ſecundum habitudinem. non enim quemadmodum in loco fit mutatio ipſius, quod hoc modo mutatur, & mutuatur ſecundum locum, ſimiliter, & mutatio in qualitate, & quantitate, ſic & in ad aliquid mutatio ſecundum habitudinem fit, cum mouentur ſecundum habitudinem ea quæ habitudinem mutant: nam, etiam ſi non moueãtur, permutatur habitudo) non igitur, quia non fit hoc modo permutatio ſecundum habitudinem, propter hoc poſsibile eſt permutationem fieri abſque motu: nunquam enim quis alteri dexter factus fuerit, niſi factus fuerit amborum, aut alterius ſecundum locum motus: ſed nec duplum aliud alius factum fuerit, niſi factus fuerit motus ad quantitatẽ. quare & ſi non ſit motus in his, quæ ſunt ad aliquid, tamen per quendam motum ad diuerſas habitudines fit mutatio, quare ob hoc nihil vetuerit & mutationem in magnum & paruum, quæ ſecundum habitudinem inter ſe ſunt oppoſita, per motũ fieri: ſi concedatur illud etiam ea quæ vt ad aliquid opponuntur, contraria dici, & eſſe, & mutationes in hæc contrarias. An non dicũtur ab ipſo, quę ſunt ad aliquid contraria. neq;.n. exuperantia, & defectus ab Ariſtotele contraria dicuntur quatenus ſunt ad aliquid, vt clarum eſt ex hoc q ipſa ad ſe mutuo dicuntur: nam exuberantia eſt defectus exuberantia, & defectus exuberantiæ defectus: contraria aũt eſſe non ſm hanc habitudinem, ſed quatenus, illud quidem plus eſt cõmenſurato: id.n. quod magis, hmõi eſt, hoc vero minus commenſurato: tale enim eſt quod deficit. non enim ea, quæ quouis modo excedunt deficiũtúe contraria dicit: ſed quæ ad ipſum commenſuratũ ita ſe habent, ad quod habitudinem, quæ eſt in ad aliquid neutrum ipſorum amplius ſeruat. album etiam, & nigrum, quà quidem viciſsim dicũtur, ſunt ad aliquid, & nõ contraria: quà vero album quidem eſt talis color, nigrũ vero talis contraria ſunt, & non ad aliquid: cõtraria enim quatenus quidem oſtendunt naturas quaſdam maxime inter ſe differentes non ſunt ad aliquid, quatenus vero ſic appellantur, ſunt ad aliquid.

Ad id, quod non ſit forma in materia vt in ſubiecto. Cap. 8.

AD id, quod non ſit forma in materia, vt in ſubiecto, neq; anima in corpore dicebatur, q vt materia ſit actu forma eſt cauſa: ipſa.n. ſine forma ſubſiſtere non poteſt: quod aũt eſt in ſubiecto eſt in aliquo quod eſt actu, quod poteſt etiã ſine eo eſſe, quod eſt in

eſt in eo ſubiecto. Cui illud aduerſabatur, quod & corpora ad ſubſiſtendum iuuantur ab accidentibus, ſ. quidem omne corpus neceſſe eſt cum aliqua eſſe figura, & colore, cũ tamen concedatur hæc in ſubiecto eſſe corpore non igitur ſatis eſt, vt non ſit in ſubiecto aliquo, conferre ipſi ſubiecto ad ſubſiſtendum: aut ſiquidem aliquid ſimpliciter alicui confert ad ſubſiſtendum, non impeditum eſt hoc in ſubiecto ipſo eſſe: vt oſtenſum in corpore & qualitate, ſine quia impoſſibile eſt aliquod corpus ſubſiſtere. Si autem aliquid ſit vt pars conferẽs illi in quo hoc eſt, impoſſibile eſt eſſe in hoc ſubiecto, cuius eſt pars: forma vero illi, in quo eſt, vt pars, conferre videtur, oportet enim quæſtionem facere de re propoſita, ſitne vt in ſubiecto aliquo, an non, ſumentes aliquam rem, in qua eſt hæc de qua eſt quæſtio: quæritur autem modus quo eſt in ea, qui enim demonſtrat, ꝙ album eſt in corpore, vt in ſubiecto, cum ſumpſerit aliquod corpus in quo eſt album, & oſtenderit, ꝙ ipſum ſit in corpore, neque vt pars neq; vt id, quod poteſt eſſe ſine ipſo, monſtrauit ꝙ eſt in ſubiecto ipſo. ſic autem oportet etiam quærentem de forma, an ſit in ſubiecto, necne, ſumere tale aliquid in quo quidem iam eſt forma, quæritur autem modus. In materia igitur, ſi per ſe ſumatur, nunquam eſt forma: idcirco nec vtiq; quæreretur modus, quo ſit in eo: qđ neque ab initio eſt in ea, qm̃ autem eſt in compoſita ſubſtãtia talis forma, oportet tale quid præaſſumentes de ipſa queſtionem facere, atqui quãcunq; ſumpſerimus compoſitam ſubſtantiã, in ipſa eſt forma, quæ eſt in ea, vt pars eſt compoſiti: nã & anima eſt in corpore organico, in quo eſt ita, vt pars: ſi autem vt pars minime fuerit vt in ſubiecto exiſtens hoc, in quo hoc modo eſt, nec anima ipſa, neq; aliqua omnino forma. An dicet aliquis etiam album albi quidem corporis partem eſſe, in ſubiecto tamen eſſe, corpore. cui confert ad ſubſiſtendum: idcirco & formam compoſitæ quidem ſubſtantiæ partem fore, in materia vero, cui confert ad exiſtentiam eſſe in ſubiecto. Igitur oportet dicere, id, in quo, an ſit aliquid, vt in ſubiecto, quæritur, oportere quidẽ eſſe omnino hoc aliquid & actu exiſtens, non enim in nõ ente poſſibile eſt eſſe aliquid in ſubiecto: eorum vero, quę huic ad ſubſiſtẽdum, & actu eſſe conferunt, eò ꝙ ſint in ipſo, quæcunq; quidem in ipſo ſolum ad ſubſiſtendum conferunt, non aũt & ad eſſe hoc aliquid, hæc in ſubiecto ipſo ſunt: ſecundum quæ enim ſeruãs aliquid naturam propriam poſſibile eſt mutari, hæc in ſubiecto ipſo ſunt: quæcunq; vero non ſolum ad ſubſiſtendum, ſed multo antea ad eſſe hoc aliquid alicui conferunt, ſecundum quæ cum mutatur, non poteſt amplius id, quod erat, permanere, hæc porro amplius non ſunt in eo vt in ſubiecto: quo pacto enim fuerit in ſubiecto homine hoc, cuius abſentia hominem corrumpit? idcirco grãmatica quidem in ſubiecto homine eſt habente ipſam verum conferẽs ei, vt ſit grãmaticus: non. n. ex abſentia grãmaticæ definit etiã eſſe homo anima vero non eſt amplius in ipſo ſubiecto: quia ipſa confert ei ad eſſe, non autem vt ſit qualis, aut quantus, aut alicubi, aut aliquod taliũ entium: huiuſcemodi enim eſt forma naturalis: ſiquidem ſecundum formam eſt vnicuiq; eſſe hoc, quod eſt in compoſito igitur, & eo, quod eſt hoc aliquid propter hoc forma non eſt in ſubiecto: eſt enim pars ſubſtãtiæ vniuſcuiuſq;, hoc pacto in ipſis exiſtẽs, & nõ in materia ſolum: cum neq; à principio ipſa ſit ita ſubiectum, vt hoc aliquid, non habens aliquo pacto formam in ſe: in his autẽ, quæ hoc modo ſunt, eſt, id quod in ſubiecto: aliquid enim, & hoc aliquid eſſe oportet id in quo eſt illud, qđ in ſubiecto, huiuſcemodi. n. eſt, quod habet partes. Amplius, ſi ſubiectũ quidẽ ab eo, quod eſt in ipſo ſubiecto, differt, eò ꝙ ſubiectum poſſit abſq; his eſſe, quę ſunt in ipſo ſubiecto: nam & ſi nõ poſſit cæra eſſe abſq; figura, abſq; tamen hac figura, quam nunc habet, poſſibile eſt ipſam eſſe: quod autem eſt in ſubiecto non poteſt ſeparato ab eo ſubiecto eſſe materiam vero, & formam impoſſibile eſt ſine ſe mutuo eſſe, cum ipſa ad ſe mutuo dicantur: quę vero ad ſe mutuo dicuntur ſimul ſunt natura: ſiquidẽ ad aliquid ea ſunt, quibus id eſt eſſe, eò ꝙ ad aliquid quodãmodo ſe habeant: neq; etiam hac ratione erit forma in ſubiecto ipſa materia, An poteſt & de materia dici, ꝙ abſq; forma quidem eſſe non poteſt, quemadmodũ nec cera abſq; figura: ſed abſq; hac forma poſſibile eſt ipſam eſſe, quẽadmodum & cerã abſq; hac figura. An ſi anima nõ poteſt in aliquo alio corpore ab organico eſſe aut facta iri, huius aũt eſt pars minime fuerit in ſubiecto: figurarũ aũt vnaquæq; non fit in determinato corpore. Amplius homo quidẽ eſt & cum anima: eſt etiam cum colore atq; figura: ſed non eodem modo: ſed cum anima quidem vt parte, & quę maxime ei confert, vt ſit homo: in quo. n. fuerit huiuſmodi anima, hoc eſt homo: non eſt item color, & figura hoc modo in homine: non. n. omne quod habet huiuſcemodi figuram, aut colorem eſt homo: idcirco hæc quidem in ſubiecto ipſo ſunt, non item & anima ipſa. eadẽ quoq; ratio & in aliis naturalibus formis.

Cur non bonæ habitudini ægritudo potius quam mala opponitur habitudo. Cap. 9.

QVæſitum eſt, cur non bonæ habitudini, quę eſt intenſa ſanitas, ægritudo potius q̃ mala opponitur: habitudo ſiquidem contraria plurimum inter ſe diſtant in eodem genere. ſi enim mala habitudo in ſano fit, erit quædam remiſſa ſanitas: ſic autem erit intenſæ ſanitati remiſſa ſanitas contraria: abſurdum autem eſt ſanitati quidem ęgritudinem contrariam dicere, non item intenſæ quoq; ſanitati ægritudinem, aut in ægritudine intẽſionem: hæc. n. erit plurimum ab ipſa diſtans: An ſiquidem circa idem fierent & ſanitas, & bona habitudo, nec non ęgritudo & mala habitudo, eſſet vtiq; rectum, quod dicitur: quoniam oportet circa idem contraria fieri. ſi autem in alio quidem eſt ſanitas, in alio vero bona habitudo & in quo quidem eſt ſanitas, in hoc & ægritudo: in quo vero mala habitudo, in hoc & bona habitudo: neq; bona habitudo fuerit intẽſa ſanitas, neq; ipſi contrarium ægritudo: cum neq; initio circa eadem ipſa fiat: fiunt. n. ſanitas, & ægritudo circa potentias primorũ corporũ, ex quibus animalia, quę ſunt ipſa elementa, quorum potentiæ ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas: nam in harum potentiarum mutua menſura eſt ſanitas, in earundem verum incõmenſuratione eſt ęgritudo: bona aũt, & mala habitudo circa hæc fiunt, circa quæ robur, & imbecillitas, eſt. n. ſimilis bona habitudo robori, mala vero habitudo imbecillitati. nã qui habet robur maius, q̃ ſit robur ſecundum ſimplicem ſanitatem, accurrate bene habituatus vocatur. & qui habituatus eſt ita, fortis eſt: & qui imbecillior eſt, q̃ ſit qui ſecundum ſimpliciter ſanorũ robur, male habituatus ſecundũ illud. atq robur, & imbecillitas in cõmenſuratione ſimilarium partium in animalibus, & in cõmenſuratione habent eſſe: robur quidem in harum cõmenſuratione, imbecillitas vero in earundem incom-

incõmenſuratione:quare & bona habitudo,& mala habitudo in his vtiq; merito fient:& erit vtiq; vt imbecillitas robori,ita bonæ habitudini mala habitudo contrarium idcirco& ſi circa quæ ſanitas,circa eadem & bona habitudo,verſaretur,dicere bonam habitudinem ſanitatem intenſam, rationem vtiq; aliquã habere:ſed quia non eſt circa eadem, non decenter ita dici poſſet. Niſi forte, quia aduenit bona habitudo præſuppoſitæ omnino ſanitati facta quidem aliqua additione ei, qui eſt ſanus:ſed non ſecundum ſanitatem, nec ſecundum huius cõmenſurationem.

Quo pacto, ſi quatuor ſunt cauſæ,non erit & indiuiduis corporibus ſubiectum ipſa materia. Cap. 10.

SI naturalium principia,& elemẽta ea ſunt, de quibus Ariſt.dixit in Phyſico auditu,ſunt autem hæc materia,forma,& efficiens, & ipſum cuius gratia, corpus circulo verſatile,aut nõ erit naturale corpus aut erit materia, & ſubiectũ in illo, aut non dicet omnia naturalium principia. quid.n.eſt ſubiectum illi?at vero naturale corpus & illud : omne.n.corpus aut naturale eſt, aut mathematicum : non eſt autem mathematicum illud,cum omne,quod eſt in motu, qui ex ipſo procedit corpus eſt naturale:illud autem eſt in motu, ſiquidem & ſemper mobile,& cauſam motus in ſeipſo habẽs. An ſi natura ſecundum ipſum principium motus, & ſtatus in quibus eſt primo,& non ſecundum accidens:non habeat autem illud principium ſtatus in ſe, neq; vtique naturam habebit ſi vero naturam non habebit,neq; naturale corpus vtiq; erit. Sed ſi non naturale,quale nã?non enim proculdubio mathematicũ, quia animatum eſt: oẽ autem corpus animatum eſt naturale. ſi autem non eſt naturale corpus,non habet ſubiectum ipſum materiam:ſiquidem materia eſt,quę ſucceſſiue vim habet recipiendi contraria. An ſi quidem materiã dicere ſolum vltimum ſubiectum contrariorum ſucceſſiue receptiuum,in ipſa materia non eſſet cõprehenſum ſubiectum quinto corpori:ſi autem definit materiam etiã hoc modo,vltimum ſubiectum informe ſecundum ſe,in materia,quæ ſi dicitur,comprehendetur etiam ſubiectum diuino corpori:eſt enim cõmunior hæc ratio principij ſecundum ſubiectum,& cõplectens in ſeipſo vtraq; ſubiecta. Non tamẽ ſi diuerſæ ſunt inter ſe materiæ,& quæ eſt ſubiecta diuino corpori,& quæ in generabilibus,& corruptibilibus,iam ſunt etiã compoſitæ : ſi enim eſſet aliquod eis vnũ ſubiectum, indigerent ipſe differentiis, quibus ſpecificatæ,habentes idem ſubiectũ,inter ſe different. ſi autem ſunt omnino diuerſæ,nõ neceſſe eſt ipſas ſpecificis quibuſdam differẽtis inter ſe differre:neq; enim forma, & materia ſunt ob hoc etiam compoſitæ, quia ſunt inter ſe diuerſæ.

Quomodo dictum ſit in primo de Anima, Animal enim vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius. Cap. 11.

QVærebatur, quõ dictum eſt in primo de Anima Ariſtotele, Animal enim vniuerſale,aut nihil eſt,aut poſterius. Quòd quidem poteſt vſus eſſe animali exemplo in ipſa anima, & his quæ ſic vniuerſalia dicuntur, vt habeant primum,& ſecundum,volens quõ ſe habet oſtendere,dictum eſt à me in cõmentario illius libri. Poſſumus tamen oſtendere, quod dictum eſt in animali etiã in his,quæ proprie genera ſunt, conuenire qm̃ enim genera vniuerſalia ſunt, vniuerſalia vero quibuſdam exiſtẽtibus vniuerſalia ſunt:non.n. ſi eſt nihil,eſt vniuerſale,& genus, & vniuoce prædicatur, ſed oportet eſſe rem aliquam, cui ipſum vniuerſale accidit:& eſt illud quidem res aliqua,cui vniuerſale accidit : ipſum autem vniuerſale non eſt proprie aliqua res, ſed quodam alteri accidens, vt animal eſt quædam res, & naturæ cuiuſdam ſignificatiua:ſignificat.n.ſubſtantiam animatam vim ſentiendi habentem : quod ſecundum quidem ſui naturam non eſt vniuerſale:nihil.n.minus erit etiam ſi vnum numero animal eſſe ſuppoſitum fuerit:ineſt autem ei, cum ſit huiuſmodi, in pluribus eſſe,quæ etiam ſpecie inter ſe differunt: accidit ergo hoc ei, quod.n.non eſt in ſubſtantia alicuius eſt ei accidẽs. qm̃ ergo genus huiuſmodi non eſt aliqua res, ſed accidens alicui rei,dixit ipſam Ariſt.aut nihil eſſe, cum non proprie ſit:animal.n.vt genus ſignificare volens, addidit animali,vniuerſale,dicens,animal.n.vniuerſale.hoc igitur animal,vt genus,aut nihil eſt,quia non naturam aliquam propriam ſignificat, ſed eſt accidens alicui rei poſt accedens:aut,ſi etiam quis,quod hoc pacto eſt,ens dicat, poſterius erit illo, cui ineſt : rem.n.oportet eſſe priorem, q̃ ſit accidens illi. Quòd autem ſi hoc re poſterius,clarum.cum.n.eſt anima, nõ neceſſe eſt animal, vt genus,eſſe:poteſt.n.ex ſuppoſitione etiam vnum aliquod animal eſſe, qm̃ non in eius ſubſtantia ipſum vniuerſale.ſed ſi ſit animal, vt genus, neceſſe eſt & animal eſſe,& ſublata quidem ſubſtãtia animata ſenſitiua,neq; vtiq; animal erit,vt genus:impoſſibile.n.eſt quod non eſt eſſe in pluribus:ſi tamẽ ſublatum fuerit animal vt genus,non neceſſe eſt & ſubſtantiam animatã ſenſitiuam ſublatam iri:poteſt.n.in vno eſſe,vt dixi: & propter hoc dictum eſt illud,aut nihil eſt,aut poſterius, cum autem ſit poſterius re,cui accidit,rurſus ipſum ſit prius vnoq; horum,quę in parte,& quæ ſunt ſub eo:quia eſſe quidẽ generi eſt vt de multis,& differentibus prædicetur: eſſe vero in parte eſt eſſe cum multis ſub vno aliquo,aut genere,aut ſpecie,idcirco ſublato quidẽ vno eorum, quæ ſub cõmuni,non ſimul aufertur ipſum commune,quia eſt in pluribus ſed ſi ſublatum fuerit ipſum commune, nullum vtiq; erit eorum,quæ ſunt ſub cõmuni, quibus eſt eſſe vt illud in ſeipſis habeant.

Idem alio pacto accuratius ordinatum.

QVærebatur,quomodo dixit in primo de anima Ariſt.Animal.n.vniuerſale,aut nihil eſt,aut poſterius. Quòd quidem poteſt vſus eſſe animali, exemplo in ipſa anima,& his quæ ſic dicuntur vniuerſalia,vt habeant primum,& ſecundum, volens quomodo, ſe habet oſtendere, dictum eſt à me in cõmentario illius libri. Cum enim dixiſſet:quòd oportet cauere,ne id inconſideratum relinquamus,ſpecie ne ſolum differant animæ inter ſe, aut etiam genere:ſi enim hoc determinatum fuerit, non latebit nos, ſit ne aliqua cõmunis animæ ratio & generica : ſi autem non ſint eiuſdem generis,cuiuſq; generis animæ propria erit : ipſum.n.cõmune animæ nomine ſolum eſt,nõ item & re. Cũ oſtendiſſet quoq;, quomodo cuiuſque propria, exẽplis vſus eſt, quæ ſub vno genere ſunt : quod & obſcurius fecit quod dicitur. Si enim ſunt hæc,inquit,non eiuſdem generis,equus,& canis,& homo,& deus,vt ſit ipſorum genus animal, propria cuiuſq; ipſorum ratio erit : aĩal vero,quod cõmuniter de ipſis prædicatur, aut nullã propriam ſignificat naturam,ſed erit æquiuocũ : aut etiam ſi ſignificat,erit,vt videtur ſe habere in his,quę multipliciter dicuntur, eorum in quibus eſt prius, & poſterius. quod.n.communiter de his,quę ſic ſe habent,prædicatur ſignificat quidem naturam quandã,ſed non quę in

omnibus

omnibus eodem modo ſe habeat, de quibus prædicatur: idcirco poſterius eſt hoc his, quæ ſunt ſub eo: quod enim de aliquibus, vt genus, prædicatur ſublatũ ſecum ſimul aufert omnia, quę ſunt ſub ipſo, quorum nullo ſublato ſimul auffertur: ideo eſt primum natura: quod autem, in quibus eſt prius, & poſterius, ſublato primo habente, ſimul aufertur & quod ab ipſo ſignificatur: idcirco non amplius primum, ſed proſterius fit. Oſtendet autem & animam ipſam huiuſmodi quid eſſe: & ob hoc merito proponit inquiſitionem de ipſo. Cum autem feciſſet ſermonem de animali, quia illa, de quibus meminit, erant ſub animali, addidit illud, ſimiliter autem & ſi cõmune aliquod aliter prædicetur, oſtendes, ꝙ omne, ſiquid ſic cõmuniter de aliquibus prędicatur vt non ſit genus ipſorum, aut nihil erit. aut poſterius, vt prius dictum eſt. hoc quidem in illis dictũ eſt. Poſſumus tamen oſtendere quo dictum eſt in animali etiam in his, quæ proprie genera ſunt conuenire. qm̃ enim genera vniuerſalia ſunt, vniuerſalia vero quibuſdam exiſtentibus vniuerſalia ſunt: non enim, ſi eſt nihil, eſt vniuerſale & genus, & vniuoce prædicatur: atqui cũ ſit genus, ens quoque eſt hoc pacto: ſubiectũ quidem, cui vniuerſale accidit, res quædã eſt: vniuerſale vero, quod eſt illi accidens, non res quædam per ſe eſt, ſed accidens quid illi, vt animal eſt quædam res, & naturæ cuiuſdam ſignificatiua: ſignificat. n. ſubſtantiam animatã, ſentiendi vim habentem quod ſm̃ ſui naturam non eſt vniuerſale: nihil. n. minus erit, etiam ſi vnum numero animal eſſe ſuppoſitum fuerit. ineſt autem ei, cum ſit huiuſmodi, in pluribus eſſe, quę etiam ſpecie inter ſe differunt. accidit ergo hoc ei: quod. n. non eſt in ſubſtantia alicuius eſt ei accidens qm̃ ergo genus huiuſmodi non eſt aliqua res, ſed accidens alicui rei, dixit ipſum Ariſtoteles, aut nihil eſſe, cum non proprie ſit: animal enim, vt genus ſignificare volens addidit animali, vniuerſale, dicens, animal enim vniuerſale. hoc igitur animal vt genus, aut nihil eſt: quia nõ naturam aliquam propriam ſignificat, ſed eſt accidens alicui rei poſt accedens: aut etiam, ſi quis qđ hoc pacto eſt ens dicat, poſterius erit illo, cui ineſt: rem enim oportet eſſe priorem, quam ſit accidens illi. Quòd autem ſit hoc re poſterius clarum. cum enim eſt animal, non neceſſe eſt animal vt genus eſſe: poteſt. n. ex ſuppoſitione etiam vnum aliquod animal eſſe, quoniam non in eius ſubſtantia ipſum vniuerſale. ſed ſi ſit animal, vt genus, neceſſe eſt & animal eſſe: & ſublata quidem ſubſtantia animata ſenſitiua, nec vtiq; animal erit vt genus: impoſsibile enim eſt quod non eſt eſſe in pluribus, ſi tamen ſublatum fuerit animal, vt genus nõ neceſſe eſt & ſubſtantiam animatam ſenſitiuam ſublatam iri: poteſt enim in vno eſſe, vt dixi: & propter hæc dictum eſt illud: aut nihil eſt, aut poſterius. cum autem ſit poſterius re, cui accidit, rurſus ipſum fit prius vnoquoq; eorum, quæ in parte, & quæ ſunt ſub eo: quia eſſe quidem generi eſt, vt de multis, & differentibus prædicetur, eſſe vero in parte eſt eſſe cũ multis ſub vno aliquo, aut genere, aut ſpecie. idcirco ſublato quidẽ vno eorum, quæ ſub cõmuni, nõ ſimul aufertur ipſum cõe, quia eſt in pluribus: ſed ſi ſublatum fuerit ipſum commune, nullum vtiq; erit eorum quæ ſunt ſub cõmuni, quibus eſt eſſe, vt illud in ſeipſis habeant.

Quo pacto poſſibile eſt ſimul eundem voluptate, & dolore affici, ſi contraria hæc. Cap. 12.

SI impoſsibile eſt cõtraria ſimul eidem ineſſe, quo pacto poſsibile eſt eundem ſimul voluptate & dolore affici? quod accidit ſitientibus, & bibentibus, ſimiliter quoq; & fameſcentibus, & comedẽtibus: nec non ſcabioſis & ſcalpentibus ſe. aut enim non eſt contraria voluptas dolori, aut non eſt verum non poſſe ſimul contraria eidem ineſſe. Neq; ꝙ impoſsibile ſit contraria ſimul eidem ineſſe eſt ſimpliciter verum, ſed ſecundum idem: nec ſimpliciter voluptas omni dolori contraria eſt: non enim omnis voluptas omni dolori contraria. non eſt enim voluptati, quæ eſt ex ſpeculatione, dolor, qui eſt ex ſiti, contrarius: ſed quæ eſt ab eodẽ voluptas, dolori, qui eſt ab eodem, eſt contraria: quos & impoſsibile eſt ſimul eidem ineſſe: neq; enim ſimul voluptate, & dolore affici poſsibile eſt ſpeculando ꝙ diameter eſt lateri incõmenſurabilis, ob id neq; fameſcentem, dum fameſcit, poſsibile eſt ſimul voluptate, & dolore affici: cum tamen dolore ex fame, affectum ſimul ex comeſtione voluptate affici nõ eſt impoſsibile: non enim eſt cõtrarius illi voluptati huiuſmodi dolor: eſt. n. dolor in indigentia, voluptas vero in indigẽtię ipſius medela: idcirco, quouſque quidem fuerit indigens medela medelam recipiens, voluptate afficitur: ſimul autem medela indiget, & eſt in dolore, ꝙ. n. nõ ab eodem ſit voluptas, & dolor, manifeſtũ eſt ex eo, ꝙ qui fameſcunt, non autem cibantur, dolore ſolum afficiuntur, & eò ꝙ, qui cibantur, minuunt dolorem. hoc pacto indigentia quidem doloris ſola eſt cauſa, repletio vero voluptatis. Scabioſi quoq;, & ſcalpentes, non quia ſcalpunt ſe, dolore afficiuntur, ſed quia iterum indigent ſcalpere: quẽadmodum, & qui cibantur, quia adhuc indigent, dolore afficiuntur, non quia cibentur.

Quod non eodem modo & ſecundum alias ſectas, & ſecundum epicurum introducuntur colores, ut dicebat Cenſorinus Academicus, Cap. 13.

QVod non eodem modo ſecundum Epicurum introducuntur colores vt dicebat quidam eius opinionem adducens, & ſecundum alias ſectas. Nam hic quidem in indiuiduis elementis, quę principia ſupponit omnium, nihil horum dicit eſſe: ſecundum quos autem elementa quatuor, ſecundum hos in elementis ſunt & hi ideo ſecundum hos quidẽ ex præexiſtentibus coloribus fiunt colores quidam: ſecũdum quem vero non ſunt in elementis hi, ex non præexiſtentibus eſt ipſorum generatio, quo igitur pacto, ſi ſupponeret quis indiuidua eſſe corpora principia entium, nõ ſolum habentia figuram, & magnitudinem, & reſiſtentiam, ſed etiam colorem, non eodem modo & ſecundum hunc eſſet colorum generatio (eſſet enim ex præexiſtente colore, & eo, qui in elementis) & ſecundum quem hæc indiuidua elementa non habent colorẽ: ſic, neque ſi non atoma quis elementa diceret, ſed diceret ipſa quatuor, eò ꝙ in his ſint & cum aliis ſimul ipſi colores neq; vtique ſimiliter Epicuro colorum introduceret naturam. quẽadmodum. n. quæ fiunt ex elementis, nullam haberent reſiſtentiam, ſi nulla oĩno eſſet reſiſtentiã in elementis, ita pariter nullum eorum, q̃ fiunt, colorem haberet, ſi nullus eſſet color in elementis. Quærere aũt vnde in elementis, igne, & aqua, & cum aliis ſimul fiunt colores, par, eſt, ac ſi quis quærat vnde in atomis ſunt figuræ. Quod vero hæc quidem à nonnullis dicantur eſſe genita & corruptibilia, atomi vero ingenitæ ab his, qui illis elementis vtuntur, nihil refert: nam & ſecundum quos elementa hæc genita ſunt, & corruptibilia, ſecundum hos numeros genitum habent hæc, & corruptibile, ſpẽ vero incorruptibilia, & ingenita ſunt: nam

in ſe

in ſe mutuo mutantur,& ex ſe mutuo fiunt : quare & in horum generatione ex præexiſtentibus eſt generatio. quẽadmodum ergo aliorũ, ita quoq; & ipſorũ colorũ.

Quod, ſecundum quos ſolum honeſtum bonum eſt, nullum Dij hominibus præbent bonum. Cap. 14.

SI Dij hominibus prouident, bonum aliquod eis prębent:omne.n.quod alicui prouidet,bonum aliquid ei,cui prouidet, adipiſcitur:quemadmodum, quod nullum bonum alicui adipiſcitur,hoc neq; vtique ei prouidet: atqui ſecundum quos ſolum honeſtum eſt bonum,nihil Dij hominibus acquirunt, vt oſtẽdam:ſecundum qnos igitur ſolum honeſtum bonum,Dij non prouidẽt bominibus . Quod autem nullum hominibus bonum ſecundum prædictos fit hinc eſt manifeſtũ honeſtum in nobis : quod in nobis eſt , hoc ex nobis ipſis poſſidemns,ꝙ à nobis ipſis poſſidemus hoc à nullo alio nobis aduenit:igitur honeſtum à nullo alio nobis adnenit:ſi à nullo , neq; à Diis ipſis , at vero idem eſt bonum atq; honeſtum: ſecundum quos igitur ſolum honeſtum bonum,nullum hominibus bonum à Diis aduenit.

Quòd, ſi eadem materia & in Diuinis, erunt & illa corruptibilia. Cap. 15.

MAteria aut eadem in diuinis, & generabilibus & corruptibilibus, aut altera: ſed ſi quidẽ eadem , erunt & illa corruptibilia:cum illa , quibus quod potentia eſt ſubiicitur,hæc ſunt corruptibilia, vt oſtenſum eſt ab Ariſtotele,& in aliis,& etiam in primo de Cœlo:ſi autem alia,manifeſtum ꝙ differet ſubiecta materia generabilibus,& corruptibilibus ab ea quę diuinis ſubiicitur . ſi autem hoc habebit aliquam differentiam ad ipſam : hoc autem modo neq; qualitatibus carens amplius vtiq; fuerit,neq; ſimplex. An neq; omne, quod ab aliquo differt differentia differt : ſiquidem eſt proprie differentia,qua genus in proprias ſpecies diuiditur.non ens quippe ab ente differt, ſed non quia differentiam habeat:ſed, neq; quia differt ab aliquo , iam ob hoc & compoſitum eſt. Verum neq; entia ipſa inter ſe,cum prædicamentis differant,iam & differentiis different:quia neque ſub cõmuni aliquo genere ſunt ipſa decem,genera:oſtenſum eſt enim nõ eſſe genus ipſum ens. Amplius multa entia,eò ꝙ non habeant aliqua,differunt ab habentibus illa,verbi gratia non habere capillos,aut manus,aut quid huiuſmodi: non habere autem aliquid,& eſſe priuatum nõ eſt qualitas,Amplius quoq; non omnis differentia eſt qualitas : ſi enim differentia eſt, qua contra diuiduntur inter ſe , quæ ſunt ex eodem genere, iam vtiq; erit cuiuſque ſpeciei differentia, cuius eſt differentia,ſecũdum ꝙ eſt eſſe ipſi hoc, cuius eſt declaratiua.At vero omnium quæ, natura conſtant , quibus non materia ſola eſt ſubſtantia,ſed etiam forma, in his differentia declaratiua vtiq; fuerit ſubſtantiæ alicuius,ſed non qualitatis : & quæ huiuſcemodi differentiis inter ſe differunt,ſubſtãtia, non qualitate differunt quare cũ & ipſa materia ſit ſubſtantia,eo ꝙ ipſa in ſubſtantia ſit contrariorum receptiua , qui dicit in hoc differre hanc materiam ab illa, non qualitate differre dicet , qm̃ ponentes materiam contrariorum eſſe receptiuam ipſam qualitatibus carentem eſſe dicunt:manifeſtum , ꝙ non dicunt eſſe qualitatẽ ipſius hoc , quod eſt eſſe contrariorum receptiuam . ſi autẽ non eſt hoc qualitas materiæ,neq; qui dicunt materiã generabilibus ſubiectam ab eò ꝙ eſt in diuinis , ſubiecto differre , eo ꝙ hoc habent,qualitate ipſam differre dicent. ſi.n.contrariorum receptiuum qualitatem habet,quatenus eſt huiuſmodi, non quia differt hoc habens à non habẽte , in qualitate erit:ſed quia in propria natura habet ipſam, quã neceſſe eſt ipſam ſeruare,ſiue ab aliquo differat,ſiue non.

Expoſitio textus dicti in primo Phyſicæ Auſcultationis Ariſtotelis , de eo quod contraria omnes quodam modo principia faciunt. Cap. 16.

QVod quidem contraria quodammodo omnes principia faciunt manifeſtum eſt , & hoc merito:oportet.n.principia neque ex ſe mutuo eſſe, ex aliis,& ex his omnia: cõtrariis antem primis hæc inſunt:ex eo quidem ꝙ ſunt prima,non ex aliis,ex eo vero ꝙ ſunt contraria,non ſunt ex ſe mutuo . Dubitatum eſt,quid nam eſt quod per hunc textum dictum eſt: & cur non ex ſe mutuo contraria:aut non ex aliis & priora.nam & ꝙ ex ſe inuicẽ contraria fiant ipſe paulo procedens dicit . cum.n.oſtendiſſet quædam, ſubintulit , ſi ergo hoc eſt verum,omne vtiq;,quod fit,fiet, & corrũpetur quod corrumpitur aut ex contrariis aut in contraria,& horum media : media autem ex cõtrariis ſunt, vt colores ex albo & nigro:quare omnia,quę natura facta fnerint,aut cõtraria,aut ex contrariis.Dicere quoq; ipſa prima contraria non ex aliis fieri dubitauerit vtiq; quis quo pacto dicitur. quatenns enim prima eſſe contraria ſupponitur , nõ vtiq; facta fuerint ex quibuſdam præexiſtentibus contrariis:non enim eſſent amplius ipſa prima.Sed quo pacto,niſi hoc fiat, æterna erunt prima contraria? aut.n.oportebit ipſa inuicem mutari, vt fiat aliquid ex ipſis:ſed hoc pacto non ſeruarẽtur vtiq;, nec ſemper manerent,nec incorruptibilia, nec imutabilia eſſent inter ſe:aut ſi ſemper manerent eadẽ,nec per mutationem vtiq;,nec per alterationẽ aliquam fierent, quæ fiunt, ſed compoſitione,& concretione,& diſgregatione primorum inter ſe,& certa quadam poſitione, & ordine:non ſic autem ſe habere ei videtur . An ex ſe mutuo fieri non dicit ipſa contraria : quia non ſic fieri ex ſe inuicem poſſunt , vt permanẽtibus: non.n.manet vnum contrarium ſub altero: videtur autem oẽ , quod fit ex aliquo.vt permanente ipſo fieri,vt ipſe procedens oſtendit , & explicat , ſi autem hoc quidem pacto non fiant ex ſe mutuo,ſed ſecundũ ſubiecti ipſius ſucceſſiue ad vtrunq; ipſorum mutationem fiunt, nihil vetabit, & prima contrariæ,inter ſe mutuo hoc pacto mutata,cauſas fieri generationis poſterioribus . Sed ſi hoc modo mutãtur, quo modo manent adhuc perpetua? aut quonam differrent à non primis contrariis? etenim mutatio horum mutua hoc modo fit , An differant vtiq; prima contraria à non primis.primum quidem , eo ꝙ ex illis, quæ fiunt omnia fiunt:nam ex forma quadam,& priuatione quadam,quæ ſucceſſiue in materia fiunt,generationes omnium ſunt,& corruptiones:non item & ex albo & nigro,aut dulci & amaro,aut quibuſdam his ſimilibus contrariis. Amplius ipſa quidem poſteriora contraria etiam inuicem mutãtur , eò ꝙ fiant ſucceſſiue in materia, quod habent & prima contraria . ſed & generãtur ipſa à principio ex illis:nam per certum quendam habitum,& priuationem eſt humorum generatio,& colorum,& aliorum,quæ his proportionantur contrariorũ:ex nullo aũt imutato priora contraria fiunt : ideo & æterna ſm̃ hoc , eò ꝙ nullum ipſis præintelligatur primum,ex quo ſit horum generatio. Poterunt quoq; & æterna demonſtrari . non.n.ſi ſingulares formæ,& priuationes oſtenduntur ſucceſſiue inuicem mutari, propter hoc non æterna: ſed ſi ſemper appareant neceſſario circa materiam vtrunq; ipſorum exiſtens,erũt vtiq;

æterna

æterna habitus,& priuatio:& ſi non hic habitus,neque hęc priuatio ęterna ſit. Quòd aût neceſſe ſit hęc ſemper eſſe manifeſtum eſt. primum quidem ex eô ꝙ materia æterna exiſtens nunq̃ poteſt eſſe ſine forma,niſi intelligentia tm̃.ſecūdo,ex eo ꝙ ipſa eſt potentia oppoſita & contraria,eô ꝙ non poſſit ſimul eſſe in contrariis actu, neceſſe eſt,cum alterum contrariorũ ei affuerit, potentia alterum eſſe: quod aût eſt in potentia, tunc eſt in priuatione illius,ad quod eſt in potentia:neceſſe eſt materiam ſemper eſſe cum forma aliqua & priuatione:ſi aũt ſemper cum vtriſq;:& nunq̃ eſt,q̃n ſumpta materia,aut oĩa,quæ poteſt,ſimul actu erit,aut omnia q̃ poteſt,potentia,nullum aût eorum,quæ poteſt actu: nihil.n.vtiq; ipſa eſſet: neceſſe eſt prima contraria æterna eſſe.

Quod non ſit forma in materia, vt in ſubiecto. Cap. 17.

SI aliqua forma alicuius eſt in ſubiecto,aut eſt in materia prima ĩ ſubiecto,aut in corpore, cuius eſt forma,aut in corpore,quod in hoc mutatur. Sed neq; in prima materia poſſibile eſt vt in ſubiecto, eſſe,quia neq; à principio ſupponitur talis materia actu,ſed indiget ad exiſtendũ ipſa forma: neq;.n.materiam ſine forma poſſibile eſt ſubſiſtere, neq; formam ſine materia: vtraq;.n.ipſorũ altera indiget ad eſſe actu, & ad exiſtere:oportet aũt id, in quo eſt aliquid, in ſubiecto, ipſum eſſe primum actu,nihil adiutum vt ſit id,quod ſubiicitur,ab eo quod eſt in ipſo ſubiecto. Sed neq; in corpore, in quo eſt, & cuius eſt forma poſſibile eſt in illo eſſe, vt in ſubiecto:eſt.n.pars huius ſiquidem ſe. ondum hanc eſt eſſe illi. Sed neq; in corpore, quod in hoc mutatur, vtiq; fuerit:quia neq; illud eſt, quod à principio, ſed eſt corruptũ: mutatio.n.corruptum ẽm formas eſt corruptio. nullam itaq; formam materialem,& alicuius exiſtentem poſſibile eſt eſſe in ſubiecto. Si autem hoc forma quoq;,& anima animati corporis,neq; ipſa vtiq; fuerit in ſubiecto,nam neq; in animali, eſt.n.pars animalis principaliſſima ipſa aĩa:neq; in corpore, quod in animatum corpus mutatur: quomodo.n.incorrupto? nã corruptio in illo eſt facta mutatio in animatum corpus. omninoq; impoſſibile eſt animam in aliquo eſſe, quod animam non habet. quod autem ab initio nō eſt in aliquo.neque vtiq; in ſubiecto ipſo fuerit.ſi autem,in quo eſt quidem corpore,forma illius eſt, & pars in quo aût ab initio non eſt,nec in ſubiecto illo erit: non erit vtiq; anima in ſubiecto aliquo.

Quod non poſſibile eſt mundum eſſe Dei voluntate incorruptibilem, ſi ſui natura corruptibilis ſit. Cap. 18.

POſſibile aut eſſe, factũ iri de his prædicatur proprie, quæ contingunt, & non eſſe, & non facta iri hæc quæ dicuntur poſſibilia aut eſſe, aut facta iri: ſiquidem dicimus poſſibile eſſe,quod poteſt eſſe,aut factum iri,cum nō eſt impeditum. non.n.omnino ex eo, ꝙ factum eſt ipſum poſſibile iudicatur,ſed ex eo, ꝙ ipſum non impeditum ſit factum iri: poſſibile.n.eſt nihil minus, quod non impeditur ab aliquo caſu factum iri, ad quod aptitudinẽ habet,& ſi non fiat. poteſt.n.Dion grãmaticus factus iri,quouſq; fuerit, & ſi non fiat, niſi ipſum poſſe grãmaticum factum iri fuerit impeditum. ſi aũt huiuſcemodi, manifeſtum ꝙ verificabitur vtiq; poſſibile factum iri hoc aliquid,in quibus poſſibile fuerit idem hoc & non factum iri. quod autem ex neceſſitate aliquid aut eſt, aut ſit, hôc non eſt verum dicere po ne factum iri, niſi quis poſſibili vtatur pro neceſſario: & impoſſibile quod ſit tale, quia eſt impeditum, & cadens à poſſibili propter impediẽtem ipſum factum iri caſum. hoc igitur poſſibile ẽm ſui naturam in his vtiq; fiet,& dicetur,quæ vt fiant,& non fiãt, ex propria natura præparationem,& aptitudinem habent. idcirco palea quidem quam poſſibile eſt combuſtã iri, & non cōbuſtam iri,impoſſibile eſt combuſtam iri,ſi in atomum redacta fuerit: & lapillus, qui videri poteſt, pariter & non videri,ſit impoſſibilis videri,quando in profundo extiterit: eô ꝙ impedita ſit ad actum veniſſe aptitudo ad alterum eorum,quæ poterat. diametrum vero eſſe lateri cōmenſurabilem non item eſt impoſſibile, quia ſit impedita: à principio.n.recipere non poſſe dicitur hoc, quod ſit lateri cōmenſurabilis: ſed ipſam incōmenſurabilem eſſe dicentes cōmenſurabile de ipſa impoſſibile prædicamus. Ipſum quoq; diuinũ ex neceſſitate incorruptibile eſſe dicentes, impoſſibile eſſe dicimus ipſum ſui natura corruptum iri. Cum ergo duplicia ſint impoſſibilia,illa quidem natura,hęc vero quia impedita ſunt: & natura quidem impoſſibilia ſint hæc, quibus ineſſe ipſis oppoſita ex neceſſitate ineſt: ex eo autẽ ꝙ impedita ſunt hæc, quæ habentia ad hoc vt fiant naturalẽ aptitudinem, ab aliquo in ipſis caſu impediũtur:& cum ſolum impoſſibilia fieri poſſint ex impedimento alicuius contingentiũ, aut poſſibilium: q̃m potentia erant, non aût ex neceſſitate: ſiquidem mundus, genitus exiſtens,potentiam habet vt corrumpatur,& non corrumpatur,poterit ab aliquo impeditus corrumpi, factus impoſſibilis ad corruptionem. ſi autem eſt ex neceſſitate, & in natura cuiuſq;,quod generatur, corruptum iri, ex neceſſitate vtiq; inerit omni,quod generatum,oportere ipſum corruptum iri: cui aũt ineſt ex neceſſitate ipſum corruptum iri: hoc nō põt non corruptum iri: quia ad æternitatem ſui natura peruenire non poteſt quare & mundus corruptibilis exiſtens ex neceſſitate,ſi quidem & genitus,ſui natura æternitatis minime eſt capax: qđ aût hoc modo æternitatis minime capax eſt ẽm ſui naturam æternitatem accipere non poteſt: quod autem eſt hoc modo impoſſibile, cum omnibus ſit impoſſibile,etiam ipſis Diis huiuſcemodi fuerit. neq;.n.quod ex neceſſitate ineſt alicui, ineſſe ei poſſibile eſt vnq̃ impeditum iri, & non eſſe hoc modo inexiſtens: neq; quod impoſſibile eſt ineſſe poſſibile eſt inexiſtens factum iri: ſola.n.illa ineſſe quibuſdã impediri poſſunt, quæ & habendi ipſa,& nō habendi naturalem habẽt facultatem, quæ etiam abſq; impedimento poſſunt in illo non facta iri. ſed quæ ex neceſſitate ad quædam ſequuntur, non poſſunt hæc impediri:quin futura ſint: erit.n.hoc modo ſimul quod ſit,& quod non ſit:quod ſit quidẽ, quia neceſſarium erat factum iri: quod non ſit aût quia erat impeditum. hoc autem eſt impoſſibile: impoſſibile eſt igitur & quod corruptibile eſt à corruptione prohiberi: quia neceſſarium eſt corruptibili ipſum corruptum iri, & ipſum non corruptum iri impoſſibile: erit.n.hoc pacto ſimul corruptibile, & non corruptibile. Quòd autem impoſſibilia ſui natura etiam Diis ſint huiuſcemodi, etiam Plato ipſe teſtatur per ea, quæ dicit. Sed neq; aboleri mala poſſibile eſt ô Theodore: contrariũ.n.aliquid bono ſemper eſſe neceſſe eſt: neq; illa apud Deos locum habere: ſed mortalem hanc naturam, & hunc locum circumuagari neceſſe eſt.

Quomodo eadem potentia ſimul contrariorum eſſe dicitur. Cap. 19.

EAdem potentia contrariorũ eſſe dicitur, non quia poſſint ipſa contraria circa id,quod ipſorum habet potentias ſimul fieri, hoc.n.eſt impoſſibile,

ſed quia non hoc modo ſe habet, quod habet, contrariorum potentias, vt primo debeat hoc contrariorum recipere, poſt vero hoc, hoc: in omni enim tempore contingit quod in neutro contrariorum eſt in quouis ipſorum factum iri, & non determinate in hoc: idcirco & dicitur ſimul habere contrariorum potentias. Contingere.n. quantum eſt in natura contraria recipientis, quando alterum in ipſo fit, nihil minus loco huius alterum in ipſo factum iri, cauſa eſt huius, quod ſimul ipſorum potentias habet: nam penes ipſorum agentia hoc primum contrariorum in vtroq; receptiuo fit, eò quod hoc ſit præſens, nō eò quod habeat talem habitudinē ad ipſum, aut cum validiori potentia ipſum moueat. ſi.n. non ſimul potentias ipſorū haberet, ſed in alio & in alio tempore, impoſſibile vtiq; eſſet aliquando hoc aliquod contrariorum ipſum recipere, cum ſic alterum ipſorum in ſe eſſe præaſſumpſit, & ſi neutrum adſit, & ſi adſit, ei effectiuum, eò quod non habeat tunc potentiam ipſum recipiendi. ſi autem nullum eſt tempus, in quo receptiuum cōtrariorum æqualiter impeditum ſit aliquo ipſorum habere: nam tunc ſolum alterum ipſorum impeditur in receptiuo factum iri, cum ab altero receptiuum ipſorum fuerit præoccupatum. eò quod impoſſibile ſit cōtraria ſimul inuicem coexiſtere: nihil tamen impeditum eſt, quantum eſt ex natura receptiui, corrumpi ipſum præexiſtens, eò quod receptiuum potentiam habeat huius, quod effectiuum in ipſo fiat: etenim quando eſt in altero contrariorum, tunc habet potentiam quod mutetur in alterum: ſi enim non haberet quod eſt in altero contrariorum potentiam, vt mutaretur in alterum, maneret vtique in altero, cum impoſſibile eſſet amplius in hoc mutari: ſi autem mutatur, manifeſtum quod, eò quod habet potentiam vt recipiat, & mutetur, mutabitur vtiq; omne in ipſum. verum & exiſtentis in ipſo contrarij habet potentiam, non enim quod non poteſt eſſe in ipſo, eſt in ipſo, quando enim potentiam habet alterius contrariorum, tunc habet & alterius: quare ſimul quidē vtrorumq;: & quando alterius etiam alterius: & ſi alterum præaſſumpſerit nihil minus quantum eſt ex natura ſuſceptiui, cum potuiſſet etiam hoc præaſſumpſiſſe, ſit horum, quorum habet potentiam, hoc quidem habens, illud vero habiturum.

Quamobrem æſtate ſumus ſomnolentiores, ſi ſomnus eſt propter connati nobis calidi ad intra retroceſſionem. Cap. 20.

SI ſomnus eſt propter connati nobis calidi ad intra retroceſſionem, æſtate vero retroceſſit magis calor ad exteriora propter quid æſtate ſomnolentiores ſumus, cum ſomnus fiat eò quod occupetur à delata à capite ad ipſum pectus euaporatione calidū nobis connatum? huiuſcemodi.n. ibidem contractio cauſa eſt ſegnitiei ipſis ſenſibus: quæ determione caloris circa pectus fit, quouſq; delata euaporatio cum ſit dēſa, ab occupata ab ipſa caliditate, quæ tota eſt ibidem ſimul correpta, concocta ſit, & attenuata diſgregata fuerit, & hęc eſt naturalis cauſa ſomni, & eius qui in hyeme, & eius qui in æſtate fit: ſed hyeme quidem, eò quod à continente nos aere frigido exiſtente infrigidetur ſuperficies ipſa, non ſimiliter cōnatum nobis callidum ad ipſam affluit, & in ipſa diffunditur, ſed eſt interius circa ipſum pectus & cor amplius congregatum: idcirco à delatā euaporatione non ſimiliter vincitur: & cum deuictum eſt, copia ipſa celeriter cōcoquit, & attenuat vaporem ipſum occupantem. idcirco nec faciles ſunt hyeme ſomni, nec diuturni: æſtate vero propter ſuperficiei raritatem, quę fit à caliditate aeris continentis, cū cōnatum nobis calidum ad ipſam feratur amplius, & exhalet, minus eſt & circa pectus, & cor: & idcirco, cū à delata euaporatione vincatur, & occupetur facile, nec item poſſit ſimiliter ipſum diſgregare, & attenuare ob paruitatem, cum ad longius tempus ab ipſo vincatur, cauſa fit, vt æſtate nobis ſint ampliores ſomni, Fortaſſe autem & noctium breuitas maiorem præbet apparentia quod videamur æſtate plus dormire, eò quod ipſius diei aliqd occupemus. Fueritque etiam ob impotentiam ſenſoriorum, quæ fit à continente nos æſtatis caliditate copioſior, qui fit æſtate ſomnus. cū.n. ipſa ſicciora fiant ab extrinſeca caliditate, & ob hoc operari non poſſint, deferuntur in ſomnum: cum proprium & innatum ipſis calidum imbecille ſit ad actionem: eò quod vincatur ab extrinſeco calido maiori exiſtente: quod & lucernarum lumen à lumine ipſius diei pati videmus.

In quo prædicamento ſit motus. Cap. 21.

MOtum, ſi quis non reciperet in quantis, eò quod ipſe in prędicamētis non poneretur inter quanta diceretur vtiq; eſſe ad aliquid: cuicunq; vero, cū ſit motus, ineſt eſſe ad aliquid, eſſet vtique paſſio. ſi.n. moueri eſt aliquid pati, paſſionis autem præſentia patiens patitur, & quod mouetur motus præſentia mouetur, motus vtiq; paſſio eſſet: paſſio vero eſt qualitas, tertia.n. qualitatis ſpecies paſſiue qualitates, & paſſiones imperfectus igitur actus, cum ſit paſſio, eſſet qualitas: perfectus quoq; actus, etiam ſub aliquo eſſet prædicamento. Aut ſi huiuſmodi actus, & perfectio eſt forma: formarum vero illæ quidem ſunt naturales, hæ vero artificiales: & ſunt naturales quidem formæ ſubſtantiæ, artificiales vero qualitates: erit vtiq; & actuum hęc differentia. ſunt autem & ex naturalibus formis qualitates, quæcunq; non ad ſubſtantiam ſubiectorum conferunt ſed vt talia ſint. Quid igitur oportet dicere ipſum lumē eſſe: cum & ipſum ſit actus perſpicui quatenus eſt perſpicuum. An ſi non natura perſpicui forma ipſum lumen, neq; eius ſubſtantia aliqua fit: nō.n. ſimul eſt cum perſpicuo, neq; eſt in ſubſtantia eius. ſed ex præſentia alicuius in ipſo fit, & propter habitudinem alius ad aliud: erit & ipſum paſſio quædam, quæ fit per habitudinem, & præſentiā alicuius in perſpicuo, quod eſt colori proportionale, vt etiam Ariſtoteles dixit: velut enim colorem dixit: lumen ipſius perſpicui.

An quod mouetur ſuper aliquo, ſecundum priorem eius partem prius moueatur. Cap. 22.

SI quod mouetur ſup aliqua magnitudine, ſm priorem eius particulā prius mouetur: propter hoc.n. in tempore eſt omnis motus quia non poteſt quod mouetur ſuper toto ſubiecto totum ſimul motū iri, ſed oportet illud quidem ipſius prius pertranſire, hoc verò poſterius: ſi itaq; hoc eſt, & ſecundū priorem partē magnitudinis primo mouetur quod mouetur, ſi in infinitū in magnitudine eſt ipſum prius, oē quod mouetur per infinita mouebitur, & oē motum quantouis ſpatio per infinita priora, & infinitas particulas motū erit: ſed pertranſiri nō poſſunt infinita: aut igitur non in infinita eſt ſectio continuorum, aut non ſm id quod prius eſt, ſit prius motus. An ſit quidem ſm priorem partem magnitudinis prius ipſe motus: ita tamen ſm priorem particulam, vt eſt in continuo, illa quidem particula prior, hęc vero poſterior: non.n. aliter quid eſt in illo, aliter vero id, quod mouet pertrāſit aſſumens aliquid. Quo modo ergo

ergo eſt in continuo prior, & poſterior particula: nunquid actu? An nihil vtiq; eſſet continuum, ſi eſſent partes eius diuiſæ, & actu in toto, eò.n.ꝙ indiuiſibilis eſt magnitudo (intelligentia.n.diuiſa erat) hoc eſt cõtinua. Si.n.eſſet actu diuiſa, neq; ipſa vtiq; eſſet aliqua vna magnitudo, nec motus vnus. ſi aũt non ſunt actu particulæ: quæ ſunt in toto, relinquitur potentia ipſas eſſe in toto, & continuo: & prius itaq; & poſterius erunt in continuo potentia, non actu: & etiam quod mouetur ſuper ipſo ſic ſm̃ prius mouebitur, vt eſt etiam in magnitudine: potentia aũt eſt in magnitudine: ſic igitur & ipſum ſuper ipſa mouebitur, hoc autem faciet, ſi non vt diuidens ipſum moueatur, & actu faciens primũ aliquid in ipſa, & ſm̃. ſi autẽ hoc modo mouetur, quando motum fuerit ſuper magnitudine, vt habebat magnitudo priora in infinitum, ſic & ipſum motum erit per ipſa: potentia autem habebat illa priora in infinitũ, & hoc, potentia in infinitum priora pertranſibit: quod non erat impoſſibile: non.n.ponebatur quæ infinita potentia pertranſire non poſſe, ſed quæ actu: diuidit autem & qui vult numerare priora, quæ pertranſit ipſum mobile.

Cur ſi corruptibilis eſt terra, non contingit ipſam & ſimul quandoq; corruptam iri.

Cap. 23.

SI corruptibilis eſt terra, cur non contingit & ipſam quandoq; ſimul quandoq; corruptam iri? Si contigit hanc glebam corruptam iri ſm̃ hoc iugum, & ſic percurrentibus in quacunque parte terræ verum eſt contingere ipſam corruptam iri: ſi autem hoc contingeret vtiq; non eſſe terram, quod eſt impoſſibile: neq;.n. eſſet mundus, ſi auferretur id, circa quod ei latio. An non ſequitur ad id quod eſt vniuerſam terram corruptam iri, & id quod eſt ſimul: hoc.n.eſt impoſſibile: ſi enim omnia per motum cœleſtium ex aliquo in aliud quid mutatione fiunt, ſic & ex alio quodam in terram. Et in hominibus quoq; eadem ratio eſt: nõ.n.ſi omnes corruptibiles, & ſimul omnes. qui autem ex inductione demonſtrat, ex eo ꝙ vnus, vnumquenq; demonſtratorum poſſe cras corruptum iri, & omnes ſimul contingere cras corruptos iri, non recte ſumit: etenim ſi ſumeret: omnes. quos cõmemorauit, cras cunctos ſimul eſſe corrumpendos, non iam & omnes ſumpſit, cum non omnes commemorarit. præterea neque quos commemorauit, ſic ſumpſit, vt cuncti ſimul poſſint cras corrumpi: ſed vt vnus, vnuſquiſque, idcirco non concludet omnes compræhenſim, ſed omnes, vt quemuis ipſorum. vt indiuiſione in infinitum, & vndequaque: vndequaq; enim ſectile eſt ipſum continuum, nõ quia ſimul vndequaq;, ſed quia in quocunq;. Fortaſſe autem neq; ſimiliter terram neceſſe eſt eſſe, & hominẽ ipſum: ſed terram quidẽ ſimpliciter neceſſe eſt eſſe, hominem vero ex ſuppoſitione: propter hoc enim nõ ſimpliciter neceſſaria eſt propoſitio dicens, hominem ex neceſſitate animal eſſe, ſed cum determinatione illa quouſque fuerit homo.

Expoſitio textus ex primo Phyſicæ auſcultationis Ariſtotelis, in fine dicti, per quem dicit inuentam materiam ſoluere etiam antiquorum dubitationes.

Cap. 24.

DIfferant demonſtrationes quæ duæ dictæ in primo Phyſicæ auſcultationis in fine libri, per quas, cum dixiſſet & de materia, & de priuatione, dicit inuentam hanc materiam ſoluere etiam antiquorum dubitationem, per quam auferebant generationem & corruptionem: eò ꝙ oporteat, quod fit aut ex ente, aut ex non ente fieri: ſed nec ex ente poſſe, præexiſteret enim quod fit, ſi quidem quod fit nondum eſt, quod autem ex ente fit ex eò ꝙ præcedit eſſe vtiq; diceretur: neque ex non ente eſſe, eò quòd nihil ex non ente fiat. Quas igitur dubitationis huius ſolutiones dixit, ſunt. Illa quidem per id, quod eſt per ſe & per accidens, aut ens aut non ens. Hæc vero per id, ꝙ eſt eſſe potentia, & actu, ſunt autem hæ. ſi quis materiam cum aſſumpſerit, dicat, ex hac per ſe quidem exiſtente, per accidens vero non exiſtente fieri, quæ fiunt: & ſimiliter ex hac rurſus fieri, quæ fiunt, potentia quidem exiſtente, actu vero non exiſtente: per ſe quidem exiſtente in ſui natura, eſt enim ens quoddam ipſa materia: per accidens vero non exiſtente, quia priuatio, quæ eſt per ſe non ens ipſi exiſtenti accidit: non enim aliter ex materia poſſibile eſt aliquid factum iri: niſi accidat ei priuatio eius, quod eſt generandum: & potentia quidem exiſtente, quoniam potentia eſt materia hoc quod fit, actu vero non exiſtente quoniam nondum eſt, quod fit, non enim fieret: Ipſe etiam differant inter ſe eo quòd, prima quidem ab eo, quod generationi ſubiicitur, & præexiſtit natura, facta eſt: huiuſmodi enim eſt materia ſui natura, ex qua fit, exiſtens quidem aliquid ſui natura, non exiſtens autem ex priuatione ſibi accidente. Secunda vero ex habitudine ipſa, quæ eſt ad id, quòd generatur: eò enim quòd poſſit fieri, id in quod mutatum, nondum autem ſit in hoc, generatur ex ipſa id, quod generatur: ſi enim eſſet iam in ipſo, non vtique generaretur: vel ſi non eſſet quidem, ſed eſſet impoſſibile in ipſum mutari: nullum enim impoſſibile fit. eo igitur, quòd poſſit quidem in id, quod generatur, nondum autem in ipſum ſit mutata, hoc quod generatur, ex ipſa generatur. ineſt autem ei poſſe quidem ex propria natura: eſt enim in hoc ei eſſe materiæ, nondum autem actu eſſe à priuatione. poteſt etiam quis in prima ſolutione ea, quæ dicta ſunt diuidere: vt hoc quidem ipſius de priuatione dictum eſſe dicat, illud vero de materia: cum enim priuatio quidem ſit per ſe non ens, per accidens vero ens, quia accidit ipſi materiæ, quæ eſt ens: materia vero per ſe quidem exiſtat, per accidens vero non exiſtat, quia priuatio ipſi, cum ſit non ens, accidit: ſoluentem antiquorum dubitationem poſſe dicere, & ex non ente ſimpliciter fieri, quæ fiunt, & ex ente ſimpliciter: & ſeorſum quidem neutrum ipſorum ſufficere ad alicuius generationem. neque.n.non ens ſimpliciter, q̃m nihil ex ſic non ente fit: neque ipſum ens per ſe, iam enim eſſet. vtraque vero fieri generationis cauſa: ſed non ens quidem, & priuationem non per ſe: alioqui ex hoc fieret, ſi permanens mutaretur in contrarium ſibi: hoc autem impoſſibile: non enim poſſibile eſt permanere, & ſubiici alicui, quod ſui natura non ens: neque contrarium alicui poteſt ſeruatum ſui contrarium recipere: per accidens vero, quod generatur ex hac generatur, eò quòd ex quo fit (fit autem ex materia) illi priuatio ex neceſſitate accidat: & hoc modo generatio quidem ex non ente per ſe: quatenus enim ens quodammodo, huiuſmodi autem, quia enti accidit. Ex materia vero fieri quidem quæ fiunt per ſe: cum enim ſit ens ſecundum ſui rationem, & permanet, & ſeruans ſui ipſius naturã recipit eius, quod generatur formam:

mam:ad quam mutationem priuatio ipſa eius, quod generatur, confert, præexiſtẽs, & accidẽs ei: omnia enim, quæ fiunt ex materia, generantur per mutationem ex priuatione, in quæ generantur, idcirco neque priuatione, & non ente per ſe eſt generatio: quatenus enim ens quodammodo, eò quòd materiæ, quæ eſt ens, accidit: neque ex materia & ente per ſe: ſiquidem, quatenus eſt priuatio, ipſius in formam mutatio.

Quędam conferentia ad ea, quæ de prouidentia. *Cap. 25.*

SVbſtantiarum ſecundum Ariſtotelem quædam eſt in corporea, & ſine corpore forma, quędam immaterialis, & ſeparabilis, actus quidam exiſtens, ab omni poteſtate ſeiunctus, quam ſubſtantiam & intellectum vocat: intellectum autem ſecundum actum: ſemper enim intelligentem: & intelligentem id, quod eſt optimum inter entia: hoc autem ipſe eſt. ſeipſum itaque hic intellectus intelligit. maxime enim intelligibile maxime intellectus intelligit: maxime vero intelligibile forma ſine materia: ſui enim natura eſt huiuſmodi ſubſtantia intelligibilis: materiales enim formæ intelligibiles quidem ſunt, ſed non ſui natura, immo nec per ſe: ſed intelligens ipſas intellectus ipſas facit intelligibiles, ſeiungens ipſas à materia intelligentia, & vt per ſe exiſtentes accipiens: forma vero ab omni materia, & omni poteſtate ſeiuncta, ſui natura eſt proprie intelligibilis: atqui huiuſcemodi ſubſtantia prædictus intellectus eſt: idcirco ſeipſum intelligit. etenim huiuſmodi ſubſtantia, nihil habens poteſtate, ſemper actu eſt intelligibilis. eſt autem actu ĩtelligibile quod ſemper actu intelligitur: quod ſemper actu intelligitur id porro fuerit, quod intelligitur ab intellectu æterno, & actu: tale vero erat prædicta ſubſtantia, prima ſubſtantia, primuſque intellectus, & primum intelligibile, & intellectus ſemper intelligens, & in hoc eſſentiam habens. omnis enim intellectus, cum operatur, ſeipſum intelligit: eò quòd, cum operatur, fit quodam modo idem ei, quod intelligitur: ſiquidem appræhenſione eius, qđ intelligitur, fit ipſa intellectio: formam vero accipiens eius, quod intelligitur, fit quodammodo ipſum, quod intelligitur. dixi autem quodammodo: eò quòd in quibus quod intelligitur eſt materiale, in his non ſimpliciter intellectus intelligens fit ipſum, quod intelligitur: eò quòd non accipit formam cum materia: in quibus autem, quod intelligitur eſt forma à materia ſeiuncta, in his intellectus intelligens fit ſimpliciter idem ei, quod intelligitur. quando autem affuerit & ipſi intelligenti intellectui, & ipſum eſſe per ſe, tunc vndequaque fit ſeipſum intelligens maximeque ſi huic, quod eſt eſſe & à materia ſeparabile, & intelligibile per ſe, affuerit nihil eſſe aliud præter ipſum intellectum. nam in materialibus ſpecie eadem, non numero fiunt, quæ eadem forma communicarunt, à materia numeralem habentia differentiam, quęcunque vero exiſtentia formæ immateriales ſunt hęc nõ ſpecie ſolum, ſed etiam numero eadem ſunt: vnum enim numero ſunt omnia, quemadmodum compoſita pũcta, & lineę, & ſuperficies. & huiuſmodi quidem eſt, vt breuibus oſtendamus, prima, & incorporea, & immobilis, & æterna ſubſtantia: poſt illam vero diuinum corpus, circulo verſatile, animatũ, et quod per animam mouetur. Et quoniam omne, quod per animam mouetur, deſiderio alicuius, aut auerſione mouetur: cum & corpus circulo verſatile per animam moueatur motu circulari, qui ſolus omnium motuum æternus eſt, & continuus, & regularis: procul dubio & hoc alicuius deſiderio mouebitur. verum ſi omnis corpora ſubſtantia poſterior eſt corpore illo, nullius harum deſiderio poſsibile eſt ipſum moueri: relinquitur igitur vt primam, æternam immobilemque ſubſtantiam deſiderãs æterna circum latione moueatur. eſt autem ei deſideriũ nõ apprehẽdi ipſam, ſed vt aſsimiletur ei inquantum poteſt. aſsimilatur autem ei per motum, æternitate, & ſimilitudine, & regularitate motus: quieti enim aſsimilatur quodammodo circunlatio, quæ ſemper circa eadem, & eodem modo ſe habet. prętcrea & aſſimilatur perfecto, & quãtum poteſt vnumquodq; eorum, quæ aſsimilantur, eſt ei perfectio: eſt autem perfectio corporis circulo verſatilis huiuſmodi circũlatio. Cum autem ſint plures ſphæræ Diuini corporis, prima quidem, & extima ſimplici, & vno motu illius ſubſtantię deſiderio mouetur, poſteriores vero ſeptem mouentur quidem, & harum vnaquæque deſiderio, & appetitu alicuius ſubſtantiæ, qualis, & quæ ante ipſas: non tamen hoc ſolo mouentur: ſed ex ſe ipſis mouetur ſingula, quo mouetur, & circunfertur, econtrario illi: eo qđ poſitionem, & ordinem talem habeat: mouetur autem & ſecundo motu, cum à prima circunferatur eodẽ illi. Bini autem his cauſa motus: quia oportet quidem eſſe aliquod aliud corpus, præter æternum, & diuinum, qđ eſt generabile, & corruptibile: qm̃ ad ęternam ipſis circunlationem confer etiam huiuſmodi corpus. nõ poteſt autem huiuſmodi corpus ſpecie æternum manere, niſi illorum varijs motibus gubernetur. Cum aũt hæc hoc modo ſe habeant, ſi quis velit dicere pro videri omne id quod propter aliquid, & ab aliquo, quouiſmodo mutationem habet, & motum: fuerit vtiq; omnis corporea ſubſtantia, & æterna, & generabilis, & corruptibilis à prima ſubſtantia æterna, immobili, & incorporea proſpecta. Si quis aũt hæc ſola prouideri diceret, quorum gratia qđ ipſis dicitur prouidere, actu quibuſdã actionibus mouetur, ſolum ſublunare corpus ſm̃ Ariſtotelem prouiſum eſſet. hoc autẽ eſt materiale, & generabile & corruptibile: quoniã gratia ordinatæ huius mutationis & permanentiæ ſecundũ ſpeciem æternæ ponũtur moueri corporis circulo verſatilis poſt primam, quæ & firmamentũ vocatur, ſeptẽ ſphæræ motu ſecundo. cum enim indigerent generabilia corruptibilia vario motu. non poterant eodẽ modo ſe habentia diuina oĩa ſimul quidẽ gñationis, ſimul quoq; & corruptionis ordinatæ cauſa inferioribus fieri: ob quas gñationes & corruptiones, cum ita fiant, manent & hæc æterna ſm̃ ſpeciem, manente quodam & in illis vario motu.

Quomodo forma iam in materia, per ſe ne, an per accidens. *Cap. 26.*

QVomodo forma iã in materia, per ſe ne, an ꝑ accidens? Siquidem dicat aliquis in materia generari formam per ſe, erit in ſubſtantia materiæ forma per ſe, ſi quod per ſe ineſt alicui eſt in ſubſtantia eius. ſed ſi hoc, corrumperetur vtiq; materia, cũ corrumpitur forma. An & in ſubſtãtia materiæ eſt ipſa forma? non enim impoſsibile eſt materiam eſſe ſine propria forma: ſed corrupta forma, aut ſeiuncta, nõ eſt poſsibile amplius illam materiam eſſe, cuius illa erat forma, ſed ſimul eſt: quapropter, vt ſit materia, confert ei præſentia formę. per ſe igitur ineſt forma materię, vt quod in ſubſtantia eius eſt, quemadmodum & animali homo, & omni quod in ſubſtantia ipſius eſt, quod per ſe ipſi ineſt. Præterea non erit in ſui natura habens for-

marum receptiuum, ſed ipſas formas. Amplius ſanè ſingula materia omnes ſimul habebit formas quod eſt impoſsibile: eſt enim contrarietas in formis materialibus, vt in elementis videmus: ex quo manifeſtum eſt, quòd non omnes in eadem. Amplius ſi omnes: eadem baberet, non eſſet ſecundum generationẽ mutatio. ſi autem alia aliam, incorruptibilis eſſet vnaquæq; res materialis: ſi autem corruptibilis eſſet, & materia vnà corrumperetur: oſtenſa eſt autem eſſe æterna. Sed neq;, vt accidentia materię, ſunt formæ in ipſa: erunt enim in ſubiecto ipſa: & aut ſubſtantia exiſtentia accidentia erũt, qđ eſt abſurdum: aut ſi accidentia fuerint, & de natura accidentium, erit ſubſtãtia compoſita ex materia, & accidente: ſic autem non erit compoſita ſubſtantia ſimpliciter ſubſtantia, ſed quemadmodum vnumquodq; eorum, quę fiunt ſm artẽ. Amplius ſiquidem materia poſſet eſſe ſine forma, poſſet vtiq; in ſubiecto, ipſa eſſe ipſa forma: ſi autem ipſa ſubſiſtit cum forma, & eſt in ſubiecto ipſa, quæ ſit forma, vtpote quæ eſt ſimul cum forma, & ſubſiſtit, & iam eſt in corpore, aut erit in illo corpore habente formam, ex quo materia in hoc mutatur: quod eſt impoſsibile: quomodo enim poſsibile in eo, quod corrumpitur per mutationem in hoc dicere eſſe hanc, quam non eſt poſsibile, ſi illud ſeruetur, fieri in ipſa? aut in habente hanc formam, in quam eſt mutata, ſed neq; hoc eſt poſsibile, cum hoc quidem corpus ex materia, & hac forma eſſe habeat: nihil autem ipſum ſibijpſi accidit: & id eſt in ſubiecto, quod non vt pars eſt in illo, in quo eſt: forma vero pars eſt huius ſubiecti. Nunquid igitur ſic eſt accidens in materia forma, & in ſubiecto ita per ſe, vt dicuntur per ſe ineſſe alicui, quæ in ſubſtantia ipſius ſunt? ſed quia eſt & alius modus ipſius per ſe, de quo & Ariſtoteles, & Theophraſtus in Poſterioribus reſolutorijs meminerunt: hic autem eſt ſecundum quem dicebatur per ſe ineſſe alicui, cuius in definitione id, cui ineſt, aſſumitur: quo modo per ſe impar numerus, & par inſunt numero: vtrunque enim ipſorum definientes numero vtimur in definitione ipſorum dicentes, imparem numerum eum, qui in æqualia diuiditur, parem vero numero, qui in æqualia diuiditur: videtur enim, & in ratione materialis formæ materia aſſumi, in qua eſt: cuilibet enim rei materiali ſecundum formam eſt ratio: nam ſecundum hanc ipſi eſt quod quid erat eſſe. atqui & de ipſa materia neceſſe eſt meminiſſe: etenim carnis, & oſsis, quin & manus, & faciei rationes huiuſcemodi. animam quoque definientes, quæ eſt forma materialis, in ens definitióne, & id cuius eſt, aſſumimus: hoc enim ſignificatur à corpore phyſico, organico. & quemadmodum in numeris non omnis numerus eſt impar, nec omnis numerus eſt par: omnis tamen par numerus, & omnis impar ſimiliter numerus: ſic qooque & in forma, & materia: non omnis quidem materia eſt cum haccine forma: omnis tamen materialis forma eſt in materia. & quemadmodum in illis non aboletur numerus, niſi in mutatione in par, aut impar: par vero & impar in ipſo ſucceſsiue corrumpuntur mutatione in ipſas ſpecies, ſiquidẽ ſpecies ſucceſsiue corrumpuntur mutatione in ipſas ſpecies, ſiquidem ſpecies ſucceſsiue corrumpuntur; ſic & materia non aboletur in mutatione in formas, formæ tamẽ ſucceſsiue corrũpuntur ex materiæ in ipſas mutatione.

LIBER. II.

ALEX. APHRODISIENSIS NATVRALIVM ANNOTATIONVM, DIFFICVLTATVM, ET SOLVTIONVM.

SEQVI AD EOS, QVI ET magnitudinem, & tempus ex indiuiſibilibus componunt, omnia, quæ mouentur per indiuiſibile, æque velociter moueri.

CAPVT PRIMVM.

SEQVITVR ad compoſitionem & magnitudinis, & temporis ex indiuiſibilibus dicere omnia, quæ mouẽtur per indiuiſibile, ęque velociter moueri. Si enim per indiuiſibile moueantur, illud quidem citius, hoc vero tardius, ſi quod celeriter mouetur in indiuiſibili tempore motum eſt per ipſum, tardius in pluri neceſſe eſt moueri per ipſum, & diuiſibili: ſi autem in tempore diuiſibili, diuiſibilis erit & magnitudo, in qua eſt motus. Si enim quis diceret quòd tarde mouetur non moueri per impartibile, neq; in impartibili tempore, hic diceret ipſum tardum non omnino moueri: ſiquidem hoc aliquid, aut magnitudo conſtat ex impartibilibus, & vniuerſum tempus: non poteſt autem moueri tardum per nullum impartibile: idcirco æque velociter vtique mouebuntur omnia quæ per impartibile mouentur. ſi aũt per impartibile ęque velociter etiam per vniuerſam magnitudinem ęque velociter mouebuntur: ſiquidem oĩbus magnitudinibus eſt ex indiuiſibilibus compoſitio: tenue.n. per indiuiſibile quidem, omne ſimiliter, & ęque velociter moueri, tardius autem videri aliud alio moueri propter percuſsiones atomorum quæ ſunt in ipſo, progredi nequiens, commentitium eſt & hoc. Præterea quomodo non apparent quæ ſic mouentur, ſi motus ipſis ſit tardus idem, ſed extenſio ipſa impedit continue moueri? Præterea & vel multiplicate quod velocius citius: erit enim & hoc pacto quod mouetur tarde pluri tempore ſtans quam motum: ſi enim quod velocius mouetur, hora quidem vna pertrãſiuerit ſpatium, hoc vero ipſum, quod tarde horis quinque, oportebit ipſum vna quidẽ moueri quatuor vero ſtare: abſurdum eſt autem id, quod multo pluri tempore ſtat, ſtans quidem, non apparere, quod vero mouetur quinque horis, & hoc æqualiter.

Expoſitio textus in primo de Anima Ariſtotelis, dicti ad interemptionem huius, quod anima ſit per ſe mobilis. eſt autem textus hic. Cap. 2.

AT vero & ſi mouet ipſa ſeipſam, mouebitur vtique & ipſa. quare ſi omnis motus eſt exitus eius, quod mouetur, quatenus mouetur, anima quoque exibit vtiq; ex ſubſtantia, niſi per accidens ſeipſam moueat: ſed eſt motus ſubſtantiæ ipſius per ſeipſam. Anima, inquit, ſi ſeipſam mouet, aut per aliud quidem aliquid

aliquid mouet, per aliud vero aliquid mouetur: & hoc pacto erit per ſe mobilis, vt & animal per ſe mobile dicimns. nam eo ꝙ hoc quidem eius mouet, illud vero mouetur, ipſum totum per ſe mobile dicimus: mouet enim quod eſt in eo anima ipſa, mouetur autem corpus: & neque anima, quia mouet, mouetur neque corpus, quia mouetur, mouet: mouetur.n.& animæ igitur potentiarum, ſi ſic ſit mota, hæc quidem eſt mouens, illa vero mota: cum neque quæ mouet, quatenus mouet, moneatur: neque quæ mouetur, quatenus mouetur, moueat. erit igitur hoc modo primũ mouens immobile etiam in anima. ſi enim rurſus mouens potentia moueri dicatur, aut à ſeipſa, aut ab alia mouebitur ſiquidem ab alia, in infinitum abibit, aut erit aliquid primum, mouens quidem, ſed immobile: ſi autem à ſeipſa, ſic erit vtique per ſe mobilis, vt quatenus mouet, moueatur. melius eſt igitur ipſam animam ſic dicere per ſe mobilem. ſed ſi anima ſic per ſe mobilis dicatur, vt quatenus mouet, ſecundum hoc etiam moueatur, ſi quatenus anima mouet, quatenus anima etiam mouebitur. ſi enim per aliud quidem moueatur, vt verbi gratia ſecundum locum, non per idem mouebit, & mouebitur: nam quatenus anima mouens erit, non quatenus anima mouebitur, ſiquidem ſecundum locum, non enim in loco anima ipſa. ſic autẽ per aliud quidem erit mouens, per aliud vero mouebitur: non ſic autem dicebatur à ſeipſa moueri: quatenus igitur anima mouebitur. ſed ſi omne, quod mouetur ſecundũ aliquid, & mutatur, exit ab illo, quatenus mouetur: quod quidem ſecundum locum à loco, quod autem ſecundum paſsionem à paſsione, & quod ſecundum magnitudinem à magnitudine: & quod ſecundum animam mouetur exit ab eo, quod in hoc: quare & anima, ſi quatenus anima eſt, mouetur ſemper à ſeipſa, & nõ per accidens, exibit à ſubſtantia, in qua eſt, & ab anima, per quam eſt ei eſſe.

Quæ nam à motu Diuini corporis ingenita vis vicino ipſi corruptibili, & generabili corpori. Cap. 3.

QVæ nã à motu Diuini corporis vicino ſibi corruptibili, & generabili corpori ingenita vis? nunquid alia quædam eſt hæc natura præter propriam cuiuſq; naturalium corporum, quam principium motus, & quietis dicimus in eo, in quo eſt primo per ſe, & non ſecundum accidens? etenim, ſi in vicino ſibi ſit corpore, iam corpore, iam erit hoc habens propriam naturã, actuq́; exiſtens corpus: omne enim corpus actu mortale, ſimplex ens, aliqđ eſt, aut ex his compoſitum, & miſtum: horum autem ſingulũ propriam habet aliquam naturam. An etiam per illam eſt actu huiuſmodi: & hoc pacto erit primum participans ignis ipſe tali ex diuino corpore potentia: deinde poſterioribus ipſam diſtribuens: ita vt omnia corpora tali diſtributione ipſa participent, illa quidem plus, hæc vero minus. Sed ſi hoc eſt, quæſiuerit vtiq; quis quid confert vnicuiq; corpori huiuſmodi vis, & natura. nam per primam naturam, quæ ipſa ſit in vnoquoq;, per quam illud quidem eſt ignis, hoc vero aer, illud aqua, hoc terra, ſit eis motus in propria loca, quo ſingulum ipſorum propriã perfectionem aſſequitur: & hoc ſimiliter, ſi in corporibus fiat compoſitis, & in illis, non vt ſit homo, aut animal: aut planta ſingulũ ipſorum: ipſis.n. iam exiſtentibus vtiq; ingigneretur, quemadmodum igni, & ſingulis ſimplicium. ſic autem non amplius potentia illa cauſa fieret, vt hæc quidem animata ſint corporum, illa vero inanimata: & animatorum, illa quidem altricem ſolam animam haberent, hæc vero & ſenſitiuam quædam vero præter has & rationalem: hęc autem ponebatur cauſam habere differentiæ quæ eſt inter has: per hanc enim vim ponebatur prouidentia faciens hominem animal rationale mortale: & propter hoc dicebatur, omnia quæcunque per rationem, & intellectum homini ineſſe poſſunt, habere ipſum à diuina prouidentia. An oportet dicere ſimplicibus quidem corporibus præexiſtentibus potentiam hanc ingigni, & poſt accedere: propter quã cauſam nihil in ſe ipſis quodammodo illa diuinum habent (tale enim eſt anima ipſa) cuius expertia omnino: quia non eſt in ipſorum ſubſtantia huiuſmodi vis ab extrinſeco eis, & præexiſtentibus poſt accedens, ſed ſunt ſimpliciter corpora. quæcunque vero ex horum naturali miſtione, & temperamento fiunt: & in horum generatione diſſeminatam, & diuinam potentiam, & naturam meliora, & perfectiora facere hæc corpora: cum & ſimplicia corpora ſimul inferant ad generationem eorum, quæ fiunt ex ipſis, corporum etiam Diuinam potentiam, qua participant ex vicinitate: ob quam potentiam non item habẽt hæc principium ſolum in ſeipſis motus, ad quem inclinant ſed quoddam quoque animaſticũ principium aſſumpſerunt, quod & generationẽ habet à Diuina potentia: quæ natura, & anima per quantitatem ſimplicium corporum, ex quibus eſt habens ipſam corpus, quorum illud quidem magis communicat diuina potentia, quia propinquius eſt Diuino corpori, & eſt ſubtiliorum partium, & purius, hoc vero minus propter maiorem diſtantiam, & conſtitutionis craſsitiem, diuerſa & ipſa ſit: quæcunque enim compoſitorum corporum plurimum terræ habent, ſimile cum terra communicant animaſtica potentiam quadam: eò quòd & corpus, plurima eius ſubſtantiæ pars, minus Diuina potentia participet: quæcunque vero copioſiorem in ſeipſis habent igneam, & calidam ſubſtantiam, hac perfectione anima participant: eò quòd ſuperabundans in eis corpus plus participet Diuina potentia. Hoc autem pacto ſecunda natura, quam diximus eſſe Diuinam potentiam ingenitam ſub luna corporibus ob vicinitatem ad illam, corporibus ſimpliciter naturalibus vtetur, vt materia, ad perfectiorum, & animatorum corporũ generationem. quæ igitur per temperiem ſimplicium corporum, & alterationem fiunt cõpoſita corpora, eò quòd habeant huiuſmodi potentiam in miſtione corporum ipſam habentium concretam quodammodo & miſtam perfectiora fiunt corpora, quæ & diuiniore natura, atque principio communicauerint. quæcunque vero compoſitione, & appoſitione ſimplicium corporum fieri videntur compoſita corpora, hæc non amplius, quia tali communicent, potentia, & natura, poſſunt, vt ſingulum ſimplcium corporum actu, ipſius naturam ſeruare in huiuſmodi miſtione, & compoſitione: non enim ad hoc modo compoſitorum ſubſtantiam Diuina potentia, confert, manens in ſingulo ipſorum, qualis & ante ipſorum compoſitionem: cuius mutuæ pariter, ac ſimplicium corporum generationis poteſt quis dicere à Diuinis potentiã cauſam eſſe, cum ipſa fiat ipſorum forma, & natura. matera enim ſui ratione qualitatibus carens, infigurataq́; exiſtens, à potentia, quæ à Diuinis corporibus ſit, ſine actu corpus eſt, & fit, formaturq́;, & figuratur, vt quod quidem ipſius accedit ad Diuinum corpus, & vicinum illi, plus

Diuina potentia participãs, formetur caliditate, & ſiccitate: hæ.n. ſunt primæ ab illis in corpora mortalia paſſiones: ꝙ autẽ plus diſtat à cauſis huius mutationis, & generationis ipſorum corporum, aut horum omnino contrarijs formari, aut illud quidem aliquam horum, hoc vero aliquam his cõtrariam formã, atq; paſsionem, ſumere ſm illorum alibi variam ad habitudinem, propter motum in huiuſcemodi circulo diuerſimode formatum. talis enim eſt zodiaci ſitus: in quo mota ſol, & luna, & alia aſtra, quæ errare, dicuntur, huic quidem parti materiæ, cui magis, vel propinquius accedit, vnicuique caliditatis, & ſiccitatis ſit cauſa, in quibus eſt eſſe igni: illi autem caliditatis humiditatisq́;, quę eſt aeris natura: alio vero humiditatis, & frigiditatis, quæ eſt aeris natura, alio vero humiditatis, & frigiditatis aquæ natura alio quoq; eius, quæ ſupereſt ex duabus primis ſimplicibus contrarietatibus, quæ ſunt frigiditas, & ſiccitas, quæ terrę naturã conſtituũt. & huiuſcemodi quidem ſunt à diuina potentia formæ in materia, ſimplices, & primæ formæ quæ factæ ſunt cauſæ ſubſtantiæ corporum ſimplicium, & naturæ. quæ vero ex horum miſtione, & temperamento fiunt, tanquam pluribus communicantia potentijs, & diuerſis corporibus, & compoſita iam fiunt, & perfectiora. & perfectio in eis, & forma diuerſa fit, etiam ſecundum eam, quæ dicta eſt in primis, quæ miſtione corporum, differentiam. ſunt enim ipſorum, illa quidem tenuiora, & magis actiua: huiuſcemodi enim ſunt, quæcunquæ propinquius ſita ſunt motui. Diuinorum: hæc vero craſsiora, & paſsibiliora, quæcunque plus diſtant ab illorum latione: horum enim eſt peſectior forma, quæcunque in miſtione, & temperamento plus habẽt ſubtiliorum partium, & puriorum corporum: quæcunque vero huiuſce corporis minus habet in ſeipſi, ſed plus habent paſsibilis, & craſsioris, horum eſt & forma imperfectior.

Quod ſi hoc in nobis, cuius oppoſitum in nobis, neque ipſum in nobis, neque quod in nobis, in nobis erit. Cap. 4.

SI in nobis eſt, hoc cuius oppoſitum in nobis, illud, cuius oppoſitum non in nobis, non in nobis: ipſius vero in nobis oppoſitum: nõ in nobis: nam ei quod in nobis id, quod non in nobis oppoſitum: igitur neq; quod in nobis, in nobis: ſi autem quod in nobis non in nobis nihil eſt in nobis: ſecundum quos ergo in nobis eſt id, cuius & oppoſitũ in nobis, iuxta hos nihil eſt in nobis. An falſum ipſum, ſi non in nobis, illud eſſe in nobis, nihil eſt in nobis: nã eſſe aliquid in nobis, quod eſt in natura noſtrum, & ſubſtantia, non in nobis eſt, vt nec eſſe rationales: res tñ quibus vtimur ſm, id quod in nobis, hę in nobis: harum.n. & oppoſitæ in nobis. ipſum.n. eſſe in nobis aliquid, non in nobis: deambulare vero in nobis, quia & non deambulare. etenim proprium oppoſitum eius, quod in nobis nõ in nobis propter hoc: id vero, quod in nobis, in nobis proculdubio. vt igitur oppoſita in nobis, hæc, & ipſa in nobis quia non eſt quod in nobis in agibilibus: non eſt autem agibile eſſe aliquid quod in nobis in his, quæ conſultatione indigent, & poſſunt etiam aliter ſe habere, cum igitur eſſe aliquid in nobis non ſit in his merito potentia quidem, qua eſt in nobis, non in nobis: ſed illa, ad quæ vtimur potentia eius, quod eſt eſſe aliquid in nobis, in nobis: quemadmodum & vſus quidẽ rationis nobis, non autem in nobis ipſius vſus potentia.

De hoc, quòd & id, quod in nobis, fato eſt. Cap. 5.

IPſi in nobis aliquid eſſe opponitur illud, nihil eſſe in nobis impoſsibile: ipſi igiť in nobis aliquid eſſe oppoſitum impoſsibile: atqui, cui oppoſitum impoſsibile, hoc fato: ſiquidem hæc fato fiunt quibus oppoſita eſt impoſsibile aut eſſe, aut facta iri: igitur in nobis aliquid eſſe fato eſt: in nobis vero aliquid eſſe fato ſtatueret vtiq; in nobis aliquid eſſe ſm ſubſtantiam omnia fato fieri dicentibus. An non eſt verum, id cuius oppoſitum eſt ipſum impoſsibile, hoc eſſe fato: ſi enim eſſet idem id, quod ex neceſsitate, ei quod fato, eſſet vtiq; quemadmodum eius quod ex neceſsitate definitio, id, cui oppoſitum impoſsibile, ita & eius, quod fato. ſed eſt in plus id quod eſt ex neceſsitate eo, quod fato: non enim omne, quod ex neceſsitate eſt, fato eſt: quatuor quippe bis duo ſunt ex neceſsitate, non tamen fato: ſiquidem in his, quæ fiunt, eſt ipſum fatum: quare non erit definitio eius, quod fato, oratio dicens, cuius oppoſitum impoſsibile, ſed inerit quidem, & hoc his quæ fato, cum & ipſa ſint neceſſaria, nõ tamen vt æqualiter in ipſis ſit: ſi vero non æqualiter non conuertetur. non oportet igitur omnino, cui oppoſitum eſt impoſsibile, hoc eſſe fato: ſed neceſſarium eſt hoc, cuius eſt definitio prædicta oratio. ipſum itaque quod eſt in nobis neceſſarium quidem: quia omne quod eſt in ſubſtantia alicuius neceſſario ei ineſt, non tamen fato: quibus enim, cum ſm ſatum cauſarum fiunt, oppoſitum eſt impoſsibile, hæc fato erunt.

Quo pacto erit immobile ſecundum Ariſtotelem primum mouens: ſiquidem, vt ipſe dicit ſingulum eorum, quorum eſt opus, gratia operis eſt, Dei autem operatio eſt immortalitas: hæc autem eſt vita ſempiterna: quare neceſſe eſt Deo ineſſe æternum motum.

Cap. 6.

QVo pacto eſt immobile ſm Ariſtotelẽ primum mouens: ſi quidem vt ipſe dicit, vnumquodq; quorum eſt opus, gratia operis eſt Dei aũt operatio eſt immortalitas: hoc autem eſt vita ſempiterna: quare neceſſe eſt Deo ineſſe æternum motum. An non eſt id ex eorum numero, quorum eſt aliquod opus: ſiquidem opus dicit actionem, quæ eſt vt finis: huic vero nullus eſt finis: ſubſtantia.n. eſt eius actio, ſed non quod ſit aliud quid, poſtea actio. eſt aũt hoc manifeſtũ per, id quod ſubiunxit, quod eſt. q̃m autem cęlum huiuſmodi: corpus ergo Diuinum: illud enim non eſt huiuſmodi.

Quid erit materia, ſi à priuatione quidem habet quod ſit non qualis, & non figurata, à forma vero quod qualificetur, & figuretur. Cap. 7.

MAteria, quæ à priuatione habet quod ſit non qualis, & non figurata, à forma vero ꝙ qualificetur, & figuretur, ſui ratione quid erit? non enim ex his negationibus eſt natura materiæ. nam ſui natura, neque non qualis, neque qualis: vt homo ſui ratione, nec immuſicus eſt, nec muſicus: quoduis enim horum haberet in propria ratione, non poſſet in altero factus iri. Sic igitur & materiæ erit eſſe materiam, non in eo, ꝙ ſit qualis ſed in eo, ꝙ habeat aptitudinem, & potentiam, qua eſt qualitatum receptiua: non quale vero ei accidit, cum non ſit eius ſubſtantiæ complectiuum: queadmodum & omni receptiuo alicuius non eſſe hoc, cuius eſt receptiuum. Cum autem ſit in confinio hoc, erit & incorruptibilis: cui enim eſt eſſe in po-

tentiæ

tentia recipiendi aliqua ſucceſſiue, hoc neque eo ꝙ non ſit in aliquo ipſorum, neque eò quòd ſit, exit à propria ſubſtantia: non enim ammittit ipſum poſſe, in quouis horum, ſuerit, cuius habet potentiam: non enim quoduis hoc poſſet. An ſi eſt aliqua negatio in materia, quoniam materia ſui natura non eſt qualis: ipſum autem quod vis non quale eſt in materia receptiua exiſtente qualitatis erit ipſa materia qualitatibus carens ſui natura. An non eſt idem dicere in ipſa non eſt qualis ſui natura, & eſt non qualis ſui natura: nam hoc eſt non qualis ſui natura, cum ſit affirmatio, ex quæ tranpoſitione dicitur, æquiualet priuationi: illud vero, non eſt qualis ſui natura, negatio eſt: quæ non amplius æquiualet priuationi, quod de materia verum eſt, aptitudo enim quæ eſt ad aliquid, media eſt illius, & priuationis eius: & ſi quam maxime illud, in quo eſt aptitudo impoſsibile eſt eſſe ſine altero, non eſt enim idem aptitudo priuationi: nam illa quidem permanet, vt prius dictum eſt, priuatio vero corrumpitur: idcirco hoc quidem non eſſe qualem in eius natura, non item & eſſe non qualẽ Ariſtoteles in primo Priorum reſolutoriorum de prædictis ita dicit. Differt autem aliquid in conſtruendo, vel deſtruendo, opinari aut idem aut diuerſum ſignificare non eſſe hoc, & eſſe non hoc non eſſe album, ei quod eſſe non album, non enim idem ſignificant: neq; eſt negatio eius, quod eſſe album, eſſe non album, ſed non eſſe album. Eſt autẽ dicere, ꝙ & ſi quam verum maxime ſit de materia ſui natura ipſam eſſe non qualem, non tamen eſt hoc in eius ſubſtantia, ſed accidit ei. quemadmodum aliquando & qualitatem habere: vt & homini immuſicum, & muſicum. cera quoque non figurata exiſtẽs ſui natura, ſi figuretur, nõ corrumpitur, quia manet hoc ipſi ceræ eſſe.

Quo pacto non definiuit idem per idem, qui animam definiuit actum corporis, phyſici, organici, potentia vitam habentis. Cap. 8.

SI potentia vitam habens ſignificat quod poteſt viuere: quod autem poteſt viuere, eſt quod poteſt animam habere quomodo non idem per idem definiuit qui animam definiuit actum, corporis, phyſici, organici, potentia vitam habentis? An non eſt vſus in animæ definitione potentia vitã habẽte: ſed cum prius accepiſſet illud, potentia vitam habẽtis, poſterius, quando reliquam definitionem aſsignat, permutauit ipſum organicum in inuentionem, & ſumptionem organici: vtens potentia vitam habente organicum autem eſt, quod habet particulas, quæ diuerſis operationibus poſſunt ſubſeruire: cui æquale ſumpſit & illud potentia vitam habens. Præterea, cum dixiſſet ipſam animam actu corporis potentis vitam habere non fecit per ipſum aſsignationem, corporis enim naturam, in quo eſt anima, qualis eſt declarauit, non enim animam, declarauit, neque per ipſam animam definiuit. Pręterea non eſt idem anima, & vita: ſed quod eſt operatum vita eſt, cum per ipſum ſit nutrimentũ, & augmentum: quod autem potentia vitam habet, dicetur vtique organicum, cum per ipſum habet potentiam, vt nutriri poſſit, & augeri, quod æquale non eſt ei, quod eſt animam habere.

Quomodo anima non ſit ad aliquid, ſi actus eſt talis corporis. Cap. 9.

QVomodo non eſt anima ad aliquid, cũ ſit actus corporis huiuſcemodi? An actus quidem æque valet ac forma: forma vero non eſt ad aliquid & ſi quam maxime alicuius eſt. non. n. ſi aliquid alicuius eſt, mox & hoc eſt aliquid: etenim ſuperficies cum alicuius ſit, nõ eſt ad aliquid: ſed & partes ſecundarũ ſubſtantiarum alicuius quidẽ ſunt, non tñ ſunt ad aliquid, ad aliquid. n. ſunt, quibus eſt eſſe idem, quod ad aliquid quodammodo ſe habere. anima aũt corporis quidem huiuſcemodi eſt actus, non tamen eſſe eſt in hoc ꝙ ipſa ad aliquid ſe habeat: cum. n. ſit aliquid ipſius corporis eſt: quemadmodum & caput, cum ſit aliquid, capitati eſt caput: ſimile. n. quatenus ſimile & ęquale, quatenus æquale, in habitudine habent eſſe ad ea, ad quæ dicuntur: & nihil aliud præter habitudinem ad id, ad quod dicuntur, ſignificant: anima vero, & caput propriam quandam naturam, & ſubſtantiam ſignificant, cui accidit alius eſſe: ſed non, ſi aliquid eſt alius. iam & ad aliquid eſt.

Quod anima non eſt ſeipſa mobilis. Cap. 10.

ANima eſt per quod animal eſt animal, per quod enim ſibi inexiſtẽs animal à non animal differt, per hoc eſt animal: per animam aũt ſibi inexiſtentem differt animal à non animali: per animam itaque animal eſt animal: per quod aũt animal animal eſt, hoc eſt eius forma: omne. n. ſecundum quod dicitur, & eſt hoc aliquid, eſt forma, etenim eorum, quæ per artem fiunt ſingulum, & eorum, quæ natura, per formã eſt hoc, quod eſt: & animal itaq; quatenus animal, eſt per ipſam formam: erat autem per animam ipſam animal, anima itaque eſt forma: atqui forma, quę eſt alicuius materialis forma eſt. anima autẽ alicuius forma eſt, animalis enim: anima igitur, cum ſit forma materialis, impoſsibile eſt ipſam eſſe per ſe, quod. n. indiget materia ad eſſe, cum huius exiſtat aliquid, impoſsibile eſt hoc ab ipſa ſeiunctum ipſum per ſe eſſe: anima autem eſt forma materialis: animam igitur impoſsibile eſt eſſe ipſam per ſe aliquando: quodcunq; vero impoſsibile eſt ipſum per ſe eſſe, impoſsibile eſt & per ſe moueri: animam autem impoſsibile eſt eſſe aliquid per ſe: igitur impoſsibile eſt ipſam per ſe moueri: quod autem non eſt per ſe mobile, non poteſt eſſe ſeipſo mobile, anima autem per ſeipſam non mouetur: igitur anima non eſt ſeipſam mobilis

Quamobrem quod generatur, cum ex priuatione mutatur, ſimul ex ſuo contrario mutatur, ſi non ſunt idem priuatio, & contrarium. Cap. 11.

QVamobrem quod generatur, cum ex priuatione mutatur, ſimul ex ſuó contrario mutatur, ſi non ſunt idem priuatio, & contrarium? contrarium enim quædam forma, priuatío vero huius abſentia, cuius ſecundum ſui naturã ſubiectum eſt receptiuũ. Vtrum igitur huius cauſa eſt ipſa materia, quę ſubſtantiarum omnium generabilium, & corruptibilium communis exiſtens, & ſubiecta eis potentia omnia eſt eò ꝙ in ſingulum ipſorum poſsit mutari: propter hoc. n. dicitur quidem omnia potẽtia nullum tñ horum quæ ex ipſa generantur, & in quæ mutantur, in propria ratione, & in propria ſubſtantia habet: ſed eſt ab omnibus ipſis ratione ſeparabilis: ſubſiſtentia tñ, & exiſtentia inſeparabilis eſt ab eis. cũ ſemper aliquod ipſorum actu habeat, & quia ſemper alicui horum coniũcta eſt, & actu eſt, atq; exiſtit. neq;. n. formarũ aliqua, quarum eſt materia receptiua, abſq; materia poſsibile eſt exiſtere: neq; materiam ſine aliqua forma: ſed ſunt à ſe inuicem inſeparabilia quo ad exiſtẽtiam. cũ ergo ſit cum aliqua formarũ, quarum eſt receptiua, formis, in qui-

bus non eſt, tunc priuari dicitur, eò ꝙ, cum habeat po-
tentiam vt mutetur in illas, non eſt in eis: idcirco etiam,
cum in aliquā mutetur, ex propria illius, in q̄ mutatur,
priuatione mutari dicitur; eo ꝙ, per potētiam ad hanc,
in hanc ipſa mutet̃. erat aūt ei potentia ad hanc per eius
priuationem; neq;. n. ſi eſſet ei præſens, priuata eſſet ip-
ſa: neq; ſi non haberet aptitudinem ad ipſam ob id igi-
tur, ꝙ non ſm aliam quādam potentiam quàm illam,
quę eſt ad hanc, mutatur ipſa in hanc, ob hoc ſingulum
eorum, quæ generantur, ex propria priuatione dicitur
generari per mutationē eius, quod ſubijcitur huius pri-
uationi. idcirco & priuatio per accidens cuiuſq; gene-
rabilium, vt elemētum, principium: eò ꝙ, quæ mutātur
in ipſum, materia, & elementum fit eius propriæ: quia
præexiſtit in ea eius priuatio, ob hoc ſm hoc in ipſam
mutatur: propter hoc ex non calido fit calidum, non ex
dulci: quia hoc, ex non calido, declaratiuum eſt calidi
in priuatione exiſtentis & quod ſm priuationem hanc
mutatur; non, n. per potentiam ad dulcedinem in cali-
dum mutatio, neq; ſm huius priuationē, & ob hoc qui-
dem ex priuatione. ex cōtrario autem dicitur generari,
quia materia formatur contrarijs, & eſt horum ſucceſ-
ſiue receptiua. Primorum igitur, quæ ex ipſa corporum
generantur, duæ ſunt formæ, primæ ſcilicet contrarie-
tatū, caliditatis & frigiditatis, & humiditatis, & ſiccita-
tis: & his terminatur ſimplicia corpora. Qm̄ ergo ho-
rum eſt receptiua: & ſi eſt cum aliquo, aut quibuſdam
horum neceſſe eſt ipſam, quādo aliquod horū non ha-
buerit, ſed in priuatione ipſorum fuerit, eſſe cum altero
contrariorum in cōtrarijs ipſorum generibus exiſtens:
erit neceſſario in borum priuatione. nā quatenus eſt in
contrario calidi, eſt in eius priuatione: & quouſq; in il-
lo fuerit, manet etiam in priuatione. ob id igitur, ꝙ prę-
ſentiæ contrarij coniuncta ſit priuatio contrarij, & ne-
ceſſario: & quando ex priuatione eius ad habitum mu-
tetur ſecundum illud, quod præſens erat cauſa ſubie-
cto ipſins eſſe, in priuatione huius fit.

Per id, quod corpora in ſeipſa contrahantur, non monſtrari corpus per corpus permeare. Cap. 12.

QVod non monſtratur ex eo, ꝙ corpora in ſeip-
ſa contrahantur, corpus per corpus permeare.
non. n. quę contrahuntur, in ſeipſa retroceden-
tia contrahuntur, corpore per corpus permeante: con-
trahitur. n. hoc, quod actu adhuc exiſtens manens in
propria ſubſtantia, in minorem deducitur molem, aut
ab aliquo, aut à ſeipſo: omnia autem, quę boc patiūtur,
ſecretione alicuius hoc faciunt, aut. n. cum ſeparatur
ſpiritus, reliquum corpus in ſpatium nuper ab illo oc-
cupatū coit, aut cum humidum, quod eſt in ipſis diſſe-
minatum: ipſa vero materia neq; ab initio contrahitur,
cum neq; actu ſubſiſtat: fiunt autem ſub ipſa corpora,
quandoq; quidem in maiori mole, quandoque vero in
minori: eo ꝙ corporum illa quidem craſsiora, hæc
vero ſolidiora, alia vero tenuiora, & humidiora. quorū
craſsiora quidem & ſolidiora ad æqualem molem ma-
iori loco indigent, humidiora vero, & tenuiora mino-
rę: idcirco quādoq; quidem in eadem materia eſt cor-
pus ampliorem occupans locum, quādoq; vero mino-
rem: eò ꝙ eadem materia effectiuarum vtriuſq; corpo-
rum qualitatū eſt receptiua. Si igitur in permeatu cor-
porū mutuo fieret aliqua corruptio, & mutatio in craſ
ſiora corpora, forte poſſet quē pauloante alterum oc-
cupat locum hunc poſterius occupare & quod ex mi-
ſtione vtrorumq; fit, ſi aūt idem manet vtrunq;: quod
enim eſt in ipſis videntur ſeruare, & ſui ipſius naturam:
quo pacto etiā poſſet hoc fieri? Amplius quædam, cum
miſcentur, non ſolū non craſsius, imo & tenuius quàm
prius erat ipſum efficiunt. quare oportebat ipſum cum
in maiori fiebat mole, etiā ampliorem occupare locū.

Aduerſus Platonicos, qui ex triangulis figuras, & formas corporum dicunt componi, non ipſa corpora. Cap. 13.

IN omni mutatione eſt ipſum ſubiectum, de quo
ipſum mutari prædicatur: nam in latione quod fer-
tur ſubijcitur ſecundum illud mutatum: & in aug-
mentatione, & diminutione quod augetur, & minui-
tur: & in alteratione quod alteratur: ſed in mutatione,
quæ eſt ſecundum generationem, & corruptionem ex
ſubiecto aliquo eſt mutatio. non. n. eſt ex non ente ge-
neratio, & in non ens corruptio: & eſt in hac mutatione
ſubiectum. inquantum ſubiectum. & in ſimpliciū itaq;
corporum generatinne, & corruptione ſubijci aliquid
oportet, & hoc eſſe materiam ipſorum: ex quo enim
primo, cum inſit, aliqua generātur, & in quod vltimum
diſſoluuntur, hoc eſt illorum ipſorum materia: & ſim-
plicia itaq; corpora, ex quo primo ſubiecto generan-
tur, & in quod vltimum diſſoluuntur, hoc ipſorum ma-
teria eſt, atqui in ſimplicibus corporibns ſubiectū ſunt
ipſa triangula: ex his enim primis eſt ipſorum generatio
ſecundū ipſos: & in hæc vltima eſt ipſorum reſolutio.
triangula igitur materia ſunt ſimplicium corporum. for
ma vero qualis, & quanta horum compoſitio. ſi autem
hoc corpora ſunt, non autem formæ corporum, quæ
ex triangulis generantur ſecūdum eos. ſi enim eſſet ali-
qua alia materia ipſis ſubiecta, eſſent aūt & ipſa trian-
gula, duas vtiq; haberent materias, quarum neutra ad
alteram poſſet reduci. Si autem dicerent materiam ſe-
cundum hæc etiam generari; ſecundum hæc quidem
triangula & ſit figuratam ignem, ſecundum vero hæc
terram ipſam. propter quid apud ipſos terra in alia im-
mutabilis fiet: cum terræ ſubiecta materia poſsit æqua-
liter, & ſecundum ignis, & ſecundum aliorum corpo-
rum formatiua triangula figurari? neque enim etiam in
triangulis ipſa erant triangula, quæ mutabantur: ſed
ipſa ſubiecta materia figurabatur ſecūdum hęc mutuo:
manēte ſubiecta materia ſimiliter, ſi mutuo omnia mu-
tentur. non dicit autem ipſam mutuo ſimiliter mutari.
hoc quoniam triangula: aperte oſtendit ꝙ ipſis ſuppo-
nat materiam ipſa non ſimiliter poſſunt componi & fi-
gurari. neque mutuo mutari etiam ipſa dicit, ſi quid
à materia habent: ſi enim & grauitatē à triangulis: quod
enim ex ipſis pluribus conſtat, grauius dicere, minime
vtiq;, ſi fiat ex illorum compoſitione mathematicum
corpus: ſi vero ſi non illud, naturale à triangulis apud
eos, cum naturalia corpora ſint.

Si communia ſunt notiones, notiones vero non ſunt corpora, neque ipſum commune erit corpus, etiam ſi ſit notio communis corporis nec definitio eſt corporis definitio. Cap. 14.

SI communia ſunt notiones, notiones vero non ſunt
corpora, neq; ipſum commune erit corpus, etiam
ſi ſit notio communis corporis: nec definitio cor-
poris eſt definitio. An communia ipſa non ſimpliciter
ſunt notiones, ſed à quibuſdam, & de quibuſdam: hęc
vero ſunt, ipſa ſingularia, fiunt autem ab his quæ com-
munia non ſunt eo ꝙ ab eis intelligētia ſeparentur: hęc
vero per ſe differentia inter ſe ſingularia ſunt, quibus
ablatis quod relinquitur eſt notio, An in omnibus eſt,

ipſum commune,quod quia non ita ſubſiſtit vt intelli-
gitur videtur ſubliſtere in illis de quibus dicitur : & eſt
definitio huiuſcemodi,& quod hoc modo intelligitur:
& quod per ipſam notionem eſſe apparet,nõ ipſius no-
tionis,ſed eius, quod ſic intelligitur.eſt enim definitio-
nis ipſius notionis ſignificatiua,quæ ab ipſa re,quæ de-
finitur,facta eſt. ſunt.n.notiones ſigna rerum : oratio-
nes vero notionum,quæ ſunt ab illis quare& corporis
definitio erit notionis ſignificatiua , q̃ dicimus ab ipſo
corpore per abſtractionem eorum, quę inſunt ſingula-
ribus corporibus : quibus abſtractis, quod relinquitur
cõmune eſt,& idem in omnibus corporibus. cum aũt
ſit naturę corporis,& ſubſtantiæ ſignificatiua,non erit
vtiq; de re incorporea . Neq; quia eſt ipſa incorporea,
& ipſa notio,quæ eſt à corpore,propter hoc abſurdum
aliquid dicitur. definitio.n.oratio corpus vero nõ ora-
tio:& in omnibus ſanè non eius quod intelligitur ſigni
ficatum,ſi.n.hoc ipſum,exiſtimabit aliquis & albi ora-
tionem albam eſſe,& grauis grauem.nam ꝙ non ſit ip-
ſius notionis definitio,hęc quidem dicit trifariã dimen-
ſum tangibile:non eſt autem huiuſmodi ipſa notio: &
hæc animal rationale mortale : nullum autem horum
eſt in ipſa notione.

Quo pacto dicimus eandem potentiam ſimul eſſe contrariorum. Cap. 15.

CVm dicimus eandem eſſe potentiam contrario-
rum nõ hoc dicimus , ꝙ eadem potentia & am-
bulat,& quis quieſcit,& loquitur , & tacet : non
enim,qua mouetur potentia,eadem etiam quieſcit : ſic
enim eſſent quieſcere,& moueri idem:ſiquidem, quo-
rum potentia eadem eſt, horũ & actus idem.ſed eſt qđ
dicitur par illi , quod poteſt contrarium alicui , hoc &
contrarium illi poteſt : nam quod habet aptitudinẽ ad
alterũ contrariorũ,neceſſario & ad alterũ:inducit.n.po
tentia alterius eam, quæ alterius ſecum:eadẽ ergo, hoc
eſt æqualis:potentiam.n.alicuius habere eſt nõdum in
illo eſſe . ſed poſſe in illud immutari.quod aũt immuta-
tur in aliquid ex aliquo contrario illi immutatur: nã &
intermedium contrariũ ſemper:eo ꝙ quod in contra-
rium alicui eſt immutandum in contrario ipſius ſit : ex
hoc.n.eſt mutatio quod aũt eſt in aliquo, & abijcit ip-
ſum, vt recipiat ſui cõtrarium,amborum habet poten-
tiam:cum poſsit vtrunq; ipſorũ ſucceſsiue detinere , &
abijcere.cum igitur ſecũ ducat potentia alterius etiam
alterius,horum eadem dicitur potentia contrariorum.
ignis aũt non item habet frigidi potentiam,cum ſit ca-
lidus : quia exiſtens ignis , nunquã poteſt eſſe potentia
calidus,ſed ſemper actu huiuſcemodi,& eſt vniuerſali-
ter verũ illud,cuius aliquis habet potentiã,huius quoq;
oppoſitũ poteſt:aut.n.ex neceſsitate erit in ipſo, & non
poterit amplius illud & ſi hoc poteſt,poterit & illud :&
cum non habet ipſum, potentia habet.ſi aũt nõ habere
& habere opponuntur,quod habet potẽtiam alicuius,
etiam oppoſiti ei potentiam habet. Non neceſſe eſt aũt
contrariorum & potentias dicere contrarias:contraria
enim impoſsibile eſt ſimul eidem ineſſe:contrariorum
vero potentiæ ſimul ſunt in eo,quod poteſt ipſa , qñ in
neutro ipſorum aliquo pacto actu fuerit: qñ enim po-
teſt cera fieri & triangularis,poteſt tũc ꝙ figuræ rotun
dæ,prius igitur q̃ ſub neutra harum ſit figurarum, non
magis poteſt in alteram ipſarum mutari: habens tamen
vtrarunq; , ſimul potentias non ita eodem modo &
vtraſq; ſimul recipere poteſt: nulla.n.res eſt ſimul con-
trariorum receptiua , quãuis ſimul habeat ipſorum po-
tentias , ſi.n.non haberet materia ſimul ad contraria
aptitudinem,ſed nunc hoc quidem ipſorum poſſet,nũc
vero illud,non eſſet vtiq; ſui ratione qualitatibus carẽs:
præſentia autem alicuius,& differentia, nunc hoc qui-
dem contrariorum , nũc vero alterum poterit. idcirco
potentiæ quidem contrariorum nõ ſunt dicendæ con-
trariæ:cum ipſæ quidem ſimul exiſtunt.contraria vero
ſimul exiſtere non poſsint: progreſſus autem in ipſis ad
actum contrarios quippe & ipſos dicemus.

Quo pacto, non eodem modo , ac artes coniecturalas, etiam aliæ artes finem habebunt , omnia ſcilicet quæ apud ipſas facere, vt propoſitum aſſequãtur. Cap. 16.

SI in artibus coniecturalibus dicat quis illum eſſe fi-
nem,omnia ſcilicet,quæ apud ipſas,facere, vt pro-
poſitum aſſequãtur cur nõ & hæ,quemadmodum
& artes non coniecturales,proprium finem aſſequen-
tur ? videntur aũt ob hoc maxime differre ab alijs con-
iecturales, & ꝙ non eodem modo finem aſſequuntur.
Hac differrent vtique ſm eos , qui finem eis dicunt, aſ-
ſequi propoſitum : at ſm quos ipſum propoſitum non
eſt eis finis,& ea quæ finis, non ſunt eodem modo, non
differrent ab eis petes id quod non eſt ſimilem eis fi-
nem habere illæ enim, cum ad ea,quæ fiunt ſecundum
artem, ſequatur id , cuius gratia fiunt , & fruſtrentur à
propoſito ob errorem eorum , quæ fiunt quæ ex arte
non fiunt finem habẽt ipſam propoſiti aſſequutionem:
tantũdem enim in illis eſt & omnia apud ipſas facere,
vt propoſitum aſſequantur , atque ipſum aſſequi:hæc
enim facientibus quæ apud ipſas , eueniunt. in conie-
cturalibus autem, cum non omnino ad ea. quæ fiunt
ſecundum artem , ſequatur id cuius gratia , quia indi-
gent multis , vt illud aſſequantur , quæ in ſolo arte non
ſunt:inſuper etiam, quia hæc ipſa ,quæ fiunt ſecundum
artem , non ſunt terminata , nec eorundem ſunt affe-
ctiua : eo quia , non ex omni parte ſimiliter admouen-
tur per omnia , aut per aliqua , & aliter in ipſis , non vt
ſperabatur , fore aſſequi propoſitum non eſt earum fi-
nis,ſed ad ea perfeciſſe quę ipſius artis. An finis quidem
& in his eſt id aſſequi,cuius gratia omnia,quæ apud ip-
ſas,faciunt , faciendo , omnia quæ apud ipſas , eſt autẽ
ipſarum,opus proprium omnia,quę apud ipſas,vt pro-
poſitum aſſequantur, feciſſe : cum non ſolum ſufficiat
ad aſſequendum propoſitum , ſed & alijs quibuſdam
indigeant quæ in arte non ſunt.

Quod non, ſi eſt illo qui eſt, vt ὑπέκκαυμα, id eſt ſuccenſus fomes, qui & elementum eſt calidior aliquis ignis alius, propter hanc cauſam miſtione contrarij tale illud. Cap. 17.

NOn quoniam magis calidũ eſt feruor ignis,qua-
lis eſt & ignis apud nos,igne,vt elementum,qui
& ſuccenſus fomes dicitur , iam in illo minus eſt
calidum miſtione contrarij. flamma quippe minus ca-
lida eſt ignito ferro , ſed non frigiditatis miſtione : ſed
eſt intenſio in ferro propter materiæ ſoliditatem , &
reſiſtentiam : cum enim reſiſtat , & non cedat,calidum
quoq;,quod eſt ĩ ipſo,prębet huiuſcemodi ignis etiam
qui vt elementũ eſt,cũ natura ſit rarus,& ſiccus,& non
miſtus materiæ,quę fouere talem ignem poſsit. ita cali
dus eſt.deinceps hæc ipſum attingunt,quæ ipſi conſtri-
ctionẽ quandã & denſitatem præſtant,& huiuſcemodi
igni nutrimentum,idcirco & rationabilius poſſet quis
dicere,ignẽ huiuſcemodi miſtũ eẽ cõtrario: nutrimẽto

enim indiget hic, & ſeruatur, quouſque hoc habuerit: contrarium autem eſt nutrimentum contrario. Præterea quoque, qm̃ eſt materia huiuſmodi ignis, habebit porro & aliquid ſibi contrarij, quod ferens in ſe mutat; ille vero non in nntrimento ignis: ſed eſt ſyncerus, & purus, non miſtus contrario, per ſe ſubſiſtens, quemadmodum & aliorum elementorum ſingulum.

De hoc, quod natura ſit principium motus.

Cap. 18.

NAturam eſſe principium motus perſpicuum eſt ex eo, ꝙ principio motus differunt naturalia à non naturalibus corporibus: quo aũt differentia naturalia à nõ naturalibus naturalia ſunt hoc eſt natura: quæcunq; igitur corpora generabilia ſunt cũ ſint naturalia, hæc in alienis locis generantur, & motus cooperatur in eis, vt ad proprium locum perueniant: ad quem cum peruenerint, quieſcunt ſm locum, & perfectionem adepta ſunt quatenus genita ſunt: habebant enim & principium in ſeipſis motus ad hoc. corporibus vero ingenitis, & ſui natura perfectis, & quæ ſunt in loco ſibi naturali natura, hoc eſt in ipſis motus principium, non vt ex imperfectione ad perfectionem mutentur, confert, neq; vt ferãtur in locum ſibi naturalem: nam & perfecta ſunt, & nunquàm exeunt à loco ſibi naturali. ſed vt per operationem quæ eſt ſm ipſum aſsimilentur enıium optimo, æternoq;, & continuo, & regulari motu imitãtia & actualis ipſius exiſtentię neceſſitatem, & immobilitatem, & ſtatum: per motum quidem ipſius actualem exiſtentiam: eſt. n. actus quidam ipſe motus: oportebat. n. imitantia id quod eſt actu ſimpliciter, & nullo modo potentia, cõmunicãs, per actum ſibi naturalem hoc facere: per motum vero cõtinuum vel & ordinatum, & ſimilem ſemper æternam ipſius imitantur naturam. neq;. n. ſi non moueretur, eſſet corpus naturale, quod eſt corporum proprijſsimum, neq; cum moueatur, vt ſtet quandoq; & non continue moueatur rationabilem habet cauſam: nec. n. à loco, nec à motu præter naturam, nec ab imbecillitate, quæ mortalibus ineſt: idcirco, cum ſui natura continue moueantur, per permanentiam in motu illius quietem imitantur. At ꝙ non ſolum moueri, ſed continuo & æterno motu moueri ſibi naturale eſt, demonſtrat & figuram ipſa habere ſphæricam: qm̃ optima, & perfectiſsima figurarum optimo corporum natura debetur. huiuſcemodi vero figuræ, quies eſt præternaturalis: idcirco nec baſim habent aliquam, qua ſiſtant.

Quod, ſi mundus eſt æternus, eſſe vero ipſi mundo ordo eſt, eſſet & hoc in ſui propria ſubſtantia. Cap. 19.

SI mundus ſui natura æternus: mundi vero eſſe tali quodam ordine conſtat: ordinem etiã à natura ſua haberet: quod ſi hoc eſt, nec ad eſſe, nec ad ordinẽ quem habet indigeret eo, qui prouiſurus eſſet. atqui omne quod prouidet, vel vt ſit illud, cui prouidet, vel vt bene ſit prouidet: ad quorum neutrum, cum mundus indigeret eo, qui prouiſurus ſit neq; penitus prouideretur. An mundus quidem vnıuerſus non indiget eo, qui prouiſurus ſit nec vt ſit, nec vt bene ſit; ſed quæ ſit prouidentia in mundo, ſit cum pars ſit aliqua in mundo, quæ prouidet, pars vero aliqua, cui prouideatur; quatenus enim ipſius corpus ingenitum eſt, & incorruptibile, ſemperq; ſm ſui naturam & animam ordinatum, & ſuo motu primi Dei imitationis deſiderio motum, hoc nihil eget eo, qui prouiſurus: ſit cum in propria natura, & ipſius eſſe, & ipſius bene eſſe perfectionem habeat: quatenus autem ipſius generabile, & corruptibile, & alieno indigens auxilio, & ad eſſe, & ad æternitatem ſm ſpeciem per ordinatam mutationem, hoc eſt, quod prouidetur à motu recte ordinato partis mundi Diuinæ, & quod certa quadam ad ipſam habitudine gubernatur: à quo quatenus contingit, cum ſit morti quid abnoxium, ordine participans, & ab ipſis illum aſſequens, ſeruat propter ipſum incorruptilitatem ſecundum ſpeciem.

Quo pacto, quod mutatur in aliquid, per potentiam, quam habet, ſeruat potentiam, & poſtquam mutatum fuerit in quod mutabatur. Cap. 20.

QVo pacto quod mutatur in aliquid per potentiam, quam habet, mutationis in ipſum, antequã in ipſum mutetur, mouetur, & ſeruat potentiam qua poteſt omne illud, ex quo mutatum eſt, & ſit, iterum illud, vt dicit Ariſtoteles de mundo, ſi genitus eſſet: ob hoc. n. dicit ipſum etiam corruptũ iri. nõ enim ſic ſe habentia conſpiciuntur ea, quæ fiunt. nam, nec ſubſellium, quod ex hoc ligno factum eſt, ſeruat amplius potentiam, vt fiat huiuſcemodi lignum: neque in idem eſt mutatio, & corruptio. neq; homo ipſe qui ex quibuſdam per mutationem fit. rurſus in illa corrumpitur, ex quibus ipſe generatur, hunc ſcilicet ſanguinem menſtruum, & hoc ſemen. An, quæ quidem ab artibus fiunt, nõ redeunt iterum in materias, cum neq; ſit opus artis ipſa materia, ex qua faciebat opus ipſum: ſed nec eſt oppoſita operi, quod fit, in quod id quod fit, mutatur. cum aũt habeat ipſum ſubiectum naturale etiam exiſtens, potentiam ſuſcipiendi hanc formam, & ſi non ſuſceperit, ſeruans potentiam ipſius ſeparari à forma quam recepit & ſeparatur ab ipſa, & corrumpitur, & aduenit ei corruptio, quemadmodum & generatio, ab aliquo extrinſeco, aut aliquo huiuſcemodi ſit vt artificiale corrumpatur: aut à natura, ſi vna cum ſubiecti corporis naturali corruptione corrumpatur & artis opus. At in generatione eorum, quæ natura fiunt, quemadmodum quod generatur, ita & ipſum ſubiectum natura: & eſt primum ſubiectum ipſa materia, quæ nunquam eſt actu per ſe: actu vero ſubiecta ſunt ipſa elementa: quæ iam cum aliqua qualitate, & contrarietate exiſtentia inuicem mutantur ſm contrarietates, quas mutuas habent, ſubiecta ipſis materia, communiq; tota exiſtente, & alterante ipſam formam ſm dominantem qualitatis contrarietatem. cum. n. hoc aliquid facta eſt, & habeat potentiam, vt ſit in contrario huius, ſeruans potentiam mutatur quandoq; & in illud: idcirco nullum eſt in corruptibile ſimpliciũ corporum, & genitorum. fiunt aũt ex ſimplicibus his corporibus & ipſa compoſita per miſtionem quandam, & temperamentum, & commenſurationem potentiarum: per quam nõ in aliquod vnum ſimplicium fit mutatio, ſed in quoddam medium, quod omnium qualitatum, atq; potentiarum, quæ ſimplicibus corporibus ſubijciuntur, particeps eſt. cum aũt habeant potentiam & ipſius ſeparari iterũ ab inuicem corpora ſimplicia ex miſtione huiuſcemodi reſoluuntur, & ſeperantur: idcirco impoſsibile eſt quicquid ex ipſis conſtat eſſe in corruptibile. fit aũt & animalium generatio per commenſurationem corporum quorũdam, quę ipſa iam miſta ſunt: non. n. eſt ſimplex corpus quod immanet: per quã commenſurationẽ & animata fiunt. & vnita, & certas quaſdam

dam habẽtia potentias: qua commenſuratione ſoluta: ob id ꝙ ea ex quibus generata ſunt, cum mutãtur, non ſeruant, potentias, ſm quas eſt commenſuratio: reſolutio, & diſſolutio ipſorũ fit: non in ea, quæ non amplius in ipſis ſeruantur, quale & menſtruũ: nam & hoc ipſum erat compoſitum: quæ compoſitio poſterior eſt prima miſtione, & compoſitione corporum, ex quibus animal ipſum cõſtat: ſed cum illa mutantur, ex quibus hæc ſunt corpora. hæc vero erat elementa ipſa, quę ſeruantur, & ſoluuntur ab inuicem ex incõmenſuratione quadam, quæ fit in ipſis ob id, quod ex ipſis exuperat: quandoquidem potentiam non habent, vt in infinitum huiuſcemodi cõmenſurationem ſeruent. animalia quoq;, & alia compoſita corpora in elementorum reſolutionem corrumpuntur, ex quibus per cõmenſurationem quandam elementorũ mutuam generantur, & conſtant. & mũdus quoq;, ſi ex corporibus quĩbuſdam actu exiſtẽtibus per mutationem aliquam genitus fuit, proculdubio illa corpora ſeruantur in ipſo, per quorum mutationem ipſe generatur: ſeruata vero, & potentia iterum illo modo ſe habere, vt ſe habentia mutantur iterum ad eſſe mundi mutarentur: in quem ſi mutarentur non eſſet amplius mundus. quemadmodum & ſimplicia corpora inter ſe ipſa prima mutari videmus. eò ꝙ ſubiecta ipſis materia ſuſceptiua eſt eorum, quæ formant prima corpora, & compoſita: cum aut per naturam, aut per aliquem extrinſecum caſum ſuperauerit aliquid in eis, quod ſoluit cõmenſurationem ipſorum mutuam, per quam habet eſſe compoſitum corpus.

Non eſſe per accidens prouidentiam ſecundum Ariſtotelem. Cap. 21.

CVm haberemus pauloante ſermones cum ſocijs de prouidentia: & tentarem ego monſtrare ꝙ ſm Ariſtotelem numina ipſa mortalium curam habent, & prouidẽtiam: promptumq́; eſſet dicere quęnam eſſet, & quo pacto fieret: dixit quidã eorum, qui aderant, prius dignum eſſe diſcere quo pacto reſpõdere oportet interrogantibus, vtro potius modo à numinibus prouideri hęc quę apud nos, dicere opus ſit, principaliter ne, an per accidens. qui. n. negant eſſe ſm Ariſtotelem prouidentiam, quam ſcilicet nos dicimus fieri prouidentiam, per accidens aiunt dici, & fieri. ſi vero in omnibus, quibus additur ipſum per accidens, ꝙ non proprie ſint ea, quę dicuntur, ſignum eſt, hoc neq; proprie ens eſſe, neq; ens quodãmodo, neq; per accidens dicta prouidentia prouidentia erit, cum eiuſmodi additione dicta, per accidens. n. mota eſſe dicuntur, quæcunq; non propriæ mouentur, nec per ſe. per accidens quoq; cauſæ hæ dicuntur eſſe, quæ nihil his principaliter conſerunt, quorum eſſe dicuntur cauſæ, ſi itaq; & prouidentiã cum hac additione dicamus fieri, ſortaſſe ex his quę ipſi dicimus de prouidentia, deſtruemus eſſe prouidẽtiam. quemadmodum. n. adulteratam drachmam impoſſibile eſt. drachmam eſſe dicere: quia quod additur aufert eius eſſentiam: ita nec per accidens prouidentiam poſſumus dicere prouidentiam: quia ipſum per accidens in omnibus additur ad deſtructionem illius, cum quo cõponitur. Et ego ad ipſum. Cur tibi neceſſarium videtur prouidentiam alteri horum neceſſario iungendam eſſe, & cogi reſpondentem ſic interroganti, aut principaliter, & ꝑ ſe fieri dicere ipſam, aut ꝑ accidens? Et hic quis. n. aliudquid præter hæc dicens, recte reſpondere viſus fuerit? Manifeſtum dixi, quod ſiquidem nihil videretur poſſe eſſe inter ipſum per ſe, & ipſum per accidens, cogeretur recte ad interrogationem reſpondens in altero prouidentiam ponere. at ſi poteſt eſſe aliquod horum medium, proculdubio qui hoc monſtrauerit, interrogationem quoq; non neceſſariam, monſtrauerit: cum non omnes complexa fuerit modos qui de prouidentia dici poſſunt. Etiam quod vis, inquit, ſit huiuſmodi, quod, cũ prætermiſſum fuerit, deſtruit reſponſionis neceſsitatem. Et ego puto quidem hoc fore notum, an hoc modo ſe habeat, nec ne, ſi prius nobis ipſis in memoriã reduxerimus quid vtrũq; illorum ſignificet, per ſe inquam, & per accidens, quod cum ille me recte dicere affirmaret, tentaui ſignificatum vtriuſq; eorum, quæ in interrogatione ponunt exponere, dicens. Per ſe quidem alicui hunc dici prouidere, qui ſpectans vtilitatem eius, cui proſpicit, operatur, & agit huius vtilitatis gratia ea, quibus ſe conſecuturum, id quod ſpectat, exiſtimat, ſinem ſtatuens operationum vtilitatem eius cui prouidet. Per accidens vero prouidere aliquis alicui dicitur, cum eo, qui ita dicitur prouidere, nihil agente ad vtilitatem eius, cui proſpicit, ex quibuſdam, quæ ab illo fiunt, aliquid ipſum vtilitatis conſequi cõtigerit: cũ ille, qui hoc modo prouidet, quod accidit prorſus ignoret. nam & theſaurum inueniſſe videtur per accidens, qui primo alicuius alterius gratia, fodit, neq; ſe inuenturum expectans. & ex fulmine aliquo perijt per accidẽs: eò ꝙ nec fulmen huius gratia delatum eſt: nec huius ſacturum eſſe aliquid nouit fulminis ſabricator, vel opiſex. cognitio. n. alicuius eorum, quæ ſequũtur ad ea, quę alterius gratia fiunt, deſtruit fieri id ab illo per accidens: cũ per accidẽs quidem ſit, quod præter rationem videtur fieri: prænotionem vero eorum, quæ per rationem fiunt, ſignũ eſſe videtur non de his, & illis, quæ ita fiunt prædicamus verbum per accidens? Et ille nempe non de alijs. fortunam quippe cauſam per accidens dicentes, in paucioribus ipſam definimus, ipſius fieri raro, à non prouidente. Atqui dixi ego, cum huiuſmodi ſit per ſe, & per accidens prouidentia, multis puto nõ indigebis ſermonibus, vt non exiſtimes ſufficientem eſſe interrogationem, quæ vult in ſolas per ſe, & per accidens prouidentiam diuidendam eſſe, Recte, dicis, inquit ille. nam ſi quis cognoſcit vtilitatem, quæ fit alicui ex his, quæ ipſę facit gratia alterius, is, vt ex prædictis liquet, nec per ſe prouidet, nec per accidens ei, cui hoc modo ex aliquo eorum quæ facit, vtilitatem pręſtat. At dixi ego, ſi cognitioni vtilitatis, quam alicui facit, eius quoq; voluntas accedat, nonne etiam multo magis prouidentiam, quæ hoc pacto fit, dices ab ea, quæ per accidens, diſtare? Et hic maxime quidẽ, ferè. n. per ſe eſt, quæ hoc modo ſit prouidentia: cum per ſe prouidere ſit gratia eius, cui prouidet, omnia facere: per accidens vero gratia alius aliquem facere, ſed ignorantẽ vtilitatem, quæ huic fit per illud, neq; volentem. Faciens vero non quidem huius gratia, ſciens aũt, & volẽs pręſtare vtile, hoc huic prouidet quidem, ſed nec per ſe, nec per accidens. Et ſi præſtat huic quidem vtile, ſed in ſeipſum illud vtile refert, hoc nec per ſe, nec per accidẽs prouidet. Et ſi quid vniuerſalibus quidem per ſe, particularibus vero per accidens, nec hoc ſimpliciter, nec per ſe, nec per accidens ſingularibus prouidet: non per ſe quidẽ, quia non horum: gratia non per accidens aũt, quia oõ eſt diuerſum vniuerſale à particularibus: in his. n. eſt ei eſſe deficere ab hoc, ꝙ fiat, per ſe principaliter. Sed quid dices,

dixi

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dixi ego, de hoc, qui aliquibus quidem prouidet, in ſeipſum tamē ab his, quibus prouidet, vtile refert. quo pacto paſtores videmus pecudibus prouidere, & bubulcos bobus, & caprarios capris, ſimiliter & equorum paſtores, & ſubulcos his, quę paſcuntur, & depaſcuntur ab eis. Sed hic quidem dicebat, & omnis ſanè, quæ hoc modo fit prouidentia, parum quid differt ab ea, quæ principaliter, & per ſe fit. aliorum enim quæ ſimiliter fiunt intentio ſola tranſpoſita huiuſcemodi prouidentiæ ad eam, quæ per ſe, differentiam facit. Sed nonne & qui dicit, dicebam, eo quod quorundam quidem per ſe prouidentia fiat, quorundam vero per accidens: per ſe quidem vniuerſalium, per accidens vero eorum, quæ ſub eis: aliū quendam prouidentiæ modum dicit præter dictos à principio? Quodammodo enim, dixit, alium, cum ipſum commune aliud ſit à ſingulo eorum, quæ ſunt ſub eo: in his tamen vnum quid habens eſſe: & ob hoc communicans eis quodammodo ea, quę ob ipſum principaliter fiunt. Et ego ad ipſum, manifeſtū eſt igitur, dixi, ex conceſsis, ꝙ quouis poſterius dictorū modo prouidentiam quis dicat, nec principaliter, nec per accidens ipſam fieri dicet. Eſt porro, dixit manifeſtum. Sed cum hoc iam manifeſtum factum ſit, dixi, euidens eſt nec primam propoſitionem, quā dixi quoldam interrogare, reſponſione dignam eſſe, nec tolli prouidētiam ab eo, qui horum modorum aliquo prouidentiam dicit fieri: vt videtur ille tollere, qui eam per accidens dicit fieri. nā prætermittentes horum alicui modorū attribuire numinum erga res in generatione, & mortales prouidētiam, dicere deos, propter mortalium ſalutē proprias agere actiones prorſus à Deo alienum. ſimile enim eſt hoc, ac ſi quis dicat liberos, & dominos ſeruorum gratia eſſe, & proprijs actionibus fungi illorum ſalutis, & ordinis gratia: ſiquidem aliorum omnium domini ſunt ipſi Dij. nam ſi in omnibus nobilius eſt eo, quod gratia alius eſt, id cuius gratia eſt aliquid: quando quidem nobilior eſt finis his, quæ ante ipſum: erit iuxta ſic dicentes familiaris, & ſeruus & domino nobilior, & numinibus mortalia. quamuis de ſeruis & dominis poſsimus dicere retributionem quādam in ipſis mutuam fieri ex actionibus, quas operantur: actiones enim dominorum ſalutis ſeruorū gratia fieri: conſerre vero iterum ad dominorum ſalutem; in actione enim ſeruorum dominorum ſalutem eſſe poſitam, vt ſi alter alterius quodāmodo finis. at Deorum ſalutem mortalium actionibus indigere dicere penitus abſurdum eſſe viſum fuerit. Quomodo enim non eſt abſurdum huic quoq; conſimiliter dicere & finem, & bonū Deorum in rerum mortalium ordine, & prouidentia ſitum eſſe? cum præcipue multa conſpiciantur eorum quæ in his fiunt, non digna proprio ordine. ſed ſi numen ipſum ſuis fungetur actionibus ſalutis mortalium, nō ſui gratia, videbitur porro mortalium penitus gratia eſſe. huius vero gratia faciet ſecundū eos, qui in ipſa prouidētia illius ſubſtantiam ponunt. nam quid aliud eſt ipſum numen ſecundum ſic ſcribentem; nam quid id, quod relinquitur, ſi à niue album, & frigidum quis abſtulerit? quid quoq; in igne, ſi calidum extinxeris, & à melle dulce, & ab anima mouere, & à Deo prouidentiam? ſi enim in ipſa prouidētia eſſe Deo eſt, ſecundum ſic dicentem, & ſcribētem: omne autem, quod prouidet, alicui prouidet: et ꝓuidere eſt proprijs fungi actionibus gratia eius, cui prouidetur: neceſſe erit omnino Dei actionem, vt Deus eſt, eorum, quibus prouidet, gratia eſſe. aut quo pacto tibi videtur? Et hic, quid enim aliud diceret, qui Dei ſubſtantiam in ipſo prouidere ſtatuit, vt & in calido eam, quæ ignis. Sed nonne, dixi ego, in omnibus imperfectiora ſunt ipſo fine, quæ fini ipſi conferunt? Quo enim alio dixit modo. Nonne etiam omne, quod proprias, & naturales actiones gratia alterius agit, illius gratia eſſe dicere neceſſe eſt? præcipue & ſi in ſui ſubſtantia huiuſcemodi ſit? Maxime quidē. Sed finis aliud quid ſtatuitur, cuius gratia agit quod agit: & quod in propria ſubſtantia habet alterius gratia eſſe, hoc neceſſarium eſt imperfectum eſſe, & honore ſecundum huic, cuius eſt gratia. Affirmauit ille. Neceſſarium igitur eſt his, qui eiuſmodi ex numine mortalium prouidentiam dicunt, numen ipſum mortalibus imperſectius dicere, et horum gratia exiſtēs: quo quid magis impium fuerit? & magis Deorum ſubſtantiæ, & æſtimationi alienum? Et ille vera inquit narras: & neceſſe eſt his, qui eiuſmodi prouidentiam, & ita fieri dicunt, hæc ſequi, & alia his ſimilia: multa enim eorum, quæ hic fiunt, nec cognitu à principio digna eſſe videbuntur, nec ab illorum fieri prouidentia. abſurdum quoq; ſequetur ad eos. qui omnia quidem prouidentię attribuunt, ſolum autem honeſtum bonum dicunt, & illud in nobis ponunt: cuius boni hominibus non poteſt aliquid à Diuina prouidentia fieri, in qua Deorum eſſentia eſſe dicunt: idcirco ſermonem de his ſeponamus in lōgius ocium. Sermo vero ille, quem nos nunc prius auſpicati ſumus, inquirere mihi videtur, qūo oporteat dicere ſecundū Ariſt. prouidentiam fieri, cum nec per ſe, nec per accidens ipſam dicamus fieri: ſunt autem præter hos inuenti plures ꝓuidentię modi; quęſierit porro quis, quem nam eorum Dijs congruere dicamus. Et ego ad ipſum: nonne propoſitum erat nobis oſtēdere interrogatam interrogationem ab his, qui præcipue dicunt Diuina generabilibus, & corruptibilibus prouidere, aut inanem eſſe, nec omnino reſponſione dignam, cū plures ſint modi, quibus poſsimus dicere prouidentia fieri: ſi vero circa duos tantum fuerit, quorum neutro prouidentiam, quæ ex Diuinis inquiritur, fieri poſſe oſtenſum eſt ſalſam? Erat quidē hoc dixit. Sed quia ſatis demonſtraui, ſit iam tibi ſermo perfectus, quem aduerſus illos propoſui, verum noſtri gratia dignum eſt te his, quæ iā demōſtrata ſunt, aſſenſiſſe ſi enim vedeatur iuxta eam, que ab Ariſtotele dicit̃, prouidentiam hæc deſtructa, quę ad prius dictas opiniones ſequi oſtenſa ſunt, nō parum & hoc accedet teſtimonium ad opinionis maxime veræ cōfirmationē. eſt quidem vt dixi, non facilis de his ſermo; cum præcipue nullus eorum, qui ante nos, hoc demonſtrare ſategerit. nullum quippe opinatur, quantuum ego norim, eorum præcipue, qui præceſſerunt, Ariſtotelis ſermonē de hoc quæſito non explicaſſe, vt his, quæ ipſe dicit conſentanea oſtēderet ea, quæ ad Ariſtotele dicta ſunt. ſed quia & tu vis, & rectum eſſe exiſtimo vt, quantum de ipſo pertractare poſſumus, ad tantum ſermonē deducamus; melius putantes, & ſi parum, his affluere, quæ de ipſo dici poſſunt, q̃ timentes finē quæſito imponere nō potuiſſe, ēt à paucis abſtinuiſſe. Nō eſt igit̃ ad ipſum pigritandū. Conabor aūt vnà cū ſermone de his oñdere, & eos, qui quæ Platonis ſunt pollicentur: maxime vero ſibijpſi perſuadent nihil ab Ariſtotele de prouidentia dictum eſſe, nihil explorate, atq; accurate dicere.

Expoſitio textus ex ſecundo de generatione, & corruptione Ariſtotelis, diuerſa ab ea, quæ in commentario in illum. eſt vero textus hic. Cap. 22.

Si igitur

SI igitur in infinitum ſunt in deorſum, non erit neceſſe eorum, quæ poſterius, hoc factum iri ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione: ſemper enim alterũ prius neceſſario erit, ob quod neceſſariũ & illud ſactum iri. Si in quibus ipſum poſterius ex neceſsitate, in illis ſolis illud verum eſſe oſtẽſum fuerit, ſi primum, ex neceſsitate poſterius: in generatione autẽ in infinitum, non eſt poſterius neceſſario, cũ neq; ipſum fiat: neq; vtiq; ante id quod vltimum ſit, aliquid ſimpliciter ex neceſsitate fiet: cum ſolum ea, quæ ſunt inter vltimum neceſsitatem ſimpliciter habeãt ab ipſo fine, ſi hoc ſimpliciter ex uecesſitate fiat. ſi enim illud ſit ex neceſsitate ſimpliciter, tunc & quæ ante ipſum ex neceſsitate erũt intermediorum, & eius quod in infinitum ſit, ſingulum ex ſuppoſitione neceſsitatem habens. ſi enim hoc quidem tale erit, oportet & hoc, quod eſt ante ipſum: & ſimiliter rurſus illud neceſsitatem habebit: nam & illud ex neceſſitate erit, ſi quod eſt poſt hoc: & ita procedentibus, cũ nullum ſit vltimum infiniti, quod eſt ex neceſsitate ſit ſimpliciter generandum, ex neceſsitate generabantur et quę ante ipſum: ad quę rurſus, cũ ex neceſsitate fiãt, ſequebantur & vltimum ex neceſsitate fieri, ſi ipſa prima. non item in his, quę hoc modo fiunt, eſt huiuſcemodi conſequentiam ſumere, eam ſcilicet, ſi primum, ex neceſsitate & poſterius. Illud autem. Quare ſi non eſt principium infiuiti, nec primum erit, ob quod neceſſarium erit factum iri, illi æquiualet. quare ſi non eſt finis infiniti: priucipium enim uunc dixit ipſum finem: quoniã ab huiuſcemodi, ſi neceſſario fiat, principium huius, quod & omnia ipſum præcedeutia ex neceſsitate generari debent. quod ſi non eſt hoc, nec conſequentia illa in ipſo vera erit quæ dicit, ſi primum poſterius: eo quod huiuſcemodi conſequẽtia vera ſit in his, in quibus aliquod vltimum ex neceſsitate ſit: cum ſequatur hoc ad id, quod ex neceſsitate ſit, & quæ ſcilicet ante ipſum ſunt fieri ex uecesſitate: & verũ eſſe iu vnoquoq; ipſorum illud: ſi primum, & poſterius: nam neceſſe eſt, id huiuſmodi conſequentia vera futura eſt, eſſe aliquid extremum iu his, quæ ſumuutur. Quod autem principium ipſum, & extremum dicit, demonſtrauit per ea, quæ paulo poſt dixit hoc modo. Horum autem, ſiquidem erit ęterna, non in rectum poſsibile eſt, eo ꝙ nullo modo ſit principium, neque ſi deorſum vt in futuris, ſumamus, neq; ſi ſurſum, vt in his quę facta ſunt. Illud enim, neq; deorſum in futuris principij, vt finis, declaratiuũ eſt: oportet igitur deorſum eſſe principium, ſi quæ generantur neceſsitatẽ ſimpliciter ſint habitura: quoniam, cũ hoc ſupponitur ſimpliciter neceſſario futurũ, verum factum eſt hoc, ſi primum, ex neceſsitate & poſterius: ſurſum vero minime, quoniam ſic poterimus aſſumere id, ſi primum poſterius

De lapide Herculeo, propter quid trahit ferrum. Caput. 23.

EMpedocles quidem à defluxibus, qui ab vtriſq; fiunt, & meatibus lapidis, qui cũ meatibus ferri commenſurati ſunt, dicit ferrum ad lapidem ferri: huius enim defluxus aerem, qui eſt in meatibus ferri ipſos operientem propellunt, & mouent: hoc aũt ſeparato, defluxu toto ſimul fluente, ferrum ſequi: cum aũt ferunẽ ab ipſo defluxus ad lapidis meatus, quia ſunt eis commenſurati, & conueniunt, etiam ferrum ipſum cum defluxibus ſequi, & ferri. At quæſierit porro quis etiam ſi conceſſum fuerit quod de defluxibus, cur nam lapis non ſequitur & ipſe defluxus proprios. mouetur aũt ad ferrum? uã nihil magis ex dictis lapis ad ferrum, quam ferrum mouebitur ad lapidem. Pręterea, cur nõ & abſq; lapide mouebitur ferrum quandoq; ad aliud quid? ſi congregatim ab ipſo defluxus ferantur, cur enim ſoli à lapide defluxus mouere poſſunt operientẽ meatus ferri aerem, & detinentem ipſos defluxus. Amplius, cur nulla alia res ad aliquam aliam ita fertur? & ſi multa dicanẽ ab ipſo commenſuratos defluxibus meatus inter ſe habere. dicis quippe aquam cum vino magis conuenire, ſed oleo non vult: neutrum tamen horum ad alterum fertur. Democritus etiam ipſe ponit & defluxus fieri, & ſimilia ad ſimilia ferri, ſed & in cõmune omnia ferri. hæc cũ ſuppoſuiſſet, ſumit lapidem, & ferrum ex ſimilibus atomis conſtare, tenuioribus aũt ipſum lapidem, & eſſe rariorem, & pluribus vacuitatibus plenũ, & ob hoc facilius mobilem ad ferrum citius ferri: eſt enim ad ſimilia latio: & ingredientia in meatus ipſius ferri mouere, quæ in illo ſunt corpora, elabentia per ipſa ob tenuitatem: hæc vero mota, & extra defluẽtia ferri & ad lapidem ipſum, propter ſimilitudinem, & quia plura habet vacua: ad quæ ſequens ipſum etiam ferrum ob congregatum ſimul totum excrementum, & lationem, ferri & ipſum ad lapidem: non item etiam lapis fertur ad ferrum, quia non habet ferrum tot vacua, quot lapis. At lapidem quidem, & ferrum ex ſimilibus conſtare fortaſſe quis admiſerit: ſed qũo ad ipſum electrum etiã palea, quia & in illis dicit hanc cauſam. Amplius multa alia trahuntur ab ipſo electro quæ ſi omnia ex ſimilibus conſtant, & illa quæ ex ſimilibus iuter ſe conſtant, ſe viciſsim traherent. Diogenes quoque Apolloniates ductilia omnia, inquit, etiam emittere à ſeipſis nata eſſe humidiatem quandam, & trahere ab extriuſeco: illa quidem maiorem, hæc vero minorem: plurimã aũt æs, & ferrum emittere: cuius ſignũ eſt, exuri, & abſumi aliquid ab eis in igne: & ſi aceto, & oleo ipſa vngantur æruginari: hoc.n. pati, quia extrahit ex ipſis humiditatem acetum: ignem .n. exurere humiditatem in ipſo, ſiquidem exurere ipſi: quod vero in ſingulum ingreditur trahere, & abſumere quod eſt in eo humidum, cum ferrum trahat, & maius emittat humidum, lapidem rariorem exiſtentem ferro, & terreſtriorem plus attrahere humidi ab adiacente aere, quam emittere: quod quidem ſibi cognatum eſt trahentem iu ſe recipere, & quod non pugnatum repudiare: eſſe vero ſibi cognatum ferrum, quia attrahit ab ipſo, & in ſe recipit, & propter huius attractionem ipſum quoq; ferrum attrahi ob congregatum attractionem humidi quod eſt in eo: ferrum vero non item trahere lapidem, eo quod ferrum non adeo rarum ſit, vt poſsit recipere congregatum ab ipſo humiditatem. Sed ſi hoc eſt, cur ſolus lapis trahit ferrum, nullum vero aliorum, quod ſibi cognatum eſt, qualia ſuut æs, & plũbum, ſiquidem, & hæc humiditatem emittunt, & trahuut, & cognata quædam etiam his ſunt, quemadmodũ, & ferro lapis? Præterea, cur non & alia quędam ſolidorũ trahit lapis, quæ magnam humiditatem emittunt, quibus etiam æs annumeratur? non .n. quia immanent, quæ trahuntur ob commenſurationẽ ſequitur illud, à quo defluit, quod attrahitur, ſed quia attrahuntur: & decentius eſt quorum nõ manet in trahente humiditas, ſed emittitur hæc potius moueri: etenim plus ab ipſis par eſt trahi, eo quod in ſeipſo trahit, neq; ab ipſo repleatẽ, ſed quia ſimile maneat, trahat. Simili vero modo in vniuerſum neceſſarium erat de hoc dicentẽ primũ quæſiuiſſe, quis attractionis

attractionis modus: quædã.n.vi,& tactu trahũt: & hæc, cum mouentur, mouent: non aũt hoc modo lapis, cum ſit immobilis, nec tangat ferrũ, nec medium aerem trahat, aut aquam, trahit ipſum per ipſa: traheret.n. ſupernatãtia in ipſo, & leuiora: eo ꝙ attrahant aerẽ medium, caliditate. quæ eſt in eis, electrum, & cucurbitula. neq; hoc modo ille: in illis.n, ignis motus & exiẽs trahit proximum humidum, & tangens veluti ab attracto (continuum attrahitur: lapis vero ferrum ſolum: ſi.n. traheret aerem medium) ferrentur porro omnia, quæ in aere leuiora ferro ad lapidem prius quàm ferrum. Attrahere videntur & matrix femina, & venę, & mẽbra nutrimentum: nõ ſic aũt lapis trahit ferrum: etenim horum quæcunq; trahunt, eo ꝙ aerem, & humidum prius medium trahant, hoc per accidẽs faciunt. Trahere etiam videtur ſol aquam: cum.n. mutatur à caliditate ſolis, fertur ad locum ſibi naturalem, qui eſt ſurſum vbi & ſol non ſic lapis, non.n. mutat ferrum. Trahit etiam animal nutrimentum: & omne concupiſcibile, & appetibile: nõ faciendo quod inter ipſum & appetentem ſibijpſi ſimile: non.n. fit nutrimentum ipſum intermedium neq; hoc trahitur: ſed motũ intermedium ab appetibili præbet ſpeciem ei, quod mouetur, vt viſione fit. Sic & ferrum ad lapidem fertur, non trahentem ipſum vi ad ſe, ſed huius deſiderio, quo ipſe quidem indiget: habet autem ipſum lapis: videtur.n.& lapis eſſe terra, ex qua ferrum foditur, aridus ſane iam, vel à tempore, vel aliqua alia cauſa: nõ.n. quę ſenſum tantum habent, & animata deſiderant, quod eſt eis naturale, ſed & inanimatorum multa hoc pacto ſe habent.

Expoſitio textus ex ſecundo de Anima Ariſtotelis dicti paulopoſt principium. Cap. 24.

Dicimus itaq; vnum quoddã entium genus ſubſtãtiã: huius vero, hoc quidem vt materiam, quę ſecundũ ſe quidem non eſt hoc aliquid: alterum vero forma, & ſpeciem, per quam iã dicitur hoc aliquid & tertium quod ex his. Materia, quę per ſe non eſt hoc aliquid, quatenus formam & ſpeciem receperit, & habuerit, iam dicitur hoc aliquid. eſt.n. vnicuiq; materialium eſſe hoc ab ipſa forma. in ſimplicibus quidem, & primis corporibus nullo modo materia per ſe eſt hoc aliquid, cum prima, & ꝓprie materia his proxime ſubijciatur: ſed in corporibus compoſitis, quia his non amplius ſubijcitur proxime prima, & proprie materia, ſed ipſorũ materia ſunt bis ſubiecta corpora: ſiquidem, quæ elementa vocantur ſunt horum materia: erit quidem horum materia hoc, aliquid: non tamen quod ex illis eſt generatum eſſe hoc, quod generatũ eſt, habet à materia, & illius forma, ſed à forma q̃ genita eſt ex certa quadam compoſitione, & miſtione ſubiectorum ei corporum. non.n. quia ignis, & aer, aqua, & terra ſunt materia carni, caro ab his vocatur, & eſt, ſed à forma in ipſis generata, ſm quã caro ex ipſis genita habet eſſentiam ſuam: nam nec illa ab initio in carne ſeruantur amplius: ſed quemadmodum in generatione ſimpliciũ corporum ſubiecta eis materia, hæc autem erat prima, per ſe quidem non erat hoc aliquid, ſubſiſtebat tamen, cum eſſe in aliqua alia forma & per illam eſſet hoc aliquid ignis: n. qui generatur, per mutationem materię generatur, quę abijcit quidem præexiſtentem formam in ipſa, & ipſam permutat in ignis formã: & non quia ex aere, ſi ita accidat, ſit hæc mutatio, ignis per aerem habet eſſe: quemadmodũ nec materiæ in ignem mutatio: ſit neque compoſita corpora, quibus iam proxima materia eſt hoc aliquid, habent eſſe hoc aliquid à ſubiectorum eis corporum forma, ſed ab ea, quę ex illis, & ab illis eſt genita. quapropter vniuerſaliter verum eſt omnem compoſitam ſubſtantiam à forma habere eſſe hoc, quod eſt. quod cum ita ſe habeat, eſt & illud verum ſingulam compoſitam ſubſtantiam, hoc ipſum, quod eſt, & dicitur, hoc ipſius formã eſſe, quare cum & ipſum animal compoſita ſit ſubſtantia, & animali ipſi eſſe & dici ab anima, & per animam ſit, animalium forma erit ipſa anima: ita quoq; de alijs animatis vltra ipſa animalia. Eſſe aũt ipſam animam formam, hac vt ens via demonſtrauit. quoniam ſubſtantiæ, illa quidem eſt materia, hæc vero forma, alia compoſita: & eſt ipſa compoſita ex forma, & materia, habens eſſe hoc aliquid non à materia, ſed à forma, quæ eſt in ipſa: cum ſumpſiſſet naturalia corpora eſſe ſubſtantias, operantur enim: manifeſtum quoque, & quod compoſita ſubſtantia, cum autem diſtinxiſſet natura corpus eo, quod vitam habet, ſumpſit naturale corpus vitam habens eſſe ſubſtantiam compoſitam: non quia & naturale corpus per ſe non ſit ſubſtantia compoſita, & ſimul vtraq;: ſed quia ipſa iam, ex quibus conſtat, manifeſta ex corpore enim naturali, & vita, quæ eſt ipſa anima. Cum aũt ſumpſiſſet corpus vitam habens compoſitam ſubſtantiam eſſe ex materia, & forma. monſtrauiſſetq́; animã, nec corpus, nec ſubiectum eſſe in animali. monſtrauit, quod anima eſt ſubſtantia per formam: oportet enim ipſam, vel vt formam, vel vt materiam eſſe in ipſo.

Expoſitio alius textus ex ſecundo de Anima Ariſtotelis. Cap. 25.

NOn enim huiuſcemodi corporis, quod quid erat eſſe, & ratio anima, ſed naturalis huiuſce habentis in ſeipſo principium motus, & ſtatus Ad aliquid eſt habentis principium motus, & ſtatus in ſeipſo. At ſi hmõi eſt naturale corpus quo pacto naturale erit ipſum Diuinum corpus, non habens in ſe principium ſtatus? An habet quodammodo principium ſtatus, cum ſcilicet per partes quidem moueatur, totum vero vt totum quieſcat ſemper enim eſt in eodem, Aut non de quocunque dixit naturali corpore, ſed de eo, in quo generatur anima. Aut illud, habẽtis in ſe principiũ motus, & ſtatus, non de corpore dicit naturali, ſed de habente animã: anima enim in his eſt principiũ motus & ſtatus.

Alius ex eodem textus.

SEmen autẽ, & fructus potentia huiuſcemodi corpus. Maxime demonſtrabitur animam non eſſe in ſubiecto per hunc textum: ſi enim organicum corpus, in quo eſt anima, ab anima habet eſſe organicum: nec priuſquam animam haberet erat organicum: nec cum abijt anima, eſt amplius organicum, non erit in eo, vt in ſubiecto: atqui non eſt in aliquo alio corpore ab hoc: ſemen enim eſt potentia animatum, cum poſſit fieri huiuſcemodi corpus, cuius anima eſt perfectio, & cui eſſe hoc, quod eſt ab anima eſt.

Alius ex eodem textus.

DIcamus igitur principium cõſiderationis ipſius rei accipientes, diſtingui animatũ ab inanimato ipſo viuere. Cum ex eo, ꝙ accepit quidem animam habens corpus compoſitam ſubſtantiam, omnẽ vero compoſitam ſubſtantiam ex materia & forma cõſtare, non eſſe corpus in ſubiecto aliquo, ſed ipſum eſſe ſubiectum monſtrauiſſet: & cum tradidiſſet rationem animæ, actum primũ corporis, phyſici, organici: tanquam nõdum ſatis oſtenſum ſit animam eſſe formam,

quia

quia ex tradita definitione non appareat cauſa, ob quā forma eſt, & actus huiuſmodi corporis ipſa aīa: cum iterum reaſſumpſiſſet: à ſuperioribus hoc ipſum conatur oſtendere: & primum quidem animæ potentias exponit: & cum monſtraſſet quaſdā ipſarum primas eſſe, & ab alijs ſeparabiles, quaſdam vero ſecundas: & cum monſtrauiſſet ordinem quendam in eis exiſtentem: & ꝙ viuere ipſum animatis eſt ab anima altrice, animal aūt eſſe ab anima ſenſitiua; cum etiam demonſtrauiſſet in ſenſitiuis ordinē quēdam eſſe: & quaſdam primas, & ab alijs ſeparatas, quaſdam vero ſecundas, & à primis inſeparabiles: & cum quæſiuiſſet an quælibet animæ potentia anima dicenda ſit, aut particula animæ, & ſi particula, ſit ne tantum ratione ſeparabilis, aut etiam loco, & cum monſtrauiſſet plures eius potentias ratione tantum ſeparari, de intellectu aūt dixiſſet dubitationem aliquem eſſe: cū etiam dixiſſet ſm̄ formam fieri animatorum differentias: & habere alia quidem potētias omnes, alia aliquas, alia vnam tm̄: poſt hæc demonſtrauit q̄m anima eſt forma, & actus: nam quia corporis ſubiecti aliquid eſt, qualiſcunque exiſtens, & inſeparabilis eſt ab eo. Demonſtratio vero eſt huiuſcemodi. ſumpſit illud, in omnibus, quæ talia eſſe dicuntur, qualia ſunt primo, & ſecundo: & per quod quidem primo dicūtur, hoc eſſe ipſorum formam, per quod vero ſecundo, hoc eſſe ſubiectum, & materiam formā illam continentem: & cum hoc inductione probauiſſet, ſumpſit illud, & animata ipſa dici viuere, propterea quia animā quidem ipſam primam habēt. quod cum ita ſe habeat, oſtenſum eſt animam formā eſſe corporis, quod ipſam habet, corpus autem eſſe materiam.

Materiam non eſſe genus. Cap. 26.

GEneri & materiæ communia ſunt eſſe cōmunia pluribus: & eſſe priora natura his, quæ ſub ipſis ſunt, & per quæ ſunt communia: & cōpoſitione alicuius formę cū ipſis differentias ſumere. nā quemadmodum, cum communis ſit ipſa materia, formæ quę in ipſa generantur per differentiam, quam habent inter ſe, differentiam faciunt, & ipſum compoſitum: ita & in ipſo genere, cum ſit commune, ſpecies, & differentiæ cum ipſo compoſitæ, per differentiam, quæ eſt in eis, faciunt in generibus differentiā: quæ. n. eadem ſunt, diuerſa fiunt differentium cōpoſitione. An ſit ipſorum inter ſe differentia penes hoc, ꝙ nō ſimilem habent cōmunitatem ad formas, & ſpecies, quarum eſt communitas: materia. n. eſt communis, vt ſubiecta his, quibus eſt communis, ſubijcitur. n. formis: genus aūt eſt commune, vt prædicatur de his, quibus eſt commune: nam in materia ſubiecta formæ generantur, vt in ære figuræ: at non ita in genere ſpecies: genera. n. de his prędicātur, quorum ſunt genera. Et materia quidem, cū ſimul tota ſumitur, communis eſt, quia omnes habet in ſe materiales formas: verum vnaquæq; eius particula communis eſt & ipſa, quia omniū ſucceſsiue eſt contrariorum receptiua: genus aūt ipſum commune eſt proprijs ſpeciebus: ſed eius ſingulare non eſt cōe: non. n. poſsibile animal, quod eſt in Socrate, in alio quodam factum iri. Et materia quidē res quędam eſt, & ſupponitur conferre, vt vnumquodq; ipſorum ſit hoc aliquid. genus vero, cum vt genus ſumitur, non eſt aliqua res ſubiecta, ſed ſolum nomen, & communitatem ſuam habēs in intelligi, non in aliqua ſubſiſtentia. Et materia quidem numero incorruptibilis: genus vero ſpecie incorruptibilitatem habet, & eorum quæ fiunt, ſucceſsione deficere non potente, ſingulare aūt eius corruptibile eſt. Et materia quidem compoſitę ſubſtantię altera pars, in compoſiti corruptione ſeparatur, & ſeruatur: genus autem eſt quidem & in ſimplicibus, huiuſcemodi enim ſunt ſpecierum, & accidentium genera: nec enim compoſitum, nec ſimul vtrunque vt ex forma, & ſubiecto. nec qualitatis, nec quantitatis, nec alicuius aliorum à ſubſtantia ipſa generum: ſed in ſubſtantia compoſita, & materiali compoſitum eſt ipſum genus, & commune, vt compoſitum, in ea. nam quemadmodum ſingularia ſunt in animali compoſita, ſic quippe & ſpecies ipſorū & genera: animal enim formam quādam ſignificat in materia, non tamen eſt altera pars compoſiti, vt materia: ſed cōſtat eſſentia animalis ex ambobus: idcirco non ſeparabatur eo modo, quo materia: habens enim aliquid formæ in propria ratione, cum corrumpitur totum per formæ corruptionem, etiam ipſum per communicationem corruptibilis corrumpitur: idcirco animal, quod eſt in Socrate particula quodammodo exiſtens generis, non permanet cum corrumpitur Socrates: ob id quoq;, ſi omnia animalia ſingularia corrumpantur, tollitur & animal quod eſt vt genus: ipſa materia nihil huiuſmodi patiente. Nec formæ eodem modo ſunt in materia & in genere: nam in materia omnis forma generatur, exiſtente abſque forma ſecundum ſuijpſius rationem: in genere vero iam præceſsit forma communior, & in omnibus, quæ ſunt ſub genere ſpeciebus, comprehenſa fuit: idcirco nec omnis forma amplius in genere fit, cum eius pars præceſſerit, generis naturam complens: differentiæ vero, quæ communitatem formæ diuidunt, ſunt quæ generi componuntur, ideo genus inſeparabile eſt ab illis, quorum eſt genus, ſimulq́; cum eis corrumpitur: & non formarum, ſed partis formarum eſt receptiuum: & non, vt ſubiectum, receptiuum, ſed cum per intelligentiam ſumitur, & ſeparatur ab his, quibus eſt ſecundum eſſe coniunctum: ipſa materia priori exiſtente, quolibet materiali corpore: hęc enim quodāmodo non exiſtens per propriam rationem, poſtquam actu formā receperit, fit hoc aliquid primum principiū exiſtens eius, quod eſt hoc aliquid, & compoſiti: ipſum vero genus ab hiſce materialibus, ſingularibusq́ue eſſe ſuum accipit per ſeparationem eorum, quæ differentiam ipſius oſtendunt, & faciunt. Materia quoque omnibus generabilibus, & corruptibilibus cauſa eſt, vt ſint & ſubſiſtant: genera vero his poſt accedunt, quæ à materia habent eſſe, & ſubſiſtentiam, opus componentis ipſa ſeparatione per intellectum aliorū ipſi coexiſtētiū.

ALEX. APHRODISIENSIS
NATVRALIVM ANNOTATIONVM, DIFFICVLTATVM, ET SOLVTIONVM.

QVID EST REMINISCENTIA, CAPVT PRIMVM.

REMINISCENTIA eſt inuentio per inquiſitionem phantaſmatis, quod fuit quandoq; in corpore, in quo eſt anima ſenſitiua.

Expoſitio textus ex ſecūdo de Anima ſermone Ariſtotelis, per quem dicit. Speculans enim fit habens ſcientiam: quod quidem, aut non eſt alterari, in ipſum enim accretio, & in actum. Cap. ſecundum.

CVM dixiſſet Ariſtoteles in ſecundo de Anima de potētia, quę ab habitu, quam dixit ſecundam: prima.n.potentia erat ipſa aptitudo ad apprehenſionem habitus: cum in, inquam de ipſa hoc modo dixiſſet, Speculans.n.fit habens ſcientiam, quod quidem aut non eſt alterari, in ipſum.n.eſt accretio, & in actum, aut eſt aliud alterationis genus: idcirco non recte ſe habet dicere, ſapientem, quādo per ſapientiam agat, alterari: veluti nec ædificatorem, quādo ędificet. quod igitur ad actum ducit ex eo, quod potentia eſt, ſm ipſum intelligere, & ſapere, non doctrinā, ſed alteram habere denominationem iuſtum eſt. Hæc cum ipſe dixiſſet, quæſitum fuit vniuerſaliter poſt expoſitionem, an mutatio ad actum eſt motus; ſi.n.non alteratio, multo minus aliquis aliorum motuū erit: quod.n.ex intellectuali habitu mutatur ad ipſum intelligere, & agere, minime alteratio aliqua erit: cum alteratio ſit mutatio ſm paſsionem: hęc vero non eſt mutatio ſm paſsionem, ſiquidem eſt eiuſdem accretio: & operatio, quæ ſequitur ipſum habitum, cōſeruatiua eſt habitus: & eiuſdem perfectio: quādoquidem finis vnicuiq; eſt id, cuius gratia: omnis autem habitus gratia operationis fit, quę ab ipſo prouenit. Si autem non ſm alterationem ſic operans mouetur, multo magis nec ſm locum, aut augmentationem mouet corpus: corporum.n.ſunt huiuſcemodi motus: etenim ab habitibus, qui ab artibus, actiones fient quidem vel per motum, quia corporea adminiſtratione indigent: hæ vero, quatenus perfectiones ſunt habituum, minime motus erunt. An potius melius eſt ipſas generationes quaſdam dicere, ſiquidem ad perfectiones ſubſtantiarum, quarum ſunt, cōferunt; non.n.cuiuſque eorum, quæ per generationem habent eſſe, ad perfectionem acceſſus generationis eiuſdem pars eſt. modo igitur quoddam & mutatio, quæ fit ab habitu ad actū, per motum quorundam pars eſt generationis ipſius artis: qm̃ & omnis generatio per motus fieri videtur. Sed ſi hoc in artibus dicere opus eſt, nunquid & in his, qui à ſpeculatiuis ſcientijs cum & ipſi actus quidam ſint, hoc idem dicere oportet? eſt enim multo in his rationabilius non eſſe aliquē motum. at ſi & hæc generationes dicere opus eſt: omnis autē generatio eſt per motum, per quædam vtiq; quę mouentur, & hæc generatio fiet. An oportet prius motum factum eſſe, ad cuius perfectionem conferat huiuſmodi actio. An quæ quidem ab artibus ipſarum artium, & artes habentiū, quatenus artifices ſunt in intellectu vero, & virtutibus, & ſpeculatiuis habitibus ad hominū perfectionem confert actio, quę ab habitibus iſtis: ſic quidem & actiones hę hominis naturę perfectiones ſunt, vt homo eſt: eſt.n.proprie homo, qui hos habet habitus, & per ipſos operatur, per quos homini maxime, & proprie eſt eſſe homini doctrinæ itaque motus & alterationes ſunt habituum effectiuum, per quas fit hominis perfectio: erunt porro & actuum ab ipſis procedentium cauſæ: ſiquidem omne habitum habens mox operatur per ipſum: niſi aliqua impediat earum, quæ actiones impediunt ablatio, quæ & ipſa fit cum quodam motu.

Expoſitio textus ex ſecundo ſimiliter de Anima, per quem de ſenſu dicit, eſt autem hic. Determinatis vero his dicamus communiter de omni ſenſu. Cap. 3.

CVm dixiſſet de potentia animæ nutritiua, trāſit ad ſermonem de ſenſu: & primum quidem vniuerſaliter, & communiter dicit de ſenſu, poſtea dicet progrediens de ſingulo ſeorſum. primum igitur ſumit ſenſum fieri, dū aliquid mouetur, & patitur: videtur.n.per quendam motum, & paſsionem fieri. Cum aūt ſumpſiſſet ſenſum alteratione, paſsioniq; fieri, meminit de paſsione, & ipſo pati, quo pacto fit, ꝙ ſcilicet quibuſdam videtur ſimile à ſimili pati, quibuſdam vero contrarium à cōtrario: huius aūt meminit, quia erat ei futurum vtile ad aſsignandum quid eſt ſenſus iecisse à quonam patiātur patientiam, qm̃ & ſenſus ponitur paſſio quædam eſſe, & per paſsionem. Sed antequam de hoc dearticulate locutus fuiſſet, primum, cum dubitaſſet de ſenſu, quāmobrem, cum ſint in ipſis ſenſorijs ſenſibilia, non ſentit hæc ipſe ſenſus, ſed extrinſeca tm̃: & ſoluiſſet dubitationem per hoc, ꝙ ſenſus ſit in potentia: ſenſus.n.ad ſenſibile: ſenſibile aūt eſt ab ipſo ſeparatū, quia nihil à ſeipſo patitur, ſenſus aūt per paſsionem: donec igitur ſenſibile nō fuerit præſens, ſenſus eſt in potentia: cū etiam ſumpſiſſet dupliciter dici ipſum ſentire potentia. ſ. & actu ſumpſit ipſum ſenſum, quendam eſſe potentia, quendā actu, & pari modo ipſum ſenſibile. Cum etiam ſumpſiſſet ſenſum per paſsionē fieri, & quendam

eſſe

eſſe potentia, quendam actu, conſequenter dicit de ipſo patiente, à quo patiatur, quod pauloante mouerat. Cum etiam ſumpſiſſet omne patiens pati à mortuo, & actu exiſtente hoc, quod patiens ab ipſo poteſt factum iri, demonſtrauit ex hoc, patiens aliquo quidē modo vt à ſimili pati, quodammodo vero vt à diſſimili, patitur enim diſſimile, paſſum vero ſimile eſt. vtile vero ei rurſus hoc ad id, & ſenſum, potentiam, ſi per paſſionem fit, patientem quidem agenti eſſe diſſimilem, quod eſt ipſum ſenſibile, paſſum vero, & genitum ſimilem ei eſſe. Ad quę conſequenter ſumpſit ſenſum quendam eſſe potentia, quendam actu: & diuiſionem facit eius, quod potentia, & eius, quod actu, volens per ipſam oſtendere improprie dici ſenſum pati, & moueri: (nō.n. cuiuſq; potentiæ acceſſus ad actum per paſſionē, & motum fit: dupliciter.n. dicitur potentia ſciens, & pariter omne aliud dicitur: quod.n. naturam habet recipiendi ſcientiam, potētia eſt ſciens, ſed & habens iam, & quod recepit ſcientiam non aūt operans per illam, dicitur potentia ſciens) ꝙ non ſimiliter dicitur monſtrauit. Cum aūt dixiſſet, & habentem iam ſcientiā, non operantem aūt potentia item & ipſum ſcientē dici, addidit, ꝙ qui iam ſpeculans, & operās eſt, qui proprie dicitur ſciens, cum non ſit amplius potentia. Poſt quæ differentiam dicens eorum, qui dicuntur potentia ſcire, demonſtrauit ꝙ qui primo modo potentia dicitur, qui.ſ. vt natura aptus eſt, non aliter mutatur, vt ad actum perueniat, niſi per paſſionē, & alterationem: per diſciplinam aūt iam habens nō paſſionem amplius, & alterationem ad actionem mutatur. Cum autem demōſtrauiſſet ꝙ non cuiuſq;, quod eſt in potentia, ad actū mutatio paſſione, & alteratione, conſequenter ipſius alterari, & pati diuiſionem fecit: & ſumpſit illud quidē corruptionem eſſe à cōtrario, & exitum ab eo, in quo erat, qūo patiuntur omnia, quæ in contraria mutantur: hoc vero pati dixit conſiſtere, non quia corrūpatur: ſed quia in conſeruatione: & accretione fiat, ea, quatenus ſe habet ab eo, quod actu eſt, & ſimile: actio.n. quę ab eiuſmodi habitu, & potentia fit, cū ſit perfectio habitus, non ſit permutationem in contrarium, ſed per eiuſdem mutationem ex ocio in actionem: habens.n. ſcientiā fit per eam operans, quod eſt ad idem, & ſimile accretio: Similiter quoq;, cum dixiſſet, vt ſe habet potentia ad actum, qūo, & quæ potentia & ad quem actum referatur demōſtrauit, addens, ſpeculans.n. fit habens ſcientiam: quæ mutatio non eſt alteratio: ſiquidē alteratio ex alio in aliud, & eſt ex cōtrario mutatio: quæ vero ex eo, quod eſt ita in potentia ad actū ipſum: (ad ipſum enim id eſt, quod habet, & quatenus habet) accretio eſt: aut ſi & hanc alterationem dicere opus eſt, aliud porro erit genus: & alia quædam alterationis natura. Quòd vero pati, & alterari, vt ęqualia ſumpſerit, demonſtrauit dū dixit, quod non eſt alterari tanquam.n. ſit ęquale in ipſo, quod non eſt pati. Quod cum demonſtrauiſſet, addidit non oportere dicere ſapientem aliquid, & intelligentem alterari: ſi aūt non alterari, nec moueri: nam ſi non eſt alteratio, apertiſſimum mutationem in loco, aut in quali nō eſſe. huiuſcemodi quoq; eſt ipſius potētia ſentiētis ad actualem ſenſationem accretio, atq; mutatio: idcirco ſenſus alteratio eſt communius ſumpta. Hec autem cum dixiſſet percurrit in ipſis quænam ex potentia in actum mutatio alteratio eſt, & quæ non: quæ enim ex habitu in actum, qui propter hunc, vt ſe habet ipſum intelligere, & ſapere, quia non per doctrinā acquiritur non eſt alteratio nec motus, ſed aliud quoddam alterationis genus: erit.n. ſub generatione huiuſcemodi mutatio ſiquidem perfici, & ad idem accretio eſt quodā modo eius, quod generatur per mutationem ex potētia materiali ad habitum: quæ fit per doctrinam quandam, & diſciplinam. aut neq; ipſa dicenda eſt per paſſionem fieri: quidem & ipſa ad habendum actu habitum, & perfectionem ex materiali potentia: fit enim quodammodo & hæc mutatio generatio: & ſi huiuſcemodi mutationem dicat quis alterationem, eò ꝙ non ſit alicuius formæ naturalis aſſumptio, duos eſſe alterationis modos opus eſt dicere: & eam, quæ fit ad ipſos habitus, & naturam, & id quod eſt ſm naturam, meliorem ſcilicet eorum partem, quæ poteſt id quod ad ipſa potentiam habet ſecundum naturam, & eam quandam, quæ ab ipſis melioribus habitibus ad priuatorias diſpoſitiones, Hæc autem cum dixiſſet, atq; diſtinxiſſet, tranſiuit ad ipſum ſenſum: & demonſtrauit quænam ſit prima potentia, & quomodo, & à quo ad habitum mutetur huiuſcemodi potentia, & qūo, & à quo ad actum ſecūda: & dicit mutationem, quæ eſt ex materiali potentia, ad eam quę ſecundum habitum, factam eſſe ab eo, qui genuit ſcilicet ipſum animal: quod enim generatur nondum habet habitum ſenſitiuum, ſed eſt adhuc potentis habitus receptiuum: cum autem eſt genitum ſtatim habet habitum ſenſitiuum, quemadmodum qui ſcientiam adeptus eſt. Cum autem demonſtrauiſſet quomodo vterq; modus potentiæ eſt In ipſo ſenſu, addidit, ꝙ & actu ſentire ſimiliter dicitur vt ſpeculari, & intelligere. ſolum enim hoc differunt ſenſitiua, & intellectiua operatio: eſt enim extrinſecū, & non in ipſo ſentiente, & quod auditur ab ipſo, & videtur eodem autem modo & in alijs. Cuiuſq; igitur cauſam tradidit, hanc quod ſenſus quidem ſingularium eſt apprehēſiuus, in ſentiente vero eſſe non poſſunt, ſed propriam habent ſubſiſtentiam: ſcientia vero, & intellectus vim habent conſiderandi vniuerſalia, quæ vniuerſaliter nō habēt propriam ſubſiſtentiam: ſed in ipſo ſunt diſcurſu quodammodo: addens verbum, quodammodo, quia ſubſiſtētia etiam his, & ipſius eſſe cauſa eſt in ſingularibus, ſed, vt communia in intelligi habent eſſe, & eſſe ipſorum, vt cōmunia, ſunt, eſt, in intelligēte ipſa intellectu: idcirco & intelligere quidem in nobis, ſentire vero non in nobis: quoniam ad præſens quidem & præſentis ipſe ſenſus, nō autem in nobis ſenſibilium præſentia, vt cum volumus, ipſa habeamus: Quemadmodum autem ſe habent ſenſus, ſic & artes, quæcunq; circa ſenſibilia. non.n. in his, quæ hæc habent, eſt operari, quando volunt: cum opus ſit his, adeſſe illa, circa quæ operantur: Cum autem diſtuliſſet quod de ſenſibilium, & intelligibilium differentia diutius, nunc dicit intelligere quidem ipſum in nobis eſſe, ſentire vero non in nobis. Cum autem quæ dicta, & demonſtrata ſunt ſenſui accommodaſſet, tradidit communem rationem ipſius ſenſus. demonſtrauit enim primo, qm̄ quod eſt in potētia dupliciter dicitur: aliter enim dicitur puer poſſe militare, & aliter qui perfectus: hic enim non ſimiliter cum habente habitum. nondum autem operante per ipſum, iuxta ſm ſignificatum eius, quod in potentia, ſentire in potentia, & ſenſum in potentia dici. De quibus potentijs cum dixiſſet, quia non eſt nominata differentia, ſed eſt facta manifeſta ratione: neceſſe eſt autem vti ipſo pati, & alterari, vt proprijs nominibus mutationis, eius quæ ex ſenſu in potentia ad actum, ex quo non habemus alia quædam

nomina

nomina ipſis propria, acceſsit ad aſsignandum ſenſus rationem, & dixit, ſenſitiuum potētia eſſe, quale ipſum ſenſibile actu iam eſt: quod patitur quidem ab ipſo ſenſibili, nōdum ei ſimile exiſtens: cum autem paſſum eſt: aſsimilatum eſt, & eſt quale illud: paſſum autem. vt tantundem omnino valens ac alteratum, dixit. Cum autem tradidiſſet hanc rationē, non vt propriā exiſtentem ipſius ſentire, ſed ob propriorum numinum defectum: oſtenſum eſt enim, quod nō eſt eius, quod ita eſt potentia, ad id quod eſt actu mutatio, nec paſsio, nec alteratio, nec motus: deinceps ad ſermonem de ſingulo ſenſu ſeorſum tranſgreſſus eſt. Capita vero dictorum. Primum ſumpſit, quod ſenſus in moueri, & pati. Poſt quod quęſiuit quomodo ipſum pati, an ſcilicet poſsit aliquid etiam à ſimili pati. Poſt quę, cum dubitaſſet, quamobrem & ipſa ſenſoria non ſentiantur, cum ſint ſenſibilia, pro ſolutione dubitationis ſumpſit ſenſum in potentia eſſe, & ob id indigere ipſum ſenſibilibus p̄ſentibus ad actum, quę in ipſum agere poſsint. Quibus aſſumpſit, ꝙ dupliciter ſenſus, hic quidem actu, ille vero potentia. Poſt quę dixit, dicendum item eſſe, ſi nondū determinatū eſt quonam differant moueri, & pati ab ipſo agere, quando patitur, & mouetur quod mouetur quoniam & motus dicitur actio quædam eſſe. Quibus aſſumpſit quòd omnia patiuntur, & mouentur ab agente actu exiſtente hoc, quod poteſt paſſum factum iri: idcirco patiens quidem, quia eſt diſsimile, quoniam omne patiens diſsimile eſt: cum aūt paſſum eſt ſimile eſt, q̄m in ſenſu erat & potentia & actus. Et demonſtrauit duplex id, quod eſt potentia, & quòd non omnino ex potentia in actum mutatio eſt per alterationem. Quibus ſubiunxit diuiſionē ipſius alterari: huius enim declaratiuum eſt illud, pati: quoddam enim pati per corruptionem ſit, quę ſit à cōtrario: quoddam vero dicitur pati, quod cōſeruatur, & creſcit ad ſui perfectionem à ſibi ſimili: eſt enim quoddammodo ſimilis actus, qui ab habitu, ipſi habitui, à quo generatur: quod pati minime alteratio ſuerit. Poſt quę demonſtrauit ꝙ mutatio ſenſus ex potentia in actum non eſt eadem hæc ei, quæ per alterationem fit verum nec ſic patitur ſentiens, vt patiebantur, quę corrumpuntur, ſed vt id, quod in ſeipſum cōuertitur. Et cum diſtinxiſſet perfectionem, & dixiſſet oportere cōmunibus nominibus vt in definitione ſenſus, quia caremus proprijs ſignificatorum: cum prius dixiſſet quo modo intelligendum ſit pati, & alterari in mutatione ſenſus de potentia in actum, tradidit rationem eius, & dixit, ſenſum potentia ſenſitiuum eſſe, quale eſt ipſum ſenſibile actu, patiens aūt ab ipſo & per aliud: at nō, vt dixit, priuſquam fiat ſenſus in actu: tradita aūt ſenſus definitio eſt. Sēſitiuum potentia exiſtens quale ſenſibile iam eſt actu: quod patiens quidem ab ipſo nondum ſimile eſt, paſſum vero ſimile.

Cur acceſſus, receſſusq́; ſolis non pariter ſunt generationis, & corruptionis cauſæ: alius enim generatio, alius eſt corruptio. Caput quartum.

SI cum accedit ſol cominus generatio eſt, cum vero recedit eminus corruptio: & eſt alius gn̄atio alius corruptio, & alius corruptio, alius gn̄atio: quo pacto non recedens perinde, atq; accedens generationis, atq; corruptionis ſimul, cauſa eſt? ſiquidē etiam oportet quæ generantur ex aliorum quorundam corruptione generari, & quæ corrumpuntur in aliorum generationem mutari: hoc aūt pacto nihil vtiq; differret eius acceſſus à receſſu. An, ſi eorum, quæ generantur, hæc quidem ſunt principalia, illa vero ſecunda, & his quæ principaliter generantur contraria, erit quę eſt principalium, proprie generatio, quę fit ſole quibuſcūq; accedente: & quoniam quorundam generatio eſt aliorum corruptio, corumpentur vtique quæ his, quæ principaliter generātur, corruptione contraria ſunt: corruptio vero principalium, quæ & proprie eſt corruptio: generatio vero oppoſitorum his quæ non eſt proprie generatio, abeunte longius: ſi ſecundum naturam generationes fiant, atq; corruptiones nullaq́; obuiet: & obſtet cauſa. Hę vero irregularitatibus huiuſcemodi quādoq; etiam conuerſo modo fient: dicitur enim generatio, & corruptio proprie in his, quæ principaliter generātur: hæc vero ſunt potiora ex his, quæ per oppoſitionem ex ſeinuicem generantur: etenim generationes ſunt horum generationes, & corruptiones: quæ cum fiant per annum ſolis circuitum, accedente quidē, quibus accedit, manifeſte generantur: recedente vero corrumpuntur, & occidunt.

Quod ſimpliciter ex neceſsitate generari, & non ex ſuppoſitione eſt in his, quæ circulo ſemper fiunt.

Caput quintum.

SImpliciter ex neceſsitate generari quædam docuit Ariſtoteles in ſecundo de Generatione, & Corruptione in ſolis his verū eſſe, quæ circulo generātur, & Diuinorum corporum circunlationem ſequuntur. quoniam enim quod ex neceſsitate eſt ſemper eſt: nam quod ex neceſsitate æterni ſignificatiuū eſt: & ex neceſsitate erunt hæc, quæ cum generātur, neceſſario & ſemper generātur: ſi autem generātur quæ iterum atq; iterum generanſ: hęc vero ſunt, q̄ orbiculariter redeūt: hęc igitur ſunt, q̄ ex neceſsitate generantur. Quod.n. nullum eorum, q̄ in rectum gn̄antur: hæc vero ſunt, quę non rurſus & rurſus generantur: quod inquā nullum eorum, quæ hoc modo generantur, ex neceſsitate generetur, hoc modo demonſtrauit. Eorum, quæ in rectum generātur, aut in infinitum iterū generatur, vt ſemper ei aliqua fiat additio, & nunquam à generatione ceſſet quod perfectum fit, aut ſic in infinitum fit, vt aliud ex alio generetur, & nunquā quieſcat, aut finem accipit, & ceſſat quandoq; cum eſt genitum. At neq; in his, quæ in infinitum fiunt in rectum, poſsibile eſt ex neceſsitate ſimpliciter generari, neq; in his, quæ finem habent. idcirco quod ex neceſsitate generatur, ſic generatur: aut quia quod generatur, deinceps æternum manet aut quia ſemper generatur, nullum autem eorum, q̄ generanſ, aut generata ſunt poſsibile eſt æternum manere, neq; in infinitum generatur: oīs.n. generatio finita eſt: & poſtquam, quod generatum eſt corruptum eſt, non reuertitur amplius, neq; iterū generatur: huiuſcemodi enim erat quod in rectum: quare nullum eorum, quæ in rectum finite generantur, poſsibile eſt dicere ex neceſſitate generari: quę enim generantur ſunt ſingularia, Socrates, Plato. hic equus hæc non poſſunt iterum redire, atq; iterum generari. ſi enim aliquod horum ex neceſsitate generaretur, verum eſſet in eis & hoc ſi primum, poſterius: nunc autem non ſic ſe habet: nam ſm̄ ſpeciem huiuſcemodi æterna perſeuerant quod non eſt id, quod generatur: erat autem quæſtio de his, quæ generantur. ſi autem & homines ſemper generantur, & nunquam deficiunt, ſed in orbem eſt & horum generatio, quatenus homines vtiq; ex neceſsitate generabuntur, quatenus hic quidem Plato, ille vero Socrates. An horum gn̄atio in infinitum in rectum eſt, alias alio

genito,

genito,& nunquam in eodem:idcirco in hoc eſt conſequutio recta,ea,ſi poſterius,& primum ex neceſsitate. Quod aũt nec,ſi in rectum infinita ſit generatio poſsibile ſit aliquid ex neceſsitate generari, demonſtrauit ex eo,ꝙ in his,quæ ex neceſsitate generantur, vera eſt nõ ſolũ conſequutio illa, ſi poſterius,& primum:hęc enim etiam in his,quæ contingenter generantur, eſt vera. in quibus autem poſteriorum aliquid ſimpliciter ex neceſsitate generatur,in his verum eſt & illud,ſi primum,poſterius:cum.n.ipſum poſterius genitum fuiſſe ſit ex his quæ ex neceſsitate: ſit aũt verum in omnibus,quæ generantur, ſi poſterius,& primum neceſſe eſt fuiſſe generatum, neceſſarium in quibus poſterius ex neceſsitate generatur in his & primũ ex neceſſitate genitum fuiſſe. At in eo,quod in infinitum generatur, nihil eſt poſterius, de quo verum erit illud ex neceſsitate ſimpliciter, futurum in quibus aũt poſterius ex neceſsitate ſimpliciter in his,neq; quod ante poſterius eſt poſsibile eſt dicere ſimpliciter ex neceſsitate futurum: priori.n.neceſsitas à poſterioribus, quando illud ex neceſsitate generaretur. Sed cum nullum ſit poſterius in illis, quæ hoc pacto generantur.neq; vtique eorum quæ prima generantur, aliquod ex neceſſitate generabitur, ſed erit in ipſis verum neceſſarium ex ſuppoſitione id, ſi poſterius ex neceſsitate erit, & quod prius ipſo. At dubitauerit quis in his, quæ circulo fiunt, & redeunt rurſus, ſit ne vera conſequutio illa ſi primum & poſterius. An in his, quæ determinate fiunt ab his, quæ circulo mouentur, vera eſt huiuſmodi conſequutio:ſi.n.ſolſtitia hyberna, & ęquinoctiũ:& ſi ęquinoctiũ,& æſtiua ſolſtitia,& ſi ſolſtitia æſtiua ęquinoctium: & ſi hoc ſolſtitium hybernum. ſed & ſi hyems, & ver: & ſi ver, ęſtas: & ſi æſtas, autumnus:& ſi autumnus hyems iterum. & ſi in his, quæ primo dicta ſunt,eſt ordo terminatus, & fixus,& nunquam deficiens, nec anticipans: quia horum ſubſtantiæ, & ordinis cauſa ſola eſt primorum corporum motus, cum nihil aliud ad ipſum conferat: ob quod eſt in his, & tempus determinantes dicere, quando ex neceſsitate erunt.æſtates vero, & autumni, & hyems, non item eodẽ modo habent rem determinatã,& ſi circulo generentur,ſequanturq́; etiam ipſa æternorum motum. qm̃ his materia ad generationem cooperatur, patiens ab illorum motu,quę qm̃ non omnium pariter,quatenus ſequitur ſm paſsiones illorum motus, & circunlationes: non eſt eodem modo ſingularibus.terminata. Inſuper etiam magis ipſum interminatum in illis, quæ multis ſibi cooperantibus vt ſint,indigent:quibus annumeratur & animalium generatio: idcirco verum eſt in eis vniuerſaliter: ꝙ æternum eſt quodcunq; ipſorum ſm ſpeciem: huius.n.cauſa eſt Diuinorum circunlatio at in generatione ſingularium,in quibus maximam vim habet proximorum agentium cauſa,in his minime verũ illud ſi primũ ex neceſsitate poſterius:ſed illud verũ,ſi poſterius ex neceſsitate & qđ ante ipſum.

Expoſitio textus ex tertio de Anima Ariſtotelis,per quem demonſtrauit plures quinque non eſſe ſenſus. Cap. 6.

SI enim omnis, cuius eſt ſenſus tactus,& nunc habemus ſenſum: omnes.n.tangibilis,qua tangibile, paſsiones tactu nobis ſenſibiles ſunt:neceſſeq; ſiquidẽ deficit aliquis ſenſus& ſenſorium aliquod nobis deficere:& quæcunq; quidem ipſi tangẽtes ſentimus, tactu ſenſibilia ſunt,quẽ habemus:quęcunq; vero per media,& non ipſa tangentes ſimplicibus, dico autem, vt aere, & aqua. vſq; ibi,quare ſi non eſt aliquod aliud corpus,& paſsio.quod nullius ſit eorum corporum,quę ſunt hic, nullus porro deficiet ſenſus. Videtur mihi intellectus eius, quod dicitur, conferenti proprias propoſitiones rationum,huiuſcemodi eſſe,quorum habemus ſenſoria, horũ quoq; oium ſenſum habemus: ſi aliquorum non habemus ſenſum, hæc non ſentimus, eo ꝙ ſenſoria ipſorum non habemus.dixit aũt ex omnibus, quorum habemus, per illud, ſi.n.omnis, cuius eſt ſenſus tactus,& nũc habemus ſenſum:omnes enim tangibilis paſsiones, quatenus tangibile eſt tactu nobis ſenſibile ſunt. cum.n.de ſenſu tactus dixiſſet, prætermiſit hoc & in alijs ſenſorijs,& ſenſibus addere: qui ſi omnes ſumpti fuerint,fit vniuerſale illud.quorum habemus ſenſoria, horum omnium etiam ſenſum habemus.illud aũt, ſi quorum non habemus ſenſum, hæc ipſa, quia caremus ſenſorijs, non ſentimus, dixit rurſus per illud, neceſſe eſt,ſiquidem nobis aliquis ſenſus deficit, & ſenſorium aliquod nobis deficere,quia connexum potentia aſſumit oppoſitũ eius,quod ſubijcitur conſequẽti illud. ſ.atqui nullum nobis ſenſorium deeſt: quo demõſtrato,ſequitur nec ſenſum nobis aliquẽ deficere. Dixi vero potentia quia non aperte hoc aſſumit: ſed cum ſumpſiſſet quæ habemus ſenſoria & monſtrauiſſet plura his ſenſoria eſſe non poſſe,oſtendit ꝙ nullũ nobis ſenſorium deeſt, ſumit aũt quos habemus ſenſus per hæc, & quæcunq; quidem ipſi tangentes ſentimus tactu nobis ſenſibilia ſunt, quem habemus: quęcunq; vero per media,& non ipſa tãgentes ſimplicibus, dico aũt vt aere,& aqua: per hæc.n.ꝙ tactiuũ habemus ſenſorium ſumpſit: & ad hæc,ꝙ quæ ſentimus per aliquod medium per ſimplicia corpora horum ſenſus fit,ex quibus habemus ſenſoria, ex aere, & aqua. Quibus, cum eſſet conſequẽs oſtendere ꝙ ex duobus his tantum inter ſimplicia corpora poſſunt eſſe ſenſoria: ex igne vero,& terra non poteſt eſſe ſenſorium: nam hoc demonſtrato, demonſtratum quoque eſt nullum nobis deeſſe ſenſorium:ipſe vero hoc quidem poſterius demõſtrat, prius aũt accipit tria eſſe ſenſoria, tactum,& illa, quæ ex ſimplicibus, & quod ex aqua, & quod ex aere. plures aũt ſunt ſenſibilium ſpecies, ſiquidem quędam viſibilia ſunt quędam audibilia, quędam odorabilia, quædam guſtabilia, quædam tangibilia: ꝙ neq; paria numero ſint ſenſoria ſenſibilibus demõſtrat per illud.ſic aũt ſe habet, vt ſiquidem per vnum plura ſenſibilia genere inter ſe diuerſa percipiũtur, neceſſe eſt hoc habentem ſenſori vtrorumque eſſe ſenſitiuum:ex hoc.n.id percipere poſſumus, ꝙ ſi ſint quædam, quæ differentia inter ſe genere ſenſibilia per vnũ aliquod ſenſorium ſenſibilia fiant neceſſe eſt habentem hoc vnum ſenſorium vtraq; diuerſa genere ſenſibilia ſentire. nõ enim quia duo ſunt etiam genere diuerſa ſenſibilia, audibilia, & odorabilia, opus eſt & ipſorum inſtrumenta, per quæ ſenſibilia ſunt diuerſa, aerem.n.ambo præcipiuntur: quare qui hunc habet vtraq; per hunc percipiet.rurſus quoq; ſi plura ſint ſenſoria, per quæ poſsibile ſit vnum ſentire, vt videntur ſe habere odorabilia: horum.n.videtur & per aquam,& per aerem.ſenſus fieri: per aquam.n.aquatilia:per aerem vero reſpirantia videntur odorem percipere: qm̃ horum ſunt omnia:horum ſenſoriorum alterum ſolum habentia ipſa percipient:nõ.n.oportet eum vtraq; habere, qui odorem eſt ſenſurus. Hæc cum ſumpſiſſet, & per ipſa deſtruxiſſet neceſsitatẽ ponendi quinque ſenſoria. qm̃ tot ſunt ſenſibilium differentiæ gene-

rales. conſequenter oſtendit non poſſe eſſe ſenſoriũ ex aliquo alio ſimplicium corporum, præter q̃ ex aere, & aqua: quorum pupillã quidem. qua viſibilia ſentimus, habemus ex aqua, auditum vero ex aere, olſactum autem nos quidem, & non aquatilia ex aere, aquatilia vero ex aquam: nec.n.ex igne poteſt eſſe ſenſoriũ, vt inde ſenſu & ſenſibilibus demõſtrabit: nec ex terra ſola. qđ ſi hoc, impoſsibile eſt aliud aliquod eſſe ſenſorium prę ter hæc: hæc aũt habent perfecta animalia nullum deeſt ſenſorium quinq; ſenſus habentibus, quare nec ſenſus: nullum.n.ſimplex præter quatuor poteſt paſsibile eſſe corpus, vt ex illo poſſit aliquod eſſe ſenſorium: neceſſe eſt enim ſenſoriũ pati aliquid ab ipſo ſenſibili, idcircoq́; & ex paſsibili corpore conſtare: at quintum corpus oſtenſum eſt impaſsibile eſſe.

Alius textus expoſitio ex tertio de Anima, quo quærit, quomodo conſenſus nobis ſentientibus fit. Cap. 7.

QVoniam autem ſentimus quod videmus, & audimus, neceſſe eſt aut viſu ſentire quod videt, aut altero. Quærit quomodo conſenſus in nobis fit, qñ ſentimus aliqua, & aliquo, & ſentimus nos ipſos, ſentientes cuicunq;.n.ſentienti aliquid cum apprehenſione huius; qđ ſentit, fit quidã conſenſus: & huius quod ſentit, ipſe porro conſenſus: fitne nobis per eundem ſenſum, quo & ipſius ſenſibilis apprehenſio: ita vt viſu videamus ipſa viſibilia, & ſentiamus nos ipſos videntes: aut viſu quidem viſibilia ſentimus, alio autem quodam videre ipſum? Et ꝙ quidẽ non alio demõſtrauit per id, ꝙ plures erunt eiuſdem ſenſibilis ſenſus. ſi enim erit alius quis, quo viſionem ſentimus, & nõ idem viſus, quo videmus ſenſus ſentiens viſionẽ: ſimul & colores ſentiet: nam qui actionem, quę circa ſenſibilia fit, ſentit, ſentiet & hæc circa quę & ipſa videndi actio: ſunt aũt hæc colores ipſi: nam nil aliud eſt videre q̃ viſu agere circa viſibilia quare vidẽdi ſenſus ſenſus eſt actionis circa viſibilia verſantis à ſenſu viſiuo. impoſsibile eſt autem ipſum circa quę verſatur actio, ſed ſi hoc, erunt ſenſibilium plures ſenſus, ij, qui hęc ipſa ſenſibilia principaliter ſentiunt, & qui actiones ſenſuũ circa ipſa ſenſibilia ſentiunt, hoc autem eſt abſurdum proprias cuiq; ſenſui ſenſibilia eſſe dicere. Præterea ſi alius quidem eſt qui ſentit, alius vero quo ſentimus nos ipſos ſentientes in infinitum abibit: nam & ipſius videndi ſenſus erit, rurſus conſenſus nobis per quendam alium ſenſum, & ille rurſus alium quendam habebit ſentientem hunc ipſum, quem ſentiens ipſe conſenſum facit, & hoc in infinitum: abſurdiſsimũ autem hoc: derelinquitur eodem nos ſentire ſenſibilia, & actionem circa ipſorũ ſenſibilia. Sed ſi eſt operatio ipſius viſiuæ potentiæ videre, percipiet viſus ipſos colores. & ipſum videre: at ſi neceſſe eſt eſſe coloratum, quod percipit ſenſus viſus, & ipſa viſio, ſi viſibilis eſt, colorata erit. Primam ſoluens dubitationem, primũ quidem vſus eſt hoc viſum non ſolum colorum, aut coloratorum eſſe ſenſitiuum, ſed etiam priuationis ipſorum: oſtenſum eſt.n.omnem ſenſum etiam ſenſibilium priuationem eundem ſentire: viſu quippe ipſo lumen ſentimus, & tenebrã. Secundum ſumpſit, ꝙ & ipſum videre coloratum quodammodo eſt: cum ſcilicet videre ipſum fiat, cum ſenſorium ſpeciẽ ſenſibilis abſq; ſubiecta illi materia receperit. cuius ſignum addidit, ſępe abeuntibus viſibilibus in ipſis ſenſibus permanere quaſdam ipſorum ſenſationes, & apparentias. Hæc cum dixiſſet ad ſolutionem dubitatorum, quibus deinceps vſus eſt ad ſolutionem dubitationis, quod fit, & quo fit demonſtrat. dicit ſenſibilis rei actum, & ipſius ſenſus vnum eſſe ratione ſolum differentes: quia eſſe ipſi ſenſui in actu eſt, in habendo formã ipſius ſenſibilis, ſine materia: ſenſibili vero in actu, in haberi formam eius ſine materia, ſi.n.eſt motus. qui à mouẽte fit, qui eſt in eo, quod mouetur, & paſsio quæ fit ab agente in agente, & patiente, neceſſe eſt & motum, qui fit ab ipſo ſenſibili, & paſsionem, quę fit ab ipſo. factam in ſenſu in potentia facere, ſenſum in actu. nam vt actio, & paſsio eſt in patiente, & non in agente: eſſet.n.agens patiens, idemq́; agere & pati, vt demõſtrauit in Phyſico auditu, ſic & actus ſenſibilis, & maxime ſenſitiui. Cum aũt hęc in hunc modum ſe habeant, & ſenſus in actu fiat ſenſibilium formarum receptione abſq; materia, fiet in nobis merito vna cum ſenſatione ſenſibilium, & conſenſus ipſius ſentiendi ſm eundem ſenſum: ex receptione.n.ſpeciei à ſenſibilibus extrinſecus exiſtentibus illorum apprehenſio: ex eo vero ꝙ habeat in ſe ſenſus, ſpeciem ſenſibilium, & ob id ipſum etiam hanc quodammodo ſentiat conſenſus: ſi.n. viſio per formæ ipſius ſenſibilis. receptionem fit ſimilis aũt & de alijs ſenſibus eſt ſermo: ſpeciẽ accipiens videt & ſeipſam ſimul videntẽ videns fit. Fit itaq; ipſius ſenſationis conſenſus, qñ ſenſus ſimul cum ſenſibili propriã etiã circa ſenſibile percipit actionẽ: idcirco ex neceſsitate ſequitur ad quemlibet ſentientem vna etiam ſeipſum ſentientem ſentire: cũ ſequatur ad ſenſum ſenſibiliũ aliqđ exteriorũ ſentientẽ vna & ſeipſum ſentire.

An ſenſibile, quod ab omnibus ſenſibus per accidens ſenſibile. Cap. 8.

SI ab vno ſenſu per accidens ſenſibile eſt quod habet aliquod propriorum ab hoc ſenſu ſenſibile ſibi ipſi accidẽs nam ex apprehenſione ſenſibilis, fit & ea illius, quod per accidens: ſic.n.viſus percipit dulce, quia pallido accidit eſſe dulce, & mel: ſi quis dicat, quod ab omnibus ſenſibus, per accidens eſſe ſenſibile, hic dicet id, quod omnibus ſenſibus per accidens dicit eſſe ſenſibile, habere quædã huiuſcemodi accidentia, quorum quoddam tactu per ſe quoddam guſtu, quoddam auditu, quoddam odoratu, quoddam viſu ſenſibile eſt quare erit per accidens omnibus ſenſibile eo ꝙ, cũ ſit aliquid omnibus per ſe ſenſibile, in hoc ipſo eſſe ipſum omnibus per accidens ſenſibile cũ vnuſquiſq; ipſorum per proprium eius ſenſibile ipſum ſentit. non.n. quod oĩbus per accidens ſenſibile nullo modo ſenſibile eſt, vt poſſet videri ſimpliciter intelligenti: quod.n.à nullo ſenſu ſenſibile inſenſibile at nõ ſunt idem, omnibus inſenſibile, & omnibus per accidens ſenſibile: quia oĩbus per accidens ſenſibile huiuſcemodi eſt, ꝙ ab omnibus ſenſibus ſenſibilibus ſubijcitur. eo.n. ꝙ accidẽtia huius ſenſibilia omnibus ſunt, ipſum vero non hoc fit omnibus per accidens ſenſibile.

Expoſitio textus ex Tertio de Anima, quo demonſtrat Ariſtoteles, quod eſt aliquid, quo ſimul oĩa ſentimus. Ca. 9.

ERgo ne ſimul quidem & numero indiuiſibile, & inſeparabile eſt ipſum iudicans, ipſo vero eſſe ſeparatum? Eſt quidem ſane quodamodo, vt diuiſibile diſtincta ſentit, eſt aũt vt indiuiſibile: ipſo.n. eſſe eſt diuiſibile, loco vero, & numero indiuiſibile. & indiuiſibile. An non eſt poſsibile: potentia.n. idem indiuiſibile, & contraria, ipſo vero eſſe minime, ſed in operando diuiſibile: & non poteſt ſimul album & nigrum eſſe quare nec ſpecies pati ipſorum, ſi. huiuſmodi eſt ſenſus, & intellectus, ſed quemadmodum, quod vocant quidam

dã punctum, vt vnũ, & vt duo, hac & diuiſibilis. vt igitur indiuiſibile, vnũ eſt ipſum iudicans, & ſimul: vt vero eſt diuiſibile, non vnum; bis enim eodem vtitur puncto ſimul. vt igitur duobus vtitur termino, duo iudicat, & ſeperata ſunt, vt ſeparato: vt vero vnum, vno, & ſimul: Cum accepiſſet ꝙ vnuſquiſq; ſenſus in ſenſorio exiſtens, in quo exiſtens ſentit, & ſenſibilia ipſi ſentit, & iudicat ipſorum inter ſe differentias, albi.n. & nigri viſus, dulcis vero, & amari guſtus, & ſimiliter aliorum ſenſuũ vnuſquiſq;: & per hoc ſtatuiſſet, quod ſenſus aliqua ſentiens etiam ipſorum differentias iudicat, non.n. alterius eſt ſentire quædam alterius vero ipſorum differentias iudicare, per quas ſunt ſenſibilia, ſed ſentiẽs quędam etiam ipſa iudicat, & ipſorum differentias iudicans ipſa quoq; ſentit: idem enim eſt iudicare ipſi ſentire: ob hoc.n. & ipſe ſenſut iudicium quoddam eſſe videtur: cum inueniſſet aliquid non ſolum contrariorum inter ſe ſenſibilium differentias iudicans, ſed etiam omnium ſenſibilium: ſecernimus enim viſibilium differẽtiat ab his, quę guſtabiliũ, pariter aũt & audibilium quin & ab his quæ odorabilium, & tangibilium: primum quidem ſumpſit, ꝙ ſenſu hæc iudicamus, ſenſibilia.n. ſunt & de ipſis ſenſibilibut, iudicium facimus. Poſt quod demonſtrauit non poſſe iudicare differentias ſenſibilium ipſas non ſentiẽs, non exiſtensq́; vnum & idem: nõ.n. poteſt non ſentiens omnia, iudicare ipſorum inter ſe differentias: ſi.n. illud quidẽ aliud, hoc vero aliud ſentiret, neutrum ipſorum poſſet cognoſcere quo inter ſe differant ea ipſa, quæ ſentiunt: etenim nec in aliquo alio eſt ſenſui iudicare q̃ in ipſo ſentire. Cũ aũt ſumpſiſſet ex his vnum eſſe, quod omnia ſenſibilia ſentit, & iudicat ipſorũ differentias, conſequenter oſtendit, ꝙ in eodem tpe & ſimul ipſa ſentit, qñ iudicat ipſorũ drĩas. ſiquidem qñ iudicat ipſas, tunc ſentit: iudicat aũt ſimul ipſorum inter ſe differentias: igitur & ſimul ſentiet quæ iudicantur: nam in ipſo ſentire ſenſui eſt ipſum iudicare. Hæc cum ſumpſiſſet, & vnum eſſe ſenſum, quo ſentimus omnia, & ſimul hæc ſentire ſenſum, quorum ſimul iudicat differentias ſuper his dubitauit: qm̃ actu ſentire eſt formã ſenſibilis ſine materia ſumere. quo pacto poſſibile eſt aliquid vnum exiſtens plura ſimul, & contraria ſentire. ſi enim hoc oportebit idem ſimul contrarias formas, paſſionesq́; recipere, albedinem & nigredinem, qñ has ſentit & iudicat, dulcedinem & amaritudinẽ, eodẽ modo alia, atqui impoſſibilia eſt contrarij ſimul motibus idẽ moueri, quod ad albedinem ſimul, & nigredinem mutatur, & contraria recipit. Hæc cum demonſtrauiſſet, & dubitauiſſet ſoluẽs dubitationem ſumpſit illud ſimul quidem iudicans indicare, & ſentire plura, vnum exiſtens, & non diuiſum, ratione ſeparatum, vt vnũ exiſtens, per aliam quidem potẽtiã huius eſſe receptiuum, per aliam vero eius cõtrarij, aut differentis: vt indiuiſibile exiſtẽs loco & numero, hoc ẽ ſubiecto: loco.n. indiuiſibile qđ eſt vnũ in loco: huiuſcemodi aũt eſt cõtinuũ, & nõ diuiſum, quod & vnũ eſt numero. Cum aũt dixiſſet hoc pro ſolutione dubitati, ſubiunxit. An impoſſibile eſt: oſtendens, ꝙ nõ ſoluitur per hoc dubitatum. poteſt.n. aliquod vnum numero exiſtẽs, ratione differre, eo ꝙ habeat potentias diuerſas, quibus eſt contrariorum receptiuum: non ita tñ contrariorum potentias habeat, vt ſimul ipſa recipere poſſit: quod.n. habet contrarium potentias, non ita ipſas habere poteſt, vt ſimul ipſarum etiã actu recipiat: neceſſe eſt.n. per ipſos actus ipſum diuidi, vt in alio quidem tpe vnum ipſorum fiat, in alio vero alterum. at ſanſus ſimul ipſorum differentias iudicabat. vt ſimul ipſa ſentiens, & ſpecies recipiẽs. ſiquidem ſentire eſt in formarum ſenſibilium receptione, qm̃ aũt & intellectio videtur receptione formę, quæ intelligitur, generari propter hoc illud dixit, huiuſmodi ſunt ſenſatio, & intellectio. Cũ aũt hæc dixiſſet, & monſtrauiſſet manere adhuc dubitatam difficultatem, vtpote, quæ per prędicta ſolui nõ poſſit, ſubiunxit, ſed quemadmodum quod vocant quidam punctum, vt vnum, & vt duo, hac & diuiſibilis, & alia ad hæc quæ verba obſcure maxime, & compendioſe dicta huiuſcemodi quid ſignificare volunt, huiuſcemodi eſſe id, quod ſenſibilia animalia ſentiunt. vt poſſit ſimul quidem vnum, ſimul quoque plura eſſe ita vt & ipſum punctum, quando vt multarum linearum terminus ſumptum ſuerit: quæ enim à circunferentia circuli ad centrum ducuntur rectę, terminum habent omnes ipſum circuli centrum, vnum punctum: quod punctum cum ſit vnum, etiam quodammodo eſt plura, quãdo, vt cuiuſq; ad ipſum ductarũ linearum terminus ſumatur. ſi.n. aliquid huiuſcemodi ſenſus fuerit, vt quidem vnum aliquid, & indiuiſibile eſt, vnum erit ipſum indicans: ſed & ſimul iudicat quæ ſunt in terminis linearum, eo quod omnes termini ſimul ſunt, & vnum quid. quatenus vero, vt huius & huius terminus ſumitur, & tot ſumitur, quot & rectæ, multa & ſecundũ hoc rurſus. quatenus igitur multi ſunt termini, & differentiam lineam, multa erunt quæ iudicantur, & ſeparata, & differentia: & modo quodã nondum ſeparata, quatenus centrum ipſum multa quodammodo eſt, quorum ſingulum vim habet iudicandi paſſionem, quę eſt in propria linea quatenus autem vnum eſt, quod ex omnibus eſt indifferẽs, & ex omni parte idem, idem erit, & vnum quod iudicat, & ſimul iudicat. & qđ ad ſolutionem dubitatorum dictũ eſt huiuſcemodi eſt, Atquid huiuſcemodi accipiendum ſit. in ipſo ſenſu, vt vnum ſimul, & multa ſit, perinde atq; circuli centrum, quod, vt multarũ rectarum terminus ſumptũ eſt, non facile eſt inuenire. corpus.n. eſt extremũ ſenſoriũ, in quo fiunt ſenſibilium paſſiones: & impoſſibile eſt à quinq; ſenſorijs paſſiones tranſmiſſas ad idẽ tanquam per lineas in eandem partem corporis ingredi: fierent enim rurſus in eodem contrariæ paſtiones, atq; cõtrarij motus: ſiquidem per huiuſcemodi motum fit ſenſus actu. neq; enim quæ ab vno ſenſorio tranſmittũtur ad ipſum paſſiones poſſunt in eadem particula eius fieri, vt ſi cõtrariorum quidem eadem ſenſoria: impoſſibile tamen in eodem ſenſorio ſecundum eandem partem ſimul à contrarijs paſſiones fieri. quando enim aſpicimus ſimul album & nigrum, quibus pupillę partibus vtriuſq; ipſorum ſimulachrum gignitur, vt videmus fieri & in ſpeculis, neq; id, in quod hæc tranſmittũtur, hoc vero eſt, vt dixi, vltimum ſenſoriũ, ita poſſunt trãſmitti, vt non in ſeparatis eius partibus gignantur. quare in corpore accipere aliquid effigiei puncti & linearum ſimile, quarum terminus eſt punctum, impoſſibile. Sed forte accõmodari poſſet magis potẽtiæ corporis illius, quod dicimus vltimum ſenſoriũ cuius ſenſitiua potentia forma eſt: quæ potẽtia ſentit, & iudicat ea quæ in corpore, cuius eſt potentia & forma, facta per tranſmiſſionem à ſenſorijs, hæc enim potentia vna exiſtens, & tanquam terminus corporis huius, cuius eſt potentia quoniam ad hoc vltimum feruntur motus, incorporeaq́; exiſtens, & indiuiſibilis, & ex omni parte ſimilis, cũ vna ſit, multæ quodammodo ſiunt, eò ꝙ vnaquæque cor-

poris pars cuius potentia eſt, æque ſentit motum, ſiue ſm vnam partem motus in ipſo fiat, ſiue etiam in pluribus: nam in iudicatione plurium multæ quodam modo potentiæ vna fit, qñ, vt cuiuſq; particulæ proprius terminus ſumitur. corpus. n. non poterat ſimul ſecundum idem plures recipere paſsiones: quia impoſsibile eſt contraria in eodem fieri: ſimulq́; & ſm idem cõtrarię ſunt forma albi, & nigri: idcirco nullũ corpus poſſibile eſt ſimul hæc recipere. at in alia quidem illius ſenſorij particula quędam ſenſibilium ſimul cõcidentium fiunt, quædam autem in alia eorum, quæ ab ipſis primis ſenſorijs feruntur in eundem locum, ipſa vero potẽtia ſenſitiua non item prohibetur ſimul iudicium de ipſis facere: quia non ſunt idẽ iudicare & pati, pati enim aliquid idem ſimul contraria non poteſt: quia non poteſt ſimul aliquid contraria recipere, contraria enim ſimul exiſtere non poſſunt: at ſimul contraria iudicandi nihil habet impotentiam: quoniam non ſunt in iudicio contraria, album iudicare album, & nigrum nigrum. nam quemadmodum in ipſo pati contrarium eſt contraria pati ſm eandem partem & in eodem tempore, & ob id in ipſo pati hoc impoſsibile eſt, ita in iudicio rurſus impoſsibile eſt album ſimul quidem album, ſimul quoq; nigrum eſſe exiſtimare. idcirco rurſus in iudicio, quod hoc modo ſimul eſſe nõ poteſt, & nigrum quidem dicere nigrum, album vero album non eſt impoſsibile, quia nec contrarium: ſi enim eſſent, neceſſe etiam in potentia iudicante ſenſibilia primum intus fuiſſe genitas ſenſibilium formas, nec illa porro iudicaret, in qua contraria, quia non poteſt ſimul aliquid cõtraria recepiſſe. Sed quia in ſenſorio paſsiones fiunt: iudicium vero eorum, quæ in hoc ipſo fiunt, in potentia: non enim poteſt hoc item, cum in corporeum ſit corporeas recipere paſsiones non impedita eſt eá, quæ in ſenſorio fiunt ſecundum aliam & aliam partem ſimul iudicare eiuſdem vniuerſi potẽtia. ſenſus enim eſt potentiæ ſenſitiuę indicium de ſenſibilibus per paſsiones ab ipſis in ſenſorio genitas. Fit aũt hoc modo vna, & eadem potentia quodam modo multæ, ſimul facta: qm̃ de his paſsionibus, quæ fiunt in ſingulis ſenſorij partibus, ſimul fert iudiciũ, ſenſitiuũ, potẽtia. n. iudicãs paſsionem quę fit in vna aliqua ſenſorij parte, eadem & eas iudicat, quę in omnibus particulis fiunt. ſimul quoque paſsiones in eo factas iudicat: cum eadem, & vna, & multæ quodammodo fiat, per partiũ ſenſorij quatenus patitur, diuiſionem: vt & punctũ, cum eſſet vnum, fiebat multa, ſecundum linearum multitudinem diuiſum, cum eſſet vniuſcuiuſque terminus.

De Mari ex Meteorologicis. *Cap.* 10.

CVm propoſuiſſet in ſecũdo Meteorologicorum dicere de mari, quæ ſit eius natura, & ob quam cauſam ſalſa eſt tanta aquæ multitudo: primum de ipſo ante iactas opiniones ĩ medium attulit, ex quibus, ea quidem, quæ Theologorum fontes proprios dicebat habere ipſum. Naturalium vero, alij quidem ipſum dicebãt eſſe genitum ex multa humiditate, quæ eſt circa terram, à ſolis motu, & caliditate eleuata, hac aũt derelicta, quam vocamus Mare. Alij vero dicunt, quãdo calefit terra à motu ſolis ſudorem excerni, aquã hanc, quę vocatur mare: ob hoc enim & aquam ſalſam eſſe quia & ſudor. Alij antem ſalſedinis terram & huius qualitatẽ cauſam faciunt: aqua enim per ipſam fluens huiuſcemodi accipit ſapores, quales habeat & ipſa terra, per quam tranſit, & colatur. Poſt quę cum demonſtrauiſſet nõ habere proprios fontes ipſum mare, eo ꝙ fontium aqua omnis, ſiquidem ſpontanea ſit, defluit à fontibus à quibus ortum habet, & loco abit: quæcunque vero non defluit, manu facta eſt, & non ſui natura: huiuſcemodi. n. ſunt putei. at ipſum mare, nec ex his, quæ manu fiunt, nec ex his, q̃ feruntur, & loco abeunt, in mari. n. motus, & retroceſsiones quædam fiunt eadẽ aqua refluente quod in toto mari fieri manifeſtum nobis fit in anguſtis locis, eo ꝙ iuxta terram in huiuſcemodi locis manifeſtus fit eius refluxus. ſi vero fit aliquis eius motus, cũ ab altioribus ad depreſsiora fertur, non eſt à proprijs fontibus, ſed ex fluminum infuſione, quæ ab altioribus defluũt, à quibus habẽt fontes: vt huiuſcemodi motus à fontibus quidem initiũ habeat, ſed non à fontibus ipſius maris, ſed à fluminibus ĩ ipſum defluentibus. Poſt quod demonſtrauit non eſſe ipſum mare initium aquæ, & quartum elementum, quod quidam putantes dicebant non ſolum flumina ad mare accedere, ſed etiam à mari dulcedinem vero aquam habere, quia ipſa per terram collata fertur. Poſt quæ cum demonſtraſſet, ꝙ non eſt aqua propter terram ſalſa ſui natura, cauſam ſalſedinis, quę ſic dicitur, tradidit: ꝙ aquæ, quæ eſt terræ circumpoſita, & extenſa circa terram, tenuiſsima, & dulciſsima pars ſurſum dicitur, & in vaporem conuertitur ſingulis diebus à motu ſolis: cũq; euaporat, ꝗa leuior eſt, & purior, ſupernatat: cũq; hęc cõtinue ſurſum ducatur, & rurſus immutetur, & diſſeratur, pars ſalſa derelinquitur ĩ proprio loco aquę propter grauitatem. Poſt quæ cum dubitaſſet vnde ſit principium & cauſa ſalſedinis, quæ eſt in aqua, & mari, demonſtrauit aquam oẽm, quæ ſit ſalſa, nõ ex huiuſcemodi per miſtionem alicuius fieri. nã & collectionem in animalibus, quæ eſt in veſica, ob hunc ſaporem eſſe huiuſcemodi, videtur. n. ei commiſtum eſſe quid terreum: quod apertum ſit, cum reſidet in ipſo. ſed & ſudor habet quid ſibi huiuſcemodi cõmiſtum, quod accipit imbibita aqua à corpore per ipſum collata, & veluti ipſum lauans, & expurgans, huiuſcemodi etiam eſt & quę per cinerem colatur. Eſt aũt quod miſcef his & eiuſdem proprietatis cauſa, quodcunq; incõcoctum in corporibus manet: quod non potuit à concoquẽte ipſum caliditate ĩmutari: huiuſcemodi. n. eſt ſudor, & vrina, & quod per cinerẽ colatur: etenim cinis eſt id terreũ ꝙ ab igne ſuperari nõ potuit, & in ipſum ĩmutari: ſed eſt particula vſtæ materiæ, quæ permanſit inconcocta. Quæ cum aſtruxiſſet, ſumpſit quod neceſſe eſt aliquid eſſe huiuſmodi, & qđ cũ aquę miſcetur, facit ex ſe ipſo mare. Cum aũt dixiſſet oportet eſſe aliquod excrementum inconcoctum, cuius miſtio cũ aqua eius ſalſedinis cauſa ſit: cũ oſtendiſſet quod nã ſit hoc: ſumpſit illud, quemadmodũ in corporibus animalium in alimentis: & ĩmutationibus inconcocta quædam excrementa fiunt, veluti in miſtione cum aqua fiunt quædam & ſalſa ſedimina in eis & amara: ſic itaque & cuicunq; ab omnibus, quæ naſcũtur, & fiunt oportet putare huiuſmodi qđdam inconcoctum ſedimen fieri, & plenam terrã ipſam huiuſcemodi cõmiſto ſicco, & in concocto excremento, perinde ac cinere: quod in exhalationibus, quæ à ſole fiunt ab aqua, & terra permiſtum, velut leuius exiſtens in concretionibus nubiũ in aquam, & ĩmutationibus permiſtum, ſimulq́; delatũ ſemper eſſe principiũ, & cauſam qualitatis ipſius aquæ maris: cuius excrementi in exhalationibus, quæ à mari fiũt, maxima pars ſubſidet: eſſe enim aliquid, & quod vna cũ aqua ſurſum,

ſertur,& mutatur in dulce in coctione, & immutatione,quæ fit ex nubibus:hanc vero partem ſubſidentem ſalſedinis maritimæ aquæ cauſam eſſe. Quod vero cum aqua,quæ pluit huiuſcemodi quoddam deferatur excrementum,demonſtrauit ex hoc, quod aquæ auſtrales ſunt maxime vberes,eò ꝙ & auſter àb illis partibus generationem babeat,in quibus copioſior fit exhalatio ſicca vberiores quoq; ſunt aquę primæ autumnales,cum neceſſe ſit grauiſſimas primum deferri,grauiſſimæq́; ſint, quæ in ipſis maximam habent partem terream.Quòd vera huiuſmodi excrementum ſit mul tum in mari probauit etiam ex hoc, quia calidum eſt ipſum mare:omnia enim, quæ ignita fuerunt, potentiam habent quandam caliditatis in ſeipſis, quemadmodum, & calx, & cinis, & animalium ſedimen: & animalium ventre calidiorum calidius quoq; ſedimen. Probauit quoq; ſalſam fieri aquã per miſtionem cuiuſdam eiuſmodi excrementi: & ex hiſtoria addens ſtagna, & flumina: quæ cum ſunt ſalſa,accidit & aquam denſiorem eſſe,& magis terream:ita vt & ipſa non permittat propter craſſitiem deſcendere in ſeipſa ea, quæ naturam habent, vt poſita in aqua deorſum ferantur. calefactas quoq; propter denſitatem ſales facere.

Argumentatio quod poſitione nomina. Cap. 11.

SI nominum impoſitiui ſumus natura & hoc à natura babemus, ꝙ poſsimus nominare,& nomina rebus imponere,perſpicuũ nomina poſitione eſſe: poſitione.n.nos ponimus: non enim poſſemus nos, ſi nomen cuiuſq; rerum natura eſſet, ipſis ea imponere. nam quemadmodum habentes vim recipiendi ſcientiam natura non habemus ſcientias natura:ſed vis quidem ſcientię receptiua ab illa in nobis eſt,nõ tñ & ſcientiæ ab illa ſunt: non.n.eſſemus ſcientiarum receptiui, ſed illas babentes, & ſcientes ſumus: ita & vis impoſitiua nominum ab illa eſt, non tñ & nomina ipſa: non enim amplius eſſemus domini impoſitionis illorũ:quibus enim eſt moueri natura his non eſt naturale, vt à nobis imponantur. ſi autem non eſſet rebus naturale, vt ipſis à nobis nomina imponerentur, nec vtiq; nobis naturale eſſet ipſis nomina imponere, non.n.eſt idẽ poſuiſſe nomen, & dicere quod poſitum eſt.Opus etiam ceſſet, ſi ponerentur natura nomina, & dicentes oẽs dicere eadem. Præterea,ſi eſſent natura nomina, oporteret & elementa quibus ordinantur, natura eſſe:nulla enim eſt alia differentia eorum,quæ differunt ſm ipſas gentes in eiſdem rebus præter elementorum, & ſyllabarum certam quandam compoſitionem. hoc vero ſufficienter comprobant & æquiuocationes, & multiuocationes, & nominum mutationes.

Non eſſe infinitum ipſum ens. Cap. 12.

RAtio, quæ vult oſtendere infinitum eſſe ipſum ens ex eo, quod ſuppoſitus quis eſſe in mundi extremo, aut extendet manum extra mundum, aut ꝙ ſanè impedietur, vtroq; autem modo futurum, aliquid extra mundum: nam, aut ipſum impediens extra eſt, aut in quo erit id, quod extenditur: probabilitatem habet ex imaginatione,& ſenſu:quemadmodum, & quæ dicit omne finitum fine finitum eſſe: ambarum enim probabilitas eſt ex ſenſu. nam ob id, ꝙ nos, cum oppoſitum imaginari non poſsimus, interrogantibus nihil ipſis ex ſenſu habeamus exhibere, his ineſt probabilitas, que rationi contra teſtatur: nulli enim huiuſcemodi rei finitæ occurrimus vltra quã nihil ſit. eiuſmodi enim ſunt omnia, quæ, vt partes finita ſunt. quæ ſola ſentimus: neq; aliquid nobis occurrit huiuſmodi, extra quod nihil eſſe poſsit: omnia.n.quorum, ſingulum ſentimus. Idcirco oportet inſtantes ad huiuſcemodi rationes, nõ ex ſenſibus tentare afferre teſtimonium, extra quos ſunt, quæ quæruntur: ſed à ſubſtantia rerum tentare ferre inſtantias: aſſumẽtes hoc in eis manifeſtũ,nõ poſſe omnia eadem ineſſe parti, & toti, & vniuerſo,& ſingulis eius partibus.Idcirco neq; quærere oporteret teſtimonia ab ipſis ſenſibus de partibus, quibus ſunt aſſueti, & tranferre ad vniuerſum: quod cum ſit extra oẽm ſenſum præter id,ꝙ à nulla apparentia ſenſitiua adiuuatur, etiam multis ipſarũ aduerſatur. neq;.n.ĩ aliquo differret vniuerſum à parte,ſi quẽdmodum extra ſingulas eius partes aliquid eſt, ita vtiq; & extra illud. quare ſm rationem quidem eſt eſſe aliquid, & vniuerſum, cuius alia omnia ſunt partes: ſenſus aũt, ſi nullum eiuſmodi percipere poteſt,non ob ſenſum ab his,quæ ratione ponũtur, diſcedendum.neq;.n.in alijs ita facimus, quia nec ſenſibilia ſola eſſe dicimus, neq; quia vtimur in multis ad probationes eorum,quę quęruntur,ſenſuũ teſtimonijs ob familiaritatem cum illis, & conſuetudinem. ſi aũt his ſolis, vt veritatis menſura vti opus eſſet, nihil à brutis in cognitione veritatis diſſeremus: ſufficit.n.eis propriorum veritas ſenſibiliũ. at abſurdum eſt, quæ ſenſuum propria non ſunt, oẽm eorum veritatem ex ſenſuum teſtimonio pendere dicere.Quòd igitur rationi conſonum ſit eſſe aliquid, & vniuerſum cuius partes ſunt,quas ſentimus,& quot horum principia, & cauſæ, ſatis comprobant totum, & pars, quæ mutuo referuntur: nam & pars alicuius totius pars,& totum partibus huiuſcemodi eſt:ſiquidem eſt totum, à quo nulla partium abeſt. quare ſi partes ſingulares, & ſenſibiles ſunt, & totum cuius hæ partes: partes.n.alicuius totius partes abſurdum eſt vniuerſum,quod, vt pars dicitur, ad aliquod totum relationem babere.idcirco neq;, ſi vt partis partes dicantur, quę primę ſumptæ ſunt,neceſſe eſt & illa quorum pars eſt, alicuius alterius pars eſſe,cuius,niſi totum aliquod fuerit & hæc eſſe partes omnino tolletur. ſed ſi neceſſe eſt aliquod eſſe totum,erit vniuerſum,ad quod relationem habet quod eſt, & dicitur vt pars:eſt aũt idem totum, & vniuerſum, ſiquidem vtrũque eorum definitur eo,quod eſt nullam ab ipſo partium abeſſe:erit porro,cum huiuſcemodi quid ſit, finitum: ſiquidem finitum eſt,à quo nulla partiũ abeſt.vniuerſum vero huiuſmodi eſt: neq;.n.aliud quid extra ipſum erit finiens, finitumq́;: neq; extendere quis poterit ad aliquid eorum, quæ ſunt vltra ipſum, id cuius ipſe imperium habet:non enim fuerit amplius vniuerſum, & totum, extra quod eſt aliquod ens. eſt autem aliquod ens extra id, quod terminatur ad aliud quid, & quod aliquid poſt ſe derelinquit: ſiquidem ſagitta percutere, aut extendere poterit quis aliquam ipſius partium, aut eorum, quæ ab ipſo dominantur. Satis quoq; hoc idem comprobat & illud,ꝙ principia entium finita ſunt, ſi enim infinita,nulla erit ipſorũ cognitio: ſi aũt nulla ſit horum,neq; alicuius eorũ,quæ ex ipſis fiunt:ſiquidem oĩs ſcientia ex principiorũ rei ſcibilis cognitione procedit.Sequitur quoq;,ſi ſint infinita principia, & nihil eorum,quæ fiunt,ordinate fieri:quis.n.poſſet eſſe infinitorum ordo?quæ præterea in infinitis ordinis cauſa? neq; enim natura in eis haberet aliquẽ locum, cuius eſt proprium gratia alicuius oĩa fieri,quæ per ipſam fiunt vt in pluribus:quod nequit in rebus ordinẽ nõ recipien-

tibus fieri, cur enim magis in infinitis hoc ante hoc, & hoc quidem prius, illud vero poſterius, ſine quo, quod alicuius gratia, fit impoſsibile eſt factum iri. quo.n. pacto homo, aut equus, aut aliquod eorum, quæ natura fiunt generabitur: ſi ſublatum fuerit, eorũ quæ ad hæc conferunt, illud quidem eſſe primum, hoc vero ſecundum, & hominem quidem ex homine equum vero ex equo generari ſm naturam, ſi infinita ſint principia, & ordinem non recipiant: quid.n. infinita ordinabit? ſi aũt neceſſe eſt fortuna, & caſu infinitionẽ regi, cũ nõ videantur hoc modo fieri: quæ fiunt: quæ enim, aut eodem modo ſemper aut vt plurimũ fiunt, procul à prædictis cauſis ſemota ſunt: ſic aut conſpiciunẽ ea, quæ natura fiunt auferetur porro & principiorum, & omnium infinito, ſi impoſsibile eſt infinitum eſſe ĩfinito maius. Sed iuxta has opiniones infinita principia eſſe ponentium, non hoc tantum, ſed & infinita multa, vel potius infinities infinita eſſe ſequitur ei fieri dicere. Cur enim nõ putauerit quis abſurdiſsimã eſſe hanc opinionem? infinitum ſiquidẽ maius eſſe ĩfinito impoſsibile eſt dicere cum ipſum infinitum neceſſe eſt dicere vbiq; eſſe, & vniuerſum locum occupare: nõ enim amplius eſt infinitum, quod vbique nõ eſt: cum permittere alteri aliquem locum rei finitæ ſit: tale vero nihil excedere poteſt neq; præter ipſum aliud eſſe, non ꝙ infinitum, ſed nec finitum: non enim eſſet hoc pacto vbiq;. quapropter iuxta illos, qui plura infinita ponunt, nullum erit ſecundum hos ſimpliciter infinitum: ſi enim plura infinita, neq; infinitum vbiq; erit: & erit infinitum infinito maius, cum duo infinita neceſſario vnum excedant, & infinitum ſit & quod ex duobus infinitis conſtat. rurſus quoq; tria duobus maiora, & ita appoſitis in infinitũ vero eſſe maiora, & plura, & hoc modo continget eos infinita partes dicere: ex huiuſcemodi enim ſolorũ cõpoſitione nihil maius erit ſingulo eorũ quæ in compoſitione ſunt, quod ex omnibus conſtat, quod ſolis accidit pũctis: aut ſi hoc rationi maxime pugnãs: & æqualia, quæ componuntur, neceſſe eſt quod reſultat facere duplum: erit quod ex duobus infinitis cõponitur duplum: & erit hoc pacto aliquid, & æquale infinitum infinito, & duplum aliud alius, atq; dimidium: eodemq; modo & triplum infinitum accreſcens: quo quid fuerit rationi pugnantius? Neceſſarium quoq; eſt, & quoruncunq; magnitudinem habentium, infinitam tũ numero, compoſitionem infinitam aliquam magnitudinem facere: cum aũt nihil poſsibile ſit huiuſcemodi magnitudine maius eſſe, neceſſe eſt infinita principia ſupponenti ſtatim hæc ſe tangere dicere, & nullum ipſorum eſſe intermedium: & erit hoc pacto eo infinito, quod ex infinitis compoſitis fit, maius quod ex infinitis principijs, & ipſorum medijs conſtat. At ꝙ plura infinita ſm eos, qui infinita dicunt principia ex his etiam notum eſt. dicunt.n. mundos infinitos: horum aũt, ſiquidem & eorũ vnuſquiſq; ex infinitis principijs conſtat, neceſſe eſt infinities infinita ipſa infinita eſſe: cum ſingulum principiorũ. quæ in infinitis mundus ſunt: ad ſingulum infinitam magnitudinem efficiat in collatione ipſorum inter ſe ſecundũ compoſitionem vnã: ſiquidem infinitum eſſe neceſſe eſt quod ex infinitis magnitudinem quãdã habentibus conſtat. at ſi ex finitis conſtet, toties erunt infinita entia ex quod finitis elementis quilibet mũdus cõſtat. ſi aũt & intermediũ vacuum annumeretur, multo iterum maius erit quod fit. At ſi hæc præter rationem ſunt, & oẽm abſurditatem excedentia manifeſtum quoq; eſt abſurdam eſſe infinitionis ſuppoſitionem. quæ cum ſequatur etiam, ad eos, qui quodcunq; finitum dicunt, ex hoc, ꝙ ad aliquod extrinſecum finiatur: & qui putant eum, qui ſit in extremo, extendere poſſe aliquid vltra illa, & extra ipſum extremum: apertisſimum eſt hæc etiam eiſdem inconuenientibus, quæ prædicta ſunt, detineri. Idcirco ſoluere hæc tentandum, à ſubſtantia ipſorum ſumentibus principium, nõ à ſenſu, qui nihil ad ipſorum cognitionem confert. Si quidem finito, eſſe finito, eſſet in contẽplatione ad aliud recte dicerent cõtrarij, putantes extra quodcunq; finitũ aliquid oportere eſſe, penes quod terminari conſpicitur, cum in hoc eſſentia finiti conſtet. at ſi eſt finitum quod habet finem, & quod poteſt in partes diuidi æquales, & quod ex finitis partibus conſtat, quarum nulli eſt eſſe in hoc, quòd aliquid extra ipſam habeat. ſumẽtes omne finitum penes aliquid finiri, non ſumerent aliquid eorum, quæ in eſſentia finiti continentur, ſed aliquid accidens his quibus, cum ſint vniuerſi partes, ineſt eſſe finita. cũ.n. his inſit hoc vt penes aliud conſpiciantur, & non ex hoc finita ſint, ſed quia ſunt partes vniuerſi, vult hoc trãſferre etiam in, vt vniuerſum, finitum: cũ hoc ad ea ſola ſequi poſsit, quæ finita ſunt vniuerſi partes, nõ quatenus finita, ſed quatenus partes, etenim ſi finitum ſui natura habet quòd ſit finitum: terminari vero ad aliquid huiuſcemodi eſt per habitudinẽ, ad aliud, non erit finitum ex hoc, quod ad aliud terminet, cũ ex tanto ſit. opus.n. eſt inducentẽ per rõnum naturã, ita abſurdam, & his quæ ſunt, & his quæ fiũt ita pugnantẽ, vt demõſtrauimus, nõ ex breui probabilitate facere probationem, & fidem eis, nec ex aliquo accidente quibuſdam rebus finitis, naturam finiti ſumentem. neque enim ſequitur hoc ad dicentem vniuerſum eſſe finitum: neque ex ſenſu habent aliquid de ipſo huiuſcemodi dicere, nec appoſitio finitorum, quæ ſub ſenſum cadũt ſimilis eſt: ſiquidẽ hæc, præter hoc, quòd finita ſunt, omnium aſſenſu etiã partes ſunt vniuerſi: vniuerſum vero partem eſſe alicuius non item poſsibile eſt. Quòd autem non in omnibus vtendum ſit ſenſu, illi ipſi, aduerſus quos eſt ſermo, oſtendunt. cũ indiuiduas quaſdam magnitudines ponant ſenſitiuam naturam effugientes: & vacuum quoddam eſſe dicant: & impartibilia quædã, & incorporea, & motus, & tempora inducant. Quẽadmodũ autem erat huius rationis aggreſsio ab accidente finitis ipſis, nõ autem à ſubſtantia ipſis finiti: & à conſuetudine, quæ eſt in ſenſu, non à conſequentia, quæ eſt ſecundum rationem: ſic quippe & in ſecunda, quæ vult eum, qui ſit in extremo vniuerſi, extendere vltra extremum, aut impeditum iri: vtroque vero modo futurum aliquid extra vniuerſum. nam & hic ab his, quæ vt partes finita ſunt, argumentationem transfert ad vniuerſum: & putat vtendum nobis eſſe ſenſu circa hæc, & apparentia, quæ ab ipſis oritur, ac ſi in omnibus eodem modo ſe habeat. hoc vero non ſic ſe habet: non enim quod apparet eſt verum: non enim ſi quis ſui imaginationem acceperit. quod in aliquibus locis ſit, in quibus, aut quandoque fuit, aut omnino non fuit, iam & ob hoc eſt, vbi poſsibile eſt.

Quod enim non omne, quod apparet verum ſit, ſatis teſtantur quæ fiunt dormientium, & vigilantium vanæ viſiones: quibus etiam ſimile eſt ſupponere aliquem in extremo vniuerſi fieri, eorũ, qui poſſunt vltra extremũ extẽdere aliquod detentũ. qd enim differt ab imaginatione hac, & ſuppoſitione, ſupponere ſeipſum eſſe in nõ

ente, & quęrere, vtrum ipſum recipiet ipſum accedentem ad ſe, aut non recipiet, & vtrum, cũ ad ipſum peruenerit, quieſcet, & nihil, quod occurrat, habebit, & extendere manũ poterit, aut erit aliquid ipſum impediens? quouis.n.horum ſuppoſito aliquid eſt ipſum non ens. Idcirco melius eſt huiuſcemodi imaginationes inanes exiſtentes redarguere, ſequentes demonſtrationes, quę per ratiocinationes fiunt, & vtentes demonſtratis per plura. hæc vero ſunt ꝙ impoſsibile ſit eſſe aliquod infinitum corpus, nec ſimplicium, nec compoſitorum. ſed nec ꝙ vacuum aliquid. vniuerſaliter.n.impoſsibile eſt ſubſiſtere ſpatium ſine corpore. neq;.n.longitudinem poſsibile eſt eſſe per ſe ſeparatam à corpore, nec latitudinem, nec etiam profunditatẽ. quæ.n.à Geometris dicuntur ſpatia ad vnum, & duo; & tria, non, vt quæ propriam ſubſiſtentiã habeant, dicuntur ab ipſis: ſeparantur.n.ab ipſo intellectu à corporibus naturalibus, quæ & propriæ corpora ſunt. & abſq; corpore ſumentes, faciunt de eis ſermones quærentes, & demõſtrantes, quænam ſunt, quæ eis, vt huiuſcemodi, ineſſe, & accidere poſſunt. Qui vero ipſum inane eſſe ponunt, nihil aliud quã tres dimenſiones ſubſiſtere ſumunt abſq; materia: qui dicentes ſuſceptiuum eſſe corporũ, nil aliud, quàm ſpatium ſpatij dicunt eſſe receptiuum. nam nec corpus ipſum per aliud quid eſt in loco, quã per trinam, quę in eo, dimenſionem. non.n.quatenus colorẽ aliquem, ſaporemúe quendam, aut aliquod aliud accidens habet eſt in loco, ſed per ſuos dimenſus: quorũ ſi receptiuum eſt æquale vacuum, fiet ſpatium in ſpatio. at ſi non ſufficit corpori, vt ſit proprium ſpatium, ſed alio æquali ſuo indiget ſpatio, cur non & vacuum in alio quodam erit ſpatio? ſiquidem ſpatia alijs indigent, vt ſint ſpatia: Verum rationabile, quemadmodum non ſolum longitudinem impoſsibile eſt ipſam per ſe aliquam ſine materia ſubſiſtere, eodem quoq; modo nec ſuperficiem, ita nec quod tertiam aſſumpſit dimenſionẽ, quam profundũ appellamus, quale dicunt eſſe vacuum: vacuum igitur ob hoc nõ erit extra vniuerſum. Oſtẽſum quoq; pluribus eſt & non poſſe corpus aliquod eſſe infinitum: neque.n.ſimplicia corpora plura quinque corporibus eſſe poſſunt, quatuor quidem materialibus, quinto vero Diuino corpore, & circulo verſatili, nec aliquod horum infinitum eſſe. Oſtenſum eſt etiam, cum ſimplicia finita ſint, & numero, & magnitudine, neceſſario & quæ ex horum cõpoſitione, & miſtione, & temperamento habent eſſe, & ipſa finita eſſe. Oſtenſum eſt etiam, non poſſe plures eſſe mũdos, ſed neceſſario omnem corporum naturam in mundo eſſe. Quę cum ita ſe habeant, nihil porro extra mundum, quod & vniuerſum eſt, erit: cum neque aliud præter hęc corpus ſit: neque vacuum aliquod ſpatium extra corporum dimenſionem. quæ omnia abſurdum eſt deſtruere, breui cuidam perſuaſioni dantes manus: ſed oportet audaciam ſumentes, quærentibus, an aliquis, in extremo exiſtens vniuerſi extendet manum, aut impeditur, dicere reſpondentes, nõ extenſurum ipſum manum, ſed quod impedietur, non vt ipſi dicunt, ab aliquo obuiante extrinſecus ipſi vniuerſo circumpoſito, ſed multo magis ab eo, quòd nihil ſit: nam quo pacto quis in nihil extendere aliquid poterit? aut quo pacto in illo fuerit, quod omnino non eſt? nam nec à principio impulſum acceperit aliquem ad extendendam ſuarum partium aliquam in nihil: huiuſcemodi enim eſt non entis natura.

De eo quod in nobis, quædam. Cap. 13.

QVoniam quod in nobis eſt in rationali aſſenſu: ob hoc enim eſt in ſolo homine quod ĩ nobis, quia & ſolus animalium homo eſt rationalis, atque conſultandi vim habens: aſſentiunt enim & animalia bruta: ſed hæc quidem imaginationibus, quæ à ſenſibilibus in ipſis per ipſos ſenſus fiunt, ſequẽtia etiã paſsionem, quæ ab his in ipſis fit, aſſenſus faciunt, ducta ab illis, quà illa ducant: homo vero, quando, vt homo, aſſenſus promit, indiget præter imaginationes ratione etiam, quam habens à natura, vt de talibus iudicium ferat homo eſt: per quam rationem iudicat imaginata. idcirco, ſi etiam conſultanti de occurrente ſibi imaginatione, non huiuſcemodi res ipſa videatur, qualis à principio videbatur non aſſentit ei, cui vtique, quantum ad paſsionem, quę imaginationẽ ipſam ſequitur aſſentiret: & eſt electio huiuſcemodi aſſenſus, cũ ſit appetitus conſultatorius. quòd enim ex conſilio de ré ſenſibili, & eo quod ante ipſam electum eſt, electio eſt. Si igitur, & cum conſultamus nos, aſſenſus imaginationem ipſam ſequeretur, nõ eſſet in nobis, neq; eſſet cum conſilio aſſenſus. ſed quia ipſum conſuluiſſe aſſenſum, qui eſt de imaginatione longe alium à paſsione, quæ ab illa, ſæpius facit non vtique rationabiliter imaginationibus aſſentire dicimur. cum autem imaginationibus non pareamus: erat autem hoc eius, quod in nobis deſtruendi vim habens; nec vtique in nobis aliquid eſſe tolletur. Enimuero, ſiquidem ab omnem imaginationem ſequeretur omnino in nobis conſultatio, forte videretur, & ipſam non ipſam non in nobis eſſe ſed accidens quoddã imaginationis ab ipſa profectum: quod cum haberet eſſe ab illa viſum fuiſſet & aſſenſus ad ipſam ſecundum illam fieri ſecũdum quam & conſultatio, ad quam ipſe aſſenſus. At ſi, non eſt imaginatio conſilij in ipſo homine imperatrix: ſed eſt in ipſo & conſultare, & non conſultare: vtpote, qui multis imaginationibus abſq; conſilio pareamus: perinde atq; animalia bruta: neq; huiuſmodi aſſenſus imaginationis opus erit, cum ĩ multis ipſi & multipliciter aduerſetur. Quòd vero nos conſultandi de imaginationibus domini ſimus, manifeſtum & ex eo, quod prius dictum eſt, facultatem nos habere conſultandi, & non cõſultandi, & non eſſe Imaginationem huius dominam: ꝙ ſi non imaginatio ipſa quid aliud præter nos ipſos ponetur huius principium? non.n.quia cõius dicimus videri nobis & quod per rõnem inuentum eſt & opinionẽ, iam oportet imaginationem, & imaginatione dicere eiuſmodi aſſenſum: ſiquidẽ imaginatio proprie eſt motus factus à ſenſu in actu. Pręterea laudari quidem eos, qui conſultant, vituperari vero eos qui nõ, indicium eſt in nobis eſſe conſultationem, & non eſſe imaginationis opus: laudes.n.& vituperia in his, quę in nobis. idcirco in imaginationibus nec laudamur, nec vituperio afficimur, niſi in quibus ipſarum nos authores ſumus. ſed in aſſenſibus earum, iam eſt horum alterum. vituperamur.n.in illis imaginationibus, quæcunq; in nobis ex in experientia huiuſmodi fiunt, cuius experientiæ nos eramus domini quã cõſultores accipere aut huius potius, aut pro his, in nobis, manifeſtũ ergo ꝙ in nobis ab initio eſt ipſa conſultatio. ſi.n.in nobis vſos eſſe conſultoribus, per quos huiuſmodi aſſenſus, in nobis & ipſa conſultatio, quia in his, quæ ex præuidentia committimus, peccatis maiora ſunt ſupplicia, vtpote qui per electionem admiſerimus: conſtat ꝙ & quicquid ex præuidentia, fit in nobis.

Diſcurſus eorum, quæ in Quarto Meteorologicorum imperfectus. Cap. 14.

CVm dixiſſet in ſecundo de Generatione, & Corruptione de quatuor elemẽtis, Igne, Aere, Aqua, Terra, quæ ſit ipſorum ſm formam ſubſtantia, & cauſa: demonſtrauiſſetq́; & mutuam in eis eſſe generationem per mutationem ſpecificantium ipſa inter ſe differentiarum: in hoc libro, qui Quartus quidem Meteorologicorum inſcribitur, magis autem accõmodatur tractatui de Generatione, & Corruptione, primum meminit de formantibus quatuor elementa differẽtiis quæ erant, duæ primæ ex ſimplicibus contrarietatibus, Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas: his enim quadrupliciter inter ſe complexis, vnumquodq; formatur ipſorum. Poſt quæ demonſtrauit quatuor harum differentiarum, duas quidem actiuas eſſe, caliditatem frigiditatemq́;, duas vero paſſiuas, ſiccitatem & humiditatẽ: & vnicuiq; elementorum ex vtraq; contrarietate alteram: vt & agendi patiendiq́; potentiam in ſeipſis omnia. Poſt quæ præpoſuit dicere opera, quæ fiũt à potentijs actiuis, quæ ſunt, vt dicet, Concoctio, Cruditas, & cuiuſque harum ſpecies: necnon earum, quæ patiuntur ab eis (hæc vero ſunt ſic, cum, & humidum) ſpecies, & differentias. Et primum cum dixiſſet in quibus eſt, & ſit huiuſmodi mutatio, hæc. ſ. eſſe, quæ nata ſunt, & animalia, & horum partes, tanquam ex quatuor corporũ concurſu, cum hæc ſint quæ principaliter generantur ſm naturam. Et poſt hæc tradidiſſet quid ſit ſimplex, & naturalis generatio, ꝙ. ſ. eſt mutatio ab effectiuis potẽtiis, caliditate, & frigiditate ſubiectæ materiæ in quacunq; natura ſm potentias paſſiuas, ſiccitatẽ ad humiditatem quando habeant inter ſe rationem, vt poſſint, hæ quidem agere, & immutare, illæ vero ĩmutari, & pati: generant. n. calidum, & frigidum quæ ab ipſis ſecundum, hec genita ſunt dominantia materiæ: materia vero eſt ipſis altera contrarietas, quæ eſt ſiccum: & humidum, quando autem nullum dominetur ſm banc rationẽ ad ſubiectam ſibi materiam: aut ſiquidem ſcd̃m aliquas partes ſint aliqua nõ dominantia ſubiectæ materiæ, Inquinatio fit, & Cruditas. Si vero in vniuerſali generatione fiat huiuſcemodi actiuarum imbecillitas, eſt in putredinem mutatio: corruptio. n. ſecundum vniuerſam naturam via eſt in putredinem. ſecundum naturam itaque via in corruptionem eſt per ſenectutem, & ariditatem: quarũ ſiccitas quidem, & ariditas de plantis magis ꝓprie dicet̃, ſenium vero de animalibus. At ſi ſit actiuarum potentiarum imbecillitas in partibus, inquinationem fieri, & cruditatem. quarum rurſus Inquinatio de partibus animalium magis proprie dicitur: omnium. n. natura generatorũ naturalis finis eſt marcor, & putredo: non enim eſt naturalis violenta corruptio: ob hoc enim quæ naturaliter corrumpuntur primũ quidem in humiditatem mutantur, eò ꝙ non dominetur in eis amplius humiditati caliditas, vt poſſit ipſam concoquere: demum vero eadem humiditate, tanquam quæ exhalauerit, & vna ſegregata fuerit, excreta, & diſpartita, à caliditate, quæ relinquuntur ſicca fiunt: eſt. n. eorum, quæ putruerunt, finis, vt in hæc ipſa diſſoluta ſint, ex quibus fuerunt genita, ac conſtituerunt, terminantibus, & miſcentibus humidum ſicco actiuis, quæ erãt calidum, & frigidum. Fit autem huiuſcemodi, hoc eſt naturalis corruptio, quando propter continens ſuperet ipſum terminans, quod erat ipſum calidum præcipue, id quod terminabatur ab ipſo, quod erat humidum, & ſiccum. cum enim diſſipatur à caliditate continentis maiori, quod eſt in his, quę corrumpuntur, & putreſcunt, calidum, fit paſſiuarũ exuberantia. vniuerſaliter. n. in his, quæ putreſcunt, putredo fit per ſeparationem naturę ab eis: natura autem in ſingulis eſt principium motus caliditatis eorum: eſt autem in omnibus natura conſtantibus huiuſcemodi præcipue calidum ipſum. poſt quod tradidit Putredinis rationem, coruptionem ipſam eſſe dicẽs ipſius in ſingulo caliditatis ab ea, quæ in continẽte. Qm̃ autem eſt ex inopia calidi putredo: omne autem quod hac potentia indiget, frigidum eſt: vtraq; quodãmodo effectiua putredinis fiunt calidum frigidumq́;: fit. n. ex vtriuſq;, & frigidi, & calidi multitudine: ſed frigidi quidem proprij, calidi vero alieni: nã propter huiuſcemodi, & quæ hoc modo fit, mutationem, quæ putreſcunt ſicciora fiunt, & tandem terra, & fimus. fit. n. hoc, quia exeunte ex vnoquoq; eorum, quæ putreſcunt. proprio calido, exhalat vna & proprium in eis humidum, quod cauſa fit ſiccitatis, cum non ſit amplius in eis quod alliciat, & cohibeat humidum, quod erat innata in ſingulis caliditas. Addidit quoq; & conſequentem ad prædicta cauſam, cur non eodem modo in frigoribus quædam putreſcunt. quia. n. in byeme minor eſt in continente caliditas, non ita putreſcit, & vincitur proprium in ſingulo calidum. ſed nec etiam quæ concrera fuerunt per frigiditatem eodem modo putreſcunt: quia proprer frigiditatem ampliorem non vincuntur à caliditate aeris continentis: & quia ſi, debebat ipſum mouere, & ĩmutare, in ſuperando mouere. At neq; ſernentia putreſcunt, cum eorum caliditate minor ſit in continente ipſa aere caliditas. Sed nec quę mouentur, ac defluunt eodem pacto ac ea, quæ nõ mouentur, ac quieſcunt, ab ipſo continentis calido vincuntur: fit enim hoc pacto fortior q̃ in aere caliditas quæ in eo, qd' mouetur, motus. n. adauget innatam cuiuſq; caliditatem, excitans, & accendẽs, Eandẽ quoq; eſſe cauſam, cur multũ pauco minus immutetur, & putreſcat: eſt. n. amplius calidũ, & frigidum in maiori: idcirco dominantur, hæc potentiis, quæ ſunt in continente: hæc. n. cauſa eſt, cur & mare & alia aqua diuiſa putreſcit. Dixit ẽt cauſam, cur ex hiſq́; putreſcũt generentur animalia quędam: ex his. n. quę putreſcunt, excreta caliditas, cum ſit naturalis, generat quædam, & excreta concreſcere facit: in quibus. ſ. acciderit temperata genita eſſe. Cum autem dixiſſet vniuerſaliter de generatione cõmuni, et eodem modo de corruptione, venit ad ſermonem de his, de quibus propoſuerat: hęc aũt erant, dicere per quæ prædictę potẽtiæ caliditas. ſ. & frigiditas operantur generationem eorũ, quæ fiunt, & corruptionem ex his quæ ſubiecta ſunt eis: hęc autem erãt in corporibus naturalibus ſicca, & humida: hæc. n. illis materia ſunt. qm̃. n. omnis generatio, & mutatio eſt ab effectiuis potentiis, quarum caliditas proprie generationis eſt cauſa: ſuperante. n. calido, & congregante ſiccum, & humidum concoquente, & terminante eſt generatio. quod ſi hoc nõ ſuperet, quia frigidum amplius, eſt, roboratum frigidum contrariorum eſt cauſa, corruptionis. ſ. & putredinis. Qm̃ autem & concoctio multipliciter, & Cruditas, de his dicere rationabiliter propoſuit. Et primo quidem dicit ea, per quæ calidum mutationes ſuas facit in ſubiecto. & dicit propriũ quidem opus eſſe calido concoctionem, eſſe vero concoctionis ſpecies. & differentias, Maturationem, Aſſationem, Elixationem. frigidi quoq; proprium quidem opus cruditatem quidem eſſe, huius autem ſpecies, & differentias,

Imma-

Immaturitatem, Inquinationem, Toſtionem: Poſt quæ cum dixiſſet non eſſe propria nomina illis, de quibus dicta ſunt, eò quòd non ſit proprium cuilibet ipſorum impoſitum nomen, ab his, quæ nominata ſunt, neceſſe eſt transferre nomina etiam ad ea quæ ſimilia ſunt his, quę nominantur: idcirco non hæc, ſed huiuſmodi oportet putare eſſe quæ dicta ſunt. Dicitq́;, & definit quid ſit vnũquodq; eorum, quæ dicta ſunt & primo dicit quid eſt concoctio, deinde quid ſit cruditas, quæ eſt oppoſita concoctioni cõmuni. Poſt quæ de maturatione ſermonem facit, quæ eſt ſub concoctione, & poſt ſermonem de hac de ĩmaturitate dicit: quæ, cũ ſit ſub cruditate, opponitur maturitati. Poſt quę, cum dixiſſet quid eſt aſſatio, quæ & ipſa concoctio quædam eſt, dicit de toſtione: quæ cum his annumeretur, quæ ſub cruditate ſunt, opponitur aſſationi. Ex quibus omnibus Concoctionem quidem dixit eſſe perfectionem à naturali, & proprio calido oppoſitorum paſſiuorũ: oppoſita vero ĩuicem erant paſſiua, ipſa cuiuſq; materia, ſiccitas: humiditas. ſ. atq; hæc enim ſunt, quæ concoquuntur, & terminantur à calido. Cruditas vero imperfectio ex inopia proprię caliditatis, quod frigiditas eſt: quorum.n. perfectio ipſa concoctio, horũ cruditas imperfectio. Rurſus Maturationem quidem eſſe dicit concoctionem, & perfectionẽ nutrimenti in τοῖς ἐγκαρπίοις, id eſt in his, quę fructum continent. Eſt autem his perfectio, quando dicuntur poſſe ex ſe ipſis aliud huiuſcemodi generare. dixit quoq; & alia eſſe matura per relationem ad ipſa. Immaturitatem vero, & cruditatem & imperfectionẽ nutrimenti in eo, quod fructum cõtinet. Poſt quæ demonſtrauit omne maturum neceſſario non ſolum humiditatem habere, ſed etiam ſiccitatem. Poſt quæ definiuit Elixationem concoctionem à caliditate, quę eſt in aqua continente, interminati humidi in eadem exiſtentis, qđ eſt aut ſpiritus quidam, aut aqua. Addidit quoque & de quibus elixatio prædicatur, quæ communius dicuntur elixari. Definiuit quoq; Inquinationem contrariam elixationi cruditatem eſſe. Qm̃ vero multis modis elixatio dr̃, totidem quoq; inquitationem: cũ cuilibet elixationis dr̃iæ propria quædam inquinatio opponatur. Poſt quæ dixit quid eſt Aſſatio, ꝙ. ſ. concoctio à caliditate ſicca, & aliena: dixit autem à caliditate ſicca fieri tunc, quando fit ſiccum, quod ſic concoquitur. Concoctioni vero huic, quæ vt aſſatio dicitur, oppoſitam cruditatẽ dixit non eſſe valde nominatam, ſed conſimilem eſſe toſtioni: quando, quod aſſatur ĩmutatur quidẽ, ſed non perfecte aſſatũ fuerit: quod fit, aũt ex inopia caliditatis ĩmutãtis quod aſſatur, aut ex multitudine humiditatis, quæ eſt in re, quæ aſſatur. Cum aũt dixiſſet de his, tranſiuit ad ſermonem de potentiis paſſiuis, quæ erant ſiccitas, atque humiditas. & cum demonſtraſſet quæ ſint harum rurſus differentiæ, & quę, & quot ſpecies, quæ fiũt ex his, primo quidem meminit de hoc, ꝙ ſunt principia corporum, quatenus paſſiua ſunt, humidũ. ſ. & ſiccum, alia vero quæcunq; nõ ſunt principia, ſed ex principiis exiſtentia, & generata, miſta quidem ex his eſſe: cuiuſuis.n. plus habet ipſum quod miſtum eſt, hoc ipſum ſtatui, quæ quidem per ſiccũ exuberant, ſicco, quæ vero per humidum, humido. Omnia vero ſicca, humidaq́; aliqua quidem hæc actu dicuntur eſſe, aliqua vero potentia. Poſt quæ cum ſumpſiſſet, ꝙ miſtio humidi, & ſicci cauſę ſunt ꝙ terminentur ex ipſis miſta: vtrunq;.n. illorum per ſe exiſtens interminatum eſt: cum ſumpſiſſet quoq; & humidum quidem paſſiuum in elementis aquam eſſe, ſiccum vero terram in quibus etiam exiſtẽs frigidum videtur potius per ſe paſſiuũ eſſe q̃ actiuum: cum addidiſſet omne terminatũ paſſiuum corpus, aut molle, aut durũ eſſe: & dixiſſet quid eſt Molle, quid etiã Durum, Durum quidem, quod reſiſtit, & non cedit in ſuperficie. Molle vero, quod cedit in ſuperficie eorum, quæ ſunt ſub eo, eò ꝙ quod diuiditur retrocedit: conſequẽter quia omne terminatum corpus durum eſt, aut molle, concretum vero iam terminatũ eſt, ad dicẽdum de Concretione acceſſit. Et cum meminiſſet de cauſis, quę ſecus ipſam materiam ſunt, quę ſcilicet ſunt ipſum, vnde principiũ motus, & ipſa Forma: & ſumpſiſſet has eſſe cauſas omnium, quæ natura fiunt: nam & concretionis, & effuſionis, & exiccationis, humectationiſq́;, quæ ſint effectiua quæq́; paſſiones, & formæ eorũ. quæ fiunt ſumpſit: effectiua quidem dicẽs eſſe caliditatem, & frigiditatem: paſſiones vero, quæ ab his in corporibus fiunt, calidum, & frigidum. Poſt quæ cum reuerſus eſſet ad ſermonem de concretione, & aſſumpſiſſet concreſcere exiccari quodãmodo eſſe, dixit de his primo dicendum eſſe, & primum quidẽ ſumpſit quæ ſunt, quæ exiccantur, ꝙ. ſ. aqua ipſa, & oẽs aquæ ſpecies, & quotcunq;, aquam habent, aut connatam, aut ſuper inductã. Poſt quæ quæſiuit à quibus exiccantur. Et cum aſſumpſiſſet, ꝙ omnia, quæ exiccantur aut calefacta, aut frigefacta exiccantur, addidit, & quæ calefiunt, & quæ infrigidantur calido exiccari, aut extrinſeco: aut intrinſeco: extrinſeco quidem, quæcũq; à circũpoſito calido exiccantur, intrinſeco vero, quæcunq; à frigido. cũ.n. à frigido diſſipatur intrinſecum his, quæ exiccãtur, calidum, & tranſpirat, vna & humidum ipſum intrinſecum exhalat: quod, cum fit, exiccantur. Cum autem dixiſſet quæ ſunt illa, quæ exiccantur, & à quibus, & per quid, ꝙ ſcilicet per calidum extrinſecum, intrinſecumúe, tranſiuit ad dicẽdum de his, quæ humectantur, quæ oppoſitum his, quæ exiccantur, patiuntur paſſionem. Et cum ſumpſiſſet humectationis differentias eſſe: humectantur.n. quæ humectantur, quædam per conſiſtentiam, vt aere humectari, hoc eſt in aquam mutari, quod erat paſſiuũ humidum: cum.n. infrigidatur ſpiritus, & conſiſtit, & craſſeſcit, & aptatur, facit mutationem in aquam, de cõcretione: & huiuſmodi in aquam mutatione, ſimul dixit fore manifeſtum & de Liquatione quidem, qm̃ videtur concreta liquefieri. Quibus addidit, quæ ſunt illa, quæ concreſcunt: nam omnia, quæ cõcreſcunt, cum ſint aqua, aut aquæ ſpecies, concreſcunt, aut terræ, & aquæ ſolum. Quibus addidit à quibus cõcreſcunt, nam aut à calido, aut à frigido, aut ab humido: vnde & à contrariis diſſoluuntur: quæ enim à calido ſicco, quod eſt ignis, concreta ſunt, ab aqua diſſoluuntur, quæ eſt frigida, & humida: quæ vero à frigido concreta ſunt, à calido diſſoluuntur, ab igne.n. Quibus addidit, quæcunq; aquea ſunt ex his, quæ concreſcunt, hæc ab igne minime concreſcere: diſſoluũtur enim ab hoc. etenim ſi hęc concreſcunt, quia ſeparatur calidũ, quod eſt in eis, merito eiuſdem præſentia diſſoluentur. ſed horum concretionis frigidum ipſum eſt cõcretiuum. idcirco nec condenſari huiuſmodi eo ꝙ denſatio fiat, abeunte quidem humido, concreſcere vero faciente ſicco: & aquam ſolam ex humidis craſſeſcere nõ poſſe, cum nihil in ſe ſiccitatis habeat: ꝙ autem ex aqua, & terra eſt miſtum ab vtriſq; concreſcere, calido. ſ. & frigido. qm̃ aũt per denſationem eſt horum concretio, dixit ipſa dẽſari quidem ab vtriſque, calido inquam, & frigido, ſed non eodem

modo,

modo, ſed à calido quidem humidum exhalare faciente, à frigido vero calidum, quod eſt in eis, extrudente: cum quo ſimul exhalat humidum, quod eſt in eis. Quibus addidit, quæ quidem miſtorum denſantur, quæ vero non denſantur, ſed concreſcunt. Cum autem dixiſſet quæ concreſcunt, & quomodo, & à quibus, conſequenter dixit de his, quæ diſſoluuntur, & liqueſcunt. ex miſtis quidem, quæcunque à frigido concreta ſunt, in quibus terræ plus eſt, quæcunq; quidem per exitũ caloris concreſcunt hæc diſſoluuntur, & liquefiunt à calore, cum iterum ingrediatur in ipſa calor, vt fit in concreto luto per frigiditatem. at quæcunq; per frigiditatem quidem concreta fuerunt, non ſic autem vt ſolum calidum ab ipſis ſeparatum ſit, ſed & humidum vna cum ipſo exhalauerit, hæc non diſſoluuntur niſi ab excedente caliditate. ſed molliuntur & extenduntur vt ferrum, & cornu: verum etiam liquefieri hæc eadem dicit: & idcirco addidit quo liquantur & alia. quæcunq; vero à calido ſicco concreſcunt, hoc eſt igne, aliqua quidem indiſſolubilia manent, quædam vero diſſoluũtur humido: cornu quidem indiſſolubile, & lapides quidam: quorum generatio ab igne, terra combuſta: & vnita fit. nitrumq;, & ſales diſſolubilia humido, vt dicit, frigido, quod ſ. in ſui natura propria, & ſubſtantia habet frigiditatem, qualis eſt aqua, non item oleum habet in ſui natura, & ſubſtantia frigiditatem, idcirco neque in ſpeciebus aquę ipſum ſumpſit. non habet aũt in ſui ſubſtantia frigidum, quia magnam partem habet aeris: quæcunque. n. miſtorum plus habent aquæ, quàm terræ denſantur à calido: concreſcunt vero quæcunq; terræ plus. per quæ demõſtrauit ꝙ nitrum, & ſales terrea ſunt magis, calido. n. concreſcere poſſunt ex quibus & lapis, & fictile. Deinceps de oleo dubitauit: nã nec concreſcit à frigido, qđ patiebantur quæ conſtabant ex aqua: neq; concreſcit à calido, quod patiuntur quæ plus habent terræ: hoc vero à neutro concreſcit, ſed ab vtriſq; dẽſatur. cuius cauſam tradidit, ꝙ ſit aere plenum. cuius ſignũ addidit, ipſum ſupernatare in aqua quod facit aer, & quæcunq; multum in ſeipſis aerem continent, vt ligna. Poſt quæ, qũo à frigido in vnum denſat. ipſum oleum, & quomodo à calido: frigidum enim ipſum denſat immutans aerem, qui eſt eo, in aquam frigiditate: frigiditas. n. aquæ in oleo ipſum facit dẽſius: ab igne aũt, & tẽpore denſatur, & album quidem fit, cũ exhalare faceat aquoſam partem in ipſo reſidentem: denſatur aũt, quia mutatur aer qui eſt in eo. in aquã, cum à calido tabeſcit: tabeſcit. n. à maiori calido, quod eſt minus. Poſt quæ vſr ſumpſit, vt demonſtratum hoc, quæcũq; miſtorum non denſantur à frigido, ſed concreſcunt magis, hæc aquea eſſe: huiuſmodi ſunt vinum, acetum, lixiuium, lotium, ſerum. quæcunque vero denſatur ab igne, non euaporante, quod eſt in eis, humido aliqua quidem terræ, aliqua vero aeris, & aquę cõia ſunt mel quidem terræ, cõia vero oleum. dicit autem cõia eſſe aquæ, & terrę, lac, & ſanguinem: ſed huius ꝙ lac ex vtriſq; exiſtens plus habeat terrę appoſuit oſtẽſiuũ hoc ſi ſeparatũ fuerit ſerum à lacte, ſi elixetur lac, ipſum comburi, vt & aliorum, quæ elixantur, quęcunq; plus terræ habent. Poſt quæ tradidit cauſas, cur concretorum q̃dã diſſolubilia ſunt, quædam indiſſolubilia: diſſolubilia quidẽ nitrum & ſales, indiſſolubilia vero fictile: & horum, aliqua quidem mollibilia, vt cornu, aliqua vero nõ mollibilia, vt fictile & lapis. Cauſa autẽ, quia duo ſunt, quæ concreſcere faciunt vt dictum eſt, calidum. ſ. & frigidum diſſolui ipſa quandoq; neceſſe eſt calido, & frigido: quę quidem à calido concreta ſunt frigido: quę vero frigido à calido, idcirco aliqua quidem igne diſſoluuntur, quæcunque ab aqua concreta ſunt: aliqua vero aqua quæcunque ab igne concreta ſunt: ab aqua igitur diſſoluẽtur, quęcunq; ab igne ſolo concreta ſunt: ab igne vero rurſus quorumcunq; concretionis aqua eſt cauſa. ſi autẽ quędã ſunt, quę ab vtriſq; quidem cõcreſcant, hęc maxime indiſſolubilia fore cõcreſcunt autẽ ab vtriſq;, quæcũq; prius calefacta concreſcere facit ipſum frigidum cuius cauſam tradidit. cũ enim calidũ eorum quæ ab vtriſq; concreſcunt, exhalare fecerit rei, quæ concreſcit humidum, frigidum poſtea cõprimit ipſum, & ita denſat, vt neque humido ingreſſum aliquẽ permittat, & ob hoc ab vtriſq; indiſſolubilia quę ita concreta ſunt. Dicit quoq; & ferrum ab vtriſq; concreſcere: primum. n. ab igne liquefactum (eſt. n. generatio eius per hoc) poſtea à frigido concreſcere: idcirco & paulo ante dixit ipſum non liquari ſed extẽdi, & molleſcere. Dixit etiam ligna nõ liquabilia, ſed combuſtibilia eſſe. quia ſunt ex terra, & aere, non aũt aqua: cuius ſignum rurſus addidit ipſa ſupernatare in aqua: aer enim huiuſmodi. Deſunt quędam, vt antea ſcripſit diſcuſſui eorum, quæ in quarto Meteorologicorum Ariſtotelis dicta ſunt.

De eo, quod eſt, veluti impartibile. *Cap. 15.*

Quæ velut impartibilia ſunt ſimilia impartibili, non impartibilia: qm̃ neque aliud quid ſimile alicui idem eſt cum illo, cui eſt ſimile: qm̃ ſimile impartibile, & quod impartibile apparet, non impartibile: quemadmodum & apparens ſyllogiſmus, non ſyllogiſmus. Sed ſi non impartibile, partes proculdubio habebit. At hoc pacto nihil erit impartibile: quęcunque enim eius pars ſumatur, & ipſa veluti impartibilis erit, eò quòd id, quod impartibile dicitur, habet eſſentiam ſuam in eo, quod eſt velut impartibile: ſiquidem per hoc diluunt non conſtare ex indiuiſibilibus magnitudines. At ſiquis dicat ipſum veluti magnitudinem, rurſus non magnitudo erit. at ſi omnis magnitudo partibilis eſt, velut magnitudo, impartibile erit ſui natura. ſi vero impartibile. ex impartibilium compoſitione erunt magnitudines. Si vero quis dicat ipſum, veluti ęquiualere ei, quod potentia, erit velut impartibile. potentia impartibile. quod ſi hoc, nihil erit actu, quod erit impartibile: cum nihil eorum, q̃ ſunt aliquid in potentia, eſt hoc, quod põt: quare neq; velut impartibile, impartibile eſt. at ſi non actu, ſed potentia, velut impartibile, impartibile eſt. aliud quid exñs, potentia hoc eſt. Quid igitur erit potẽtia impartibile? & ſi eſt magnitudo quod eſt veluti impartibile, ex his autẽ eſt magnitudo, nam ex veluti impartibilibus, conſtabit omnis ex magnitudinibus magnitudo, & diuidetur ĩ magnitudines: hoc autem pacto & in infinitum ſectio abibit. Præterea ipſum veluti impartibile ipſius ĩpartibilis materia eſt: omnis autem materia alicuius per aliquam mutationem ipſum velut impartibile impartibile erit: quoniam materia ipſius impartibilis, quæ eſt ipſum velut impartibile aliud erit ab impartibili. quod ſi hoc aut cum componitur faciet ipſum impartibile, aut cum diuiditur. Sequitur quoque rurſus dicenti ipſum in impartibilia diuidi, ex impartibilium compoſitione fieri magnitudines.

ALEX. APHRODISIENSIS
NATVRALIVM ANNOTATIONVM, DIFFICVLTATVM, ET SOLVTIONVM.

DIFFICVLTATES ADVERSVS dicentes ipſum viuere eſſe bonum.

CAPVT PRIMVM.

SI BENE nauigare bonum, male vero malum, nauigare neq; bonum, neq; malũ. & ſi bene viuere bonum, male vero malum, viuere neq; bonum, neq; malum. An minime verum eſt oppoſitorum potentias indifferentes eſſe & medias. oĩs enim huiuſmodi potentia, eò ꝙ eorum, quæ poteſt, melius intendat, bonum, atq; expetendum eſt: quod enim peius in ïs, quæ quid potentia ſunr, fit ex aliquo aduerſo caſu. quæcunq; enim huiuſmodi arte fiunt, quæ fieri poſſunt, cum fiunt, melioris gratia fiũt. conſimiliter etiam & quęcũq; natura: nauigare enim bonæ nauigationis gratia ab ipſa gubernatrice inuentum eſt: ſecare quoq; ab ipſa ſabrili recte ſecandi. ideoq; expetendum eſt, illi quidem nauigare, huic vero ſecare, quędam abſq; his non poſſunt bæ ꝓpoſitum finem aſſequi. non enim ab aliquo eorum, quę per aliquem aduerſum caſum fiunt in re aliqua, propoſitorum iudicium fit: ſed ab his, quorum gratia & ſunt, & fiunt præcipue. Sicut autem ſe habet in his, quæ per artes fiunt, eodem modo, & in his quæ per naturam. in illis enim intendit natura ambarum potentiarum quod melius: & huius gratia natura dat illud. quæcunq; enim à natura generata illico propriam pſectionem habere nõ poſſunt, his natura potentiam largitur, vt fieri perfecta poſsint. impoſsibile autem aliquid potentiam habere alicuius, vt etiam ipſi oppoſitum nõ poſsit: hac.n. potentia ab actu diſcrepat. idcirco ſunt quidem potentiæ meliorum præcipue: ſequitur vero ipſas ex neceſſitate & his oppoſitorum eſſe. Si itaq; vniuſcuiuſq; iudicium à præcipuis, & quorum gratia eſt: non enim non deambulandi canſa eſt virtus deambulatiua: & ſi eſt aliquando in eo, qui hoc poteſt, etiam ipſius priuatio: & ſi expetendum fuerit ipſum deambulare, expetendũ ſuiipſius natura fuerit & poſſe ambulare: & ſi potẽtiam etiam non deambulandi habeat: quod ſi illud non expetendum, neque ipſum poſſe. & viuere quoque ipſum potentiá in ſeipſo bene, maleq; viuendi habens, nobis à natura bene viuendi cauſa datum (neque enim poteramus ſtatim orti ipſum bene viuere poſsidere: nihil.n. in imperfecto perfectum: omne vero imperfectum ſtatim ac genitum eſt) expetendum fuerit, optimi eorum, quę in nobis eſſe poſſunt, cauſa datum. optimum enim, & finis eſt ipſum bene viuere: hoc vero abſque viuere fieri minime poteſt. quomodo enim non diſſentaneum, tum quidem dicere nos à natura ad hoc proprie factos eſſe, & ſuiipſorum ſalutis gratia omnia facere, tum vero non dicere nos tanquam ad bonum ipſum naturam nos proprie facere? Quòd.n. tãquam ad bonum viuere ipſum proprie ſimus perſpicuum eſt, & ex eo, ꝙ multum ſtudium ad procreãdos filios adhibemus, tanquam victuri quodam modo per illos: ſed etiam ꝙ timemus magis, quæcunq; timemus, quoniam veremur etiam mortis in cauſa illa ſutura. Quod autem & à meliorũ potentia mediorum iudicium fiat, liquet etiã ex eo, ꝙ conſtat cæteris animalibus hominem melius animal eſſe: hoc autem propterea, quia aliorum nullum virtutis eſt capax. Quoniam igitur, cuius melioris eſt, ſuſceptiuum, hoc his, quæ in alijs animalibus expetenda ſunt, melius ſit, propterea melior eſt homo qñquidem ſi etiam à deterioribus mediorum iudicium fieret: nihil prohiberet hominẽ, aut animalium peſsimum dicere, rerum omnium peſsimę, vitij inquam capacẽ. aut aliorum animalium nullo ipſum eſſe meliorem: ex quo in omnibus expetendis, ac fugiendis probi iudicium, expetendum ſequi opus eſt.

Quod voluptates non ſint eiuſdem ſpeciei. Cap. 2.

QVod non ſint eiuſdem ſpeciei voluptates ipſæ monſtrari poſſet, primo quidem ab ipſa cupiditate, ſi enim omnis quidẽ cupiditas appetitus iucundi, & in hoc eſſe habet: ſunt autem cupiditatum abſq; dubio illæ quidem expetendæ, hæ vero ſugiendæ: perſpicuum non alio quodam, niſi voluptatibus, ob quas ſunt, ipſas differre: eò ꝙ harum illæ quidem expetendæ, hę vero ſugiẽdę ſint. different igitur & voluptates inter ſe ſm hæc, pariter ac cupiditates: quandoquidem his & illę differunt. atqui non poſſunt eiuſdem, ſpeciei inter ſe eſſe ea, quę ſuiipſorum natura differunt. Secundo ab actionibus, qm̃ enim omnis voluptas in actione quadam fit. & affinitatẽ voluptates habẽt cum illis, in quibus fiunt, actionibus: fines enim quodãmodo ſunt ipſarum: perſpicuũ, ꝙ eadem pacto, ac actiones, diuidentur & ipſe: atqui earum actionem, in quibus ſunt voluptates, illæ quidem ſunt expetendæ, hæ vero fugiendæ. habebunt igitur & voluptates eandem inter ſe differentiam. ꝙ ſi hoc, nõ ſunt eiuſdem ſpeciei. etenim ſi plurimum diſtat quod cupit, & deſiderat aliquid, & nondum ipſum habens ab habente, atque vna cum eo exiſtente, diſtabit quoque plurimum voluptatis cupiditas ab actione, in qua eſt ipſa voluptas: cupiditas enim voluptatis eſt: vtia vero cum actione exiſtit

voluptas: ſequitur enim, quare, ſi, ac cupiditates, diuiduntur pariter ipſæ voluptates, multo magis pariter ac actiones diuidentur. confeſſum aūt eſt actionum, in quibus voluptates, illas quidē expetendas, has vero fugiendas eſſe. Qđ aūt affines ſint voluptates actionibus, in quibus fiunt: & pariter, ac actiones, ipſæ quoq; ſpecie inter ſe differant: & non tantum, quia in diuerſis fiant actionibus, differant ipſæ inter ſe, conſtat ex hoc, nō poſſe voluptatem in aliqua alia actione ſi in alia factam iri. temperato enim intemperatorum actiones nō ſolum ſunt fugiendæ, ſed etiam moleſtæ, tanq̃ ꝙ propria ſit actionibus, ipſi voluptas atq; pariter, ac ipſæ, diuidatur. niſi. n. hoc eſſet, nihil vtiq; impediret actiones quidem fugiēdas ipſis eſſe, voluptatem tñ & temperatis ipſas afferre. ſi vero voluptates in alijs actionibus impediūt eas. quæ in alijs fiunt (qui. n. voluptate, q̃ à tibiæ cantu prouenit delectantur, non itē, poſtq̃ ipſum audiuerint, delectari poſſunt his, q̃ in fabulādo exempli gr̃a fiunt) erunt vtiq; voluptates voluptatū corruptiuæ, ꝙ ſi ſint voluptates voluptatum corruptiuæ, non vtiq; eiuſdē ſpeciei erunt: cum hoc inuicem habeant, quod contraria inter ſe habent. Non enim quemadmodum eadem ſanitates efficitur ab his, qui eiſdem diuerſo medentur modo: & nihil vetat aliquem eandem poſſidere ſanitatem interdum temere curatus: ita quoq; ſe habet in actionibus, & in eis voluptatibus. non. n. poſſibile eam voluptatē quæ in alia quadam actione fit, etiam in alia factam iri. non enim poſſibile in temperatis actionibus voluptates in intemperatis quandoq; factas iri.

Quod inter iuſtitiam, atque iniuſtitiam, & omnino virtutem, & vitium eſt aliquis habitus. Cap. 3.

QVòd inter iuſtitiam, & iniuſtitiam, & omnino virtutem, & vitium eſt aliquis habitus, quem mediū habitum dicimus. Si iuſtitia & iniuſtitia diſpoſitiones ſecundū ipſos ſunt: diſpoſitiones vero remoueri nō poſſunt: neq; ex iniuſto fieret aliquis iuſtus, neque ex iuſto iniuſtus: fiunt autem aliqui iuſti, & iniuſti cum prius nō eſſent: fient igitur ex aliqua alia conſtitutione: atqui omne, quod fit, aut ex contrario fit, aut ex aliquo inter contraria exiſtente: & iuſtus itaq;, & iniuſtus aut ex contrario fiunt, aut ex eo, qui inter eos eſt: non fiunt aūt ex contrario, igitur ex eo, qui inter eos eſt: ex qua aūt cōſtitutione iuſti. & iniuſti fiunt, ea vtiq; erit inter iuſtitiam, & iniuſtitiam. eadem quoq; ratio & in omni virtute, & vitio. Si vero dicerent vitia non eſſe diſpoſitiones, neq; quæ remoueri poſſint: ſed immutari quoſdā nihil vetare ex iniuſtitia in iuſtitiam, omninoq; ex vitio in virtutē: ſed in vitium vnde immutantur? aut enim oportet in hominis natura vitium exiſtere, & oēs naſci malos: eſſetq; vitium hominibus ſm naturam, cuius autem contrarium ſecundum naturam alicui, huic contrarium eſt præter naturam: præter naturam igitur hominibus iuſtitia, & virtus. ꝙ ſi hoc abſurdum, fieri oportet iniuſtum iniuſtum, quemadmodum fit & iuſtus. ex quo autem habitu in iniuſtitiam eſt mutatio, is erit vtique medius. Si vero dicerent pueros nondum rationales eſſe, propterea neque iuſtos, neque iniuſtos (rationalis enim ſunt habitus hi: quod ſi hi rationalis, & medius: idcirco puer, cum irrationalis exiſtat, neq; in virtute, neque in vitio, neq; in eo, qui inter hæc, veluti nec irrationalium aliud aliquod) cum autem in rationale mutantur, mox eſſe malos, ſed non fieri, per hęc faterentur rationali ſm naturam ineſſe iniuſtitiam, vitiumq;: quandoquidem in mutatione rationale, ſimul & in hæc mutantur: & par eſt in rationale ei, quod eſt in vitium mutari. præter naturā igitur ipſi rationali eſt virtus. Præterea quoq;, ſi mutatio prorſus eſt ex vitio ī virtutē, vitium vel facile mobile, facileq̃, abijcibile dicent, vel ſtabile, & cum difficultate mobile. ſed ſi quidē facile mobile, cur non facilis eſt ex vitio in virtutes mutatio? ſi vero cum difficultate mobile, ſtabileq;, planum ꝙ in mutatione in virtutem oportet ex ipſo vitio ipſum, quod cum difficultate mobile, ſtabileq; primo abiectum fuiſſe: quandoquidē per diſciplinam, atq; exercitium, non aūt repente in virtutem mutatum eſt. ſed ſi primo ſit facile mobile: erat aūt ipſi vitio eſſe in eo, quod eſt cum difficultate mobile: in quo eſt facile mobile nō amplius in eo, vt vitiū erit: at vero neq; virtus: quo pacto igitur eſt in medio quodam habitu is, qui ita ſe habet: quoniam & mutatio in virtutem ex in hac gignitur diſpoſitione? Præterea, & ſi quàm maxime pueri nondū ſunt rationales: & ꝓpter hoc neq; virtutē neq; vitiū habet: ſed quia ipſi ex ita irrationabilibus rationales, atq; mali fiant, eſſent vtiq; in medio habitu: non enim ſimiliter hi, ac alij irrōnales: neq; enim ipſi ſuſcipere vitium poſſent, vel virtutem. ſi vero neutrum habentes poſſunt vtrūq; ipſorū ſuſcipere, non ſunt eo pacto irrationales: irrationale itaq; rationis ſuſceptiuum, cum aliud ſit ab eo, quod ſuſcipere nō poteſt, alio vtiq; modo irrationale fuerit, & non ita proprie irrationale. Iam vero & conſtitutio ipſius hoc pacto irrationalis medius vtiq; habitus erit: quoniam occurrit in vtrunq; contrariorum mutatio: & ita eſt potentia vtrunq; extremorum, vt nullū actu ſit. eſt enim quidā & in puero habitus, & conſtitutio, à quo in vitium, & virtutē mutatio: qui de nullo eorum, quæ proprie, ſimpliciterq; irrationalia ſunt, dicitur.

Difficultatis ſolutio dicentis, inſtrumento quidem nihil eſſe contrarium, diuitijs vero paupertatem contrarium, propterea non eſſe diuitias inſtrumentum. Cap. 4.

INſtrumento nihil eſt contrariū: diuitijs vero eſt aliquid contrarium: nō igitur diuitiæ inſtrumentum. Si quidē vniuerſaliter aſſumat nulli inſtrumento eſſe aliquid contrarium, non concedendū: eo ꝙ & diuitijs, inſtrumento exiſtentibus, videatur aliquid eſſe contrariū. ſi vero indeterminate, atq; in parte aſſumat, oſtendendum ꝙ nō ſyllogizat: ſiunt. n. vtræq; propoſitiones in parte. tunc enim neceſſario vniuerſaliter aſſumeretur non eſſe aliquid inſtrumento contrarium, ſi in ratione, ſubſtantiaq; inſtrumenti nihil ipſi eſſe contrarium appareret. ſi vero nō eſt in ſubſtantia inſtrumenti non eſſe aliquid ipſi contrariū, ſed accidens quoddam, nil prohibet hoc nō omnibus accidiſſe. neq; enim quia multis finitorū ineſt penes aliquid finiri, iam & omnibus. Verum cum inſtrumentum ſit, per quod vel ſolū aliquid, vel optimum ſit, ſi in ſubſtantia eſt inſtrumenti, omnia vtiq; erunt inſtrumenta, quibus hoc ineſt, & omnibus hoc inſtrumentis. idcirco quoniam & diuitijs hoc ineſt: propter has enim liberales: magnificæq; operationes ſtudioſo inſunt: erunt vtiq; ſtudioſo inſtrumentum, ab his enim, q̃ ſunt in inſtrumenti ſubſtantia, inſtrumenta iudicantur, quemadmodū & in alijs omnibus, non ab accidentibus. Oſtendet aūt quis & ꝙ propoſitionum neutra recte aſſumpta eſt neq; quæ aſſumit inſtrumento nihil eſſe contrariū neq; quæ dicit diuitijs eſſe aliquid contrariū. Si enim quia toti, & ex vtroque compoſito inſtrumento nihil eſt cōtrariū, propter hoc neq; ſerræ, neque

neq; citharæ dicat quis eſſe aliquid contrariũ, neq; igni erit ſm ita dicentem aliquid contrarium, neq; alicui alię compoſitæ ſubſtantiæ, eo ꝙ materiæ omnibus huiuſcemodi ſubiectę nihil ſit contrarium. Si vero ſm paſsiones qualitatesq́; ſit contrarietas: igni enim ſm caliditatem, ſiccitatemq́; ſunt aliqua contraria: & ipſius ſecuris, ſi qualitates, per quas eſt ei eſſe, ſumptæ fuerint, inueniet ſm has ipſi contrarietatem aliquam: acuto enim obtuſum contrarium, graui vero leue: indiget aũt ipſa & grauitate, & acutie: eadem & in alijs inſtrumẽtis ratio: neq; diuitijs itaq; recte aſſumptum fuerit eſſe aliquid contrarium, paupertas enim non eſt diuitijs contraria, ſed diuitiarum abſentia, atq; priuatio. ſanitas vero non, vt inſtrumentum, bonum, ſed vt corporis virtus, ex quo, & anima homo, Si vero quis diceret priuationẽ huiuſmodi, à qua poſsibile eſt habitum genitum iri, rurſus contrarium, omnibus hic generabilibus eſſe aliquid contrarium diceret, non ſolis inſtrumentis: in omnibus enim eſt huiuſcemodi priuatio.

Difficultas, quod communis voluptas, quæ vt genus aſſumitur, neque bonum eſt, neque malum, neque indifferens. Cap. 5.

SI cõmunis voluptas, quæ vt genus aſſumitur, neq, bonum eſt, neq; malum: quia illa quidem ipſius bonum eſt, hæc vero malum: commune enim non eſt vnum aliquod eorum, quæ ſub communi ſunt: neque indifferens erit: ſiquidem ſunt quædam etiam voluptates indifferentes, veluti, & illæ quidẽ bonæ, hæ vero flagitioſæ. Hæc aũt quis quæſiuerit & in actionibus, quarũ fines ſunt quodam modo ipſæ voluptates: propterea pariter ac ipſę diuiduntur: Si enim actionum, illæ quidẽ bonæ ſunt, hæ vero flagitioſæ, aliæ aũt indifferentes, cõmunis actio & quæ, vt genus, aſſumitur, neq; malum, neq; bonũ, neq, indifferẽs erit: atqui omne ens neceſſe vel bonũ, vel malum, vel indifferens eſſe: aut omne ens ſubſiſtit, & per ſe eſſe poteſt. Si vero aliquod cõmune fuerit, ſub quo hæc omnia ſunt, id non item horum aliquod eſſe poteſt, eò ꝙ omnia ſub ſe ipſo habeat. nec. n. quia omne, quod ſubſiſtit animal, aut rationale eſt, aut irrationale, ob hoc & ipſum cõmune, quod veluti genus de ſubſiſtẽtibus prædicatur, in altero horũ eſt. neq; igitur communis voluptas, neque cõis actio erunt vel bonę vel malæ, vel indifferentes: omni voluptate, omniq́; ſubſiſtẽte actione horũ aliquod habente. Quoniã aũt voluptates pariter actiones in quibus fiũt, diuiduntur: & ſuccedentes, ſequentesq́; bonas actiones bonæ ſunt, flagitioſas vero flagitioſę, ipſasq́; indifferentes indifferentes: quæreret aliquis quo pacto oportet de dolore dicere: quoniam ipſe voluptati contrarius. ſi enim & hunc diceret quis pariter ac actiones, in quibus fit, diuidi: primo quidem quonã mõ diuiſio erit? vtrũ eos, qui in bonis actionibus fiunt malos dicemus, qui vero in flagitioſis, bonos, qui aũt in indifferentibus indifferentes? Aut abſurdum dicere in bono eſſe eum, qui ob malas, quas operaꝭ, actiones, dolet: in malo. n. talis: quo enim pacto non in malo, qui in talibus eſt actionibus? Deinde voluptas quidẽ rationabiliter pariter ac actiones, quæ ipſam antecedunt, diuidi videbaꝭ per affinitatẽ. n. ad ipſas gignebaꝭ: & veluti ipſarum quidã finis erat: dolor vero alienationis eſt ſignũ ab his, in quibus gignitur. An rationi per ſe cõſentaneũ eum, qui in bonis actionibus, fit malum eſſe quia à bonis eſt alienus: & propter hæc eum, qui in malis bonum, quia à malis eſt alienus: & quia talem dolorem bonum dicens non ipſas actiones, in quibus fit, bonas eſſe ponit, ſed alienationem à talibus actionibus, caſibusúe, atq; euentibus. An prorſus abſurdum eſt dolorẽ hoc pacto diuidere: videtur enim dolor ſuiipſius natura malum: contrariũ vero malo bonum, aut malum: oportebit & voluptatẽ, cum ſit dolori contraria, bonũ, vel malum eſſe: inuentum eſt aũt, neq; omnẽ bonum, neq; omnem malũ eſſe: erat enim quædã & indifferens. Num igitur bona quidem ita erit dolori contraria, vt bonũ malo, flagitioſa vero, vt malum malo? Sed ſi hoc pacto, quomodo opus eſt de indifferente dicere? gignebatur enim in indifferentibus actionibus, quæ non erit dolori contraria. erit enim ita malo nõ ſolum malum, & bonum contraria, ſed etiã indifferens: quod minime videtur. An oportet voluptatũ in vniuerſum diuiſionem facientem aſſumpſiſſe aliquas quidẽ ipſarum ſm naturã eſſe his, qui ipſis delectantur, aliquas vero præter naturam: ſm naturam quidem eas, quæ in actionibus, quæ ſm naturam fiunt. gignuntur, præter naturam vero eas, quarum actiones ſunt eiuſmodi: vnicuiq; enim animali ſunt quædã proprie, & naturales ipſorum actiones. hominis enim ſunt actiones quædam ſm naturam hominis factæ, & æqui ſm naturam æqui, caniſq́, & aliorum animalium conſimiliter: quorum etiam voluptates ſm naturam, & illis proprias dicere oportet. quæ vero in quorundã actionibus non ſm propriam ipſorum naturam fiunt voluptates, præter naturam: quapropter & æquiuocas illas. quarum illas quidem ſingulis ſm naturã, voluptatesq́; proprie eſſe dicendum: has vero præter naturam illis, qui eis delectantur voluptatibus: quemadmodum & ſalubria, illa quidẽ ſimpliciter, hæc vero hiſce: & vere quidem, propriæq́; voluptates ipſas his, qui eis delectantur bonas eſſe dicendũ: eas vero, quę præter naturam fiunt, quibuſdam, cum non ſint ſimpliciter voluptates, flagitioſas, malasq́;. Si itaq; homo maxime, & ſm naturam ſe habens maxime qui bonus, erunt & homini ſm naturã voluptates maxime eæ, quę huic videntur: & iucunda, quibus hic gaudet: quæcunq; vero huic moleſta, hæc præter naturam, & non ſimpliciter iucunda: & ſi in ipſis aliqui delectentur. Differant aũt & à voluptatibus, quæ vnicuiq; ſunt ſm naturam, eò ꝙ ipſarum, illæ quidem magis, hæ vero minus proprie ſint, ſic aũt erit dolori, cum ſit malũ, proprie, ſimpliciterq́; voluptas contraria: cum omnis bonum ſit, & ſi non eodẽ modo: quæ vero pręter naturam, neq; voluptates ſimpliciter, neq; bonę. erunt aũt & in indifferentibus eiuſmodi, neq;. n. indifferentia in his, quæ ſm naturã voluptati vero dolor contrarium, non aũt labor: ſiquidem labor anxietatem corpoream indicat, & dolorem, quendam, ſed non eum, ꝗ ſimpliciter: dolor vero, qui vniuerſalis, talem aĩalem diſpoſitionẽ ſignificat, ſiue in anxietate corporea, ſiue in animali diſpoſitione fiat: quemadmodum, & voluptas non corporea tm̃ ſed, & animalis. Communi igitur voluptati dolor communis cum ſit contrarium: voluptas vero in his, quæ præter naturam, ſunt voluptatem ſm naturam, cum ſit bonum, corrumpens, eodẽ modo ac proprius dolor erit & ipſa cõtrarium, vt malũ malo: tanquam. n. exceſſus defectui. vt ſit oĩs quidem dolor malum voluptatum vero, illas quidem ſm naturam & proprie voluptates, vt bona, contrarias eſſe doloribus, has vero, quæ præter naturam, vt malum malo.

Quod voluptati dolor eſt contrariũ, non aũt labor. Cap. 6.

QVòd voluptati dolor eſt contrarium, non aũt labor. labor. n. corpoream quãdam anxietatem

indicat, dolor vero animalem contractionem. Si igitur & omnis voluptas eſſet in corporea diſſolutione, eſſet vtiq; labor eius contrarium. quoniam aũt voluptas eſt diſſolutio quædam ipſius animæ, non propter corpus, neq; in corpore ſolo facta, non vtiq; erit huiuſcemodi voluptatis labor contrarium, ſed dolor. dolor enim & in anxietatibus corporis, & ipſius animę, in ſeipſa, quẽadmodum & voluptas: labor aũt in corpore ſolũ. quocirca ſimpliciter quidem voluptati erit dolor cõtrariũ: alicui vero voluptati ea, quæ veluti labor. Corporeæ.n. diſſolutioni, & corporis robori, & voluptati, quæ in his, erit vtiq; corporis anxietas, dolorq́; contraria. qui vero dicitur animę labor, quẽadmodũ dicuntur quidã laboris amatores, neq; ab initio contrarius eſt voluptati, cũ voluptate ſiquidẽ fit. ſi vero quis in laborando dolorem perciperet, dolor vtiq;, non labor contrariũ voluptatis eſſet. Cum aũt ſit dolor voluptati cõtrarius: oĩs quidẽ dolor rationabiliter malũ dicetur: ſuapte.n. natura eſt fugiendus: voluptas vero nõ oĩs eſt bonum: ſed quęcũq; quidẽ actiones, in quibus eſt voluptas, exceſſum habẽt, habebũt pariter exceſſum & quæ in ipſis voluptates: tales vero corporeæ ſunt. Quocirca harum quidem commẽſuratæ expetende quales ſunt & quæ circa corpori neceſſaria: expetẽda.n.& neceſſaria: excedentes vero fugiendę, quales ſunt quæ intemperatorũ: eritq; in ipſis & dolor, veluti defectus, quidam, malum, & excedens voluptas veluti exceſſus quidam: cõmenſurata vero bonum in mediocritate quodammodo exiſtens eorum quæ antea dicta ſunt. Quarum aũt voluptatum non eſt exceſſus: tales vero ſunt, quæcunq; in actionibus fiunt, quarũcunq; expetendũ ex incremento, additioneq́; creſcit quales ſunt, quę ſm virtutes fiũt: in his neq; actionibus voluptatibus erit exceſſus aliquis quocirca huiuſcemodi expetendæ, bonęq́; propria natura omnes.

Cur, ſi dolor omnis ſuijpſius natura malum, nõ etiã voluptas omnis eſt ſuijpſius natura bonum. *Cap. 7.*

CVr, ſi dolor omnis ſuijpſius natura malũ, nõ etiã voluptas omnis ſuijpſius natura bonum eſt? vel enim oportebat voluptatem omnem malũ eſſe, cum ſit dolori cõtraria, veluti malum malo: vel ſi non, vt fugiendum, neq; malum ipſa voluptas, ſed vt bonũ, malo opponitur, omnem bonum eſſe. ſi.n. eſſet aliqua voluptas malũ, eſſet vtiq; inter dolores, cum ſint omnes mali. An voluptas, cum ſit dolori contraria, illa quidẽ, vt malum malo, contraria hæc vero, vt bonum malo: quoniam ratione indiget. Aut neq; omnis dolor malũ: quãdoquidẽ, & in his virtus eſt medij coniecturatiua: familiareſq́; ſunt ſtudioſo & dolores aliqui, & labores. Erit aũt communior labor ipſo dolore: quidam enim labor eſt dolor. etenim quemadmodũ voluptas actiones ſequẽs, & pars quodammodo, vel finis, ipſarũ exiſtens, ab illis habet ipſum expetẽdũ ipſumq́; fugiendũ: expetendę enim quæ in expetendis actionibus, fugiẽdæ vero, quæ in non eiuſmodi: eodẽ pacto rationabile & dolores ſuſpicari in actionibus quibuſdã factos, eoſq́; ab illis ipſum expetendum, atq; fugiendum poſsidere, econtrario quàm voluptates: eos enim, qui in honeſtis actionibus fiunt, fugiendos eſſe: eos vero, qui in turpibus, expetẽdos. Si vero ſunt dolores quidã expetendi, & labores, erunt vtiq; & voluptates fugiendæ quæ his doloribus contrariæ: contrariæ aũt voluptates doloribus, quæ in talibus actionibus fiunt: & propter hoc nõ omnis voluptas eſt bonũ, quia neq; omnis dolor malũ.

Dicebatur aũt aliquid & huiuſmodi, ꝙ neq; ſupponẽtibus omnem dolorem eſſe malũ ſequi id neceſſe erat, aut omnem voluptatem eſſe bonum, aut omnem malũ eo poſito, dolorem voluptati eſſe contrariũ. in quibus enim voluptatibus exceſſus quidam ſunt, in his ſunt, & expetende voluptates quædã, & fugiendæ: mediæ enim expetendæ: quæ vero ſm exceſſus prauę: habent aũt hoc corporeę voluptates. ĩ quibus vero nõ ſunt exceſſus eò ꝙ & illæ, cum magis ac magis fiant, in expetibili permanentiã habeant, illę omnes expetendæ, quales ſunt, quæ in cõtemplatiuis actionibus. Sunt aũt quædã etiam præternaturam voluptates: quales ſunt beſtiales, & morbificæ, de quibus in ſeptimo Ethicorum dictum eſt, quæ neq; proprie hominis, voluptates dici poſſunt cum nõ ſint ſm naturam, neq; expetendæ. Cum aũt ſic ſe habeant voluptates, omnibus quidem ipſis contrariũ erit dolor, vt malum, cum ponatur omnem dolorẽ eſſe malum: voluptatum vero, quæcunq; quidẽ ſunt præter naturam, hæ vt malum malo, dolori erunt contrariæ; ſi quis & has in voluptatibus enumeraret: quęcunq; vero exceſſum habent, in his, hę quidẽ vt bonum, contrariæ erunt dolori, quę in mediocritate, rectaq́; ratione præfinitæ: quæcunq; vero per exceſſum, in quibus & illæ, quę intemperatorum, hæ ſane, vt malũ malo: quarum vero non eſt exceſſus, hæ erunt omnes, vt bonum malo, dolori contrariæ.

Quod virtus neq; genus, neq; totum. *Cap. 8.*

QVòd virtus neq; genus, neq; totum. Non genus quidem: quoniam genus nõ ſimul aufertur vna ſpecierum ablata: virtus aũt ſimul cum vna aufertur, ſiue.n. mutuo virtutes ſe ſequantur, quacunq; ablata aufertur etiã virtus: eritq́; & vna aliqua ſpecierũ conſimiliter alias ſpecies ſimul auferens: quod neq; verũ eſſe videtur. ſi vero nõ ſe ſequantur, prudentia ablata, auferetur vtiq; virtus: cum ipſarum omnium eſſe in recta ratione conſiſtat: recta vero ratio à prudẽtia. Totum etiam non erit ipſa virtus: quoniam pars in his, quę diſsimilium ſunt partium, totius rationem minime ſuſcipit: differunt aũt inter ſe virtutes: virtutiſq́; rationẽ ſuſcipiunt. An in quibus illud quidem primum eſt, hoc vero ſm, vt primo ablato auferatur & ipſum cõmune & alia quæ poſt ipſum, hæc ſunt eorum, quæ dicuntur multipliciter, eorũ ſcilicet, quæ ab vno, & ad vnum dicuntur: quare ſi & ipſa virtus, vna aliqua cum auſertur, auferretur, eſſet vtique & ipſa eorum, quæ ita dicuntur. An magis dicendum virtutis rationẽ, quæ videtur vni uoce de virtutibus prædicari, communiorem eſſe, & nõ totius virtutis propriam cuius ipſæ ſunt partes. erit aũt illius ratio, omnis rationalis animæ optimus habitus: quæ ratio non vnicuiq; virtutum congruit. Videtur aũt & Ariſtoteles totum quid dicere ipſam perfectam virtutem, non aũt genus. De dubitatione hac etiam in ſequentibus aliquid dicetur.

Quod non omnes, qui peccant, ignoratione quòd mala & damnoſa ſint, quæ faciunt, peccant. *Cap. 9.*

QVod non omnes, qui peccant, ignoratione ꝙ mala, & damnoſa ſint, quæ faciunt, peccant, manifeſtũ eſt ex his, qui ſe peccare crediderũt. neq; ſeipſos cohibent propter ignauiã, atq; inertiam: inter quos ſunt, & ægrotantes, damnoſaq́; ſibi facientes, non ignorantes qualia ſint. qm̃ enim non ignorãt, ſeipſos increpant ab eis, qui non in ſimilibus peccant, opẽ petunt, precantur deos, vt melius ſapiãt: inter quos ſunt & amantes: qui ſi amare in ipſis eſt, atq; ab amoribus

bus deſinere, libentes agerent res amoris. Sed & ex peccare incipientibus pſpicuum eſt. nullus.n.ipſorũ ignorans mala, quòd mala ſunt, ad ipſa initio pergit: omnes ſiquidẽ incipientes verecundantur, & latere contendunt, & quaſi non iterum ſimilia facturi ad illa pergunt: credentes quidem ſe aliqua in re læſos iri, cedentes vero voluptati, non quia credant eligibiliorem ipſis eſſe ſed ꝙ nolint paululum laborantes ipſi obſiſtere. Quod aũt hanc de malis habeant exiſtimationem, vt ipſorũ notionem habeant qualia ſint, cauſam primam quidem ipſam naturam habent: non enim ignari ſunt meliorũ, qui nondũ prorſus peruerſi ſunt, & deprauati: ſed communes naturalesq́; ſeruãt notiones. Quod.n.ad meliora propẽſa eſt vniuſcuiuſq; natura, perſpicuum eſt ex hoc, ꝙ & ij, qui in peccatis verſantur, iam etiam eos, qui nõ peccant, laudant, & ꝙ peccantes filios ſuos nõ ad eadẽ inducunt: Satis aũt idonea eſt communis vox, & exiſtimatio hominum, malorum abſurditatem, qualiſnam ſit vt doceret. Sed & leges hoc proclamantes ſatis meliora docere poſſunt. Adhæc magiſtri, & pædagogi omnes cõmuniter mala euitare admonentes, nõ ignaros pueros meliorum eſſe ſinũt: Et ꝙ quidem non malorum ignoratione peccant ex his, & huiuſmodi manifeſtum eſt. Quòd aũt neq; vi vitioſa agant perſpicuum ex hoc, ꝙ ipſi ea agant, & ex ſuo impulſu inſtrumentales partes ad tales actiones moueant, & conſulentes de ipſis & ea eligentes. ſi enim eligentes coguntur, quinã erunt non coacti? Si vero in habitu iam, & cõſuetudinẽ peccatorum exiſtentes, neq; ſeipſos pudet mala agere, leges quoq; deſpiciunt, nõ putãtes mala eſſe mala, nihil hoc, vt ipſa ſint inuita. ꝙ enim talem habitum acquiſiuerint vt non putẽt mala, & ſibi ipſi malorum ſunt auctores: quandoquidem, cum in eorum facultate ſit hæc non agere, effecti ſunt tales, cum non aduerſarentur. Si vero ipſis quidem peccare incipientibus non videbantur mala vtilia, atq; expetenda: in ipſis aũt cum proceſſerint, & per ipſorum negligentiam habitum acquiſiuerint, expetenda huiuſcemodi apparent, ſibijpſis eſſent talis ab ipſis profectæ apparentiæ auctores: exiſtentes ſibi ipſis talis habitus auctores, per quem huiuſcemodi de malis habent exiſtimationes. Hæc aũt teſtatur & illud, odio haberi, puniriq́; eos, qui ita peccant tanquam ſponte, & ſibi ipſis taliũ actionum exiſtentes auctores illis, qui tale aliquid coacte egerint, veniã conſequentibus, cur enim ſi omnia inuita, quædam ipſorum veniã conſequuntur, quædam vero non? Si.n.quia ipſi qualia ſunt diſcentes, poterant ab eis abſtinere: ſi quidem hoc ſcientes negligebatur illud, ipſi rurſus auctores, libentesq́; tales ſunt. ſi vero illud ignorabant, quo pacto & ipſi nõ venia digni? Satis aũt idonea perſuaſio, ꝙ neq; vi, neq; meliorũ ignoratione peccantiũ aliqui peccant, propterea quod neq; dolent, neq; pœnitet eos peccatorum: quæ enim inuite aguntur cum dolore ſunt, & in pœnitentia. Quòd vero, ſi inuita ſunt peccata, neq; in nobis erunt, perſpicuum eſt ex hoc, quòd inuita quidẽ ſunt ea, quæ vi: quæ vero ira, aut cupiditate committuntur peccata, vi peccantes facere aiunt: quapropter quæ ira, aut cupiditate committuntur, peccata nõ in nobis. Si itaq; ſupplicia pro ijs, quæ ſunt in nobis, ira vel cupiditate peccantes iure minime punientur: quæcunq; vero ex ignoratione committuntur peccata, hæc ſiquidẽ ipſi ſibi ignorantiæ ſint auctores, in ipſis. Erunt aũt ipſi ſibi ignorãtiæ auctores, ſi cum poſſint, ipſi ad meliora conuerti non acquirere talẽ habitũ quo bona ſint ignoraturi, ipſi huiuſcemodi neglexerunt. atqui non poterant ipſi aliter ad meliora conuerti, niſi quandoque opiniones quaſdam de bonis, ꝙ huiuſmodi ſint, habuiſſent. ſi enim mala ipſis ſemper bonorũ ſpeciem mittebant, non poterant ipſi illa nõ eligere. atqui opinantes de bonis, vt bonis, tum ipſa non eligentes, volẽtes peccãt: neq; enim vi, neq; ignoratione meliorũ electionem deſpexerunt. quare vt in ipſis eſt ipſum peccare, ita & voluntarium. Si vero non ſunt ipſi ignorantiæ auctores, neq; in ipſis erit per ignorantiam peccare, ſic aũt peccãtium nullus iure punietur, ſiquidem ſupplicia ſunt pro ijs, quæ ſunt in nobis: nullum vero peccatum in nobis, ſiquidem inuitũ: omne vero inuitum, aut per ignorantiam, aut vi.

Quod homo virtutum gratia, non autem econtra. *Cap.* 10.

SI in his, quæ natura fiunt, eſt aliquid, cuius gratia fiũt ea, quæ fiunt: id aũt, cuius gratia fiunt aliqua, finis eſt illorũ: in his quæ natura fiunt, finis aliquis erit: atqui finis his, quæ eius gratia fiũt, melior eſt: quare & fines eorum, quæ natura fiunt, his quæ illorum gratia, meliores. eſt aũt & homo eorũ, quę natura fiunt: quare eſt aliquis & huic finis & hic eorum, in quibus hic melior. finis vero hominis eſt ſtudioſum hominem factum iri: huius gratia homo: ſtudioſum vero factum iri eſt hoĩs habere virtutes. verum non poteſt homo virtutes poſſidere, niſi prius homo fiat: hõ igitur virtutum poſſeſſionis gratia, ſed non virtutes hominis quapropter & melior, q virtutes poſſedit, homo homine, qui ſine his eſt. non enim fiunt virtutes. nõ enim eas veluti prædium. vel mancipium vel domum acquirimus: ſed vniuſcuiuſq; virtutũ generatio eſt in ipſarum poſſeſſiones. ſi vero ipſarum generatio eſt in poſſeſſione, & ipſis eſſe in hoc eſt. eſt autẽ finis nobis ipſarum poſſeſſio: erunt & virtutes noſtrum fines, nosq́; harum gratia. quocirca & nobis meliores virtutes, propterea ꝙ & noſtrum finis in virtutum præſentia, & poſſeſſione.

Quod non multipliciter ipſum inuitum, quoniã & vi, & per ignorantiam. *Cap.* 11.

QVemadmodum non dicitur animal multipliciter, quoniam illud quidẽ ipſius rationale, hoc vero irrationale: ſed neq; vitium multipliciter, quia illud quidem per exceſſum, hoc vero per defectũ pariter neq; inuitum multipliciter, quia illud quidem vi, hoc vero per ignorationem. partes enim, vel ſpecies inuiti hæ. Si vero nõ multipliciter ipſum inuitum, neq; popter hoc item calumniã pateretur locus volẽs ſi contrarium alterum multipliciter, & alterum multipliciter: non multipliciter aũt voluntarium, inuito ipſi contrario multipliciter dicto. neq; enim vitium multipliciter, quoniam illud quidem eſt in exceſſu, hoc vero in defectu: genus enim quoddam ipſum vitium eſt in ſpeciebus, exceſſu inquam & defectu. & quemadmodũ vitium quidẽ vtrunq;, & quod in exceſſu, & quod in defectu: neq; enim poſsibile ſimul malum ſm ambo malũ eſſe (non tamen & virtus iam duplex, vtraq; vitiorum propria quędam oppoſita: non enim ſufficit virtuti nõ eſſe in exceſſu, aut rurſus nõ eſſe in defectu: ſed opus eſt, ſi futura ſit virtus, in neutro eſſe ipſorum) ſic & inuitũ in vtriuſq; eorum, in quibus inuito eſt eſſe, oppoſitione ſimul eſſe habet. oportet enim voluntarie aliquid agẽtẽ in ſeipſo eorum, quæ aguntur, principium habere, atq; etiam ſingula cognoſcere: quorum, tum id quidem, quod vi, tum vero hoc, quod per ignorantiam deſtructiuum eſt. quocirca ſimul vtriſq; inuiti partibus opponitur

.nitur voluntarium, cum illæ vnà exiſtere non poſſint. non enim poſſibile eſt vi aliquid agenté aut patientem, & ignoranté ſingula peccare. nihil enim ad inuite agendum eos, qui ab aliquibus coguntur, confert ſingulariũ ignorantia, vel cognitio. Non interimitur aũt locus, neq; ob hoc, quia amare quidem multipliciter dicatur, odio vero habere ipſi contrarium exiſtens non etiam multipliciter dicatur. Si.n. eſſet odio habere cuicunq; amare contrarium, nec diceretur multipliciter, interimeretur vtique locus: ſi vero ipſum odio habere ſoli amare, quod eſt ſm affectionem contrarium eſt, non ité & ipſi amare, quod eſt per oſculum, locus nõ patitur calumniam. tunc enim calumniam pateretur. ſi cum cuicunq; quod ſignificatur ab eo, ꝙ multipliciter dicitur, eſſet aliquid cõtrarium, non diceretur etiam ipſum multipliciter. albo enim multipliciter dicto nigrũ contrarium multipliciter dicitur: quoniam omnibus, quæ ab albo ſignificantur, contrariũ eſt: etenim albo, quod in colore, & quod in voce, nigrũ cõtrarium. ꝙ ſi ſolum eſſet alteri ipſorum contrarium, neq; ipſum multipliciter diceretur.

Textus cuiuſdam expoſitio ex tertio Ethicorũ ad Nicomachum Ariſtotelis. Cap. 12.

VVdetur itaq; violẽtum eſſe, cuius eſt principium ſoris, nihil cõ ſerente illo, cuius eſt illata. Quòd illud, in quod nihil confert agens, aut patiens, dixit in antecedẽtibus ꝑ eo, quod eſt, ille cuiuis eſt illata, per id, qđ nunc dictũ eſt, oſtẽdit, cũ mutaſſet, neq; amplius dixiſſet, nihil conferente agente, aut patiente, ſed pro his dixiſſet, illo cuiuis eſt illata, aliquando enim agere dicimus, aliquãdo pati: etenim ille, cuiuis eſt illata, egit, & vi paſſus eſt, dicimus. principiũ aũt dicit eſſe foris in illis, quibus vis inſertur, effectiuum: finalis enim cauſa, & cuius gratia ſoris exiſtens eſt in omnibus, quæ aguntur: ſi quidẽ omne agens agendi gratia, quod agit, quod eſt extra ipſum. Præterea, neq; erit in his, qui vi aliquid agunt, aut patiuntur, finalis cauſa: non enim ille, cuiuis ab aliquo inſertur, finem aliquẽ ſibi propoſitum habet, cuius gratia ab inferente vim cogitur. vim enim alicui inferenti, & hoc agenti finis aliquis propoſitus eſt, & propter illũ huic vim infert, ipſi vero nullus, violenta vero patientes ſunt, extra quos eſt effectiuũ principium, nihil in id, quod fit, conſerente eo, q patitur, & coagente: vt oſtendit fieri in nauigãtibus, cum à ſpiritu aliquo impulſi fuerint: & ab his, qui domini ſunt, deuictosq́; ducunt quacunque eis viſum fuerit. non aũt, ſi quis coactus ab aliquo mouere inſtrumentaliũ particularum aliquã motu aliquo conſerente ad id, quod vi fit, iam hoc cõferet ad id, quod vi fit. nõ enim ſi quis ab aliquo impulſus, crura mouẽs in aliquem incideret, aut aliquid deiiceret, iam diceretur ad id, quod fit conferre: ſed ſiquidem proprio impulſu, atq; ꝓpoſito hoc aget, iam vtiq; conferet. ſi vero per aſſuetam aliquam, naturalemq́; crurium tranſlationem moueretur. non item: quod dixit Ariſto. per id, Etenim principiũ mouendi inſtrumẽtales partes in huiuſcemodi actionibus in ipſo eſt, qui enim onera ex naui ſuijpſius manibus in mare propter periculum proijcit, non quia manus mouet, libens facit, ſed quia præeligẽs hoc agere, ita id agit. non item & qui propter voluptatem agunt, vi: quoniam ipſi, quæ agunt, propter voluptatẽ agunt, ſed non foris efficiens ipſum habent. iucundum enim tanquã finis, & intentio cauſa eſt, ſed non vt efficiens,

Quod propria ſit voluptas actioni, in qua ſit. Cap. 13.

QVod propria eſt voluptas actioni, in qua fit: & non eſt voluptas omnis eiuſdem ſpeciei, numero ſolo alia ab alia differens, voluptatũ vero effectiua differũt: ſed voluptates ſimiliter etiam inter ſe differunt, veluti & ipſarum effectiua, apertiſſime oſtendit Ariſtoteles, oſtendendo proprias actiones, in quibus fiunt voluptates, actiones, in quibus fiunt, adaugere. voluptas enim in exercendo geometriam actiones geometricas adauget, & in exercendo citharam citharisticas, tanquã habentes ad ipſas proprietaté interſeq; differentes, ac pariter ac actiones, in quibus fiunt. Si.n. eædem fuiſſent voluptates, non illa quidem illas, hæc vero has actiões adauxiſſet. Quibus enim propoſitum eſt pecunias accumulare quibus actionibus hoc eis adeſſe poſſe opinantur, has agunt, & quibus magis, magis tanq̃ quod vnum, idemq; aliquid à diuerſis actionibus acquiratur, quapropter ipſi propter diuerſa pecunias acquirũt & non magis propter, hæc quapropter illa, quæ opes diuitiasq́; comparandi vim habent. In voluptatibus vero non ita. non enim, vt ab omnibus voluptatis effectiuis, eadẽ aduenĩẽte voluptate, per quæ maxime fit, hæc quærunt: ſed veluti alijs exiſtentibus ijs quæ in diuerſis actionibus fiunt, eas quæ in his fiunt, expetunt, moleſtasq́; habent, & ægreſerunt actiones, voluptatesq́; ipſos ab hiſce actionibus abducentes: tanquam voluptates ſibi propoſitas impedientes, quia actiones, in quibus fiunt impediant: corrumpunt.n. ſe mutuo, quemadmodũ actiones, in quibus voluptates, ita quoque & voluptates, quæ in ipſis. Atqui ſi eſſent eiuſdẽ ſpeciei voluptates omnes: actionesq́; expeteremus gratia voluptatum, eſſent quam maxime expetendæ actiones, quę maxime voluptatem efficiunt. Si vero nõ ab ea, quæ fit, voluptate ipſas efficiẽtes actiones, ſed econtrario ab actionibus voluptates iudicamus, neq; propter voluptates actiones expetẽdæ erunt, neq; eiuſdem ſpeciei inter ſe erunt. Præterea, ſi quod facimus, in quibus dolore afficimur actionibus (ab operãdo enim eas deſiſtimus) hoc in ipſis facimus, quãdo quibuſdam alijs delectamur actionibus perſpicuum proprias eſſe actionibus illas, quæ in his fiunt, voluptates. Inſuper ſi temperatis quidem turpes actiones dolorem afferunt, voluptatem vero tẽperatæ, atq; honeſtæ, intemperatis vero oppoſito modo, non erunt quæ à turpibus eiuſdẽ ſpeciei cum his, quæ ab honeſtis. Non ſimile eſt hoc in pecunijs. nõ enim prudentibus, & temperatis lenocinia paupertatis cauſa, intemperatis vero opulentiæ: ſed etiã tẽperatis eiuſdẽ opulentiæ cauſa eſſent, ſi ipſa exercere perſerrent. in voluptatibus enim, non ſolum turpes actiones ſunt fugiendæ: ſed etiã præter hoc, ꝙ nullam ipſis afferãt voluptatem, ipſis etiam doloris ſunt cauſæ.

Quo pacto defendetur eſſe aliquod medium voluptatis & doloris. Cap. 14.

QVo pacto, ſi voluptas actio eſt habitus ſm naturam nõ impeditus, vt dixit in ſeptimo Ethicorum ad Nicomachũ, quæ vero impediuntur moleſtæ, poterit à voluptate doloris carẽtia ſeparari? in quibus enim actionibus erit? neque enim in nõ impeditis, neq; in eis, quas agimus impediti. Eadẽ vero difficultas ſequetur etiam ad dicta ab eo in vltimo de voluptate, per ea quæ dicit. Senſu vero omni erga ſenſibile operãte, perfectæ vero recte diſpoſito ad optimũ eorũ, quę illi ſubijciuntur: talis.n. maxime eſſe videtur perfecta actio, ipſam vero dicere agere, aut id, in quo eſt,

nihil

nihil differat. in vnoquoq; vero optima eſt actio optime diſpoſiti ad optimũ eorum, q̃ ſub ipſa: hæc.n. perfectiſſime erit, & iucundiſſima: in omni.n. ſenſu eſt voluptas: ſimiliter aũt & diſcurſu, & contẽplatione: iucundiſſima aũt quæ pfectiſſima: pfectiſſima vero ea, quæ bene ſe habentis erga ſtudioſiſſimum eorum, q̃ ſub ipſa. etenim ex his, & illis quæ ad hæc conſequenter dicuntur, dubitatio ipſa conſiſtit, & manet. Atqui videtur ipſis media quædam eſſe conſtitutio, voluptatis, & doloris: An primo quidẽ ſi in actionibus voluptates, & dolores ipſorũ ſenſuum & diſcurſus, & contemplationis, perſpicuum ꝙ, cum per hæc nõ operabimur, in neutro horum erimus: Interdum aũt neq; ſenſibus, neq; contemplatione operamur, vt in ſomnis, & abſq; ſomnis quietibus. Præterea, ſi in optimis actionibus ipſum iucundiſſimum: optimæ aũt actiones habituum optime diſpoſitorum, cum fiunt circa optima, quæ ſub eis ſunt: perſpicuum ꝙ niſi ambo ita ſe haberent, non amplius iucundiſſimæ fierent operationes. cum.n. pauca tranſgreſſio, & remiſſio eius, quod in vtroq; optimum eſt, fieret, adhuc iucundæ manerent, etſi nõ iucundiſſimę: ſi vero adhuc magis remitterentur, perſpicuum ꝙ ſine voluptate, atq; dolore actiones, quales ſunt quæ vtilis gratia fiunt viſiones & auditiones, & olfactiones, & tactus: ſicut cuſtodiendi aliquid, cognoſcendiúe gratia perſpicuè ſunt ꝙ neq; moleſtum habent, neq; iucundũ: vt ipſe dixit, declarans quales ſunt mediæ actiones, per ea, quæ appoſuit dicens. Quomodo igitur nemo continue voluptatem capit, aut defatigationem? cuncta.n. humana nequeunt continue operari: nec igitur voluptas fit, ſequitur enim actionem. Quædam vero delectant, cum noua ſint, poſterius vero non ſimiliter propter hoc ipſum. primo enim prouocatur diſcurſus, intẽſeq; agit circa illa, quemadmodum viſu inſpicientes: poſtea vero non fit talis actio, ſed neglecta: quocirca & voluptas hebeſcit. in talibus.n. remiſſionibus neglectiſq; actionibus, & voluptatis hebetudinibus quod moleſtia caret abſq; voluptate ſuenire licet. Quòd aũt quædam ſentimus, neq; voluptatem neq; dolorem capientes, dixit etiam in ſecũdo de Anima. De olfactu.n. & olfactibilibus in ipſo ſermonem habens, dixit, Praue enim odorat homo, & nullũ ſentit odorabilium abſq; moleſto, aut iucundo. ſi enim praue, quia ſola iucunda & moleſta ſentit perſpicuũ ꝙ in alijs ſenſibus, quibus non praue ſentimus, ſentimus vtiq; & nec iucunda, nec moleſta. Sed ſi & priuationes propriorũ vnicuiq; ſenſui ſenſibilium, ſentimus, perſpicuum, ꝙ horum ſenſus neq; cum voluptate, neq; cum dolore ſiet.

Quod imprudentia horum eſt ignorantia, quorũ prudentia eſt ſcientia. Cap. 15.

SI prudentia ſcientia eſt agendorũ, & non agendorum, erit & imprudentia ignorantia eorũdẽ, & imprudentes horum aliquod ignorantes, & circa hęc ementiti. ſi vero hoc, non omnes, qui in aliquo falſum dicunt, eo ꝙ decipiantur imprudentes erunt. nõ enim omnis cognitio, deceptione eſt circa agenda, vel non agenda. neq;.n. huius rei, ꝙ mundus huiuſce ſit figuræ, cognitio, aut deceptio de agendis eſt: neq; ꝙ ipſe ſit genitus vel ingenitus: aut finitus vel infinitus: aut vnus vel infiniti: neq; ꝙ aſtrorũ numerus vel par, vel impar ſit: neq; ꝙ ipſius mundi ſit illud quidẽ ſuperius, hoc vero inferius: neq; penitus eorum aliquod, quę ad cognitionẽ, contemplationemq́; ſolam conferunt. ſed ſi eſt circa hæc ſcientia, alterius virtutis, non aũt prudentiæ. ſimiliter aũt & deceptio circa eadẽ nõ imprudentia, ſed vitium quoddam aliud.

Quo pacto, ſi dolor omnis malum, non etiam voluptas omnis bonum. Cap. 16.

SI dolor omnis malum, contrariũ vero dolori voluptas, quo pacto nõ etiam ipſa omnis bonũ, aut omnis malũ? ſiquidem malo cõtrarium neceſſe eſt vel bonum, vel malũ eſſe. An ſiquidem vnius ſpeciei eſſet ipſa voluptas, omnis eſſet vel bonũ, vel malũ. quod ſi nõ ita ſe habet, ſed pariter ac actiones diuiditur, in quibus fit: quæ enim in bonis actionibus fiunt bonæ ſunt, quæ vero in flagitioſis malæ, ſicuti & cupiditates: cupiditatum enim quæ quidem bonarum bonæ, quæ vero turpium malæ: nihil vetabit dolori malo exiſtenti contrarias eſſe voluptates, illas quidem vt bonas, has vero vt malas: illas quidem, quæ cum ratione, & in bonis factas, vt bonas: eas vero, quæ præter rationem factas, & in turpibus, vt malas: erat enim malo contrarium, aut bonum, aut malum: labor vero non omnis malus: qui enim honeſtorum gratia fit, expetendus eſt. An oportet pariter & voluptatem dicere bonum, & dolorem malum. voluptatem enim omnem dicere quis bonum poterit: ſed eam quidem & ſimpliciter, & natura propria. quæ ſtudioſorum eſt: quę enim ſtudioſis bona, & mala ſui natura huiuſcemodi: hãc vero huic bonũ. qui hoc modo ſe habet, ſed nõ ſimpliciter. bonũ tales ſunt improborũ voluptates: illis enim bonæ, & expetendæ, nõ ſimpliciter. & dolores quoq;, qui in vere malis fiunt, ſimpliciter erunt mali, qui vero in nõ talibus, illis mali: nõ tamen etiã ſimpliciter. erit aũt quandoq; & bonus in hoc malo, vt in paupertate, & ægritudine: ea enim, quorũ ſtudioſus dolorem percipiet, mala.

Sub quo bonorum ſit voluptas. Cap. 17.

QVoniam bonorum, aliqua quidẽ honorabilia, quædam aũt laudabilia, alia vero potentiæ, alia vtilia, quæſitum eſt ſub quoniam horum voluptatem eſſe oportet. An ſiquidem omnes bonum, omneſq́; eiuſdem ſpeciei voluptates eſſent, de omni quoq; quærere oporteret, & ſub quo bonorum eſſent omnes. ſi vero nõ omnes bonũ, ſed actiones expetendas ſequũtur: non.n. eſt voluptas ipſa per ſe, ſed in aliqua actione fit, & fit per proprietatem ad actionem: non enim eſt ab alia actione voluptas eadẽ ei, quæ ab alia: quandoquidẽ corrumpunt multoties ab alijs actionibus voluptates eas, quæ ab alijs: qui enim vehementer delectatur voluptate à tibiæ cantu, & ſi aliquam actionẽ voluptuoſe agens aſſequutus fuerit, tibias audiens, actionem, quam præ manibus habet, & voluptatẽ, quæ in ipſa eſt derelinquens, tibia canenti mentem adhibet, tanquam ꝙ voluptate à tibię cantu delectetur, alia ab his, quæ ante hunc agebatur, exiſtente. Si vero aliæ in alis, differentibuſq́; actionibus factæ, & actionibus, in quibus fiunt, ſunt propriæ, perſpicuum quod pariter ac ipſæ diuidentur: vt expetendarum quidẽ expetendæ, fugiendarum vero fugiendæ ſint. pariter aũt ac illę diuiſæ, perſpicuum & quod ſub illa bonorũ ſpecie erunt, ſub qua & actiones, quibus ſunt propriæ. ſi enim fuerint actiones laudabilium, ex quibus ſunt quæ ſm virtutem, erũt & ipſæ eiuſmodi, ſi vero bonorum tanquam potentiarum fuerint, quales ſunt quæ circa nutrimentum, atq; venerea, & ipſæ in eadem erunt bonorũ regionę.

Cur maxime importunos dixit eos, qui in voluptate finem ponunt, in primo Ethicorum ad Nicomachum. Cap. 18.

CVur maxime importunos dixit eos, qui in voluptate finem ponũt, in primo Ethicorum ad Nicomachũ? An quia felicitatem in corporeis fruitionibus ponũt in quibus & mundana, & pecudes, ſunt importuniſſimi. propterea quia apud quos ſola voluptas expetenda & labor propter ſeipſum fugiendus, neque honeſtum propter ſeipſum expetendũ, neq; turpe propter ſeipſum fugiendum, Præterea, ſi ſola voluptas eſt expetenda, & omnia voluptatis effectiua: ergo erũt illa bona: & ſi quæ laboris ſunt effectiua fugienda: ſunt aũt interdum bona, & honeſta laboris effectiua: erunt bona, & honeſta aliqua fugienda, quales ſunt & operationes ſm fortitudinem. Inſuper iuxta quos nihil ſui natura honeſtum eſt, neq; turpe: videntur aũt quædam huiuſmodi propter hominum præſumptiones: ob quas, cum nõ ſit turpe ſui natura, turpe, vt malum, vitabimus, voluptatibus ipſis damnum maxime inferemus: cũ qui turpe vitent, ab eis abſtineant, quod nullum irrationalium facit: quare erit nobis ad malum rationales eſſe. Dicere vero, ꝙ neq; ipſi turpes voluptates opinamur expetere: ſiquidem ita, & propter hoc dicerent: quia turpe propter ſeipſum fugiendum eſt, recte quidem dicerent: non tamen etiam ſeruarent laborem ſolum fugiendum propter ſe eſſe, Si vero non propter ipſum turpe, ſed quia in talibus multę quædam à legumlatoribus ſtatuuntur: ſiquidem recte, eſſent iterum ſui natura turpia mala: ſi vero non recte, hoc eſt dicere multã ineſſe hominibus, quia ſint rationales, ſiquidem propter rationem, quæ non ſunt mala, mala opinantes, priuantur propter ipſa ab his, quæ tanquam vere bona ſunt. Dicere vero omne, quod expetimus, vt iucundum nos expetere atq; hoc vti ad huius perſuaſionem, quod voluptas maximum ſit bonum, non verum: ſiquidem vnũquodq; eorum quæ expetimus, vel vt honeſtum, vel vt vtile, vel vt iucundũ. expetimus. Dicere vero & vtile iucundum eſſe falſum. ſæpius. n. quod aperte iucundum non eſt expetimus: & ſi contingat etiam honeſto, quatinus honeſtum eſt, & iucundum eſſe: ſed non quia iucundum ipſum expetitur: quandoquidem à turpi ſæpius iucundo exiſtente auertimur, aufugimusq;. quod ſi hoc propter turpe aufugimus, & propter honeſtum iucundum expetemus. Sed etiam dicere nihil eſſe ſui natura honeſtũ, neq; turpe, ſed ſm proprias præſumptiones hæc dici, interrogareq; ratione aliqua honeſtum ipſis oſtendi, ſimile eſt ac interrogare rationem, ꝙ aliquod ſit album: nullum. n. hui natura manifeſtum, fide ex rationibus indiget. manifeſtũ aũt oĩbus non orbatis hoc animæ oculo, ꝙ hæc cognoſcuntur, eſſe aliquod. ſ. honeſtũ, ac turpe. Quod aũt natura nobis inſit turpia, atq; honeſta cognoſcere, perſpicuum eſt in turpibus, non tantummodo his quæ fiunt, ſed etiam his, quæ dicuntur, erubeſcere, veluti aliquid patientes: & hoc videre licet etiam in paruulis adhuc pueris fieri: hi. n. ſæpius erubeſcunt, veluti in turpibus quibuſdam.

Quod non ſint eiuſdem ſpeciei voluptates ipſæ. Cap. 19.

QVæ inter ſe eiuſdem ſunt ſpeciei non ſui inuicem corruptiua: nequ. n. album ab albo, quatinus albũ corrumpitur, neq; nigrum à nigro, neq; calidũ à calido: voluptas vero à voluptate eſt corruptibilis: quandoquidem voluptates ab his, in quæ vehementer incumbimus, corrumpunt eas ab illis, in que minus incumbimus: in theatris ſiquidem voluptas quæ ab audiendo aliquem recte, comœdiam agentem, corrumpit eam, quæ à conſtituendo bellaria prodit. Si vero iam quod cõtrarius voluptati dolor facit, hoc ab aliquo alio voluptas facit, non erit ipſa eiuſdem ſpeciei, vt numero ſolum differant. Præterea voluptates propriæ actionibus, in quibus fiunt, ipſarum fines exiſtentes, cum inter ſe ſpecie actiones differant, erunt etiam voluptates diuerſæ inter ſe ſpecie: Inſuper, ſi intemperati voluptati non eſt poſsibile temperatum aſſentire, neq; ei, quæ temperati intemperatum, non erũt eiuſdem ſpeciei inter ſe voluptates omnes: atqui primum, igitur ſecundum.

Quod non oportet vbiq; vtile quærere. Cap. 20.

IN omni actione, & omni diſciplina vtile expetens, nihilq; volens diſcere, facereúe quod non eſt vtile, hic interimit eſſe aliquid propter ſe bonũ, atq; expetendum quandoquidem vtile alicuius alterius gratia fit. cui ſit vtile: quod vero alicuius alterius gratia fit, ab illo, quod expetendum ſit habens, habebit ab illo & quòd ſit bonum: quodcũq; vero vtile boni alicuius eſt effectiuum; ſitq; iccirco quia illius eſt effectiuum. Sed ſi quod per ſe bonum, expetendumq; magis eſt bonũ, quàm quod ab alio bonum habet, vtile ĩ omnibus expetens, interimit eſſe aliquid bonum proprie, atq; per ſe. Inſuper. qui vtile ſolum bonum eſſe dicit, & expetẽdũ, interimit eſſe aliquid vtile. ſi enim vtile, vt boni effectiuum, eſt expetendum, & bonum eſſe habet ab eo, qđ gratia ipſius fit: nihil autem tale eſt iuxta quos ſolũ vtile expetendum eſt, non erit vtile, ablato eo, propter quod id, quod fit ab ipſo vtile, habet qđ ſit expetendũ. ſi. n. vtile vtile fuerit, quia vtilis alicuius boni eſt effectiuum, erit omne, quod ab vtili fit, vtile, ꝙ eò ꝙ vtile ſit, ad aliud rurſus relationem habebit. ita vero in infinitum progredietur. ſemper enim vtili, quia aliquid facit, vtili exiſtente: quolibet vero, quod ab vtili fit, & ipſo exiſtente vtili. hoc vero ita ſe habẽte, neq; vtile amplius vtile maneret, non exiſtente vltimo aliquo, quod quia propter ſe expetendum, atq; bonum eſſet, & his quæ ipſi conſerunt, & ſunt pro ipſo vtilia, ꝙ ſint huiuſcemodi præberet. Sicut enim non eſt expetendum quod fit, neq; quod pro ipſo fit vtile erit expetendum. ſic autem vtilium nullum pro vtili aliquo, quod expetẽdum ſit haberet: eò quòd nullum eorum, quæ ab ipſis fiunt, ꝙ ſit expetendũ propter ſe habeat. Si itaq; abſurdum eſt hoc interimere, eſſe. ſ. aliquod bonum: interimitur enim iuxta dicentes oportere ſolum in vtile incumbere, vt oſtenſum eſt abſurdum quoq; etiam dicere nihil eſſe vtile: quod & ipſum interimunt qui in vtile ſolum incumbendum eſſe dicunt: abſurda vtique hæc opinio fuerit. Ad hæc autẽ, ſi vtilia quidem nobis auxilio ſunt ad neceſsitates, & perturbationes, & caſus in vita: finẽs vero non perturbari, ſed nihil perturbatos actiones aliquas agere, quæ propriẽ ſint hominibus & liberorum actiones: mancipiorum enim eſt omnia cum fecerint ne perturbentur, in poſterum in ocio, & ludo eſſe ſm nullam actionem precio dignam agentes. Vt enim abſurdum eſt Deorum actiones, aut rei ipſis vtilis gratia fieri dicere, cũ nullo huiuſcemodi indigeant, ſed extra omnem neceſsitatem, paſsionemq; ſint, aut in ocio, & ludo finem ipſis ponere: abſurdum pariter & hominibus finem eſſe dicere ſtudioſarum actionum, totiuſq; vitæ ocium, & ludum. Etenim ſi omnes à cæteris aliis

animali-

aĩalibus diſtamus quia ſcientiæ capaces, ſenſumq́; veritatis habeamus: perſpicuũ, ꝙ & finis nobis erit in actionibus quæ ſm ea fiunt, quò hões ſumus: hões aũt maxime ſumus, quo à cęteris alijs animalibus diſtamus: hęc aũt ſunt ſcientia, & veritas, quæ neq; in ocio, & ludo, neq; in expetendis propter vtile poſitæ ſunt.

De verecundia. *Cap.* 21.

DIxit quidem & in Secundo Nicomachiorum ꝙ paſsio eſt, nõ aũt habitus, neq; virtus: dicit quoque & in Quarto, & oſtendit ꝙ eſt paſsio, per verecundiæ definitionem, & per accidentia ijs, qui verecundantur. Sed ibi quidem laudabilem ipſam paſsionem dixit: hic vero iuuenibus ipſam expetendam eſſe ait: quia ætate facile ad peccata labili ſe habente, verecundia ipſorum plurimis eſt impedimento: ætate vero progredientibus alienum in poſterum ipſam eſſe dicit, eò ꝙ propter verecundiam metus ſit infamiæ: infamię vero metus ſit vel in his qui jam ſceleſti euaſerunt, vel qui ſunt euaſuri, vel qui apparent: inter quos non amplius ſunt ętate progredientes & virtutes habentes actiui: facile.n. ipſis eſt vitare & quæcunq; quidem turpia non ſunt, videntur autem & ipſa infamiæ eſſe cauſa. Aequum itaque eſt de hoc diſtinguere: & eò maxime, quoniam ſcimus nos ipſos hanc ætatem natos multorum, ſæpeq́; puduiſſe. Si igitur diceretur oportere infamiam deſpicere, non eſſet nobis verbis opus. quoniã autem non eſt hoc id quod dicitur. ſed conſtat quidem infamiam vitari oportere: ſiquidem gloria, & honor exteriorum bonorum maximũ: dicitur quoq; non item infames eſſe, qui turpe aliquid neq; faciunt, neq; facturi ſunt; diceremus aliquid ad ea, quæ dicta ſunt ĩ quibus ſcimus nos ipſos puduiſſe. non enim videtur infamia in his, quæ non recte aguntur, tantũmodo fieri, ſed etiam in his, quorum ſuſpicio haberi poteſt, & accuſatio, quę maxime apud ignorantes emergunt. quod ſi fit & in talibus infamia aliqua, non excluditur ille. qui nihil turpe fecerit, quin poſsit infamiam pati: quam infamiam ſi timere opus eſt, quæ nõ minus ex accuſationibus quã actionibus gignitur. infamiæ vero metus eſt verecũdia, non erit res à paſsione aliena, neq; in probis, & ætate adultis, nec etiam ſm ipſum Ariſtotelem dicentem: ſi quidem opus eſt vitare, timereq́; infamiam: hoc aũt eſt verecundia. Inſuper apud eos, qui honeſte, caſteq; viuunt. quia apud ipſos turpia omnia accuſationẽ ſubeãt, maior in ipſis eſt infamiæ metus, magisq́; ipſam vitãt, & idcirco accidit hos pudere maxime, qui turpia vehementer odio habent. verecundia enim non videtur eſſe ſimpliciter infamiæ metus, ſed multo prius à turpibus alienatio. propter quam, qui ita ſe habent, timent ſui ipſorum infamiam. ꝙ ſi huiuſmodi eſt pudor, non amplius ſimpliciter paſsio fuerit, ſed habitus quidam, ac diſpoſitio quam prędicta inſequitur paſsio. Illorum igitur, qui ętate progrediuntur, eos quidem, qui turpia nõ vitãt, neq; omnino cognoſcet aliquis pudere. per aſſuetudinem.n. eorum, quæ ab ipſis aguntur, deſpiciunt ſui ipſius infamiam: qui vero ab huiuſcemodi liberi, puriq́; ſunt, tunc verecundantur magis quanto & ſeipſos perſuadent turpiorem rem eſſe hanc ætatem natis in rebus turpibus infamiam, quàm iuuenibus.

Quod virtutes ſe ſequantur. *Cap.* 22.

QVòd ſe ſequantur morales virtutes oſtẽdẽdum & ab electione. ſi enim virtus pręcipue electione iudicatur: recta vero electio ex prudentia ſequitur: conſulere enim prudentiæ, & moralis virtutis: ſiquidem oportet ab eo, qui recte conſulit, rectam poni intentionem, ob quam de his quæ ad eam conferunt, conſulit: terminatur.n. intentio à morali virtute: quod enim appetimus, de eo conſulimus: dicentium vero rerum deſideriũ à morali virtute, vt dixit Ariſtoteles: non eſt electio recta ſine prudẽtia, neq; ſine virtute: illa enim finem, hæc vero ea, quæ ad finem, agere facit. Præterea, ſi neceſſe quidem quamcunq; virtutẽ moralem habentem prudẽtiam habere ſiquidem virtus moralis effectiua eſt eorum, quæ prudentia rectaq́; ratione ſunt terminata: neceſſe quoq; & prudentiam habentem moralem habere virtutem: ſiquidem prudentiæ proprium eſt quærere, quonam modo decentem poſsibile ſit aſſequi intentionem: quam terminare moralis eſt virtutis: ipſa.n. appetitiuæ facultatis virtus eſt: hoc enim prudentia, & verſutia differunt: ꝙ prudentia quidem ea, quæ ad rectam tentionem conducunt, inuenit, & inquirit, verſutia vero, ea quæ ad caſualem.

Quo pacto, ſi voluptas iuxta Ariſtotelem actus eſt habitus ſecundum naturam, non impeditus, non erit etiam fœlicitas iuxta ipſum voluptas.

Cap. 23.

SI eſt actio ſm naturam vnicuiq; non impedita, voluptas: hanc aũt omnia appetunt. idcirco iam & finis ipſa voluptas, atq; ita viuere: à quo.n. & quod abſq; impedimẽto, illud eſt in cauſa ita viuendi: ſi inquã voluptas cauſa eſt agendi ſine ĩpedimẽto, in illa erit maxime præcipuum bonũ: quod ſi nõ voluptas, ſed aliud aliquid, illud erat huiuſcemodi vitæ. quare ſi ita operandi in hominibus cauſa maxime eſt ipſa virtus: conferre enim aliquid videntur ad id, quod ſine impedimento & ea quæ à fortuna: illa in cauſa erit hominibus præcipue huiuſcemodi vitæ. quare & ſi eſſe felicem homini poſitum eſt in ſuis actionibus ſm naturam, per quam homo eſt, ſi abſq; impedimento fiant, virtus vtiq; & maxime fiat felicitatis cauſa, & proprias homini actiones agendi exiſtens cauſa, & eius ꝙ ſine impedimento. Inſuper ſi voluptas actus eſt, tanquam ſequens actum hoc modo factum, vt oſtendit in vltimo Ethicorum, voluptas quoq;, actum hoc modo factum ſequens, ſignum magis erit adeſſe ipſum feliciter degere ita agentibus, non aũt ipſa felicitas: actus enim voluptas dicitur ab Ariſto. non quòd ipſa propria ratione ſit actus, ſed ꝙ in actione eſſe habeat, & nõ poſsit abſq; ea fieri. quocirca ſicut ꝙ actus ſit non impeditus habet, ſic habebit & ꝙ ſi felicitas: actus autem eſt non impeditus: eò ꝙ talem ſequatur actionem. & felicitas eſt, eò ꝙ felicitatẽ ſequatur, & ſit ſignum præſentiæ ipſius. quantum vero ad agendũ ſine impedimento virtutibus indigemus, per quas, huiuſcemodi oportet agere actiones, tantum deficit & ſm virtutem actio, eò ꝙ plus in ſeipſa habeat. Quòd igitur ſeruiles homines felicitatem in corporeis voluptatibus, & fruitiua vita ponant, ſufficienter ipſe oſtendit & per hoc, quia mancipia, & pecudes talem vitam approbant, inſuper & per Sardanapalum. Quòd vero neque in actionibus ſecundum animam actiones ſint gratię voluptatis, ſed voluptas actionum, perſpicuum. ſi enim & quam maximæ iucundæ actiones ſecundum virtutem ſunt, non autem voluptatis gratia expetuntur, ſed e contrario, actiones enim ſecundum virtutem expetimus, & ſi doloris, & laborum cauſæ ſint quandoque, vt in actionibus ſecundum

fortitudinem accidit: turpes vero voluptates nunqam expetere rationabile eſt. quare, ſi actiones quidem ſecundum virtutem expetendæ, & ſi cum dolore fuerint, qui contrarius eſt vnluptati: voluptates vero nunquam expentendæ ſunt contrario virtuti, atq; boneſto: perſpicuum, ꝙ voluptates propter eas, quæ in actionibus ſecundum virtutem fiunt, expetimus, & propter actiones buiuſcemodi. Maxime vero boc diiudicari poterit, ſi naturam ſicuti, perpenderimus, & deprehenderimus vtrũ vtrius gr̃a natura nobis ſtatim genitis dedit, actionem propter voluptatem, aut voluptatẽ propter actiones. atqui notum eſt voluptatem animalibus propter actiones à natura datam eſſe, ſi ſeruari debent. impoſſibile.n. eſt ipſa nõ alita viuere. quocirca in cibarijs voluptatem ab ipſa habemus, propter quam voluptatem & non præſens cibum quærimus, & præſenti vtimur, occupationem à melioribus factam interdum per hanc conſolantes. omnino enim abſurdum eſt dicere nos ali, non vt propter ipſum ſeruemur, ſed pro voluptate, quæ eſt in ipſo. Sed & voluptatem, quæ venereis rebus aduenit, ſi quis naturaliter inquirat, nnn alterius gratia inueniet diſſeminatam, niſi filios procreandi: vt à voluptate incitata animalia ad coniunctiunem non ſint ſigna: quæ animalibus æternitatis in ſpecie cauſa eſt: per quam & ipſum mundum ſimilem ſibi ipſi manere cõtingit. ſi vero manifeſte ĩ his voluptates animalibus actionum gratia fiunt, & in alijs naturalibus actionibus ſic ſe habere rationabile eſt. Quòd aũt in quibus vna eſt boneſtum, atq; voluptas, honeſtum non voluptatis gratia expetendum, ſed voluptas honeſti perſpicuum, vt meminimus iam ex eo, ꝙ ſi voluptatis, gratia expetendum eſſet ipſum huneſtum, quaſi illa quidem finis, & propter ſe expetenda eſſet, quaſi vero voluptatis effectiuum honeſtum ipſum expetendum obtinẽs pariter atque honeſtum turpe fieret expetendum: qm̃ & hoc voluptatis effectiuum: quibus.n. expetẽdum, vt effectiuis, his quod fit ab ipſis, electionis mẽſura. aut.n. non opus eſt dicere quaſdam fieri & in turpibus actionibus voluptates, ſed in ſolis honeſtis: aut ſi non hoc verum, expetendum erit & turpe, ſimiliter ac honeſtum: ſi aduenĩes ab ipſis voluptas electionis ipſorum cauſa eſt: quod ſi hoc abſurdum, conciliare nobis actionem omnem turpem, tanquam non minus honeſta expetendã, & ſi magis ipſa, & Pluribus voluptates paret neq; boneſtũ erit propter voluptatem expetendum, tanquam illius effectiuum. Si veru oportet quidem eſſe, & vel propter voluptatem honeſtum expetendũ, vel propter honeſtum voluptatem: non eſt autem boneſtum propter voluptatem: erit vtiq; volnptas expetendũ ab honeſto aſſumens. non.n. idem poſsibile eſt dicere eſſe honeſtum, atq; voluptatem, in quibus vnà exiſtunt, ſimulq́; mutuo ſunt: ſi enim idem ipſis eſſet eſſe, & conuerti ipſa inter ſe, neceſſe eſſet vt omne honeſtum, in eo ꝙ honeſtum eſſet, & iucundum eſſe haberet, & omne iucundum ſimul & iucundum eſſe, & honeſtum. Si vero falſum eſt dicere omnem voluptatem honeſtum eſſe, eò ꝙ non minus videantur voluptates in turpibus actionibus factæ neq; in honeſtis actionibus voluptates factæ eædẽ erunt actionibus in quibus fiunt. dicere.n. tum voluptates ſolas propter ſe expetendas: aliorum vero expetendum vnũquodq;, quatenus ad volnptatem aliquid confert, eatenus & ipſum expetendnm habere: tum vero honeſtum quidem expetendum eſſe dicere, tãquam voluptatis effectiuum, non item etiam & turpe dicere expetibile fieri propter voluptatem, quæ ab ipſo fit non conceſſa dicẽtium eſt, ſed inſcite ea negantium, quibus aſſentium propter electiones ita ſe habere. nullus enim, niſi boc modo ſubornatus, ita abſurdã tuetur opinionem. dicere.n. voluptates in boneſtis actionibus factas, & ſynceras eſſe, & impermiſtas contrarijs doloribus, & propter hoc & effectiuas ipſarum actiones ipſum expetendum habere: eas vero, quæ in turpibus, paucũ habentes delectabile, multa habere, & pleraq;, quæ dolorem afferant: quocirca neq; actiones eſſe tales expetendas, cum effectiuæ doloris magis, ſint q̃ voluptatis, quo pacto, nõ diſtinguentium eſt voluptates pariter ac actiones, in quibus fiunt, & non eiuſdem ſpeciei ſeruãtium? ſi.n. quæ quidem in hõneſtis huiuſcemodi, qnæ vero in turpibus huiuſcemodi erũt vtiq; & honeſta, & turpia voluptatum differentiæ cauſa. non enim à voluptatibus ineſt actionibus ipſum expetendum, ſed, ab actionibus voluptatibus. & erunt aliæ quidem ſpecie, quæ ab honeſtis, aliæ vero quæ à turpibus ſiquidem oẽs quidem, quæ ab honeſtis puræ, & impermiſtę, nulliuſq́, pœnitentiæ, aut doloris cauſæ, talibus actionibus ſpecificatæ: omnes vero, quæ à turpibus, miſtæ, & in pœnitentia. ita vero ſe habentibus ad actiones voluptatibus, prę manifeſtum, ꝙ non à voluptatibus actionibus ipſum expetendum, ſed ab actionibus voluptatibus: illis.n. expetendum, his vero ſugiendum: ſiquidem fugiẽdæ eæ, quæ plus moleſti, quam iucundi obtinent: tales vero omnes, quæ in turpibus actionibus.

Quo pacto virtutes ſint propter ſe expetendæ. Cap. 24.

ET quonã modo aliquis virtutes, actionesq́; ſm ipſas propter ſeipſas expetẽdas eſſe diceret, ſiquidem propter immoderatarum paſsionum remotionem a nobis ſunt expetendę? Si.n. Fnrtitudinem expetimus, vt moderari timores, ac audacias poſsimus: Temperantiam vero, vt per tactum dolores, & vnluptates: expetimus etiam & aliarum virtutũ vnamquanque, aut in paſsionum quarundã moderationibus, aut in actionibus: Liberalitatem.n. & Magnificentiam, vt moderari poſsimus actiones, quas in dandis, accipiendiſq́; pecunijs agimus. Magnanimitatem vero, ac Gl̃iæ cupiditatem in cõmenſurata, dignaq́; honorũ electione: Manſuetudinem etiam in irarum commenſuratione: expetimus quoq; & iuſtitiam, quia cõicationis, & ſocietatis, quæ natura nobis ineſt eſt conſeruatiua: natura.n. cõicabiles, & ciuiles ſumus. quẽadmodum.n. non propter ſeipſam expetenda eſt & Aedificatoria, qm̃ expetẽda ſunt quę ab ea fiunt: neq; Luctatoria propter ſeipſam eſt expetenda, eo quia recte luctandi ſit effectiua: neq; virtutum aliqua propter ſe expetenda erit, ſi expetendũ in ipſis eſt pp ea, quę proter ipſas fiũt, An ſi aliud quidẽ eſſet id, pp quod dicimus virtutum vnanquáque eſſe expetendam, aliud vero ipſa virtus, merito interimeretur eſſe ipſarum vnamquanq; pp ſe expetendam. ſi vero eſt vnaquæq; virtutum, eo ꝙ in hoc eſſe habeat, pp quod eſt expetenda, dicetur vtiq; rationabiliter virtutes eſſe propter ipſas expetendas. Sicut enim ſi eſſet Aedificatoria domus, propter quam eſt expetenda, eſſet vtiq; propter ſe expetenda: ſic & virtutum vnaquæque, ſi eſt illi eadem propter quod eſt expetenda, erit propter ſe expetenda. Et adhuc magis, & manifeſtius, ſi vnumquodq;, quod ſm ipſas expetendum in ſe ipſo habet, & nõ propter relationem ad aliquid aliud, vt domus, propter quã Aedificatoria habet ipſnm expetibile

propter

propter defenſionem enim hyemis, atq; æſtatis ſb ipſa factam. Quòd aũt virtutes his eædem, propter quæ expetendas ipſas dicimus, perſpicuũ eſt ex hoc, eſſe quidem eas paſsionum, actionumq́; mediocritates, Fortitudinem quidem terroris, & audaciæ, Temperantiam vero doloris, voluptatiq́; tactus, Liberalitatem aũt dandi, ſumendiq́; pecunias. eadem quoq;, & in alijs ratio. Quare ſi in his eſſe ipſis eſt, propter quæ ſunt expetendæ, erunt vtiq; propter ſeipſas expetendæ: & adhuc magis propter ſeipſas, qm̃ non propter aliud aliquid à nobis expetendæ ſunt mediocritates, quæ circa timores, & audacias, ſed propter ſeipſam vnaquæq;, quod enim in ſeipſo, ſuiq; natura expetendũ obtinet, hoc propter ſeipſum eſt expetendum: tales vero ſunt mediocritates, quæ circa, actiones nobis naturales. His aũt ſic ſe habentibus, ſi ac hominibus quidem ſalus ciuilis ſocietatis, domeſticæq́; gubernationis nõ propter ſeipſam, ſed propter aliud quid expetẽda, neq; vtiq; Iuſtitia, cum ſit horum mediocritas, in quibus eſt prædictorum ſalus, erit propter ſeipſam expetenda. ſm quos hoc eſt iuſtitia, ſi vero ſocietas, & ſalus huius propter ſeipſam ab hominibus eſt expetenda, demonſtrabitur vtiq; & iuſtitia propter ſeipſam expetenda, quatenus eſt mediocritas, & æqualitas, in legibus, ſæquiq́; contractibus, in quibus eſt ſalus ciuilis primæq́; ſocietatis. At vero ꝙ propter ſe expetẽda hominibus ſit ipſa ſocietas noſſe facile eſt & ab hoc natura ipſis ineſſe ſocietatẽ. cuius rei manifeſtiſsimum indiciũ hoc maximę ab alijs animalibus hominem differre, ꝙ ſolum ipſi vtile eſt in mutua ſocietate: ipſius.n.proprium ratio eſt: huius vero vſus; ad ſignificationem his qui prope, propriarum cogitationum, atq; paſsionũ. Perſpicuum aũt hoc & ex eo, ꝙ neq; paululum viuere poteſt homo, cũ ſolitudinem nactus fuerit. Quia vero in ſocietate eſt eſſe homini, ratioq́; huius eſt cauſa: optima vero & perfectiſsima ſocietatum. quæ per rationem fiunt, ciuilis eſt: ab optimis aũt ſm naturam vnicuiq; iudicium erit: vtiq; homo res rationalis: ita vero & ciuilis: & ſeruate etiã huiuſcemodi ſocietatem ſibi maxime ſm naturam erit, & propter ſe expetendum: tale vero iuſtitia eſt.

Diſcurſus, vnde nam virtutum inuentio, & conſtitutio. *Cap.* 25.

QVoniam felicitas hominibus intentio eſt: oporietq́; omnia agere, vt hanc acquiramus, tãquã finem, noſtrorumq́; bonorum maximum: impoſsibile aũt agere aliqua, tanquam ad aliquid adminiculantia, aut omnino ea cognoſcere. quibus poſsibile eſt intentionem aliquam aſſequi, ignorata intentione: principium.n.inuentionis eorum, quæ intentioni adminiculantur, & earũ, quæ illius gratia fiunt, actionũ, eſt intentionis cognitio. propter quod & moralis philoſophiæ principium eſt cognoſcere quid nam eſt felicitas, cuius gratia nos omnia agere oportet: quæſiuimus quid nam ſit felicitas: inuenĩẽteſq́; vniuſcuiuſq; entium bonũ eſſe in propria actione, ea, quatenus huic ipſi eſt eſſe quod eſt, ſi recte fiat: in his.n.quæ natura conſiſtunt, hoc modo ſe habet: ſed & in his, quæ arte: quandoquidem ars naturam imitatur: equi enim bonum huiuſcemodi, ſiquidem eſt propriũ ei opus, quà equus eſt, currere: bonum aũt ipſi eſt bene currere: eadem quoq; ratio & in cane: ſiue.n.cuſtodire, ſiue venari canis eſt opus: ſiue horum quidem hoc, illorum vero illud, & bonum ipſis eſt in hæc bene agẽdo: ſed & ædificatori bonum, & finis in bene ædificando qm̃ & opus ipſius eſt ædificare: & quoniam in vnoquoq; finis actu, & opere, à propria virtute adipiſcitur, vniuſcuiuſq; finis erit in agendo proprium finem ſm virtutem, ꝙ ſi hoc, erit & hominis bonum, & finis in agendo ſm virtutem propriam actiones, qua homo eſt. atqui actiones hominis propriæ ſunt, qua ſm rationalem animam fiunt: hominis.n.eſſe eſt in viuendo, & ſm rationalem animam operando. quod ſi hoc erit & ipſi finis in operando ſm virtutem rationalis animæ. quare erit & ipſa felicitas: qm̃ ipſa eſt hominis bonum, & finis, actio ſm virtutem rationalis animæ: hoc addito, in vita perfecta: nullum enim perfectum in imperfecto: & etiam eius, quod in præcipuis, eò ꝙ inſtrumentis pręcipuæ, conſultæq́; actiones indigeant. Cum autem hæc ſit intentio perſpicuum ex ipſius inuentione, & cognitione neceſſarias eſſe ad felicitatis acquiſitionem rationalis animæ virtutes. Quærentes autem quænam ſint, merito primũ deueniemus ad inſpiciendũ quæ nam ſit rationalis anima, qm̃ huius virtutem quærimus. Duplex autem rationalis potentia inuenta eſt: illa quidem per ſe irrationalis, rationalis vero, quia rationi parere poſsit & à ratione corrigi: talis enim eſt in nobis anima appetitiua: hæc vero rationalis eſt, eo quod ipſa in ſeipſa rationem habeat. Et eſt vtrinſq; iſtarũ potentiarum propria quædam actio, & virtus, per quam ipſum bene in propria actione fit. Appetitiuæ.n.operationes, & ſm paſsiones motus: virtutes vero, quas morales vocamus ab eo, ꝙ per mores quoſdã innaſcũtur, Diſcurſiuę vero, actiones quidem cognitiones naturæ generabilium, omniũq́; eorum, quæ aliter ſe habere contingũt: virtus vero, qua veritas, quæ in his eſt, cognoſcitur. Intellectualis aũt, actio quidem æternarum ſubſtantiarum cognitio: virtus vero, per quam horum vera fit cognitio. Ita vero diſtinctis virtutibus quid eſt vnaquæque, & quod eius opus, & qđ ad felicitatem emolumentum ab operibus, actionibuſq́; vtriuſq; rationalis potentię inuenit, Opus igitur appetitiuæ quidẽ facultatis actiones circa voluptates, atq; dolores, illas quidem expetentis, & perſequentis, ab his vero auertentis. Et qm̃ nata eſt in huiuſcemodi oĩbus in quibus exceſſus eſt, & defectus, in cõmenſuratio quidem corruptiua eſſe eius, qđ in vnoquoq; bene: tale aũt exceſſus eſt, atq; defectus. cõmenſuratio vero conſeruatiua quidem eius, qđ bene, & effectiua, vt perſpicuũ eſt in exercitationibus, & cibarijs, exercitationum.n.exceſſus, atq; defectus boni habitus, qui virtus eſt corporis, ſunt corruptiua: cõmenſuratio vero ipſorum, & mediocritas, & effectiua ipſius, & conſeruatiua: qđ eſt id, quod ĩ ipſis bene. ſed & cibariorum rurſus exceſſus quidem, & defectus ſanitatis ſunt corruptiui: cõmenſurationes vero effectiuæ, ac conſeruatiuę: Ita vero & in paſsionibus ſe habet, & circa ipſas actionibus, exceſſus.n.ipſarum & defectus ipſius bene, quod in ipſis eſt, ſunt corruptiui, cõmenſurationes vero effectiuæ, ac conſeruatiuæ. & qm̃ ipſum bene in oĩbus eſt propria virtus, & omne, quod ſm virtutem fit, accidit virtutes circa hæc actionũ, paſsionumq́; cõmẽſurationę conſiſtere. Temperantia.n.corrumpitur quidem à voluptatum exceſſu, atq; defectu, harum circa quas nata eſt virtus quidem temperantia fieri: vitium vero intemperantia ac ſtupiditas: ſeruatur vero, & conſtat ex horum ipſorum mediocritate, & cõmenſuratione. Sed & fortitudo conſiſtit quidẽ ex mediocritate, cõmenſurationeq́; circa timores, & audacias: ab exceſſu vero, & defectu horum ipſorũ corrũpitur. Vt aũt in his, ita & in

reliquis ſe habet. Quare ſi in his ipſum bene in mediocritate actionum, paſsionumq́; conſiſtit. ipſum vero bene in vnoquoq; ſm propriam virtutem: erunt ſm hęc virtutes in mediocritate prædictorum: non ſimpliciter, neq; temere medio in his aſſumpto, ſed vt oſtēſum eſt ſm rectam rationem, & ex prudentia terminato: eritq́ue ſm appetitiuam animam fęlicitatis pars in recte ſactis actionibus à virtutibus circa paſsiones, atq; operationes poſita. Præterea quoq;, ſi hominis virtus eſt, à qua bonus homo fit: etenim in alijs omnibus vnumquodq; bonum eſt, & fit ſm ſui ipſius virtutem: bonus vero homo fit. & eſt, qui neq; in paſsionibus immoderatus, neq; in actionibus circa ipſas: erit & ex hoc illud oſtenſum moralem virtutem in prædictorum conſiſtere mediocritate. actiones enim quę circa paſsiones, & actiones, cum per mores moderatæ fuerint, ita, vt aſſueti in honeſtis quidem actionibus voluptatem, in contrarijs vero dolorem percipiant, quod fit in medij, quod in ipſis eſt, inuētione, atq; electione, virtutis ſunt effectiuæ, quo circa etiam dicimus morales virtutes habitus in mediocritate eſſe paſsionum, atq; actionum recta ratione metitos. Et huiuſcemodi quidem eſt circa hæc moralium virtutum conſtitutio. Diſcurſiuæ vero, & ita rationalis animæ quoniam illa quidē eſt circa ęternorum ſemperq́; eodem modo ſe habētium cognitionem, hæc vero circa contingentium etiam aliter ſe habere: quorum primum quidem ſcientificum, ſm vero ratiocinatiuum vocamus, & conſultatiuum: erit & ſecundum vtranq; actionem prædictorum & ipſum bene, & ipſum ſecundum virtutem. Eſt autem virtus cognitionis veritas. virtus vero ſecundum vtrumq; rationalis animæ potētiam ad veritatis cognitionem erit eorum, quæ ab ipſa conſiderantur: hæc quidem circa conſultabilia: contingentiaq́; aliter ſe habere rectum appetitum ſequens: inuētio enim & cognitio eorū, quæ appetitibus opitulantur, recta ratione eligenda: talem habitum atq; virtutem prudentiam vocamus: Prudentia enim inuentrix eſt earum actionum, quæ ad rectam intentionem conducunt: quocirca & prudentiā actiuā virtutem dicimus: q̄m cognitio ipſa de actionibus eſt ad rectitudinem conferentium. Quę vero circa ęternorum cognitionem operatur, ipſum quidem bene in verorum, quæ in his ſunt inuentione, & cognitione obtinet, cum ſpeculatiua non actiua ſit: nullū. n. verorum, quę in his ſunt, ad actionem aliquam relationem habet. quocirca finis ipſis eſt verorum quæ in æternis, ſunt cognitio, & eſt in his ipſum quidem bene, & bonū, & verum: falſum vero quod eſt in ipſis malum: quam virtutem Scientiam vocamus, cum ſit habitus demonſtratiuus. & q̄m demonſtratio per quędam prima eius, qđ demōſtrať, & propria, & vera. & non in infinitum eſt in ipſis primum: ſed eſt quoddam, & proprie in ipſis primū: eo modo primū: primi cognitio, atq; inuentio. Mēs vocatur. Sapientia vero quæ vtraq; habet, & principiorum inuentionem, & per principia eorū, quæ poſt principia inuentionem, ac monſtrationē. quare erunt rurſus diſcurſiuæ virtutes, cū ſint ipſius bene, quod eſt in prędictis actionibus, inuentrices, ac inquiſitrices, principaliſsimum ad felicitatem opis habentes: eò ꝙ facultatum rationalis animę principatum habētium actiones ipſum ab his bene, habeant. erit igitur virtus principiū quidē aſſumens opis ad felicitatem: eſſe vero habens in actionibus ſm vtrāq; rationalem aīæ facultatem, ipſius bene, qđ in ipſis eſt inuentrix, & demonſtratiua exīs.

Quod honeſtum non voluptatis gratia expetendum, ſed voluptas honeſti. Cap. 26.

QVòd honeſtum non voluptatis gratia expetendū, ſed voluptas honeſti perſpicuū eſt ex hoc: Si voluptatis gratia expetendū eſſet ipſum honeſtum quaſi illa quidem finis, & propter ſe expetenda eſſet quaſi vero voluptatis effectiuum honeſtū ipſum expetēdum obtinens, pariter atq; honeſtum, turpe fieret expetendum: q̄m & hoc voluptatis effectiuum: quibus. n. expetendum. vt effectiuis, his quod fit ab ipſis, electionis menſura eſt. aut. n. nō opus eſt dicere quaſdam fieri & in turpibus actionibus voluptates, ſed in ſolis honeſtis: aut ſi non hoc verum, expetendum erit & turpe, ſimiliter ac honeſtum: ſi adueniens ab ipſis voluptas electionis ipſorum cauſa eſt. quod ſi hoc abſurdū, conciliare nobis actionē oēm turpem, tanquam nō minus honeſta expetendā, & ſi magis ipſa, & pluribus voluptates parer, neq; honeſtum erit propter voluptatem expetendum, tanquam illius effectiuum. Si vero oportet quidem eſſe, & vel propter voluptatem honeſtū expetendum, vel propter honeſtum voluptatem: non eſt aūt honeſtum propter voluptatem. erit vtiq; voluptas expetendum ab honeſto aſſumens: non. n. idem poſsibile eſt dicere honeſtum, atq; voluptatem, in quibus vnà exiſtunt, ſimulq́; mutuo ſunt: ſi. n. idem ipſis eſſet eſſe, & conuerti ipſa inter ſe neceſſe eſſet vt oē honeſtum in eo, quod honeſtum eſſet, & iucūdum eſſe habere, & oē iucundum ſimul & iucundum eſſe, & honeſtum. Si vero falſum eſt dicere oēm voluptatem honeſtum eſſe, eo ꝙ nō minus videantur voluptates in turpibus actionibus factæ, neq; in honeſtis actionibus voluptates factæ eædem erunt actionibus, in quibus fiunt. dicere. n. tum voluptates ſolas propter ſe eſſe expetēdas, aliorum vero expetendum vnumquodq;, quatinus ad voluptatem aliquid confert, eatenus & ipſum expetendum habere: tum vero honeſtum quidem expetendum eſſe dicere tanquam voluptatis effectiuū. non item etiā & turpe dicere expetibile fieri propter voluptatem, quæ ab ipſo fit, non conceſſa dicentium eſt, ſed inſcite ea negantium. quibus aſſentiunt propter electiones ita ſe habere. nullus. n. niſi hoc modo ſubornatus, ita abſurdam tueť opinionē. dicere. n. voluptates, in honeſtis actionibus factas, & ſynceras eſſe, & imiſtas cōtrarijs doloribus, & propter hoc & effectiuas ipſarum actiones ipſum expetendū habere: eas vero, q̄ in turpibus, paucū habentes delectabile, multa habere, & pleraq;, q̄ dolorem afferant: quocirca, neq; actiones eſſe tales expetēdas, cū effectiuæ doloris magis ſint, q̄ voluptatis, quo pacto nō diſtinguētium eſt voluptates, pariter ac actiones, in quibus fiunt, & non einſdem ſpeciei ſeruantiū, ſi enim q̄ quidem in honeſtis huiuſcemodi, q̄ vero in turpibus huiuſcemodi, erunt vtiq; & honeſta, & turpia voluptatū differētiæ cauſa. nō. n. à voluptatibus ineſt actionibus ipſum expetēdū, ſed ab actionibus voluptatibus: & erūt alię qdē ſpē q̄ ab honeſtis, alię vero, q̄ à turpibus: ſiquidē oēs quidē, q̄ ab honeſtis, purę, & impermiſtę; nulluſq́; pœnitentiæ, aut doloris cauſæ, talibus actionibus ſpecificatæ: oēs vero, quæ à turpibus miſtæ, & in pœnitentia ita vero ſe habentibus ad actiones voluptatibus, præmanifeſtum quod non à voluptatibus actionibus ipſum expetendum, ſed ab actionibus voluptatibus. illis. n. expetendum, his vero ſugiēdum: ſiquidem fugiendæ eæ, quæ plus moleſti, q̄ iucundi obtinent: tales vero omnes, quę in turpibus actionibus.

Qua

Qua de cauſa morales virtutes mediocritates. Cap. 27.

QVa de cauſa morales virtutes mediocritates? An quia oĩs virtus id ipſum, cuius eſt virtus. bene ſe habens efficit, & eius opus bene promit, oculi.n.virtus & oculum bonũ facit, & eius opus: oculi enim virtute bene videmus. eadẽ aũt ratio & ĩ alijs corporis particulis. ſed & equi virtus equum & probum ſacit & ad curſum, geſtandumq́; ſeſſorem, ac ſuſtinendos hoſtes idoneũ. eadem quoq; ratio & in vnoquoq; aliorum aĩalium. Sed & in artibus ac ſcientijs ſic ſe habet ipſius.n. Exercitatoriæ virtute, & hominum corpus bonam acquirit habitudinẽ, proprias actiones bene promit. eadem quoq; ratio & in Medicatiua: huius.n. virtute & corpora ſana reddimus. & ſalubres actiones, agimus. ſimilis ratio & in Aedificatoria, & Figlina, & Fabrili, & in oĩbus artibus. Cum aũt verum ſit oẽm virtutẽ, cuiuſuis fuerit virtus, id ipſum bene ſe habens efficere, & eius opus bene promere, perſpicuũ ꝙ & hoĩs virtus erit, à qua homo ipſe & bene ſe habebit, & opus proprium q̃ optimum promet. quid igitur tale eſt deinceps inſpiciendum: inuentum.n.virtus erit. Qm̃ igitur videmus in omni quanto & additionem, & ablationem ſuſcipienti excedens, & deficiens in ipſis fugienda eſſe, æquale vero & commenſuratũ, & medium expetẽda, & in ipſo propriam virtutem habentia: in bona.n.corporum habitudine, & virtute corporis excedẽtes, deficiẽteſq́; exercitationes, & bonã habitudinem fieri prohibẽt, & factam corrũpunt: cõmenſuratæ vero, & mediæ & conſeruãt, & faciunt, ſed & cibaria excedentia, deficientiaq́; ſanitatẽ corrũpunt cõſeruant vero exiſtentẽ, & non exiſtentem faciunt media, & cõmẽſurata, ſed & in Figlina inſpicere licet, cũ in exceſſus, defectuſq́; vitatione ſit quod ſm virtutem ab ipſa fit. vt aũt in his, ſic & in alijs oĩbus ſe habet. Eſt aũt & moralis virtus circa paſsiones, & actiones, quod & additionem, & ablationem ſuſcipit: perſpicuum igitur ꝙ erit ſm ipſa, & circa ipſa virtus in horum mediocritate. Vt aũt in alijs medium ab artis ratione metiebatur, ſic & in paſsionibus, & actionibus metietur medium, & cõmenſuratũ à prudentia, rectaq́; ratione: qua metita, actaq́; in ipſo bene, terminũ habẽt. quocirca & dicimus virtutis moralis rationẽ eſſe habitum electiuũ mediocritate ea. q̃ ad nos circa paſsiones, & actiones recta ratione definita, ipſius bene atq; boneſti, ꝙ in extremis exiſtentem. Quòd aũt ſic ſe habet perſpicuũ vnamquãq; moraliũ virtutũ præ manibus aſſumentibus. Fortitudo.n.exceſſus audaciæ, timorũq́;, ſimiliter quoq; & defectus vitãs, ipſius, quod in his, bene exiſtit, habituũ vero, qui circa horum exceſſus & defectus, ille quidẽ Audacia hic vero, Timiditas, ipſorum vitium vtraq; exiſtens. Sed & Temperãtia eiuſdem circa corporeas, & quę tactu fiunt voluptates, & dolores exiſtit, exceſſus quidem, & defectus in ipſis vitans medium vero quoddam in ipſis ſm rectã rõnem eligens: habituũ vero, qui in horum exceſsibus, & defectibus, qui quidẽ ſm exceſſum exceſſum, Laſciuia, qui vero ſm defectum Stupiditas: Perinde vero, ac ſi habitus, ſe habẽt & circa alias actiones, & quæ in ipſius paſſiones, & virtutes, mediocritates exiſtẽtes, & ſm exceſſus defectuſq́; vitia. Non dicentiũ aũt virtutes eſſe mediocritates, aut propter dictorum ignorãtiam, aut propter æmulationẽ, vt & hac hoc videãtur aliquid dicere, aliqui quidem non dicentes poſſe virtutem mediocritatem eſſe, quia oporteat medium ab extremis metiri, & ab his æquæ diſtare: non eſſe vero neq; in paſsionibus, neq; in actionibus, nec exceſſus nec defectus terminatos: neq;.n.confidendi incommenſuratio, quouſq; pergat, terminata eſt, neq; timendi: ad hos vtiq; dicetur. ꝙ in definitione ipſi mediocritati additum minime intellexerunt: eſt aũt illud, ad vos & ſi maniſeſte ipſum determinauerit Ariſtoteles & oſtenderit, ꝙ ad rem quidem mediam extremorterum mino indiget: ſiquidem ita medium æquæ diſtat ab extremis: ad nos vero medium neq; vnum eſt, & idem oĩbus, nec in æquali extremorum diſtantia reperitur: econtra.n.talis medij ad cognitionem redacti inuentio & medij ad vtraq; excedentias ſaciebat. Vt.n. in artibus metitum ſecundum ſingulum dictorum medium, & artis ratione commenſuratum deflexiones, & trãſgreſsiones ad vtraque medij latera oſtendit, ſic quoq; ſe habet & in paſsionibus, & actionibus. definitum enim ſm ipſam comenſuratum vnicuiq; ſub prudentia, & ſm ipſam rationem omnes ipſius tranſgreſsiones notas facit, nihil indigens acceſſu ad ipſorum terminos, ſed ex ſeipſa eas impediens, eò ꝙ primis ipſorum deflexionibus reſiſtat prætermedium, & commenſuratum factis. Sed etiam dicens non eſſe virtutem duorum vitiorum mediam ex vtraq; ipſius parte: neq;.n.ad ipſam ſequi contrarium vitium, eo ꝙ medium quidem à neutro vtrinq; extremorum plurimum diſtet, contraria vero eſſe, quæ in eodem genere plurimum inter ſe diſtant: neq; hic aliquid dictorum remouebit. Si.n.eſſet virtus ipſę mediæ paſsiones, & ipſæ medię actiones, dicerent aliquid: nunc vero non hęc eſt virtus, ſed circa hæc: eſſe vero ipſi virtuti eſt in eo, ꝙ recta ratione metita ſit, & cõmenſuratione eſſe habeat: exceſsibus vero, & defectibus vitijs eſſe ab ea, quæ delinquit ratione, & incõmenſuratione, quatinus illa quidem recta ratione quæ agit, agit, & eſt in commenſuratione, hæc vero ſm eam, quæ delinquit rationem, & in incommenſuratione ipſis eſt contrarietas: qm̃ ſm eaſdem paſsiones, & actiones, & quantum, quod in his eſt, defectus exceſsibus dicti ſunt ipſo eſſe contrarij. Et dicens etiam virtutem nõ eſſe mediocritatem: neceſſarium.n.fore virtutem habentem medium bene adire, non aũt extremum: neq; hic dicta intelligẽs loquitur, dictum eſt enim, ꝙ eſt circa paſsiones, & actiones, mediocritas prædicto modo in ipſo bene extremitas: extreme.n.bene ſe habet quod fit in illis medio modo, & commenſurate: nihil.n.prohibet extremum aliquorum in mediocritate, extremum aliquorum eſſe. quocirca abſq; ratione eſt & qui dicit, ſi virtus extremitas eſt animę rationalis, non poſſe ipſam eſſe mediocritatem, eò ꝙ non poſsit idem ſimul eſſe extremum, & medium. ſi enim eiuſdem aliquis credere, dicerent vtiq; aliquid: qm̃ aũt hoc non dicitur, accuſarent, quæ culpa carent. Sed neq; dicens ſi virtus duorum vitiorum media conſtabit ex his, eò ꝙ contrariorũ media ex contrariorum miſtione conſtitutionẽ habent, vt in coloribus, & odoribus, & ſaporibus ipſe in libro de ſenſu dixit, neque hic aliquod poſitorum increpat. non.n.ſi prędicta huiuſcemodi, iam & oĩa media contrariorum aliquorum ex illorum miſtione eſſe habent. nullum.n.ſm quantitatem aliquam medium ex contrarijs habet conſtitutionem: ſed prorſus contra in diſtantia ab extremis eſt eſſe ipſis medijs. in his.n.quæ artibus fiunt, medium, & commenſuratũ nõ ex cõpoſitione excedentis, deficientiſq́;, ſed in horum fuga. non.n.ex miſtione excedentiũ, deficientiumq́; exercitationũ bonus habitus, & ſi in medio ſit

ipſorum, ſed nec ſanitas hoc modo fit, neq; Figlina exceſſus, & defectus componit: neq; etiam centrũ circuli ex horum miſtione eſt, à quibus plurimum elongatur: ſed nec media bonorum, & malorum ex illis miſta ſunt nec proficientem ex vitio, virtuteq́;, cõſtare dixerit aliquis. Neq; illud verum dicere ſi mediocritas ipſa virtus oportebit à defectu ad exceſſum procedentẽ primum virtutem nanciſci. ſi.n. eſſent medię paſsiones, medięq́; actiones virtutes, fortaſsis eſſet qđ dicitur. ſi vero virtus eſt, eo ꝙ hæc recta ratione ſint definita, non oĩno qui in media aliqua paſsione fuit conſtitutus, iam eſt in ipſa, vt recta ratione ipſam patiatur, aut mediã actionẽ pariter agat. Non aliter vero hoc in oĩbus hoc modo accidit. non.n. ex turpitudine per exceſſum alicuius partium in id, quod per indigentiam, & defectum mutata prima fit pulchritudo. Abſurdum quoq; etiam dicere ſm quos mediocritates eligẽdæ, ſm hos fieri & vitij partẽ virtutem. Audaciæ.n. ſi ſuperexcedens ablatum fuerit, quæ derelinquitur ipſius pars fortitudo erit. ſed & Fortitudinis, ſi ablata fuerit pars aliqua, quatinus timiditatem ſuperat, fit quæ derelinquitur ipſius pars, timiditas. exacte.n. de his & ipſe dixit, cum oſtendit omnem vitij partem vitium eſſe, & oẽm virtutis virtutem. vel hæc non erant ſoluta per textum hunc. . Non omnis aũt actio, neq; oĩs paſsio ſuſcipit mediocritatem: quædam.n. mox cum prauitate cõprehenſa nomen aſſumunt, vt Maleuolentia, Impudentia, Inuidentia: & in actibus Adulterium, Furtum, Homicidium: oĩa enim hæc, & huiuſmodi eſſe dicuntur, quia ſunt praua, ſed non exceſſus ipſorum nec defectus. Non eſt igitur vnquam circa ipſa recte agere, ſed ſemper delinquere. neq; eſt bene, vel non bene circa huiuſcemodi, in committendo adulterium, ſi & quando, & vt oportet, ſed ſimpliciter quod vis iſtorum facere, delinquere eſt. Simile igitur eſt & putare circa iniuſte, timide, ac luxurioſe agere mediocritatem eſſe, & exceſſum atq; defectũ. erit enim hoc pacto ipſius exceſſus & defectus mediodiocritas, & exceſſus exceſſus, & defectus defectus. Quemadmodum vero temperantiæ, & fortitudinis non eſt exceſſus & defectus, quia medium eſt modo quodã extremum, ſic nec illorum eſt mediocritas, nec exceſſus, nec defectus: ſed vtcunq; agatur delinquitur. oĩno enim neq; exceſſus neq; defectus mediocritas eſt, neq; mediocritatis exceſſus & defectus. per hæc enim non ſolum prædictam ſoluit difficultatem, ſed etiam omnia, quæ contra opinionem dubitari poſſunt.

Vtrum, vel vt genus, vel vt totum virtutum virtus. Cap. 28.

QVoniam ad dicentes vt genus virtutem de virtutibus prædicari ſequebatur hoc abſurdum, vnam interempta omnes interemi: prudentia enim interempta, nec aliam poſsibile eſt habere virtutem: non ſic autem ſe habere genus ad ſpecies, vt vnius ſpeciei interemptione, vnà ipſum & aliæ ſpecies interimantur. Ad eos vero, qui vt totum de partibus, ſequebatur totum quidem de partibus ſibi non ſimilaribus non præiudicari vniuoce: nõ enim de capite ſtatuę ſtatua, & ratio ipſius: cum autem virtutes inter ſe differunt, virtus de omnibus vniuoce prædicatur. An ſi totum, quod ſimiliũ partium, de partibus vniuoce prædicatur: omnes vero virtutes inter ſe ſimiles: ſiquidem quancũq; aſſumpſeris, vt perfectis ipſis. ſimiliter ex omnibus conſtituitur, prædicabitur tota, vt ea, quæ ſimilium partium, vniuoce de vnaquaque: perfectam enim habens virtutem pariter omnes habet. pariter vero omnes habens quãdoq; quidem ſm fortitudinẽ, quandoq; vero ſecundum temperantiam agere dicitur quia circa quæ proprie eſt temperantia, circa hæc omnibus pariter agit. Vt enim in corporibus, ex diuerſis quibuſdam miſtis, miſtum ſimilarium partiũ tot gignitur: ſic etiam accidit in habitibus, & virtutibus. differentes enim inter ſe virtutes, eo ꝙ illa quidem, ipſarum circa illa quædã, hæc vero circa hæc verſetur, vt in naturalibus ſe habere conſpicimus, hæ enim in perfectione, quæ in vnaquaq; ipſarum miſtione ad alias gignitur, totum ſimilium partium efficiunt. vt fieri quidem appareat ſecundum vnamquãq; ipſarum actio, cum circa hæc fiat, quæ erat imperfectæ, naturaliq́; fortitudini vt ita dicam, eſſe: non tamen ſecundum illam ſolam circa ipſa agit, de quibus propter talem miſtionem ſimilibus inter ſe exiſtentibus merito virtus vniuoce prædicatur: has enim & proprie virtutes dicimus.

Alterius textus expoſitio ex tertio Ethicorum ad Nicomachum Ariſtotelis, quo demonſtrat, quod & vitia ſimiliter ac virtutes, in nobis.

Cap. 29.

SI vero quis diceret, quod omnes appetũt apparens bonum ipſius vero apparentiæ non ſunt domini, ſed qualis quiſq; eſt, talis etiam finis ſibi apparet, Siquidem vnuſquiſq; habitus ſibi ipſi quodammodo eſt in cauſa, & apparentiæ erit quodammodo ipſe author. ſi vero nullus ſibi in cauſa mala agẽdi, ſed ꝑ ignorationẽ finis hæc agit, per hęc exiſtimans ſibi optimum euenturũ: finis vero appetitio non ex ſe ſpontanea, ſed idoneum naſci oportet, tanquam viſum habentẽ, quo recte iudicat: & quod vere bonum eliget: & eſt ille bonæ indolis, cui bona hæc naturæ affectio inſita eſt. maximũ enim & pulcherrimum, & quod ab alijs non eſt poſsibile accipere, neq; diſcere, ſed quale natura inſitũ eſt, tale habebit: beneq́;, & recte natura fuiſſe affectum perfecta, veraq́; erit bona indoles. An omnes quidem apparens ſibi bonum appetere verum eſt, non eſt autem verum apparentiæ, non eſſe nos quodammodo dominos: qualis.n. vnuſquiſq; eſt talis etiam ſibi finis apparet: ipſius vero habitus, quo vnuſquiſq; noſtrum talis eſt, nobis ipſis cauſæ adiutrices ſumus: ſiquidem ex actionibus habitus, actiones vero in nobis ſunt. ſi enim inuitum & quod vi, & quod per ſingularium ignorantiam fit: oſtenſum eſt enim ꝙ ignorantes quæ agunt, & delinquunt, tanquã ignorantiæ ipſi auctores hæc neq; inuita neq; omnino per ignorãtiam fiunt. propter hãc porro cauſam neq; propter ebrietates delicta inuita, & ſi ab ignorantibus fiant. ſed quoniã ſibi ipſis ebrij ignorantiæ ab ebrietate ſunt auctores, nõ in inuitis delictis hæc ponit. Pittacus quippe Mitylenæus duplici pœna eos, qui propter ebriatatem delinquunt, afficiendos eſſe ſtatuit: quæ enim delictorum voluntariam & in nobis cauſam habent, erunt, hæc ipſa & voluntaria, & in nobis. ſicut autem propter ebrietatem ignoratarum rerum ebrij ſunt auctores, ſic & per honeſtorũ, turpiumq́; ignorantiam delictorum ignorantes ſunt auctores: ſiquidem in nobis eſt meliorum, peiorumq́; cognitio, per negligentiam enim ignorantes, & ea quæ à legibus ſtatuta, & quæ ab approbatis viris geſta ſunt, ignorantiæ, ſibi ipſis ſunt auctores: ſiquidem negligere in nobis. honeſtorum enim, & conducentium ignorantia in vniuerſum non ipſius inuiti, ſed nequitiæ cauſa: in quibus enim vituperia, atque ſupplicia, hæc

voluntaria:in ignorãtia vero talium liberanť,& ponun-
tur.neq; igiturrerum, quæ ignorantur, hæc inuita neq;
eorum, quę vi fieri dicuntur in nobis principium.à vo-
luptate.n.coactus atque deuictus,in ſeipſo ad hæc mo-
ueri principiũ habens, ꝓpter voluptatem facit, cũ ta-
lis violentiæ cauſam foris non quæſiuiſſet, tanquã ꝙ &
per ſingularium actiones ſeipſum à voluptate deuinci
aſſueuiſſet:ſiquidem vi fiunr, quorũ principium, & cau
ſa extrinſecus, nihil nobis ad ea, quæ per ipſum fiunt,
conferẽtibus: qui vero in ſeipſo principium agendi ha-
bens,quæ agit conſultareq; de ipſis facultatem habens,
hic non habet eorum, quę ita delinquuntur, cauſam.
Cum itaq; ſit inuitũ, vt dictum eſt, id quod antea di-
ctũ eſt, voluntarium eſt cuius principiũ in nobis,ſingu-
laria, circa quæ actio fit, cognoſcentibus neq;.n.prin-
cipiũ, & cauſam eorum, quę aguntur, in ſeipſo habens
violentia hęc agit: neque cognoſcens ſingularia, circa
quæ & per quæ eſt actio per ignorantiam ipſa facit,
quare ſi inuita, quæ aut vi,aut per ignorantiam,eorum
autem, quæ aguntur & principium in nobis, & cogno-
ſcuntur ſingularia, hæc neq; vi neque per ignorantiam,
neque inuitam vtiq; erunt:ſi vero non hoc voluntaria,
quocirca & quæ per iram deſideriumq; aguntur volun
taria: in nobis enim principium eſt eorũ,quæ hoc agun
tur modo. Præterea, ſi quæ ob hæc fiunt inuita ſunt,
nullum neq; irrationalium animalium neq; puerorum
voluntarie aliquid ageret, ob aliquid enim horum ea,
quæ fiunr, ab ipſis omnia fiunt. Item etiam & honeſto
rum multa ob hæc fiunt. Inſuper etiam, ſi abſurdum
eſt inuita dicere, quæ ſecundum rationem, & rationa-
biliter fiunt: ſecundum rationem vero quædam appe-
timus, & quibuſdam iraſcimur: non erunr inuita quæ
per hæc fiunt. Cum itaque omnia, quæ ita fiunt, ſint
voluntaria, hæc id, quod in nobis, habent, quæcun-
que eligenda ſunt, & ſecundum electionem fiunt, om-
neque, quod ſecundum electionem fit: cum ratione
atque electione fit. quocirca etiam videtur electio
voluntarium eſſe præconſultatum circa conſultabi-
lia enim electio conſultabilia vero ſunt, de quibus eſt
conſilium & conſultatio. Conſultat autem animal
nullum præter hominem. Conſultamus autem neque
de æternis, & ſemper eodem modo ſe habentibus: ne-
que de his, quæ fiunt quidem ſemper vero eodem mo-
do, & ſecundum determinatum ordinem fiunt: inter
quæ ſunt ortus, & occaſus, & ſolſtitia, ſed neq; de his
quæ diuerſimode ſe habent, ac fiunt, veluti ariditates,
& imbres: ſed neq; de his, quæ à fortuna fiunt: ſed neq;
de omnibus,quæ fiunt ab hoĩbus: nullus enim Athenis
exiſtentium conſultat quo pacto Scythæ optime rem-
publicam gerere poſſent:de his enim conſultamus, quę
à nobis fieri poſſunt: eſt enim conſilium de agibilibus
à nobis conſultantibus. conſultantes enim de his, quæ
quæ per eos agibilia, conſultant: ſunr autem huiuſ-
modi, quæ interdum aliter facere poſſumus, eò quòd
non habeamus determinata ea in quibus fiunt, talia ve-
ro ſunt, de quibus opinionem habemus. Præterea, con-
ſultatio fit non de finibus, ſed de his, quæ ſunt ad fines:
quorum enim fines conſultabiles ſunt, cum ſint agibi-
les, horum conſultabilia ſunt quæ ad ipſa ducunt: con-
ſultamus enim per quæ ipſe aſſequi poterimus. Cum
autem talia ſint conſultabilia, eligendum eſt quod ex
conſultabilibus anteponitur, tanquàm alijs magis con
ferens, & ad ꝓpoſitum finem ducens, quæ ſunt eæ quæ
ſecundum antepoſita ex cõſultabilibus fiunt eligendæ
actiones, quæ cum appetitione eius, quod in indicio
antepoſitum eſt, fiunt: non enim ſufficiens eſt in iudi-
cium ad eorũ, quæ antepoſita ſunt, actionem, ſed opus
eſt & appetitione: quocirca & electio eſſe dicitur cõſul-
tatiua appetitio. Cũ autem ea, quæ ſecundum electio-
nem fiunt, voluntaria ſint, & in nobis: poſito quoque
& hoc, habitus, qui circa agibilia, ex actionibus, quę cir
ca ipſa, fieri ſecũdum electionem operantibus, erit per
hæc poſitũ & illud, habitus circa agibilia & voluntarios
eſſe, & in nobis. Quemadmodum enim habitus ſe-
cundum artes ex actionibus circa ipſas acquirimus. ita
etiam & babitus circa virtutes acquirimus. cum enim
aſſueſcimus honeſta agere, in habitu ipſa agendi conſti
tuimur: vt etiam fabrilia, qui fabri euadere ſtudent. Si-
cut autem in artibus alius alio quidem ad acquirendũ
habitum propoſitæ artis natus eſt melior: non tñ eo-
rum, qui ſecundum naturam ſe habent, orbatus eſt ali-
quis ad aſſumptionem, ipſiusq; acquiſitionem: ita ſe
habet multo magis in virtutibus, quanto & ſecundum
naturã hominibus magis ineſt virtutum acquiſitio eà,
quæ artium. Quòd ſi virtutum, perſpicuum ꝙ & vitio
rum, ſiquidem propter oppoſitas conſuetudines virtu-
tibus vitia conſtant: quibus autem oppoſita ſunt in ip-
ſis, in illis & ea, quibus illa opponuntur. Quare vera eſt
conſequentia dicens, ſi vnuſquiſq; habitus ſibi ipſi quo
dãmodo eſt auctor & apparentiæ erit quodãmodo ip-
ſe auctor. Si autem verum & vnumquęq; babitus eſſe
quodãmodo ſibi auctorem, verum erit & apparentiæ,
quæ de bonis maliſq; fit, vnumquęq; ſibi quodãmodo
eſſe auctorem. Hoc autem hoc modo ſe habente: ma-
liſq; talis habitus ſibi ipſis quodãmodo auctoribus exi
ſtentibus: ſequitur & hoc in ipſis eſſe quodãmodo, &
bona ipſis mala videri. nõ enim ſi ignorantes finem ma
li, mala agunt, iam & per ignorantia. ipſa agunt, oſten-
ſa eſt enim horum ignorantia voluntaria eſſe, quibus
ignorandi ſibiipſis ſunt auctores, putare enim parari. &
quia turpia agunt, finem, in ſua poteſtate aſt: ſiquidem
in ipſis eſt cognoſcere bona, & ea agere, quibus hæc
adipiſcũtur. idoneum.n.naſci oportet quodãmodo vir
tutem, vitiumq; ſuſcepturũ: qñquidem non omne aĩal
horũ eſt ſuſceptiuũ, ſed ſolus homo. non tñ ſi quadã na
tura indiget quod habiturum eſt hæc aĩal, iam opus eſt
etiam habere ipſum natura oculum hũc, quo iudicabit
ea, quæ iudicãtur recte, & quod vere bonũ eliget, quod
eſt virtus. non.n.eodẽ modo ſenſus & virtutes natura:
ſed ſenſus quidẽ ipſi natura, virtus vero ipſa nõ natura,
ſed ipſam quidẽ ſuſcipiendi facultas natura, ipſa vero
nõ natura. quocirca virtus magis natura, ſimiliter vt ar-
tes, nõ vt ſenſus. vt.n.artium eſſe quidẽ ipſarũ ſuſcepti-
uis, nobis natura ineſt, nullus aũt natura artifex naſcif,
eodẽ pacto, & in virtutibus ſe babet quo circa & ſenſi-
tiuũ viſum, niſi natura quis haberet, neq; vtiq; ipſum ali
qñ poſſideret in viſu vero ſm virtutẽ non idoneũ naſci
oportet hunc viſum habentẽ, ſed idoneũ naſci oportet
ipſum ſuſcipere potentẽ habereq; ipſum à ſeipſis tenta-
re aſſumere. & eſt bonæ indolis, non qui iam virtutẽ ha
bet, & oculum hunc: ſed qui facilius altero aſſumere ip-
ſum poteſt, qũo & in artibus ſe habere oſtenſum eſt.

Quo pacto, ſi ex contrariis contraria fiunt, nõ erit ex iuſtitia quidem iniuſtitia, ex iniuſtitia vero iuſtitia: & in aliis virtutibus, vitiiſque eadem ratio. Cap. 30.

QVo pacto, ſi ex contrariis contraria fiunt, non
erit ex iuſtitia quidem iniuſtitia, ex iniuſtitia ve
ro iuſtitia? An & hæc ita fiunt. qui enim fit iu-
ſtus,

ſtus, aut ex iniuſtitia iniuſtitiam mutatur, aut eſt cõtrarius iuſtitiæ habitus & qui ex ea, qui inter eas eſt, conſtitutione: & ea quæ ex medijs mutantur in alterum extremum tanquam ex contrario, eo ſcilicet quod inter ea eſt, mutantur. eò enim ꝙ id, quod inter vtraque, quodammodo extremis participet, & neutro perfecte, veluti contrarium eſt eorum, inter quæ eſt: & cum in alterum ipſorum mutatum fuerit, veluti ex ipſius contrario mutatur: eò ꝙ ex his mutetur, quæ cum inter ea eſſent, prohibebãt ipſum iam eſſe in eo. quod mutatur. ſi vero omne, quod mutatur in aliquem habitum, ex priuatione illius habitus mutatur: contrarium vero eſt talis priuatio habitui, in quem fit mutatio: & iuſtitia itaque & iniuſtitia ex contrarijs fient, ex priuationibus enim: quod enim fit iuſtum, & in priuatione ipſius iuſti erat, & iniuſtum pariter ipſius iniuſti. Si igitur materia, ex qua proprie eſt generatio (ipſa vero eſt ſubſtantiarum) per ſe ſubſiſteret abſque eo, ꝙ eſſet cum aliqua forma, quæ ſimpliciter fiunt proprie ex materia fierent, & ex priuatione, materia quidem vt ſubiecto, & permanente, priuatione vero, vt habitui contraria, in quam ipſa mutatio. Quoniam autem impoſſibile eſt ſubſiſtere materiam ſine aliqua forma: non enim poſſibile materiam aliquam abſque aliqua forma eſſe: ratione enim à formis eſt ſeparabilis, & contraria ſucceſſiue recipit: quoniam ſubſiſtit ipſa ſemper cum horum aliquo, in quæ ſucceſſiue mutatur: cum in aliquam formam mutata fuerit, perſpicuum quidem ꝙ in priuatione ipſius exiſtens, in ipſam mutatur. Quoniam vero in priuatione exiſtens huius, in quod mutatur, in alia quadam eſt forma, perſpicuum ꝙ huic, in quod mutatur, contrariam formam habet: quatinus & in ipſam mutatur: in quo enim impoſſibile eſt manere mutata, in quod mutatur, ſecundum hoc mutatur, & permutat formam. tales vero ſunt contrariæ formæ, in quibus eſt, & eſſe poteſt ipſum ens in quarundam priuatione, & propter hoc præcipue quidem ex priuatione, & tanquàm priuatione contrarietate proprie eſt generatio. Iam vero & ex contrarijs formis, in quibus exiſtens ante mutationem in contrarias ipſis, non poteſt non mutata ex ipſis in formam, in quam mutatur mutari. Cum igitur fuerint habitus bene mutabiles, & contrarietates inter ſe, & ex contrarijs formis mutantur ea, quæ in aliquid mutantur, veluti ex priuatione eius, in quod mutantur. cum vero fuerint contraria eiuſmodi, vt ſtabilia ſint, nec facile mutentur, generantur eiuſmodi ex priuatione, & intermedijs, à quibus, vt à contrarijs & ipſis, formis illis, in quas fit mutatio, mutantur ea, quæ fiunt, ea quidem, quæ ſecundum alterationem, & augmentationem, & diminutionem, & ſecundum locum mutationem fit generatio, generatio quædam exiſtens, ſed non ſimpliciter generatio, ex contrarijs, quæ vero ſecundum ſubſtantiam nõ amplius ex cõtrarijs, ſed ex oppoſitione ſm contradictionẽ quoniam nihil eſt ſubſtantiæ contrariũ.

ALEX. APHRODISIENSIS, AD IMPERATORES DE FATO,

ET EO, QVOD IN NOBIS:

PROOEMIVM.

OPTABAM æquidem, maximi Imperatores Seuere, & Antonine, cum ad vos ipſe me recepiſſem, & videre vos, & affari, & gratiam pro his, quibus ſæpe à vobis affectus ſum, beneficijs, agnoſcere: ſemper voti compos factus eorum omnium, quæ optaui cũ teſtimonio, ꝙ dignus eſſem ea aſſequi talia petens. Verum cum permittatur & ſi non præſens quis numinibus ſacrificare poteſt: & ipſis vndequaque, & vbique ſacrificare, & donaria mittere, quæ ipſe afferre non poteſt: auſus ſum apud vos, pro licentia apud numen, primitias aliquas noſtrorum fructuum, donarium vobis mittere, donariorum omnium vobis maxime proprium. Quod enim proprium magis ſyncere philoſophiam colentibus, & prouehentibus donarium eſſe poſſit libro philoſophicam ſpeculationem profitente: libroq; Ariſtotelis continente ſententiam, quam habet de Fato, & eo, quod in nobis? cuius philoſophiæ præfectus ſum, veſtro teſtimonio doctor illius pronunciatus. Eſt autem nulli ſecundum eorum, quæ in philoſophia ſunt decretorum, decretum hoc. Non enim eodem pacto circa actiones ſe habent, & qui omnia ex neceſſitate, & fato fieri crediderunt, & quibus videntur aliqua fieri, quæ etiam non, vt omnino eſſent, anteiactas cauſas habẽt. Inuentio quoq; veritatis illius difficillima videtur, quod opinionum vtriq; multa ex his, quæ perſpicua ſunt, aduerſari videantur. Quoniam autem quorũdam decretorum aſtructio per contradictionem aduerſus eos, qui non ſimiliter dicunt, fit apertior (quorum, in primis ea de re, quid eſſet maius, quam ex Ariſtotelis ſententia dicere) ſermonem faciam aduerſus eos, qui non ſimiliter, atq; ille de his crediderunt: vt in dictorum comparatione apertior nobis ueritas fiat. Eſt autem rationum noſtrarum, inſtitutio nõ ad oſtentationem propenſa, ſed ad inueſtigationem, & diſciplinã propoſitorum exactiorem quam etiam vos in omnibus his, quæ facitis, videre eſt æmulari. nullam certe actionũ veſtrarum eſt inuenire, quæ opinionem veritatis intentioni præpoſuerit. Si autem per ocium, operam dantibus vobis libro, oportere videbitur dictum fuiſſe aliquid clarius, peto hoc etiam honore à vobis affici, & ſcribere ad me de quæſitis, neque enim facile eſt omnia vno libro clara facere, & ipſa, quæ propoſita ſunt, & illa, quibus quis vtitur ad illorum declarationem.

Non eſſe inquirendum an ſit Fatum, ſed quid ſit. Cap. 1.

FAtum igitur eſſe aliquid, & cauſam eſſe ꝙ ipſo rerum quædam fiant, ſatis comprobat hominũ exiſtimatio nec enim vana, aut omnino à vero aberrans eſt cõmunis hoĩum natura, ſm quam de aliquibus inter ſe aſſentiunt: & inter hos, quicunque præſertim non ob aliquas anteiactas ab eis opiniones, vt earum conſequentiam ſeruare velint, aliter dicere coacti ſunt.

Qua de cauſa & Anaxagoras Clazomenius: & ſi in cæteris ab illis, qui naturalẽ philoſophiam philoſophati ſunt, haud quaquam fuerit recuſatus: cõmuni hominum credulitati de Fato reclamans, non extitit fide dignus. aſſerit enim ipſe nihil fato fieri eorum, quæ fiunt, ſed vanũ eſſe nomen hoc: quidnam autem ſit Fatum, & in quibus non item. non enim tantum nõ omnes inter ſe, ſed neq; communis hominum exiſtimatio ſatis hoc oſtendere poteſt. nõ enim omnes inter ſe, ſed nec ſibiipſi quis eadem de ipſo ſemper ſentit. nam ad occaſiones, & occurrentes fortunas etiam opinionem de Fato transferunt. Quicunque enim ipſorum omnia fato fieri dicunt, fatum putant incommutabilem quandam cauſam eſſe, & ineuitabilem. Sunt & qui non omnia ſato fieri autumant: ſed & quaſdam alias eſſe eorum, quæ fiunt cauſas. nec ſatum ipſum incommutabile quid, & firmũ habere ponunt: ſed eorum quoq;, quæ fato fieri nata ſunt, aliqua non fato fieri, ſed præter ſortem, vt poetæ dicunt, & præter ſatum. Sunt vero & quibus quandoque omnia, quæ fiunt, ſato videntur fieri: & his ipſis maxime ea, quæ à fortuna ſunt, aduerſantur: in propoſitis autem recte agẽtes ſeipſos recte ſactorum auctore eſſe exiſtimant: tanquam ꝙ hæc non occurriſſent, quæ occurrerunt, niſi hęc potius pro illis egiſſent: veluti & non agendi ipſa facultatem habentes. Ob quam diſcordiam neceſſaria eſt philoſophantibus de Fato inquiſitio, nõ an ſit, ſed quidnam ſit: & in quibus eorum, quæ fiunt, & ſunt, eſt eiuſmodi natura. Quod igitur omnes, qui de ſato aliquid dicunt, cauſam quandam ſatum eſſe dicant his, quæ fiunt perſpicuum, hoc enim aſsignant, & cauſam eſſe dicunt, ꝙ fiant, ea quæ fiũt eo, quo fiũt modo.

Quatuor eſſe omnium cauſarum genera, & Fatum agentibus cauſis annumerandum eſſe. Cap. 2.

VErum, cum cauſæ multifariam dicantur, neceſſe eſt ordine problema ipſum aggredientes, primum accipere ſub quo cauſarum modo Fatum ipſum reponere opus ſit. nullum enim eorum, quæ multifariam dicuntur, abſq; propria diuiſione prolatum notum. Diuiduntur quippe eorũ, quæ fiunt, cauſæ in quatuor cauſarum modos: vt Ariſtoteles demonſtrauit. nã cauſarum aliæ quidem agentes ſunt, aliæ vero Materiæ rationem ſubeunt: eſt autem quædam in ipſis & ſecundum Formam cauſa: præter has autem tres cauſas eſt cauſa in ipſis & Finis, cuius gratia & quod fit, fit. Et tot porro cauſarum differentiæ ſunt. quodcunq; enim alicuius cauſa fuerit ſub aliqua harum cauſarum eſſe reperietur: etenim, ſi nec omnia, quæ fiunt dictum numerum non excedunt. Verum euidentior fiet ipſarum differentia ſi in aliquo eorum, quæ fiunt, exemplo in ſpecta fuerit. Demonſtretur à nobis in ſtatua cauſarum diuiſio. Ipſius quippe ſtatuæ, ut cauſa quidem effectiua, artiſex eſt, qui fecit, quem ſtatuarium appellamus. Vt materia vero ſubiectum æs, aut lapis, ſeu quodcunque, quod ab artifice ex arte figuretur: nam & hoc huius, quod eſt factum fuiſſe, & eſſe ſtatuam cauſa eſt. Eſt quoq; & forma ab artifice in hoc ſubiecto facta & ipſa ſtatuæ cauſa: ideo eſt forma aut diſco ſimilis, aut iacularis, aut in aliqua alia figura terminata. Sed non hæ ſolũ generationis ſtatuæ cauſę ſunt: nulli enim cauſarum generationis eius ſecunda finis, cuius cauſa facta eſt, aut alicuius honor, aut in aliquos aliqua religio: nam abſq; hac cauſa neq; à principio ſtatuarius feciſſet. Cum igitur tot ſint cauſæ: differentiamq́ue inter ſe notam habeant: Fatum inter agentes cauſas merito numeremus, conditoris ſtatuæ artificis proportionem ſeruans ad ea, quæ ipſo fiunt.

Quod ſint agentes cauſæ, & ſub qua earum Fatum contineatur. Cap. 3.

HOc autem cum ita ſe habeat, conſequens fuerit de agentibus cauſis ſermonem facere: ſic enim manifeſtum fuerit. an omnium, quæ fiunt, Fatũ cauſam dicere opus eſt: aut & aliæ præter ipſum cauſæ ſint concedendæ: tanquàm quę quorundam ſint effectrices cauſæ. Omnium porro, quę fiunt, diuiſionem Ariſtoteles ſaciens, horum aliqua gratia alicuius fieri dicit: cum intentionem aliquam eorum, quæ fiunt, & finẽ habet præſtitutum qui ea efficit: alia vero nullius: eiuſmodi enim ſunt: quæcunq; non ex intentione aliqua ab agente fiunt, nec ad finem aliquem terminatum referũtur: cuiuſmodi ſunt fructuum quorundam attrectationes & circunuolutiones, & capillorum cõtactus, & extenſiones, & quæcunq; his ſimilia, quæ ꝙ fiant & ipſa nulli dubium eſt, non tamen eam, quæ ſm finem, cuius gratia cauſam habent. Quæ ergo ſic inconſiderate, & ſimpliciter fiunt, nullam habent rationabilem diuiſionem. At eorum, quæ ad aliquid relationem habent, & alicuius gratia fiunt, alia quidem à natura, alia vero à ratione fiunt. Nam quæ naturam habent generationis cauſam numeris quibuſdam, & ordine terminato in finem procedunt: ad quem cum peruenerint ab ipſo generari quieſcũt: niſi quid in ipſis ſteterit, quod naturale hoc ipſorum iter in pręſtitutum impediat. Sed etiam quę ratione fiunt finem aliquem habẽt: nihil enim eorum quæ ratione fiunt, temere fit ſed ad aliquam intentionem hæc omnia referuntur. ratione vero fiunt, quęcunq; ab agentibus ipſa fiunt, quæ de hiſce ratiocinantur, atque componunt quonam pacto fieri poſſint, Sic fiant omnia, quæ ab arte, & electione fiunt: quæ ab his, quæ natura fiunt, eo diſtant, ꝙ quæ natura fiunt generationis huiuſmodi in ſe principium, & cauſam habẽt, tale enim eſt natura: & fiunt quidem ordine quodam: non tamen ꝙ natura ipſorum operatrix, pariter ac artes, circa ea ratiocinatione vtatur. quæ vero arte fiunt, & electione extrapoſitum habẽt motus principium, & agentem cauſam, non autem in ſeipſis: & pro ipſorum generatione agens de ipſis ratiocinatur. Sunt in his, quę alicuius gratia fiunt, & quæ à fortuna, & caſu fieri credita ſunt: hac differentia ab his, quæ principaliter alicuius gratia fiunt, qua, in illis quidem omne, quod ante finẽ fit, finis gratia fit, in his vero ea, quæ ante finem fiunt, alius gratia fiunt: ſed occurrit eis alius gratia factis, vt finis, id quod caſu, fortunaúe fieri dicitur. His autem ita ſe habentibus: & omnibus, quæ fiunt, hos in modos diſtributis, accedit ad hæc, vt videamus in qua efficientiũ cauſarum Fatum reponere opus ſit. nunquid in his, quę nullius gratia fiunt? An hoc omnino ſine aliqua ratione? nã ſemper in aliquo fine ſati nomine vtimur, ipſum ſato factum fuiſſe dicentes: idcirco in his, quæ alicuius gratia fiunt, fatum reponere neceſſe eſt. Et qm̃ eorum, quæ alicuius gratia fiunt, alia quidem ratione, alia vero natura fiunt: eſt ne in vtriſq; ipſorum ſatum neceſſe reponere, vt omnia, quæ fiunt, ſato fieri dicere, aut in altero? ſed quæ ratione fiunt, hoc ipſo ſm rationem fieri videntur, ꝙ qui agit, ea quoq; non agendi facultatem habet, quæ enim ab artificibus ex arte fiunt, non videntur ab ipſis neceſſario fieri, ſic enim agunt ipſi ſingula, vt æque etiam poſſint illa non agere. Præterea quo pacto nõ eſt abſurdum domum, lecticamúe fato dicere fuiſſe factas,

factas, aut lyram fato concinne compactam fuiſſe? Atqui & quibus electio dominatur (hæc vero ſunt, quæcunq; virtute, ac vitio fiunt) & hæc ipſa in nobis eſſe videntur. Si vero in nobis hæc, quæ & agendi & nõ agendi domini eſſe videmur: horũ vero fatum eſſe cauſam dici minime poteſt: nec aliquas anteiactas cauſas externas, aut principia, ꝙ omnino vel fiant, vel non fiant aliqua ex his: nullum enim ipſorum noſtræ eſſet optionis amplius, ſi hoc mõ fierent. relinquitur igitur fatum in his eſſe dicere, quæ natura fiunt: vt idem fatũ & natura ſint: nam quod fatale ſecundum naturam, & quod ſm naturã fatale. hominem enim ex homine, & equum ex equo generari non ſm naturam quidem eſt, ſm vero fatum minime: ſed concurrunt hæ cauſę inuicem, tanquã ſolo nomine differentiam habentes. idcirco, & primæ ſecũdum naturam generationis ſingulorum cauſæ Diuina ipſa, & horum ordinatiſſima circunlatio. & fati quoq; cauſas eaſdem dicunt: omnis enim generationis principium eſt Diuinorum ad hæc ipſa, quæ hic, certa quædam ſecundum motum habitudo.

Fatum non eſſe cauſam neceſſario cauſantem, ſed vt plurimum, quemadmodum & naturam. Cap. 4.

CVm ergo in his, & huiuſcemodi fatum ſit, neceſſe eſt, vt ſe habeant quæ ſm naturam fiunt, ita etiam ſe habere quæ ſm fatum: atqui ea, quæ natura fiunt, non neceſſario fiunt: ſed eorũ, quæ ſic fiunt, generatio impediri poteſt: idcirco interdum quidem vt plurimum fiunt quæ natura fiunt, non tamen neceſſario: locum enim & in his habet quod præter naturam eſt; & fit, cum ab aliqua extrinſecus cauſa impedita fuerit natura ad ſui opus; vnde non neceſſario homo ex homine, ſed vt plurimum: quare & ſm legem natura ortis addictam ſingula ſic generatorum ſemper fiunt. Cum itaq; ſit in his, quæ natura fiunt, & quod prætet naturã, veluti & in his, quæ ab arte, locum quoq; habebit, & in his quæ fato fiunt, quod præter fatum eſt. quare ſi locũ habet quod eſt prætet naturam, & non eſt vanum nomen, habebit in his, quæ fiunt: locum & quod præter fatum. Idcirco & quis rationabiliter poſſet dicere propriam naturam principium vniuſcuiuſq;, & cauſam eſſe ordinis ſm naturam eorum, quę in ipſo fiunt: ab hac enim magna ex parte vitę hominum ordinem, exitumque ſuum accipiũt. videmus quippe ꝙ & corpus, eò ꝙ huiuſmodi aut huiuſmodi natura ſit conſtitutum in ægritudines, & interitus cõſequenter ad naturalẽ conſtitutionem incurrere: non ex neceſſitate tamen: abunde enim ordinem hunc amouere poſſunt adhibita diligẽtia, & aeris permutationes, & medicorum præcepta, & Deorum ſuffragia. Eodem autem modo & in anima ipſa reperire quis poterit, præter naturalem conſtitutionem, diuerſas in ſingulis electiones fieri, actiones, & vitas: mos enim eſt hominum Dæmon, hoc eſt natura ſm Heraclitum. nam vt plurimum ad naturales cõſtitutiones, & diſpoſitiones conſequenter & actiones, & vitas, & ipſorum exitus licet videre. nam ei, qui pericula diligit, & natura Audaci violenta aliqua, & vt plurimum mors: hoc enim eſt naturæ fatum. at ei, qui Intemperatus natura eſt, in hiſce voluptatibus degere. Incontinẽtium quoq; vita, niſi quid melius in ipſa factum ab ea, quæ ſm naturam, emouerit, dolores ſuſtinebunt, & mala patientur, & in talibus exitus rurſus vitæ ſm fatum ſunt. Auaris præterea natura, & inſatiabilibus circa pecuniarum acquiſitionem etiam quæ fati conſona fiunt: nã in iniuſtitijs magna ex parte talium vita, & vitæ etiã exitus ſm hæc agentibus conſentaneus his: idcirco & tales increpare conſueuerunt, cum & inuitæ cõſequntionibus, & fatatis circunſtantijs fuerint, vtpote, qui præſentium ſibi ipſis malorum ipſi facti ſint auctores. Et hanc, ſi quis præſto eſſe volens his, qui præſagia pronũciant, ꝙ ipſi non omnia aſſequantur, afferret cauſam, non omnia naturam, & fatum cuiuſque feliciter agere, ſed aliqua etiam præter ipſum fieri: ipſos vero vates eorum, quę fato fiunt, nuncios eſſe, veluti & Phyſiognomonas. Sane cum diceret Zopyrus phyſiognomon abſurda quædam de Socrate philoſopho, & plurimum ab eius inſtituto in vita ſemota: & ſuper his à Socratis auditoribus derideretur: dixi Socrates non eſſe mentitum Zopyrum, eram enim naturæ ratione huiuſcemodi, niſi ex philoſophiæ ſtudio meliorem fuiſſem naturam adeptus. Et hæc eſt, vt per capita dicamus, Peripateticorum de Fato opinio.

Eos, qui Fato omnia fieri putant, auferre fortunam, & caſum. Cap. 5.

VErum dictorum manifeſtior erit ꝓbatio, ſi pręcedentibus poſitorum demonſtrationibus nos addiderimus ſequentia incõmoda his, qui omnia fato fieri dicunt, ſic enim ſermonem permiſcentes ex opinionũ collatione notiorem veritatem faciemus: præterea nec eorundem ſæpius meminiſſe cogemur. Merito enim quis dubitauerit, quo pacto philoſophari quidam dicantur, & veritatem, quæ in entibus eſt, attingere: & hac alijs hominibus præſtare philoſophantes putant, & ob id & alios ad hoc hortantes dederunt ſe opinioni, quæ omnia ex neceſſitate, & fato fieri dicit: ad quam ſolos inter vulgares eos confugere videmus qui nihil ſibi cõmodum cognoſcentes, in ipſum fatũ, cauſam occurrentium ſibi malorum, transferunt: opinioni, quæ nec euidentibus conſonat, nec probabiles aliquas habet demonſtrationes, immo & aliquid in nobis eſſe tollit: quod ſi credatur, quæ nam alia maior extra rationem iactura fieret? Quod enim præter euidentia manifeſtũ eſt ex eo, ꝙ ab omnibus fere vulgaribus, & philoſophis creditum eſt fieri quædam & caſu, & à fortuna, eſſe etiam aliqua eorum, quæ fiunt contingenter: & habere locum aliquem in entibus, & non potius hoc quam illud: horum vero nullum ſeruari ab his qui ex neceſſitate omnia fieri dicunt: ſiquidem ea ſeruare eſt, quibus ſignificationibus hæc eſſe nomina impoſita creditum eſt, hæc minime amouere: alias enim quaſdã ſignificationes nominibus ſubijcientem, quia maneãt, putare & prædicta manere, non eſt eorum, qui ſeruant poſita. Non enim ſeruat quis aliqua à fortuna fieri, ſi naturam auferens eorum, quæ ita fiunt, nomen his, quæ ex neceſſitate fiunt fortunæ imponat. Sed qui ea oſtendere potuerit ſeruari, de quibus fortunæ nomen prædicari creditum eſt dicitur quippe ab omnibus hominibus, qui cõmunibus, & naturalibus notionibus inuituntur, hæc à fortuna, & caſu fieri, quæ cauſis aliorum quorundam productiuis antegredientibus poſt accedunt. cum enim alicui, quod alterius gratia fit, non id occurrerit, cuius gratia fiebat, ſed aliud, quod nec à principio ſperabatur, hoc à fortuna factum fuiſſe dicitur: per ſe quidem factum abſq; cauſa, per accidens vero, cum habuerit cauſam. quæ ad alterius cuiuſdam generationem facta eſt. Et ꝙ tale quid dicant omnes à fortuna fieri ex hoc euidens eſt, quod hanc ipſam ſignificationem ſubijciunt his, quæ à fortuna fieri dicunt, theſaurũ ſiquidem dicũt à fortuna aliquem inueniſſe, ſi alterius cuiuſdam,

dam, non antem theſauri inueniendi gratia fodiens inciderit in theſaurum: huius enim gratia fodiens non à fortuna :id enim occurrit ei, cuius gratia fodit. at ſi cui de theſauri inuentione nulla cura erat, ſed agente alicuius alius gratia, inuentio theſauri occurrit, vt illius finis, tunc à fortuna theſanrum inueniſſe omnes dicunt. Sed & argentum fortuna aliquem recepiſſe dicunt, cum alicuius alius gratia accedens ad forum, in habentem argentum debitorem incidēs quod ſibi debebatur accepit. nam, cum progreſſus in ſorum principalem alium haberet finem, acceptio eius, quod ſibi debebatur, occurrit, vt finis, per accidēs ipſi factum, eſt, illud quidem effectrix cauſa, hoc vero huius finis. non enim à fortuna amplius dicitur quis debitum accepiſſe, ſi huius gratia ad forum acceſſit: quia propoſitum ſibi finē habuit progreſſus in ſorum. Equus quoq; quibuſdam caſu ſeruatus fuiſſe dicitur, quando alimenti, aut alins alicuius ſpe auſugerit à detinentibus ipſum. eius vero ſugæ, & curſui occurrit, vt in dominos incideret. Et quid opus eſt vobis plura exempla exponere? aut exactius de prædictis loqui? ſufficit enim ad propoſita oſtendere de quibus ſignificationibus dicta nomina prædicentur. Cum ergo hniuſmodi ſint quæ à fortuna, & caſu fiunt, vt non fiant per antegredientem cauſam: eorum enim, quæ raro, his, quæ ante ipſa facta ſunt, occurrunt caſus, & fortuna: quo pacto prædictorum aliquod ſeruabitur ſm quos omnia antegreſſis quibuſdam, & præcipuis cauſis ex neceſſitate & ſunt quæ ſunt, & fiunt quę fiūt? ſingulo eorum, quæ fiunt, anteiactam aliquam cauſam habente: qua exiſtente, aut facta neceſſe eſt ipſa aut eſſe aut facta fuiſſe: cum nihil prius dictorum ſeruantes alteri cuidam fortunæ nomen poſuerint. Nam eo q illud non auſeratur ab eo, qui omnia fieri ponit ex neceſſitate, neq; ſortunam auferri dicere, decipientium eſt ſeipſos, pariter & audientes. hoc enim pacto, nihil prohibebit idem eſſe dicere ſortunam, & ſatum: tantumque abeſſe ab eo, quod eſt fortunam auſerri, vt & omnia, quæ fiunt, à fortuna fieri dicant. ſed non ad ſeruandum fortunæ nomen cauſam habuerunt: ſed in auſerendo ſic fieri quędam, de quibus ſortuitum & caſuale fieri dicitur. Quid enim aliud faciunt Fortunam, & Caſum definientes cauſam incognitam humano ratiocinio, q̈ q fortunæ ſignificationem quandam propriam inducūt, & imponunt. vti ſiquidem ad huius probationem illo, quo dicimus quoſdam caſu ægrotare, cū incerta, & incognita nobis ipſis fuerit ægritudinis cauſa, falſum eſt. non enim ceu exiſtente aliqua cauſa, ſed ſibi incognita ita dicunt: ſed de his caſuale prædicant, quæ ſine cauſa facta fuiſſe ipſi crediderunt. nō enim oportet, cuius cauſam quærunt vt illa exiſtente, caſu illud factum eſſe dicere: immo nec quod ſibi qnis caſu perſuadeat factum eſſe huius cauſam quærere. idcirco non item medici de his ita dicunt: etiam ſi ipſorum effectrices cauſas ignorent. non enim de his, quæ diximus, ceu de omnibus, quæ à fortuna fieri dicuntur, ſed de alijs qnibuſdam magis propria eſt talis fortunæ ratio, de quibus prædicatur: de quibus nullus, veluti his, quæ à fortuna fiunt vnquam dixit. nam inuentionis theſauri, & eius, quod eſt debitum accepiſſe, non ſunt immanifeſtæ humano ratiocinio cauſæ, ſed manifeſtæ, & certę: innētionis enim foſſio ipſa, acceptionis vero debiti acceſſus in forum: nam nec ille non fodiens inueniſſet, nec hic non accedens in forum debitum accepiſſet. ſed quia non præcipue ſunt horum prius dictæ cauſæ, ſed alius cuiuſdam gratia fiebant, idcirco à fortuna fieri arbitrata fuerunt. At occultæ potius, incertæq; humano ratiocinio illorū cauſæ fuerint, quæ per quaſdam repugnantias fieri credita ſunt ignorata cauſa: propter quā fiunt: qnalia Amuleta quædam putātur, quę rationabilem nullam, & probabilem cauſam habent hæc faciendi. Cantilenæ etiam quædam, & Incantationes huiuſmodi ſunt: horū enim ab omnibus conceditur eſſe incerta cauſa, ob idq; cauſa carentia ipſa dicunt. ſed nullus hæc à fortuna fieri dicit. quia creditum eſt per determinatam cauſam facere quæ faciunt: vt quæ à fortuna fiunt, nō quia occulta ſit cauſa, ſic fieri dicantur, ſed quia careant cauſatione pręcipuæ, & propriæ cauſæ. Ex eiuſmodi quidem ſunt quæ de ſortuna ab ipſis dicuntur, & ita poſitis cōcordantia.

Contingens ad vtrumlibet auſerri ab his, qui omnia ex neceſſitate fieri arbitrantur. *Cap. 6.*

AT q & contingens ipſum, & ad vtrumlibet fieri quædam ab his, qui omnia ex neceſſitate fieri dicunt, auferatur, per ſe conſtat: Siquidem illa proprie contingenter fieri dicuntur, in quibus etiam cōtingere nō facta iri locum habet: ſicut & id quod vtrūlibet dicitur, notum facit: quę vero ex neceſſitate fiunt non contingit non fieri. dico autem illud neceſſarium non de eo, quod vi fit: neq; in id quis dirigat nomē: ſed de his, quæ natura fiunt ab aliquibus, quorum oppoſita impoſſibile eſt facta iri. Verum quo pacto non abſurda illa ſunt, & pręter euidentia, & vſq; ad hæc neceſſitatem dicere perueniſſet, vt nullus motu aliquo moueri poſſit, nec aliquam ſui partium mouere motu, quo & non mouere poſſe tunc poſſibile ſit: ſed qnamuis ceruicis circunuolutionem, & extēſionem alicuius digiti, & attollere ſnpercilia, aut aliquid eiuſmodi, quaſdam antegredientes cauſas ſequens, aliter à nobis vnquam fieri non poſſe: cum præſertim in his, quæ ſunt, & fiunt, magnam eſſe rerum differentiam cōſpiciant. ex qua diſcere facile ſit non omnia tales cauſas ſequi. Videmus ſanè eorum, quę ſunt aliqua nnllam habentia poteſtatem, vt in oppoſitum eius, in quo ſunt, mutentur: alia nihil minus in eorum oppoſito, quàm in eò, in qno ſunt, eſſe poſſe: ignem enim impoſſibile eſt frigiditatem ſuſcipere, quæ eius innato calori contraria eſt: ſed nec nix manens nix calorem ſuſciperet: aqua vero, & ſi frigida ſit, nō eſt impoſſibile, vt frigore abiecto, oppoſitum ei calorē ſuſcipiat: ſimili & huic modo poſſibile eſt & ſedentem ſtetiſſe, & motum quieuiſſe, & loquentem tacuiſſe: & in innumeris inuenire quis poſſet poteſtatem quandam inexiſtentem contrariorum capacem: quorum, ſi quæ ex neceſſitate in altero ſnnt poteſtatem non habēt ſuſcipiendi eius, in quo ſunt, contrarinm, non vtiq; ex neceſſitate in illis fuerint, quæ & contrarij eius, in quo ſuſcipiendi vim habent: ſi vero non ex neceſſitate, contingenter quod vero contingenter in aliquo eſt, ſic in eo eſt, vt non ex neceſſitate, ſed vt contingenter in ipſo factum ſit: at quod contingenter factum eſt in aliquo, & non factum eſſe in illo poſſibile erat: eſt enim & ſingulum horum, in quo eſt: quia poſſibile erat in altero ipſorum, & in oppoſito eius eſſe: in quo autem eſt nunc non ex neceſſitate ſimpliciter eſt in hoc, ex poteſtate, quā habet ad oppoſita: atqui, qnæ ſic in aliquibus ſunt, non ob aliquas anteiactas cauſas ex neceſſitate ad hæc ducentes in illis contingens eſt quare, ſi quæcūq; contraria æque recipiendi vim habent, & contingēter ſunt, in quibns ſunt, & non ſunt in quibus non ſunt, infinita vtiq; fuerint qnæ contingenter eſſe, & fieri poſſunt. abſurdum

ſurdum enim eſt æque neceſſario dicere in aliquo eſſe, & quæ non poſſunt contraria his in quibus ſunt, ſuſcipere, & quæ pariter quocunq; tempore hæc, aut ipſorum oppoſita ſuſcipere poſſunt. ſi enim quę neceſſario in aliquo ſunt, ſui contrarium ſuſcipere non poſſunt, quæ cõtrarium ſui recipere poſſunt, non neceſſario erũt in eo, in quo ſunt. Verum dicere, ꝙ ſi omnia fato fiant, non idcirco auferatur poſſibile, & contingens: eo ꝙ poſſibile ſit illud factum iri. quod à nullo factũ iri, impeditur, quamuis non fiat: eorum vero, quæ fato fiunt, non impedita fuerunt oppoſita facta iri: quare, & ſi non fiant, poſſibilia tamẽ ſunt: & huius, ꝙ facta iri minime impedita fuiſſe, demonſtrationem afferre impedientia ipſa nobis eſſe incognita omnino quidem quæ nã ſint, quæ enim cauſæ ſunt, vt fiant, oppoſita his, quæ fato fiunt, hæc, & vt non fiant, eiſdem ipſis cauſæ ſunt: ſiquidem impoſſibile eſt, vt dicunt eiſdem circunſtantibus oppoſita fieri: ſed quia non cognita nobis ſunt quæ nam ſint, propter hoc quin fiant impediri non poſſe dicunt: hæc quippe dicere nonne ludentium eſt in ſermonibus, qui minine ludo indigent? ignorantia enim noſtra nihil, vt res ſint, aut non ſint: nam ſic dicentes declarãt, ꝙ ex noſtra cognitione poſſibile erit ſm eos. his enim, qui eorum cauſas cognoſcere poſſunt (hi vero ſint vates) non erunt poſſibilia entia: cum poſſint ipſi vates qui quidem cognoſcunt, ea ipſa impediuiſſe, his vero, qui ignorant, poſſibilia erunt à quibus non impediuntur. ſeruantes itaq; naturam poſſibilis eo modo, quo diximus, propter hoc dicunt ea, quæ fato fiunt, & ſi incommutabiliter fiant, non ex neceſſitate fieri: cum poſſit in his etiam oppoſitum factum iri: poſſibili ſumpto vt antea dictum eſt. Sed hæc ludentium quidem, vt dixi ſunt, & non tuentium decretum. Simile quoq; huic & illud eſt, quod dicitur, enunciationem illam, cras erit nauale bellum, veram quidẽ eſſe poſſe, non tamen & neceſſariam: ſiquidem neceſſarium eſt ſemper verum: ſed hæc non erit vlterius vera, cum factum fuerit nauale bellum. at ſi hæc non eſt neceſſaria, nec ſignificatio eius, ex neceſſitate ſcilicet fore nauale bellum: ſed ſi erit, non ex neceſſitate vera, cum verum ſit fore nauale bellum, ſed nõ ex neceſſitate, contingenter proculdubio: ſi vero contingenter, non tolletur quædam etiam fieri poſſe contingẽter, ab his, qui omnia fato fieri dicunt: rurſus enim & hoc ludentium pariter eſt, pariter & ignorãtium ea, quæ dicunt. neque enim omne, quod ex neceſſitate fit, neceſſarium: ſiquidem neceſſarium quidem æternum, quod autem ex neceſſitate fit, ab ipſo fieri, eiuſmodi eſſe impeditum fuit. Nec ipſa enunciatio, quæ hoc dicit, eſt neceſſaria: ſiquidem quod ab ipſa ſignificatur non eiuſmodi eſt. non enim omnis enunciatio, in qua neceſſarium continetur, iam eſt neceſſaria: non enim ex hoc iudicatur enunciatio neceſſaria, ſed ex eo, ꝙ non poſſit ex vera mutari in falſam. ſi itaq; non eſt neceſſaria, nihil prohibuit ipſam eſſe veram eo modo, quo illa, cras erit nauale bellum. ſi enim perinde ac illa quæ neceſſaria fit ex neceſſarij appoſitione, non eſt vera, niſi facta fuerit neceſſaria ex neceſſarij appoſitione, vera vtiq; permanebit ſimili modo, quo ea, quæ ſine huiuſmodi additione dicitur, at ſi hoc eſt verum, tranſacta dię craſtina vera erit & enunciatio illa ex neceſſitate factum eſſe nauale bellum: ſi vero ex neceſſitate non contingenter: etenim ſi vera eſt, illa, cras erit nauale bellum, ſemper factũ eſſe nauale bellũ fato erit: ſiquidẽ oĩa, quæ fiunt, fato fiũt: ſed ſi fato, incommutabiliter. ſi vero incõmutabiliter, non contingit non eſſe factum: quod vero non contingit non eſſe factum, hoc impoſſibile eſt non eſſe factum: quod vero impoſſibile eſt non eſſe factum, quo pacto poſſibile eſt dicere contingere hoc etiam non eſſe factum? quod enim impoſsbbile eſt non factum iri, neceſſe eſt factum iri: omnia ergo, quæ fato fiunt, ex neceſſitate erunt ſecundum eos, non autem contingenter vt ludentes dicunt.

Ab his, qui omnia fieri dicunt ex anteiactis cauſis, tolli omnem conſultationem. *Cap. 7.*

HVic autem, omnia, quę fiunt, anteiactis quibuſdam, & determinatis, & præexiſtentibus cauſis fore, & id ſequitur fruſtra homines cõſultare de his, quæ ab ipſis agenda ſunt. at ſi conſultatio fruſtra, fruſtra quoq; ipſe homo conſilij potens erit. ſed ſi natura nihil ex his, quę principaliter intendit fruſtra facit: hominem vero animal eſſe facultatem cõſultandi habens principaliter à natura fit, non autem vt quid conſequẽs & accidens his, quæ principaliter fiunt: concludetur vtique non eſſe homines temere cõſultationis participes. Quòd vero ipſa conſultatio fruſtra, ſi omnia ex neceſſitate fiant, facile fuerit cognoſcere his, qui conſultationis neceſſitatem norunt. Fatentur quippe omnes hoc à natura cæteris animalibus præſtare hominem, ꝙ non ſicut illa imaginationes ſequatur, ſed habeat ab ipſa iudicatricem occurrentium imaginationum, quæ nã ſint eligibiles, rationem: qua vtens, ſiquidẽ examinata, quæ imaginata ſunt, eiuſmodi ſint, cuiuſmodi à principio viſa ſunt, aſſentit imaginationi, & ſic aggreditur illa: ſi vero diuerſa videntur, ſi aliud quid rurſus eligibile, illud eligit: id prętermittens, quod à principio, vt eligibile, ſibi viſum fuerit. multa profecto, cum à primis imaginationibus diuerſa nobis viſa eſſent, non amplius permanſerunt in apprehenſione, redarguente ipſa ratione: idcirco, & ſi quantum ad imaginationem in eis factam, facta fuiſſent, nihilominus propter conſultationem de eis habitam facta nõ ſunt: cum & conſultationis, & electionis eorum, quę ex conſultatione, nos ſimus domini. Propter hoc igitur nec de æternis conſultamus, nec de his, quæ omnes fieri ex neceſſitate fatentur: qm̃ nobis ex conſultatione de ipſis habita nihil plus acquiritur. Verũ nec de his, quæ & ſi ex neceſſitate non fiant, in alijs tamen quibuſdam ſunt, conſultamus: qm̃ nulla ex conſilio de illis nobis vtilitas. Sed neq; enim de his, quæ à nobis quidem agibilia ſunt, ſed prætierierunt, conſultamus: eò ꝙ ex horum conſultatione nihil nobis aduenit opportuni. Conſultamus autem de his ſolum, quæ à nobis fiunt, & futura ſunt: vt. ſ. habituri aliquid per id plus ad electionem, & actionem ipſorum nam ſi de his, de quibus nihil prorſus præter cõſultationẽ ſolam habemus, non conſultamus euidens eſt, de quibus conſultamus, plus aliquid ex conſultatione præter ipſam conſultationem habituros, nos conſultare de ipſis: nã & ipſum conſilium adipiſcimur etiam de alijs cõſultantes, de quibus prædiximus. Sed quidnam eſt quod ex conſultatione adipiſcimur? hoc nempe, ꝙ cum optionem habeamus electionis agendorum, illud præ illud eligamus, quod rationi eligibilius nobis viſum fuerit: quod profecto non prius conſultantes non egiſſemus, quia aliud forte egiſſemus occurrentem imaginationẽ ſequentes: quod fiet vtique, ſi non omnia coacte agamus. At ſi omnia agamus, quæ agimus, propter quaſdam anteiactas cauſas, ita vt nullam agendi, & non agendi aliquid eorum, quæ agimus, optionem habeamus ſed deter-

minante ſingula agendi,quæ agimus, non ſecus ac calefaciens ignis, & lapis deorſum latus, & cylinder, qui per decliue circunuoluitur:quid vlterius nobis ad agẽdum ex ipſa conſultatione de re agenda relinqnitur? quod enim non conſultantes egiſſemus, id etiam poſt conſultationem agere neceſſe eſt.quare nihil vltra ipſam conſultationem ex ipſa conſultatione adipiſcitur:verũ hoc etiam in his,quæ in nobis non ſunt, agere potentes, vt inutile recuſauimus. Inutilis igitur eſt ipſa conſultatio, etiam in his,in quibus ipſa,vt re quadam vtili nobis tradita,vtimur: ad quod ſequebatur fruſtra nobis à natura vim conſultatoriam fuiſſe traditam . cui ſi addatur id, quod his ipſis,& omnibus in vniuerſum philoſophantibus videtur,nihil à natura fruſtra fieri, ſublatum profecto & id fuerit,ad quod ſequebatur fruſtra nos vim cõſultandi habere:hoc autem ſequebatur ad id,nos eorũ, quæ à nobis aguntur,talem optionem non habere,qua ad contraria poſſumus. Sed cum aufertur, vt oſtenſum eſt, conſultatio ſecũdum ipſos, tollitur procul dubio & id,quod in nobis.hoc enim in nobis omnes, quicunque poſitionem aliqua nõ afferunt,eſſe aſſumpſerunt,quod agendi pariter,& non agendi domini ſumus:non ſequẽtes aliquas externas cauſas,quę nobis aſſiſtant:nec ipſis dantes manus, quà illæ ducunt. & electio eſt proprium hominum opus circa hoc ipſum:nam ad id,quod prius eſt ex cõſilio iudicatum, impulſus cum appetitu electio eſt idcirco nec in his,quæ neceſſario fiunt electio eſt neque in his,quę non neceſſario quidem,ſed non à nobis. verum nec in omnibus,quæ à nobis:ſed in his,quæ à nobis.fiunt, quæ agendi, & non agendi æque domini ſumus.qui enim de aliquo cõſultat,agendum ne ſit illud, aut non agendum cõſultat:aut ſtudens, vt circa aliquid bonum,quærit ea,quibus id cõſequatur:& ſi,cum quærit,in aliquid,quod fieri nõ poſſit,incidat, deſiſtit quoque eodem modo ab his, quæ & ſi poſſibilia ſunt , non tamen in eo ſunt : progreditur autem in rei propoſitæ inquiſitione, donec aliquid ei occurrat, cuius ſe habere optionem ipſe crediderit:poſtquam ab ipſa cõſultatione ceſſans, ceu qui indagationem ipſam ad id deduxerit,quod eſt actionum principium, incipit rei propoſitæ actionem.ſit autem & ab ipſo inquiſitio, ceu optionem habẽte agendi etiam oppoſita:nam de ſingulo eorum,quæ ſub conſilio ſunt, ſit inquiſitio à conſultante, vtrum hoc,aut ei contrarium ſit mihi agẽdum:& ſi omnia dicat fato fieri: redarguit enim veritas agibilium opiniones, quæ de ipſo errauerunt, quo errore cõmuniter omnes homines à natura ſeductos fuiſſe, quo pacto nõ eſt abſurdum dicere? ꝙ enim. hanc in agendis facultatem prius ſumpſerimus, vt etiam oppoſitum poſſemus eligere:nec omne, quod eligimus, habeat anteactas cauſas,quibus impoſſibile ſit nos nõ hoc eligere,abunde oſtendit & de electis poſt accidens ſæpius pœnitentia: pœnitet enim quandoque nos, & nos ipſos accuſamus de incuria circa conſilium,ceu enim ꝙ nobis non elegiſſe,& non egiſſe hoc ipſum facultas inerat. Sed & ſi alios viderimus non rectè de agendis pertractantes, etiam ipſos increpamus,in quibus errant.putamus autem hiſce conſiliarijs vtendum eſſe, ceu nobis facultas inſit hos conſiliario aſſumere , vel non aſſumere : eò ꝙ & alia quadam horum præſentia ageremus,& non ea, quæ agimus. ſed quod id, quod in nobis, de his prædicetur, in quibus eſt in nobis facultas etiam oppoſita capiendi, cum ex ſe etiam notum ſit, ſatis commemorant & quæ prius dicta ſunt.

Ab his,qui omnia ex neceſsitate fieri dicunt, introduci alium modum eius, quod in nobis. Cap. 8.

CVm autẽ ipſum huiuſcemodi ſit, ꝙ hoc ſeruetur ab his, qui omnia fato fieri dicunt, nec à principio oſtendere conantur: cũ ſciant ſe impoſsibilia aggredi: tanquam autem in ipſa fortuna ſupponẽtes aliam quandam ſignificationem nominis fortunæ ſeducere tentant eos audientes: vt ſeruantes etiam ipſi fieri à fortuna quædam.ita quoq; & de eo,quod in nobis, faciunt.tolentes enim hominem facultatem habere, qua eligere poteſt,& agere oppoſita, dicũt in nobis aliquid eſſe,quod fit & à nobis. Quoniam enim,aiunt, eorum, quæ ſunt, & fiunt, naturæ alteræ ſunt, & diuerſæ; non enim eædem ſunt animatorũ & inanimatorum: ſed nec inanimatorũ omnium rurſus eædem: differentiæ ſiquidem entium ſm ſpeciem diuerſas quoq; eſſe eorum naturas oſtendunt, fiunt autẽ à ſingulis omnia, quæ fiunt, per propriam naturã,quæ quidem à lapide per lapideã, quæ vero ab igne per igneam. & quæ ab animali rurſus per animalem:nullum quidem eorũ,quæ per propriam naturam in ſingulis fiunt, poſſe ſe aliter habere dicunt: ſed ſingulum eorum,quæ fiunt, ab ipſis coacte fieri neceſſitate non ex vi, ſed ex hoc, ꝙ non poſsit quod non natura eſt.hoc pacto cum eiuſmodi ſint quę circũſtant, impoſsibile eſt non circunſtare ipſi : impoſsibile quoq; eſt aliter quodãmodo & nõ ita motum fuiſſe: nam nec lapidem,ſi à ſupremo aliquo demiſſus fuerit, poſſe non ferri deorſum nullo impediente , cum ipſe quidem in ſe grauitatẽ habeat, hæc vero ſit talis motus naturale principium,cum & externæ cauſæ,quæ ad motum naturalem lapidi opitulãtur, affuerint, ex neceſsitate lapidem, vt ex natura affectus eſt, ferri. Omnino autem,& neceſſario ipſi has tunc adeſſe cauſas,propter quas tunc mouetur:cum non ſolum non poſsit non moueri,cum hæ affuerint:ſed & neceſſario moueri tũc,fieriq; talem motum à fato ab ipſo lapide. idem & in alijs eſt ſermo. Quemadmodum autem in inanimatis ſe habet, ita & in ipſis ſe habere animalibus dicunt: eſſe ſiquidem quendam & animalibus motum ſm naturam: huncq; eum eſſe,qui per impulſum:cum omne, quod mouetur animal,qua animal, per impulſum moueatur, motu,qui à fato per ipſum animal fit. Hæc autem cum ita ſe habeãt, fiãtq; actiones, & motus in mũdo ab ipſo fato, alij quidem per terram, ſi ita contigerit, alij vero per aerem,alij per ignem,alij per aliud quid: fiantque alij rurſus & per ipſa animalia: huiuſcemodi autẽ ſunt motus, qui per impulſum fiunt:eos,qui à fato per animalia fiunt, in ipſis eſſe animalibus dicunt:eodemq; modo,vt in alijs omnibus,quãtum ad ipſum neceſſarium attinet, fieri:cum & his opus ſit ex neceſsitate externas cauſas adeſſe tũc, vt & ipſa motũ ex ſe,& qui per impulſum fit, ex neceſsitate ſic quodãmodo agant, verũ quia hi per impulſum & aſſenſum, illorum vero alij quidem per grauitatem fiunt,alij vero per caliditatem,alij per quandam aliam: hũc quidem in ipſis animalibus dicunt, non item etiam illorum ſingulũ,cum quidem, qui in lapide, eum quoque,qui in igne. Et huiuſmodi quidem eſt ipſorum de eo, quod in nobis, vt paucis dicamus, opinio.

Eos,qui omnia fato fieri dicunt, non rectè ſumere id, quod in nobis,nec in vero ſenſu. Cap. 9.

AT videndum eſt, an hæc dicentes ſeruant cõmunes omnium hominũ de eo, quod in nobis exiſtimationes. Qui.n.inquirunt ab his,quonã pacto, cũ oĩa fato ſint , ſeruari poſsit quod in nobis, nomen

nomen ſolum ponentes eius, quod in nobis hoc inquirunt ſed & quod ſignificatur, illud. ſ. αὐτεξούσιον ideſt liberum arbitrium: ob id. n. ꝙ huiuſcemodi eſſe creditur quod in nobis, corrigunt eos, qui ex neceſſitate omnia fieri dicunt. illi vero, cum indidem dicere opus eſſet nõ ſeruari, curq; non ſeructur quærere, & aſſignare cauſas: qm̃ hoc omnino inopinabile eſſe videbant, & * multa etiam in nobis omnemq; idem demonſtrans comitans, de fato ſermonẽ ſallere ex æquiuocatione audientes putant, & euitare abſurda, quęcũq; eos ſequuntur, qui nihil in nobis eſſe dicunt. Cæterum cum hæc ipſi dicant, interrogauerit primum quis non ab re, cur cum aliud per alia eorum, quæ ab ipſo fato fiunt, & per propriam vniuſcuiuſq; entium naturam ſatum agat, de nullo quidem aliorum id quod in ipſis, eſſe prædicant, prętérquã de ſolis aĩalibus. ea. n. omnia, quibus dicunt in animalibus eſſe, quæ per ipſa auimalia fiunt, etiam in ſingulis aliorum pariter dicere poſſumus. cum. n. aliter non fieri poſſint quę per animal fiunt, niſi per impulſum animal motum fuerit: ſed per animalis quidem aſſenſum, & impulſum fiunt, non aſſentiente vero nõ fiunt: hæc in ipſo animalı eſſe dicunt, ex neceſſitate quidem ab ipſo futura: non. n. poſſunt alio mõ fieri: cũ non per aliud quid, quam per hoc, neq; alio modo, quam hoc poſſunt facta iri, ob id ıpſa eſſe in animalı putantes. Verũ hoc ipſum & in aliorum ſingulo dicere poſſumus: neq;. n. quod per ignem fit ab aliquo alio fieri poſſet: neq; alio modo per ignem, quam per eius caleſactionem. quapropter, cum nõ alio modo fieri poſſent quæ per ignem fiunt, quam ſi ipſe caleſecerit & ſi ipſe quidem caleſecerit erũt, ſi vero non caleſecerit non erunt: erunt porro & hæc ipſa in igne. Eadem quoq; & in aliorum ſingulo dicere poſſumus. quid. n. longiori ſermone opus eſt, cum iam apertum quod dicitur ſactum ſit? De nominibus quidẽ nulla reprehenſio. At putare aliquid plus in his, quæ per ipſa fiunt, animalibus eſſe tradendum, quã alijs, per quæ & aliquid etiam ipſorum fit, cum nihil pluſquam nomẽ in eis ſeruent, hoc ipſum accuſandum eſt: veluti qui ex nominis cõmunitate decipiantur, aut ꝙ alios decipere ſtatuant. Hac aũt in re illud de ipſis iure quis admirabitur, quid eos coegit, vt in impulſu, & aſſenſu, quod in nobis eſſe dicant: ob quod & in omnibus animalibus ſimiliter ipſum ſeruent: non enim in hoc eſt quod in nobis, vt occurrente imagiuatione, & imaginationi ex ſeipſis locum dediſſe, & ad id, quod apparuit, impulſos fuiſſe. Sed hoc quidẽ forte ipſius volũtarij aſtructiuum, oſtenſiuumq; eſſet: ſed non eſt idem voluntarium, & quod in nobis. Voluntarium enim eſt, quod ex non coacto aſſenſu fit, quod vero in nobis id eſt, quod cum aſſenſu rationali, & iudiciario fit: vnde ſi quid in nobis, illud & voluntarium, non tñ quicquid voluntarium, illud in nobis: voluntarie. n. & animalia bruta quæcunq; per aſſenſum, & impulſum, qui in ipſis eſt, faciunt. ponere vero in ſeipſo, eorum quæ ab ipſo fiunt, proprium eſt hominis: hoc. n. eſt ipſi, eſſe rationali, in ſeipſo occurrentium imaginationum, & omnino agendorũ, & non agendorum iudicatricem, inuentricemq; rationem habere idcirco & alia quidem animalia, quæ ſolis imaginationibus obediunt, ex ipſis aſſenſuum, & impulſuum iuxta actiones cauſas habent: homo vero occurrentium ſibi externarum imaginationum de agibilibus iudicatricẽ habet rationem: qua cũ vtitur, ſingulam earũ examinatum. non ſolũ an videatur talis, qualis videtur, ſed etiam ſi eſt: & ſi ratione perſcrutãs alterã eſſe inuenerit, quã ſit viſa, non præſtitit ei aſſenſum, quia huiuſcemodi appa-ret. ſed quia non eſt huiuſcemodi inſurgit in ipſam. Hac de cauſa & ab aliquibus, quæ voluptuoſa viſa ſunt, ſæpe abſtinet, quamuis illa concupiſcat: quia nõ habuit rationem ei, quod viſum eſt concordem pariter quoq; vtilia quædam viſa recuſauit, rationi in hoc obtemperans. Si itaq; quod in nobis eſt in rationali aſſenſu, qui per conſultationem gignitur: hi vero in aſſenſu, & impulſu, qui etiam abſq; ratione fit, ipſum ponunt, apertiſſime oſtendunt dictis ſuis ſe rudius de eo, quod in nobis, pertractare, nec dicere quidnam ipſum ſit nec in quo fiat. nam rationali eſſe nil aliud eſt, quam actionũ eſſe principium. nam quemadmodum alij aliud eſt eſſe: animali quidem in impulſorio: igni vero in calido, & calefaciendi vim habente: alij autem in alio: ita & homini in ipſo rationali: quod tantũdem eſt ac ipſum habere principium aggrediendi, aliquid & non aggrediendi, & ſecundum idem ambo, quapropter qui hoc tollit, hominem tollit. Videntur autem rationem prætermittentes in impulſu quod in nobis: ponere quia cum non amplius ipſi in conſultatione dicant eſſe quod in nobis, procedit cauillum: in impulſu ſiquidem habent dicere eſſe, eò ꝙ quæ in animalibus fiunt ex impulſu ſint, cum nõ poſſint abſq; impulſu facere: quæ per ipſa fiunt. At ſi in conſultationem quod in nobis, ex hoc haud quaquam ad ipſos vlterius ſequæbatur non poſſe quæ ab homine fiunt alio modo ſacta iri: cum homo vim habens conſultoriam non omnia, quæ ab ipſo fiunt, conſultans faciat. non enim omnia, quæ agimus, conſultantes agimus: ſed ſæpe quidem, cum agendorum occaſio morã conſultationi non permittit. etiam quædam non conſultantes agimus: plerunque etiam ex ignauia, aut aliqua alia cauſa. Si itaq; aliqua quidem, cum nos conſuluerimus, quędã vero, & cum non conſuluerimus, fiunt non habet item locum dictum illud, quæ per conſultationem fiunt, in hominibus eſſe, quia nõ poſſit aliquid alio modo ab ipſo fieri. Quare ſi illa quidem, cum conſuluerimus, hæc vero, cum non conſuluerimus, agimus non amplius ea, quæ à nobis ita fiunt, ſimpliciter fiunt, vt quæ ab animalibus, aut ab igne, aut à duobus corporibus grauibus fiunt. ſi autem ab ipſa natura ſacultatem habemus, & poſtquam conſuluerimus, aliquid agere, conſtat nos ſacultatem habere, etiam propter conſultationem aliud quid agere, & non omnino hoc, quod ſi non conſuluerimus, fuiſſe ſi conſulamus.

Falſam eſſe opinionem illorum, qui motuum, et actionum noſtrarum cauſas externas introducunt. Cap. 10.

ILlud vero, occurrentibus ijſdem ſpecie circũſtantibus, cũ ſic, tum vero aliter aget quis, ſine cauſa motum introduci: dicereque ob hoc non poſſe, quod quis egit, huius oppoſitum egiſſe, num fortaſſe idipſum etiam eorũque ſimili modo prius dictis deſpiciuntur? non. n. omnino quæ à cauſa fiunt ſemper externam habent ſuæ generationis cauſam: nam ex hac facultate eſt aliquid in nobis. ſiquidem eorum, quę ſic fiunt nos auctores ſumus, & non externa aliqua cauſa. idcirco quæ ſic fiunt abſq; cauſa fiunt, ex nobis habentia cauſam. homo. n. earum actionum, quæ ab ipſo fiunt, cauſa, atque principium eſt, & hoc eſt eſſe homini, vt ſic agendi habeat in ſeipſo principem. quemadmodũ ſphærę, vt per decliue circũuoluta feratur. vnde aliorum quidem ſingulũ omnia externas ſibi circunſtantes cauſas ſequitur, homo vero non: quia homini eſſe eſt in habendo principium, & cauſam in ſeipſo, non omnino ſequi his, quæ

ſibi

ſibi extrinſecus circunſtant. etenim, ſi noſtrum de agendis iudicium ad eandem intentionem ſpectaret, fortaſſe ratione aliqua diceretur ſimilia de eiſdem ſemper fieri iudicia. ſed cum non ita ſe habeat, eligimus enim quæ eligimus, quandoq; quidem propter honeſtum, quandoq; autem propter delectabile, quandoque vero propter vtile aliquid: & non ſunt eadem horum effectiua: accidit, vt nunc quidem ad honeſtum moti. hæc ex circunſtantibus propoſita eligamus, rurſus vero alia, ad delectabile, aut vtile iudicium referentes. nam quemadmodum nó quęrimus aliam quandam cauſam, propter quam ex grauitate interna terra deorſum fertur, aut propter quam cauſam animal agit, quæ agit per impulſum, eò ꝙ horum ſingulum cauſam hanc ex ſeipſo moliatur his, quę fiunt, natura huiuſcemodi exiſtens: ita nec de his, quæ à nobis diuerſimode fiunt, ex his, quæ alijs circunſtant, alia cauſa præter hominem ipſum eſt inquirenda: hæc enim eſt hominis eſſentia, vt principium ſit, & cauſa actionum, quæ ab ipſo fiunt. At dicere ꝙ etiam qui conſuluerút ei, quod apparet, aſſentiunt, & ob hoc etiam imaginationem, vt alia animalia, ſequuntur, falſum eſt: non enim omne, quod apparet, imaginatio eſt. nam imaginatio ſimplexq;, & abſq; ratione ab extrinſecus occurrétibus fit, ſenſuum functionibus aſſimilata: vnde & in animalibus brutis vim habet maximam. ſed videntur etiam quædam & per rationem & à ſyllogiſmo cauſam imaginationis ſumere, quę nullus imaginationes item diceret: qui enim per ſyllogiſmum ex conſultatione penes ſe collectum aſſentit alicui, ipſæ ſibi ipſi aſſenſus cauſa. Verum ꝙ neq; quod in nobis ſeruant, qui omnia fato fieri dicunt: non enim de quo quærimus an ſeruetur, ſm̃ eos hoc ipſum ſeruatur; cum & cauſam tentent tradere, propter quam hæc ipſa res ab initio impoſſibilis ſit: nec etiam cauſa, quam tradunt ad tollendam hmói poteſtatem, vera cum nihil rationi conſentaneum contineat ex dictis liquido cóſtat.

Eos, qui omnia fato fieri dicunt, omnem humana vitæ actionem auferre. *Cap.* 11.

CAeterum ad eos, qui aliquid in nobis eſſe hmói deſtruunt, ſequirur, quantum ad eos attinet, hominum vitam confundere, & euertere. Si.n.rebus ita ſe habentibus, vt habent: neq;.n.alicui ipſorum perſuadere poſſibile eſt non agere ea, quæ agunt, veluti etiam ipſa agendi, & non agendi poteſtatē habentes: nec etiam aliorú aliquem: tantá vim habet veritas ipſa, & ab his, quæ fiunt, euidens teſtimonium. ſi nꝗ, his ita ſe habentibus, tantam eorum opinio vim ſumat, vt oẽs hoĩes credant nos nullius rei auctores eſſe: ſed ſemper ſequi circunſtantia, his dantes manus, atq; aſſentientes: & agere quæ agimus, cú omnino hæc ipſa agere cogamur: non.n.poſſe nos aliud quid agere, cum circunſtantia huiuſcemodi ſunt: pariter quoq; rurſus nó agimus, quia non poſſumus aduerſari circunſtantibus, cum huiuſcemodi ſint, quid accidet aliud, niſi vt oẽs hoĩes ex eiuſmodi credulitate ea quidē valere dicant, quæ cú labore, aut aliqua cura fiunt, eligere vero voluptates, quæ cum facilitate acquiruntur: tanꝗ, oĩno futuris illis, quæ agenda ſunt, nullú, ipſi pro ipſis ſint bonú. At ſi ſic ipſi afficiuntur, & ea quæ aguntur, ſequuntur ad ipſorú electiones (profecto.n.non ob ipſorú ementitam credulitatē, alio modo res ſe habebunt ꝗ habent) quid aliud ꝗ bonorú ab oĩbus paruipenſio quædá erit? oĩum.n.huiuſcemodi poſſeſſio, atq; præſentia cum labore acquiritur: malorú vero electio, veluti quę cum facilitate, & delectatione fiant. Aduerſus quos aliqua ab his ratió ſit, quorum decretis perſuaſi ad hæc deuenerunt. poterunt.n.illis non iniuria, ſi accuſabuntur, reſpondere, nó potuiſſe ſe aliud quid agere, cum eſſent circunſtantia huiuſcemodi: quos quo pacto iure increpauerint per hæc decreta, cum eorú præceptores fuerint? Magis autem nec obiurgationes, nec ſupplicia, nec hortatio, nec honor, nec alia id genus propriam ſecundum ipſos ſeruabunt naturá: ſed horum quodcúq; etiam coactè fiet, vt & illá, ad quæ hęc inſequuntur. Ná quo pacto etiamnum circa Helenæ raptum de crimine accuſabitur Alexander Priami? quo pacto etiam Agamēnó iure ipſum accuſabit? dicens, neq; ipſe renuo. nam ſi facultatem habuiſſet præuidendi, aut Alexander quæ ipſum circunſtabant, & hortabantur ad raptum, aut Menelaus quæ ipſum ad indignationem irritabant, aut Agamēnon ea, in quibus veluti ſine crimine exiſtens, ipſi inſidiatur, merito accuſandi erant: At ſi diu, & iam diu, & priuſquam eorú aliquod principium foret, vere de ſingulo ipſorú horum quodcúq; prædictum fuit, de quibus, cum fecerit, reprehéditur: quo pacto etiam de his, quæ fiunt, accuſarentur? Quo pacto etiam exponet quis virtutes in nobis eſſe, ac vitia? nam ſi eo modo à nobis fiunt, quo pacto alij quidem laudabuntur, alij vero improbabuntur? nihil.n.aliud decretum hoc ꝗ patrocinium ad mala conciliat. Videmus ſanè bonarum, atq; honeſtarum actionú neminem fato, atq; neceſſitati cauſam adſcribere: malos contra ob illam ſe dicentes eſſe hmói: quod perſuaſi etiam philoſophos dicere, quo pacto non cum loquendi audacia ipſi ad hæc deuenient, alioſq; hortabuntur? Quo etiam ſeruabunt qui talia dicunt quam faciunt Dij, de mortalibus prouidentiam? ſi.n. Deorum apparitiones, quas dicunt aliquibus fieri, per quandam anteiactam cauſam fiunt: ita vt prius ꝗ fiant aliquæ ipſorum, verú ſit dicere illius quidem Deos ipſos curam habituros, huius vero minime: quo pacto quis hoc amplius prouidentiam iure dixerit? quæ non iuxta meritú, ſed ex quadá anteiacta neceſſitate fit. Quo pacto etiam Deorum cultus ſeruabitur apud hos, qui Deos colēdos eſſe opinantur, cú in his, qui ita agunt, hoc nó agendi facultas nó adſit? fieret quoq; ab ipſis Dijs, erga quos fit aliquid plus ꝗ, in alijs, ob id, ꝙ & horú principia erāt, & prius ꝗ hi eſſent præiacti. Quo pacto etiam nó tollit hic ſermo Diuinatoriam, ſublato Diuinatorię vſu? quid.n. aut diſcere, aut quid ex diſciplina, quá à vatibus conſequetur, poterit aliquis vitare: ſi nos hęc tm̃ diſcere, illoſque nunciare poſſibile eſt, ad quotú ſingulú diſcēdum agēdumúe, aut agendú ēt ante natiuitatē nr̃am cogebamur: permanēdiq; in his ꝗ à Dijs ꝑdicútur, nos minime ſumus dñi, eo ꝙ futurorú à nobis anteiactæ fuerint cãę.

Opinionem eorum, qui omnia fato fieri dicunt, in ſermonibus ſuis eſſe falſam. *Cap.* 12.

SEd ꝙ decretú hoc vniuerſam hoĩum vitam euertat cuiq; diſcere certe facile eſt. At ꝙ ēt falſum ſit, idoneú teſtimonium, ꝙ ipſi huius decreti aſſertores fidem ſermonibus ſuis adhibere nó poſſunt: ſic.n.in oĩbus ſermonibus ſolutú, liberúq; tuētur arbitrium, veluti qui nunꝗ ab alio huiuſcemodi aliquod decretú perceperút: tú aliquos tentátes ad hoc hortari, quippe qui hoc ipſum agēdi, aut nó agēdi, optionē habeant: & his, qui eorú ſermonibus perſuadentur, eligere aliqua poté tibus, qui illis tacētibus forte cótraria feciſſent. tú quoſdam accuſantes, atq; increpantes, veluti qui indecentia agant. Tractatus etiam plures conſcriptos relinquunt,

quibus inſtrui vniores putant, quippe qui non impediti ſint hæc ipſa cōſcribere ob aliqua huiuſcemodi ipſis circunſtantia, ſed facultatem habeant ſcribendi hęc, & nō ſcribendi, eligant aūt ex amore erga hoīes ſcribere. Sed omittant ſermonū ambitionem, concedantq́; id, quod in nobis, ſolutum eſſe, liberumq́; arbitrium, & auctorē in eligendis, oppoſitiſq́; agendis, in his, quę hoibus occurrunt, merito verſari creditū, tam à vulgaribus, q̄ a legiſlatoribus: eſt aūt hoc, eos venia dignos eſſe, qui inuite huiuſcemodi aliquid egerunt, veluti quibus non ob res, quæ fiunt, ſed ob modum agendi ſupplicium ſit deputatū: quod certe nec aliorum, nec horū ipſorum aliquis, vt nō recte ſe habens, accuſat. Verū cur qui in his, quæ fiunt, ex ignorantia, aut vi peccant, minus eſſent venia digni quæ agunt quidem cognoſcentes, facultatem tñ in ſe nō habentes & agendi aliud quid præter ea, quę agunt, his eis circūſtantibus, quæ & oīno circūſtare videntur: eo ꝙ eiuſmodi eorū natura ſit, & ſit propria eorū natura fato agere oīa, quæ agunt: ſicuti grauibus è ſupremo demiſſis deorſum ferri: & ſphæricis, ſi per decliue demittantur, ex ſe moueri. Simile.n. eſt hoc, ac ſi quis dicat equū ſupplicio dignū, quia homo non ſit: & aliorum aīalium quodcūq;, quia eiuſmodi animam, & non meliorem ſit aſſequutum. Verum nullus Phalaris adeo impius, & ſtultus eſſet, vt de aliquo eorum, quæ hoc modo fiunt, agentem puniret. In quibus igitur ſunt ſupplicia? rationi conſonum non in alijs, q̄ in his, quæ ex ipſorum ſceleſta electione fiunt: qui enim in his, quorū ipſi facultatem electionis habent, deſerentes intentionem eorum, quæ ab ipſis agenda ſunt, honeſtum ſcilicet, & legem, lucri, aut voluptatis gratia, hæc ipſa ſpernentes, flagitia committunt, hi ab oibus hominibus digni ſupplicijs iudicantur: veniam dantibus illis, qui non ita peccant, Itaque inſpice improbos omnes admirabile hoc decretum à philoſophis diſcentes, docere ipſos docentes, ꝙ & ipſi nihil minus his, qui inuiti peccant, ſunt venia digni: non enim ex aliquo extrinſecus eos cogente hæc faciunt, quæ faciunt: à quibus fortaſſe etiam cauere poterant: ſed à natura, quæ in ipſis eſt, nihil poſſibile eſt latentes feciſſe: cum tamē nullam his ipſis peccatorum cauſam præbeat. At ſi nec quiuis alius nec ipſi huius decreti principes veniam darent alicui, hanc eorum, quæ delinquuntur, cauſam afferente, ceu falſum quid, & falſa enunciantem, procul dubio, vt ab his, & ab alijs omnibus eodem modo creditum eſt eſſe id quod in nobis, nō cuiuſmodi ab his fingitur, cum ad propoſitam quæſtionem cogitantes dicunt, ſed cuiuſmodi ipſum eſſe oportet ex operibus ipſis, & hi ipſi & omnes homines teſtantur, ſi enim ita ſe habere perſuaſi eſſent, delinquētibus omnibus indulgerent, tanquam non habentibus non agendi facultatem. Sed ꝙ quidem eſt aliquid nominare, & ꝙ nō propter facultatem hanc aliquid fit ſine cauſa: eō ꝙ eorum, quæ ſic fiunt, homo ipſe ſit cauſa cum ipſe horū oīum principium ſit, quæ ab ipſo fiūt, ſatis quidē oſtendiſſe poſſunt quæ dicta ſunt. Satis quoque perſuaderi poſſunt, & qui ad hoc ipſum tentant cōtradicere: & ſi omnia, quæ agunt paulisper agere tardauerint, tanquam de his, quæ dicunt, verum dicentes, fidem præſtantes illi dicto, nihil eorum, quæ fiunt, ab aliquibus ita fieri, vt & id ipſum non agendi facultatē tūc habeant. nā quis hoc crediderit, nullum accuſare, neminem laudare, nemini conſulere, neminem hortari, non Deos orare, non eis gratias agere de aliqua re, nec aliud quid agere poſſunt eorum, quę iure agenda ſunt, hi qui & non agendi ſingula eorū, quæ faciunt, facultatē habere ſe credunt. at ſine his hoīum vita non viuenda, & nec à principio hoīum amplius. Sed nec illud nobis imperſcrutatum relinquatur: ſi quis ſuppoſuerit nō magis eſſe verū ſic aliquid eſſe in nobis, vt nos putamus, & ipſa rerum natura ſeſe habere teſtatur, q̄ oīa ex neceſſitate, & fato fieri, ſed æqualiter vtrūq; certū, incertumúe eſſe cuinā opinioni crediſſe hoībus ſit tutius, minusq́; periculoſum, quodq́; falſum eligibilius: verū, cū oīa fato fiant, aut non ita ſe habere putaſſe, ſed eſſe & nos agēdi aliquid, & non agendi dños: aut, cū aliquid etiam in nobis ſit, eo modo, quo prius diximus, crediſſe hoc quidem falſum eſſe, & oīa, quę à nobis fiunt, ex facultate noſtra coacte fieri. An manifeſtū eſt, ꝙ qui oībus fato euenientibus, ſeipſos perſuadēt facultatē habere agēdi quadam pariter, & non agendi, nihil ex hac credulitate in agendis peccarent: cū neq; ab initio vllius rei earū, quæ ab eis fiunt, dñi ſint: quapropter periculū peccati ſm hoc ad verba vſq; proficiſcitur. At ſi, cum etiam aliquid in nobis ſit, nec omnia ex neceſſitate fiant, credamus nos nullius rei dños eſſe, multa prætermittimus eorum, quæ à nobis merito eſſent agenda, & propter conſultationem de ipſis, & quia propter labores in agēdis prompte ſubſidemus, ſegniores facti ad aliquid per ipſos agendum, ex hac credulitate, ꝙ nobis etiam nihil de agendis negotiantibus euenturum ſit, quod fieri debet. His autem ita ſe habētibus, præmanifeſtum eſt, ꝙ philoſophantibus eligibilius eſt vt ad viam, quæ minus eſt periculoſa ſeipſos erigant, & alios ducant.

Ratio ſumpta ex ordine cauſarum in vniuerſo, qua vtuntur aſſerentes omnia fato fieri. *Cap. 13.*

NOn deterius etiam his præcōſideratis, ea etiam, quæ de fato ab ipſis dicuntur, addentes, videre, an aliquā eiuſmodi vim habeāt, qua rōnabile ſit ex cognatione ad veritatē ipſam, & quę manifeſta admodū ſunt deſpexiſſet. erit aūt nobis eatenus ſermo de his, quatinus ad propoſita vtilis eſt. Dicunt quippe mundū hunc cū vnus ſit, resq́; oēs in ſe amplectatur, regaturq́; à vitali, & rationali, & intellectuali natura, diſpenſationē entium habere perpetuam ſerie quadam, & ordine procedentē cum primæ his, quæ poſt hæc fiunt, cauſæ fiunt: omniaq́; hoc pacto mutuo inter ſe connexa fuerint, nihilq́; in ipſo ſic fiat, vt nō omnino ſequatur ad ipſum, & annectatur, vt cauſæ, alterū quid: nec rurſus aliquid eorum, quæ ſubinde fiunt, abſolui poſſe à prius factis, vt nō oīno ad aliquod ipſorum ſequatur veluti annexum: ſed & ad omne, quod factū eſt, alterū quid cōſequi ex ipſo neceſſario dependens, veluti ex cauſa: & omne quod ſit aliquid habere ante ipſum, ex quo vt cauſa, dependet: cum.ſ. nihil abſq; cauſa eorū, quæ in mundo fieri, aut eſſe poſſit, eō ꝙ nullum eorū, quæ in ipſo abſolui, & ſeparari poſſit à prius genitis oībus: diuelli.n. & diuidi, & non vlterius vnum ſemper mundum ipſum manere, ordine, & adminiſtratione vna gubernatū, ſi motus aliquis non habens cauſam introduceretur: quem inferri, niſi ea, quæ ſunt, & fiūt, omnia cauſas aliquas habeant prius genitas, quas neceſſario ſequantur. ſimileq́; eſſe dicunt, & eodem modo impoſſibile fieri aliquid ſine cauſa, & ex non ente: eiuſmodi autem exiſtentem uniuerſi gubernationem ex infinito in infinitū manifeſte, & immutabiliter fieri. Cum aūt quædā ſit in cauſis differentia, quā exponentes (iræ.n. cauſam enumerant) alias quidem dicunt eſſe externas, alias vero concauſas, alias quoque habituales, alias etiam contentiuas, alias aliud

aliud quid:nnn.n.opus eſt ſermonē protrahentes, omnia,quæ ab ipſis dicuntur,addentes,voluntatem ipſorū oſtēdiſſe in decreto hoc de Fato: pluribus inquam exiſtennbus cauſis æqualiter,in omnibus ipſis dicunt verū eſſe, ꝙ impoſſibile ſit eiſdem circunſtantibus omnibus circa cauſam,& id cuius eſt cauſa, interdū quidem non ſic,interdum vero ſic euenire:fore enim,ſi ſic fiat,canſam nou habentem motum aliquem: ipſum vero ſatū, & naturam , & rationem, qua vniuerſum gubernatur, Deum eſſe dicunt,exiſtentem in omnibus,quæ ſunt,& fiunt,vtentemq́; ita omnium entium propria natura ad vniuerſi gubernationem. Et huiuſmodi quidem eſt,vt breuibus dicamus, eorum opinio, quā iaciunt de Fato.

Refellitur prius dicta ratio, ceu falſas propoſitiones aſſumens. Cap. 14.

EOrū vero, quæ dicuntur,fallitas non rationibus aliquibus, nec redargutionib[9] extrinſecus indiget,ſed eſt per ſe nota: quæ enim redargutio poteſt eſſe ſermone ipſo manifeſtior,qui his non cōncors eſt, de quibus dicitur? Enimuero , quod primo dicitur, fieri omnia primis,his quæ poſt hęc fiunt,cauſis exiſtentibus, & hoc modo ſe mutuo conſequentibus rebus, ꝙ inſtar catenæ, ex primis ſecunda dependeant, quod, vt fati ſubſtantiam ſuppotiunt,quo pacto,non aperte à rebus ipſis diſſonat? ſi enim filiorum patres ſunt cauſæ:& oporter proprias cauſas exquirere vt ſit homo quidem hominis cauſa,equi vero equus:cuius nam poſteri cauſæ fuerint, qui nec omnino uupſerunt? cuius præterea pueri, qui ante ætatem perierunt? ſi quidem multa eorum,quæ fiunt,ex defectu in quanto, aut non mota,aut corrupta prius , uullius ſueruut cauſæ per inuatam eis facultatem.cuius etiam cauſas eſſe dicēt, quæ in aliquibus corporis partibus excremēta naſcuntur?cuius quoque mōſtra , & quæ præter naturam fiunt?quæ nec ab iuitio permanere poſſunt.ſi autem cortex in plantis gratia eſt περικάρπιον id eſt eius quod fructum coutinet: id vero,quod fructum cnntinet gratia fructus:& irrigātur quidem, vt alantur, aluntur vero, vt fructum ferāt: multa tamen in eis eſt inuenire,quæ non hoc mō fiunt. cuius.n.dixerit quis putrefactos,& aridos fructus cauſas eſſe corum,quæ poſt hæc? cuius etiam ſolliorū quorūdam germinationem? ex quibus euidens eſt his qui vera inſpicere volunt, & poſſunt, ꝙ quemadmodū non omnia agere poſſibile eſt,ita nec omnis,quæ facta fuerit cauſa, iam & cauſa eſt, aut facta eſt aut fiet. verū nec omne,quod factum eſt,ſimul ac eſt,iam eſt cauſa futuri alicuius. At contra venientes quidem dicere & hæc, effugere vero ad hoc, ꝙ ignorum ſit cuius ſint cauſæ,vt & in ea deniq;,qua ipſi vtuntur, prouidentia coguntur ſæpius facere, eſt excogitare ſubſidium indigentibus. nam hoc vtentes licebit & de omnibus maxime abſurdis dicere, ꝙ & ſunt,& rationabiles habent aliquas cauſas,nobis autem adhuc immanifeſtas. Vtrum igitur,his ita ſe habentibus , aliquid ſine cauſa fiet ? & hoc ſermo noſter teſtatur. An ſeruari etiam poteſt nullum eorum, quæ fiunt,abſq; cauſa fieri etiam hoc modo ſe habentibus rebus,vt nos dicimus.ſi enim,cū quieuerimus à cauſarum reſolutione,& ab hoc dicto, ꝙ ad ea,quæ primo facta ſunt , ſequitur neceſſario , ꝙ ex natura ſua futura ſint cauſæ , vtpote quæ in ſua ſubſtantia cauſam amplectātur,ab his quæ fiunt.& poſterioribus aſſignationem cauſarum faciamus: necnon eorū , quæ fiunt proprie, cauſas quæramus:nullum abſque cauſa fiet eorum,quæ fiunt ;nec ob hoc ex neceſſitate ab eiuſmodi ſato erit vndiq; quod fit.nam nō neceſſario Sophroniſcus, ſimul ac eſt,iam & pater eſt, & cauſa alicui poſteriorum : Sed ſi Socrates fuit ex neceſſitate ſuit ei Sophroniſcus generationis cauſa ex neceſſitate.ſicut enim exiſtente quidē fundamento non neceſſe eſt domum iam eſſe factam: ſed domo exiſtente anteiactum ſuiſſe fundamentū neceſſe eſt:ſic putandum eſt & in his, quæ natura fiunt, ſe habere cauſas ex neceſſitate : nō ꝙ ad ipſa prima ſequatur neceſſario cauſas eſſe quorūdam,ſed ad ea, quæ poſterius fiunt,quod ex neceſſitate habere aliquas antecedentes cauſas. Sunt tamen quædam eorum, quæ fiunt, etiam einſmodi,vt habeant quidem aliquā cauſam,non tamen propriam,nec præcipuam,ſed vt aſſueti ſumus dicere per accidens . inuentus enim theſaurus ab effodiente cauſa ferendi habet quidem foſſionem cauſam , ſed non propriam, nec quæ propter ipſum fieret:nam quæ proprie ſunt cauſæ,aut ex neceſſitate ſolum, vt his videtur, & vtplurimum conſequens habent cauſatum : ſed quæ ita per accidens ſunt cauſæ raro fiunt talium cauſæ. Quapropter ad hoc modo dicētes ſimul quidem ſequitur nihil dicere fieri abſq; cauſa,ſimulq́; ſeruare ꝙ à fortuna,& caſu aliquā fiant,& eſſe & quod in nobis,& cōtingens in rebus,non autem vocem tātum. Quo pacto etiam non eſt aperte falſum dicere omne , quod ad aliquid ſequitur,ex illo habere cauſam , vt ſit,& omne, qđ aliquid præcedit,illi eſſe cauſam? videmus.n.quæ ſe mutuo tempore conſequuntur non omnia ex prioribus, & prius genitis fieri:nec.n.eſt ambulatio propter ſurrectionem , nec nox propter diem uec certamen Iſthmicum propter Olympicū,nec propter hyemē æſtas. Vnde & admiratus quis ipſos nō iniuria fuerit, qui hoc modo cauſarum aſſignationē faciunt:vt ſemper quod primo factum eſt, cauſam eſſe dicāt eius, quod eſt poſt ipſum:& faciant cōnexum quendam, & cauſarum continuationem : & hanc afferunt cauſam huius, quod nihil abſq; cauſa fiat:cum in multis videamus & prius,& poſterius factis eandē eſſe cauſam.ſurgendi quippe,& deambulandi eadē eſt cauſa , non.n.ſurrectio deambulationis,ſed vtrorumq; ſurgens ipſe,& deambulās eſt cauſa,& huius prælectio. videmus quoq; noctis,& diei ordinem quendā inter ſe habentium vnam, & eandē eſſe cauſam: ſimiliterq́ue mutationis temporum:non.n.eſt hyems æſtatis cauſa,ſed & illorum,& iſtius Diuini corporis motus,& circūlatio,& declinatio in obliquo circulo,qua ſol mouetur oīum prius dictorum pariter eſt cauſa:& ꝙ nox non eſt diei cauſa , aut hyems æſtatis : nec ſunt inter ſe cōplexa inſtar catenæ,donec hæc fiunt:aut ſi non ſic fiant, diuelletur mundi , & eorum quæ in ipſo ſunt,& fiunt, vnio:ſufficiunt.n.diuina corpora,& horū circūlatio ad ſeruandam eorum , quæ in mundo ſunt, continuationem:verum nec deambulatio eſt abſq; cauſa,qm̄ non ex ſurrectione habet cauſam. Quare hęc cauſarum ſeries ab ipſo dicta nullam affert rationalem cauſam huius, ꝙ nihil abſq; cauſa fiat.nā quemadmodū motus ipſi, & tempora cām quidem aliquā habēt : ſed nec motus motum,qui eum præcedit, nec tempus tēpus ipſo prius:ſic ſe habēt,& quę in ipſis,& per ipſa res fiunt: nam continuationis eorum, quæ fiunt, eſt aliqua cauſam,propter quam mundus vnus,& ſempiternus,ſecundum idem , & eodem modo ſemper eſt diſpoſitus : & hanc oportet quærere,& aſſumere cauſam:quæ tamen non eiuſmodi putanda eſt, quoad ex antiquiori fiat recentius : vt videmus in generatione fieri ipſorum animalium . rationi enim conſentaneum eſt & princi-

pium quoddam eſſe dicere in cauſis, quod nullum amplius ante ſe principium, & cauſam habeat: non enim ſi omnia, quę fiunt omnia cauſas habent, iam & omnium cauſas aliquas eſſe neceſſe eſt: non.n. omnia entia fiunt. qũo.n. non eſt abſurdum in infinitum dicere abire cauſas & ſeriem ipſarum, & cõnexum, ita vt nihil primum, nihil vltimum ſit? nullam.n. dicere eſſe primã cauſam, cauſam eſt interimere: ſublato enim principio, & id qđ poſt ipſum eſt, auferri neceſſe eſt. Interiret & hac ipſa ratione ſcientia: ſiquidem eſt ſcientia proprie primarum cauſarum cognitio: non eſt aũt ſm eos in cauſis primum. Nec quæcunq; ordinis trãſgreſsio deſtruit ea, in quibus fit: quædam.n. etiam præter ordinẽ regis fieri non impoſsibile, quæ regnum ipſum omnino non iam deſtruunt. nec ſi aliquid eiuſmodi in mundo fiat, iam omnino hoc diſſoluit mundi felicitatem, ſicut nec domus, dominiúe quæuis ſeruorum in cura. Quæ vero dubitant aduerſus id, quod in nobis, eiuſmodi eſſe, cuiuſmodi communis hominum exiſtimatio credidit, dubitare quidẽ rõne non vacat: ſed dubitaris, veluti cõceſsis ductos deſtruere quidẽ, quæ admodũ euidentia ſunt: & adũbrationẽ, quandã & ludum oſtendere hominũ vitã: & cõcertare dubitatis aduerſus ipſos, quo pacto non oĩno irrationabile eſt? non.n. ſi quis Zenonis rationem aliquam contra motum ſoluere non poteſt, iam & motus eſt auferendus: magis ſiquidem ſatisfacit rei ipſius actio ad aſſentiendum, quam omnis, quæ per rationes ipſum deſtruit, probabilitas.

Exponitur ratio ſumpta eſt ex habitibus animi, quæ auferebant id quod in nobis, & ſoluitur.

Cap. 15.

NEc deterius fortaſſe fuerit nos etiam ex his, quæ dubitantur ab eis, hæc ipſa præcipue, quibus maxime confidunt, aggredientes, examinaſſe quonã pacto ſe habẽt: forte.n. nihil nimis apparebit in eis. Eſt itaq; inter ea, quæ dubitantur ab eis, & quid eiuſmodi. Si hæc dicunt in nobis ſunt, quorũ etiam oppoſita poſſumus: & in his ſunt laudes & vituperia, hortationes & dehortationes, ſupplicia & præmia: non poterunt prudentes eſſe & virtutes habere, qui iam habẽt: qm̃ non ſunt oppoſitorum virtutibus vitiorum capaces: eodem quoq; modo nec vitia in malis, cum hi nõ poſsint eſſe vlterius mali, atqui abſurdum eſt dicere nõ eſſe virtutes, & vitia in nobis, nec laudes, & vituperia in his fieri: non igitur quod in nobis ſeruant qui vitia, virtutesq́; non remouibiles conceſſerunt. Fortaſſe expeditius qđ ſumitur poſſemus vtiq; dicere, eatenus eſſe in habentibus ipſos habitus, quatinus, priuſquam eos acciperent, poterãt & non accepiſſe: nã & qui virtutes habent, cum eligere meliora, quã negligere maluerint ſibi ipſis adipiſcẽdarum virtutũ fuerunt cauſæ, pariterq́; qui vitia habent. Eadem aũt & in artibus ratio. nã & artificium vnuſquiſq; priuſq̃ haberet artem, habebat & optionem vt artifex nõ fieret: ſed cũ in artificẽ euaſit, non vlterius dñs eſt ne factus ſit, & euaſerit huiuſmodi: ſi quidem talium generationes in nobis ſunt. & hac de hac cauſa non eſt eadẽ veritas in futuris, & his, quę ſunt, & his, quæ iam facta ſunt: qm̃ id, quod iã eſt, & qđ iam factum eſt, impoſsibile eſt aut non eſſe, aut non factum fuiſſe. at quod futurum eſt fieri cõtingit & non fieri. idcirco prius q̃ virtutem haberet aliquis, verum erat, poſſe ipſum & nõ eiuſmodi euadere: ſed qui talis euaſit hic cum euaſit, verum eſt dicere ipſum iam euaſiſſe. Si igitur ex generatione prudens erat huiuſcemodi: hocq́; vnà cũ alijs ſibi à natura datis habebat, cũ ab illa ſuſcepiſſet: nullo modo hic ex ſui facultate erat eiuſmodi: ſicut nec bipes, aut rationalis, nec ꝙ erat eiuſmodi laudabatur, ſed admirabatur, ceu qui tale à natura donum eſſet aſſequutus. velut.n. in ſanis quicunq; natura imbecilles ex propria diligentia ſunt eiuſmodi, hos quidem laudamus, vtpote qui decentem ſibi adhibuerint prouidentiam, propter quam prouidentiam non ægrotãt: eos vero, qui ex natura ſani ſunt, & qui abſq; faſtidio, & curis non ægrotant, non item laudamus, ſed beatos dicimus, veluti ſine laboribus hoc ipſum habentes, qđ & in alijs amabile eſt, & ſi cum labore peruenerit. Eodem modo vel etiam magis in virtutibus faceremus, ſi ex natura alicui adeſſent: quod in Dijs proculdubio facimus. ſed quia nobis hoc impoſsibile eſt: nihilq́; à natura impoſsibile eſt expetendum: ſiquidem ipſa eſt poſsibili, & impoſsibili menſura: eſt.n. virtus perfectio, & ſupremũ proprie cuiuſq; naturæ: nequit aũt quod imperfectum eſt in ipſa eſſe perfectione: cum omne, quod fit, ſimulac genitum eſt, imperfectũ ſit: nec homo ipſe cum virtute naſci poteſt. non fuit tñ ei natura nõ auxiliatrix ad eius adeptionem: ſed ab ipſa vim, aptitudinemq́; habet, qua illius capax ſit: qua nullum cæterorum aĩalium præditũ eſt. & ex hac poteſtate homo ab alijs aĩalibus natura differt: quãuis à pleriq; aĩalium deficiat ĩ corporeis exuberantijs. Si igitur hanc virtutem capacem poteſtatem ſic à natura haberemus, vt profecti, & perfecti etiã hãc ſumeremus, vt deambulationem, vt dentes, vt genarum pilos emittere, vt aliud quid eorum, quæ nobis ſm naturam poſt accedunt: neq; hoc pacto etiã in nobis eſſent virtutes: quemadmodum nec aliquid eorũ, quæ prius dicta ſunt: cum neq; hoc modo ipſas cõparemus. ſi.n. prudentia, & virtus, vt cætera, hominibus eſſent cognatæ: omnes profecto, aut ſaltem plurimi, vt cætera à natura ipſi aſſequimur, ita non facultatem ſolum virtutum capacem, ſed & ipſas ſanè virtutes ab ipſa haberemus: & hoc pacto laudes, & vituperia, & alia id genus fruſtra eſſent: immo in virtutibus, & vitijs Diuiniorem quendam prætextum, & ſubſtantiam ex præſentia ipſarum haberemus. At quia non ſic ſe habet: nã nec oẽs, nec plurimos videmus, qui virtutibus pręditi ſint: qđ eſt eorum, quæ natura fiunt argumentum: ſed amabile eſt vnum fermè eiuſmodi accepiſſe, qui per exercitium, & doctrinam oſtendat ipſorum hominũ ad cętera animalia naturalem exuberantiam, per ſe ipſum addens neceſſarium, quod deeſt naturę noſtræ, qua cauſa, & ex nobis virtutes ipſas acquirimus. Nec inutiles, aut inanes ſunt laudes, & vituperia, & ad meliora ꝓmotiones, nec vita ſm leges per optimas conſuetudines. eorum, quæ natura aliquibus inſunt, nullum vnquam ex aliqua conſuetudine potuit diuerſum fieri nõ ita ipſum graue tam ſæpe ſurſum proijci poterit, vt aſſueſcat ſui natura ſurſum ferri: ſed tales, & tales mores hominum ex diuerſis aſſuetudinibus fiũt: & in naturalibus primos habitus adepti ſic ꝑ ipſos operamus: nõ.n. quia ſæpe videmus, viſiuum habitũ adipiſcimur, ſed ipſum habẽtes ſic videmus. At non in naturalibus ex actionibus ipſos habitus acquirimus. nam nec in fabrum lignariũ quis aliter euaſerit, niſi q̃ ſæpius illius actiones exercuerit ex ſuppoſitionibus docentis. quare cũ & virtutes hoc modo acquiramus: agentes.n. & tẽperata tẽperati efficimur: nõ inerunt nobis à natura. Qui vero dicunt nos ex neceſsitate eſſe, & fieri tales: nec facultate nobis relinquunt hæc ipſa agẽdi, & non agendi, quibus eiuſmodi euadamus: &

ob hoc

ob hoc nec his, qui flagitioſi ſiunt, licere nõ hęc agere, quæ agentes tales efficiuntur, nec etiam nobis: quo pacto non ſatebuntur flagitioſiſſimum animalinm omnium à natura hominem factum eſſe? cuius cauſa cætera omnia ſacta eſſe dicunt, ceu ad eius ſalutem conducentia. ſi enim virtus, & vitium ſola bonum, & malum ſunt ſm ipſos, illa quidem bona, hoc vero malum: nec aliud cæterorum animalium neutrius horum eſt ſuſceptiuum: hominum vero plurimi mali: immo vnus tantum, vel duo boni ab his geniti fuiſſe fabulantur: veluti quoddam inopinabile animal, & præter naturam Phœnice rarius, quæ eſt apud Aethiopes. at ſi omnes mali, & æque inter ſe ſic effecti, vt oihil diſtet: alius ab alio: inſaniuntq́; eodem modo omnes, quicunq; non ſunt ſapientes: cur non & animal omnium infeliciſſimum homo fuerit, cum & vitium, & inſaniam ſibi connata, & non ſorte euenientia habeat? Sed examinare, præter rationabiles opiniones, eas quæ in decretis ſuis, quibus à veris plurimum diſſonãt, in præſentia recuſandum. Redeundum autem vnde diuerteramus. Demonſtrauimus quippe ſic ineſſe ipſi prudenti eiuſmodi eſſe, quia huiuſcemodi inquiſitionis, & ipſius adoptionis ipſe eſt auctor: eo ꝙ &, vt non talis euaderet, prius optionem habebat: habitum tamen non item habere in ſeipſo: ſicut nec in eo, quod ab alto demiſſum eſt, eſt ipſa quies, qnãuis vt proijceretur, & non proijceretur haberet facultatem. At in ipſis actionibus, qnorum habitum habitum habens operatur, etiam aliqua non agendi. nam & ſi quam maxime rationi conſonum ſit prudentem cũ ratione, & prudẽtia actiones ſuas agere, primum quidem non determinate operationes iſtæ eiuſmodi ſunt, aut ad hoc vſq; actæ: ſed omnia, quæ hoc modo ſiunt, ſunt in latitudine quadam: & quod paululum eſt in his propoſitum non interimit. Præterea non coacte aliquid eorũ, quę eligit, prudẽs facit, ſed ceu & non agendi aliquod horum ipſe dominus exiſtens: rationabile enim fortaſſe prudenti viſum fuerit, & pro oſtendenda in actionibus libertate, etiam non feciſſe quandoq; quod de ipſo rationabiliter dicitur, ſi aliquis ei vates prædixerit facturum ipſum hoc neceſſario. & quidem ipſi vates hoc non abſque conſideratione dicunt: fugienteſq́; redargutiones, quæ in promptu ſunt, nihil huiuſmodi dicunt his, qui redarguere poſſunt: ſed quemadmodum tempora ipſa præfinire eorum, quæ ab ipſis, vt futura, prædicuntur, ceu facile reprehenſibile euitant: ita & aliquid cauent dicere, & præſagire his, qui quamprimum poſſunt vaticinij oppoſitum feciſſe.

Ex Deorum præcognitione non inuehi futurorum neceſſarium euentu. *Cap.* 16.

DIcere vero rationi congruum eſſe Deos ipſos futura prænoſſe: abſurdum ſiquidem eſſe dicere eos futurorum aliquid ignorare: & hoc aſſumentes aſtruere inde tẽtare ex neceſſitate omnia, & fato fieri: nec verum eſt, nec rationi cõſonum. nam ſi hoc ipſa rerum natura concedat, nullos certe rationabilius eſt Dijs ipſis magis futura prænoſſe: ſed cum non poſſit ipſa eiuſmodi prædictionem, præcognitionemq́; ſuſcipere: nec Deos ipſos rationabile vtiq; fuerit aliquod noſſe impoſſibilium: quæ.n. ſui natura impoſſibilia ſunt, eãdem etiam apud Deos naturam ſeruant: impoſſibile.n. eſt & Dijs aut diametrum lateri cõmenſuratum feciſſe, aut bis duo quinque eſſe, aut eorũ, quæ facta ſunt, fuiſſe aliquid non factum: neq;.n. principatum volunt in impoſſibilibus: ſic.n. eſſet in his, quæ dicuntur, diſcordia: quibus ęque impoſſibile eſt & quod ſui natura poteſtatem habet, qua fieri, & non fieri poſſit, vt omnino futurum, aut vt non futurũ ita prænoſſe. ſi.n. ante ipſa præcognitio de ipſis tollit ab eis contingentiam, proculdubio, ſi hæc ſeruaretur, impoſſibilis eſſet de eis præcognitio. Quòd.n. etiam ſm hos hoc ſic ſe habeat inde euidens eſt, ꝙ ipſi aſſumentes Deos futura pręnoſſe, ex hoc aſtruũt ipſa ex neceſſitate fore: ac ſi, niſi hoc modo fierent, non præcognoſcerentur. Si autem ad Deorũ pręcognitionem, & prædictionem neceſſarium ſequitur etiam ſm eos, ſi nulla ſit in his, quæ fiunt, neceſſitas, neque vtiq; ſm eos Dij futura prænouerint. quare & ipſi eandem Dijs impotentiam ſeruant: ſiquidem per impotentiam, & imbecillitatẽ oportet dicere fieri hoc, quod eſt impoſſibilia non poſſe. Non itaque numini plus aliquid poſſe per pręditionem addũt ſed ex huius aſſumptione rerum naturam eiuſmodi introducunt, nullatenus conſequentia, & conſona his, quæ fiunt, & euidentibus dicentes. nam hoc vtentes licebit impoſſibilia omnia demonſtrare eò ꝙ rationi conſonũ ſit ipſa Deos nõ ignorare. poteſt.n. quis aſſumens abſurdum eſſe Deos ipſum infinitum ignorare, ponens quot habet menſuras, cum hoc aſſumere impoſſibile eſſe cognoſcere infinitũ quot habet menſuras. quod ſi hoc, impoſſibile eſſe infinitum terminatarum eſſe menſurarum: ſi.n. non ſic erat, neq; Dij ipſum quot habet menſuras nouiſſent. Qm̃ vero ſi futura præcognoſcere eſt, & res ipſas eiuſmodi, quales ſunt, cognouiſſe (aliud.n. eſt pręcognoſcere ab ipſo facere) proculdubio contingentia præcognoſcens, vt talia præcognoſcet: non.n. eſt præcognitio ipſum cõtingens, vt futurũ, neceſſario futurũ eſſe dicere: quare & Dij cõtingentia, vt contingentia, vtiq; præcognouerint: ad quod ex hmõi prænotione non oĩno ſequetur neceſſitas. Sic quoq; & prædicentes audimus: qui.n. cũ conſultatione aliqua eligendi, aut agendi, quæ opportuna ſunt, prædicunt, non vt neceſſario futura de quibus prædicũt. In vniuerſum aũt ſi quidem oĩa Dijs dicunt eſſe poſſibilia: erunt etiam impoſſibilia illis poſſibilia: non oſtendetur tñ ex illorũ pręcognitione de futuris oĩa, quæ fiunt, neceſſario fieri. At ſi cõcedant impoſſibilia etiam Dijs eſſe, eiuſmodi: primũ quidẽ oportet eos oſtendere poſſibilem eſſe eiuſmodi præcognitionem: deinde ſic ipſam in Deos reponere: nã nec euidens eſt, nec his, quæ fiunt, conſentaneũ eiuſmodi de futuris Deos ipſos facere præcognitionẽ. Nos igitur nec Diuinatoriam tollimus, nec deorum præcognitionem, vt res ipſæ natura ſe habent, taliter eos de ipſis prædicere dicentes. Verũ nec hoĩum vtilitatẽ ex Diuinatoria auferimus: quæ fit, vt poſſit quis euitare quod forte non euitaſſet, niſi conſuluiſſet: Dei quoq; laudantes Diuinatoriam, & ſm hanc rõnem ſolũ ipſam dicẽtes ſeruari, & qui hac vtuntur vt perſuadeant ꝙ omnia fato fiunt, cũ hoc, ꝙ nihil veri dicunt, abſurda etiam quædam, & aliena omnino à dijs de ipſis audent dicere. Cur enim abſurda non ſunt, quę de his ab eis dicuntur? Dubitantibus.n. quibuſdam aduerſus eos, cur ſi omnia, quæ fiunt, ex neceſſitate fiunt, Deorum diuinationes conſultationibus ſimiles fiunt, vt poſſint qui audierunt, ob qđ audictũt, & vitaſſe aliquid, & feciſſe. Itaq; & datum Laio reſponſum accipientes, quo ei dicit Pythius nõ oportere eum filiũ generare: nã ſi filium genueris interimet te filius, & inundabitur domus tua tota ſanguine: aiunt, vt ipſorum opera promulgaret, ſic eum reſponſum dediſſe, nõ vt non ſcientem minime perſuaſum iri (omnibus.n. ma

gis nouerat) ſed quia niſi ſic reſponſum dediſſet, nullum eorum, quæ per inſolẽtiam effrenem circa Laium, & Oedipum facta fuerunt, futurum fuiſſet: nam nec expoſuiſſet ſibi genitum filium Laius vt expoſuit: nec ſublatus puer à bubulco, & datus in adoptionem Corinthio Polybo, vir factus, & Laio in itinere occurrens, ignoranſque, & ignoratus ipſum interfeciſſet: nunquam enim domi, vt filius, apud eum educatus parentes ignoraſſet, vt illum quidem ipſorum interficeret, hanc vero vxorem duceret. vt igitur hæc omnia ſeruarentur, compleretur q́; fati facinus, imaginationem quandam præbuit Laio Deus, tanq̃ poſſet ea, quæ dixit euitaſſe: & quia temulẽtus filium genuit, expoſuit filium genitum, vt ipſum pernecaret, quæ expoſitio impijs fabulis cauſa facta fuit. Verum qui hæc dicit, quomodo aut Diuinatoriam ſeruat, aut docet Diuini cultus exiſtimationes? aut quem vtilitatem docet ipſam habere Diuinatoriam? nam Diuinatoria videtur eſſe futurorum prædictio: Sed hi Apollinem factorem faciunt eorum, quæ prædicit; ꝙ enim non ſic factum fuiſſet, niſi hoc modo reſponſum dediſſet Deus: & propter hoc ſic ipſum reſponſum dediſſe, vt fierent, quæ de ipſis dixerat, nonne potius opera ſunt reſpondentis, q̃ nunciatio futurorum? At ſi etiam opus eſt plus aliquid cæteris vatibus habere Deos ipſos, vtpote qui & futuris coagant, vt fiant opem præſtantes: nam & poetæ hoc de Dijs canunt, ꝙ.ſ. datores bonorum ſunt: ex horum vero dictis ad nullum horum Pythius Laio conduxit: concertat, & omnia agit, & nihil neſandum, nihil impium domus eius prætermitteret. quæ profecto quiſquis audiat, non magis piam, quæ ab Epicureis dicitur, improuidẽtiam huiuſcemodi prouidentia dixerit. Præterea quo pacto inter ſe concordant ſimul quidem Fatum ipſum Deum dicere. & vti his, quæ ſunt, & fiunt in mundo, ad ipſius mundi ſalutem, & ordinem ſeruandum eorum, quæ in ipſo ſunt, ſimulq́; talia de ipſo dicere, vt aſſumat ad pijſſimas actiones ob ſtudium circa hæc ipſa & Pythium coadiutorem. Ad quorum enim ſalutem dicent fatum ipſum vti nec patris à filio, & nuptijs matris, & filij iniquis, & generatione filiorum fratri, & patri? Cur rationabile eſt adminiſtrationis, quæ in mundo eſt ex his ſalutem habere, vt & Apollo timeat ne aliquod horũ non actũ prætermittatur? erunt ne impedimento, niſi fiant, adminiſtrationi hominum erga ciuitates, & leges, aut elementorũ ſaluti in mundo, aut ordinatiſſimæ. & æternæ Diuinorum corporum circunlationi, aut alicui eorum, ex quibus conſtare mundum, & gubernari ratione contingit? Proculdubio rurſus & aliquam alteram fabulam ab aliquo ex Tragœdis audire poterunt, quorum opera ſunt eiuſmodi figmenta: aut mulierem aliquam ex ζηλοτυπιασ, id eſt ex ſuſpicione in amore inſidias parentem filius alterius, & proprios pernecantem: aut Thyeſtem quendam infelicem ſenem canes filiorũ ſuorum deuorantem, Atreo quodam fratre einſmodi ei menſem apponente. Credunt autem fabulis ceu factis, fatumq́;, & prouidentia per hæc aſtruunt, veluti ſtudioſe contendentes quæ aſtruere volunt per ipſas aſtructiones deſtruere: quamuis longe melius, & erat venia dignus ſuppoſitiones ipſas interimere, propter eam, quæ ad ipſas ſequitur, abſurditatem, q̃ hæc abſurda propter ſuppoſitiones aſſerere; bi vero & facile abſurdiſſima quæq́; credunt: & ꝙ ſm rationem ipſa fiant aliquas adducere cauſas non pigritant. Sed de his ſatis, ſufficit enim in ſingulo oſtendiſſe opinionis abſurditaté. abunde enim puto oſtenſum eſſe, quo pacto ineſſe prudenti dicitur prudentem eſſe, quamuis non poſſit nõ eſſe prudens: non quia non inſit ei, cum eſt prudens, eiuſmodi eſſe: eſſet enim & tunc dominus huius, ꝙ eſt prudentem non eſſe: ſed quia priuſquàm eiuſmodi fieret, habuit nõ minus, vt non eiuſmodi euaderet, q̃ vt euaderet, facultatem: propter quam prædiximus cauſam, vt talis fierer, ſeipſum adiuuit. At in ipſis Dijs non eſt, ꝙ eiuſmodi ſint: quod & ipſum erat in dubitatis ab eis: quia ſcilicet in eorum natura eſt ꝙ ita affecti ſint. Sed nullum eorum, quæ boc modo alicui inſunt, in eo eſt. propter hoc enim illorum quidem bona honorabilia ſunt, & beatificabilia, maius quid laudabilibus bonis habentia: quoniam & omnino eorũ natura capax non eſt. nos vero in adeptione virtutũ laudamur: eò ꝙ cum natura noſtra etiam deterioris ſit capax nõ eſt. non fuimus ſegnes ad meliora: quamuis deteriora ipſa abſq; ſudore, & laboribus acquiri poſſe videantur: virtus vero non ſine doloribus, & laboribus, & ſudoribus multis. habet tñ & prudens in ſingularibus actionibus etiam non agendi ipſas facultatem: cum & in illis actiones aliquæ fiant circa cõtingentia, & quæ aliter ſe habere poſſunt. nam nec facultas Pythio ſurrepta eſt, vt eidem reſponſum det, & non det, nec Aeſulapio tuendi. quippe omnes fere homines ad eum confugiunt, vbi præſertim maxime inſignis habetur, credentes, ꝙ his, qui medicum ipſum habere ſtudent, his qui non ſtudent, ſeipſum magis præſtet.

Confutantur dicta illorum, qui aſſerunt ſe ſeruare id, quod in nobis, in vero ſenſu, eo quòd id non ſit in omnibus, quæ per impulſum agunt. Cap. 17.

DIcere vero præſtare illos, qui non putant in ſeruando actionem animalium impulſoriam ſeruari iam & id, quod in nobis, eò ꝙ non omne, quod per impulſum fit in his ſit, quæ per impulſum agunt: & propter hoc interrogare, num quod in nobis eſt, actio quædam ſit: & ſubinde hoc ſumpto, interrogare, num actionum ipſarum aliquæ quidem per impulſum eſſe videntur, aliquæ vero non per impulſum: quo ſumpto illi rurſus addere, actionum quidẽ, quæ non per impulſum, nullã in nobis eſſe: hocq́; conceſſo, ad hæc aſſumere omne, quod per impulſum fit, in his eſſe, quæ hoc modo agunt, qm̃ in nullo ſit eorum, quæ aliter agunt: & propter hoc dicere ſm ipſos quoq; eundẽ eius, quod in nobis eſt, modum ſeruari, quod poſſit à nobis fieri, & non fieri: & quæ ſic fiunt inter ea numerari, quæ per impulſum fiunt: quo pacto nõ ſunt dicta eorũ, qui ea penitus ignorant, de quibus ſermones faciunt? non.n.ſi in his, quæ per impulſum aguntur, id quod in nobis, eſſe conceſſum fuerit per rationem, iam omne, quod per impulſum fit, in nobis: nam ex his, quę per impulſum fiunt, illa tantum in nobis ſunt, quæcũq; per rationalem impulſum aguntur: rationalis vero impulſus in conſultatorijs, & voluntarijs fit, is ſcilicet, qui eſt hominum, cum in his fiat: cæterorum ſiquidem animalium, quæ per impulſum fiunt, actiones, non eiuſmodi: cum non item ſit in illis facultas agendi, & non agendi quod per impulſum fit. idcirco in actionibus ſecundum impulſum eſt id, quod in nobis, non ob hoc tamen omnis, quæ per impulſum actio fit, id quod in nobis, continet. Quo pacto etiam non ignorant hi quæ ipſi faciunt? cum veritate eorum, quæ fiunt, quã deſtruunt ex decreto, vtuntur ad aſtructionem decreti ipſam interimentis. Sumẽtes enim ſingulum eorum, quę natura conſtant, fato eſſe tale, quale eſt, tanquam, ꝙ idem ſit natura, & fatum,

addunt

addunt hoc,igitur & ſato ſentiunt animalia, & per impulſum mouebũtur: & animalium alia quidem ſolummodo agent, alia vero rationalia agent: & alia quidem peccabunt,alia vero recte agent: hæc enim his ſm naturam quidem: ſed cum peccata ſint, & κατορθώματα, id eſt recte ſacta: & eiuſmodi naturæ, & qualitates non ignorentur: ſunt & laudes, & vituperia, & ſupplicia, & præmia: hæc enim hunc inter ſe ordinem habent, & ſequelam non tamen etiam ſequitur hæc hoc modo fieri his,qui naturam,& ea,quę ſecundum naturam fiunt,ad ipſum ſatum,& neceſſitatem transferunt:actiuis enim, & rationalibus animalibus natura ineſt,& peccare, & recte agere poſſe,cum neutrum horum coacte faciant: & hoc eſt verum, & hoc modo ſe habet: ſed non apud eos, qui nos omnia, quæ ſacimus, ſacere dicunt ex neceſſitate: deinde eorum, qui rationabiliter agunt, alios quidem recte agere, alios vero peccare. ex neceſſitate autẽ omnia ſacimus ſm quos impoſſibile eſt hiſce quibuſdam circunſtantibus non hæc agere nos ex neceſſitate vero ſemper hæc circunſiſtunt, propter quæ agimus: non enim eum,qui quouis modo gratioſum quid agit, recte agere quis dicet, ſed nec peccare eum, qui quouis modo flagitium aliquod cõmittit: ſed cum quis ſigit, & agit meliora, cui facultas ineſt & deteriorum, tunc dicimus recte agerit. Itaq; eum,qui à fortuna hæc hpſa fecerit, minime dicimus recte agere: ita vt recta iactio non à rebus tantum,quę fiunt,indicetur,ſed longe prius ab habitu, & poteſtate, à qua aguntur. eadem & de peccatis eſt ratio. At ſi facultas noſtra agendi alia quædam præter ea,quæ agunt, à circũſtantibus eſt erepta.cum nihil ipſa conferat his, vt illa ipſis circunſtent, propter quæ agunt:quomodo amplius quis hoc peccare,aut recte agere dicet? nam nec huiuſmodi habitus, à quo his circunſtantibus impulſus fit ad hæc certa quædam agenda,eſt in eis facultas:nec huius q̃ ipſa circunſtantia eiuſmodi ſint.hac enim de cauſa nullum ex brutis animalibus de his accuſatur. ductus autem ad agendum, & ab habitu,& à circunſtantijs quibuſdam: cum ipſe nullius ſit dominus, q̃ non hoc modo ſe habeant, peccare amplius,aut recte agere in his, quæ hoc modo fiunt, minime dicetur. ſed quia & laudes, & vituperia, ſuppliciaq́;, & præmia in peccatis, & recte factis ſunt, vt & ipſi dicunt proculdubio, his ſublatis,illorum quoque ſingulum ſublatum fuerit. Sed recte agere de ipſis Dijs non proprie dicetur,ſed velut par ei, quod eſt bona agere:ſiquidem in quibus eſt recte agere, in hiſce & peccare: natura vero Diuina non eſt peccatorum capax:propter hoc enim nec Deos laudamus,cum meliores ſint eo,cui laudes congruunt,& rectis actionibus,in quibus ſunt laudes.

Falſam eſſe rationem illam, quæ nititur oſtendere, niſi omnia fato fiant, leges auferri. *Cap.* 18.

RAtio quoq; illa prætermittenda à nobis non eſt, qua fiunt, vtpote, quæ aliquid propoſitorum demonſtrare poſſit. Dicunt enim. Non eſt quidem eiuſmodi εἱμαρμένη, ideſt fatum, & cauſarum ſeries,non eſt quoque πεπρωμένη id eſt quę omnia terminat:non eſt quidem πεπρωμένη,non eſt quoque αἶσα, id eſt quæ ſemper eſt:non eſt quidem αἶσα non eſt quoque νέμεσις, id eſt diſtributio: non eſt quidem νέμεσις non eſt quoque lex:non eſt quidem lex,non eſt quoque recta ratio, quæ quidem quæ agenda ſunt imperet, quæ vero non agenda abdicet:ſed abdicantur quidem peccata,imperantur vero recte acta:non igitur eſt quidem huiuſmodi fatum,non ſunt quoq; peccata,& recte facta, ſed, ſi ſunt peccata, & recte facta, eſt virtus, & vitium:ſi vero hæc,eſt honeſtum & turpe: ſed honeſtum quidem laudabile,turpe vero vituperabile: nõ igitur eſt fatum eiuſmodi,nõ eſt quoq; laudabile, & vituperabile:atqui laudabilia quidem præmio digna ſunt, vituperabilia vero ſupplicio: non igitur eſt eiuſmodi fatum, non eſt quoq; præmium, & ſupplicium: ſed honor quidem eſt præmij meritum,ſupplicium autem caſtigatio: non igitur eſt fatum eiuſmodi, non eſt quoque præmij meritum,& caſtigatio; ſi vero hæc interdicta ſunt eſſe: ſi omnia ſato fiunt,erunt recte facta, & peccata, & honores,& ſupplicia, & præmiorum merita, & laudes, & vituperia. Verum,ſi hæc ab aliquibus ipſis circunſtantibus cauſis ſic coguntur dicere, ignoſcendum eſt eis: nec eſt aliquid à nobis de his,quæ ab eis neceſſario dicũtur,negociandum:nec ab eis,de his,quæ non eo modo, quo ipſi dicũtur: ſingulis enim eorũ, qui aliqua dicunt, & opinantur,circunſtantium vis adeſt:nec ipſos dicentes in aliquo accuſare opus eſt,cum nihil ipſi ad ſic dicẽdum conferant: ſiquidem nec circunſtantium, nec ipſius habitus,per quem à circunſtantibus ſic ipſis moueri accidit,cauſam in ſe ipſis habent. At ſi fatultatem habemus & deterius, & melius aliquid dicendi: quis non ipſorum rationis compoſitionem miratus fuerit, vt incompoſitam,& ex conceſſis, & euidentibus concludẽtem verbum,non quoq;, quorum erat verbum igitur, longi circa ſyllogiſmos exercitij? Ponunt ſiquidem ſatum ad ineuitabilem eorũ,quæ fiunt,actionem, vti omnibus his quę fiunt,& facta ſunt,eo mõ, quo vnũquodque ipſorum factum eſt,& natura ſe habet,lapide quidem vt lapide, planta vero vt planta, animali quoq; vt animali:ſi vero vt animali,etiam eo, quod impulſoriam vim habet,ponendo ipſum vti animali, vt animali & vt habente vim impulſoriam: & fieri quæcunque ab animalibus fiunt per ipſa animalia & animalium impulſum: cum tamen, etiam hæc ſequuntur ad aliquas circunſiſtentium eis tunc neceſſario cauſarum: ex quibus putant ſe etiam in nobis aliquid ſitum eſſe ſeruare ob id,q̃ & animalia agere per impulſum ſeruẽt in eo, quod eſt fato omnia fieri.aliasq́;,quas interrogant, rationes, & hanc ipſam propoſitam,vt mihi videtur, non veram: eatenus ei credentes,quatenus ex longitudine,& multitudine nominum, & obſcura compoſitione decipere putant audientes.Sed videamus & nos quod dicitur per hanc, multa poſitorum nominum in præſentia recuſantes,ipſam πεπρωμένην νέμεσιν,& αἶσαν ſubtrahentes(quibus nominibus in his, quas ipſi volunt, ſignificationibus vtantur) in cæteris præſcrutabimur. Diſcere ſiquidem dignum neceſſitatem ſequelę illius,non eſt quidem eiuſmodi fatum non eſt quoq; lex.nam ſi quæ fato fiunt ſequuntur cauſas, quæ ipſa neceſſario circunſtant:nec fieri poteſt,vt qui per impulſum agit,non has ſequatur cauſas,cauſam,quæ ex ipſo eſt,omnino illi connectens: quemadmodum nec lapis ab alto demiſſus nõ feratur deorſum:aut ſphęra per decliue non circunuoluatur, demiſſa per ipſum: quæ nam erit alterius legum vtilitas? nam quemadmodum lapis à dicente non oportere deorſum ferri nunquam impedietur, tum, quòd ipſe huiuſmodi natura ſit: tum, quòd externas habeat ad hoc iuuantes cauſas: ita nec aliquis noſtrum, ratione, aut lege aliter putante. præter neceſſitatem circũſtãtium agere vnquam perſuadebitur. nihil.n.no-

bis plus eſt ex hoc, ꝙ cognoſcamus quæ leges imperant, cum cauſas anteiactas habeamus, quibus circunſtantibus neceſſe eſt impulſum ſequi. Hoc autem pacto omnis, quæ ex legibus habetur, vtilitas iure ſublata fuerit: ſiquidem leges imperant, quæ agenda ſunt, prohibent vero quæ non agenda. ſed non ſequitur ad legum imperium, vt agamus, quæ per impulſum agimus: cum circunſtantes cauſæ ad alia quædam neceſſario nos moueant, & ferant: legũ autem vtilitate propter huiuſmodi fatum ſublata, ipſæ quoq; leges auferẽtur. quæ enim eſt vtilitas legum quibus parendi facultate à fato priuamur? non igitur ad hoc, ꝙ eiuſmodi fatum ſit. ſequitur legem eſſe: contraria enim fatum & lex: cum. ſ. lex quæ agenda, quæue non agenda imperet. vtpote cui imperanti poſſint parere qui agunt: idcirco & eos, qui non parent, vt peccantes, damno afficit, honores, eos, qui parent, vt recte agentes: fatũ vero omnia quæ fiunt neceſſario, & per ſimiles dicit cauſas fieri: eorũ vero quæ ex ſimilibus cauſis fiunt, impoſſibile eſt hęc quidem eſſe peccata dicere, illa vero recte facta. Si enim dicat quis etiam ipſam legem in neceſſarijs, & anteiactis à fato cauſis ſi tam eſſe, euidens eſt, ipſam quoq; coactam iri: quẽ admodum & in agentibus per impulſum, quæcũq; ſecundum ipſas fiunt, in circunſtantibus cauſis ſunt: non circunſtabunt autem his, quæ agunt, quæ non ſecundũ ipſas. Qui vero hanc non agendi, quæ leges iubent, cauſam habent, apertiſſime carebunt vituperio: quomodo enim digni erunt? quod igitur eſt in circunſtantibus ſecundum neceſſitatem cauſis, ad quas nõ poteſt impulſus non ſequi, non erat ex legibus cauſa, cum neceſſitas aliqua, & fatum adeſſe impedierit. Sed hoc pacto nulla lex fuerit ſibi obedientes habens: cum illis opus ſit dicere ei parere eos, qui ex neceſſitate ſequuntur: & eos qui non parent ex neceſſitate aliqua à perſuaſione impeditos fuiſſe. Quapropter longe verius eſſet connexum illud, ſi eſt eiuſmodi fatum, non eſt ex lex: lege autem ſublata, & vna peccato, & recte facto, merito ſublata fuerint (vt & ipſi ex conſequentia rationali ſumebant) virtus, & vitium: & eſſe in hominibus aliquid turpe, & honeſtum & laudabile, & vituperabile, quodque præmio, pœnaue dignum ſit. Nihil igitur manet rationis illius ab eo interrogatæ, qui tanta arte ipſam aſtruxit. Sequetur, autem ad eos conſequentia, ſi ex imo incipiamus, quam dicunt ſequi ad eos, qui tentant tollere quod in nobis eſſe eo modo, quo hi ipſi, qui illud confeſſe ſeruant: cum ob hoc, ꝙ alijs hæc ipſa inferre anticipauerint, non videantur ad eos ſequi, qui putant ſe ſubterfugere. ſi enim non ſunt præmia, nec ſupplicia, nec laudes nec vituperia. ſi vero non hęc delicta erunt, nec recte facta: ſi vero non hæc, nec virtus erit, nec vitium: quæ ſi non ſint, ꝙ nec Dij, dicunt: atqui primum, non eſſe ſcilicet præmia, nec ſupplicia, ſequitur ad id, quod eſt omnia fato fieri, vt oſtenſum eſt: vltimum igitur, quod eſt abſurdum, & impoſſibile interimendum eſt, omnia fato fieri, ad quod illud ſequebatur.

Improbatur ratio illa, quæ arguit, niſi omnia fato fiant, auferri virtutes, & vitia. *Cap. 19.*

SEd videamus etiam ſuper hoc rationem interrogatam, an non eaſdem vires habeat. Dicit autem hoc modo. Non omnia quidem fato ſunt, non eſt quoque non prohibita, & non impedita mundi gubernatio: non eſt quidem hoc, non eſt quoque mundus: non eſt quidem mundus, non ſunt quoque Dij: vero ſunt Dij, boni ſunt Dij: ſed ſi hoc, eſt virtus: ſed ſi virtus eſt, prudentia eſt: ſed ſi hoc, eſt ſcientia agendorum, & non agendorum: ſed agenda quidem ſunt recte facta, non agenda vero peccata, non igitur omne quidem fato fit, non eſt quoq; peccatum, & recte factum: atqui recte facta honeſta ſunt, peccata vero turpia: & bona quidem laudabilia: mala vero vituperabilia. non igitur omnia quidem fato fiunt, non ſunt quoq; laudabilia, & vituperabilia: ſed ſi hoc, ſunt laudes & vituperia: ſed quæ quidem laudamus præmio afficimus, quæ vero vituperamus ſupplicio: & .qui quidem honorat præmio afficit, qui vero punit caſtigat: igitur non omnia quidem fato fiunt, non eſt quoque præmij contributio, & caſtigatio: Hæc quoque ratio, ab eadem palæſtra exiſtens, euidenter per eadem, ceu falſa, redargui poterit. Primum enim quis prompte conceſſerit illud, non omnia quidem fato fiunt, non eſt quoque non prohibita, & non impedita mundi gubernatio, cum alia ex neceſſitate contingenter fiant: & horum alia à natura, alia ex electione, & ratione, alia ex impulſu, alia ex fortuna, & caſu: cætera autem omnia à fato tolluntur: non igitur non impedita, neque prohibita maneret mundi gubernatio. ſed ſi conceſſum hoc fuerit, & mundum eſſe, & mundo exiſtente, Deos licet ſecundum Epicurum extra mundum ipſi ſint: Deoſque ipſos bonos eſſe, & virtutem ad eos ſequi: quonam pacto ad hoc, quòd Deorum ſit ipſa virtus, ſequetur eſſe prudentiam? quæ enim eſt huius ſequelæ neceſſitas. nam ſi ſumptum eſſet hominum eſſe ipſam virtutem, ad hoc vtique ſequeretur & ipſa prudentia: ſed quia ex poſitis ſumptum eſt Deorum eſſe virtutem quo pacto ad Deorum virtutem ſequetur ipſa prudentia hominum virtus exiſtent? cum dici non poſſit eaſdem eſſe Deorum, hominumque virtutes. neque enim alioqui verum eſt eorum, quæ tam inſigni diſcrimine inter ſe ſecundum naturam diſtant, eaſdem eſſe perfectiones, & virtutes dicere: neque ad eoſdem de eiſdem dicti ſermones rationabile aliquid in ſe continent: hominis autem virtus eſt ipſa prudentia: quæ, vt dicunt, ſcientia eſt agendorum, & non agendorum: in quibus enim poſſibile eſt factum iri agendorum aliquid, in his agendorum, & non agendorum ſcientia locum habet, ſed ſi omnia fato fiunt, inutilis eſt agendorum, & non agendorum cognitio: quæ enim eſt vtilitas huiuſce cognitionis his, qui nihil eorum, quæ agunt, vitare poſſunt? ſi autem nihil vtilis horum ſcientia. prudentia quoque iure ſublata fuerit. vt ſit verior conſecutio illa, ſi eſt fatum, non eſſe prudentiam. nam qua ratione lex auferebatur, poſito ipſo fato, eadem & prudentia auferetur: qua ſublata euidentiſſime & cætera omnia, quæcunque ad ipſam prudentiam ponuntur ſequi, iure ſublata fuerint. Verum ꝙ neque illi ex eo, ꝙ oſtendunt motum ex impulſu in animalibus permanere, omnibus fato euenientibus, ſeruant id, quod in nobis: niſi velit ſimpliciter quis quod ab aliquo ex propria natura fit, de illo ipſo dicere aliam quandam ſignificationem eius, quod in nobis, inducens, præter id, quod creditum & exiſtimatum eſt, quod eſſe dicimus ex hoc, quod in agendis optionem, & facultatem habeamus ad oppoſita, per præcedentia ſæpius iam dictum eſt, & demonſtratum. Similes autem his ſunt & aliæ rationes, quotquot ad huius decreti confirmationem addunt, prolixam, & ad verba vſque argutiam habentes, ſed non ex conuenientia cum rebus ipſis, de quibus tractant, ſumentes fidem.

EPILOGVS.

HAEC ſunt, vos ò Diuiniſſimi Imperatores opinionis Ariſto. de Fato. & eo, quod in nobis, vt ego opinor, ſumme. ſecundum quam opinantes & in Deos pij erimus: modo ipſis agentes gratias pro beneficijs, quibus ante ab ipſis affecti ſumus: modo ab eis petentes, vtpote his, quibus dandi, non dandiue facultas inſit. Erimus autem & erga vobis ſimiles principes grati. Hæc erga nos aguntur: & quæ eſt de nobis propria inſtitutio facit vos, cum electione melioris, & cogitandi circa illius iudicium facientes, quæ facitis: non autem anteiactas aliquas cauſas ſequentes, quas neceſſarium ſit ſequi, quà illæ ducant. Habebimus etiam virtutis curam ceu ipſi facultatem habentes meliores, deterioresue euadendi: horum enim tantum quiſpiam in facultate poſitus etiam non agendi ipſe optionem habet. Et alia quoque, quæcunque in vita agimus, quòd ſolum rationabiliter agere videamur, ſi ſecundum Ariſtotelis opinionem de illis cauſas reddiderimus, per vniuerſum conatus ſum nobis oſtendere ſermonem.

PRAEFATIO

HIERONYMI DONATI

PATRITII VENETI

IN INTERPRETATIONEM

ALEX. APHRODISIEI.

ARISTOTELEM Philoſophum ita ab initio antiquitas admirata eſt, vt eum laudaret potius, quam ſectaretur. Nam & in Græcia & in Italia diu Platonem ſecuti ſunt, ambitione & pompa maiore quam ſtudio: ꝗ & carminibus, & dialogis, & affectatis tranſlationibus rerum naturæ traditione propoſita delectabantur. Quam docendi rationem iam per ea tempora receptam, cum velut à philoſophiæ grauitate & ſimplicitate alienam omnino repudiaſſet, Ariſtoteles difficilior & preſſior iiſdem temporibus viſus eſt. Sed cum in diſponenda doctrinarũ inſtitutione mire doctus & atticus, tum in inceſſendis antiquis philoſophis aſſidue feliciter pertinax, philoſophiæ tandẽ apud poſteros principatum obtinuit: vt multis iam ſeculis longe plures ſub Ariſtotele quam ſub Platone profeciſſe videantur, non quod Ariſtoteles doctior fuerit, Plato indoctior. Superſtitioſæ enim ſcientię eſt eos inuicem comparare, à quibus diſcere magis conuenit. Vtrique ſummi extitere, & diuina quadam prouidentia alendis & inſtituendis ingenij accommodati. Verum monumenta, quæ ſequeremur, quibusq; inſtitueremur, plura & diſtinctiora reliquit Ariſtoteles: in cuius libris, non alio ferè contextu rerum naturæ ſcientia propoſita eſt, quam quo res ipſæ conſtãt & generantur. Quod vulgata iam illa in omnes Ariſtotelis libros, & à Græcis auctoribus ſumpta diuiſio, planè commonſtrat. Ariſtoteli Theophraſtus & Eudemus, & alij complures ex peripateticis adhæſere eiuſque libros interpretati ſunt: & diu quidem maiore ipſorum gloria, quam addiſcentium vtilitate. Verum multis poſt ſeculis ALEXANDRO APHRODISIEO ſub diuis Seuero & Antonino imperatoribus philoſophiam profitente. ita Ariſtotelis & peripateticorum nomen increbuit, vt tunc primum non iam Ariſtoteles ſed philoſophus duntaxat vocaretur. Neque item dignus hoc philoſo-

phiæ

phiæ nomine cenſeretur, qui non ex Alexandri officina prodiſſet, & ſatis tituli & æſtimationis haberet, qui Alexandræus nuncupari meruiſſet. Inter quos fuere Themiſtius, Ammonius, Simplicius, Philoponus. Olympiodorus, alijq; permulti. Poſt quos Græcia ante dilapidata, & Roma atque Italia dirupta, peſſum ſimul iuerunt bonæ literæ, expugnateq; à Barbaris, ad barbaros ſe receperunt. Nanque apud Mauritanos, qui non tam Cordubam in Bethica, quam vniuerſas fermè Hiſpanias occupabant, philoſophiæ & medicinæ ſtudia viguere, ijque Ariſtotelem, & Alexandrum, Hippocratem, & Galenum, cum optimis quibuſq; Græcis interpretatoribus, ſuo idiomate ſuos effecerunt. Quo factum eſt, vt doctus & excellens quidam nidor ex eorum culina ad nos vſque peruenerit, in qua permulti ſummo ingenio, & pari doctrina præſtantiſſimi euaſere. Ex quibus ſatis ſit Auicennam inter medicos, Auerroim inter philoſophos enumeraſſe. Ille ex Grecis medicis maxime, quæ ad ſpectatiuam iatrices partem pertinent, ferè in vnum redegit omnia: hic ex Græcis enarratoribus, eos, & ſequi & inceſſere delectatus, velut ex optimis fontibus philoſophiam, viſus eſt non tam hauſiſſe quam expreſſiſſe, cum ſolus is fuerit, qui Commentatoris nomen adeptus ſit. Tantum eſt ſequi bonos actores, & ex agro fertili meſſem facere. Ferè qui Auerroim exacte legerit, & ſuis quæque locis ſingulatim ſingula contulerit, eius doctrinam ab optimis auctoribus prodiſſe comperiet. In eius enim interpretationibus, Alexandrum, Themiſtium, & Simplicium licet videre diuerſa linguæ proprietate paraphraſi quadam expreſſos, & dictis, opinionibus, ſententijs (vbi egregie quid dicitur) fermè eoſdem. Recentiores proximioribus ſeculis in Britannia & Gallijs, atque Italia religionibus addicti, magis ex religione, quam ex Ariſtotelis doctrina acutiſſime philoſophati ſunt & qua parte Ariſtotelem ſecuti ſunt, omnia compleuere, non tam interpretationibus, quam titillantibus argutijs: quippè qui per cauillamenta, & quæſtiunculas philoſophiam tradidere. Vt ambitioſa & præpoſtera quadam conſuetudine prius diſputare quam diſcere incipiant: cæterum alios (vt ſe quiſque opinioni addixit) alia ſtudia delectant. Alij eos qui philoſophiam abdicatis bonis literis profeſſi ſunt, ſtomachantur, & deteſtantur, neque dignos putant qui vix inſpici, aut legi debeant. Alij philoſophiam ita inimicam bonis literis cenſent, vt etiam ſolœciſmos & barbariſmos affectent, & in auctoritatem ſcientię proferant. Ita tumultuatur humanum genus, & interdum vel in ipſo inani geſtit & fluctuat. Sed meo quidem iudicio, hominis vere philoſophantis eſt præſtare prudentiam, non vmbram ſed corpus amplecti. Rerum ſcientiam, ſiue inter Latinos, ſiue inter Græcos, ſiue inter Barbaros ſit, amore & ſtudio proſequi, & repudiatis abiectiſq; corticibus, nucleos deguſtare. Atqui vitio temporũ liberalia ſtudia pleriq; ſequamur, alij vt diſcamus, alij vt diſcere videamur. Tñ ſciat, qui Alexandrũ legerit, ſe nihil inanis, ac vento quodã turgidę oſtentationis, ſed meros philoſophię ſuccos imbibiturum. Ego cum enarrationem eius de Anima in manus deſumpſiſſem, legendi potius quam interpretandi gratia, ex noſtro ſenatu apud Mediolanenſes principes legatum agens: quantum per occupationes publicas licuit curaui, vt ſimul in ocio honeſtiſſimo verſarer, ſimul qua parte poſſem, liberalibus ingenijs ſub inde prodeſſem. Itaq; eam maiore interpretationis fide, quam eloquentiæ ambitu, vt à noſtris legi poſſet, latinam feci. Boni conſulant, qui legent, ſi ea quę ad philoſophiam pertinent, ſimplicius quam elegantius verſa cognoſcent. Non eſt hæc exercitatio vel eruditis omnino facilis: neque alias in vertendis rerum naturæ traditionibus, hæc in plerique felix audacia eſt, tametſi eam pręclare attigerunt æuo noſtro Theodorus Gaza, & Hermolaus Barbarus, viri omni doctrinarum & morum laude cumulatiſſimi. Librum hunc eſſe Alexandri, non tam inſcriptio quam ſtylus, & citatæ à poſterioribus: præſertim ab Auerroi particulæ, fidem faciunt cuius interpretatio in partem dicata eſt nemini, in vniuerſum ijs dicata ſit, qui eam legendam duxerint. Id duntaxat ex hoc labore mercedis & gloriæ mihi poſtulo, ſi quid quenquam inter legendum offenderit, non auctorem accuſet, ſed interpretem.

ALEXANDRI APHRODISIEI

ENARRATIO DE ANIMA

EX ARISTOTELIS INSTITVTIONE,

INTERPRETE HIERONYMO DONATO

PATRITIO VENETO.

PROPOSITVM noſtræ inſtitutionis eſt, vt de anima diſſeramus, quæ verſatur in corpore quod generatur, & interit: & quæ nam ſit illius ſubſtantia: quæ quotúe poteſtates: quæ poteſtatum inter ſe diſcrimina referamus. Cum enim diuinis præceptis audientem eſſe in primis operæprecium ſit: præcipitur autem à Pythio Apolline, & publica ferè præconis voce promulgatur, Noſcete ipſum: quæ vox non ſolum à Deo, verumetiam à deo, qui præſentire futura, creditur prænunciata eſt: perinde ac omnibus ex ſua cuiuſq; cognitione naturalis viuendi ratio ſtatuenda videatur: ſua vero cuiuſq; cognitio in eius contẽplatione poſita eſt, propter quod ipſum eſt: propter animam aũt homo homo eſt: neceſſarium eſſe arbitramur cum deo obſequi, tũ à natura traditam vitam viuere inſtituenti ante omnia animæ ſcientiã adipiſci, & quænam ſit illius natura dignoſcere. Sanè vero quemadmodum in reliquis philoſophiæ partibus ea, quæ ab Ariſtotele tradita ſunt, ſemper alijs præponenda eſſe cenſuimus, & tanti hominis opinionem longe veriorem cæteris exiſtimauimus: pariter hoc loco ea, quæ de animæ doctrina ſentimus ex eadem noſtræ inſtitutionis lege abſoluentur. Quod ſi ea, quæ ab Ariſtot. de natura animæ recitata ſunt, perſpicue pro viribus aſſequemur, peculiari noſtra conſolatione freti oppido elegãter & recte ſingula tradidiſſe putabimus.

Quæ ſit animæ ſubſtantia.

FErè autem aſſecuturum ea, quæ de anima traduntur, & rationes, quæ ad eius ſubſtantiam pertinent tractaturum, animaduertere præter cætera opus eſt, id quod in natura ambitioſe elaboratũ eſt. Cum.n. qualis, & quæ res ſit natura, didicerimus: nobiſq́; perſuaſerimus, quocunq; opere, vel admirabili, quod intercedente arte confectum ſit longe maiore admiratione digna eſſe effecta naturę: facile fidem pręſtabimus ijs, quæ a nobis de animæ ſubſtantia recẽſenda ſunt. Nihil.n. magis in cauſa eſt, vt cum de anima diſſeritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur, quàm, quod difficillimũ eſt, illius poteſtates functionesq́; ijs, quæ de ipſa dicuntur, conſentanea & concordi ratione coniungere, quaſi omni corporea virtute diuiniora & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quę commode & apte de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare non volumus, primo loco ipſe poſsidentis animam corporis apparatus contemplandus eſt, & internarum inuicem, externarumq́; partium cum ipſo venuſtatis & pulchritudinis concentu, lex & diſpoſitio conquirenda. Simul enim hæc ipſa ſpeculati fuerimus, haudquaquam vlterius admirabile, & noſtra opinione maius eſſe videbitur, vt in corpore ſupra quàm opinari poſſumus, mirabiliter atq; ambitioſe diſpoſito, anima tot in ſe motionum principia poſsidens contineatur. Videtur autem ijs qui hanc in parte ſummam rei diuiſione comprehendunt, illud ex omnibus maxime veritatẽ atque euidentiam præſe ferre, ſubſtantiam oẽm corpoream & ſenſilẽ ex duplificatis partibus eſſe compoſitam, ex ſubiecto quodam, quod materiã dicimus: & ea natura, quæ ſubiectum format atq; definit, quam formam ſiue ſpeciem appellamus. Quod.n. hæc ita ſe habeant. ſi ad ea opera, quæ ab arte profecta ſunt, animum aduerteris peſpicue ac liquido patere poterit. Cum enim hæc tibi in expedito conſtiterint, in ijs hoc quidem materiam & ſubiectum, hoc autem formam & ſpeciem eſſe comperies: ſubiectum ſanè æs, lapidem, lignum, ceram, ſiue quid aliud attuleris, quod artificio deformatum & figuratum ſit. ſpeciem autem id, quod ab artifice in re ſubiecta perfectum eſt. Enim vero ſtatuæ materia aut æs, aut lapis eſt, ſi ex ijs ſtatua conſtituta ſit: ſpecies vero eſt huius illiusúe generis figura & forma, quæ illud idem eſt, quod per artem factum eſt, & artis ipſa. Quicquid.n: per artẽ in ſubiecta materia ab artifice gignitur, ars eſt: materia aũt artis corpus, id quod artem amplecti natum eſt, nec habet in propria definitione id, ꝙ in ipſo ab arte importatum eſt. Quemadmodum autem in corporibus, quæ artificio conſtãt. vnumquodq; duplicem habet modum: ita in ijs, quæ natura conſtituta ſunt, longe tamen priore ratione comperies. Ars enim naturam imitatur, non autem natura artem: & in ſingulis quidem corporibus natura conſtantibus alterum ſubiectum & materia eſt, alterum in ipſa materia ſpecies. Aeris.n. materia aqua eſt, ſiue vaporoſa exalatio. Eia enim quæ ex metallis conſtituta ſunt, quæ conflantur & liqueſcunt, id quod humidum eſt, materiam habent: forma vero in eiuſmodi humido eſt conflaturæ rigor atq; concretio. & quo pacto per artem ſpecies in re quapiam effecta, ars itidem ipſa eſt: eodem modo naturalibus rebus ingenita ſpecies nihil aliud, quã ipſa natura eſt. Verum in naturalibus corporibus differentia comperta eſt. Sunt.n. eorum alia ſimplicia, alia compoſita. Compoſitorum ſanè corporum materia, & ꝙ ijs ſubijcitur, naturale etiamnum corpus eſt. pari pacto ex materia conſtitutum ac ſpecie. Omne.n. naturale corpus ijs conſtat. Simplicia aũt corpora nequaquam ſibi compoſitum ſubiectum ſortita ſunt, iam enim & ipſa compoſitum quodpiam forent. quod ſi horum ſubiectum compoſitum non eſt, non etiam corpus erit. Quandoquidem corpus omne ex materia conſtat & ſpecie. Erit igitur ſimplicium corporũ ſubiectum atq; materia ſimplex quædam, & à ſpecie ſequeſtrata natura, quæ ſuapte ratione informis atq; infigurata, omni ſpecie carere dignoſcitur. Per hanc.n. quæ informis & eſt, & dicitur, id quod in ea fit, forma nuncupatur, qua pcedens ipſam priuatio eſſe definit, atq; eiuſmodi materiã,

materiam, propriæ materiam appellare poſſumus. Nam materia, quæ compoſitis corporibus ſubijcitur, materia quidem eſt, non ſimpliciter autem materia. Quandoquidē non ſpecie aliqua ſubijci videtur, eſtq́; rurſum hujus alia quoq; materia. In quibus autem corporibus ſubiectum ſimplex, eſt horum profecto materia proprie & ſimplex materia nūcupatur. Fieri autem nullo modo poteſt, vt per ſe materia ſubſiſtat, eo quod (quemadmodum diximus) circa eiuſmodi ens, & corpus & compoſitum habent vt ſint. Cū ſit autem ſemper ſub ſpecie aliqua ſeparatur, & abiungitur ab ea ſola duntaxat intellectione, ferè eodem modo ſeſe habēs ad ſimplicium corporum formas, quaſi cera ad figuras. Enimuero ſi in ceræ ſubſtantia figuram quāpiam inſeparabilem eſſe contingere, vbi cum hæc eſſe deſineret, amplius proculdubio cera non eſſet, quæ ſub alia quoq; figura cera itidem eſt pari ratione, ea quæ propriæ materia nuncupatur, ſeſe ad naturalium & ſimplicium corporum formas habet. Neque.n.abſq; harum aliqua ſubſiſtere poteſt, neq; cum harū aliqua eſt eſſentia materiæ. Nāq; vbi id ſit, neq; ſimplex neq; incorporea, neq; alterius cuiuſpiā eſſe videbitur. Præterea ſimplicium corporum materiæ interitus in propriæ formæ abiectione conſiſtit. Non ſolum autem eiuſmodi materia verum ipſa quoq; materiæ ingenita ſpecies, nullo pacto poteſt per ſe ipſa ſubſiſtere. Quinimo ſpecies magis hoc pati videtur. quanquam.n.materia per ſe ſubſiſtere ſine forma non poſſit, tamen in compoſitis corporibus continenter excipitur, non ꝗ ſimpliciter materia ſit, ſed ꝗ alicuius materia cū ſit, per ſe ſubſiſtere videtur. Cuius generis materiam in his, quæ artificio elaborata ſunt reperias: ſpecierum aūt, quæ in materia fiunt, nulla vnquam poteſt per ſe ſubſiſtere, ſiue ſimplicis ſiue compoſiti corporis eſſe deprehendatur. Formæ igitur, quæ artis opere in ſubiectis materijs perficiuntur: inſeparabiles habentur: tam etſi conſtat eiuſmodi materias abſq; ijs ſpeciebus poſſe ſubſiſtere. Quamobrem ea ſpecies, quæ ab arte eſt, ſubſtantia nullo pacto eſt, quemadmodum & ars ipſa. Eſt enim & ars ipſa eiuſmodi ſpecies ſicut retro diximus: forma vero quæ eſt à natura, proculdubio ſubſtantia eſt quemadmodū & ipſa natura, & nihil aliud eſt eiuſmodi ſpecies, quam ipſa natura. Verumenimuero in igne, quod & naturale & ſimplex corpus eſt, calorem & ſiccitatem ſpeciem facimus, & ab ijs, atq; in ijs genitam leuitatem. In eiſdem vero materia ſubiectum eſt, quæ iuxta propriam naturam nihil eorum eſt, ſed hæc ipſa pariter & ea quæ ijs controuerſa ſunt ſuſcipere nata eſt: qua natura intercedente, ſimpliciū inter ſe viciſsitudines corporū fiunt. Ex ijs ſanè neutrum corpus eſſe dixeris, ſed id quod ex ijs conſtitutum eſt, corpus & ignem à natura & à ſubſtantia (quæ ſm ſpeciem eſt) principium motionis in ſuperiora tendentis leuitatem poſsidere fateberis. Quæ planè leuitas cum ſpecies & natura ignis ſit, ipſa haud quaq̄ mouetur. Quonam.n.pacto fieri poſsit vt leuitas ipſa per ſe moueatur, cum & aliquid alterius ſit, & ipſa per ſe non ſubſiſtat. Eſt enim leuitas vis & poteſtas quępiam corporis à quo poſsidetur. Nulla aūt poteſtas à poſsidente ſubiecto ſeparabilis eſt. Neq; igitur per ſe mobilis erit, ſed in eodem corpore, in quo ſit cauſa eſt motionis, quæ ab eodem corpore proficiſcitur: ob idq́; ab eadē poteſtate moueri corpus dicit̃, ac ſi virtutē atq; naturam habeat, per quam & ſm quam corpus moueatur. Neutra itaq; earum rerum corpus eſt, ex quibus primis ſimplex corpus conſtat. Nec enim materia corpus eſt. Omne quippe corpus tactile eſt, non abſq; contrarietate quapiam: materia aūt omnis citra tactilem qualitatem & contrarietatē habetur & corpus quidem per ſe ſubſiſtens eſt, materia vero ſpecie indiget ad hoc, vt ſit. Ex pari cauſa, neq; ipſa ſpecies corpus eſt. Quandoquidem (velut oſtendimus) non poteſt ipſa ꝑ ſe ſeorſum à materia ſeparabilis, & abiuncta ſubſiſtere. vtrunq; tamen ſubſtantiam eſſe non ambigimus. Nāque ſicut materia, ita & naturalis ſpecies ſubſtantia eſt. Partes enim ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt. Quinimo quia vtrunq; ipſorum ſubſtantia eſt, id quod ex ambobus conſtat & ſubſtantia, & vnaquæpiam natura eſt: non vt illa, quæ artificio animaduerterimus, quæ ſm ſubiectum & materiam ſubſtantiæ, ſm ſpeciem autem, qualitates eſſe noſcuntur. At vero ij, q addubitare conſueuerunt, quonā modo fieri poſsit, vt ex ijs, quę incorporea ſunt, corpus conſtituatur non diutius dubitationi inſiſterent. ſi ſeſe colligerent diſcerentq́;, omne ꝙ fit hoc aliquid, ex aliquo fieri, quod non hoc ipſum ſit, qđ fit. Calidum enim fit ex non calido, & frigidum ex non frigido, & album ex nō ſimili fit album. Nam ſi quippiā aliud, quod calidum ſit, cauſa eſt generationis eius, qua calidum fit, id ipſum tamen, quod fit calidum, ex non calido gignitur. Non enim ſit, quod iam eſt. Quare ſi generationem corporis ſuppoſueris neceſſariū eſt aſſerere hoc ipſum ex non corpore fieri. Verum non ſimpliciter corpus generari dicimus, ſemper.n.corpus eſt. ſiquidem & ſempiternus, & ingenitus, & incorruptibilis mundus eſt. Eſt autem generatio huius quidem & cuiuſdam corporis ex non eiuſmodi corpore generatio: non autem ſimpliciter ex non corpore. Quēadmodum enim conſideratione & ratione à ſpecie materiā abiungimus, cum abiuncta non ſit (ab hac enim vel illa ſpecie ſeparabilis, à ſpecie aūt ſimpliciter inſeparabilis eſt, velut figura à cera) pariter ſola conſideratione & ratione, corporis generatio ferè in corporea eſt. Cū aūt ignis, & cętera corpora hoc ipſum eſſe, ſiue eſſentiam habeant, quæ eſt, & à ſubiecta materia, & à ſpecie, quæ in ipſa materia eſt. proculdubio per ſpeciem ſunt id qđ ſunt. Ignis nāque per ſpeciem ignis eſt, & terra per idem terra eadem deinceps ratio in aqua & aere ſtatuēda eſt. vnumquodq;.n.eorum corporum per ſpeciem eſt id, quod eſſe dicitur. Quippe qđ vnaquæq; res eſt id, qđ eſt, per id quo à cæteris diſtinguitur, & differentiam habet. Atqui per ſpeciem propriam quibuſq; rebus inter ſe differentia eſt. Quandoquidem materia ratione ſubiecti idem in ipſis eſt. Per ſpeciem igitur ſiue formam vnumquodq; eſt id, quod eſt. Quod ſi illud eſſe rei perfectionem dicimus per quod vnaquæq; res eſt id, quod eſt (id.n.quod effectum eſt id, quod fit, & velut iam factum & perfectū fieri deſinit, effectæ rei perfectionem eſſe confitemur, non ante autem fieri res deſinit, quam & tota, & integrā, & incolumis ſpecies ingenita ſit) ꝓfecto nō ſine ratione oībus corporibus in ſpecie perfectionē eſſe dicere poſſum⁹. Verū licet hęc quoq; ſit in rebus, quæ artificio conſtant, longe tñ prius in ijs, quæ à natura prodeūt, eſt id, qđ eſt eſſe. Atq, hoc eſt rei cuiuſq; perfectio. Sane igit̃ veritatē inſpicientib⁹ in ijs rebus, q̄ ex materia & ſpē cōſtituunt̃, id per qđ eſſe cuiq; eſt & ſpeciem & perfectionem eſſe liquido conſtabit.

Quod facere & pati, corporibus per incorporea competit.

NOn ſolum autem cuiuſq; rei eſſentia, & diſcrimina illa, quibus inter ſe res omnes diſtinguuntur, ꝑticiſcuntur

ſiciſcuntur à ſpecie: verum etiam differentiæ illæ, quæ ſm id, quod eſt agere & pati, corporibus inſunt, ab ipſa itidem ſpecie proueniunt. Omnia.n.quæ agũt, & quę patiuntur, quatinus corpora ſunt, vt hoc aut illud agãt, patianturúe, à ſpecie poſsident. Differentiam.n.quæ eſt ſm ſpeciem & horum vtrunq; indidem conſequuntur. Idcirco non ab re dicitur pati & agere corpora, per ea quę incorporea ſunt. Quamobrem naturalia corpora, quorum ſubiectum ſimplex eſt (hæc aũt eſt proprio vocabulo nũcupata materia, quæ ſubijcitur ſimplicibus primisq; corporibus, quæ aliorum corporum elementa vocantur) hæc inquam ſimplicia corpora ſimplicem pariter ſpeciem & naturam adepta ſunt. Atq; ea de cauſa in his vnius & ſimplicis motionis natura cauſa eſſe cõperta eſt. Si enim natura principiũ motus eſt, erit profecto ſimplex natura ſimplicis quoq; motus principiũ. Simplex vero motus proprie vnus eſt. Quo fit, vt hæc aut ſupra duntaxat, aut infra, ſuapte natura ferantur.

In quibus aũt nõ ſimplex ſubiectum cõtinenter eſt, ſed iam corpus aliquod ſiue compoſitum, in iiſdem ſpecies ornatu diſtinctiore perfectior eſt: & eorum pariter natura ſimilem modum habet. Neq; immerito. Species.n. illa, quæ eſt in materia & in ſubiecto, confert aliquid ad eorum ſpeciem, quæ cõpoſita ſunt: atq; ideo amplius, ſi non vnum duntaxat corpus ſubiectum ſit: quod in naturalibus & compoſitis corporibus haberi neceſſe eſt.

Non enim vnum duntaxat ex ſimplicibus corporibus ſortita ſunt. Enimuero vnius naturalis ſimplicisq́; corporis immutatio, in ſimplex aliud corpus educitur.

Quare ſi naturale corpus compoſitum, & à ſimplicibus corporibus diuerſum gignatur complura ſimplicium corporum haberi ſubiecta neceſſarium eſt: & multitudo per eã ſpecierum (quæ in iiſdem corporibus eſt) differentiam multitudo eſt atq; eam ob cauſam cum eiuſmodi corpora, quę compoſita ſunt, velut plura & diuerſa ſpecie ſubiecta ſortiantur, naturam quoq; & ſpeciem diſtinctiorem habeant neceſſe eſt: cum præſertim vnaquæq; natura ad communem ſpeciem in ſubiectis ſibi corporibus aliquid conferre videatur. Quodam.n.modo ſpecies ſpecierum, & perfectio perfectionum fit eiuſmodi ſpecies. Quocirca ij, qui cauſas viciſsitudinis, quę in ſubiectis verſatur manifeſte percipiũt, ſpecierum differentiam, quæ in corporibus eſt, mirari non debent.

Enimuero multitudo ſpecierum, earumq; diuerſa commiſtio, in ſubiectis corporibus æquabilẽ & rationi conſentaneam mutationis cauſam afferre poſſe cenſetur.

Namq; ſi vbi vnũ duntaxat ſubiectũ eſt, quod ijs, quæ ex ſe facta ſunt, nullam differentiam confert (tale aũt ſubiectum eſt materia) ſiccitas & humiditas, caliditas & frigiditas, vbi duæ ſimul qualitates coeunt in ijs, quæ ex ipſa materia gignuntur. tantam differentiæ cauſam præ ſe ferunt, vt ex vna eademq; materia, aliud ignis, aliud aer, aliud terra, aliud aqua gignatur. itemq́; aliud graue, aliud leue, alia vero ſint, quæ ſecundaria ratione horum vnumquodq; contineant: cur non rationi conſentaneum eſſe poterit, vt per ſpecies, motriceſq́; virtutes, quamplurimum inter ſe differãt ea corpora, quæ ex horũ omnium commiſtione & temperamento proueniunt? Hinc arbores ſtirpeſq́; cum & naturalia & compoſita corpora ſint, à ſimplicium corporũ natura per motrices poteſtates quam maxime differunt. Nanque ſimplicia corpora vnius ſimpliciſq́; motꝰ in ſeipſis principium adepta ſunt: compoſita vero non ſolum nutricationis, ſed auctricis quoq; motionis ad omnia diſcrimina principium habere cernuntur. Porro ineſt ijs omnibus poteſtas, quas ſibi ſimile gignere poſſunt. Atqui cum habeant hæc inter ſe plante ſtirpeſq́; communia, rurſus illas inuicem per ſpeciem plurimum differre videmus: quatinus & materia & ſubiectæ materiæ miſtione ac temperamento diuerſa ſunt. Enimuero arbores plurimum ſanè inuicem, ſed longe magis ab oleribus diſtinguuntur: cum ipſa quoq; olera & naturalia & cõpoſita corpora eſſe conſtet. Et tamen inter hęc ipſa rurſum diſcrimen maximum eſſe animaduertimus. Cuius rei nulla profecto alia cauſa, quam illa, quam retro retulimus afferri poteſt. Eſt igitur eiuſmodi ſpecies atq; perfectio, princeps virtus animæ. Nam ſi viuens omne per animam viuit, ſtirpes autem viuunt (ſiquidem nihil aliud eſt per ſe nutriri & augeri, quam viuere) ſtirpes ſanè animam habere fatebimur, eritq́; ſtirpium ſpecies anima. Quemadmodum autem in ſimplicibus corporibus ſpecies haudquaquam ſm actum à poteſtate eſt, ſed eſt ſm poteſtatem à qua actus eſt (nec.n.actu inferius ferri terræ natura eſt, nihilo.n.minus, ſi non actu infra feratur, terra permanebit: ſed poteſtas, à qua id poſsidet, vt infra deferri poſsit, quæ nihil aliud quam grauitas eſt. Sanè vero vtrunq; perfectio eſt, & grauitas ipſa, ſiquidem forma eſt: & actus, qui à grauitate, proficiſcitur, quandoquidem functiones & actus, qui ab habitu & poteſtate proueniunt, habituum & poteſtatum perfectiones ſunt. Vbi igitur vtrunq; eſt, & poteſtas & actio prior tempore præſidet poteſtatis habituſq́; perfectio actu, qui à poteſtate & habitu proficiſcitur) idem in compoſitis corporibus euenire certiſsimũ eſt. Itaque ſi actus, qui à poteſtatibus ducuntur, formæ non ſunt, ſed poteſtates ipſæ, quæ ab ſe prouenientibus actibus præſident, & priores & præcedentes habentur: erit ſanè ſtirpium ſpecies & anima, prima perfectio. Cum hæc igitur à nobis aſſeuerata & cõfeſſa ſint, neminem arbitror eſſe qui dubitet animal, naturale corpus eſſe & compoſitum quodpiam quod ex anima & corpore conſtitutum ſit. Quod ſi corpus eſt, ex his habet vt ſit. Omne aũt corpus ex materia & ſpecie compoſitum eſt: proculdubio horum aliud erit animãtis materia, aliud ſpecies. Verum non ſolum ex his, quæ de ſtirpibus retro diximus, animam ſpeciem ſiue formam eſſe liquido conſtare poteſt: verum etiam id ex his, quę in prima operis fronte monſtrata ſunt, aperte dignoſcitur. Iam.n.aſſeueratum & poſitum eſt, id eſſe rei perfectionem ac ſpeciem, per quod vnaquęq; res habet vt ſit. Animal nanq; per eiuſmodi animam, hoc eſt ſenſualem id ſortitur, vt animal ſit. Ea.n.ab cæteris rebus omnibus, quæ animalia non ſunt, animal differens, animal eſt. Enimuero anima in animante, ipſius corporis ſpecies eſt. Quandoquidem ſpecies in quibuſq; corporibus, ſubiectæ in ipſis corporibus, materiæ ſpecies ſunt. Verum animantium anima tanto ſtirpiũ forma ac ſpecie perfectior eſt, quanto ipſa ſtirpium anima primorũ ac ſimplicium corporum formas excellit. Rurſum ſenſibilis animæ differentiæ eandem inter ſe analogiam ſeruare videntur, quam ſimplicium corporum ſpecies ad ſtirpium animam, & ipſa ſtirpium anima ad ſenſualem animam habet. eius vero analogiæ differẽtiæ cauſa nihil aliud eſt, quam ipſa ſubiectorum corporum differentia: & propter ſpecierum multitudinem, & propter eiuſmodi temperamenti ac miſtionis conſtitutionem. Neq; immerito. Quandoquidem principium non ſolum medium, ſed potiſsima ferè pars totius eſt: & diuerſitas

uerſitas illa, quæ circa principiũ aduenit, tametſi exilis admodum & friuola ſit non ab re maximæ differentiæ cauſa eẽ poteſt. Quę res ex viarũ digreſsione facile percipitur: in quibus plerunque euenit, vt parua deflexio, motionis quæ nos ad plurimum inter ſe diſtantia loca conſerat, cauſa ſit. Adhęrens aũt rei cuiq; genitæ materia principium eſt. Cuius differentias. effectarum in ea ſpecierum diuerſitatem ſequi ſummopere conuenit. Non enim omnis materia eãdẽ perfectionem eſt nata ſuſcipere. Eia igitur, quorum à principio ſubiectũ nõdum corpus eſt, ſimpliciorem formam adipiſcuntur: quę vero corpus ſubiectum habent, idq́; compoſitum, diuerſas portiones continens, vt alia portio aliæ functioni accommodata ſit: proculdubio ſpeciem pluribus poteſtatibus præditam nanciſcuntur, velut organici varieq́; diſtincti corporis ſpecies, & perfectio. Idcirco organici corporis ſpeciem, animam eſſe dicimus. Atq; id genus animæ ſimplicius eſt, cuius organicũ corpus ſimplicius eſſe dignoſcitur. Anima vero, quæ pluribus poteſtatibus conſtat, quæ ũe perfectior eſt, ſubiectum corpus diſtinctius & pluribus organis diſpoſitũ habet: cuius corporis eiuſmodi animam formam dicimus. Quod ſi quiſpiam, ſimul hæc audieri, & nos velut Ignis leuitatem; ita eiuſmodi corporis animam ſpeciem aſſerere præter opinionem, præterq́; naturam exiſtimabit: profecto vbi corporum, quorum hæ ſpecies ſunt, diuerſitates inſpexerit, & apparatum, qui in corporibus animantium eſt, quanquam haud explicatu facilem, & vſq; adeo à ſimplicibus corporibus diuerſum, animaduerterit: eos qui hæc ſentiant, nihil præter opinionis expectationem aſſerere arbitrabitur. Tantum enim abeſt, vt præter opinionem id exiſtimari debeat, vt vel maxime rationi conſentaneum ſit, eãdem inter ſe à formis analogiam haberi, quã ſubiecta formis corpora mutuo ſortiuntur.

Principium demonſtrationis, quòd anima ſit forma.

QVod enim anima ſpecies ſiue forma ſit, vel hũc in modũ commonſtrari poteſt. Cõſeſſum iam & receptum eſt animal ex anima corporeq́; cõſtitui. Cum autẽ quid ex quibuſdam dicitur. id aut tanquam ex partibus eſt, quę permanent ſeruanturque in toto: in quas etiam totum ipſum diuiditur, diſſoluiturúe: qua ratione domum ex lateribus eſſe aſſeueramus. Aut tanquam ex quibuſdam commiſtũ: velut mulſum, quod ex aqua melleq́; conſtare concedimus: cum præterea in mel & aquam non vltrà diſſoluatur. Quandoquidem neq; aqua, neq; mel integra ſeruantur in mulſo, neq; propriam naturam poſt commiſtionem tenent. Aut tanquam ex materia & ſpecie: quo modo dicimus ſtatuam ex ære & figura conſtitui. His igitur modis cũ quippiã ex quibuſdam eſſe dicatur, animalq́; ex corpore conſtet & anima proculdubio aliquo ex ijs, quos ſupra memorauimus, modo conſtabit. At vero fieri nullo pacto poteſt, vt primo modo ex quibuſdam eſſe animal aſſeueremus. Appoſitio enim ſiue adiectio quępiã erit animę & corporis, vnde corpus animatum prorſus eſſe non poterit. Quæ res ſi hoc modo ſeſe habeat: eueniet, vt non in qualitatis, ſed quantitatis genere animãtibus anima conferre videatur. Porro neq; ſecundo loco poſitus modus excipiendus eſt. Nãque non vnà cum animæ & corporis interitu animalia generantur: quod in his, quæ commiſtionibus fiunt, accidere diximus. Reliquum igitur eſt, vt animal ex corpore & anima, velut ex materia & ſpecie conſtare concedamus. Quod.n. anima ſpecies corporis ſit, & non ſubſtantia quæpiam, quæ per ſe ipſa ſubſiſtat, ex ipſis animæ ſunctionibus liquidiſsime perſpicitur. Neq; enim eſſe poteſt, vt functio ſiue actio vlla animalis fiat, abdicata corporis motione: quemadmodum neq; ſine corporis motione per naturales impulſus delatio fit: perinde quaſi corpus per intraneam vim eoſdẽ impulſus agat. Enimuero & ali & augeri, & ſimile ſibi gignere, non abſq; animata virtute fit: hæc autem motiones corporis ſunt. Quinetiam animantia per ſenſoria ſentiunt, quæ corpora eſſe nemini dubium eſt. Ipſi præterea appetitus manifeſte immutata quapiam corporis parte fiunt. Cõcupiſcentiam enim, iram, furorem, in animalibus non aliter fieri poſſe conſpicimus. Nõne ſubeunte formidine, corporis alteratio & contractio fit? Nonne imaginatio intercedẽte fit corpore? Si quidem à ſenſu, qui in actu fit, eleuatur. quemadmodum infra docebimus. Quod autem in impulſu corpus id ſit, quod mouetur, nemo eſt, qui non fateatur. Neq; præterea ſine imaginatione deliberamus & ſapimus: imaginatio autem quidpiam eſt, qđ cum corpore fit. Quod ſi abſq; corporis motu nulla eſſe poteſt animę functio: profecto anima eſt aliquid corporis & à corpore inſeparabilis. Incaſſum enim illam ſeparabilem eſſe contingeret, ſi peculiaribus ac proprijs actionibus fungi nõ poſſet. Animam vero ſpeciem eſſe corporis, vel illud indicio eſt, ꝙ iuxta affectiones, ꝓprietatesq́; corporum ipſius quoq; animæ motio cõcitatur. Vbi enim plerunq; vehementiores cauſæ extrinſecus incidunt, quæ ad iracundiam, metum, cupiditatemq́; prouocent: nonnunquam aut nihil omnino afficimur, aut cute tenus ac leuiter. Sæpius è diuerſo leuibus ſere, & vtcunq; ſe offerentibus cauſis, ſuperfluẽter perturbationibus animi commouemur, quoties quam facillime ad iram cæterasq́;, affectiones prompta atque idonea corpora comperiũtur: ſiue cum ijs deeſt aliquid. ſiue cùm ſuperat, ſiue cum quibuſdam humoribus afficiũtur. etenim ſuperfluentibile facilius iraſcimur, & leuioribus de cauſis plerunq; pauidi dolentesq́; reddimur, vbi corpus noſtrum apta ad id affectione diſpoſitum eſt. Atqui vel ob id maxime, ꝙ in animalis corpore animam eſſe ab omnibus receptum eſt, eam eſſe corporis formam docere poſſumus, quodq́; cũ multis modis aliquid eſſe dicatur in alio, nõ alio quam formę, modo, anima in corpore eſſe putanda eſt. Aliquid enim in aliquo eſſe dicitur, aut velut ſpecies in genere, quemadmodum in animali homo. aut ſicut genus in ſpeciebus, velut animal in volatili, quadrupede, bipede, aquatili. In diuiſis enim ex oppoſita ratione inuicem ſpeciebus, in ſpecies ipſas diuiſi generis eſſentia eſt. Tertio modo eſt aliquid in aliquo perinde ac pars in toto, quo pacto manus in corpore eſt: aut tanquam totum in partibus. Totum nanq; hominis corpus eſſe dicimus in capite, dorſo, pectore & reliquis partibus, ex quibꝰ vniuerſum corpus aſſoluitur. Eſt præter bos modos, aliquid in aliquo, velut in vaſe, & in loco: quo pacto Dionem in foro eſſe dicimus, & vinum in fictili. Et accidẽtia pręterea in his quibus accidunt, eſſe dicuntur, vt album in albo corpore. & item in ſua miſtione, quæ mixta ſunt, velut in mulſo ita mulſo vinum ac mel. Verum præter enumeratos modos in aliquo eſſe quid dicitur, tanquã ſpecies ſiue forma in materia. Illud enim per quod aliquid (cum ex quibuſdam ſit) eſſentiam habet, ſi comparetur ad reliquum, ſic eſt vti forma in materia. Cæterum eodem modo ſe habet figura eiuſmodi ĩ ſtatua, quę ex ęre figuraq́;

figuraq́; conſtat: itemq́; grauitas in terra, quæ ex materia & ipſa grauitate conſtituitur. His modis enumeratis, quibus intercedentibus, aliud in alio eſſe aſſeueramus (gubernatorem enim in nauigio non aliter dixeris, quam per modũ quempiam ex his quos attulimus) anima in corpore cũ ſit, ſanè in corpore non eſt perinde atq; corporis pars quippe quæ corpus foret, ꝙ quæuis pars corporis, corpus eſt, & anima ſubinde animalibus nõ in qualitatem, ſed in quantitatem conferre videretur. Præterea præditum eſſe anima ſimul vniuerſum corpus eſſe non poſſet, ſed alterum ab altero abiunctum eſſe contingeret. Alioquin euenire poſſet vt corpus per corpus ingrederetur ac tranſmigraret. Sed neque vt totum in partibus, ita anima in corpore eſt: ꝙ eędem partes & animæ & corporis eſſe viderentur, vt anima velut totum in ſuis partibus eſſet. Verum non eſt item anima in corpore, vt ſpecies in genere. Neq; enim id corpus, in quo eſt anima, genus animę eſt: quippe ꝙ vtrunq;, hoc eſt anima & corpus, vnum quiddam numero eſt: genus autem & ſpecies communia, & vniuerſalia ſunt. & præter hęc corpus eſſe animam concedere opus eſſet. At vero neq; tãquam genus in ſpeciebus, ita in corpore animam eſſe dixeris: cum ob eas quas retro attulimus cauſas, tum vero ꝙ ſi aĩa genus corporis aſſeratur, omne corpus, ànimam eſſe neceſſe eſt: quemadmodum omnis homo animal eſt. Non eſt item corpus locus animę: hinc enim id abſurdum efficitur vt anima corpus eſſe dicatur Nãq; qđ per ſe in loco eſt, corpus eſt: locum pręterea corpus eſſe continget. Quod ſi ita ſe habeat, confiteri neceſſe eſt corpus eſſe vel interuallum aliquod inane, vel terminum rei continentis. hę enim traditæ ſunt de loco ſententiæ. Quinetiam loci nequaquam intereſt, vt rei, quæ in loco ſit, aliquid conferat, quo quippiam eiuſmodi ſit: corpus autẽ anima præditum differentias ad alia corpora comparatas ſortitur ab anima. Inſuper eſſe nullo pacto poteſt, vt ĩ corpore cõſtituatur anima velut in vaſe. Vas enim eius rei, quam cõtinet, locus eſt: atq; hoc ſolo à loci natura differre ſentitur, ꝙ vna cum his rebus quas cõtinet, tranſmigrare & transferri poteſt. Non eſt quoq; vt accidens in ſubiecto, ita in corpore anima quippe quæ ſubſtãtia ſit, & vim contrariorum ſuſceptricem habeat. Nullum autem accidens ſubſtantia eſt. Demum quicquid in ſubiecto quopiam eſt, eidem ſubiecto cauſa eſſe nullo pacto poteſt: cum vel abſq; eo ſubiectum per ſe ſubſiſtere valeat. Corpus autem organicum, in quo eſt anima, vt organicum ſit, habet ab anima. Verũ nec ſicut in cõmiſtio ea quæ miſcentur, ita in corpore anima eſſe dicenda eſt. Nihil. n. eiuſmodi, quod ſit in aliquo, peculiarem naturam incolumem retinet. Neq; aqua neque mel in mulſo ſeruantur incolumia: corpus autem & anima vtrunq; ſimul in animante permanet. Omnis præterea miſtio corporũ eſt. Proinde ſi hoc aſſerueris, animum corpus eſſe concedere oportebit. poſtremo non eſt in corpore anima velut gubernator in naui. At vero ſi ita gubernatorem accipis, quaſi pro gubernatore artem gubernatoris intelligas: anima hoc pacto eſſe in corpore poterit, velut habitus & ſpecies in materia. Ita. n. ſeſe habẽt habitus in ijs rebus in quibus habitus eſſe noſcuntur. in corporei. n. ſunt, atq; ab ijs rebus in quibus ſunt, inſeparabiles habentur. At vero ſi ita gubernatorem admiſeris vt eum qui artem & habitum habet, accipias ſtatim efficitur, vt anima corpus ſit: (neq; enim eſſe poteſt gubernator abſq; corpore) ita eueniet, vt in abiuncta aliqua corporis parte ponatur, velut in loco. Nec erit omne corpus præditum anima, ſimul ijſdem affectionibus ſenſibuſq; commotũ. & præter hæc accidat neceſſe eſt, vt corpus violenter impellatur ab anima, poſsitq́; ſi eiuſmodi ſit, corpore abiuncta ſeduci, & in corpus deinceps regredi, vt alio tempore corpus animatum ſit, alio autem inanimum. At qui quæ nam cauſa hæc fuerit, vt cum quippiam tale ſit anima, protinus immigret in corpus? Quiſnam ingreſſus, aut immigrationis modus? Quæ cauſa illa eſt, vt ſimul cum corpore permaneant anima? Prius etiam inquirere operæ precium fuerit, quænam ſit illius ſubſtantia, quæúe natura. Quinetiam ſi animam non vt artem gubernatoriã, ſed vt gubernatorẽ in corpore cõſtitueris, ipſam quoq; ex materia & ſpecie conſtare fateri cogeris. Hæc aũt ſpecies erit anima ſi ab eodem cõſequitur, vt ſit anima, à quo conſequitur, ut gubernatrix ſit. Per ſpeciẽ enim quæq; res habet vt ſit id, quod eſt: à ſpecie vero, nõ aũt à materia gubernator habet, vt gubernato ſit. Quas ob res ſi nullo eorum, quos retro attulimus, modo animã in corpore eſſe poſsibile eſt, reliquum eſſe videtur vt ſit in corpore tanquam forma ſiue ſpecies: quandoquidẽ ſpecies eſt id, per quod vnumquodq; eſt id quod eſt. Animal autem per animam animal eſt. Poſtquam autẽ anima, quæ perfectionis, & entelechiæ vocabulo ab Ariſtotele nuncupari conſueuit, ſpecies, eſt ſicut oſtendimus: eiuſmodi ſpeciem intelligamus quæ ſit in materia: Species. n. corporis eſt, & naturalis quidem corporis, non artificio conſtituti, velut ſtatuæ. Naturalis etiamnum corporis, non quidem ſimplicis velut ignis, compoſiti & organici. Porro ſpeciem eius rei cuius eſt ſpecies, perſectionem, eſſe monſtratum eſt: idcoq́; eã & perfectionem & entelechiam appellare Ariſtoteli placuit: qm̃ cauſa ſit, vt ea res cuius eſt, in perfectione ac fine conſiſtat. Non ab re eiuſmodi definitio tradita ab Ariſtot. videri poteſt: Entelechia autem ſiue actus primus ratio dicitur, quod perfectio diuiſa bifariam eſt: altera habitus & poteſtas eſt: altera actus à poteſtate proueniens. Ex ijs poteſtas prima eſt & ſpecies, & ex poteſtate perfectio. Eſt igitur entelechia prima, & corporis naturalis organici. Corpus autem organicũ illud appellamus, quod plures diuerſaſq́; partes ſibi vẽdicat, quę naturalibus poteſtatibus fungi valeãt: atq; habet (ĩquit) vitam potentia, vt id omnino vitam habere intelligat, quod actu vitæ munere fungi poſsit. Id enim quod iam abſolutam perfectamq́; animam habet, ea intercedente, quamplurima & agere & pati poteſt: ali, generare, ſentire, appetere, cõſiderare, dicere, agere, ſanari, ægrotare. Nãq; quicquid anima præditum eſt, tametſi non agat, nihilominus agendi facultatem habere conſpicitur. Atq; id ipſum quod eſt eſſe poteſtate, adiacens eſt, quod primæ entelechiæ naturam oſtendit. Ipſa quoque animæ ſubſtantia eiuſmodi eſt, vt cõplures animas vna definitione comprehendat: non ſanè quæ inter ſe eiuſdem ſpeciei ſint, ſed quæ ordinem quempiam inuicem habeant: vt alia quidem in his imperſectior ſit, ac fere prima, poſt hãc autem alia perſectior, ꝙ vltra ſuperiores aliam quoq; poteſtatẽ accipiat, & rurſum alia præter has aliam poteſtatem ſumat. Neque vero cum hæ interſe ſeſe hoc pacto habeãtur communem definitionem, quæ certa & euidens ſit, ſortiri poſſunt. Quandoquidem neceſſarium eſt, vt definitio de ijs ipſis omnibus prædicetur. Nec in definitione, quæ eiuſmodi ſit, aliquid eorum, quę perfectiora ſunt, ſignificari poteſt.

Non

Non enim ea quæ imperfectiora ſunt definitione comprehenſa viderentur. Quo fit vt communis illa definitio animæ, cum ſimplicior cõmuniorq́; ſit, nullam earum, quæ potiſsimum animæ poteſtates eſſe videntur, complecti poſsit. Ex aliquo enim, quod his ipſis poteſtatibus commune eſt, eiuſmodi definitio conſtituitur.

Quod inſeparabilis eſt anima à corpore cuius eſt anima.

CAeterum ſi anima ſpecies eſt, ſicut oſtendimus, neceſſarium eſt illam à corpore inſeparabilẽ eſſe, & ſuapte naturam immobilem atq; incorporeã haberi. Hæc.n.in omni ſpecie conditio eſt. Nãque corpus ſimul vtrunq; eſt, & per ſe ſubſiſtens: ſpecies vero & forma alterius eſt. Talis.n.eſt entelechia & pſectio, quę abſq; eo cuius eſt, eſſe non poteſt: quem admodum neque terminus. abſq; eo, cuius eſt terminus. Quamobrẽ pari ratione animam abiũgi, & per ſe ſubſiſtere nõ poſſe dicẽdum eſt. Neq; eſt vtiq; corpus: neq, etiam ex eorum opinione, qui omne corpus aut materiam, aut ex materia eſſe aſſerunt (quæ Stoicorum ſententia eſt) eſſe poterit ipſa ſpecies corpus. enimuero ſpecies materia non eſt, ꝙ materia ſine qualitate eſt, ſpecies autem qualitas quędam eſt neq; eſt ex materia. Nãq; ſi ſpecies rurſum ex materia & ſpecie conſtare dicatur, prius profecto altera ſpecies videbitur ex vtroq; cõſtitui. Mox ad infinita progredi neceſſe eſt, ſi ſpecies ex materia & ſpecie, & deinceps illa quoq; ſpecies ex materia & ex ſpecie conſtituatur. Quod ſi ſpeciem ex materia & ſpecie ſit eſſe dixeris, nõ quaſi ex alia quapiam ſpecie, ſed velut ipſa cum materia ſpeciem habente nõ erit materia ſm ſe ex ſua ratione qualitatis expers. Materia enim ad hoc vt ſit, ſpecie aliqua & qualitate indiget. Si aũt hanc, licet non poſsit abſq; qualitate ſubſiſtere, qualitatis tamen expertem affirmant: qm̃ in propria illius natura non eſt qualitas. ita proculdubio ſpecies & qualitas ſine materia erũt: tametſi vnà cum materia ſubſtantiam habeant: ob id, ꝙ in propria ſpeciei qualitatisúe natura, materia nulla comprehenditur. Verum quis nõ abſurdum eſſe fateatur materiam ob id eſſe dicere, ꝙ ſpeciem & qualitatem accipiat, & materiam quampiam rurſus aſſumat? Quod ab ijs affirmari neceſſe eſt qui ſpeciem & qualitatem materiale corpus eſſe concedunt. Quod ſi partes omnes corporis neceſſario corpora eſſe contendunt: ſicut ſuperficiei, lineæ, & temporis partes tempora lineas, & ſuperficies eſſe confitemur: hinc aũt efficere velint, vt cum animal corpus ſit, ſpecies & materia, quæ animalis partes ſunt, corporea eſſe videantur: ſupino ſanè errore labuntur. Non enim eo pacto materia & ſpecies partes corporis ſunt quo partes illæ, in quas corpora ſecantur & deciduntur, Hæ nãq; corpori ad quantitatem conferunt: & ſectæ manẽt atque ſubſiſtunt. at vero ſpecies & materia haud quaquã eum in modum, partes corporis eſſe dicimus, ſed ſicut in ſtatua partes ſunt æs & forma, in quæ deinceps ſtatuæ diuiſio eo modo fieri nequit, quo in caput, pectus, & crura diſpeſcitur. Tametſi cõſtat ex ijs velut ex eius partibus, quod ſimul ex vtroq; conſtitutum eſt licet nõ eadem penitus ratione. Figura.n.quæ ſtatuę pars eſt, nõ vt in quanto, ſed vt in quali ſtatuæ conducit. Neq; ſi cõducit, vt in eo quod poſt ſeparationem à materia per ſe eſſe poſsit incolume. Illa vero (de qua ſupra diximus) corporum continuorũq; diuiſio in partes fit, quæ quãtitatis ratione penſitantur, & quæ poſt diuiſionẽ permanent. Quapropter neq; eiuſmodi partes ſimpliciter corporis eſſe dicuntur: ſed huius corporis, cuius pars & id, per quod tale quidpiam eſt, non eſt corpus. At vero neq; ijs rationibus quicquam efficitur, quibus hoc pacto argumentant̃. Id cuius pars corpus eſt ipſum quoque corpus eſſe. Senſum aũt, pars animæ cum ſit, corpus eſſe ipſam igitur animam corpus aliqd̃ eſſe demonſtrari. Nam ſi ſenſum velut ſenſorium accipiunt, id corpus eſſe non imus inficias. Atqui illud nequaquam animæ pars eſt. Si vero per ſenſum ſentiendi vim & poteſtatem intelligunt, eſt profecto pars corporis, ſed non vt corpus accipitur. Nimirum ſi anima corpus eſt, & corpus non vt materia, erit certe vt ex materia & ſpecie: quandoquidem (vt diximus) ita ſentiunt vt corpus omne à materia eiuſmodi ſit. At ſi hęc ita ſe habeãt, atq; in eo corpore ſpecies anima ſit: ſiue ſubiectum illud animæ corpus hoc quidpiam ſit, quod per ſe ſubſiſtere valeat: ſiue ſpiritus: ſiue quid aliud nõ animatum, quod incolumi hoc corpori admotum, animatũ ex non animatum ex non animato poſsit. efficere: huic ſanè erit anima, veluti ij opinantur. Neq;.n.dici poteſt vt, per quampiam qualitatis ad ſpiritum adiectionem, ſpiritus anima fiat. Nam ſi adiectio qualitatis ad ſpiritum, ſm ſubſtantiam ſpiritus mutatione efficitur, tunc ſpiritum in animam demutari dicere licebit. Quod ſi poſt qualitatis adiectionẽ manet ſpiritus, planè adiecta ſpiritui qualitas ſpiritum animam non facit. Tanquam ea quæ ſubſtantiam ſpiritus non mutet, ſed accidens ſpiritui ſuperueniat. Enimuero nullum naturale corpus, niſi ſm ſubſtantiam tranſmutetur ex alia natura in aliã tranſmigrare poteſt. Alia aũt eſt natura animæ, alia ſpiritus. Non.n.ſpiritus animæ genus dici poteſt, cum habeat per ſe ſubſiſtẽtiam. Nullum autem genus tale eſt, vt poſsit per ſe ſubſiſtere.

Quod nullum ex ſimplicibus corporibus ſit anima.

VErum ij qui animam corporis quidem ſpeciem eſſe concedunt, illam autem, vnum quodpiam ex ſubiectis animali corporibus faciunt: puta ignem, aerem, aut aliud quid ſimile: ſe portionẽ materiæ reliquæ materię formam facere non animaduertũt. Quod proculdubio quam abſurdiſsimum eſt. Alia.n. ſicut oſtendimus natura materiæ eſt alia ſpeciei. Illa ſubiectum eſt, hæc in ſubiecto eſt. Illa formatum quidpiam, hæc aũt id quo formatur. Atq; hac in parte eos, qui ſeſe horum hominum ſententię addicunt, id conſequitur vt ſiue ignem, ſiue aerem cæterorum trium corporum perfectionem eſſe fateri cogantur: atque idem ipſum generationem ſimul ex eorundem corporũ miſtione ſortiri. id enim eſt perfectio. Atq; hoc pacto nõ erit id amplius in ſimplicium corporum numero cenſendum. Qm̃ illud, cuius generatio eſt ex complurium corporum miſtione, ſimplex eſſe nullo modo poteſt. Igitur non erunt ſimplicia corpora quatuor numero. Atqui nullum ex quatuor corporibus ex reliquorũ miſtione fieri poſsibile eſt. Quandoquidem neceſſarium eſt, vt quicquid ex aliorum miſtione conſtituitur, omnes eorum corporum, ex quibus miſtum eſt, poteſtates adeptum ſit. Eatenus.n.miſtio à corruptione diſpeſcitur: quod rerum, quas immiſcere contingit, non eſt integra & exacta corruptio: vt igni frigiditatem, atq; humiditatem, aeri ſiccitatem & frigiditatem ineſſe concedamus. Præter hæc quodnam ex quatuor corporibus reliquorum trium ſpeciem facis? Id quoq; accedit abſurdum & inſolens, vt in animali ſolũ habeantur eius corporis virtutes, quod ex aliorum corporum temperamento compoſitum ſit: velut ſi id ignem eſſe dixeris,

caliditas

caliditas & ſiccitas. Si vero quodpiam aliud reliquorum corporum: eius corporis qualitates animalis poteſtates eſſe dicantur ea de cauſa, ꝙ id quod factum eſt, ex illius qualitatibus ſit. Quod ſi non magis illius quam cæterorum corporum ſimplicium virtutes in animali permanent: certe id quod factum eſt, nequaquam ex ijs ſingulis eſſe poterit. Non igitur erit ſpecies. Quod ſi non ſit ſpecies, non erit anima. Quid quod ſi vnum ex elementis ſit anima: aut non omne animal animatum eſſe, aut corpus intra corpus ingredi poſſe videbitur. Qua opinione quid ſtolidius poſsit eſſe nõ video. Quonam enim pacto fieri poteſt, vt corpus quod ſeipſo refertum & preſſum eſt, quodq; nihil in ſe inane continet, aliud in ſe corpus plenum itidem ſeipſo recipiat? Si enim cum ſe ipſo plenum ſit, aliud rurſum ſe ipſo plenum corpus excipit: nihil impedimento eſſe putabitur, quod aliud & aliud deinceps excipi prohibeat. Enimuero nihilominus ante plenum fuerat, cũ ſolum eſſe, quàm vbi aliud in ſe corpus excipit. Itaque nihil prohibere poſſe videtur, quin aliud denuo corpus excipiat. & deniq; maximum corpus in minimo collocetur. At vero quis non indecens eſſe conceſſerit, ſi eo in loco qui aliquo corpore refertur ſit, aliud item corpus recipi poſſe dicamus? cum & locus idem maneat, & corpus pariter, à quo locus ipſe completur in eodem loco perſiſtat, neque in diuerſam quampiam partem diuertat. Cæterum, quantum hæc opinio male cohæreat, alio in loco à nobis abunde tractatum eſt. Sed præter hęc ij qui eius opinionis aſſertores ſunt, proportionem eius ſpeciei, quæ in animalibus eſt, ad ſpeciem ſimplicium corporum, & eorum quæ artificio conſtituta ſunt, ſeruare nullo pacto poſſunt. Neq; enim eiuſmodi ſpecies grauitas eſt, aut leuitas, aut figura. Planè ſi vnum quidpiam elemẽtorum animam eſſe ſtatuũt, cum ſpecies id ſit, quod materiam informet, nõ autem id quod ex vtroq; conſtituitur: anima eiuſdem elementi ſpecies eſſe videbitur: puta grauitas, aut cum ac caliditas & ſiccitas, aut alia quæpiam ſimplicium corporum forma. Cæterum ij quoq; vehementer errant, qui animam animalis quidem ſpeciem faciũt, ſed eam ſpeciem ſiue formam velut ſubſtantiam aliquam ſeparabilem & ipſam per ſe exiſtẽtem affirmãt, quomodo naui gubernator aſsiſtere dicitur. Gubernatorem enim nauis ſpeciem & perfectionem eſſe contendunt. Falluntur ſanè, cum gubernator neque forma, neq; perfectio nauis ſit. Abdicato enim & abſente gubernatore, nihilominus nauem eſſe concedimus. Quod ſi forte actiones nauticę forma gubernator, dici poſsit, profecto fiet nauigij ſpecies tali ſchemate quo & ipſa nauigij actio eſt. Ad illam enim gubernator aliquid confert. Anima vero ſpecies eſt animalis, quatinus animal Neq; eo duntaxat tempore, quo operatur anima eſt. Quo ſit, vt primam entelechiam animam appellemus. Quod enim ratione diſpari, & longe diſsimili, anima animalis & gubernator nauis ſpecies ſit, vel hoc ipſo perſpicuum eſt, quod abeunte gubernatore, nauis permanet: abeunte autem anima, diſſoluitur & interit animal. Quapropter ad nauis figuram, proportione conferri poterit. Per illam enim nauis habet, vt ſit, ſicut animal per animam. Accedit eodem ꝙ gubernator nõ in tota naui eſt, at omni ex parte animatum corpus animalis eſt. At qui ſi eo modo anima verſetur in corpore, quo in naui gubernator: ſemel abiunctam & ſemotam à corpore animam rurſum corpus ingredi poſſe videbitur. Verum quid erit id quod animam, ſi ſit eiuſmodi, in corpore detineat? Poſt hæc non ſecundum propriam naturam corporis motum eſſe fateri coguntur. Igitur citra naturam. Sed omnis motio, quæ præter naturam eſt, violenta dicitur, nec abſq; corporis offenſaculo ſit. Quare ſi hanc opinionẽ ſectari volumus, rurſum anima ſit corpus, efficitur poſtremo non ab re erit eos, qui hoc pacto animam ſpeciem corporis aſſerunt percunctari, quænam illa res ſit, quæ abiunctas inuicem, differentesq́; naturas ſimul copulet contineatúe, vt vnũ quidpiã ex ijs fiat, & ſimul maneat. Difficile ꝓfecto eſt ea in re cauſam afferre, & principiũ conuentus illius, factęq́; poſt conuentum copulationis adducere.

Animam quod ad ſe attinet, immobilem eſſe.

CVm aũt anima ſpecies & forma corporis ſit, quẽadmodum ante prædiximus: quandoquidem à corpore inſeparabilis eſt eiuſmodi ſpecies, profecto ſimul interibit cum corpore, quæcunq; corruptibilis corporis ſpecies eſſe deprehenditur. Erit igitur immobilis per ſe. Neq; .n. omnino neceſſariũ eſt, vt id ipſum etiam moueatur, quod rei cuipiam motionis eſt cauſa. Sed ea, quæ abſoluta & abiuncta ſunt ab ijs, quæ ab ſe mouentur, quęúe cõtractu & more corporis mouent, etiamnũ ipſa motioni agi neceſſarium eſt. Quæcunq; enim propellunt, trahunt, voluunt, important, ſimul etiam ipſa mouentur: & hoc pacto ijs, quę ab ſe mouentur, cauſa motionis ſunt. Quæcunq; vero motarum rerum poteſtates & habitus eſſe noſcũtur, & in his quibus inſunt, cauſam motus afferunt: hæc non ſolũ oportet, vt cum mouent, non moueantur, ſed etiam cum mouent, vt moueantur impoſsibile eſt. Quonam enim pacto effeceris, vt per ſe moueatur, quod nõ per ſe abiũctum & ſeparabile ſit? Eiuſmodi aũt ſunt & habitus & poteſtates, & oẽs deniq; corporum ſpecies, quo in numero animam eſſe retro monſtratum eſt. Quemadmodum .n. grauitas in cauſa eſt, vt terra feratur inferius & in terra ipſa huius motionis effectrix eſt: cum nequaquã ipſa moueat. aut per ſe ſubſtet. (nãq; qũo grauitas moueri per ſe poſsit, cum ſpecies & natura corporis ſit, à quo poſsidetur?) proculdubio eadem ratione anima in animalibus motionum omnium quibus animal fungitur, cauſam habet. Qm̃ eodem modo per animam, vt moueri poſsint animalia facultatem adepta ſunt. Anima vero ita mouet corpus, vt per ſe nullatenus moueatur. At cum mouetur corpus, ſimul & ipſa mouetur, & ex accidenti mota dicitur. Quod in omni forma ſiue ſpecie euenire neceſſarium eſt: cum ſimul inſit corpori, cuius eſt ſpecies, atque illi ſemper aſsideat, ea de cauſa, quod ab ipſo corpore inſeparabilis eſt. Cumque ſpecies peculiaris & propria cauſa ſit motionis in corpore, mouere corpus ductu quodam & principatu dicitur. Ex accidente autem ſimul ipſa cum corpore ſpecies agitur ea motione, qua corpus impellit. Nãque grauitas ſeſe ſecundum accidens mouet, quoties corpori ſub quo eſt, motionis infra tendentis eſt cauſa. Anima etiam ſecundum accidens, tunc ſeſe mouebit: cum animal: quod ipſam habet animam anima intercedente mouebitur. Licet alia quapiã ex cauſa ſecundumq́; locum animal moueri videatur, anima tamen ea duntaxat motione, quæ ab ſe prouenit, ex accidente à ſeipſa propellitur. Enimuero ſi qm̃ moueat, ob id ipſam quoq; moueri aſſerunt: cũ eadẽ quietis etiã in corpore cauſa ſit, ipſam quoq; eodẽ pacto quieſcere recte dici poſsit. Quæ .n. ratio eſt, vt mouere & moueri

animam dicamus : eam vero, cum quieſcere faciat cor
pus, quieſc cre inficiemur? Quod ſi res ita ſeſe habeat.
non erit motus in animæ ſubſtantia conſtituendus.
Nãq; maxime peculiaris animæ functio, in quiete ma-
gis, ꝙ in actione verſatur. Aptius profecto & magis pro
prium, & magis animæ noſtrę conſentaneum eſt, quie-
tem agere. Addo etiam maxime præcipuum. Intellectio
enim quæ ponſsime conueniens aïæ functio eſt, quie-
te potius, ꝙ agitatione perficitur. Atq; ea de cauſa lon-
ge in ſenectute, ꝙ iuuẽtute prõptior eſt: & ſobrij ebriis,
quieſcentes agitatis, intellectu expeditiore noſcuntur.
Igitur magis propriũ magiſq́; ſm animę naturam eſſe
videbitur, frui potius quiete ꝙ motu. Quas ob res ve-
rius dixeris aĩam, neq; per ſe quieſcere, neq; per ſe mo-
ueri: ſed, animal vtriuſq; huiuſce muneris ꝑ ſe functio-
nem habere. Quemadmodum.n.incedere, videre, au-
dire animam non dicimus. ſed intercedente anima ho-
minẽ: ita in reliquis actionibus ac motionibus, quæ vti
ab homine proficiſcuntur, nec operatur anima, nec mo
uetur. Tametſi ad id plerunq; dicendum, loquẽdi con-
ſuetudo nos ducat: eam ob cauſam ꝙ corpus in eiuſmo
di actionibus moueri, non eſt nobis tam euidenti ratio-
ne perſpicuum. Verũ tam animal, ꝙ homo ijs fungi di-
citur intercedente anima, per quam homo cõſequitur,
vt ſit homo. Verumenimuero homo per animam dele-
ctaſ & mœret, iracundus & meticuloſus eſt, amat, odit,
addiſcit, intelligit, reminiſcitur, mandatq́; memoriæ: &
non alia de cauſa hæc agit, ꝙ quod eiuſmodi perfectio-
ne ac ſpecie præditus eſt. Sicut.n. luctator intercedente
habitu luctationis luctari ſolet, cum ars ipſa luctãdi mi-
nime luctetur: & tibicen ſonare dicitur, cum ars bucci-
nateria non ſonet: & textor texere, nequaquam texen-
te textoria: ita ſane in actionibus coniectãdum eſt, qui-
bus ea quæ habent animã (quatinus ſunt animata) fun-
guntur. In his.n.nullas animaliũ functiones per ſe ope
ratur anima, ſed per animam id quod animam habet.
Neque tñ illud verum eſt, eſſe has actiones animæ: quia
corpore vt organo vtatur. Nam ſicut in cæteris poteſta
tibus habitibusq́; nihil horum ita agit, vt eo vtatur, cu
ius eſt habitus: ſed è diuerſa ratione, quæcũq; poteſta-
tes & habitus ſortita ſunt intercedentibus poteſtatibus
atq; habitibus operantur. Neq;.n. graoitas ob id infra
tẽdit, ꝙ vtatur terra, cuius eſt poteſtas: ſed terra ipſa in-
tercedente grauitate, quę & poteſtas & forma & perfe
ctio terræ eſt, fertur inferius. idem in anima modus ha-
betur: cũ ipſa quoque poteſtas & actus & forma ſit eius
corporis, à quo poſsidetur. Eius.n. generato quodam-
modo ex miſtione & temperamento primorum corpo
rum eſt, ſicut oſtendimus. Atq; illud per animam ope-
ratur, in quo principatum animæ eſſe conſpicimus. id
enim in primis & per ſe animatum eſt. Ad has vero fun-
ctiones, quæ ſe intercedente fiunt, organicis corporis
partibus vtitur anima. Organa.n. quæ animæ functio-
nibus neceſſaria ſunt ingenita animalibus inſunt, & cor
poris partes habentur: neq; abiuncta & ſeparata ſunt,
velut artium organa. Nãq; nerui, manus, pedes, ſenſo-
ria, partes corporis ſunt. Eſt.n. ſenſorium portio corpo
ris organici ſuſcipiendis ſenſilibus accõmodata anima
vero animantis principium & cauſa eſt, non ſolum ani-
males motiones efficiens, ſed etiam cauſa eſt ſm ſpeciẽ,
quam formalem appellamus, quemadmodũ ante mon
ſtratum eſt. Præter hæc autem eſt velut id, cuius gratia
aliquid eſt, & velut finis. Quãdoquidem anima eorum
perfectio eſt, quæ animam habere cernuntur. Ea vero
quæ præcedunt finem, gratia finis habentur, in omni-
bus enim quę ſm naturam fiunt, id, cuius gratia aliquid
ſit, finem eſſe putandum eſt.

Contra Ariſtoxenum qui volebat animam eſſe harmoniam, hoc eſt intentionem quandam corporis.

QVi animam ſpeciem & formam eſſe aſſerũt ex
huiuſmodi ſubiectorum ſibi corporum tempe
ramento ac miſtione congenitam ob id illam
harmoniam, ſiue concentum eſſe exiſtimare nõ debue-
runt. Nãq; non ea de cauſa, ꝙ ſine eiuſmodi miſtione &
temperamento anima eſſe nõ poſsit, vnum idemq́; cũ
ijs anima eſſe cenſenda eſt. Nec.n.idem eſt anima cum
eiuſmodi corporum temperamẽto, quod ipſa harmo-
nia eſt: ſed eſt vis quædam in eiuſmodi tẽperamento cõ
genita, quæ medicinalium potionum virtutibus com-
parari recte poſsit, quæ ex multarum rerum immiſtio-
ne componuntur. In his.n. pharmacorum miſtura &
compoſitio, alia duplex, alia media eſt. At vero hemio-
lium (ſi forte ſic eueniat) proportionem quampiam ad
harmoniam & concentum habet: non autem ipſa har-
monia eſt. Illa quippe vis ſeu poteſtas, quæ ex potionũ
immiſtione eiuſmodi concentum & rationem habente
reſilit, haudquaquam harmonia eſt. Eſt.n. harmonia
ratio & compoſitio earum rerum, quæ inter ſe cõmiſcẽ
tur. Atqui emplaſti, id eſt rei commiſtæ vis non eſt ra-
tio, qua intercedente res commiſta miſceatur. Hoc aũt
modo ſeſe habet anima. Eſt.n. vis & forma, quæ per
eiuſmodi miſtionem ex corporum temperamento ſu-
peruenit: non aũt ratio aut compoſitio temperamenti.
Commodius profecto ſanitati, ꝙ animæ, harmoniæ no
men indideris. Longe.n. propius accidit barmoniæ ſa
nitas, quam anima. Nam & ſanitas quarundam rerum
ſymmetria eſt, quæ ex quapiam ratione earundem re-
rum compoſitio & miſtio eſt. Anima vero ſymmetria
non eſt, ſed vis quædam, in ipſa ſymmetria ſiue cõmen-
ſuratione cõſiſtens, quæ eſſe ſine ea nullo modo poteſt.
Ipſam vero antmam, nequaquam ſymmetriam eſſe di-
xeris. Cæterum cum in duas partes harmonia diſtraha-
tur, vt altera ſit in corporum compoſitione: velut cum
ea, quę componũtur, ita ſeſe habent, vt nihil eiuſdem ge
neris intermedium excipiatur: tunc ἡρμόσθη id eſt coa-
ptatum eſſe dicitur, & harmoniæ vocabulo eiuſmo-
di compoſitio nuncupatur. Altera vero in rerum com
miſtarum ratione verſatur. Exempli gratia. Si ſm du-
plificatam rationem epitritus numerus commiſtus aſſe
dicatur: eo enim cum hoc modo quid miſtum eſt: eo-
rum quæ in miſtione, quadam harmonia intercedente
copulari videntur, fere aliud duplex, aliud medium eſſe
dixeris: vt eiuſmodi miſtionem harmoniã eſſe conce-
damus. Sane ex priore harmoniæ genere, haud quaꝗ
idem eſt harmonia, & id, quod ex rebus per harmoniã
coniũctis effectum eſt. Neq; enim ob id, quod ligna in-
uicem commode aptata viſuntur in gradibus, gradus
quoq; ipſi harmonia ſunt. Neq; quod lapides per har-
moniam diſpoſitos in ædibus videas, ob id ædes ipſas,
quæ ex eorundem lapidum harmonia conſtant, harmo
niam eſſe conceſſeris. Eodem pacto in hac ipſa harmo-
nia aliud eſt harmonia, aliud id, quod ex rebus per har-
moniam diſpoſitis conſtitutum eſt. Idem modus har-
moniæ illi debetur, quæ ſm rationem eſt. Non enim,
ſimul vbi quæpiam ratione aliqua per harmoniã com-
miſta cernuntur, cõtinuo id quod ex ea miſtione geni-
tum eſt, aut harmoniam aut rationem eſſe conceſſeris.
Nãq; nõ eadem res, eſt in cithara, per harmoniã aptari,
& ſonos

& ſonos edere. Iam.n.aptata eſſe per harmoniã poteſt, tametſi ſonos nullos edat. Strepitus vero qui ex cithara eiuſmodi harmonia intercedẽte gignitur, alius eſt ab harmonia in qua gignitur. Et ſane affirmare poſsis nõ oĩum rerum, quæ per rationem quampiam copulantur, harmoniam eſſe rationem. Ratio.n.diplaſia, id eſt dualis harmonia nõ eſt, quoties in vino & melle fuerit. Nõ enim ex fortuito ac temere coeuntibus harmonia conſtat, ſed ex quadã cantus modulationiſq; compoſitione cõficitur. Nãq; omnis cõcentus in certa ac definita rõne fit. Calidi aũt, & frigidi, ſicci, & humidi, hoc ẽ elementorum miſtio (cuius miſtionis formã aĩam eſſe non ambigimus) haudquaq̃ in certa ac definita ratione conſiſtit. Permanet.n.eadem aĩa, cum vires, quæ in ipſa miſtione ſunt, quadãtenus intẽdantur, & remittanẽ. Oĩno ſi quis temere rerum oĩum, quæ ratione aliqua commiſcentur, copulationẽ, harmoniã nũcupare voluerit: hũc prorſus oĩa, q̃ compoſita ſunt, per harmoniã, aptata eſſe fateri conueniet. Enimuero in rebus oĩbus cõpoſitis ſem.per aliqua cõpoſitionis ratio reperitur. Quin & ij, qui aĩam ex nõnullarũ rerũ miſtura & cõpoſitione conſtituũt, eam nõnullorum corporũ harmoniã aut cõpoſitionẽ eſſe coguntur aſſerere: inter quos ſunt Stoici, q aĩam ſpiritũ quodãmodo ex igne & aere compoſitum faciunt: itemq́; Epicuri, quibus aĩa ex cõpluribus quibuſdã differẽtibus inter ſe corporibus videtur eſſe cõſtituta. Quin & ſi Platonis ſententiã intuemur, aĩæ ſubſtãtia ex rerum quarundam ratione aliqua coniũctarum cõpoſitione conſtat: quemadmodũ in Timæo profert. Potius igitur (ſicut diximus) ex eorũ, qui hęc aſſerũt, opinionibus, aĩa harmonia eſſe poterit, q̃ ex illis ſententia, qui aĩam & habitum, & poteſtatẽ, & formã cuidã ſimplicium corpori miſtioni & tẽperamento ſuperuenientem affirmãt. Quod ſi ad eos reſpexeris, q cõiuncta ipſa, & aĩam idẽ faciũt, ob id, ꝗ ex illorum opinione aĩæ eſſentia ex quadam coniuncti ſeu ſubiecti compoſitione eſt, quæ ſane cõpoſitio, nihil aliud q̃ ipſa harmonia eſt: profecto compoſitum ipſum ab harmonia eſſentiam habere poſſe putabitur. Atqui ſi eius ſententiæ adhæſeris, qui coniuncta ſeu ſubiecta, & aĩam non ſimpliciter idem faciunt, ſed illam virtutem, in quadã primorum corporũ miſtione & temperamento conſtitutam affirmant, proculdubio tẽperamentum illud materiæ rationem habebit eſſentia. Vero animæ nõ (vt illi concedere coguntur) per armoniam & tẽperamentum erit, ſed per virtutem & poteſtatem, quę in ipſa harmonia & temperamento genita eſſe dignoſcitur.

Quot & quæ ſunt partes aĩæ, & quod finitæ ſunt numero.

IGitur quæ ſit aĩæ ſubſtãtia, quæúe ad animam conſequãtur, in vniuerſum breuibus collecta pro viribus parte mõſtrauimus: mox ſequiẽ, vt de aĩæ partibus diſſeramus, & quot quęúe ſint, oſtendamus. Atq; in primis illas quidẽ plures numero, ſed finitas eſſe declaremus. Complures ergo haberi aĩę poteſtates, neq; vnam duntaxat eſſe, quam ĩmutationes functioneſq́; ſecus ad alia & per alia disiuncta, plures eſſe videri faciant: quæ fuit & Democriti, & nõnullorũ aliorũ philoſophorum opinio: ſatis ipſa concretarum & ſimpliciũ inter ſe poteſtarum pugna demonſtrat. Apertiſsime aũt idem vel ex eo oſtenditur, qđ nihil incaſſum & temere fieri à natura conſpicitur: & præter hæc nonnulla eſſe videmus, quæ poteſtatem animæ cum habeant, fungi tñ reliquis actionibus nõ poſſunt: quãuis adſint ea, circa quę intercedentibus illis poteſtatibus functiones fiunt. Quod ſi quiſpiam in his actiones ob id non fieri contendat, qđ organis careant: profecto is nihil incaſſum naturã agere, verum eſſe negabit Fruſtra enim à natura factum eſſe videbitur, vt anima pluribus actionibus fungendi facultate ſit prædita, ſi ab eadem natura propter organorum indigentiam agere atq; operari prohibeatur. Atqui cur non abſurdiſsimum eſſe fateãris, ſi hominem à ranis cæteriſq́; vtcunq; ſeſe offerentibus animalibus, nõ animę poteſtate, ſed organica tñ parte corporis diuerſum eſſe conceſſeris? Inſuper hæc opinio ijs cõſentanea videbitur, qui μετεμψύχωσιν, id eſt viciſsitudinem migrationemq́; animarum aſſerere non dubitarunt: ſi non ex animę poteſtatibus, ſed ex organis, aĩaliũ & functionum ipſarum diuerſitas fieri dicatur. Eadem.n.erit ĩ oĩbus aĩatis aĩa, ſed ex corporũ differentijs differẽter agere videbitur: quod & illi quoq; concedere non verentur. Igitur cõplures eſſe animæ poteſtates & ijs, quæ ſupra diximus, abunde monſtratum eſt. Quod vero infinitæ non ſint, eodem argumento patere poteſt: quod nihil temere & fruſtra naturam agere videmus. Incaſſum profecto infinitus poteſtatũ numerus aſſertur poteſt. Accedit eodem, ꝗ cum partes corporis habentibus aĩam finitæ ſint: ipſas itidẽ animæ partes finitę ſint: ipſas itidem animę partes finitas eſſe debere, ratione cõuincitur. Præter hæc natura cuiuſpiam gratia res facit. atque ſimul in re quapiam primum & ſm compereris, ſemper id quod primum eſt ſupra ſm relationem poſſidet. Anima vero nõ ſolum natura eſt, ſed & à natura quendam in ſe ordinem poteſtatum habet. Erit igitur in ijs ipſis poteſtatibus poſtrema quædam poteſtas, cuius gratia ſint reliquæ pręcedenteſq́; poteſtates. Confeſtim.n.vbi potẽtiarum animæ prouentũ in infinitum eduxeris, id pariter ſuſtuleris, naturam res omnes cuiuſpiam gratia facere. Cum ergo poteſtates animæ & plures & finitæ habeantur, quot & quæ ſint inquirere neceſſarium eſt. Cum enim (ſicut pauloante prædiximus) ſint aliqua, quæ in ſeipſis habeant aliud quod primum, & aliud quod ſecundum ſit: itemq́; aliud imperfectius: horum ſane ſubſtantiam per communem definitionem continẽter & exacte ſtatuere non eſt, ea de cauſa, quod in his, quæ perfectiora ſunt rerum natura præcipue ac maxime deſignari ſolet. Cõmunis autem definitio vim hęc ipſa demonſtrantem continere non poteſt. Quandoquidem eiuſmodi ratio his, quę imperfectiora ſunt aptari neqt. Atq; ita fit, vti cõis nõ permaneat. Animam aũt eodem modo ſeſe habere cernimus. Nãq; inter animæ poteſtates quædam primæ ac ſimpliciores ſunt, atq; ea de cauſa imperfectiores: quædã vero has ſubſequuntur, & rurſum has alię. Atq; ea inter ſe omnes ratione conſtant, vt priores à poſterioribus ſeparari poſsint: contra poſteriores ſine prioribus eſſe non poſsint. Eſt autem nobis ſermo de anima quæ in ijs animalibus eſt, quæ generantur, quæq; intereunt & corrumpuntur. Ad hãc enim attinet retro allata definitio. Enimuero deorum anima, ſi anima dicenda eſt, per rationem cognominem anima nuncupari poteſt. Igitur qui de aĩa diſceptaturus eſt, de vnaquaque illius poteſtate ſingulatim ac proprie tradat oportet. Animę vero quæ eſt in animatis, quæ gñationẽ & corruptionem ſentiunt, prima ſane poteſtas illa eſt, quã altricem appellamus, cui vis auctrix & genitrix coniungitur. Hac.n.primum poteſtate animatũ corpus ab inanimato diſtinguitur. Iam igiẽ ea, quę eiuſmodi poteſtate ſunt prędita, dicimus viuere: quod ob id fit, quia adeſt aĩa, &

vita in omnibus animatis eſt (nedum in ipſis ſtirpibus) ab altrice virtute: quemadmodum in ſenſu prædítis fit, vt à ſenſuali poteſtate ſentiant. Cõfeſtim.n.neceſſe eſt intereant viuentia, ſimul ac ipſa poteſtate priuata ſunt: contra viuant omnia, vbi illam adipiſcuntur. Et quæcunq; præterea cõplures poteſtates ſortita ſunt: primæ huius poteſtatis pręſentia viuunt. Ideoq; vitam definimus nutritione & auctione, quæ ab vltrice virtute proueniunt. Secundum autem animæ genus, vis ſenſibilis eſt, & impultrix. itemq́; vis appetendi & imaginandi: quas in nullo cõſpicere eſt, vbi vis illa altrix abfuerit: cõtra vis nutrix ſine ijs ſubſiſtere, ea.n.ad ſtirpes pertinet. Quæcunq; vero vim ſenſibilem habent, animalia ſunt. vi nãq; ſenſibili definitur animal. Atq; hæc eadem vim altricem neceſſario poſsident. Cæterum quibus vis appetendi atq; imaginãdi ineſt, ijſdem vis ſenſualis adiũgitur. Rurſumq́; ac mutuo appetẽdi imaginandiq́; poteſtates vi ſenſibili copulantur: & quæcunq; deinceps vim impultricem, & ſecus locum motricem habẽt, imaginandi etiam & ſentiendi virtute ſunt prædita. Verũ enimuero omne quod per aĩam, quam in ſe habeat, ſecus locum immigrare & moueri natum eſt: neceſſario vim poſsidet, qua imaginetur, ſentiat, nutriatur. Nõ tũ omne, quod vim imaginandi, ſentiendi & alendi poſsidet, id continuo immigratione moueri natum eſt. Poſtrema vero animalium poteſtatum ſpecies eſt, quæ paſſim rationalis dicitur. Sunt aũt in ea virtutes plurimę: quarum alia cõſilium, alia opinionem, alia ſententiam, alia deliberationem præbet. Quæ profecto quam abſolutiſsimæ animę poteſtates habentur: cum ꝙ id, quod & præſtantius & nobilius eſt, ſibi vendicant: tum vero ꝙ anima, quæ ijs poteſtatibus prædita ſit, reliquas omnes poteſtates habet: cum reperiatur anima quæ cõtraria ratione reliquas illas oẽs poteſtates adepta ſit, atq; harum ipſarum rationalis animæ virtutũ particeps eſſe non poſsit. Quapropter cũ animæ poteſtates complures ſint, vbi rationalis vis eſt, ibidẽ vna eſt ex oĩbus aĩa. Nulla.n.poſteriorum poteſtatũ poteſt abſq; pręcedẽte ſubſiſtere: ſed ſunt ferè omnes velut partes, additis ijs, quæ ſunt potiora, poſterioribus. Atq; ob id additionem, ſiue auctarium quoddam ex prioribus faciũt. Ex præmonſtrato aũt animarum atq; animalium poteſtatum diſcrimine, cõior quædam animatarum rerum diuiſio diſtrahitur: qua aſſerimus eorum quæ anima prędita ſunt, quædam eſſe ſtirpes, quædam animalia. Deinceps animaliũ, alia haberi rationalia, alia rationis expertia. Quęcunq;.n.omnes, quas ſuperius attulimus poteſtates habẽt, ea rationalia, atq; abſoluta ſunt. Qnibus ab omnium maxime nobili virtute inditum nomen eſt. Id autem animal, ſolus homo eſt. Quæ vero rationis quidem expertia ſunt, ſed habent ſenſum irrationalia appellantur: & ea poſsident, quæ ad ſenſum, quæq; ad virtutem ſecus locum motricem attinere cernuntur: & qm̃ citra rationalem virtutem degunt, propter nobiliſsimæ poteſtatis abſentiam priuationemq́;, irrationalia nuncupantur. Demum vero quæ ab altrice & genitrice duntaxat virtute diſponuntur ſtirpes eſſe conſtat. Cum igitur ita ſeſe habeat anima, atq; ob eam cauſam communi definitione euidenter demonſtrari non poſſit: operæprecium ac neceſſarium eſt, ſi de anima dicere volumus, de quaq; poteſtate membratim ac proprie ſermonem facere. Hoc enim pacto quæ ſit animæ ſubſtantia, quæúe natura deprehendetur. Eatenus vero de his ipſis poteſtatibus diſſeremus quatinus earũ cuiuſque natura, atque diuerſitas liquido nobis pateat. Enĩuero inhærere ſingulis difficultatibus, illaſq́, oſtiatim inquirere, cum accuratioris diuturniorisq́; operæ indigeat, ad inſtitutam traditionem peculiariter pertinere non arbitror. Nãque ad animæ naturam euidentius conſtituendam circumambire ea, quæ de ſingulis poteſtatibus tradi ac dubitari poſſunt, impedimento potius q̈ adiumento fuerit. Porro cum partẽ animę dicimus, nõ ob id quiſpiam à nobis animam effici magnitudinem autumet. Neq;.n.oẽ quod habet partes, magnitudinem eſſe neceſſe eſt. Nanq; numerus magnitudo non eſt, tametſi compoſitus ſit ex partibus. Anima vero in partes, neq; magnitudine, neq; numeri diuiſione diuiſibilis eſt. Non.n.ſeparatam animam facimus ab ijs, in quæ diuiditur, ſed poteſtatum, quas habet, enumeratione & differentiarum inuentu diuiſionem eius conſtituimus, eo ferè pacto, quo ſi quiſpiam pomum redolentia, & pulchritudine diſtinxerit, aut in figuram ſaporemúe diuiſerit. Profecto eiuſmodi diuiſio, neq; vt corporis: tametſi pomum maxime corpus eſt: neque vt numeri eſſe videbitur. Cum igitur vita oĩbus viuentibus inſit ex animę præſentia, ſtirpes aũt viuant: habebunt igitur animã ſtirpes, & erit ſtirpium anima virtus ſiue poteſtas, qua intercedente viuunt. Viuũt aũt quatinus & nutriuntur, & incrementum ſumunt: igitur vis altrix, & nutrix anima, & ſpecies ſtirpium eſt. Nãque omne compoſitum, quod & eſſe & agere dicitur, intercedente altero, quod in compoſitione ſit, habitum & ſpeciem habet, id per quod eſt id quod eſt: per quod peculiari actione fungitur, idq; in re ipſa primarium eſt: ſecundarium vero, eſt materia atq; ſubiectum, & ſanè quatinus ſecundarium habetur, eſt quid in ſeipſo excipiens: quatinus aũt primarium, eſt id quod excipitur. Quemadmodum ſanum animal ex valetudine & corpore compoſitum eſt, & dicitur ſanum quidem eſſe valetudine & ſanum eſſe corpore: cum valetudo ſit habitus & ſpecies, quam corpus excipit: corpus vero, quo ſecundaria ratione ſanum animal dicitur, materiam & ſubiectum aſſerimus, & id, quod valetudinem recipere natum: eſt pari ratione ſeſe viuendo habent, quæcũq; viuunt, quæ ex anima & corpore conſtituta, vtriſq; dicũtur viuere, primum anima, deinceps corpore. Hinc animam formam eſſe corporis, & id quod ab eiuſmodi corpore ſuſcipitur: corpus aũt materiã eſſe, & id quod ſuſcipit commonſtrari poteſt. Altrix igitur, anima forma eſt eius corporis, à quo poſsidetur. Quod.n. hoc ſit anima, & non natura ſimpliciter, inde etiam euidenter conſtare creditur, ꝙ nihil eorum viuit, quæ naturã habere, perſpicuum & confeſſum eſt, cum anima careat. Nullum.n.ex ſimplicibus corporibus viuere dicimus. Perinde quaſi eatenus viuere quippiam conſtet, quatenus illi aĩa præſens ac præſto ſit. Oĩa viuunt igĩ quęcunq; animam poſsidẽt: & nihil viuit, quodcunq; non poſsidet. Præter hæc aũt ſi virtutes, quibus intercedentibus ſemina operãtur: congenitæ & peculiares his rebus habentur, à quibus ſemina deducuntur, per quas etiam virtutes ſemina, quæ à corporibus animatis proueniunt, actione funguntur: profecto eaſdem virtutes animales eſſe cõueuit. Atqui ſemen omne, quod ab animatis rebus prodit, prima altrice poteſtate intercedente operari conſpicitur. Altrix igĩ poteſtas animalis eſt. Quamobrem cum hæc ipſa anima, ſit & animaliũ poteſtatum prima: de ea primo loco diſſerere & quæ nam illius ſubſtantia quæ natura ſit, demonſtrare par eſt.

Cæterum

Cęterum ſermo, qui de altrice anima habendus eſt, pari ferè iugo copulatur cum eo, qui de genitrice anima traditur. Peculiaris nāq; nutricis poteſtatis functio eſt. tam ali & incrementum ſumere, quam ſeminanti ſimile quippiam gignere. Eſt enim animalium, quęcunque perfecta ſunt, neq; manca, aut inchoata, & mutila (velut ſpadones) neq; temere vltroneam generationē habentia: opus, efficere alterum, quale ipſum eſt: vt ſemper ſint omnia, & diuinitatem imitatione ac ſimilitudine conſequantur. Verūenimuero quæcunq; natura ſubſiſtūt, diuinitatis deſiderio capiunt: oīaq; ītercedēte nā, agunt illius gratia. Porro anima animalibus in cauſa eſt, vt ea faciant, quæ ad ſuam ipſorum naturam pertinere cernuntur. Generatio aūt rei ſibi ſimilis, vnum quidpiam ex ijs eſt, quæ ab animalibus per naturā fiūt. Enimuero ſtirpes & animalia, quęq; nō mutila, ex propria natura vim gignendæ ſibi rei ſimilis ſortiuntur. Poteſtas igitur genitrix, animalis eſt. Atqui ſtirpes, quę altricem duntaxat animam habere videntur, præter nutricationem & auctionem, vim etiam gignendi ſibi vendicant. Altricis itaq; poteſtatis & animę portio eſt vis genitrix. Cōis igitur nobis ſit de re vtraq; traditio.

Plane cum in rebus omnibus per ea, quæ euidentiora ſunt ad minus euidentia ratione tendamus: ita in inſtituto opere à nobis agendum eſt. Et quandoquidē functiones & actus, qui intercedentibus animæ poteſtatibus naſcuntur, ipſis poteſtatibus, à quibus proueniūt, euidentiores eſſe intelliguntur (velut ſentire ipſo ſenſu manifeſtius eſt, itemq; ali altrice ipſa virtute notius) ab ipſa ſenſus functione exordiri æquum eſt: nō eo ſolum, quod notius, ſed quod primum quiddā eſt per rōnem poteſtatis, à qua ꝓuenit. Illa.n. definitione prima ſunt, quæcunq; in propria ratione continent aliqua, quæ nō vlterius in definitione ſumuntur. Eodem modo ſeſe habet ipſa nutritio ad nutricem virtutem. Rei.n. quæ alitur, ali ab altrice virtute competit: non aūt vis altrix ad hoc vt ſit, alendi functione indiget. Functiones.n. quæ ab rebus extrinſecus fiūt abſq; habitibus eſſe nō præſent: habitus contraria rōne ſine functionibus eſſe poſſunt. Verum is qui de nutricationis functione dicturus eſt, neceſſe eſt primum de alimento diſſerat. Enimuero fieri non poteſt, vt ignoto alimēto, quo alitur, id qđ ali natum eſt, nutricationis notionem aſſequamur. Eadem quęſtionis ſeries in cęteris animę poteſtatibus ſeruari poteſt, cum in ijs etiam actiones habitibus euidentiores habeantur. Porro his, quę de functionibus actionibuſúe tradi ac dici poſſunt, conſentanea ac copulata ſunt ea, quę de ijs ipſis tradita ſunt, circa quæ functiones actioneſque verſantur. Igitur cum quidnam ſit altrix anima demonſtrari oporteat prius de alimento dicere aggrediemur.

De altrice virtute, & quod duplex ſit alimentum.

DVo itaq; alimentorum genera eſſe vidētur: alterum, quod inconcoctum indigeſtumúe extrinſecus admouemus. Alterum, quod concoctione cōficitur, & adijcitur, & adiudicatur corpori. Vtrūq; enim alimenti appellatione nuncupamus. Atq; hęc alimētorum biſariam diſtracta natura, cauſa eſt, vt interdum contrarium contrario, interdum ſimiles ſimili ali dicamus. Nāq; alimentum, quod ſubcrudum atq; incōfectum eſt, rei, quæ alitur contrarium eſt: cum immutatione qua ſimile fiat rei, quæ nutrituri indiget. Hæc aūt immutatio nihil aliud eſt q̄ ipſa concoctio. Verum immutatio omnis in controuerſum tendit. Enimuero album, qua ratione album eſt in nihil aliud quam in nigrum, aut in colores intermedios immutatione vertitur. Quæ ipſa etiamnum in medios colores immutatio non aliter, q̄ per immutationem in contrarium fieri poteſt. Neq; præterea calidum in aliud vertitur, q̄ in frigidum, rurſumq; frigidum in calidum. Neq; dulce in album aut nigrum, aut frigidū, aut calidū vertitur, quatinus dulce eſt: ſed in contrarium ſaporem. Pari iam ratione, ſi alimētum, quod inconcoctū eſt, concoctione, immutatum rei, quæ alitur ſimile factum fuerit: profecto antequam concoqueretur, atq; immutaretur eidem rei cōtrarium extitit. Quapropter omne eiuſmodi alimentum poſſe incoqui, ac demutari in rem alitam neceſſarium eſt. Atque hoc pacto contrarium contrario alimentum eſt: ſed non omne prorſus temere contrarium. Neq;.n. quicquid in contrariū mutatatur, id cōtinuo nutriri poteſt in quod mutatur. Acutū.n. in graue vertitur, contraq; graue in acutum, & infiguratum in id, quod figuratum eſt, & pręterea album in fuſcum: non tamen ob id efficitur, vt illa quorū immutatio in hæc facta eſt, alantur, augeanturúe. Sed ea contrariorum alimenta ſunt, quæ cum in contraria demutantur, incrementum atq; auctionē afferre nata ſunt ijs, in quæ conuertuntur. Corporū autem eſt, incremēta cōferre. Idcirco alimentum, & contrarium & aliud corpus eſſe conuenit ab eo, quod alitur. Neq; vero ſi eiuſmodi eſſe alimentū oportet, ob id continuo crediderіs, quicquid coauxerit, alimenti modo incrementum afferre potuiſſe. Quippe quod ſimplicia corpora (quæ elementa vocantur) augentur ſane ab ijs, quę in ſe demutātur, verum non alimenti modo auctionē accipiunt. Aquā enim eſſe igni alimentum, communius & fuſius dicitur, Ea nāq; duntaxat proprie augentur, quæ altricem animam, cuius proprium eſt alere ſortita ſunt. Ideoq; nullum inanimæ nutritur, tametſi augeatur. Atq; hoc pacto alimentum contrarium eſt. Enimuero ab initio eiuſmodi eſt: vbi vero adijcitur atq; adiudicat̄ corpori, ſubinde alimentum eſt. Adijcitur autem atq, adiudicatur ſimile ſimili, & rurſum ſimile ſimili intercedente nutritur. Alimentum enim (vt aiunt) rei alitæ alimentum eſt. Res autem alita eſt id, quod adiectū atque adiudicatum eſt. Id autem eſt id, quod iam rei alitæ ſimile factum eſſe dignoſcitur. Cæterum id ſolúmodo ali, quod altricem animam habeat, neq; præter id aliud quidpiam, inde perſpicuum eſt. ꝙ in ſimiliū compoſitione rei alentis & alitæ, vtrunq; maius factum dici poteſt. Cum enim ſimilia vtraq, habeantur, vtrunq; profecto in compoſitione pariter maius effectum eſſe poterit. Id autem, quod ex alimento immutatum eſt, ali alimento autem incrementum ſumere dici non poteſt, ſed id duntaxat, cui alimentum adijcitur: eadem cauſa, quod alentem animam habet. Atq; hoc ſane intranſmutatum permanet. alimentum autem ab ipſa altrice virtute immutatum, animato & permanenti adiudicatur. atque alimentum quidem tale eſt. Fit autem alendi functio per nutricationem. altrice anima extrinſecus admotum alimentum per concoctionem immutante, atque adiudicante corpori, cuius forma & poteſtas eſt. Calidum autem altrici animæ ad eiuſmodi functiones atque immutationes ſeſe inſtrumentum exhibet: quo factum eſt, vt id hoc ipſum eſſe, quod alat, exiſtimauerint ij, qui agentis principij virtutem in id, quo intercedente virtus agit, tranſtulerunt: cum caliditatis vi abdicata nihil ali poſſe cō-

ſpicerent. Náque calidum vim motricem habet. Sed neqne præfinita neque ordinata motio illa eſt, cui calidú in primis principium adinuenit. Id auté quod alitur, greſſu quodam & ordine procedit, & limites quoſdam habet: quæ peculiaria animæ, non autem ignis eſſe, veriſsimú eſt. Cæterú quibus rebus aluntur, ea quę aluntur, ijſdem quoque augentur, quemadmodum ante monſtratum eſt. At vero neq; eadem res eſt augeri & ali, neque ſimul fiunt, neque in idem vtraq; ſimul intentione tendunt. Alitur.n.ſemper aĩal dum eſt. Idcirco inter animales function es, hæc maxime continua eſt. Atqui non ſemper ea quę aluntur, augeri contingit. Siquidem aluntur ſemper quouſque ſunt. aluntur auté quamplurima, quæ ſeneſcunt & deterunt. Intentio autem rei alentis, eſt eius quod alitur ſalns augentis vero in magnitudinem collatio. Quas ób res harum poteſtatum altera eſſentiæ, & ſubſtantiæ conſeruatrix eſt: atq; hæc vix altrix eſt: altera vero auctrix, vim efficiundæ per quantitatem adiectionis ſibi præcipue vendicar. Plane generare, & ſibi ſimile quidpiam poſt ſe tráſmittere, ijs ipſis (de quibus iam diximus) augendi alendiq́; functionibus conſenraneum & conſequens eſt. Quod non ineſt omnibus, quibus vtraq; illa vis inſit, hoc eſt mutilatis & imperſectis animãtibus: qnemadmodum retro diximus. Atque vna hæc altricis animæ poteſtas abſolutiſsima ac perſectiſsima cenſetur. Perfecta enim eius actio eſt, & ad naturam rerum iam adultarum & perſectarum pertinet. Rerum quippe naturalium omnium (velut ſuperius dicebamus) finis eſt ſibi ſimile gignere. Hæ igitur primæ & naturales animæ functiones ſunt, alere, angere, gignere. Sunt autem poteſtates, ex quibus functiones eiuſmodi perſpicuæ ſunt: alia nutrix quæ cum prima poteſtas animæ ſit, peculiari actione, quæ admoto alimento fit, id ſeruat incolume, à quo poſsidetur: alia auctrix, quæ vim augẽdi corpus (in quo eſt) ſibi intercedente alimento vendicat: tertia generatrix, quæ vim generandi ſimilis cuiuſpiã habet. Quæ ſane poteſtas ipſa, quoque alimento quadamtenus indiget. quandoquidem ſemen, quo intermedio generatio fit, à poſtremo alimento deciditur: velut alio loco demonſtratú eſt. Vis vero genitrix altrice, atq; auctrice pfectior: eſt neq; enim iam id ſtudet, vt ad incolumitatem & perfectionem aliquid conferat, ſed vbi iam res perfectæ atq; adultæ ſunt, alterius ſibi ſimilis gignendi cauſam præſtare nititur: inſtaurandæ cuiuſdam ĩmortalitatis appetentia; quatenns mortalibus rebus permittitur ĩmortalitatis eſſe participes, húc modum per eandem virtutem ſuppeditante ac miniſtrante natura. Cæterum cum tres res ſint, ex quibus nutricatio conſtat: vna, quæ alit: alia, quæ alitur: tertia, qua alitur, res ſane quæ alit, nutrix & prima anima eſt: res quæ alitur, corpus, cuius, hęc ipſa virtus eſt; res demum qua alitur, alimentum eſt. Eadem ratio auctioni & generationi quadrat. Verum cum à fine, atq; ab ea parte, quæ omnium abſolutiſsima exiſtimatur, rebus omnibus nomina indere iuſta rationé conſueuerimus: atque eadem de cauſa hominem, tametſi ſenſualis ſit, rationalem nuncupauerimus: finis autem primæ animæ (ſicut oſtẽdimus) ſit ſibi ſimile quidpiam gignere: merito primã animam genitricem appellare poſsis, quæ ſimile aliquid ſeſe habenti faciat. Quanquam præter hoc, altrix etiam, & auctrix ſit. Eſt autem altrix anima poteſtasúe ab conſtitutionis principio animalium corporis cauſa, quemadmodum & eſſentiæ, & adiectionis atque incrementi. Hoc enim negotio inuigilat, vt apparare & diſponere valeat id, in quo eſt, idemque pariter alere atque augere. quæ vis iam in deciſo effuſoq́ue ſemine pertinaciter hęrẽt: quoties materiam apte ac commode pręparatam adinuenit. quam pręterea ita conſtituit, vt id, quod in educatione atq; incremento conſtitutum eſt, ex eadem vi aliquid præcedenti ſimile producatur. Quæ vis etiam accedit in cauſa, vt aſsiſtente coram alimento & alatur & creſcat, & intercedente hac vna animali poteſtate, operatur, id quod ex ſemine genitum degit in vtero, habetq́ue cęterarum virtutum principia atque idoneas diſpoſitiones: quarum habitus habuit id à quo generationem adeptum eſt. Non quod id actu poſsideat; quia neque portiones illas vllo pacto poſsidet, quibus intercedentibus functiones ab ijſdem poteſtatibus prodeunt.

Quod à ſtirpibus abſciſſæ portiones viuunt adoleſcuntq́; ab animantibus vero minime.

VErum inquirere & coniectari nú ab re fuerit, cur à ſtirpibus abſciſſę portiones quedam viuunt, & perfecte adoleſcere poſſunt, cum id animantibus negatum ſit. Huius autem diſcriminis cauſa eſt, ꝙ ſtirpes quidem altricem ſolam animam habent, quæ in vniuerſo corpore eſt. Quo fit, vt ſimpliciores cum ſint neque tot organis egeant: ſimulatq́; ab ijs quæpiam abiuncta atq; abſciſſa particula eſt, redundante alimenti copia, altricem in ſe virtutem ſeruare poſsit. Seruatur itaque abſciſſa portio, & toti ſimilis redditur. Per quam enim virtutem agunt ea, quæ ex ſeminibus prodeunt, per eandem ipſe portio, & toti ſimilis redditur. Per quã enim virtutem agunt ea, quę ex ſeminibus prodeũt, per eandem eædem ipſe portiones agendi facultatem adipiſcuntur, cum hac via illis perfectio ineſſe videatur. In animantibus vero non eodem modo diſperſę in toto corpore virtutes habentur. Igitur neq; in abiñcta & deciſa quapiam portione. Non enim ſimilium partium eſt animalium anima, velut ſtirpium. Neque præterea cuiquam animalium pãrtium vlla vis ineſt earum, quæ ſeminibus inſita eſt quia neqne partes illæ ab ipſis generationis primordijs, vllam ex ijſdem viribus ſuſcipere natæ ſunt. Poſtremo animalium partes alimento. non vtcunq; ſeſe obtulit, paſsim ac temere vti poſſunt, ſed diuerſis diſtinctisq́; organis intercedentibus nutriuntur: quæ nõ niſi ijs, quæ ab ſeminaĩ principio cõſtitura ſunt, adgenerari poſſunt, velut radices ſtirpibus: quæ cum aſsidente ac præſentaneo alimento hand multum elaborata diſpenſatione egeant, facillime conſiſtunt, atq; adoleſcunt. At vero nihil in vniuerſo animalium genere comperias, qnod abſque organis ad conficienda alimenta diſpoſitis nutricari valear. Neque item poſſunt animantia conſtitui niſi ex ſemine animales in ſe poteſtates habente. Quapropter cum in vtero ſunt, ſere velut portiunculas ſeſe alentis vteri, in propria alimenta decerpunt. Aluntur autem per virtutem, quam in ſe poſsident, atq excipiunt alimentum velut partes. Ideo neque tunc iam animal eſt, neque ſimpliciter viuere dicitur, ſed per ſe adhuc in vtero degentia vocantnr. Viuunt etiam ex diuiſis ſectisq́ue animantibus plerunque ablatæ atque abiunctæ partes momentis qnibuſdam temporis: quibus ad animales virtutes reliquiæ nonnullæ in partibus ſupereſſe poſſunr earum functionum & poteſtatum, quas quo tempore copulatæ & continentes vniuerſo & integro corpori fuerár, poſsidebant.

De anima ſenſibili.

PRima igitur animæ poteſtas in hunc ſe habet modum: deinceps vero poſt vitalem vegetalemque animam, quam per proprias rationes ſpeciem ſeſe habentis corporis eſſe monſtrauimus, cuius retro enumeratæ virtutes ſunt, altrix, auctrix, genitrix. ſequitur, vt de anima ſenſuali ſiue ſenſibili diſſeramus. Hæc ſcḋm locum poſt vegetalem poſsidet. Quæcunq;.n. præter hãc aliam quampiam animalem poteſtatem adepta ſunt, neceſſe eſt non ſolum vt nutricem, ſed & ſenſualem animam habeant. Atq; hæc illa proculdubio poteſtas eſt, per quam res viuentes, præterquam quod viuunt, animalia etiam eſſe dicuntur. Quamobrem plures in partes ſenſuum definitio diſtrahitur: quarum ſuas quæq; peculiares traditiones poſtulãt. vt autem in vniuerſum & comprehẽſim aliquid de anima ſenſibili ſtatuamus, Poteſtas animæ eſt per quam id quod ipſam habet, ſuſcipiendis ſenſilibus ſimile factum, quadam alteratione intercedente atq; adhibita actione, eadẽ ſenſilia & iudicare & diſcernere poteſt. Verumenimuero quemadmodum altrici poteſtati ad hoc vt agat, alimento opus eſt, circa quod eius actio verſatur. ita quoq; virtus ſenſibilis, quia circa ſenſilia, functionem exercet, ſenſilibus rebus indiget, quas excipere iudicare nata eſt. Quo fit, vt niſi adſint ſenſilia, nihil agat ſenſus quadam proportione ac ſimilitudine ad eos homines, qui ſcientiam cum habeant, nihil tamen illa intercedente operantur. Pari enim ratione illi quoq; ſcientes habentur, & abdicata actione ſenſus ſola potentia ſenſus eſt. Sed præter res ſenſiles, ad vtilitatem etiam aliquam ſenſus reſpicit, ac relationem habet, aut conſequendæ cuiuſpiam rei gratia, aut declinandi, quod extra ſenſilia eſt. Porro ſenſile & ſenſus ante functionẽ actionemúe, res proculdubio diſsimiles ſunt. in actione autem ſimiles redduntur. Sentire enim per ſimilitudinem aliquam eſt, quæ per alterationẽ fit. Species enim rei ſenſilis, quæ citra materiam in ſenſibili virtute gignitur, eſt ſenſus actu. Quod ſi ſimilitudo per alterationẽ eſt, profecto ante alterationem diuerſa & diſsimilia fuerãt, velut in alimento pauloante monſtrauimus. Quapropter non ab re ſolemus dicere, ſenſum quodammodo pati à ſimili, quodammodo etiam à diſsimili. Quo.n. momento patitur afficiturúe, ſimilis eſt. Gignitur autẽ eiuſmodi paſsio ſiue affectio in corpore, quod primum animam ſenſualem adeptum eſt, inter nuncijs quibuſdã organis, quæ diuerſe à rebus ſenſilibus naturæ ſunt; & cum ab ipſis ſenſilibus patiendi facultatem habeant, operam & obſequium exhibent. Que ſimulatq; afficiuntur, affectionem eandem ſubinde diſtribuunt. Eſt autem eiuſmodi affectio cordi inhęrens & aſsidens, vbi fere in vniuerſum omnis animæ principatus viget: quemadmodum ex præcedentibus demonſtrari perfacile eſt. Vbi enim maxime eſſe, ſiue eſſentia animalis eſt ibidem æquum eſt maxime nobilem ac principem ſpeciem haberi. In calido autem & humido animalium eſſentia potiſsime verſatur. Locum autem qui cor circuit, eiuſmodi eſſe certiſsimum eſt. Enimuero cor principium & fons ſanguinis eſt, quo alimur, & principium idem ac fons vitalitatis & ſpiritus. Sanguis autem & ſpiritus, calida & humida ſunt. Atq; hæc ſanè de ſenſu in cõmune præmiſimus. Cum aũt ſenſus partes quinque numero ſint, & non ſecus ac partes animę inter ſe priores & poſteriores habeantur: certe ita ſeſe habentibus, nullam communem traditionem video, quæ propoſitæ rei naturam poſsit oſtendere, niſi membratim ac peculiariter de quaque parte diſſeratur. Igitur ſi de ſenſibus propriam attinentẽq; doctrinam tradere volumus, ſingulas partes aggredi neceſſe eſt. Partes autem ſenſibilis poteſtatis habentur hæ, tactus, guſtus, olfactus, auditus, viſus: ex quibus ſolum tactum à cęteris ſeparari contingit. Verum quodammodo & guſtus ipſe tactus eſt. Atqui nonnulla animalia comperias, quæ ſola tactus poteſtate ſunt prædita. Sed contra, vt ſenſus alij abſq; tactu ſint, fieri nullo modo poteſt. Nãque ſine tactu nullum animal à principio eſſe poſsibile eſt. Plane cum de ſenſuum poteſtatib' functionibuſq; tradituri ſimus, cum harum functionum opera circa ſuum vnaquæque ſenſile verſetur: neceſſarium eſſe arbitror, priuſquã hæc oſtendamus, de ſenſibus pauca diſſerere: deinceps quonam modo ſentire accidat, pari ratione referemus.

Quæ ſint per ſe ſenſilia: quæ per accidens.

IN vniuerſum aũt ſenſilia omnia ſunt, aut per ſe, aut ex accidente ſenſilia. Eorum quę per ſe ſenſilia ſunt, quædam ſingulatim cuiuſq; ſenſus habentur. Alia enim ad viſum priuatim pertinẽt, vt colores: alia ad auditus, vt ſonus & ſtrepitus: alia ad olfactum, velut odores: alia ad guſtum, vt ſapores: alia ad tactum, vt contrarietates tactiles, caliditas, frigiditas, ſiccitas, humiditas, aſperitas, leuor. Sunt enim hæc ſingulis quibuſq; ſenſibus ſenſilia. quæ per ſentiri ab alio, quàm a ſuo ſenſu non poſſunt. Itemq; eorum, quæ per ſe ſenſilia ſunt, quædam communia dicuntur. Hæc autem ſunt ea, quę id quidem habent, vt dignoſcantur ſenſu, ſed plures ſenſus ſunt, qui eorum opera atq; obſequio vtũtur. Simul enim cum ijs proprium cuiq; ſenſui ſenſile inciderit, cum ijſdem ipſa ſenſoria ĩ ſuos ſenſus diſtributione efficiunt, atq; hæc ſunt, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Senſilia autem per accidẽs, ꝙ ijs aliquid ſenſile accidit, ſenſilia nuncupamus. Puta ſi quis ſpumam ob id quod albã eſſe contingit, ſenſile quidpiam eſſe fateatur. Album enim, ſenſile quoddã eſt. Ea igitur quæ hoc pacto ſenſilia dicuntur, haudquaquam ſuopte principio ſenſilia ſunt, cum quatenus eiuſmodi ſunt, nihil ab ijs pati ſenſus queat, Cæterum quod ad ſenſilia attinet circa ea quæ communia ſunt, falli ac decipi ſenſus ſæpe contingit, quoties non ita patiuntur, velut ſe habẽt ſubiecta ſenſilia. Tunc enim error, & deceptio ſenſus eſt, cum circumoffuſa re quapiam, ſenſui varius patiendi modus offertur, neq; illi ſimile fit à quo gignitur. In proprijs autem ſenſilibus, ſenſus potiſsime veri ſunt, vbi ſenſibus ea ſeruantur illæſa: quibus cum ſenſilia ſuſcipi nata ſunt, quorum primum atq; præcipuum eſt, vti ſcḋm naturam valentia & ſana ſenſoria ſiunt. Deinceps vero rei ſenſilis ſitus: neq;.n. res retro poſitas poteſt viſus excipere. Tertio loco æquabilis interualli menſura neceſſaria eſt. non.n. ex omni ſpatio ſenſoria res excipere poſſunt. Prẹter hæc autem opus eſt medio, quo intercedente ad ſenſoriorum miniſteria commoda & apta ſenſilium ſuſceptio præbeatur. Neq; enim viſio fieri poteſt, niſi colluminato perſpicuo. poſtremo nihil oportet eſſe quod ſenſum interpellat & turbet. Neq; enim audire poſſumus, cum ſoni vehementiores obſtrepunt, & ſenſum interturbant. Igitur viſus propria ſenſilia colores ſunt: & quæ præterea non vidẽtur in luce, videntur aũt in tenebris, profecto colores non ſunt. Non enim in coloris definitione cõprehẽduntur, ſi color actu perſpicui mouendi facultatem habet: perſpicua ſunt aer & aqua, & quęcunq; etiam, tametſi ſoli-

da ac dura ſunt, proprijs coloribus carent: vbi autem à coloribus quodammodo mouentur, ad ſeſe ſuſcipienda viſui obſequium & operam præſtare poſſunt. Hæc autem confeſtim actu perſpicua fiunt, ſimulatq; lumine colluſtrata ſunt: & cum ita ſe habent, à coloribus, moueri nata ſunt. Lumen enim & ea perſpicua corpora, quæ colluſtrantur lumine, quodammodo moueri illud potiſsimum argumento eſt, quod vbi plerunque colores viſuntur in lumine, lumen colori ſibi comparato concolor efficitur. ab auro enim aureum, purpureũ à purpura, ab herba herbaceum apparet. Eſt plerunque videre, ſi adeſſe accidat, qui animaduertantur cõtra elatos parietes, & pauimenta eiuſmodi diſtincta coloribus, perinde quaſi earum (quas ſupra memorauimus) rerũ colores excipiant: velut ferè colluſtratus aer ob id, quod ab ijs coloribus afficitur, eiuſmodi colores in hæc ipſa diſtribuat. Fit autem color in re collumina ta, ſimul & in lumine ita vt lumen in perſpicuo gignitur, neq; per defluxũ aliquem neq; more materiæ, ſiue perſpicuo excipiente lumen, ſiue lumine excipiente colorem. Abeuntibus aũt rebus ijs, quæ hæc innaſci faciũt ſubinde faceſcunt: color quidem à lumine, ſi colorantia ſimul abſceſſerint, & lumen à perſpicuo, vbi id qđ colluſtrabat, abſuerit. Verum eſt quædam vtrinq; motio, quæ fit in rebus. quæ colorem excipiunt præſentia quadam & habitu, quẽadmodum fiunt, ea quæ in ſpeculis conſpiciuntur. Quæcunq; igitur colluſtrata ſunt (velut prædiximus) eadem actu perſpicua dicuntur.

Cum.u. actu perſpici quæpiam poſſunt, tunc & actu & propriæ perſpicua ſunt: perſectionem aũt & propriam ſpeciem, quatenus perſpicua cenſentur, à lumine conſequuntur. Lumen.n. qua lumen eſt, perſpicui actus & perfectio iudicatur. Porro lumen perſpicuo ingignitur, vbi ignis, aut diuinum corpus præſto fuerit. Fit.n. lux per habitum earum rerum, quæ illuſtrare poſſunt, ad ea quæ colluſtrari nata ſunt. nec enim lumen corpus eſſe credideris, ideoq́ue citra tempus fit. Si autem color in lumine viſilis eſt, profecto luminis mouendi vim habet: Propterea.n. quod actu perſpicuũ eſt, id eſt colluſtratum, primum à colore patitur. Huius.n. mouendi vis colori ineſt, mox viſio, quæ à colore fit, ipſa quoq; perſpicua eſt. ea de cauſa colorum ſenſus & iudiciũ accidit, velut in his quæſtiunculis declarauimus: quibus, quonam modo videamus, oſtenſum eſt. Quapropter illi ſanè colores nõ ſunt, qui videntur in tenebris. Qua vero ratione quibusùe effectis illa videantur, eodem loco diſſeruimus. Nãq; a ſingulis rebus viſibilibus, quæ colore ſunt prędita coloratum lumen, & ad facilitatem ĩſpectionis extenſum ſimiliter ſeſe habẽtibus oculis eoſdem affectus incutiunt, vt ab illis patiantur atq; afficiãtur: cum præſertim oculorum ipſa natura plana & perſpicua ſit, perſpecuitatemq́; recipere facile valeat. Viſio aũt fit eo, quod ſenſori colores excipit, & ſeſe quodammodo coloribus ſimile præbet. Id aũt quod colorẽ ſuſcipere natum eſt, aut proprium omnino colorẽ non habet, aut talem habet, vt vix videri poſsit. Id autem inter perſpicua potiſsimum eſt, quod humidum & fluidum, atq; interminabile eſt, qualia ſunt aer & aqua ex quibus ſenſorium illud conſtat, quo color excipitur.

Pupilla.n. ex aqua congenita eſt: quæ cum interminate pſpicua ſit, illatas à coloribus affectiones, quadã craſſitudine ac conſiſtentia coercere poteſt: cuius naturæ, haudquaquam aer eſt. Quas ob res viſio intercedentibus oculis, qui ad vidẽdi poteſtatem pertinent, ex quadam ad eos ſimilitudine circa res viſiles fit. Poteſtas autem videndi nihil aliud eſt, quã id, quo quicquid eiuſmodi poteſtatem habet, ab rebus viſilibus immutatum per admotam ijſdem actionẽ eaſdem res viſiles obuias, excipere ac iudicare poteſt. Lumen igitur, quod maxime ac præcipue viſile eſt, quod cæteris rebus viſilibus (videantur) cauſam exhibet: actum eſſe interminabilis perſpicui ea ratione, qua perſpicuum eſt iam ante prædiximus. Eo enim quo ſupra retulimus modo, ſicut color in ijs, quæ colore illita ſunt: ita lux in perſpicuis, ſimul effectum & cauſa eſt. Color vero, qui mouendi perſpicui facultatem habet, ipſe quoq; in perſpicuo eſt, ſed terminabili. Cum enim corpus omne colorem ſuſcipere natũ ſit, plus minusùe eius naturę particeps eſt, quam perſpicuitatem appellamus: hæc enim continens materia colorum eſt. Neceſſarium eſt enim, vbi color affuerit ſuſceptricem quoq; coloris naturam adeſſe. Perſpicuum igitur qđ ĩterminabile eſt, quodq; maxime perſpicuum & eſt & dicitur: quia lumen, ſiue lucem recipit, & cęteris in cauſa eſt vt apparere poſsint, ab aliquo, quod extrinſecus eſt, coloratur. Lumen enim (vt diximus) rei perſpicuæ quodãmodo color eſt: qui ſtatim fit, vbi id quod illuminare natum eſt, præſto afſuerit. Id autem eſt ignis, & diuinum corpus. Oblato enim ad hæc habitu quodam intermedio, lumẽ gignitur. Ex quo fit, vt cum primum hæc adſint, colluſtratio ſuperueniat, vbi abſcedunt, pariter & ipſum lumen abſcedit. Perſpicuitas vero, quæ in ſolidis durisq́; corporibus reperta eſt, intraneum atq; immiſtũ colorem habet. Idcirco nequaquam accidit, vt nonnũquam colorem habeant, nonnũquam colore careant. Sicut perſpicuis quæ interminabilia ſunt euenire ſolet vt interdũ lumen habeant, interdum non habeant. Cæterum eorum quæ hoc pacto perſpicua ſunt alia plus, aliæ minus perſpicua eſſe animaduertimus, quod ex quantitate miſtionis eius corporis accidit, quod vnum minime oĩum perſpicuum eſt: id aũt eſt terra, quæ eorum, quibus immiſcetur, perſpicuitati impedimento eſt. Ex qua cauſa, colorum etiam diſcrimina naſcuntur enimuero, in color, in omni perſpicuo fit albi cuiuſpiam aduentu. eiuſmodi aũt ſe habet ignis, ſiue extrinſecus ſit, ſiue ĩmiſtus. Differẽtia vero plus minusúe perſpicui, exilior vberiorúe miſtio eius, quod colluſtrare natum eſt, diſcrimina colorum efficit. Albũ.n. & luminoſum apparet, vbi purius perſpicuũ, & plus coloris eſt: minus aũt & remiſsius eſt id, qđ ad nigrum declinat: eatenus.n. ibi perſpicuum eſſe dignoſcitur. Ea igitur perſpicua innatum, & proprium colorem habent, in quibus album & lucidũ (qui proprie color dicit̃) actu illa efficiens admiſcetur. Lumen.u. color non eſt. Color igitur terminabilis, perſpicui terminus eſt, quatenus perſpicuũ eſt. Corporum nãq; ea ratione, qua corpora ſunt, terminus ſuperficies eſt: qua vero ratione perſpicua eſſe dicũtur, terminum colorẽ habent. Idcirco ineſt inhęretq́; ſuperficiei color, in qua omnis apparentia colorum eſt. Sola quippe corporis extremitas, apparens & manifeſta eſt. Itidemq́; color id eſt, quod apparet & manifeſtum eſt, Qua parte.n. viſiles colores ſunt, eadem coloratũ quidpiam eſſe dicimus: in extremo aũt & ſuperficie, viſiles ſunt. Quo fit, vt color terminabilis perſpicui, qua perſpicuum eſt terminus iure dicatur. Vis aũt illa quę in igne & cæteris rebus (quæ lucẽ ingerere natæ ſunt) ineſt, pręcipue res viſiles reddit: q̃ cauſę ſunt, vt reliqua corpora videant̃. ob id quod effundẽdæ lucis facultate ſunt prędita.

dita. Qua facultate intercedente, videntur quæcunq; videntur. Atque hæc profecto natura perſpicuis terminabilibus inſita atque immiſta, alijs exuperantius, alijs exilius colorum generationis, & diſcriminis cauſa exiſtimanda eſt, Colorem autem terminum eſſe perſpicui, qua perſpicuum eſt, eo etiam indicio conuincitur: quod ea perſpicua, quæ proprium terminum nō habent (hæc autem interminabilia ſunt) proprio pariter colore carere cernuntur. Ferè enim ſimul eſt cum corporis termino, perſpicui terminus. Nanque quo pacto corpus à quopiam extrinſecus terminatur & figuratur, ita & coloratur. Vt enim in corporibus (quatenus corpora ſunt) extremitas definita & terminabilis eſt: ita in perſpicuis (quatenus perſpicua ſunt) ea quorum extremitas terminabilis eſt, colorem proprium habent, perinde quaſi ſimul color & extremitas copulata ſint. Quæ licet ita ſe habeant, non tamen idem omnino ſunt. Vnius enim corporis, vna numero ſuperficies, & vnus color numero. Sæpiſſime enim vnam eandemque ſuperficiem, cōtrarijs coloribus diſtinctam eſſe contingit. Et terminabilia ſanè perſpicua, ſiue colluſtrata non colluſtrata ſint, ſuperficiem & terminum habent. Colorem autem tunc ſolum habent, cum illuſtrantur.

De auditu.

AVditus vero eſt qui ſonos & ſtrepitus actu editos excipit atque dignoſcit. Eiuſmodi autem ſoni ſiue ſtrepitus, gignuntur ab ictu. Ictus vero ab aliquo, ad aliquid, & per aliquid. Ab aliquo (inquā) quod ferit ſeu percutit: ad aliquid, id eſt, quod cæditur percutiturúe: per aliquid, id eſt, quod intermedium ad percuſſionem & ictum eſt. Percuſſio enim delatio quędam eſt, quam motum localem vocant. Omnis autem eiuſmodi motio, per aliquid intermedium eſt. Ictus igitur ſiue percuſſio, pariter non ſine intermedio eſt. Id autem eſt, non quod vtcunque ſeſe temere obtulit. neque enim per firma ac ſolida intermedia corpora, motionem eiuſmodi fieri poſſe certiſſimum eſt. Neque itidem per inane, ea potiſſimum ratione, quod inane principium eſſe nullo pacto poſſibile eſt, verum in aere & per aerem maxime ſonus editur, interdum etiam per aquam. Neque præterea id, quod cædit & id quod cæditur (vtcunque contigerit) ſonus edunt, ſed ſolidorum inuicem durorumque corporum ictus eſſe neceſſe eſt: quando non quæcunque mutuo illiduntur, ſonos ciere nata ſunt. Lanarum enim mutua percuſſio, ſonos nullos emittit. Neque item dura ac ſolida omnia, quæ nata ſunt ſonos edere, ſonos faciunt. Nam acus, neque cum illidunt, neq; cum inuicem illiduntur. ſonos vllos edere valent. Neq; enim aer inibi ab repercuſſa, quæ leuigata & conuexa ſit, ſub percutiēte re, quæ ipſa quoque pariter ſeſe habeat, coniunctim excipitur: ideoque ſonos nullos cit. Plana igitur & leuigata ob id ſonum quod emittunt, in eiuſmodi corporibus aer iunctim & copulate recipitur ſub re quæ recipit. Concaua vero idē faciunt: quod ex ijs aer (qui percutitur) circūobiecta cōcauitate laterum digredi non poteſt, & ſuis hinc inde partibus iactatur & frangitur: & quo violentius inuoluitur, vehementius reſonat. Ferè enim aer quanto magis refrangitur, eo plures ictus reddit. Cæterum ſi ſonus edi debeat, opus eſt percuſſione per celeri diffuti difflatiq; aeris, qui medius eſt inter id, quod cędit, & id quod cæditur. Hoc enim pacto vbi aer rei (quæ percutitur) ſenſim & coniunctim reſidens inciderit, continuo ſonus edetur. Iam vero & ſolus aer, ſi ictu concitato percutitur, ſtrepitum edit, & velut durus ac ſolidus id, à quo percutitur, mutuo percutit, & peculiarem difflationem fluxilitatemq; ueloci percuſſionis incitatione præoccupat, velut cum lora & flagella torquētur: vbi niſi motio percuſſionis aeris difflatione celerius fieret, nullus, vnquam ſtrepitu ederetur: velut etiam ſiquis delatum celeriter arenæ cumulum verberet, neq; ictum anticipet, priuſquam arena diffundatur & diſſipetur.

Quo pacto fiat Echo.

ECho autem per refractionem aeris redditur, quoties percuſſus aer vnus idemq; permanens, in durum quidpiam & cōcauum defertur, & ab aere, qui in eadem cōcauitate vniter complectitur, neq; diſſoluitur diffunditurúe: ſed vnus idemque permanens expellitur, & violenter in id recuſat, vnde delatum eſt. Neque enim in vacuum vas aer incidit, ſed refertum aere, à quo (quia à vaſe coercetur aer aliunde proficiſcens) vltra deferri & diffundi prohibetur & retro celeri motione propellitur, & fere motu fluxili eoſdem ſonos retinet atq; reſtituit. Fieri autem poteſt, vti & non prior aer percuſſus in concauum corpus feratur, atque in diſcedentem cedentemque aerem incurrat obuius, mox indeflectatur in ſeſe: ſic enim antiperiſtaſis congeminata, & mutua fieri poſſe videtur, abſcedentis rurſum & remeantis aeris aeris illiſione poſt percuſſum illum aerem, & in concauum corpus illatum. Sed prior ſanè percuſſus aer, qui celeritate percuſſionis, continens atq; indiffuſus permanet, poſteriorem aerem ęmula ac ſimili percuſſione deformat: rurſumq; hic poſteriorem. atq; ita continenter ad vaſis vſq; latera reciprocus ſonorum prouentus quadam ſucceſſione ac diſtributione fit. Poſtremus autem aer qui ad vas percuſſus & deformatus eſt, ab eodē vaſe inhibetur, ne percuſſionem vltra diffundat: & contra abſolidæ duræque rei offenſaculo (velut pila) repellitur: alterumque rurſum aerem incutere & formare poteſt, rurſumque hic ante ſe alterum, atq; hunc in modum & ictus & ſoni (vbi primum occeperint) reciproca diſtributio fieri aſſolet, velut in obiectis inuicem ſpeculis æque videri contingit. Plane cum aer quid inane eſſe videatur, iſque cauſa ſit, vt audiamus: nam intercedente aere, audiendi facultate fungimur. Aer enim corpori inædificatus, atq; elaborate diſpoſitus, ſeſe auditui inſtrumentum exhibet: ea de cauſa nihil temere aſſeruiſſe videntur ij, qui nos inani audire cenſuerunt. Vox autem ſonis, ſpecies eſt. Vox nanq; ſonus eſt, qui ab animali, quatinus animal eſt, prouenit. Enimuero fiunt ab animali (quatinus animal eſt) quædam quę ab imaginatione & impulſo proficiſcuntur. Quæcunq; enim carent anima, ex tranſlatione & ſimilitudine vocem reddere dicuntur: Nam cum cantus & ſermo animantium ſoni ſint, ea de cauſa quæcūq; horum imitationem effingunt velut tibias, citharas, tubas, lyras, voces edere affirmamus. Atqui vocē emittunt ea aīalia, quæ ſpiritū attrahunt regeruntq;. Nihil.n.aliud eſt vox, quam ſpirabilis aeris percuſſio, ab animali poteſtate in vocalib' organis genita, ad id quod arteriam appellamus, cum imaginatione quapiam. Spirabili quippe aere, duabus æque functionibus natura vtitur: altera ad redundantis calidi (quod circa pulmonem & cor eſt) refrigerationē: altera ad vocis prolationem. Quemadmodū ipſa quoq; linguæ functio, ſimul internoſcendis ſaporibus, ſimul dearticulande locutioni ſubuenit. Lingua enim vocis inſtrumentū eſt, quo anima ad

ma ad arteriam & incluſum in ea aerẽ, reſpiratũ aerem verberat. Et ſicut in lingua euenit vt functio, qua ad deguſtandos dignoſcendosq́; ſapores vtitur, vitę animãtium ſummopere neceſſaria habeatur: quandoquidem non viuunt animantia, niſi alantur. Functio vero, quã ad locutionis interpretationem adhibet, gratia cuiuſpiã commodi melioris accedat. Eodem pacto in aere reſpirabili coniectandum eſt, vt intra caloris refrigeratio, ad vitalem neceſſitatem pertinens ſit. Nam refrigeratio illa, quæ intimis pectoris partibus opitulatur: animantibus, quę ſpiritum attrahunt reddúntq́;, ita neceſſaria eſt, vt ad eſſe ſiue eſſentiam conferat. Obſequium vero, quod indidem ad vocem articulatim efformandam prodit, melioris duntaxat (vt diximus) cuiuſpiam gratia eſt. Enimuero ſermo & cogitationum animi ſignificatio (quæ linguæ accepta referunt) optimam & præſtantiſſimam ciuilis inſtitutionis communicationem, humano generi confert. Verum, ea quæ vocem edunt, reſpirabili aere vti, vel ex ea parte euidens eſt: quod quibus momentis attrahimus ſpiritum, quibusq́; reddimus, vox emitti nullo pacto pōt, ſed ſolum cũ aerem intra coercemus. Nec.n.is, qui ſpiritũ reddit repletur: ſed is, qui iam repletus eſt, per particulas ſpiritũ reddit. Qua de re, poſt vocem emiſſam attrahimus ſpiritũ, non autem reddimus. Age vero, ne credideris ſonos omneis ab animali editos, voces eſſe: ſed illos duntaxat, qui eo modo (quo diximus) eduntur. Atq; ea de cauſa tuſſientis ſtrepitus vox non eſt: tametſi ictus ille à vocalibus organis proficiſcatur. ſed quia neq; ab imaginatione, neq; ab impulſu animi prouenit, nullatenus vox appellanda eſt. Itaq; audibiles res hæ ſunt, quas ſupra retulimus: auditio autẽ circa eiuſmodi res, auditoria animæ functione verſatur. Hæc autem animæ poteſtas eſt, per quam id, à quo poſſidetur, intercedente quadam in ſe immutatione, res audibiles excipere & internoſcere natum eſt. Audiendi autem functio ita fit. Inuolutus & (vt Ariſtoteli placet) auribus inedificatus aer, mouetur ab eo aere qui extrinſecus incutitur, & intrinſecus quodãmodo à percuſſione formatur. Idem igitur aer non diffuſus difflatusúe iam permanet, ob id quod vndiquaq; coercetur. Ea de cauſa formulas ſeſe mouentis exterioris aeris excipiens, eas ad primam vſque ſenſibilem vim per extenſos quoſdam meatus admittit, ibidẽq́; animæ ſenſibili cauſa eſt, vt ſonos vna & recipere & dignoſcere poſſit. Simul autem prima eadem vis ſenſibilis, intercapedinis menſuram cõcitatione & remiſſione percuſſionis agnoſcit. Nam ſi in aerem auribus inędificatum, vehementior percuſſio ab aere extrinſecus aduenìat, perinde quaſi propius facta percuſſio ſit, ſimul ſentit. Si vero tranquillior & remiſſior ictus fiat, velut ex longinquo, itidem ſentit: eſtq́ue intercapedinis & ſpatij in auditu ſuſceptio, per concitatiorem quietioremúe in auribus inuoluti aeris percuſſionem. Pari ferè ratione putandum eſt, à viſu interuallum excipi. Quæcunq;.n. exploratius intuemur propius: quæ vero obtuſius atq; hebetius, longius poſita eſſe videntur. Quam viſionis affectionem, in coloribus vnius eiuſdemq; tabulæ pictores obſeruant. Alia.n. velut longius, alia velut propius apparere faciunt, & mutuo poſitu colorum (qui plus minusúe viſum mouere queãt) eiuſmodi deceptiones concinant. Cum.n. propius poſita q̃ remotioribus interuallis abiuncta, longe melius & perſpicacius viſus agnoſcat: & quæ perſpicacius videat, propius eſſe autumet, admota inæqualiter colorũ conuerſione fallitur,

De olfactu.

EOdem modo olfactu quoque, res per interualla percipiuntur. Eſt autem olfactus, rerum odorabilium ſuſceptio atq; cognitio. Porro odorabilis res, odores eſſe conſtat. Verum non æque nobis cognitu, atq; apprehenſione faciles res olfactiles ſunt: quemadmodum audibiles & viſiles, ac multo magis tactiles atq; guſtabiles. Eius diſcriminis cauſa eſt, quod in diligentiorem hebetioremq́; hunc ſenſum habemus. Et pleraq; animantia comperias, quæ olfactu prædita ſagaciora ſint, quam homo. Hic.n. ſuaues & inſenſos duntaxat odores percipit, cum non hoc modo videat & audiat. Senſibus nãq; auditus & viſus, non ſolum iucunda atq; inſenſa percipimus: verum etiam ea, quæ neq; iucundã neq; inſenſa cenſentur. Confinia vero & cognata ſunt odorabilia guſtabilibus: perinde atq; odorabilium ſpecies ad ſaporum ſpecies; analogum quiddam ſeruare videantur. Ab odoribus.n. quodãmodo guſtationem ſapores obtinent. Siquidem velut in volumine de ſenſu & ſenſibili Ariſtoteles refert: ſapor eſt affectio, quæ ex ſicca glebulenta ac terrea in aqua ex caliditate quapiã atq; incoctione gignitur, & guſtandi vim, quæ in poteſtate eſt, ad actum demutat. Olfactile vero, à ſaporoſa ſiccitate in humido itidem gignitur. Simul.n. natura, quæ odoribus peruia ſit quęq; eandem ſiccitatem diluere & diffundere valeat, affectionem illam exceperit, obfactile actu efficitur. Analogus igitur, ea de cauſa ſapori odor eſt. Quocirca quemadmodum ſapores alij amari, alij pingues, pleriq; ſalſi, & præter hos auſteri, acidi, acerbi, acres: ita iiſdem diſcriminibus olfactilia diſcernuntur. Cæterum ſicut guſtandi, ita & cõtrectandi ſenſum exquiſitiſſimum habemus. Nam guſtus quodammodo tactus eſt. Tactu.n. homo egregie atq; excellenter ſentit, eo quod temperatiſſimum corpus habet: atque eandem ob cauſam hominem, entelechia & perfectione (quæ eſt anima) longe cæteris animantibus præſtantiore atq; abſolutiore præditum eſſe videmus: idcirco tactum eodem temperamento (quo diximus) in vniuerſo fere corpore abſolutiſſimũ & exquiſitiſſimũ poſſidet. Vnde fit, vt per tactũ à natura mollis & bene diſpoſita contrectatio in homine, argumentum ingenij atq; induſtriæ præ ſe ferre videatur. At vero exacta & exquiſitione olfactus ſagacitate caremus. Nec.n. omnia olfactilium rerum diſcrimina internoſcimus, aut peculiaribus quęq; nominibus appellamus, ſed ſaporibus emancipamus: ac dulcium ſaporum, odores, dulces, acrium, acres dicimus, & pari in reliquis pacto vtimur. Atqui ſicut auditus & viſus, non ſolum ea quę exaudiri, quæque videri nata ſunt iudicant, ſed controuerſas quoq; priuationes agnoſcunt. Pari nãq; ratione, auditus id quod inexaudibile eſt, & viſus id quod inuiſile eſt, percipit. Tenebras enim, non alia quam videndi poteſtate dignoſcimus. Eadem itaq; ratione, olfactus reĩ ſimul olfactilis, itemq́; per priuationem inolfactilis, iudicio fungitur. Omnes quippe ſenſus, controuerſas ſuis ſenſilibus priuationes diſcernere nati ſunt. Habet autẽ olfactus illud viſui compar & proximum, vt fiat intercedẽte extrinſecus medio, ſiue illud aer, ſiue aqua ſit, quæ non minus perſpicuitatis & ſoni, quam odoris peruiam naturam habet: ideoq́; diaphana, diecha, & dioſma nũcupãtur, ob inſitam vtriſq; vim, qua præſtare officium ſingulis his animæ poteſtatibus poſſunt. Nam & aquatilia quoq; animantia, odores ſenſu percipiunt (longioribus.n. interuallis obuio natu ad alimentũ accurrunt)

& ſub-

& ſubodoram vim habere videntur. In hominc autem atq; omni prorſus animantium genere, quæ ſpiritũ trahunt & regerunt, olſactus attractione ſpiritus fit. Quippe quod olfaciendi organa, reſpiratione aperiuntur & expanduntur, mox coeunt occlnduntur q;, quemadmodum in eorum animantium oculis enenit, quæ prædita palpebris ſunt. In aĩalibus vero, qnæ reſpirare nullo pacto poſſunt, nõ itidẽ reperias: ob id quod neq; apertos, neq; munitos meatus habẽt quo pacto habent oculos ea aĩantia, quib⁹ duri exertiq; oculi ſunt. Planc vt ſapor & humidi, & in bumido eſt: neq;.n. ſaporẽ guſtu imbibi poſsibile eſt, niſi prius id, in quo ſapor eſt, ſi forte aridũ fuerit, humido aſpergatur: ita prorſus odor & aridi, & in arido eſt. Natura.n. ad adores excipiendos idonea (quã dioſmon appellamus) & in aere & in aqua continetur, ſapidæ cuiuſdam ſiccitatis diluendæ ac diffundẽdæ vim habens: quam vbi excipit, fit actu olſactilis, ſicut ſuperius diximus. Nihil enim olfactilc eſt quod ſaporc careat. Nam neq, igni neq; aquæ, aut aeri aut terræ olfactilis natura inſita per ſe eſt: quia per ſe ſaporis expertia ſunt. At vero mare odorem habet, quod iam ſaporis & ſiccedinis quippiam imbibit. Lapides quoq; in odorabiles ſunt, quia inſipidi. Ligna contra odorabilia, quia & ſaporem continent. Enimuero ſicut ſapor ex glebn lenta & terrea ſiccitate gignitur, mox aqua diluitur, & quadam caliditate concoquitur. Hic enim in fructuũ ſaporibus guſtns eſt, velut poſterius dicemus. Eodem modo gignuntur odores in aqua & aere, quatinus dioſma, id eſt tranſodora ſunt, diluta in ijs ſapida (quam ſupra diximus) ſiccitate. Terroſa enim illa ſiccitas, nondum in ſe ſaporem habens miſcetur, & quodam modo diluitur aqua, & quadam ſere concoctione ſapores ingenerat. Odores vero inſipida ſiccitas haud quaquam efficit: ſed vbi aqua iam immiſta eſt, & ſaporem imbibit. Quod enim odores à ſapida bumiditate & ſiccitate proneniant (vtrunq; enim ſapore continetur) vel eo argumento plane cõſtat, nullam eſſe rem olfactilem, quę non ſaporis cuiuſpiam particeps ſit. Igitur ſæpiſsime euenit, vt è putreſcentibus rebus cum accenduntur, in acrimoniam quandã demutatos odores olfactu noſcamus: perinde atq; olfactilia ex ſaporibus generationẽ adepta videantur, & eadem cauſa ſaporũ immutationi ſummopere conſentanea ſint. Quas ob res, illa olfactilis rei definitio eſſe poterit, vt ingenita in humido à ſapida ſiccitate (qnatinus ſapida eſt) affectio dicatur. Verũ hæc fuſius ibi explicantur, vbi dc ſenſibus & ſenſilibus agitur. & odorabile quidem (vt diximus) eiuſmodi eſt. Odorum vero illud eſt, quod eam animæ poteſtatem habet, quæ ſacta ad rem odorabilem immutatione ac ſimilitudine, odorem excipere ac iudicare natum eſt.

De guſtu.

Porro ad guſtandi ſenſum atq; poteſtatem, res guſtabiles, hoc eſt ſapores excipere & dignoſcere attinet. Guſtabile autem, tactile quoddam eſt: nec enim aliter, quam tactu ſapor excipitur. Idcirco fit, vt nullo alio corpore intermedio prętcr id quod eſt guſtabile, & quod guſtare natum eſt, guſtare cõtingat, quod æque in tactu ſe habet. Gnſtabile enim nihil aliud, quã ſapor eſt. Saporem vero humidum quiddam eſſe, iam diximus. Humidum autẽ tactile eſt: tactus enim etiam humidi ſenſus eſt. Qua rarione efficitur vt gnſtabile & tactile & humidum, ſapor ſit. Cnm materia huiuſmodi qualitati ex aqua (quæ humida eſt) præbeatur, nihil eſt guſtabile, ſi citra humidum eſt. Aqua enim quæ per ſe & ſuapte natura inſipida eſt (qnatinus humida eſt) à ſibi contraria terroſa ſiccitate patitur, vbi vel in eãdem ſiccitatem inciderit, aut per illam defluxerit, accedente quapiam ex caliditate concoctione, ſaporem imbibit, ac ſapida gignitur. Guſtus enim ſaporis nil aliud eſt, quam terroſi & ſicci pcr humidum diſtillatio, quæ caliditatc aliqna concoquitur & conſtituitur. Horum enim vtrunq;, more ſimplicinm corporum, ſuapte natura inſipidum eſt. Ex iis autẽ effecta modo, quo prædiximus, miſtio ſapores gignere nata eſt. Enimuero ſapores illi, qui in terra eſſc cenſentur, ex immiſto bumido accedemc caliditate procreantur, terra, quippe, immiſtas & intraneas caliditates retinet. Idcirco ſapor ita ab Ariſtotele definitus eſt, vt affectio ſit à ſicco (quod terroſum eſt) in humido genita, quæ guſtus ex poteſtate ad actum, immutandi vim habet. Qm̃ vero guſtabile humidum quidpiam eſt, neceſſarium eſſe videtur, vt organũ id quod natum eſt ſaporibus imbibi, neq; actu humidum ſit, neq; potentia careat, qna bumectari poſſit. Quandoquidem ſenſuum receptio, per ſimilitudines fit: ſimilitudo autem per alterationem. Alteratio autem, immutatio quæpiam eſt: quicquid enim in ſimile immutatur, ex diſsimili mutationem ſacit. Cæterum einſmodi organum linguam eſſe, certiſsimum eſt. Quæ neq; ipſa per ſc, aut ſuapte natura humida eſt: nec enim profectitiam extrinſecus bumiditatem ſentire poſſet, niſi ab eadem humiditate per ſimilitudinis affectionem immutaretur. Quod niſi ſentiret humidum, profecto neq; dilutos humido ſapores ſentire poſſet. Siquidem non abſq; ſuſceptione humidi, ſenſus ſaporum fit: neq; rurſum accideret, vt hac olfactus facile humectaretur. Eſtq; non ſecus atq; in cæteris ſenſibus, ſenſorium potẽtia quidem ſimile ſenſili, actu vero diſsimile. Eodem pacto ſeſe guſtui, organum lingua deſtinat, Verum ſaporũ ſpecies, à quibus rebus rerum olfactilium ſpecies trãſlatione dicuntur, ita ſe habent, velut accidere in coloribus diximus. Quemadmodum enim albus & niger color ſimplices ſunt, cæteri ex ijs immiſti atquc intermedij habentur, idem æque in ſaporibus reperias: nãq; dulcis & amarus ſapor, ſimplices ſunt. Ex horum autem miſtura, dulci pinguis, amaro ſalſus propior eſt: deinceps vero ex horũ miſtionc intermedij, auſterus, acerbns, acidus. Igitur guſtabile illud eſt, quod id à quo guſtatur, actu ſibi ſimilc efficit. Guſtu vero præditũ eſt id, quod ſacta in ſe alteratione ſimilitudinis, excipiendi deprehẽdendiq; guſtabilis virtutc fungi poteſt.

De tactu.

Reliquum eſt, vt poſt alios ſenſus, de tactus quoque ſenſu diſſeramus. Eſt autcm tactus rerum tactilium ſuſceptio atq; deprehenſio: quę tũc fit, cum id quod contrectandi poteſtatem habet, ad ſimilitudinem rei tactilis immutatur. Porro hic locus, in ambiguam quæſtionem incidit. Nunquid tactus vnus an plures ſenſus ſit? Nunquid tot ſint tactus, quot contrarietates tactiles habentur? Quippe quod ſenſus, vnius duntaxat contrarietatis, ſingulatim iudicium ſerre videntur. Viſus ſanè albi & nigri, intcrmediorumq; colorum, auditus acuti & grauis, guſtus amari & dulcis. in tactilibus vero, complura contrarietatum genera comperias. Calidum, frigidum, ſiccum, humens, durũ, molle, leuigatum, aſperum, graue, lene. Quas, inquam, contrarietates diuerſas, ac mutuo differentes eſſe, nemo eſt qui ambigat. Quod ſi cuiq; contrarietati ſingulatim peculiarem ſenſum addixeris, plures proculdubio tactus

eſſe

eſſe fateri oportebit. An vero ſoluitur quod in cæteris quoq; ſenſibus multarum contrarietatum eundem ſenſum arbitrum eſſe contingit? In voce.n.(quæ audibilis eſt) non vnum duntaxat contrarietatis genus inuenias, puta graue,& acutũ: verumetiam magnitudinem exilitatem, lenitatem, aſperitatéq; & pleraq; alia eiuſmodi. Pari ratione ſi ad colores animaduerteris, ſimiles ſeſe tibi differentiæ offerent. An potius hæc contrarietatum genera, magnitudo, exilitas, lenitas, aſperitas, ꝓpria vocis ſenſilia dicenda non ſunt? hęc.n.ſenſilia cõmunia eſſe videntur. Quod ſi ita ſe habeat, ſtat adhuc nondũ explicata dubitatio. Atqui illud in tactilibus rebus, à cæterorũ ſenſuum ſenſibilibus diuerſum & differẽs eſt: quod vnum quiddam ſenſile, peculiari nomine nuncupatum, ſenſibus reliquis ſubiectũ eſt, auditui ſonus, viſui color, ſapor guſtui, olfactui odor. At vero tactui nullũ quippiam ſubiectum genus, circa quod tactiles cõtrarietates verſentur, nobis manifeſtum eſt. Neq;.n.tactile nomen eſt ad ſubiectũ, ſed ad habitum pertinens, velut viſibile & audibile, quorũ nomina color & ſonus eſt: tactili vero, haudquaquam vnum & peculiare nomẽ inditum eſt. An etiam in viſilibus accidit, vt vno noĩe contineri non poſſint? Siquidem non ſolum colores viſilia quædam ſunt, verumetiam id quod ſermone non exprimitur, ſed teſte Ariſtotele, innominatum eſt. Eiuſmodi autem ſunt ea, quæ in tenebris ſplendere conſpitiuntur. Sed illud quoq; in ancipitem quæſtionẽ impellere nos poſſit. Nunquid caro qualitates tactiles excipere nata ſit, & in ſe tangendi poteſtatem habeat? an vero intrinſecus aliud quidpiam ſit, quod illas excipiat? Nec enim idoneo ad eam rem argumento vti poſſis, ſi ob id tangendi poteſtatẽ carni ineſſe probare contenderis: quod ſimulatq; carni admouetur tactile, ſubinde contrectationis ſenſus efficitur. Enim vero vbi extra tenuem pelliculam carnem indueris, & aliquid tetigeris, continuo ſenſus eſt: tametſi pellicula carnis portio non ſit, neque vllam excipiẽdæ rei tactilis facultatem habeat: quinimmo confeſtim pellicula intercedente, ſentimus. Siquidem nobis eſt quemadmodum caro ita etiam connaturalis atq; adnata pellicula. Quapropter haud ſatis efficax indicium illud eſt, ob id ſentire carnem, quod carni admota re tactili, ſubinde ſentimus. Atqui, illud etiam à veritate diſſonum eſt, ſi quis tangendi ſenſum eſſe in carne autumet, vel carnẽ medium quippiam, velut aerem aquamúe cõſtituat. Verius ſane dixeris carnem eſſe ſenſorium analogum ác ſimile auribus, oculis, naribus, intrinſecus vero aliud corpus haberi, quod ſentiendi tactilis facultate fungatur, ſitque in ſenſibilibus omnibus idem ſubiecto. Nãque ſicut in his ſenſus gignitur, vbi id, in quo primum vis ſentiendi eſt, à ſenſorio quid patitur: eodẽ pacto aliquid, quod in nobis eſt, à carne quid patitur, & ſentiendi fit cauſa. Plane vero à re ſenſili caro patitur, dum contrectatur & tangitur. Oculus autem non contrectatus, ſed perſpicuo interpoſito, à re ſenſili patitur. Idem in cęteris ſenſibus modus eſt. Itaq; ſimul cum carne patitur ſenſus, qui per tactum fit, non ſecus atq; ſimul cum oculis à perſpicuo viſus afficitur. Eſt.n. ſimul cum organorum paſſione ſenſus: non quod carne ab re ſenſili patiente, ſuperpoſitis vi ſenſuali rebus tactilibus, ſenſus tangendi fiat. Iam enim conſtanter propoſitum eſt, non eſſe in carne ſentiendi poteſtatẽ, ſed carnem eſſe organum. Verum ea in hoc ſenſu differentia eſt, quod in cæteris ſenſibus haudquaquam applicatis, admotisq; ſenſibus ad ſenſoria, ſed alio quopiam intermedio ſenſus efficitur. In tactu vero ſenſuali poteſtati, res tactiles admoueri & ſuperponi non poſſunt: ſed vbi carni (quę organum eſt) admota fuerint, ſenſus ideo cõfeſtim fit, quia tactui nullo alio intermedio opus eſt. An vero aliter ſolui dubitatio non poteſt, ſi aſſeruimus eſſe aliud quippiam in tactu, præter carnem, quod analogum ſiue proportionale ſenſorium ſit oculo, qui pariter ſenſorium viſus eſt: nam & Ariſtoteles eiuſdẽ mihi ſententiæ eſſe videtur. Id autem, quo intermedio tactilium rerum ſuſceptio fit, in tactu ſentienti inhærens atq; ingenitũ haberi: hoc autem caro eſt. At vero quod in reliquis ſenſibus medium extrinſecus abiunctum ſit, eam cauſam afferre poſſis, quod in his ſenſilia, intercedente medio quopiam corpore, eoq; ſeparatim abiuncto, ſuos ſenſus immutare nata ſunt. Vbi igitur abſque medio ſenſorijs admouentur, ciendorum ſenſuum vim habere nequeunt: tametſi ea extrinſecus admota, eiuſdem generis ſint cum ijs ſenſorijs quibus motio in eoſdem ſenſus inducitur. Propria autem tactui ſenſilia, congeniti nobiſcum ſenſorij, mouendi naturam habẽt, Cæterum huius quoq; differentiæ altera deinceps cauſa eſſe poteſt: quod perfecta abſolutaq; animalia, nõ ſolum ea quæ coram forent, quibusq; tangerẽtur, verumetiam abſentia ſentire oportuit. Præſentes igitur res, tactu excipi natæ ſunt. Contra, abſentes res, tactus non excipit. Simul.n. vbi à tactu exciperentur, iam non abſentia, ſed præſentia eſſent. Tangi enim & contrectari, rerum præſentium eſt. Idcirco aliquo intercedente medio, abſentia indiguerũt, quo motionẽ ſuam in ſenſus exercere poſſent. Neq; enim ea, quę præſentia nõ ſunt, aliter ſentire eſt. Accedit eodem, quod ex ijs rebus, quibus intermedijs ſenſuum functiones fiunt, animãium corpora conſtitui impoſſibile eſt. Intermedijs nãq; ſimplicibus corporibus ſenſilium ſuſceptio fit, ſiue id aqua ſit, ſiue aer. Neque aliter prorſus fieri poſſe comperias, quemadmodum in libro de ſenſu ſenſibile demonſtratum eſt. Verum neq; ex aqua neq; item ex aere ſimpliciter animal vllum cõſtare poſſe, certiſſimũ eſt. Enimuero dura, ſolida, & commiſta ſunt animalium corpora, & eiuſmodi quale caro eſt aut quippiam analogum carni. Igitur tactilium rerum ſuſceptio, intermedio corpore indigęt: ex quo differentiæ, corporũ quatinus corpora ſunt tactiles habentur, ſiccitas, humiditas, caliditas, frigiditas. Ex quibus qualitatibus, prima & ſimplicia corpora definitionem adipiſcuntur. Reliquę autem tactiles contrarietates, ad has vti principes redigi poſſe videntur, quæ in ijs voluminibus, in quibus de generatione & corruptione traditur, ab Ariſtotele cõmõſtrata ſunt. Cæterum ſenſorium in quo ſentiendi vis ineſt, pars eſt. Quæ quoniam eiuſmodi poteſtatem habet, earundem contrarietatum ſuſceptione fungi poteſt, ob id quod ſeſe ijſdem cõtrarietatibus ſimilem efficit. Sed cum per affectionem paſſionemúe tactum fieri conſtet (ſimile autem à ſimili pati & affici, nullo modo natum eſt) neceſſarium eſt corpus, quod tangendi vim habeat, cum corpus ſit, nõnullas etiam tactiles cõtrarietates habere. Quę vbi ſimiles atq; æquales ſunt, tactum laceſſere nequeunt. Vbi vero redundant aut deficiunt, ſenſum excitant: ab ijs enim velut à diſſimilibus ſenſus patitur, atq; immutatur. Quare non immerito, ſenſum mediocritatem quandam appellare poſſumus, quæ in rerum ſenſilium contrarietate verſetur. Illud nãq; quod in medio ſiſtitur, extrema iudicio conſequi natum eſt, cum vtriq; extremo & diuerſum & contrarium ſit. Id-

circo

eirco ſit,vt ad illa tranſmutari valeat: enimuero ad con
traria tranſmutatio tendit. In tactu igitur hæc appri-
me neceſſaria ſunt. In cæteris autem ſenſibus, non iti-
dem eſt:ea de cauſa,quod eorũ ſenſoria haudquaquam
in ſua ſubſtantia eorum quippiam continent, quorum
miniſterijs delegantur. Nanq; pupilla cum conſtet ex
aqua, vt cum colore ſit, minime opus eſt, neq; vt audi-
tus cum ſono:neq; item olfactu, innatus & inſitus vl-
lus odor neceſſarius eſt.Quod ſi in ſe quid haberent eo-
rum,quæ recipiunt,iam & ij ſenſus mediocritates quę-
dam eſſe viderentur,velut tactum eſſe prædiximus. Si-
milia enim ijs quæ haberent,non reciperent,ſed ea dun
taxat,quę vel exuperarent vel deficerent. Porro ſenſus,
maxime neceſſarij ſunt tactus & guſtus, neque enim ijs
abdicatis, animal ſupereſſe poſſibile eſt. Cæteri vero
ſenſus,non eodem modo animalibus conferunt vt ſint,
ſed vt modo quodam meliore ſint. Cuius rei indicium
eſt,non ſolum pleraq; animantia ſuapte natura ijs care-
re ſenſibus, verum etiam ijſdem ſenſibus à natura præ-
dita, vitam agere poſſe, cum ijs orbata ſunt.

De ſenſu communi.

QVid ſint ſenſus ſinguli, & quonã pacto ſuum
quiſq; ſenſile ſenſus excipiat atque dignoſcat,
breuiter & conciſe monſtrauimus. Siquis vero
traditionẽ quæ habetur de ſenſibus.in cõmune perſtrin
gat,id apprime verum eſſe comperiet. Senſum animæ
poteſtatem eſſe,quæ intercedentibus ſenſorijs, ſenſiles
formas citra ſubiectam materiam, excipere & diſcerne
re nata eſt, primum autem ſenſorium, in quo eiuſmodi
poteſtas eſt, corpus ſenſile eſt:non qua ratione corpus
dicitur,ſed ex poteſtate quam habet. Senſus enim ma-
gnitudo non eſt,ſed ratio ac ſpecies magnitudinis. Ve-
rum exuperantiæ ſenſilium,ſenſus interimunt:ideoq́ue
commenſurationem & æqualitatem eius corporis de-
ſtruunt,cuius ſenſibiles poteſtates ſunt. Qua ablata,ſpe
cies in eadem cõmenſuratione conſtituta ſubuertitur:
quam ſane cõmenſurationem,incitatior vehementior-
q́ue motio demolitur. Qua ratione,fidium quoq; con
centus in cithara, percuſſu rudi ac violento diſcerpitur
ſinguli. Igitur ſenſus,ſubiecti ſibi in ſenſorio ſenſilis ſen
ſus habentur.non quatinus corpus eſt, ſed quatinus eã
poteſtatem habet, & ſubiecti ſenſilis diſcrimina inter-
noſcit, quemadmodum ſuperius expoſitum eſt. Nec
enim alia vſpiam poteſtas eſt,quę colorum differentias
iudicet præter viſum. Neq; item præter auditum vlla,
quæ ſonorum interualla comprehendat;quæ ratio,reli-
quis quoq, ſenſibus cõmunis eſt. Qm̃ vero differenti-
bus quoq; ſenſibus,de rebus ſenſibilibus inuicem iudi
cium ſerimus, & eorum differentias ſentimus. Album
enim à nigro diſiungere, ſenſus iudicium eſt: vtrunque
enim ſenſile eſt. Adeo non temere quis ambigat,quid-
nam illud ſit, quod eiuſmodi diſcrimina interſtinguat.
Nec enim ſequeſtrata & abiuncta eſſe poſſunt, ea quæ
diuerſis ſenſibus ſenſilium differentias iudicant: vtraq;
enim manifeſte in aliquo eſſe neceſſe eſt:nanq; hoc pa-
cto,quis dulce aliud eſſe ab albo cognoſcit. Sane vero
affirmare ea,quæ horum vtrũq; ſentiunt, & peculiares
vtriſq; differentias agnoſcunt ſeparata eſſe, fere ſimile
eſt, ac ſi duobus admotis ſenſibilibus, ex quibus alterũ
tu ſentias, alterum ego, vtrunq; noſtrum differentiam
eius quod ſentiamus, agnoſcere plane fatearis. At qui
neceſſe eſt, vnum quid eſſe, quod rem alteram ab alte-
ra diuerſam eſſe autumet. Etenim vnum item quip-
piam eſt, quod rerum ſenſilium atq; intelligibilium di-
ſcrimen agnoſcit, atq; is intellectus eſt. Hic vero cum
rerum omnium,tum vero in ſingulis rebus,eſſentię ſpe
culator & arbiter eſt, atq; hæc ipſa cognoſcẽs mutuam
differẽtiam quæ à ſubſtantia proficiſcitur & res ſuapte
natura intelligibiles iudicat. Nequaquam igitur fieri
poteſt, vt abiuncta & differẽtia ſint ea,quibus diuerſo-
rum ſpecie ſenſilium diſcrimina diſcernuntur. Quin-
etiam neq; in diuerſis temporum momentis, eorũ diſ-
ferentiæ cognoſci poſſunt. Puta nunc quod dulce ab al
bo differat, cognoſcere eum, qui nũc dulce cognoſcat,
mox quod album à dulci differat,eum qui nunc album
cognoſcat,perinde ac ſi idem ſit id,quod diuerſa ſenſi-
lia dulce & album cognoſcere natum eſt:non ſimul au
tem,ſed in parte. Quemadmodum enim vnũ quid opor
tet eſſe id, quod dulce & album diuerſa autumet: ſic il-
lud quoq;,quod alterum ab altero differre dicit. Nec ſo
lum dicit hæc inter ſe differre ſed etiam nunc, id eſt hoc
tẽporis momento differre: nunc enim dicit, quod nunc
differunt. Dicere enim ſenſui, idem eſt & ſentire. Quod
ſi ita eſt,ſimul & eodem momento hæc ſentiet. At ve-
ro aliquid idem numero, in eodem indiuiſibiliq́; tem-
poris momento, non ſolum pluribus differentibus,ve-
rumetiam contrarijs motionibus agi, ac pluribus ſimi-
le reddi,impoſſibile exiſtimãdum eſſe videtur. Hoc au-
tem proculdubio fieri contingit, ſi eo modo(qui retro
dictus eſt)ſenſus fiat. Motiones enim quæ à contrarijs
ſenſilibus prodeunt,contrariæ ſunt. Ita fit, vt non ſolú
in differẽtibus ſpecie ſenſilibus ſed etiam multo magis
in ijs, quæ vni duntaxat ſenſui ſubijciuntur, vnum eſſe
ſenſum qui ſimul iudicet, dictu inexplicabile videatur.
Puta in coloribus, quorum excipiendorum viſus pote-
ſtatem habet. Quanam ratione albi nigriq́; diſcrimina
internoſcere viſu poteris, ſi facienda eſt ſimul vtriuſq;
ſuſceptio? Suſceptio autem facta ſimilitudine ad res
ſenſiles gignitur. Age vero, idem ſimul contrarijs ſimi
le effici, prorſus impoſſibile eſſe quis dubitet? Aut ſi-
quid ita moueri dixeris, vt ſimul afficiatur, & album,
ac nigrum excipiat, profecto contraria ſimul excipere
poterit, quod fieri nullo pacto poſſe, certiſſimum eſt.
Verum explicabilior quæſtio redditur, ſi alium modũ
afferimus, quo ſenſus à re ſenſili moueri probemus, vt
ſenſiles affectiones,non cum materia in ſenſorijs recipi
aſſeueremus. Quod enim viſus, non vt in materia paſ-
ſiones excipiet,liquido patet. Videmus enim neq; albe
ſcente neq; nigreſcente viſu, quoties album nigrumúe
percipimus. Neq; vero colluſtratus item aer, tametſi
ad excipiendos colores viſui famulatur,cum prius à co
loribus mouetur,albus nigerúe fit, vt eo miniſterio fun
gi valeat. Nihil igitur eſt quod inhibeat: vti per eũdem
aerẽ,ab hoc albus,ab illo niger color excipiatur,quan-
do vtriſque coloribus obiectu directo conſpectis, non
vterq; per ſe obiectus color,ſed alter per alterum ad vi
ſum tranſeat. Neq; ſi niger & albus color idẽtidem ſpe
ctetur, ob id intermedius aer ſimul vtriſque famulari
poſſe vertatur. Cuius rei cauſa eſt,quod aer non paten
di modo,neq; more materiæ à ſenſilibus mouetur. Ne-
que item colores qui in ſpeculis aquisúe viſuntur,ſpe-
cula aquasúe tales faciũt,quales ipſi colores ſunt. Quo
fit,vt facta in his ab re ſenſili motio, confeſtim deſinit,
vbi nõ vltro coram & præſto ſit ſenſile. Quod ſi in cor
porum ſenſibilium ſenſorijs paſſiones hoc pacto gene-
rãtur, certe vis ipſa ſenſibilis (quam ſenſum cõmunem
appellant) traiectu quodam omnia ſenſilia recipere po
terit: non tamen intercedẽtibus ijſdem organis, ſed di-
uerſi

uerſis, & iudicandi cuiuſq; ſenſilis, mutuaſq; ſenſilium differentias cognoſcendi facultatem habet: idq; nõ ſub diſiunctis diuiſiſq; momentis, ſed continenter eodem puncto temporis aggredietur. Illud præterea, quod ijs modis ab animę poteſtate mouetur, per imaginationem motionis eius, veſtigium & ſimulacrum quoddam ſeruare videtur, tametſi neq; coram, neq; præſto ſit ſenſile, ſed iam abſit. Ita ſit, vt qui aliquid multo albiſſimũ inſpectauerint, nonnullas motionis ab eo genitæ reliquias in viſu retineant, abſente etiãnum albo non enim idem à ſenſilibus motus eſt inanimis, animatiſq; corporibus. Aut profecto eo modo quo diximus, diuerſorũ ſenſilium diſcrimina, poterit cõmunis ſenſus agnoſcere. Siquidem partim vnũ idemq; ſenſibile eſt, partim plura atq; diſiunctum. Enimuero quemadmodũ in circulo, à circũſerentia in centrum productæ atq; coniugatæ lineæ complures ac multæ ſunt: verum ſi ad terminũ reſpexeris, eadem habentur, quia multarum linearũ terminos circuli centro aptari videmus: & eiuſmodi terminus vnum quodãmodo & multa eſt. Qua.n. ratione multarũ differentiumq; linearum finis eſt, multa. Qua vero lineæ omnes inuicem coguntur atque aptantur in centro, vnũ dicitur. Pari modo ſenſus cõmunis, & vnus & plures eſſe cenſendus eſt. Nãq, ſi membratim per ſingula ſenſoria, effectarum à rebus ſenſilibus motionum, ſenſualem virtutem in poſtremo ſenſorio terminum eſſe conſideres (eatenus enim proficiſcitur, & tendit facta à ſenſibus per ſenſoria diſpenſatio) ſenſus hic, plura quædam eſſe videbitur, cum plurium diſtinctiorumq́ue motuum terminos prę ſe ferat. At contra, ſi eundẽ hunc ſenſum vim incorporeã eſſe animaduertes, quæ & vniuerſo poſtremo ſenſorio, & cuiq; illius parti addita ſit, indiuiſilis & vnus ſenſus eſſe putabitur. Vnum igitur, & non vnum eſt vis iſta ſenſibilis, Quatenus ergo non vnum eſt ſed plura, eatenus plura ſimul atq; diuerſa deprehendit, ob id quod per quãq; patientis ſenſorij partem affectionem ſentit, cum poteſtas & finis cuiuſq; ſenſus ſit. Quatenus vero ſenſuum eſt omnium terminus, vnus & idem eſt, nãq; cui termino motio ab vno ſenſorio facta coniungitur, eidem cæterorum quoq; ſenſuũ motiones aptantur eatenus, velut vna quapiam virtute, ad omnes ſentiendi differẽtias arbiter eſt, cum ſimul ab ijs omnibus motiones proficiſcãtur. Hac igitur via, vnũ quid & indiuiſibile, in indiuiſo & continenti tẽpore ſenſilium, diuerſi generis differentias dignoſcere poterit. Quemadmodũ autem diuerſi generis ſenſilia: ita & inter ſeſe eiuſdem generis differentias ſimul iudicat, ea de cauſa quod ſimul omnium ſpecies habet, cum eorũ terminus ſit, quibus delegatũ eſt, vt affectiones ſenſilibus prouenientes, huic poteſtati interpretẽtur & nuncient. Hunc in modum differentias cõtrariorũ iudicat: quorum ſenſus vno fit intercedente ſenſorio. Enimuero, in ijs ſenſorium per aliam atq; aliam partẽ ſimul affectiones, quæ à contrarijs ſenſilibus proficiſcuntur, excipiet quandoquidem fieri nullo pacto poteſt, vt cõtrariæ affectiones ſimul in eadem parte generentur. Sed eo per diuerſas partes à ſenſilibus patiente, & eodem quo patitur modo, in poſtremum ſenſum affectiones transmittẽte, poſtremoq; iridem ſenſu affecto per partes, vna eademq; vis ex omni ſenſorio & ſingulis eius partibus, cõtraria ſimul ſentit & iudicat. Idem autem in iudicio accidit: nãq; iudicium quo ſub rebus contrarijs contraria penſitantur, haudquaquã cõtrarium eſt, licetq; contraria circa idem ſimul haberi impoſſibile ſit, In iudicando tamen contraria reperiuntur, eo quod non ſimul dicere iudicareúe contraria, ſed ſimul idem eſſe impoſſibile eſt. Quas ob res, illud fieri nullo pacto poteſt, vt poteſtas illa quę iudicat nigrum & album idem eſſe cenſeat: cum & accidat & æque fieri poſſit, vt cõtraria inuicem contraria eſſe percipiat. Poteſtas autem ſenſibilis, ſimul contraria iudicat eſſe contraria, cum poſtremum ſenſorium, qui poteſtas eadem eſt, per diuerſas partes patiatur, & cõtrariorum ſenſilium illi formas annunciet. Eadem enim poteſtas, vbi vno intercedẽte ſenſili, ab vno ſenſorio paſſa fuerit, vnum indicat: vbi vero à pluribus, plura. Quorum enim ſimul ſenſorium formas excipit, eorum ſimul iudicium facit. Quo autem pacto fieri poſſit, vt ſenſorium diuerſas & contrarias formas excipiat, retro iam dictum eſt. Hoc autem communi ſenſu, & videntes nos, & audientes, & ſingulis ſenſibus ſentientes ſentimus. Qui enim videt auditúe, audire ſeſe & videre iam ſentit: nanq; non alia poteſtate quàm ſenſu nos ipſos ſentire percipimus, neq; tamen nos videre videmus, neq; nos audire audimus: cum nec videre ipſum, ſiue viſio viſilis ſit, neq; audire, ſiue auditio audibilis. Sed hoc primi & proprij ſenſus, qui communis dicitur, opus & functio eſt. Qua functione, in ſentientibus animalibus, ſenſuum omnium gignitur velut vna conſenſio. Atq; ea ſenſilia, quæ cõmunia appellauimus, hoc ſenſu excipi animaduertere eſt. Nã ad peculiaria cuiuſq; ſenſus ſenſilia, internũcijs item peculiaribus organis, vnũ quodq; eorum pari gradu refertur. Mouetur.n. viſus à calore, qui ſimul eſt cũ magnitudine, figura, ſtatu, motu, numero, intercapedine. Eorum igitur motiones, quibus eum color viſum excitat, vna cum coloribus refert: verũ viſus, qui colorum arbiter eſt, cõmunia ſenſilia non iudicat, ſed hæc ad cõmunẽ ſenſum functio pertinet. Verũ enim vero quod illa viſus non iudicet, vel hoc ipſo perſpicuũ & manifeſtum eſt, quod non ſolũ ſub coloribus, verũetiam ſonis reliquiſq; aliorum ſenſuum ſenſilibus reperiuntur. Quo argumento colligitur, vt neq; viſilia neq; exaudibilia, neq; præterea cuiuſquam alterius ſenſus, qui proprijs ſenſilibus diſtinguatur propria ſenſilia eſſe videantur. Porro quinque dũtaxat ſenſus eſſe neq; alium præter hos, quos retro numerauimus haberi, inde perſpectum & manifeſtũ eſt: quod præter ea, quæ in abſolutis animalibus conſpiciuntur, nullum alibi ſenſorium eſſe poſſibile eſt. Neceſſarium autem fuerat, ſi quis ſenſus defeciſſet, ſenſorium quoq; deficere, quemadmodum in tertio volumine de anima Ariſtoteles tradit. Quo ſit, vt cum omnis ſenſus in animali ſit, nullumq́ue animal alium quẽpiam, præter eos quos attulimus ſenſus habeat, quinq; ſolũmodo ſenſus eſſe moſtrẽtur. Propter id vero, quod rationalis poteſtas animalium virtutum omnium abſolutiſſima eſt, in ijs primum vis oĩs ſenſibilis eſt, in quibus poteſtas rõnalis agnoſcitur.

De phantaſia & phantaſtica virtute.

Vis autem animæ imaginatrix (quam phantaſticã appellant) ipſa quoq; perpendendi ac iudicãdi facultate prædita eſt, vna ex ijs virtutibus. quibus & verum dicere, & mentiri ſolemus. Eſt. n. more ſenſuum, vera ac fallax imaginatio, animantiaq; omnia per imaginationẽ, multa cũ agere tum pati, animaduertimus. Dicimur autẽ veri eſſe ſenſu, opinione, ſcientia, intellectu: ex quibus ſenſum poteſtatẽ ſpecierũ ſenſilium, citra ſubiectam materiam ſuſceptricem & arbitrã eſſe iam diximus: quæ in proprijs ſenſilibus dignoſcendis, ſere quã rariſſime fallitur. Opinio autem hypolepſis eſt

(quãm

(q̃ ſuſceptionem dicere poſſumus) & circa ea verſatur, quæ ſeſe aliter babere poſſe, compertum eſt. Scientia vero ſyllogiſmus eſt, quem demonſtratiuum vocant: uel cognitio cauſæ, quæ ſciri poſſit, quæq́; rei cauſa eſſe noſcatur, neq; ſecus q̃ ſit eſſe poſſit. Intellectus autem vis eſt, quæ abdicatas à materia formas, ſuſcipiendi poteſtatem habet, & qua per indemonſtrabilia principia veri ſumus. Porro imaginatio ad hæc ipſa nullo pacto pertinet, ſi ad proprium nomen imaginationis accedimus, motio quædam eſt, per quam nobis ſimulacra quæpiam gignuntur in anima: & tñ in omnibus ijs, quæ ſupra memorauimus, per tranſlationem imaginationis, vocabulo q̃ ſæpiſſime vtimur. Etenim de ſenſu, de opinione, de ſcientia, de intellectu phantaſiam prędicari ſacimns. A ſenſu igitur imaginatio ſeiuncta eſt, quod ſenſus præſentibus ſenſilibus, imaginatio etiãnum abſentibus ſit. Ille nobis duntaxat experrectis vigilantibusq́;, hæc etiam oſcitantibus ac dormientibus fieri poteſt. Præter hæc, ſenſus haud noſtræ ſpontis eſt: neque enim noſtræ ſacultatis eſt ſentire aliquid, abſente re ſenſili. Contra imaginatio, noſtræ ſpontis habetur. Simul enim vbi collibitum eſt, cuiuſuis rei vel abſentis imaginationem excipimus, atq; vt ſenſus participia ſint, omnibus animalibus datum eſt. Imaginationis vero non omnibus: nãq; & oſtreacea & vermes, huius virtutis expertia ſunt. Senſus quoq; in proprijs ſenſilibus ferme ſemper verus eſt. imaginationes autem q̃ plurimum ſalſæ. & ſallaces habentur. Poſtremo non eſſe idem imaginationem & ſenſum, iudicio deprehẽditur: quod vbi quid ſenſu exquiſitiore perpendimus, nequaquam illius phãtaſiam imaginationemúe habere dicimur. Contra, vbi qnid hebetius obtuſiusúe ſentimus, id ex imaginatione quadam nobis ita videri, aſſerere ſolemus. Quod ſi idem imaginatio & ſenſus forent, vbi maxime ſenſus haberetur, ibidẽ maxime imaginationem habere æquũ eſſet, & exquiſitior ſenſus, exquiſitior imaginatio cenſeretur. At vero neq; ſcientiæ, neq; intellectui imaginatio res eadem eſſe pntanda eſt: quandoquidem ſcientia & intellectus, ſemper vera ſunt. Imaginatio antem, ſæpiſſime hallucinatur & ſallıtur. Scientia etiam & intellectus, quemadmodum & prudentia, in ijs tantum animalibus eſt, quæ rationem adepta ſunt: imaginatio autem, etiam in ratione carentibus eſſe conſpicitur. Atqui quoniam opinionem accidit nõnunquã veram, ſæpius falſam haberi, idem fortaſſe cum opinione imaginatio eſſe videri poſſit. Nam opinione aliæ ueræ, aliæ ſallaces ſunt, verum non ita ſe habet: omnino enim opinionem fides ſequitur. Vbi enim quis opinatur, ibidem prorſus credit, & quod ita ſe res habeat, aſſentire paratus eſt. Opinio enim in re aliqua, aſſenſus quidam ad eandem rem eſt, vt ita ſe habeat. Aſſenſus autem cum fide eſt: nihil enim aliud eſt opinio, q̃ aſſenſus cum ratione atq; iudicio. Non omnibus autem ſimul, imaginatio cum fide eſt. Animalium igitur quæ rationis indiga ſunt, pleraq; imaginatione funguntur, fidem vero nullum ex ijs habere poteſt. At vero vbi fides abeſt, ibi nullus cum iudicio aſſenſus eſt. Demũ opinio omnis, in compoſitione & complexu eſt. Aut enim affirmare, aut negare aliquid, opinio nata eſt. Non omnis autẽ imaginatio eiuſmodi eſt: idcirco neq; veritas neq; mẽdacium, in vtriſq; pari modo continetur. Quemadmodum neq; in eo, quod in ſenſu, & quod in opinione verſatur. Quapropter ſi nihil eorum (qoæ diximus) imaginatio eſt (quandoquidem, imaginationem noti conſequuntur ea quæ ſenſum, opinionem, ſcientiam, intellectum conſequi ſolent) proculdubio cõſtare poteſt imaginationem nequaquam (vt quibuſdam viſum eſt) ex ſenſus atq; opinionis compoſitione conſtitui. Enimuero ſi id ita ſe haberet, ea qnæ ſenſum atqne opinionem conſequi videntur, imaginationem etiam conſequerẽtur: quia id quod ex quibuſdam compoſitum eſt, ſuperſtitibus permanentibusq́; partibus, ex quibus componitur, hanc ab ijs conditionẽ nanciſcitur. Non enim idem eſt compoſitio, & miſtio: qm̃ id quod ex quibuſdam cõmiſtum eſt, & ijs eſt quibus cum admiſcetur, ſed non illa. Compoſitum autem, illa eſt ex quibus conſtat, ſed compoſitione quadam & ordine. Quidnam ergo imaginatio ſit, eo fortaſſe pacto percipias, ſi rem ita intelligi oportere conſtitueris, vt à functionibus (quæ circa res ſenſiles fiunt) figura, & ab ijs expreſſa quædam effigies, in primo ſenſorio gignatur. Primum autem ſenſorium, appello corpus illud, cui uis animæ ſenſibilis ineſt. Quæ ſane figura atq; effigies, eius motionis quæ ab re ſenſili ſacta eſt, derelicta quædam intrinſecus veſtigia ſunt. Quæ (non vlterius præſente re ſenſili) illæſa ſeruatitur & permanent, ſere non ſecus ac rei ſenſilis imago quæpiam, quæ intus ſeruata atq; depoſita, in nobis cauſa memoriæ eſt. Eiuſmodi igitur figuras, ſiue relicta veſtigia, imaginationem nuncupant. Quare ita imaginationem definiunt. vt eam τύπωσιν, id eſt figurationem in anima, & in parte principi ſaciant. Sed figura hæc imaginatio non eſt, ſed circa eiuſmodi figuram, imaginatricis poteſtatis ſunctio. Nãq; ſi figuram & imaginationẽ idem eſſe conceſſeris, ſtatim efficies, vt ij qui figuram illam habuerint, etiam cum nihil imaginentur, nihilominus in imaginatione ſint: pariter abſurdiſſimum ſequitur, vt ſimul atque eodem puncto temporis in pluribus imaginationibus verſemur, quæ etiam in tot numero ſint quot illa ſunt, quorum in nobis ſimulacra ſeruantur. Poſtremo aut figurationem (dum fit) imaginationem autumant: aut eam, quæ ſacta iam ſit, Quod ſi figurationem (dum fit) imaginationem faciunt profecto imaginationem in ſenſuum actu eſſe ſatebuntur: hæc enim figuræ generatio eſt. At vero, citra etiam ſenſuũ actus, imaginationes fiunt. At ſi figurationem, quæ iam facta eſt, quæq; iam depoſita ſeruatur, imaginationem eſſe arbitrantur, certe pari errore implicantur: idẽ enim memoriam atq; imaginationem ſtatuunt. Enimuero, eadem ferme in imaginatione & in ſenſu ratio eſt. Nam ſicut in ſenſu prius ſenſile quiddã eſt, mox vis ſenſibilis, & eius poteſtatis ſunctio quę circa res ſenſiles eſt, quã ſenſum appellamꝰ, pariter in intellectu. Intelligibile, res ipſa eſt quæ intelligitur, intellectus vero poteſtas, Intellectio autem, intellectus ipſius circa rem intelligibilem ſunctio: ita profecto in imaginatione eſſe exiſtimãdum eſt, primum aliquid eſſe, qnod imaginabile ſit. Id autem eſſe poſſunt ex actione ſenſuum, intra genitæ ac relictæ reliquiæ, quæ rei ſenſili atq; intelligibili analoga putãtur: deinceps vim imaginatricem haberi, quæ poteſtati ſenſuali & intellectuali comparetur. Tertio imaginationem, quę ſenſitationi atq; imaginationi analoga ſit, & circa res imaginabiles imaginatricis poteſtatis ſunctio cenſeatur. Subduntur enim imaginatrici poteſtati, illæ ex actione ſenſuum impreſſæ reliquiæ, velut ſenſilia quædam intranea, quo modo extrinſecus ſenſilia ſenſualis poteſtatis habentur. Hæ autem reliquiæ, ſiue relicta ſimulacra actu ſenſus appellantur, propterea quod functionis ſenſibilis opera eſſe videntur. Et actu

ſentire,

ſentire, nihil aliud eſt q̃ ſimulacrum eiuſmodi, quod ab exterioribus ſenſibus intruditur, in ſe continere. Cęterum vix imaginatrix, ſubiecto vna eademq; eſt cũ ſenſibili, ſed ratione ac diſtinitione diſpeſcitur: quippe q̃d vis ſenſibilis eſt, quatenus res ſenſiles duntaxat excipit. Quæ licet abiũcta & ſeparata ſint à corpore, in quo ipſa vis neſt, coram tñ & præſto ſunt. Imaginatrix autem eſt, quatenus velut vis ſenſibilis circa res ſenſiles extrinſecus poſitas ſeſe exercet. Ita hæc ipſa, circa res imaginabiles, quæ in corpore ſunt, à quo vis ipſa imaginatrix habetur, & velut circa ea (quæ ſibi ſenſilia ſunt) etiam ſi non coram res ſenſiles affuerint, operatur. Cum.n. præſentibus ſenſilibns actio fit, ſenſum ſimul fieri certum eſt: nanq; ſenſualis animæ functio, quæ præſente ſenſili, & intercedente ſenſorio in ſenſibili corpore fit, ſenſus eſt: propterea ſenſus atq; imaginatio, idem eſſe videntur. Vbi vero non amplius coram habetur ſenſile, actio ab anima ſenſuali proueniens, relicta & depoſita veſtigia illa aggreditur, quæ à ſenſu in actu velut aliquid ſenſile genita ſunt, ſubindeq; fit imaginatio Eadẽ enim in idem actio, ſi nõ ſimpliciter eiuſmodi dicatur. Sed quatenus à quopiam alio genitum ſit, nunc memoria, nunc reminiſcentia vocatur: quarum differentia, alio loco à nobis explicata eſt. At nunc de imaginatione loquimur. Quemadmodũ.n. accidit, vt id quod ab alio quopiam mouetur, ipſum idem rurſus aliud quippiam moueat. Baculns.n. lapillum mouet cum ab alio moueatur. Ita primum quoq; ſenſorium, quod admota per res ſenſiles, functione iam motum eſt. Rurſum facta in eo ab iiſdem ſenſilibus motione, imaginatricem animam excitat, non ſecus ac ſenſilia ſenſibilem. Eodẽ cum iis greſſu mouent ea, quę in nobis ſub quadam picturæ expreſſione confinguntur, & à rebus abſentibus imprimũtur. Hęc.n. ob id fiunt, quia ſenſus aliquis eorum fit: quare vbi à ſenſu in actu producta ſunt, mouent. Imaginationis ergo definitio eiuſmodi afferri poteſt. vt motio à ſenſu in actu profecta dicatur. Ij.n. qui imaginationem figurationem quãdam in parte animæ principi eſſe aſſerunt in relicto veſtigio, non autem in actione circa veſtigium imaginationem ponere videntur. Actio igitur & imaginatio quæ fit circa veſtigium, quod à re per ſe ſenſili depoſitũ, & ſeruatũ eſt. Pari mõ in ſenſu in quo fit, verũ & falſum habere poterit. Quas ob res euenire conſueuit, vt in eiuſmodi ſenſilibus, imaginationes, q̃ plurimæ veræ ſint. nonnullæ autem perquam fallaces & variæ, quoties relicta ſimulacra, cum à cõmunibus. tum vero ab iis qui ſunt ex accidente ſenſilibus proficiſcuntur. Quæ res in cauſa eſt, vt ſenſus in his hallucinentur & errent. Vbi hæ imaginationes ingenitæ habentur, non ab re ipſi quoq; multa offuſione falſitatis obruuntur. Hi vero ſenſus, qui ab impreſſis relictiſq́; veſtigiis coram diutius ſeruatis retentiſq́; producuntur, affigurante ac deformante imaginatione, plurimum mendaces ac falſi ſunt. Hoc.n. pacto etiam per ſe ſenſilibus, falſæ imaginationes occurrunt: q̃m vis imaginandi ab relictis iiſdem veſtigiis, & ab iis quæ abſunt, perinde quaſi ab iis quæ coram & præſto ſunt, agitur. Neq; ſeſe in mouendo eiuſmodi exhibet, cuiuſmodi habentur: quales imaginationes in dormientibus animaduertere eſt, & in iis, quæ (vt diximus) formata intra nos effigie & pictura gignuntur. atq; hæc lymphatis & inſanientibus accidunt. Principium.n. in iis eſt à ſimulacro & veſtigio, quod à ſenſu in actu genitũ & relictum eſt. Verum in hac circa res ſenſiles functiones, erroris cauſam afferre facile eſt, cum id ſe præter propriam figuram, magnitudinem, colorem, aliamúe qualitatem, ſiue motum, locum, pluralitatem, compoſitionem obtulit. Ea igitur imaginatio vera eſt, quæ circa id veſtigium ſiue ſimulacrum operatur, quod à vera atq; exiſtente re impreſſum eſt, & quæ circa id talis gignitur, quale veſtigium eſt. Falſa vero imaginatio tunc habetur, cum à re exiſtente non eſt: cuiuſmodi illæ imaginationes ſunt, quæ ludificantur in ſomniis, profectæ ab abſentibus remotiſúe ſenſilibus, perinde quaſi coram adeſſe videantur. Cæterum à præſentibus quoq; ſenſilibus imaginatrix vis fallitur, cum nnn eiuſmodi ſenſilia apparent, qualia ſunt. Illa enim imaginatio fallax eſt, cui neq; cohæret, neq; conſentit id quod apparet. Quemadmodũ falſa quoq; opinio illa eſt, cui repugnat & contradicit id cuius opinio eſt. Denique imaginatio aut vera aut falſa eſt ex cuiuſq; rei habitu cuius imaginatio ſit. Sane vero nonnullæ imaginationes hebetes atq; imbecilles, nonnullæ autem pertinaces & vehemẽtes ſunt. Quæ differentia, in ſenſibus quoq; comperta eſt. Hebes imaginatio ſuperficietenus obducitur, neq; vllas deprehenſionis vires habet, neq; exquiſitas omni ex parte differentias eius (quod imaginamur) inſinnat. Vehemens autem imaginatio, cõtrario modo ſe habet: ſed non minus vehemens quam debes. modo vera modo falſa eſſe poteſt. Nec.n. veræ imaginationis propriũ eſſe credideris, vt vehemens ſit. Falſæ autem, vt hebes atq; obtnſior habeatur: ſed earum differentiæ immutantur & variæ ſunt. Quamobrem veras imaginationes vehementes & catalepticas, id eſt apprehenſorias appellare conſueuimus ea de cauſa qnod apprehenſio in eiuſmodi imaginationibus, nihil aliud quam aſſenſus eſt. Imaginationem autem falſam, & quæ in vero hebes ac dubia eſt acatalepton, id eſt vi apprehenſoria carentem vocamus. Manifeſta vero ſiue euidens imaginatio, nõnunquam vera eſt & vehemens, id eſt vim apprehenſoriam habens: nõnunquam autem tantũmodo vehemens, non etiam vera, quæ hebeti ſiue dubiæ imaginationi oppoſita eſt. Porro vehementi imaginationi, aſſenſio conſentanea & pediſſequa eſt, niſi forte per alia quæpiam accidentia, fallax eſſe deprehẽditur. Qua imaginatione afficimur, cum aſtra non moueri imaginamur, & cum in picturis & ſpeculis eminẽtias, & depreſſiones aſpicimus. Non.n. iis imaginationibus fidem abrogamus, quia vehementes non ſint, ſed quia per alia quæpiam redarguuntur, & non vera eſſe monſtrantur. Nam & veris plerũq; & vehementibus imaginationibus perſepe diffidimus, cum aliis ante rationibus redarguimur. Imaginationis autem conſenſum, actio ſequitur quam practicẽ vocamus. Quare animantia rationis expertia, quæcũq; agunt per imaginationem agunt: & quia ratione carent, eiuſmodi conſenſioni acquieſcũt: Sæpe etiam hominibus euenit, vt imaginationes ſuas ſequantur ea de cauſa, q̃ eorum mens atque intellectus, perturbatione ſiue affectione quapiam velut nebula ſæpitur & velatur, puta accedente ægritudine aut ſopore. Enim vero imaginatrix anima velut etiam ſenſibilis animalibus à natura conceſſa eſt, & pene hypobathra, id eſt ſubgradaria, rebus cognoſcendis iudicandiſque principium eſt: & vt aliud appetamus, aliud declinemus, hortatur & admoner. Nam ſicut opinio cuiuſpiam rei gratia eſt ei, qui hoc vel illo pacto opinatur, & aut rei quam ſic eſſe opinatur, adhæret atq; aſſentit, aut auertitur & diſſentit: eodem modo ſe haberi ſenſum æquum

eſt, necnon

eſt,necnon in ſenſu imaginationem. Hæc enim iudicādi, eligendi, & declinandi principia ſunt. Neceſſarium eſt autē in imaginatione, aliquid typo cōmunius ſubintelligere. Proprie enim typus eſt id,quod ex eminentia & depreſſione redditur,aut ſchema figuraúe, quæ à re figurante in rem figuratam inducitur. Sicut ex ſigillis expreſſa ſimulacra ſe habere conſpicimus:verū non eodē pacto relicta in nobis à ſenſilibus veſtigia, viſuntur. Nec.n.ſenſilium ſuſceptio à principio per ſchemata gignitur. Quale.n.ſchema albi erit?aut in vniuerſum coloris aut odoris?Sed qm̄ peculiari noīe indigemus typū illum,qui in nobis à rebus ſenſilibus genitus permanet,veſtigium & derelictū quippiam, trāſlato noīe appellamus. Conſequitur ergo imaginationē aſſenſus,ſed tn̄ non oēm. Quemadmodū etiam aſſenſum impulſio ſequitur,neq; pariter oēm aſſenſum. Qua rōne etiam, neq; omne impulſum actio inſequitur. Atqui hæc ipſa in aīalibus ordine quodam diſpoſita ſunt,ſenſus,imaginatio,impulſus,actio. Verū non vbicūq; ſenſum reperies,idem quoq; imaginationē ſubſequi neceſſe eſt: qn̄quidē non oīa animantia imaginandi vim habere concedimus:neq; item imaginationē aſſenſio ſequitur. Non enim globum ſolis pedali menſura cōſtare aſſentimur, tametſi id in nobis imaginatio percipit. Pari rōne in cæteris,quę nobis ambigua atq; incerta ſunt,vt timur. Poſt hæc non oīs aſſenſio impulſum trahit. Nam qui cuipiam quod album ſit aſſentit,non continuo in id impulſū defertur:verum illa etiam aſſenſio quæ mathematicis diſciplinis adhibetur, nullam ſub ſe impulſionē cit. Aſſenſum enim illum,quo diametrum lateri non cōmenſurari poſſe conceſſimus,nullius impulſus excitādi vim haber. An forte eiuſmodi aſſenſus in imaginationibus non habentur?Scientiæ enim,imaginationes non ſunt. Atqui vbi Socratem eſſe eum, qui obuius progreditur aſſentimur,non proinde ad rem quampiam appetitione & impulſu trahimur. Aſſenſus enim quo rebus addicimur, nō eſt impulſus ille,quo in res quæ corā adſunt, velut iam ſelectas agimur. Id autem appetitus eſt. Accidit etiam vt impulſione atq; appetitu plerūq; perciti, nihil agamus,quoties appetitui neq; conſilium, neque deliberatio ſuffragatur. Porro imaginationi, etiam phātaſiæ,nomē à ſenſu(vnde eſſentiam habet)inditum eſt. Quandoquidem enim nobiliſſimus omnium ſenſuum viſus exiſtimatus eſt,cui functio non niſi lumine intermedio,prodit in actum. Qui enim fieri pōt,vt abdicato lumine viſus in actu ſit? Profecto ob ea re imaginatio phantaſiæ nomen accepit, quæ nobiliſſimo ſenſui cauſa eſt, vt in actu eſſe functione ſua poſſit. Hæc autē lumen ipſum eſt. Sane aſſenſio quæ in ſimplicibus verſatur,vtrum ſint necne, in noſtra poteſtate nō eſt, nam ſenſum atq; imaginationē eiuſmodi aſſenſio ſubſequitur. At vero aſſenſus ille qui agendis rebus præſtatur, vtrum agi debeant an nō debeant,à ratione velut à cauſa proficiſcitur,quem in poteſtate noſtra,eſſe perſpicuū eſt. Nanq; in manu ac facultate noſtra, eſſe quis dubitet, rem quampiam deliberatione cæteris anteponere, atque eidem aſſenſionem addicere, qui proculdubio aſſenſus, non iam amplius in imaginatione verſandi dicendus eſt? Quænam igitur ſint irrationalis animæ iudiciales ſiue arbitræ poteſtates,iam diſſeruimus. Hæ.n. ſunt ſenſualis atque imaginatrix. Rationalis vero & intellectualis poteſtas, quæ ipſa quoq; arbitrandi & perpendendi iuriſdictione fungitur, propria & peculiaris eſt huiuſmodi, de qua paulo poſt diſſeremus.

De impulſu ac vi impulſoria.

SEquitur autem vt ijs expoſitis, deinceps de vi impulſoria dicamus. Hæc.n. in animalibus principium & cauſa eſt,non ſolum actionis, verū etiam delationis id eſt motus localis,modo animalia eiuſmodi ſint, vt ſecus locum moueri ſuapte natura poſſint. Nāq; ſubinde poſt eum aſſenſum,quem imaginationibus adhibemus,appetitio(velut eius finis)ſubſequi videtur. Quæ plane poteſtas, iam non more cæterarū iudicio arbitrioúe prædita eſt,ſed ad alterā animi partē ſpectat,quæ actiua nuncupatur. Atq; id quod iudiciale & ſpectatiuum eſt,in actionē velut in finem relationem habet,& alterū alterius mutuo principium eſt.Verum vis ſenſibilis ſpectatiuæ portionis cauſa eſt,à qua velut principium motionis egreditur. Id autem quod actiuū eſt, ad vim ſenſibilem ita ſe habet,vt id cuius gratia & finis. Cęterum vis impultrix,vna cum appetitu coniungitur. Eadem.n.poteſtas eſt, quæ animalibus principium, & cauſa ſecus locū motionis eſſe videtur. Aut.n.vbi quid expetunt,ad id apprehendendum impelluntur mouenturq́;,aut auertuntur vt id declinent ac fugiant. Impulſus.n.quidam appetitus eſt. Atqui ad appetitum pertinent concupiſcentia,ira,voluntas. Rerum.n.quæ delectare natæ ſunt,appetitus concupiſcentia vocatur, quā paſſim in oībus quæ ſunt ſenſu prædita comperies. Appetitio autē vlciſcendi cuiuſpiam,qui nos ſere contempſerit, ira,dicitur:quæ iam non in oībus ſenſu præditis, ſed in abſolutis & perfectis aīalibus habetur. Nō.n.vermes & oſtreæ,tametſi ſentiunt:iraſcuntur. Bonorū aūt appetitus,qui in nobis iudicio & conſilio pollentibus gignitur, voluntas appellatur, quæ ſolis hoībus peculiaris & propria eſt. Nā voluntas,rationalis appetentia eſt. Cum rōnalem dico, non id intelligo, vt aīæ rationalis actio ſit, ſed vt tanq̄ in rōnalibus fiat. Vis.n.appetendi, quia rōni ſubditur,id habet, vt illi etiam obſequi atque obtēperare valeat. Cūq; ea appetimus,quæ rōnis iudicio recepta,& cōprobata ſunt, eiuſmodi appetitio volūtatis noīe nūcupatur:voluntas.n.cum deliberatione atque conſilio eſt. Deliberare aūt atq; conſulere,eius functio eſt qui rōne non careat. Sed impultricē vim alterā quampiam eſſe animæ poteſtatē, cæteraſq́; de quibus retro mentionem fecimus,non ſolū ab appetitu,verum etiam inter ſe mutuo differre, ex ijs quæ deinceps dicturi ſumus,perſpectū eſſe poterit. Nāq; ab altrice virtute vis ſenſibilis ſeparata diiungitur,cum altera inſit ſtirpibus,altera non inſit. Quod ſi idē eſſet vtraq; vis, profecto vbi altera habetur, idē altera ſimul habere oporteret: verū in aīalibus à primis generationis exordijs, vis altrix ineſt. Alimento.n.vtitur iam effectū animal,& in vtero degens viuit, & hac ſola poteſtate operatur. Senſualis autē anima,mox aīalibus dum naſcuntur,innaſcitur.Contractio.n.& extenſio nōnullarum partium,quibus id quod in vtero eſt ſæpius vtitur, ex peculiari & addicto ſenſu non eſt, ſed velut animati portio, per has affectiones agitur motu. Præter hæc continenter, ac momentis ſingulis altrice virtute fungimur. Semper.n. alimur, & in dormientibus maxime præcipuo munere atq; actione poteſtas hæc ſeſe exercere videtur.Contra, non ſemper ſenſibili virtute fungimur. Somnus enim, in ſenſuum otio & tranquillitate conſiſtit. Idcirco vacatio à ſenſibus,ſomnus:ab altrice poteſtate, mors eſt. Et vis quidem hæc operatrix, vis autē ſentiendi, iudicialis & arbitra dicitur. Poſtremo vis altrix in omnibus animalium partibus eſt,non itidem vis ſenſibilis. Enim ve-

ro capilli, oſſa, vngues, nullo ſenſu prædita cernuntur.
Quamobrem hæ poteſtates, non ratione inter ſe diffe-
runt, ſed etiam ſubiecto & functione diſiunguntur. Ra-
tione diuerſa ſunt, quod non eadem alumnæ poteſtatis
& ſenſibilis eſſentia eſt: qua enim ſunt, vtriuſq; defini-
tio diuerſa eſt. Functione differunt, quod non ſemper
vbi vix altrix operatur, ibidem continuo vis ſenſualis
idem agit. Illa enim ſemper indefeſſa functione vtitur,
hæc nobis dormientibus feriatur & quieſcit. Subiecto
diſtincta ſunt, quod vis altrix omnes corporis partes
occupat. Senſibilis vero, determinatos & peculiares po
ſitus habet: & præterea in ſtirpibus vis alendi comperta
eſt, cum ijs vis ſentiendi non adſit. Impulſio autē & ap-
petitio, ijſdem fere diſcriminibus ab altrice poteſtate di
ſiuncta ſunt, quibus vis ipſa ſenſibilis. Sed ea duntaxat
differentia eſt, quod vis ſenſualis ab altrice differt, qua-
tenus illa iudicio, hæc actu fungitur: neq; enim appeti-
tui, diſcernendi, ac iudicandi vis ineſt, quemadmodum
ſenſui. Nāq; appetitus ad actiuā partem pertinet, quan-
doquidem animalium motionum cauſam habet. Appe
titus quoq; à poteſtate ſenſuali, functionum ordine &
tempore differt. Priores.n.ſunt actiones, quæ à ſenſu &
ſenſum conſequente imaginatione proueniunt, ijs quæ
ad appetitus actiones reſpiciūt. Hæ vero in illis & poſt
illas habentur. Appetitus.n.quarundam ſenſualium mo
tionum eſt. Atq; omnino ante appetitū ſemper ſenſus
eſt, non ſemper autem poſt ſenſum appetitus habetur.
Quod ſi ita ſe habet, non vbicūq; altera harū poteſtatū
eſt, ibidem ſemper alterā eſſe contingit. Deniq; (velut
ſupra diximus) ſenſus in animalibus cognitionis & iudi-
cij, impulſio autem appetitus actionis eſt cauſa. Ille in
paſſione ſiue affectione quadam eſt, hęc contra potius
agendi, & operandi facultatem habere videtur. Porro
illa quibus vniuerſæ animæ poteſtates inſunt quodam
inter ſe ordinem ijſdem prædita eſſe conſpiciuntur, vt
priores poteſtates poſteriorum gratia eſſe, & ijs aliquid
conſerre videantur pari fere analogia, qua animati cor
poris portiones vniuerſo corpori conſeruntur. Nāq; ſi-
cut in animato corpore alteram portionem alterius gra
tia generari & eſſe animaduertimus, cum oēs pene cor
poris partes functionibus animæ accōmoda ſint: qñqui
dem aīatum omne corpus organicum, eius virtutis gra-
tia eſt, cui famulatur & ſeruit. Eodē modo in anima, ea
quæ priora ſunt, poſteriorū gratia eſſe comperies. Ve-
getalis.n.ſiue altrix anima in animalibus, ſalutis & eſſen
tię cauſa eſt: quibus abdicatis, non poteſt vis ſenſilis vl-
lo pacto ſubſiſtere. Vis vero ſenſibilis eo modo cogni-
trix & arbitra (quo iam diſſeremus) actiuæ impultricíſ-
que virtutis gratia eſt. Rurſum vero vis impultrix atq;
actiua, alterius & ſpectatricis & arbitræ poteſtatis gra-
tia eſt, nō quidem ſenſibilis, ſed intellectus intellectua-
liſq; actionis, in ijs aīalibus in quibus hæc ipſa poteſtas
habetur: quemadmodum in ijs, quæ de poteſtatibus ani
mæ traduntur, oſtenſum eſt. Dictū eſt aūt impulſus ap-
petituſq; poteſtates & plures eſſe, & inuicem differen-
ter haberi, & inter cognitrices etiam arbitraſq; virtutes
diſcrimen eſſe, monſtrauimus. Eſt enim poteſtas quæ-
piam quæ miniſterij ſimul & iudicij functionē habet:
hæc aūt ſenſus atq; imaginatio eſt. Alia vero pars ani-
mæ, quæ principatum tenet, ſpeculatrix eſt, quæ ratio-
nalis vocatur, & cogitandi atq; intelligendi officio ſun
gitur. Vis nāq; ſenſibilis, ad intellectualem poteſtatē in
ijs quæ vtriſq; huiuſmodi virtutibus prædita ſunt, rela-
tionem, quandam habet, qua ſenſilium rerum differē-
tias intellectui nunciet atq; ſignificet. Atqui, quemad-
modum in vi cognitrice, aliud eſt quod principatum,
aliud quod famulatum obtinet: ita parem differentiam
in practice ſiue actiua comperies. Vis enim qua impelli-
mur, & qua appetimus (quæ impulſus atq; appetitus di-
citur) principatu fungitur. Vis autem quæ neruis inſita
eſt, qua corpus actionibus (quæ ab impulſu & appetitu
proueniunt) mouetur, famulatu ac miniſterio ſuo obſe
quitur. Nanq; cum ea, quæ impellente appetitu fieri cō
ſueuerunt, paſſionibus ſiue affectionibus quibuſdam in
genitis fieri videantur: ex ijs aliæ caliditate rite diſpoſi-
ta corpus remittunt, laxantq́; atque incrementum ob-
ducunt, aliæ infrigerant, & contrahunt. Verumenimue-
ro imaginationes, ſenſus intelligentiæ, quę in rebus ver-
ſari videntur, in ſimilitudinem aliquam rerum ipſarum
(præſentibus rebus) aguntur: & ſiue corpori moleſtias
inferunt, ſiue contractionem & horrorem incutiunt.
Simul autem, vbi circa innatum ſpiritum contractio &
diſtenſio redditur, eiuſmodi affectiones ab eodem ſpiri
tu diffundūtur in neruos, vt facta per impulſionē actio
ne, animalia moueri, & principium motionis ab appeti-
tu conſequi poſſe videantur. Exilis enim & parua muta
tio, ſi circa principium acciderit, magnorum multorū-
que diſcriminum cauſa eſt. Qua ratione in nauibus. ſi-
mul atq; temo breuis admodum atq; exilis obuertitur,
multa ſubinde in ꝓra obuerſio fit. Aeque ſi circa cor &
intruſum cordi ſpiritum immutatio quępiam incidat ſi-
ue intercedentibus ſenſibus, ſiue intercedentibus intel-
lectionibus, quorum vtrūq; motio atq; affectio ſubſe-
quitur, tametſi in non percepta à nobis cordis portio-
ne, eiuſmodi obuerſio fit: ea tamen de cauſa, quod ani-
malium principium cor eſt, plurimam in vniuerſo cor-
pore differentiam efficit ruboris, palloris, frigoris, calo
ris, horroris, trepidationis. Principium igitur motionis
in agendis rebus, eſt aliquid, quod aut expeti, aut decli-
nari natū eſt. Enimuero impulſus nihil ferme aliud eſſe
videtur, quā animati corporis motus, qui à reliqua, quæ
expeti aut declinari nata eſt, imaginatione gignitur.
Eius aūt, ſiue intellectionem ſiue imaginationem, calidi
tas, aut frigiditas ex neceſſitate ſubſequitur. Iucūda.n.
& inſenſa, omnia fere non abſq; caliditate & frigiditate
aliqua fieri poſſe videntur: quæ ſimul atq; circa nos gi-
gnuntur, interdum in nobis partes quaſpiam, nōnunq̃
totum corpus ęque agitari conſpicimus, velut in ſomno
ſolet accidere. Quæ ſane paſſiones, circa principia orga
nicarum portionum adgenitæ, per impultricem vim
eaſdem portiones ad functionem & miniſterium ſuum
excitant, & ab eadem vi, iam inde à principio intrinſe-
cus generantur. Omnes enim eiuſmodi actus, per fun-
ctionem corporalium partium fiunt. Sed quænam cō-
munes animalium omnium animæ partes habeantur,
quæúe ſint illarū inter ſe differentiæ ex ijs quæ iam tradi
dimus, perſpectum haberi poſſe non ambigo. Sūt autē
peculiares ac proprie, harū cuiuſq; partium functiones
hæ: viuere enim altricis poteſtatis actus & functio, ſi-
mul animalibus ſtirpibuſq; cōmune eſt. Vita autem eſt
(velut diximus) ab eadē poteſtate nutricatio & auctio.
Sentire vero, quod animalis proprium eſt, & poſt viuen
di functionem ponitur, ſenſualis animæ actio dicitur:
quæ intermedio ſenſorio facta, ſenſilium formatum ci-
tra materiam ſuſceptione producitur, cuius functiones
videre, ad viſum audire, ad auditum, & reliqua ad ſuos
queq; ſenſus pari gradu pertinent. Ipſum autem ſentire
ſimpliciter, ad cōem ſenſum attinet. Cæterum ſicut in

ſenſu ſingularia & propria ſenſilia ſingularibus ſenſo-
rijs agnoſcimus,cōia cōi ſenſu ꝑcipimus, perinde qua-
ſi ſenſus oīs ab eodem quidē fiat, ſed per aliud atque
aliud,ita profecto cum ſenſus iudicinm quoddā ſit, nō
minus hæc ipſa quoq; iudicia quæpiā exiſtimare opus
eſt,puta imaginari,aſſentire, apprehendere, ſuſpicari,
opinari,ſcire,ratiocinari,conſiderare,intelligere. quæ
proculdubio indicia ab vno quopiā fiunt, quod com-
mune ſit oībus,atq; illud criticū,ſiue iudiciale eſt. Iudi
cium vero ab eodem per aliam,atq; aliam poteſtatem,
ſit,eadem in ſenſibus ratione perſpecta.Iudicialis nāq;
poteſtas eſt & imaginari,& aſſenſum præſtare, cōpre-
hendere,ſuſpicari,opinari,deprebendere quarum fun-
ctionum differentias communi iudiciali parte digno-
ſcimus. Age vero ſicut in iudicio commune quiddam
eſt,ita in impulſu & appetitu. Appetitus.n.impulſus eſt
in rem quāpiam,& ex eodem impulſu aliud concupi-
ſcentia eſt, aliud, ira aliud deliberatio ſine conſilium.
Mouetur autē aīal ab impultrice & altrice anima, cum
ipſa nullatenus moueatur, quēadmodum iā ante diſſe-
ruimus.Oīs enim entelechia,ſiue actus per ſe immobi
lis eſt:aīam aūt entelechiam ſiue actū eſſe,monſtratum
eſt. Quapropter neq; corpus ab aīa moueri proprie di
xeris(id.n.proprium eſt in his dūtaxat rebus, in qui-
bus id quod mouet, ab eo quod mouetur abiunctum
eſt,velut à bobus moueri plauſtra dicuntur) ſed quia
cōius dicitur ab aliquo moueri, id quod intercedente
aliquo mouetur. Sic.n. artifex ab arte mouetur, quia
per artē.Sic ignis à leuitate, ſic item animal ab aīa mo-
ueri dicitur,quia per aīam.ſiue intercedente aīa moue
tur.Motio.n.eiuſmodi aīali ea parte cōpetit, qua aīatū
eſt,non aūt qua graue, aut leue,calidum aut ſrigidum,
albnm,aut nigrum. Nec.n.omnia quæ mouere dicun-
tur,pari pacto ac ratione mouent. Nāq; nōnulla cōpe-
rias,quæ eo modo mouēt, quo appetibile & deſidera-
bile mouere dicimus. Mouet enim intercedēte ſui de-
ſiderio res oīs amabilis,id quod amare natum eſt, cum
res ipſa amabilis,extrinſecus ſit, neque moueaſ. Qua-
propter nihil,quod animatum non ſit, ab eiuſmodi vi
motrice moueri contingit. Anima vero animal in mo
tum excitat per apppetitum & impulſum, quæ per ani-
mam animali iuſunt. Excitat autem per aliquid eorū,
quibus ſe cuiuſpiam rei apprehendendæ, aut declinan
dę gratia auimal moueri ſenſerit intellexeritúe. Reli-
qua vero quæcunq; carent anima, tunc mouent, cum
ijs rebus ſuperueniunt,quas mouēt, & quæ ab ſe vi ſe-
parata ſunt.Quo ſit,eiuſmodi motio, non tam ab ijs re
bns,quæ mouent,quam ab ijs quæ mouentur, fieri vi-
deatur. Alij vero motus,non eodem modo fiunt: nec
enim id quod ad intellectionem mouet, ita mouet, vt
moueatur. Nam vbi quiſpiam quid intelligit, idemq;
appetit,in quod etiam impulſu defertur,ita ab intelle-
ctu mouetur,vt intellectus ipſe mouere dicaſ, Enim-
uero animal,intercedente anima ſentit,intelligit,inam
bulat. Alioquin anima non ideo per ſe mouetur, quia
animal moueatur. Enimuero non ob id quod ſaltator
ſaltandi artificio mouetur, etiā ipſam artē ſaltādi per ſe
moueri neceſſe eſt. Neq; præterea ita in nobis animam
eſſe conceſſeris,ſicut in naui remigiem, ſed ſicut perfe
ctionem & formam,quēadmodū retro diſſeruimus, &
in prima operis parte tractatum eſt.non autem ob, id
quod intellectionem & imaginationem præcedere in
eiuſmodi motione cōſpicimus, ea de cauſa intellectio-
nem & imaginationem, mouentia eſſe credideris. Sed
quia abſq; impulſione & appetitu neutrū eorum mo-
uere natum eſt,ijs poteſtatibus,motus cauſa adindica-
tur. Non enim quia appetitus præcedēte intellectione,
aut imaginatione ſit, ideo hęc mouentia eſſe putanda
ſunt:ſed quia nulla eſſet eorum ad motionem vtilitas,ni
ſi impulſus & appetitus accederent, ideo hæc poteſtas
mouens eſſe exiſtimata eſt.Fere.n.animali opus eſt, ſi
moueri debeat,prius aut aſſerere & affirmare,aut de-
precari & negare aliquid. Eiuſmodi nāque circa acti-
uam partem animati corporis diſpoſitio, cauſa eſt mo
tionis eius quæ ad locū deſert, nam id rōnalibus etiam
actionibus debetur. Dico autem rationales actioues
eas,quæ à rationali virtute per rationem fiunt. Hæ au
tem ſunt,quas ratio præuenit, quas propriæ πράξεις.i.
actiones ſiue functiones dicere poſſumus, harūq; po-
tiſsimum impulſus & appetitus cauſa eſt. Nihil enim
prodeſt de rebus agendis conſulere, niſi propoſitum
ſiue intentio ſubſequatur,quæ nihil aliud eſt, quā cōſul
tus quiddam appetitus. Quia ſicut in ſpectatiua, parte
concluſio, quæ in propoſitionibus ſumptis oſtenditur
rei ſubiectæ cognitio eſt,ita in actiua parte, actio deli-
berationis & conſilij cōcluſio ſit. Simnl enim quid ſe-
ſe obtulit,quod aut inſequi,aut declinari neceſſe eſt,ap
petitus oblatā & obuiā rem comitatur, niſi quid extra
prohibuerit,concluſio actionis inducitur.Is.n.qui cui-
que homini inambulandum eſſe intelligit, & ſeſe homi
nem dicit, ex ijs propoſitionibus ſibi deambulandum
eſſe concluſione efficit. Ad hæc qui ſibi monimen-
to opns eſſe, conſiderat. Veſtem autem munimentum
quodpiam eſſe animaduerterit, ſubinde cōcluſionem
colligit,qua ſibi veſtem neceſſariam eſſe cognoſcit, &
concluſionem eandem in præparanda veſte tranſmit-
tit.Hæ igitur & einſmodi ſunt irrationalis animæ po-
teſtates & functiones,quæ per ipſas poteſtates, atq; ab
ipſis poteſtatibus proficiſcuntur, quæ omnes in ratio-
nale virtute continentur, ea de cauſa quod rationalis
virtus longe abſolutior atq; ꝑfectior eſt,perfectior aūt
eſt,per ꝑtātis vnius ſiue plurīū adiectionē. Prima enim
poteſtas ſit ex poſterioris ꝑtātis adiectione perfectior.

De rationali virtute.

Est autem (quemadmodum retro iam dictum eſt)
præter has poteſtates ſuper omnes conſtituta ra-
tionalis vis, quæ ipſa quoq; iudicij functionem
adepta eſt. Quam inter cætera animantia homo præci-
puam poſsidens, oīum nobiliſsimū atq; abſolutiſsimū
animal eſſe cenſetur,per quam poteſtatem id habet, vt
rationalis vocetur. Quæ plane vis animæ bifariam diui
ſa eſt,ea de cauſa quod inter ſe natura differunt ea cir-
ca quæ illius functio & poteſtas inteuta eſt. Atque in
duabus ijs aīæ partibus, alterū ſecundum naturam eſt
id,quod ad vtrāq; natum eſt, quandoquidem non niſi
per ſimilitudinem atq; affinitatem quandam,cognitio
ijs aduenit, quod eodem modo in ſenſibus ſe habere
monſtratum eſt. Differunt autem inter ſe ea, quæ ra-
tionali poteſtati ſubiecta ſunt, quod eorum uonuul-
la practica ſiue actiua ſunt, & in generatioue verſanſ.
fieriq; poteſt vti ita ſint,& vt ita non ſint. Nonnulla ve
ro ſempiterna & neceſſaria habentur,atq; ex ijs alia opi
nione,alia ſcīa ꝑcipi nata ſuut. Quo ſit, vt rōnaliū aīæ
virtutum, alia δοξαστικὴ, i.opinatrix, alia ἐπιστημονικὴ, i.
ſciētifica,ſiue ſciētialis dicaſ, vtraq; tn̄ intellectus nūcu
peſ.Sed intellectus practicus ad opinionē, deliberatio-
nē,& cōſiliū pertinet,actionis principiū eſt, vbi qđ ab
intelſu cognoſciſ,deliberatio atq; appetentia comita-

tur. Alia enim actionis, alia cõtemplationis gratia quęrimus. Gignitur aũt homo, handquaq̃ confeſtim hoc habitu pręditus, ſed idoneam duntaxat excipiendi habitus facultatem babens, deinceps autem habitum adipiſcitur. Quæ res euidentiſſimo argumento eſt, eiuſmodi poteſtatem ijs à quibus habetur, ad id conferre non vt ſint, ſed vt bene ſint. Quæcunq; enim adeſſe ſiue ad eſſentiam conferunt, ab ijs inſeparabilia ſunt quibus inſunt, velut in poteſtatibus vis nutriendi, & in ſenſibus vis tangendi. Quæcunq; vero ad hoc ſolum conferunt, vt bene ſint, hæc iam perfectis adultisq́; ſuperueniunt, cum habitum eum, quo bene eſſe dicũtur, ſuſcipere poſſunt. Bene enim eſſe, ad id quod perfectũ atq; adultum eſt, attinet. Innaſcitur autem prius intellectus practicus atq; opinator, quando functione circa eas res, in quibus intellectus iſte verſatur, nobis neceſſariores atq; vſui promptiores habentur: deinceps vero gignitur contẽplationis & ſcientię, qui ſpeculatiuus dr̃.

De intellectu potentiæ ſiue materiali.

INtellectus autem potentiæ is eſt, quem tunc habemus cum generamur, & in lucẽ edimur. Et is quoque pari pacto duplex, alter alterius ſuſcipiendi vim habens. Hunc vero materialẽ & vocari & eſſe, nemini dubium eſt. Omne .n. quod aliquid ſuſcipere natum eſt, eius quod ſuſcipitur materia eſt. Intellectus aũt qui doctrinæ morumq́; ſuffragijs in homine generatur, forma & entelechia eius intellectus eſt, qui materialis dicitur. Et naturalis ſane materialisq́; intellectus in his animalibus, quæ neq; orbata ſunt, neq; mutila, differentiam habet, qua alios ſolertiores & magis induſtrios, alios obtuſiores rudioresq́; conſpicimus. Quo intellectu vniuerſum genus hominum particeps eſſe concedimus.

De intellectu ſecundum habitum.

ADuentitius vero intellectus, qui poſterius innaſcitur, forma item & habitus atq; perfectio materialis, intellectus eſt. Hic aũt in omnibus vulgo non eſt, ſed in ijs duntaxat qui elaborata exercitatione & doctrina profecerint, velut in ijs reperias, quos peritos ſcientesq́ue appellamus. Enimuero eius formæ habitus perfectionisq; acquirendæ, omnes paſſim à natura facultatem habemus, non aũt omnes acquirimus. Quo fit, vt hunc actu adipiſci, nequaq̃ à natura ſit. Nãque nõ eadem ratio eſt in deambulatione, cum ea quæ in ſcientia & intellectu in actu reperitur. In deambulatione enim id euenit, vt ſicut deambulandi facultas nobis natura inſita eſt, & ſimulatq; gignimur & in lucem edimur, illã habem9: ita etiam actus eius atq; perfectio adultis, & perfectis nobis natura ſuperuenit. At vero in ſciẽtia & intellu facultates quidẽ natura poſſidentur, habitus vera & actus, natura nequaq̃ habent̃. Idcirco eiuſmodi intellectum non in omnibus eſſe concedimus, ſed in his ſolummodo, qui ſtudio & exercitatione profecti ſunt. Aut in ijs, qui cum nullo impedimento naturæ mutili & inchoati ſunt, eiuſmodi intellectus eatenus participes eſſe poſſunt, quatenus per compoſitionem quãpiam, nonnullarum rerum notionem communi quadam apprehenſione, oſtenſo duce natura itinere percipiunt, atque hunc magis propria ratione communem intellectum appellare par eſt. Exactior autẽ diligentia, non alio q̃ eo (quem ſupra retulimus) modo gignitur.

De intellectu practico & ſpeculatiuo.

IGitur intellectus, quem practicum & conſultorem vocamus, quia res (quæ agendæ ſunt) aliter & aliter agi poſſe videntur, deliberatione atq; conſilio indigẽt, vt ad id quod melius eſt, inſtituto & electione tendat. Speculatiuus autem intellectus, qui & ęternarum, & eodem modo ſe ſemper habẽtium rerum cognitor eſt, ἐπιστημονικὸς .i. ſcientialis, non autem deliberatiuus dicitur. Intellectum ergo, quem potentiæ & materialem appellamus (velut dicimus) ſimulatq; naſcimur, poſſidemus. Verum functiones illas, quæ ad actum pertinẽt & earum habitum poſterius, in diem accedente doctrina vendicamus, & ex ipſius actionis officio, intellectus ad doctrinam excipiendam idoneus redditur. Intellectus autem ſpeculatiuus, ex ſpeculabilibus rebus gignitur. Verumenimuero hoĩes vna cum ſenſibus naſcuntur, quibus internuncijs operãtur & imaginationes excipiunt. Homo itaq; paſſim videns & audiens, & cæterorum pariter ſenſuum officio fungens ſentit, deformaturq́; ac figuratur à ſenſibus, & prius ex eo formarum figuratumq́; veſtigio (quod ſeruat in ſeſe) recordari aſſueſcit, mox cũ ex memoria, tum ex pertinaci atq; aſſidua ſenſuũ circa res ſenſiles functione, tranſitu quodam fertur ab eo, quod hoc quippiam dicitur & ſingulare eſt, ad id quod tale quid nuncupatur, & vniuerſale eſt, idque experimento intercedente conſequitur. Vbi enim ſenſus hoc illudue album ſingulatim excipit, confeſtim intellectus ex ijs ſenſilium formarum ſuſceptionibus, eiuſmodi colorem album eſſe percipit, idemq; in reliquis ſenſibus facit. Et proculdubio eiuſmodi ſuſceptio, factaq; ſub ſingularibus ſenſilibus ſimilitudo (cum vniuerſale concipit) intellectio eſt. Nanq; rerum ſimilium collatio, functio mentis & intellectus eſt. Porro quemadmodum ſenſus per ſenſilium formarũ ſuſceptionem, in actu redditur abdicata materia, non diſſimili ratione intellectio, formarũ citra materiam ſuſceptio eſt: & eatenus à ſenſuali ſuſceptione differre videtur, quatenus tametſi ſenſus citra materiam ſenſiles formas excipit. ita tamen formarũ ſuſceptionem facit, quaſi formæ materiæ inſint. Cõmunia quippe ſenſilia, quæ propriorum ſenſilium ſuſceptionibus adiuncta & complicata ſunt, formas veluti in materia conſtitutas à ſenſu excipi plane teſtantur. Enimuero viſus vna cũ coloribus magnitudinem figuram, motum, & quietem percipit. Quæ res, per quã euidens argumentum afferre poteſt, vt penes ſubiectum aliquod color ille verſetur. At vero intellectus, neq; more materiæ ſpecies excipit, neque perinde atq; eas ſpecies, quæ aut ſint in materia, aut vna cum materia poſſideantur. Suſcipere aũt ſpeciem more materiæ, idem fere eſt, ac rei quæ ſuſcipitur, materiam fieri. Quod in his affectionibus, quæ non ab anima proueniunt, perſpici facile poteſt. Illa .n. quæ ſimpliciter patiuntur, paſſionum materiæ fiunt. Nanq; id quod calefit, vbi calidum effectum eſt, paſſioni ſiue affectioni materia gignitur: quod neq; in ſenſu, neq; intellectu peræque cõperias. Quãquam .n. per corporeas affectiones ſenſuum functio fit, ſentire tñ non eſt pati, ſed iudicare atq; diſcernere. Nequaquã igitur intellectus, qui velut materia ſpecierum efficitur, ipſas protinus ita ſpecies excipit, quaſi vna cum materia extrinſecus illas excipiat (velut hæ ſpẽs quæ ſentiuntur) ab omni materiæ περιστάσεως, id eſt circũſtantia ſeiungit, & nudas ſolaſq́; recipiens ſpeculatur. Neq; .n. is qui album conſiderat, ita albi intellectionem facit, vt id vna cum figura aut magnitudine eſſe cenſeat. Cuius rei cauſam afferre promptiſſimũ eſt, quod ad intelligibilium rerum ſuſceptionẽ, intellectus nullius ſenſorij corporalis obſequio fungitur, ſed ab id quod intelligibile eſt dignoſcendum

ipſe

ipſe ſibi ſatis eſt. Qua de re, licet ſenſus alteratio nõ ſit, non tñ abſq; alteratione quapiam fieri poſſe videtur. In intellectu vero non idem modus eſt, cum id, quod ſpeciem quampiam ſuſcepturum eſt, nullam eiuſmodi ſpeciem in propria natura continere neceſſe ſit. Introſpecta.n. propria ſpecies, aduentitię ſuſceptionem prohibet: atq; ita ſe habere ſenſuum inſtrumenta monſtrauimus. Neceſſarium itidem eſt, vt intellectus, qui & materialis & ſubiectus eſt, nihil ſit earum rerum, quæ ab ſe cognoſci poſſunt. At vero res omnes ab intellectu conſiderantur, quandoquidem rerum omnium, aliæ intelligibiles, aliæ ſenſiles ſunt. Et ea quæ ſenſilia ſunt, ab intellectu intelligibilia redduntur, qui hæc ipſa à materia ſeiungit, & quid ſit in ijs id, quod eſt eſſe, ſpeculatur. Nihil igitur eſt ex ijs, quæ ſunt actu materialis intellectus, ſed omnia poteſtate. Cum.n. ante intellectionem nihil ſit actu, vbi quid intelligit, id quod intelligitur fit: ſiquidem illi intellectio inde aduenit, quod intelligibilis rei ſpeciem habet. Solũ igitur materialis intellectus, facultas & promptitudo quædam eſt ad formas excipiẽdas, tabellæ nondum inſcriptæ perſimilis: quinimo ipſius tabellæ agrapho, hoc eſt inſcriptionis carentiæ, q̃ tabellæ ſimilior. Tabella.n. iam in entium numero eſt: quapropter id quod anima præditum eſt, tabellę potius comparari poteſt. Ipſa vero inſcriptionis carentia, ferè intellectus materialis eſt, promptitudo & facultas quæpiam excipiendis inſcriptionibus accommodata. Sicut igitur in tabella accidit vt ipſa quidem (in qua promptitudo & facultas eſt inſcriptionis excipiendæ) vbi quid inſcriptum eſt, pati aliquid videatur, cum aptitudo ipſa & facultas in actum prõpta, nihil omnino patiatur, nec enim ſubiectum vllum eſt. Eodẽ pacto intellectus nihil patitur, cũ nihil ſit eorum quę ſunt actu. Quamobrem nonnulli, qui de intellectus potentia argumenta ſumpſerunt, animam locum quendam eſſe ſpecierũ, non ab re tradidere, & quod nobiliſsimæ aĩæ portioni ineſt, vniuerſæ animæ addixerũt. Atqui eſſe poteſt anima ſpecierum locus, non actu: nullam.n. ſpeciem ſuapte natura, anima poſsidere monſtratum eſt. Sanè vero cũ poſsit ſpecies excipere, ea de cauſa ſpecierum locus dici poteſt. Et ſic materiali intellectu cuiuſmodi ſit ſatis dictum arbitror.

De intellectu, qui velut habitus dicitur.

PORro intellectus iſte, qui velut habitus dicitur, materialis intellectus ſpecies, virtus atq; perfectio eſt. Qui ſane habitus, cum per vniuerſalis apprehenſionem, tum vero per formarum à materia ſeparandarum facultatem in intellectu gignitur, quæ quodammodo idem inter ſe ſunt. Qui enim ſpeciem quampiam abſq; materia ſuſcipit, is ꝓculdubio habere videtur id, quod cõe & vniuerſale eſt. Enimuero vbi ſpeciem hominis abdicatis materiæ appendicibus excipimus, nihil aliud q̃ communem hominem intuemur: quippe quod ſingularium hominum differentia, à materia proficiſcitur. Formę enim per quas ſunt homines, nullam inter ſe differentiam habere cernũtur. Et is qui in ſingularibus vniuerſale perſpicit, rurſum ſpeciem abſq; materia recipit: id.n. cum ipſis ſingularibus & commune & idem eſt. Eiuſmodi vero habit⁹, in intellectu ab ipſis gñationis ſuæ principijs innaſcitur, traiectu quodã qui ex pertinaci & aſsidua circa res ſenſiles functione progreditur, & ferè velut ab ipſis ſenſilibus viſionem quampiam recipit, quæ vniuerſalis inſpiciendi facultatem præbet: quæ à principio cogitatio, ſiue conſideratio nuncupatur. Vbi vero latius increuerit, atq; adeo varia & plurimis in rebus exercitata, eruditione profecerit, vt vel abſq; ſenſili ſuſtentaculo, eodem officio fungi per ſe valeat, iam intellectus dicitur. Cum.n. ab aſsidua functione in habitũ redigitur, ita vt per ſe deinceps operari poſſit, tunc is intellectus gignitur, quem velut habitũ appellamus, redacta ad ſcientem ſimilitudine & proportione, qui in medio conſiſtit eius, qui ſm poteſtatem ſciens, & eius qui ſm ſcientiam agens dicitur. Et quantum ab eo, qui per ſcientiam actu operatur deficit, tanto ſcientem ſecundum poteſtatem exuperat.

De intellectu ſecundum actum.

IAm vero agens habitus, intellectus actu dicitur. Intellectus nãq; in habitu, nihil ſere aliud eſſe videtur, quam depoſitæ illæ coaceruatæ, & quieſcẽtes conſiderationes. Verum quod non pari ratione cum ſenſu, à re intelligibili intellectus patiatur, ſed ſenſus à rebus ſenſilibus quadantenus diſponatur afficiaturúe, & corporali quodam miniſterio ad illa ſuſcipienda vtatur, eo argumento perſpectum eſt, quod ſenſus à vehementi penes rem ſenſilem functione, hebetiora ſubinde ſenſilia colligere nõ poteſt, velut affectione & paſsione quapiã obrutus, & à vehementibus ſenſilibus ſere contra naturæ limites, percuſſus & violatus redditur. At contra intellectus, vbi ea quę vehementius intelligibilia ſunt, excipit: tantum abeſt vt minus intelligat, vt etiam perſpicacius hebetiora intelligibilia ꝑcipiat, & perinde quaſi exercitatus & veteranus, promptior atq; expeditior in delegata ſibi actione conſtituatur, & cum nihil aliud ſit intellectus in actu, quam intellecta ſpecies (quemadmodum in ſenſu quoq; monſtratum eſt) profecto intellectus in habitu (is autem eſt, qui intelligere ſe, & intelligibilium rerũ ſpecies per ſe recipere poteſt) ſe ipſum quoq; intelligit. Cum enim ipſe ſit intellecta ſpecies, ſi ſit id quod intelligit, intellectus qui intelligẽdarum ſpecierum habitu præditus eſt, ſeſe quoq; intelligendi habitum & facultatẽ habebit: id.n. intellectus cognoſcẽs ſit, quod cognoſcere poteſt. Quinetiam cum ſe intelligit, præcedenter & per ſe ſpeciem intelligibilem intelligit, per accidens autem ſeipſum, ea de cauſa, quod intellectui accidit, vt cum intelligit, illud fiat quod ab ſe intellectum eſt. Ante quam igitur actu intellectum intelligat, ipſum intelligere, & id quod intelligitur mutuo referuntur, atq; oppoſita inuicem habentur, velut ea quæ ſunt ad aliquid. Cum vero vtraque in actum prodeunt, & vnum fiunt, ceſſat oppoſitio. Neq;.n. fieri poteſt, vt ijs poſtmodum ratio relationis vlla conueniat: idcirco intellectus in actus, qui idem fit cum intellecta ſpecie, non immerito ſeſe intelligere dicitur. Ergo ſeſe intelligit, quia hoc idem quod intelligit fit, ſpecies.n. abiunctas à materia intelligit. Non enim hoc ſingulariter apprehendit, ſed in ſingulari id, quod eſt eſſe intelligit, quemadmodum retro iam dictum eſt. Neq; tamen ex pari ratione ſenſum in actu ſeipſum ſentire dixeris, licet ipſe quoq; ſpecies ſenſilium rerum excipiat, ea de cauſa quia ſentit quæcunq; ſentit, velut addicta materię. Huius enim & ſingularis ſenſus functio eſt. Non fit autem ſenſus idem cum rei ſenſilis ſpecie, quãuis non more materiæ ſpeciem excipiat: materiales.n. ſenſileſq; formæ, ſecus à ſenſu, ſecus ab intellectu penſitantur. Nãque cum in his, tum vero paſsim in omnibus, quæ ex ſpecie & materia conſtituunt, aliud eſt id, quod eſt rem eſſe, aliud id, quod eſt rei eſſe. Neq; enim idem eſt æs & æri eſſe: quippe æs ſimul vtrunq; eſt, & materiã &

ſpecies. Aeri autem eſſe,nō per vtrunq; eſt, ſed per diſfinitionem & ſpeciem, quæ ſubiectæ materiæ ingenita æs ipſum efficit.Cum vero hæc in ſenſibus differentia deprehenſa ſit, ſenſus proculdubio ſimul vtriuſque iudicandi facultate præditus eſt.Speciei enim(vt in materia conſtituta eſt) ſuſceptionem facit. Ea de cauſa quodcūq; ſenſile,hoc aliquid,& ſingulare eſt,tale enim eſt id, quod ſimul vtrunq; eſt.Intellectus autem ſpeciei & definitionis (per quam eſt hoc aliquid) contemplatione fungitur, ſpeculaturq; non hoc quodpiam, ſed tale, neque ſingulare, ſed vniuerſale.Enimuero omnia quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, inuicem per eandem eiuſdē ſpeciei definitionem ſunt, cuius definitionis contemplandæ,intellectus poteſtatem habet. In his igitur, in quibus aliud eſt hoc eſſe aliud, buic eſſe, alia poteſtas hoc eſſe alia huic eſſe cognoſcere nata eſt: illa ſibi ſenſum, hæc intellectum vendicat. Ea vero, in quibus boc eſſe & buic eſſe idem eſt, (quod in formis à materia ſeiunctis inſpicitur) ſolus intellectus ſpeculatione comprehendit. Nihil horum ſenſile eſt: omne enim ſenſile materiale & compoſitum habetur.

De intellectu & re intelligibili ſecundum actum,& in materiali ſpecie.

REnım igitur quæ compoſitę ſunt,id quod eſt eſſe, & earum formas, intellectus intelligibilia efficit,illa diſiungens ab ijs, quibus cum habent eſſe,Si autem ſunt nonnullæ ſpecies,quæ per ſe abſque materia & ſubiecto ſubſiſtunt, hæ proprie intelligibiles ſunt.Et hoc ipſum, vt ſint intelligibiles ſuapte natura cōſequuntur, neque ſeſe cognoſcentis alterius auxilio indigent, vt intelligibiles fiant. Verumenimuero quæ ex propria natura intelligibilia ſunt, actu quoque intelligibilia eſſe neceſſe eſt:materialia enim illa ſunt, quæ poteſtate intelligibilia nuncupantur.Veruntamen ſi intellectui in actu idem eſt id quod intelligitur,& id quod intelligit,efficitur vt proprie & ſecundum actum ímaterialis ſpecies intellectus ſit.Et qui einſmodi ſpecie intelligit, intellectum intelligit, non quod ſpecies illa tunc intellectus fiat cum intelligitur,velut in formis materialibus ſe habet, ſed cum iam ſit intellectus, etiam ſi non ab intellectu intelligatur, Iam vero intelligens intellectus intellectione eius quod intelligit, id quod intelligit fit,& intellectus qui in nobis eſt(hic autem eſt is qui ſecundum habitum habetur) quoties eiuſmodi ſpecies apprehendit, toties ijſdem ſpeciebus idem efficitur.Quales enim ſpecies ſecundum ſubſtantiam fuerint etiam ſi nō intelligātur, id eſt ſimplices, tales idem cum intelligentiæ fiunt.Quare intellectus, qui illas intelligit, idem tunc cum intelligit illis efficitur.Et intellectus in ijs, eſt id quod intelligitur, & id quod intelligit,& tunc vtrunq; idem eſt. At vero vbi materialem quampiam ſpeciem intelligit, & id quod eſt eſſe cuiuſpiam rei materialis apprehendit,haudquaquam intellectus omnino rei quæ intelligitur, idem fit, quia id qđ intelligitur, in materia & ſubiecto eſſentiam poſsidet. Intellectus vero, velut quid à materia diſiunctum, apprehendit.Quapropter eiuſmodi ſpecies,cum intelligitur, ipſa quoq; intellectus eſt.non autem citra intellectionem id euenit. Ad hæc intellectus ſpecies abſque materia quæpiā eſt,illa vero in materia id habet vt ſit.

De intellectu agente.

VErum cum in rebus omnibus, quæ ſm̄ naturam genita & conſtituta ſunt,alind quidem in eo genere quod ſumitur materia ſit (id aūt eſt, quod poteſtate ſit omnia quæ ſunt in eodem genere) aliud vero agens & effectricem vim habens,vt in materia gignantur ea, quæ ab ipſa materia ſuſcipi nata ſunt:quod in rebus artificio elaboratis, animaduertere poſſumus Nam ars in cauſa eſt, vt artis ſpecies in materia producatur.In intellectu quoque eaſdem haberi differentias, neceſſarium videtur.Et quando intellectum quendam materialem eſſe conceſsimus, eſſe pariter agentē quēpiam intellectum,qui eius habitus, qui in materiali intellectu producitur,cauſa ſit.Atqui eſſe poterit hinc intellectus proprie ac præcipue intelligibilis ſpecies, & hæc ipſa ſine materia.Nāque in rebus omnibus, id qđ proprie ac præcipue aliquid eſt, cæteris cauſa eſt, vt eiuſmodi ſint. Id enim quod maxime viſi le eſt(tale autem eſt,lux)cæteris viſibus rebus in cauſa eſt vt viſilia ſint. Verum & id quoque, quod maxime ac præcipue bonum habetur, cæteris quæ bona ſunt, cauſa eſt vt bona cenſeantur: Cętera enim quæcunque bona ſunt, facta ad id quod maxime ac præcipue bonum eſt,contributione penſitantur. Pari ratione quod maxime & ſuapte natura intelligibile eſt, non immerito vniuerſæ cæterarum rerum cognitionis cauſa iudicabitur. Si.n. nihil eſſet ſuapte natura intelligibile,profecto neq; aliud quippiam ab alio intelligibile fieri poſſet. Enimuero in rebus omnibus, in quibus aliud quidem propria, aliud vero ſecundaria ratione compertum eſt,ſecúdarium à proprio id habet, vt ſit. Ad hæc ſi eiuſmodi intellectus prima cauſa eſt,quæ cæterarum rerum eſſentiæ cauſa & principium eſt, profecto eſſe poterit eatenus intellectus agens quatenus cæteris rebus intellectis cauſa eſt vt ſint, atque is intellectus abiunctus,impaſsibilis & nulli rei commiſtus eſt. Quæ omnia ob id intellectui inſunt, quia ſine materia eſt, propter hoc enim abiunctus & ſeparatus, & per ſe ſubſiſtens eſt.
Enimnero in formis materialibus nulla ſeparabilis eſt, niſi ſola ratione,in quibus ſeparatio à materia nil aliud, q̃ interitus eſt.Porro intellectus quoq; impaſsibilis eſt (nam in rebus omnibus id quod patitur materia & ſubiectum eſt)cum autem ſit impaſsibilis, & nulli materiæ commiſtus, in corruptibilis eſt actu ens, & forma citra potentiam atque materiam.Talem autem eſſe primam cauſam, ab Ariſtotele commonſtratum eſt, quæ proculdubio prima cauſa proprie intellectus eſt.Quas ob res iſte intellectus amplioris dignitatis eſt, quam is qui babetur in nobis & materialis appellatur. Cum in rebus omnibus, & agens pariente,& immateriale materiali præſtantius ſit,& hunc ſimulatque intelligit, intellectus ille idem quodam modo fit:ſiquidem intellectio eſt percipienda ſpecie facta, intellectus ad ſpeciem ſimilitudine conſtat. Pari ferme ad ſcientiam proportione, quæ cum actu rem à ſe contemplandam conſiderat, vndique eſt res ipſa, quæ contemplatur:ſcientia enim actu res eſt, quam contemplamur. In formis igitur materialibus (ſicut retro diximus) id accedit,vt cum non intelliguntur, nulla illarum intellectus ſit: ſiquidem quatenus intelliguntur, hypoſtaſim habent vt intelligibilia ſint. Vniuerſalia enim & communia in ſingularibus & materialibus, ſubſtantiam habent.Res autem abſque materia intellectæ,communes & vniuerſales fiunt, & tunc ſunt intellectus, cum intelliguntur.
Quod ſi non intelligantur,nō ſunt intellectus: quapropter ſeparata & abiuncta ab intellectu,qui ea intelligit, intereunt & corrumpuntur: eatenus enim ſunt, quatenus intelliguntur.Paria his habentur, ea quæ per ablationem

tionem ſiue abſtractionẽ fiunt, cuiuſmodi ſunt ea quæ mathematica appellamus. Corruptibilis igit̃ eſt iſtiuſmodi intellectus, hoc eſt iſtiuſmodi conſiderationes. Vbi vero intellecta res talis eſt, qualis ſuapte natura intelligitur, eiuſmodi cum ſit, incorruptibilis eſt. Ibidem etiam ſi ab intellectione ſeparetur, permanet tamen incorruptibilis. Intellectus igitur qui hoc intelligit, incorruptibilis eſt, nõ ſubiectus & materialis. Hic enim cum anima cuius eſt poteſtas, corruptibilis ſimul interit: & eo intereunte, eiuſdem habitus, poteſtas, & perfectio vna corrumpitur. At vero intellectus actionis cum materiali, idem efficitur, vbi ipſum conſiderat, ob id qđ ſingulis rebus intellectis idem fit, cum res eædem intelliguntur. Et qualemcũq; illud eſt quod intelligitur, tale (cum id ipſum intelligit) fit. Cæterum hic intellectus deſoris in nobis genitus eſt, & incorruptibilis. Deſoris ſane ſunt aliæ quoq; intellectiones, ſed non ſunt intellectus: ſed quatenus intelliguntur intellectus fiunt. Ipſe autem velut deſoris eſt: ſolum enim hoc rerum intellectarum intellectus eſt, per ſe exiſtens, etiam ſi non intelligatur. Porro incorruptibilis eſt, quia eiuſmodi naturæ eſt. Intellectus igitur, qui in nobis incorruptibilis intelligitur, talis eſt & in nobis ſeparabilis atque incorruptibilis, quem intellectum deſoris. Ariſtoteles nuncupat, & eſt intellectus ab extra in nobis genitus, non autem poteſtas animæ, quæ in nobis ſit. Neque habitus, per quem intellectus potentiæ, cum res alias, tum hunc ipſum apprehendat. Sed neque intellectio qua intellectio eſt, incorruptibilis dici poteſt, per id qđ tunc intelligit̃. Quapropter res, quæ in ſe diuinũ quippiã habere debét, qd & quale id ſit ꝑnoſcre poſſe, neceſſe eſt.

Quod anima eſt quodammodo res omnes.

SI autem non ſolum intellectus & eius actio, per ſuſceptionem ſpecierum citra materiam facta ſuit, ad ipſas ſpecies ſimilitudine gignit̃, ſed ſenſus quoque pari ductu ad ſpecies ſenſiles refertur, profecto res omnes quodammodo erit anima. Quandoquidẽ exacta & ſumma diuiſione, res omnes quæcunq; ſunt, aut ſenſiles, aut intelligibiles eſſe conſtat. Habetur autem cuiuſq; rei per ſpeciem id quod eſt eſſe. Intellectus autem & ſenſus, ſpecies omnes recipere nati ſunt, ille intelligibiles, hic ſenſiles. Verum ſi vna cum materia ſpecies ab anima reciperentur, longe diuerſa ratione anima res omnes fieret. Poſtquam autem non ſimul cum materia, ſed ea abdicata recipiuntur, res autem ipſe ſimul cum materia eſſentiam poſsident, qui nam fieri poterit, vt anima cum rebus ipſis idem ſit? At vero non ſimpliciter idem eſt, ſed ſolum quatenus excipit rerum ſpecies, quæ res ipſe quodãmodo ſunt, cum per eaſdem ſpecies anima id ſortiatur, vt ſit. Neque vero coaceruatas ſimul res, aĩam ob id eſſe cõceſſeris, ſed quia ſingulatim cuiq; rei anima ſeſe ſimilem præſtare poteſt, ea ratione res omnes quadãtenus & eſt & fit. Atqui non de quauis anima hæc (quæ diximus) diſſeruntur, ſed de abſoluta duntaxat atque perfecta, quæ præter ſenſum intellectum etiam poſsidet. Quamobrem, ea de cauſa maiores noſtri animam res omnes eſſe dixerunt, quod ex ijs principijs ex quibus eſſent omnia, animam conſtitui exiſtimabant. At vero ex ijs, quæ nunc de animę natura tradũtur, non quidem ea de cauſa anima idem ſimul cum rebus omnibus eſſe mõſtrata eſt, quia ex rerum omnium principijs genita cenſeatur. Simul enim iſta conceſſerimus, non ſolum animam, ſed quicquid aliud ex omnibus principijs conſtitutum attuleris, cum rebus omnibus idem eſſe fateri cogemur. Inſuper animam quoque magnitudinem quampiam, & corpus eſſe neceſſarium erit aſſerere. Et præterea ſi id accidat, nulli rei hoc modo anima idem eſſe poterit: ſiquidem in quadam principiorum miſtione & compoſitione, cuiuſq; rei natura conſiſtit. Inde eueniet, vt quęcunq; ex ijſdem principijs conſtituuntur, eadem inter ſe eſſe fateri cogamur. Non poteſt autem eſſe tẽperamentum & miſtio in anima cuiuſpiã rei, quæ aliud ab anima ſit, iam enim eſſet illa res, non autem anima. Cæterum eo pacto anima vna cum rebus idem eſſe cenſenda eſt, vt intercedente ſenſu atque intellectu, ſpecierum ſuſcipienda facultate ſit prædita. In hoc enim, eiuſmodi animæ id quod eſt, eſſe conſiſtit. Atq; hæc ſunt, quæ cum in commune de anima, tum vero membratim de nobiliſsima quaq; illius poteſtate tradenda curauimus. In quibus & quæ nam perfecta atq; abſoluta ſit anima. & quo pacto ſeſe ad imperfectiores habeat, conciſe & breuiter explicatum eſt.

De ordine animalium poteſtatum.

IAm vero ex ijs quæ tradidimus, ordo qui inter animæ poteſtates habetur, liquido manifeſtus atque perſpicuus eſt. Altricem enim animam in animatis rebus omnibus neceſſariam eſſe fatemur: quippe quod cum aduentu & præſentia animæ, viuat animal. Citra hanc poteſtatem, rem vllam viuere prorſus impoſsibile eſt. Nam & viuere ita definitum eſt, vt nihil ſit aliud, quam alimentũ & auctionem ab altrice anima conſequi, velut hac poteſtate diuerſa, & ab alijs differẽtia corpora viuere dicantur. Huius ergo poteſtatis perfectio, gignendi facultas eſt. Semen enim res quæpiam eſt, ab alimento decidua. Neq; vero quid viuens fuerit, ob id continuo ſeoſum habeat neceſſe eſt: quãdoquidem ea, quæ ſpecies citra materiam excipere nata non ſunt, nullo pacto ſenſibilia eſſe poſſunt. In ſtirpibus ſane nihil tale reperias. Animalia igitur, ſenſum habeant opus eſt, nempe quæcunq; viuentia ſunt. Neq; ob id viuunt, qđ cuipiam rei adnaſcantur vnde alimentum exprimant, neque ſimplicium rerum educatione nutriuntur, qualem in ſtirpibus animaduertere eſt: proculdubio vt guſtandi ſenſu prædita ſint neceſſarium eſt, vt eius ſenſus iudicio, poſsint eſculenta & non eſculenta dignoſcere. Nãque ea de cauſa, quod res illæ quibus alimur, extrinſecus abiunctæ ſunt (neq; quicquid temere obtuleris, alimentum præſtare natum eſt, alimento autem ad nutricationem opus eſt) earum rerum quæ alant, quæúe non alant ſenſum adipiſcantur oportet, quo illa excipiant, & complectantur, illa reſpuant atque declinent. Deinceps quæcunq; guſtum habent, tactus quoq; facultate prædita cernuntur: guſtus enim tactus quidam eſt. Atqui ijs animalib᷒, quibus incedere & ingredi natura datum eſt, tactus ad ſalutem atq; incolumitatem confert. Vbi enim commigrauerint, & corpora offenderint, quorum alia deſtruere & interficere, alia ſeruare & tueri nos ſolent, niſi id iudicio apprehenderent, vt ad ſalubria accedere, & noxia declinare poſſent, facili ac prona occaſione animalia interitum prolabi conſpicerentur, & motio animalium quæ ſecus locum ſit, ad malum duceret. At vero, nullum ex ijs incommodis, ſecundam naturam eſt. Poſt hæc ſi animalia omnia ſenſu tactus prædita eſſe neceſſe eſt, neq; in vniuerſum res vlla tactilis intermedio ſimplici, corpore ſentiri poteſt. Cumq; ſimplicia corpora nullius ſibi proprij ſenſilis tactu apprehendendi facultatem habeãt, ſed tria

quidẽ ſint, quibus intermedijs ſentitur velut retro monſtratum eſt. Terra aũt per ſe penitus inſenſilis eſt, profecto corpus animalis ſimplex eſſe impoſsibile eſt. Tactus.n.in rerum (quas ſentimus) mediocritate conſtat, & quia tactiles omnes cõtrarietates percipit, in tactibiũ mediocritate & temperamento, eſſentiam habet. Id autem eſt caro, & in ijs quæ carnem non habent, aliquid quod proportione, & ſimilitudine carnem refert. Igitur ij ſenſus neceſſarij ſunt, & ad eſſentiam conferunt, quibus abdicata animantia, iam vltra ſuperuiuere non poſſe certiſsimum eſt. Tres vero reliqui ſenſus, non ad id vt ſimpliciter ſint, ſed vti duntaxat bene ſint, animalibus conferre videntur. Quo fit, vt non paſsim omnia animantia, ſed ea ſolum quæ perfecta & abſoluta ſunt tribus ijs poſterioribus ſenſibus prędita cõperiantur. Eiuſmodi aũt ſunt animalia, quæ gradiuntur & inambulant: nempe quæ non ſolo ſenſu indigẽt ad ea quę manentibus & quieſcentibus nobis occurrunt & incidunt, verumetiam ad ea, quæ cum alicunde pernicioſa & interitum afferentia præſentimus, obſeruare & pręcauere valeamus. Idcirco per interualla quibuſdam rebus intermedijs, hotum ſenſus efficitur. Sẽſibilis autem vis phantaſtica ſiue imaginatrix (velut ante prædiximus) ſubſequens & fere pediſſequa eſt, & poſt imaginatricem virtutẽ vis impulſus & appetitionis obſequitur. Atq; hę omnes virtutes, vna quidem ſubiecto ſunt, poteſtatum vero diſcriminibus inter ſe diſsident, Super has aũt accedit ratinnalis pnteſtas, quæ & poſtrema & ſupra cæteras poteſtates conſtituta, perſectis duntaxat animalibus, neq; ijs conſeſtim (vbi ſunt genita) ſed vbi accedente tempore adoleſcunt, ineſſe conſpicitur.

Quo in loco quaúe in parte corporis, animæ principatus conſtituendus ſit.

POſt hæc illud mihi apprime dignum inſpectu videtur, quo in loco, quaúe etiam in parte corporis principatum animæ conſtitui oportere videatur, & vtrum in vno ſubiecto ſm numerum ſit omnis anima per ſolas aũt poteſtates & definitionem differentias ſortiatur, an potius inter ſeſe loco diſiunctæ, virtutes animæ cenſeantur. Iam vero in rebus omnibus, in quibus alind perfectius, aliud minus perſectum eſt, auctario ſiue adiectione perſectioris, id quod imperſectũ eſt, perſectum redditur. Adiectio aũt rei præexiſtenti, adiecta re quapiam fit: eſt igitur in anima differentia, iam dictæ perſimilis. Neceſſe eſt.n.vt in anima quoq;, vbi imperfecta ſit, ibidem perfectam haberi, ſi per auctarium & adiectionem, id quod imperfectum eſt reddi perſectius debet. Ex poteſtatibus aũt aĩæ vis nutrix omnium imperfectiſsima exiſtimatur. Et in ijs rebus imperfectiores virtutes inuenies, in quibus vis ſola nutrix extiterit. Verun tamen penes cor vim altricem reſidere aſſeueramus: ſiquidem cor cauſa eſt, vt vitæ functio ab humiditate & caliditate præſtetur. Hæc aũt præcipue penes cor eſſe comperta ſunt, quemadmodum retro iã dictum eſt. Adde quod hac in parte in ſtirpibus & reliquis animatis corporibus, eandẽ rationem haberi par eſt. Sed in ſtirpibus altrix anima ibi eſt, vnde principiũ auctionis ingreditur, ideoq́; in ijs radicũ & caudicis meditullio, eiuſmodi vis inſita habetur. Quare in animalibus ratione non diſpari, ea in parte anima vegetalis erit, vnde motionis principia conſequuntur. A corde vero auctionis & nutrimenti diſpenſatio, in vniuerſum corpus ingreditur. In corde igitur vis nutrix eſt, aut in ea parte, quã proportione ac ſimilitudine proxime accedit ad cor. Diſpenſationem aũt alimenti à corde proficiſci maniſeſto venarum argumento conuincitur: hæ nãq; alimenti, hoc eſt ſanguinis miniſtrę ac gerulę ſunt. Poſtremum aũt alimentum, eſt ſanguis. Venæ.n.cum cęteris partibus corporis inhæreſcant, ex corde naſcuntur, vnde ſparſionis & propaginis originem capiunt. Et earum nonnullæ cordi ſamulantur, vt crudiorem atq; indigeſtum ſanguinem cor excipiens, in ſe concoquat: nonnullæ rurſum perfecta concoctione, ſanguinem in vniuerſum corpus effundunt. Qua de cauſa, circa cor latiores inueniuntur velut fere adhuc intregræ atq; indiſciſſę ſint. Vbi vero vlterius protenſæ receſſerunt, ſparguntur & diducuntur in plures & anguſtiores diuiſionis multiplicatę redduntur. Illud quoq; indicium non inefficax eſt, cor primũ eſſe, quod maxime alitur quodq; in ſe præcipue altricem vim habet. quia primum ex omnibus corporis partibus articulatim deformatũ apparet. Quod vero vitalis & nutrix anima cordi inhæreat, mors ipſa euidentiore argumento declarat, quod pars hæc omnium poſtrema demoritur, velut ab remotioribus partibus, & quæ facilius è vita transferri poſsint. in principium recurrente & reſoluta natura, In corde aũt principium vitalitatis degeř, illud vel maxime facit fidem, quod in omnium quæ obtineri potuit, munitiſsima ac tutiſsima totius corporis parte ſedem cordis natura conſtituit, quæ paſsim in ipſa rerum ab ſe genitarum incolumitate ſeruanda mire ſagax atque ſolicita eſt. Tutiſsimum vero eſt id quod medium eſt: id autem eſt pectus, & locus is qui cordi circumiacet. Accedit eodem, quod locus idem in medio enrum nrganotum conſtitutus eſt, quibus alimenta deſumimus, quibusq; deciduas ſequęſtratasq́; ab alimento portinnculas reponimus, vtrisq; partibus negotij difficultatem habentibus, & ea ratione ſitum in medio eſſe. Quod cum in medio ſir, ad vtrãq; partem ſeſe ſimiliter exhibet, & alimentum proprius longiusúe diffundit, ideoq́; in circuitu cordis eſt. Enimuero thorax fere corpus animantis eſt: reliquæ vero partes velut thoracis organa, & in eo ſitæ atq; ingenitæ poteſtatis, inſtrumenta congenita ſunt. Quas ob res non temere hac in parte principiũ ſtatuitur, quod corporis inſtrumentis vtatur, Idem ſuadet ratio, vt communis omnibus animalibus poteſtas thoraci (qnod commune omnibus animalibus eſt) poſitu hærere dicatur. Communis autem omnibus animalibus vis altrix eſt ijſdemq́; cõmune corpus thorax: reliquæ.n.partes, thoraci adgenitæ ſunt. Quare animalibus omnibus vitalitatis origo, præcipue in thorace ſita exiſtimanda eſt: Non enim reliquæ partes, communes oĩbus animantibus ſunt. Et caput ipſum nõ omnibus commune eſt, nã animalia nonnulla comperias, quæ vel hac parte careant. Neq; item manus, vngues, pedes omnibus communes ſunt. Poſtremo cum alimẽtum maxime calido intercedente cõficiatur, æquũ eſt vt qua parte maxime vehemens calor obducitur, in ea proprium organũ vis altrix obtineat, atq; illi adhæreat velut, gubernator clauo, & faber fabrilibus inſtrumentis aſsider. Quod igitur nutrix, auctrix, & genitrix animæ vis (quam φυτικὴν id eſt vegetalem appellant) in pectore cordiſq́; circuitu ſtatuenda ſit ijs & ſimilibus argumentis perſpicuũ reddi poteſt. Par aũt & cõſequens eſt, vt vbi hæc ſit, ibidem vis quoq; ſenſibilis habeatur in ijs animalibus, quæ vtraq; poteſtate ſunt prædita. Si .n. hæ abiunctæ mutuo & ſeparatę virtutes ſorent, profecto ea animalia quæ vtrãq; virtutem poſsiderẽt, non

vnam

vnam animam, ſed plures habere videtur. Nempe in
ſtirpib⁹, ipſa per ſe altrix poteſtas inſita, ſtirpes anima-
tas efficit. Pari ratione in animali portio quæpiam
animata videbitur, quę eiuſmodi per ſe virtute ſit prę-
dita. Qđ ſi ita ſe habere conceſſerimus, ꝓculdubio pars
quæ vim ſenſibilem continet ipſa per ſe quoq; rurſum
animata cenſebitur, atq; hoc pacto eiuſmodi poteſta-
tes abiungi & ſeparari inter ſe poſſe videbuntur, vt in
eodem animante aliquid ſit, quod ſola altrice, poteſtatę
ſungatur, atq; ob id viuat. Aliud vero ſit, quod ſenſibi-
li, non aũt altrice virtute ſit præditum, At vero eſſe vim
ſenſualem ſine altrice, impoſsibile prorſus eſſe mõſtra-
uimus. Fieri. n. nullo pacto poteſt, vti ſentiat quippiã,
non aũt alatur, velut in quibus vtraq; vis habetur, vis
altrix abdieata ſenſibili functione conſiſtat. Qua in re
argumento q̃ euidentiſsimo inniti poſſumus, qđ tactu
ſublato, non vltra poteſt animal vitam viuere. Quod ſi
vis altrix à ſenſibili ſeiuncta degeret, çerte intereũte &
ſublata ſenſibili fieri poſſet, vt adhuc animantia ſuper-
uiuerent, incolumi adhuc altrice virtute, quæ vitæ di-
ſpẽſatrix eſt. Itaq; ſi vis ſenſibilis ab altrice diuelli & di-
ſcerpi nullo pacto poteſt, ſed penes idem hæc ipſa po-
teſtas eſt. Et tactus guſtusq́; principium in corde verſa-
ri, ex inſectionibus manifeſte deprehenditur. Erunt ſa
ne reliquæ tres ptãtes, itidẽ circa cor: quãq̃. n. ad id nõ
directi meatus pateant, ſunt tamen ſtratæ per cerebrũ
ad eor vitæ, per quas ad cor ipſum, velut ad originem
reditus fiat. Nam in trepidatione iracundia, cæteriſq́;
perturbationibus animi, hæc precipue portio ſentiendi
principium obtinet. Cor. n. velut animal in animali ob
ſeptum concluſumúe, prius mouetur atq; afficitur. Cę-
terum, illa quoq; non ineuidens ratio eſt. Nam ſi partes
hæ, quæ carẽt ſanguine, velut oſſa, pili, vngues, ſenſibi-
les nõ ſunt (ſanguis. n. ipſe is, eſt qui eiuſmodi virtutem
habet) reliquum eſt, vt id quod maxime ac pręcipue ſan
guinoſum eſt, itidem maxime ac præcipue ſenſuale ſit:
nibil aũt ſanguinoſius corde eſt. Sanguis. n. qui in ieci-
nore redundat indigeſtus atq; nõ, coctus eſt, neq; pro-
pria appellatione ſanguis nũcupari debet. Hæc igiť ar-
gumenta collegimus, quibus vegetalis & ſenſibilis vir-
tus in animalibus corde pręditis penes cor, in corde au
tem carentibus penes quippiam analogũ, ac ſimile cor-
di degere ae deſidere mõſtrantur. Porro vbi ſenſus mu-
nus ſuum obeunt quieſcuntq́;, vbi imaginatricem ani-
mam eſſe neceſſe eſt: q̃nquidem illius actio & opus,
ſecus derelicta à ſenſilibus veſtigia reſidet, q̃ in ea cor-
poris parte gignuntur, in qua ſenſus cõis eſt: hæc autem
cor itidem eſt. Deinceps vbi imaginatio ibi conſenſus
eſt, vbi conſenſus, ibi iracundia, & appetẽtia: quæ prin-
cipia delationis, id eſt motus localis habẽtur. Quo fit,
vt vis animæ qua propellimus, & qua appetim⁹, vtraq;
in corde ſtatui debere videatur neq; immerito. Enim-
uero par eſt, vt ab ea parte, in q̃ motiones extrinſecus
ꝓuenientes, velut in principiũ deſinunt, in eandẽ prin-
cipium motionis extra tendentis perueniat. Quemad-
modum in exercitu fere perſpicuo exẽplo cõperias, ab
illo. n. ad quem extrinſecus legationes adueniunt (hic
autem imperator eſt) motiones quoq; exterius profi-
ciſcẽtes principium ſumunt. Quapropter deſtinata mo
tionibus inſtrumẽta, principium à corde recipiũt: quin
& in partib⁹ omnibus proprie motionis initium, è cor-
dis regione prodire conſpicimus. Enimuero à qua par-
te deſtrum ſiniſtrumúe latus excitur, indidẽ dextro ſi-
niſtroq́; lateri motionis principia prodeunt: quę res in
animalium motione perſpicua eſt. Eademq; ratio qua-
drat in reliquis, quæ per motum in ſuperna atq; inſerna
diſpeſcuntur, is. n. omnibus partibus medius, ſituſq́; in
eordis circuitu locus, ſiue huic proportione ſimilis, &
principium & finis eſt. Ex quo facile monſtrari poteſt,
vim impulſionis & appetentiæ, ſm cor pariter verſari,
Non abre igitur cor ipſum, qđ & ſenſualem & motio-
nis principẽ vĩ habere exiſtimamus, partim ὁμοιομερίω
hoc eſt ſimilium partium, qualia ſenſoria ſunt partim
ἀνομοιομερίω, ideſt diſsimiliũ partium eſſe videť, qualia
ſunt mẽbra, quæ ad agilitatẽ nata cernuntur, puta ma-
nus, & pes. Si. n. ad corporis rationem attendas, ſimiliũ
partium eſt: diſsimilium ſi ad figuram reſpicis, Caro. n.
non ſm figuram caro eſt: cor autẽ ſm figuram cor eſt
velut manus, quæ ipſa quoq; ratione figuræ manus eſt.
Quàm facillime aũt erudiri quiſpiam & ſibi duce ratio-
ne ſuadere poſsit, vel ea de cauſa in corde principatum
animæ contineri, ꝙ interiorem viſcerum apparatum à
natura (quæ nihil molitur incaſſum) exacta diligentia
tuenda, cordi conſtitutum inſpicimus. Quod in mutiſsi
ma totius corporis regione poſitum, plurima & validiſ
ſima oſsium & carnis compagine circunſepitur, oper-
tumq́; firmiſsimo membranæ in volucro, veluti indu-
mento munitur, quod pericardium ſiue præcordium,
quia cor circumeat appellatur, atq; adeo durum & den
ſum obducitur, vt vix ferro impactile ſit. Corpus vero
cordis, inter carnem & neruum medium quippiã tenet,
ex is vtriſq; corporibus præ molli firmitate compoſita,
vt qua parte carnis naturam habet ad ſenſibiles ſuſce-
ptiones: qua vero nerui proprietatem obtinet, ad prin
cipia motionis idoneum ſit. Ad neceſſariam vero ca-
loris redundantiam, habet attrahentis & reddentis
ſpiritum officinæ ſuppętias, quibus intercedentibus ad
ęquabilem caliditatis menſuram admota reſrigeratio-
ne, deducitur. Pręter hæc ad recentes ac ſubitos imagi-
num & viſorum inſultus, adiacet pulmo ſpongioſus, fi-
ſtulis cauus & ceſsilis: & ne vlla in parte cor lędatur, ve-
lut tergidus auxiliaris occurrit. Merito ſane tot ſupetijs
& munimentis obtenditur, cũ peculiares vitalitatis cau
ſas & origines complectatur: & ſimul atq; cor pati con
tingat in animalibus, quibus cor ineſt, ineuitabilis inte-
ritus occaſio incurrat. Ea. n. ægritudo, quæ vulgo car-
diaca nuncupatur, ex qua pleriq; reſtituuntur incolu-
mes non proprie cordis, ſed ſtomachi ægritudo cẽſen-
da eſt. Verum ipſam quoq; rationalis animæ portionẽ,
quæ vna proprię principatum animæ poſsidere credi-
tur, in eorde ſtatuendam eſſe non dubitamus: idq́; ea
rõne manifeſtius eſt, qđ in virtute rationali, aliud acti-
uum, aliud ſpectatiuum eſt. Illud nonnullis animanti-
bus, quæ rationis expertia ſunt, quadantenus commu-
ne eſt. Hoc vni duntaxat homini, proprium & peculia-
re cenſetur. Harum altera vis q̃ actiuam diximus, quã-
que deliberatiuam & rationabilem appellamus, vim ap
petendi & ſecus locum mouẽdi conſequitur. Vbi enim
appetendi, ibi & volendi poteſtas eſt (appetentia. n. vo
luntas quædam eſt) vbi aũt volendi vis eſt, ibi & deli-
berandi & ratiocinandi vis erit. Nãq; voluntas eſt ap-
petitus quidam, deliberationi & rationi coniunctus. At-
qui vbi ſentiendi, ibidem & conſentiendi vis eſt. Vbi
aũt vis eſt qua aſſentimur, ibidem quoq;. i. quo ęſtima-
mus. quo opinamur, quo conſideramus, & ſcimus. Hæc
enim omnia, vna cum aſſenſu ſunt. At vero eatenus in-
tellectus ſpeculatiuus eſt, quatenus ſcimus. In vniuer-
ſum autem ſi ab ijs, quas ſupra enumerauimus virtuti-
bus, altrica

bus, altrice, ſenſuali, imaginatrice, ĩpulſoria, rõnalis ptãs p ſe poſſet ipſa ſubſiſtere illam quoq; in nobis, à cęteris ptãtibus ſubiecto diſiunctã eſſe cõtingeret, qđ nullo pacto eſt. Quippe qđ plures à nobis aĩas haberi neceſſariũ eſſet aſſerere, & ſinguli homines plura aĩalia eẽ viderẽtur: quæ res prorſus impoſsibilis eſt, qũ id qđ poſtremã & oĩum abſolutiſsimã aĩam habet, cęteris quoq; p̃ditum eſſe neceſſe eſt. Perſectio.n. aĩę, eſt ptãs eiuſmodi: perſectio aũt in illo & cũ illo eſt, cui' eſt, perſectio, profecto rõnalẽ quoq; ptãtem penes cor eſſe cõfiteri neceſſe eſt. Qđ ſi rõne dicimur, vt vis aĩæ (cui actio opuſq; tribuiť) neq; diuulſa neq; diſiuncta in alia aut alia parte ſtatuať, ſed in eadẽ parte tota ſit, certe neq; vis illa, quæ iudicio fungitur diſiungetur, ſed ipſam quoq; in eadem parte poni debere videbitur. Porro vniuerſę aĩę ptãtes in duas haſce potiſsimũ virtutes ſumma diuiſione ſcĩduntˊ, quarũ altera agendi, altera iudicãdi eſt. Qđ ſi vbi vis altrix eſt, ibi ſit & ſenſibilis, neceſſe eſt in eadẽ parte ſm numerũ oẽm aĩam eſſe. Nãq; vix altrix aĩę illa eſt, quã practicem appellãt, ad q̃ pręterea vis impulſionis & appetitus pertinet. At vero vis ſenſibilis aĩæ principium eſt, q̃ criticẽ, hoc eſt iudicialẽ dicimus. Ad q̃ rurſus vis imaginãdi, deliberandi & contẽplandi pertinet: atq; hæc vtraq; circa cor eſſe, monſtrata ſunt. Penes cor igiť reliquas aĩę ptãtes haberi, fatendũ eſt. Itaq; in aĩalibus (id qđ à principio quærebamus) aĩæ principatus in corde eſt. Cæterum in vtraq; actionis & iudicij ptãte, aliud eſt quod famulatur & ſeruit, aliud qđ principať & regit. Iudicia vero organicis famulatib' & miniſterijs indigẽt, hęc aũt ſenſoria ſunt. Actiones etiã ipſę, intercedentib' organis perficiunť. Manus.n. & pedes, actionũ organa q̃ euidentiſsima ſunt. Nempę vero rõnes illæ, quibus innituntˊ ij qui principatũ animæ in capite ac cerebro cõſtitui debere cõtendunt, oppido inanes & tenues ſunt. Quęcũq; vero ex ijs magis ad veri ſimilitudinem accedere credũtur, inde offuſionẽ erroris accipiunt: qđ' in animalium corporib', mẽbrorum ſympathiam, hoc eſt affectionis cõſenſum aĩaduertunt. Enimuero in corpore partes oẽs inuicẽ mutuo conſenſu aſſiciuntur, organis elegãter & rite diſpoſitis, atq; ob eiuſmodi ſympathiã, vbi quid in cerebro contractatũ eſt nõnullæ hominibus perturbationes accidunt, & ægrotante cerebro, deſipientes dementeſq; redduntur. Curationibus aũt in valetudinem reſtituto, reſipiſcunt & in mentem redeũt: quẽadmodũ ſolet accidere, vt admota alijs membris curatione, alia quędam nullatenus illis ſimilia mẽbra ſanenť. Verũ neq; ea argumenta, quæ ex ſectione & ablatione partium in quibuſdam animantibus faciunt ſentẽtiam propoſitam vllo pacto comprobant. Sunt.n. vtraq; opinione communia. Nãq; ſicut nõnulla animalia, execto atq; ablato corde viuentia, lõgiore temporis momento perſiſtũt, velut teſtudo atq; chamæleõ: pari occaſione in quibuſdam animantibus execto capite reliquum corpus diutius viuere, & vtranque partem proprijs actionibus fungi, quam ſæpiſsime cernimus. Quas ob res principatus animę (ſicut oſtẽdimus) ſedem in corde poſsidet. Vis vero illa, quæ famulatur & ſeruit, in reliqua corporis membra protenditur. Vis autem ſenſibilis, in omnem carnem extenditur. Id vero quod agilitati & motui miniſterium exibet, in neruos muſculoſq; diffunditur. Quibus intercedentibus partium membrorumque motio & progreſſus, paſsim in omni animalium natura gignitur.

ALEX. APHRODISIENSIS, DE ANIMA.

LIBER II.

Angelo Caninio Anglarienſi interprete.

Subſtantiam animæ cognitu difficilem eſſe, CAPVT PRIMM.

QVIDNAM anima ſit, quęúe eius ſubſtantia, quæ item accidentia, haud facile cognitu nec promptu eſt: verum abditiſsima eſt harum rerũ contẽplatio. Eſſe certe animam, notiſsimum ac maxime perſpicuum eſt. Sed pleræq; res ſunt, quas cum exiſtere apertiſsimum ſit, earum tamen ſubſtantia occultiſsima eſt, cuiuſmodi ſunt motus, & locus, & tempus multo magis. Vnumquodq;.n. horum exiſtere cognitum eſt, cæterum quæ ſit eorum ſubſtantia, definire atq; explicare difficillimũ eſt. In eiuſmodi itaq; claſſem anima quoque refertur. Ipſam.n. animam aliquid eſſe tam notum eſt, quam quod notiſsimum: quid vero ea ſit, cognitu haud facile eſt. Verum ſi altius exorſi de ea agere ceperim', hoc eſt à diuiſione entis in prima genera, & cui generi aĩa ſubijciatur oſtenderimus, fortaſsis hoc conſtituto vniuerſam eius ſubſtantiam deprehendemus.

Animam eſſe ſubſtantiam & formam. Cap. 2.

CVm igitur Ens in prima & ſuprema decem genera ſecetur, vnum ex illis ſubſtantiam eſſe aſſerimus, cuius alteram compoſitam: alterã, in qua compoſiti eſſentia ſita eſt, eſſe affirmamus: porro compoſitam ſubſtantiam eſſe dicimus eam, de qua hoc aliquid prędicare poſſumus, hoc eſt, ſubſtantiam ſenſilem & quæ actu exiſtit, omnibuſq; alijs entis generibus ſubſternitur, ceu hunc lapidem, hoc lignum, hoc aurum, hũc ignẽ, & ſingula eiuſmodi. Hęc.n. & cętera eiuſmodi omnia, ſubſtantię compoſitę ſunt. nãq; in ipſis ineſt tum quoddam ſubiectum, quam materiam vocamus quod recipiẽdi aliquam formam in ſe poteſtatem habet: tum etiam forma, quam vbi ſubiectum receperit, quod omnibus in quibus verſatur ſuapte natura indifferens eſt, iam fit differens, & hoc aliquid, hoc argentum, illud aurum, aliud ignis, aut aliud quid. Hæc.n. cum omnia materia & ſubiecto eadem ſint, per formam poſtea diſcriminantur, & differentiam habent. Quippe quemadmodum in artificialibus ſe res habet, ſic in naturalib' quoque ſubſtantijs habere exiſtimandum eſt. Nam velut in arte exempli cauſa ſtatuaria ęs ſubijcitur omnibus, quę ex eo ab artifice excuduntur: ſed formæ, quæ ex arte in ipſo effinguntur, tum differentiæ cauſæ ſunt, tum etiam vt hoc aliquid vnumquodq; eorum ſit, faciunt, vt videlicet hæc ſtatua diſco ludentem referat, illa diademate inſignita ſit. Atq; eſt quodlibet ipſorum & ex ære & ex eiuſmodi forma compoſitũ. Ita etiam ſe habere in compoſitis ſubſtantijs putandum eſt, nãq; in his alterũ ſubiectum, altera forma eſt, quatenus vnumquodq; ipſorum eſt hoc aliquid, hoc aqua, illud aer, hoc aliud aliquid.

Deſunt nonnulla etiam in codice græco.

adueniente anima in miſtione cum corpore animal gignitur. Cæterum ſi neutro horum modorum animal eſt ſubſtantia cõpoſita, vt tertio igitur modo ſit, reliquum eſt. Erat

eſt. Erat autem hic tertius,per quem ipſius compoſiti alterum erat ſubiectum, & materia:altera forma. Neq; vero numerorum more ſe res habet. Incorporeũ nãque eſt,quod ex illis coaleſcit:animal autem non eſt eiuſmodi. Animal igitur ex anima conſtat & corpore, & qm̃ alterum horum ſubiectum eſt, altera forma, ex ijs compoſitionem habet, Supereſt igitur, aut corpus formam animæ eſſe,aut animam corporis. Cæterum corpus animæ formam eſſe vt aliquis vere aſſerat fieri non poteſt. Corpus quippe ſubiectum eſt, Præterea quodlibet ens per formã eſt hoc aliquid, vt ſtatua,domus,nauis,ignis,aqua,terra. Et animal quoq;, ꝙ animal ſit, animæ acceptum refert. Quamobrẽ anima eſt forma. Præterea ſi forma ea eſt,qua abſente nec amplius in ſubiecto verſante,deſinit eſſe hoc aliquid, quod pri' erat: ſed animal quoq; deſinit eſſe animal,vbi à corpore anima ſeceſſerit(quemadmodum.n.ſecus per figuram ſecuris eſt,eaq́; eſt ipſius forma, quin ſi animata foret ſecuris figura eſſet eius anima,non ſerrum)ita quoq; anima in animali, quæ cum ſecuris figura proportionem habet (per ipſam nãq; animal eſt animal) erit ſubſtantia ſm formam. Inſuper,ſi ea,quibus corpora naturalia inter ſe differunt, formæ ſunt.(differunt autem, quod hæc animata,illa inanimata ſunt) certe ipſa quoq; erit forma. Itidem id,quo primo ſcimus ſcientia eſt, (per ſcientiam enim ſcimus)ſcientia autem non eſt ſubiectũ aliquod,ſed eſt id,quod vbi ipſum ſubiectum receperit, ſecundo ſcire dicitur, id autem eſt anima. Et quo primo ſani ſumus, ſanitas eſt, quæ non eſt ſubiectum, corpus uãq;,quod ſanitatem admittit, ſubiectum eſt, & ſecundo ſanũ. Sed anima eſt id,quo primo viuimus, nec eſt ſubiectum,ſed eſt id,quod vbi ſubiectum receperit, viuere ipſum quoq; ſecundo dicitur,quemadmodum ſanum eſſe corpus, quod ſanitatem adeptum fuerit, & ſcire anima,quæ ſcientiam ſit complexa. Anima igitur eſt ſubſtantia ſecundum formam.

Animam eſſe Entelechiam primam. Cap. 3.

VErum Ariſtoteles formam ſolet perfectionem appellare & ειτπλίχιαι. Quare nõ ab re anima quoq;,cum ſubſtantia ſm formam ſit, entelechia ab ipſo nuncupatur. Nam qm̃ entium quędam potentia, quædam entelechia eſſe dicuntur, quæ autem entelechia eſſe dicuntur, ſunt formæ. Forma, quam habere poterãt,vbi figuram accepiſſent, merito id, cuius præſentia, quod potentia erat in entelechiam tranſit, entelechia eſt. Verum animal, quod potentia eſt, ceu ſemen, per entelechiam fit animal, ſimulac anima adfuerit. Erit itaque hac etiam ratione demonſtratum, animam eſſe formam, & entelechiam. Porro entelechia altera prima, altera ſecunda eſt. Nam ſcientiæ, artes, & demum habitus ipſi, entelechiæ primæ ſunt. Sed actiones, quæ iuxta ipſa & ab ipſis proficiſcuntur, entelechiæ ſecundæ vocitantur. Muſicus quippe entelechia muſicus eſt, (muſica enim præditus eſt) at eſt ſecundum primam entelechiam ille entelechia appellatus muſicus. Iam vero qui muſicam eiuſque munia exercet, ſecundam etiam entelechiam iam aſſumpſit. Cum igitur bipertita ſit entelechia, anima eo modo entelechia eſt, quo modo ſunt habitus. Non minus enim anima prędítus ille eſt,qui animæ functiones non præſtat, vt qui dormit. Et ſi enim eo tempore ſenſibus non vtatur, nihilominus animam ſenſibilem retinet. Anima itaque eſt prima entelechia.

Animam eſſe entelechiam corporis naturalis ſimplicis & organici. Cap. 4.

QVoniã vero omnis forma omniſq́; entelechia ad aliquid refertur, conſequens eſt,vt ad quidnam referatur, explicetur. Ad corpus autem referri,corporiſq́; eſſe entelechiam, iam antea declaratum ac demonſtratum eſt. Cum enim animal ſit ſubſtantia compoſita ex ſubiecto & forma,ſubiectum quidem in ipſo erat corpus, entelechia autem anima. Cæterum qm̃ corporũ alia artificialia, alia naturalia ſunt, cuiuſnam corporis anima eſt entelechia? Neq; enim in omni corpore anima verſari poteſt. In artificiali certe nullo. Hac enim ratione anima eſſet forma artificialis, vt ſtatuæ forma,fierentq́; ex arte animalia, ceu ſigna, & ſimulacra. At hoc pacto ne ſubſtantia quidem erit. Forma enim artificialis nõ eſt ſubſtantia. Reliquum igitur eſt vt anima ſit naturalis corporis entelechia. Corpus vero naturale,id eſt,quod in ſe motus principium habet. Etenim animal naturaliter fit, cuius particula anima eſt. Porro qm̃ naturalia corpora non parum inter ſe differunt,(alia enim ſimplicia,alia cõpoſita ſunt) nullius corporis ſimplicis anima eſt entelechia. Neque enim forma ignis, neq; aeris, aut aquæ, aut terræ demum, anima eſt: qm̃ ne animalia quidem ſunt, quodnam animalis corpus eſt, cuius entelechia anima ſit? Quia igitur omne corpus animatum, & viuit & nutritur ac creſcit per ſe(eatenus enim viuens à nõ viuente differt)at alimentum & coctio, adiectio item atq; incremẽtum, organis quibuſdam opus habent. Corpora enim quædam faucibus, ventriculo atq; inteſtinis ad eas res indigent. Quædam radicibus, medulla & libro. Quæcunq; vero corpora perfectiora ſunt pluribus etiam iuxta proportionem, & organis, & animalibus poteſtatibus opus habent: quæ omnes per quædam peculiaria organa actiones ſuas peragunt, vt patet in ſenſibus. erit itaq; Anima, entelechia prima corporis naturalis organici (nullum quippe corpus aut viuere aut animam retinere poteſt, niſi ſit organicum, atq; ea habeat, quæ animalibus poteſtatibus miniſtratura ſint) Atque hæc quidem definitio & ratio latiſsime patet, nam plantarũ quoq; aĩam cõplectitur. Sed ſermo noſter ſuper aĩa, quæ in humanis corporibus gignitur, inſtitutus eſt.

Quomodo intelligendum illud, potentia vitam habentis. Cap. 5.

QVoties autem dicimus animã eſſe corporis naturalis potentia vitam habentis, non ſic vocem hanc, potentia, tunc de corpore prędicamus, vt ſolemus de ijs loqui, quæ nondum aliquid habent, apta cum ſint ad recipiendum. Neq; enim id corpus prius eſt ſine anima, poſtea ipſam accipit. Sed eſt, quod potentia vitam habet, hoc eſt, quod poteſt viuere.i.quod organa obtinet ad vitæ munia obeunda. Idemq́; eſt, potentia vitam habens, quod organicum.

Animam eſſe incorpoream. Cap. 6.

SI vero aĩa eſt corporis forma & entelechia, patet eã incorpoream eſſe. omnis.n.forma incorporea eſt. Fac.n. formam ipſam incorpoream eſſe, certe vel forma & qualitate carebit, (eiuſmodi aũt eſt materia) vel formam habebit, & forma cum ſit corporea, aliam formam habebit, atq; ita in infinitum res progredietur.

Quomodo ab aliis quibuſdam anima differat. Cap. 7.

ANima autem cũ entelechia ſit, per totum corpus tranſmiſſa ac fuſa eſt. Quęlibet.n.animati pars, animata eſt. Et eſt anima entelechia, non vt figura

gura eorum, quæ figurata ſunt, neq; vt ſitus & ordo cõpoſitorum, nec vt diſpoſitio & affectio, nec demum vt miſtio & temperamẽtum. Voluptas nãq; & dolor affectio eſt ac diſpoſitio. Nihil autem ex ijs anima eſt. omnino quidem in corpore hæc verſantur. Per ea enim cõſtãt organa, quibus anima vtitur. Ea autẽ eſt vis quædam & ſubſtantia, quæ in his fit.

Corporis temperaturam animæ differentia ſequitur. Cap. 8.

CORpus aũt eiusq́; temperatura, cauſę ſunt initio generationis animæ. Id vero apparet ex aĩalium differentia per particulas. Non. n. animæ effingunt formas & figuras, ſed earum qualem conſtitutionem diuerſæ diſsimilesq́; animæ poſtea ſecutæ ſunt. Commutantur aũt inuicem. Alterum enim ad alterum refertur, & entelechia, & id cuius eſt entelechia. Qualem autem corporis temperaturam, animę differentiam ſequi, indicio ſunt feræ, quæ ex quali corporis temperatura, magis diuerſam animam habent.

Animæ functiones ſimul quoq; corporis eſſe. Cap. 9.

QVas autem dicimus animę functiones eſſe, non ſunt animæ per ſe, ſed eius quod anima præditum eſt. Quemadmodum. n. ipſa anima non ambulat, nec in palæſtra luctatur, ſed homo, qui ipſam habet: ita dolet, cupit, gaudet & iraſcitur id quod animam obtinet, non anima. omnes. n. qui animæ motus vocantur vtriuſq; viuentis ſunt.

Seriem inter animæ poteſtates eſſe. Cap. 10.

HAbent porro animæ poteſtates ſeriem quãdam inter ſe. Quippe quædam prima, quædam ſecũda eſt, quędam has ſequitur. Cuius rei indicio id eſt, qm̃ id quod primam obtinet, ſecũdæ expers eẽ põt. Secundam autem ſine prima habere eſt impoſsibile. Et prima quidem eſt nutritiua, actiua, & genitiua, quã animam plantæ quoq; habent. Non enim vt quidam opinantur, eſt natura, ſed animæ poteſtas prima. Quippe naturam quoq; ſimplicia corpora habent, ſed nondum ea viuere dicimus. Natura enim eſt principium motus. Verum aliquid plus quam ſecũdum ipſam plantæ habent, Habent enim, vt & per ſe nutriantur, & creſcant, ſibiq́; ſimilia procreent, quæ ſecundum vitam definiuntur: Vita autem præſentia animæ. Secunda vero animæ poteſtas eſt ſenſitiua, qua animalia finiuntur, quam ſine prima habere impoſsibile eſt. Plantæ quidem, cum nutritiuam poteſtatem habeant, ſenſitiua tamen carent. Põſt has vero poteſtates eſt motus & impulſio animi cũ ſenſitiua poteſtate iuncta. Inutilis enim eſt animalibus ſenſus, niſi animi motus & impulſus ad aliquam rem adſit.

De vtilitate trium poteſtatum animæ. Cap. 11.

ATque hæ quidem valde neceſſarię & primę particulæ animæ tres omnibus cõmunes animalibus ſunt, naturalis, ſenſitiua, & impulſiua. Quæ ſingula vtilia ſunt ad aliquid eorum, è quibus animalis eſſentia pendet. Sunt enim animalis munera & functiones, primum vt ſit & viuat, ſecundo vt oblata iudicet, poſtea actio & functio. Naturalis igitur animæ poteſtas ad id animali conducit, vt ſit ac viuat. Senſitiua vero ad iudicium: motiua demum ad agendum confert, Actio vero eſt peculiariter animalis functio vna cum organicarum corporis particularum vſu, vt ambulare, loqui. Diuiditur autem nutritiua poteſtas in tria, vt nutriat, vt augeat, vtq́; demum procreet ac gignat. Senſitiua vero: vt ſentiat, vt imaginetur, vt recordetur, vt aſſentiatur. Poteſtas vero impulſiua eſt tanquam finis quidam imaginationis & aſſenſionis, illius enim gratia hæc ſunt. Omnino enim impulſionem & motum ad aliquam rem agendam præcedit aſſenſio, cui phantaſia præit. Sed impulſiua & actiua quædam tanquam principatum tenet, quędam paret. Imperat quidem id, quod proprie impulſiuum & appetitiuum vocatur, alterum paret, quod νευροσπαστικόν, id eſt neruos attrahẽs nuncupatur, in quo poteſtas vocalis verſatur. Impulſiui autem eſt, cupere, iraſci, & velle. Hæ enim ſunt appetitus ſpecies. Ex quibus volũtas rationis particeps eſſe videtur. Eſt enim voluntas appetitus cum conſilio. Eſt præterea alia quædam animæ poteſtas iudicatiua, hoc ex ratio, quæ in perfectioribus animalibus exiſtit, is autem eſt homo, cuius eſt deliberatio. Huius poteſtatis eſt, deprehendere, & opinari.

Animam dum mouet corpus non moueri. Cap. 12.

ANima porro mouet corpus, non quod ipſa moueatur, atq; ita corpus moueat (ipſa enim ſuapte natura ĩmobilis eſt,) ſed ita mouet, ceu cauſa vt animal moueatur, velut grauitas, quæ in terra ineſt, motus ad partem inferiorem cauſa exiſtit. Non enim omnia mouentia vno eodemq́; modo mouent, Aliter enim boues plauſtrum mouent. Aliter ſummum bonum & expetendum atq; affectandum cient ea, quę expetunt. Non enim illa mouentur. Quare animata ab eiuſmodi rebus mouentur. Anima vero mouet, ꝙ nos per ipſam intelligamus, deliberemus, atq; eligamus, Ipſum igitur bonum mouet, quoniam intelligitur: anima autem monet, quoniam intelligit. Quemadmodum enim per artes ac ſecundum artes mouentur artifices, & ſunt artes eiuſmodi motus in ipſis cauſæ, cum ipſæ tamen interim non moueantur. Ita quoq; animata per animam mouentur, ipſa exiſtente immobili. Eſt autem impulſiua & appetitiua animæ vis, per quam animalia mouentur. Ea enim in animalibus proprij & peculiaris motus eſt cauſa.

De intellectu materiali, quem poßibilem vocant. Cap. 13.

INtellectus ex Ariſtotelis ſententia tripartitus eſt, quippe alter eſt intellectus materialis, materialem aũt voco non ꝙ ſubiectum quoddam, ſit ceu materia (materiam nãq; appello ſubiectum aliquod, qđ poteſt, accedente aliqua forma, hoc aliquid fieri.) Sed qm̃ materiæ, quatenus materia eſt, proprium eſt, vt omnia ſuſcipere poſsit: qua in re, & poſſe, & ꝙ poteſtate ſit, quatenus eſt eiuſmodi, materiale eſt. Identidem intellectus qui nõdum intelligit, intelligere tñ poteſt, materialis vocatur, & talis animæ poteſtas, intellectus materialis vocatur, qui quidem actu nihil ex entibus exiſtit, ſed oĩa fieri poteſt. Qñquidem oĩum entium intellectus eſſe poteſt. id. n. quod omnia apprehendere debet, nullum ex ipſis propria natura actu eſſe oportet. Apparẽs. n. & oblata propria forma illius in externarum rerum apprehenſionibus, earum intellectionibus eſſet impedimẽto. Neq;. n. ſenſus ea percipiunt, in quibus ipſorũ eſſentia verſaẽ. Propterea igitur viſus, qui colores apprehendit, habet organum coloris expers, in quo verſatur, & per quod apprehendit. Sine colore nãq; eſt aqua proprio colore. Quinetiã olfactus ex aere, qui inodorus eſt, odorum cũ ſit apprehenſiuus. Atq; etiã tactus ea, quę ęque ac ipſe calida vel frigida, ſeu dura ſiue mollia ſunt, non ſentit: ſed ea ſentit ac percipit, quæ magis aut minus immutata ſunt. Quod ideo fit, qm̃ impoſsibile erat, vt tactus, cũ corporeus, ſit his careret contrarietatib'. oẽ. n.

corpus naturale & generabile, tactile eſt. Quemadmodū igitur in ſenſibus impoſſibile eſt eum ſenſuum, qui aliqnid habeat, eius, quod habet eſſe apprehenſiuum & iudicatiuum: ita etiam, qm̄ intellectus eſt apprehenſio quædam & indicatio intelligibilium, vt nihil ſit eorum, quæ ab ipſo iudicantur neceſſarium eſt. Quandoquidē omnia intelligi poſſunt. Nnllum igitur ens actu eſt, ſed poteſtate omnia. Id enim facit, vt intellectus ſit.

Quod ſenſus differant ab intellectu. Cap. 14.

SEnſus ſane, qui per corpora fiunt, nō ſunt id, quod apprehendunt, ſed aliud quid actu exiſtunt. Ipſa autem poteſtas alicuius corporis eſt. Quocirca patiente aliquid corpore, ſenſuum apprehēſio fit. Et propterea nō omnium rerū quilibet ſenſus apprehenſiuus eſt. Eſt enim quidam ipſe iam actus. Intellectus autem, qui nec per corpus res apprehendit, nec corporis poteſtate eſt, neq; patitur, neq; demum eſt aliquod ens actu, hoc aliquid fieri non poteſt. Sed eſt ſimpliciter poteſtas quædam eiuſmodi entelechiæ & animæ, formarum, & intellectionum ſuſceptiua. Is igitur intellectus materialis exiſtens in omnibus ijs eſt quæ perfectam animam obtinent, hoc eſt in hominibus.

De intellectu, qui eſt in habitu. Cap. 15.

ALter vero eſt intellectus, qui iam intelligit, quique habitum intelligendi habet, & formas intelligibilium ſua vi concipere poteſt, atq; apprehēdere. Similis eſt porro artificibus, qui habitum tenent. poſſuntq; per ſe res peragere. Primus.n.ille intellectus his ſimilis non erat, ſed illis potius, qui artem conſequi poſſunt, atq; artifices euadere. Isq; eſt intellectus materialis, vbi habitus & intellectio vna cum actione acceſſerit. Eiuſmodi intellectus eſt in perfectioribus, & iam intelligentibus. Hic igitur ſecundus intellectus eſt.

De intellectu actiuo. Cap. 15.

TErtius poſtremo intellectus eſt præter memoratos duos, ipſe actiuus, per quā materialis in habitum tranſit. Aſſimilis vero eſt hic actiuus, vt ait Ariſto. lumini. Quemadmodum nanq, lumen facit, vt colores, qni poteſtate viſiles ſunt, actu viſiles fiant: ita & hic tertius intellectus eum intellectum, qui poteſtate eſt & materialis, actu eſſe facit, vbi intellectiuum habitum induxit. Is autem eſt, qui ſnapte natura intelligibiles eſt, & actu talis. Ipſe.n.eſt cauſa intelligendi, quiq; in actū educit materialē intellectū. intellectus igitur ipſe quoq; eſt. Forma.n.materiæ exps, quæ ſola ſua natura eſt intelligibilis, intellectus eſt. Formę quippe materiales ab intellectu intelligibiles redduntur, cum ſint poteſtate intelligibiles. Separans.n.ipſas à materia intell's, cū qua coniunctā eſſentā ihabent, intelligibiles actu facit. Et tunc quælibet ipſarū, quoties intelligiẽ, tū actu intelligibilis, tum intellectus fit, cū prius ſua natura tales nō eſſent. Intellectus enim actiuus nihil aliud eſt, q̄ intellecta forma. Quocirca quælibet ipſarum, quæ ſimplices intelligibiles nō ſunt, fit, cum intelligitur intellectus. Velut.n.ſciētia in actu idem eſt, quod ſcibile in actu: & ceu ſenſus in actu idem, quod ſenſile in actn, item vt ſenſile actu idem eſt, quod ſenſus actn: ita etiam intellectus in actu idē eſt, quod intelligibile actn, & intelligibile actu idem. qnod intellectus in actu. Intellectus.n.formā rei intelligibilis apprehendens, eamq; à materia ſeiungens, tum ipſam formā actn intelligibilem facit, tum etiam ipſe actu fit. Si igitur intellectus eſt aliquod ens actu ſua natura & ex ſeipſo talem eſſentiam habens ꝙ materia careat, non intellectui, qui ipſum à materia ſeparet, acceptum referens, id actu ſemper intellectns exiſtit. Intellectus.n.eſt id, quod actu intelligibile eſt. Hoc autē intelligibile ſuapte natura & actu intellectus, qui facir, vt materialis intellectus per relationem ad eiuſmodi formā, ſeparet, imitetur, & intelligat, & ſingulas materiales formas, ſeq; ipſum intelligibilem reddat, eſt intellectus. qni extrinſecus aduenire dicitur, ipſe inq̄ actiuus, qui nō eſt particula neq; poteſtas aliqua noſtræ animæ, ſed à rebus externis in nobis gignitur. quoties ipſum intelligimus: Siquidem formæ apprehenſione intellectio fit.

Intellectum actiuum ex Ariſtotelis ſententia ſempiternum eſſe atque immortalem. Cap. 16.

HAec vero eſt forma materia vacans, nec vnq̄ cū materia manens, neque ab ea ſeparatur, quoties intelligitur. Merito igitur cū eiuſmodi ſit is intellectus, ſeparari à nobis poteſt. Quoniam non, cum intelligitur ipſe à nobis, intellectus fit, ſed ſuapte natura talis exiſtit, actu intellectus exiſtens, & intelligibilis. Talis vero forma ac ſnbſtantia materia vacans incorruptibilis eſt. Quocirca intellectus actiuus, qui actu à rebus externis eſt eiuſmodi forma, nō iniuria immortalis ac ſempiterna mens ab Ariſtote. appellatur. Intellectus quidē eſt quælibet alia forma, quæ intelligirur, quotieſcūq; intelligitur, verū nō eſt intellectus extrinſecus, ſed tū cū intelligitur, intellectus fit. Hic vero intellect9 exiſtēs etiā anteq̄ intelligatur, extrinſecus & eſt, & dicitur.

Quomodo ſe ipſe intellectus intelligat. Cap. 17.

INtelligere aūt ſe ipſe intellectus in habitu & agens poteſt, non quatenus intellectus eſt (ſimul.n.& ſm idē ipſi accidet, vt intelligat, & intelligatur) Sed eatenus, quatenus intellectus actu idē eſt, quod ea quę actu intelliguntur. Illa igitur dum intelligit, ſe ipſe intelligit. Siquidē ea, quæ ipſe intelligit, dum intelliguntur, intellectus fiunt. Si.n.ea quæ intelliguntur, ſunt intellectus in actu, ipſa aūt intelligit, ſemet igitur intelligit. Intelligens enim idem euadit, quod ea quę intelliguntur, nō intelligēs vero, dinerſus eſt ab ipſis. Hoc pacto autem etiam ſenſus ſeipſum percipere dici poſſet, cum ea ſentit, quæ actu idem fiunt quod ipſe eſt. Quemadmodum.n.diximns, ſenſns quoq; in actu, ſenſile ipſum eſt. Nam & ſenſus & intellectus ex formarū apprehenſione citra materiam proprietates ipſius percipiunt. Præterea dici poſſet, intellectū ſemet intelligere, nō quatenus intellectus, ſed quatenus intelligibilis ipſe qnoque eſt. Apprehendet.n.ceu rem intelligibilē, quemadmodū quęlibet alia intelligibilia, non vt intellectu. Contingit enim intellectui, vt ſit etiam intelligibilis. Quoniam.n.ipſe quoque eſt quoddam ens, nec ſenſu percipi poteſt, reliquum eſt, vt intelligibilis ipſe ſit. Si.n.tanq̄ intellectus & quatenus intellect9 eſt, intelligit quod ſub ſe eſt, nihil certe alind, quod intellectus non ſit, intelliget quare ſe ipſe ſolū intelliget. Intelligens autem intelligibilia, quæ non ſunt intellectus, antequā intelligat ſe ipſe ceu intelligibilem intelligit, tanquā videlicet vnum ex intelligibilibns. Fit igitur per accidens, ſe vt ipſe intelligat hic intellectus à materiali progrediens. Primus quinetiam ille intellectus, velut intellectus in actu, ſe ipſe intelligit ſimiliter ob eandē cauſam. Verum ille aliquid plus, quā hic, habet. Nihil.n.aliud intelligit, quā ſemetipſum. Quaten9.n. intelligibilis eſt, à ſe ipſe intelligitur, & quoniam actu & natura ſua intelligibilis eſt, ſemper intelligetur, ab intelligente.ſ.actu. Semper vero actu intelligens eſt intellectus. Ipſe igitur ſolus ſemper ſemet intelliget. Solum autē, quatenus eſt ſimplex, ſimplex enim intellectus ali-

quod

quod ſimplex intelligit. Sed nihil aliud eſt ſimplex intelligibile, præter ipſum. Impermiſtus enim & purus atq; immaterialis eſt, nihilq́; poteſtate habet. Semet itaque ſolũ intelliget. Quatenus quidem intellectus eſt, ſe ipſe tanq̃ intelligibilem intelliget. Quatenus aũt actu intellectus eſt & intelligibile, ſemet ſemper intelliget. Quatenus demum ſolus ipſe eſt ſimplex, ſe ipſe ſolũ intelliget. Ipſe.n.ſolus ſimplex exiſtens, ſimplicis alicuius intellectiuus eſt, & ſolus ipſe ex intelligibilibus ſimplex eſt.

Cur Ariſtoteles intellectum, qui extrinſecus aduenit, admiſerit. Cap. 18.

ACcepi autem de intellectu, qui extrinſecus aduenit, ex Ariſto. quæ memoriæ mandaui. Quæ enim mouerũt Ariſtotelem, vt intellectum extrinſecus aduenientem, induceret, hæc eſſe ferebantur. Primo analogia à ſenſibus, atque etiam ea, quæ omnibus in rebus apparet. Quemadmodum.n.in omnibus rebus, quę gignuntur, eſt aliquid patiens, eſt etiam agẽs, & tertiũ, quod ex vtriſq; proficiſcitur. Similiter quoque in ſenſilibus. Senſorium enim eſt patiens, agens vero ſenſile ipſum, quod vero fit eſt apprehenſio, quæ eſt per ſenſorium ſenſilis. Eodem ferme modo exiſtimauit in intellectu oportere eſſe quendam actiuum intellectum, qui intellectũ in poteſtate & materialem in actũ poſſet educere. Eſt autem is actus, vt ſibi omnia entia intelligibilia reddat. Velut enim ſenſilia ſunt, quæ, vt ſenſus ſm actum & in actu ſit, faciunt: ita etiam oportet eſſe aliqua, quæ intellectum in actu eſſe faciant, quæ ſint ipſa intelligibilia. Neq; enim fieri poteſt, vt aliquid ſit alicuius actiuum, niſi ſit ipſum actu. Actu autem nihil eorum intelligibile eſt, quę à nobis intelliguntur. Intellectus nanq; noſter intelligit ſenſilia, quæ poteſtate intelligibilia ſunt, atq; ea ab intellectu redduntur intelligibilia. Is enim eſt actus ipſius intellectus, vt ea, quæ actu ſenſilia ſunt, ſua vi ſegreget & auferat abſtrahatq́; ab iis, quibus cũ donec verſantur, ſenſilia ſunt, eaq́; per ſe definit. Quòd ſi hic intellectus, qui prius poteſtas erat, actus eſt: & oportet id, quod fit & educitur de poteſtate in actũ: ab aliquo educi, quod actu exiſtat: oportet igitur eſſe quoq; intellectum quendam actiuũ, qui actu exiſtat, faciatq; vt ille, qui tunc poteſtate erat, agere poſſit atq; intelligere. Eiuſmodi autem eſt is, qui extrinſecus ingreditur. Atq; hæc quidem ſunt, quæ illum mouerunt. Erit ſane aliquid etiam actu intelligibile ſuapte natura tale exiſtens, quemadmodum etiam ſenſile, quod non à ſenſu tale fit. Id autem eſt intellectus, Natura.ſ.quædam & ſubſtantia nulli alij nota, niſi intellectui. Non enim eſt ſenſilis. Neq; omnia, quæ à noſtro intellectu intelliguntur, intelligibilia fiunt, niſi ſuapte natura intelligibilia ſint. Sed eſt aliquid etiam per ſe intelligibile ſua natura tale exiſtens. Hoc ſane ipſum intellectus in poteſtate, vbi perfectus & auctus eſt, intelligit. Quemadmodũ.n.ambulandi poteſtas, q̃ homo, cũ natus eſt, habet, in actũ prodit per progreſſum tẽporis ipſo perfecto atq; adulto, non affectione aliqua intercedente: Eodem modo intellectus perfectus, tum quę natura intelligibilia ſunt intelligit, tũ etiam ea, quæ ſenſilia ſunt, intelligibilia ſibi reddit, tanquã exiſtẽs actiuus.

Intellectum non pati. Cap. 19.

NOn enim paſſiuus eſt intellectus natura ſua, vt ab alio fiat ac patiatur, quemadmodum ſenſus. Contrario nanq; modo ſe habet. Senſus enim per paſſionem fit, paſſiuus enim eſt, & apprehenſio ipſius per paſſionem fit. Intellectus vero actiuus eſt. Cũ enim plurimarum rerum intellectiuus ſit, ſimul etiam agens, vt eas intelligat fit. Niſi quis forte propterea paſſiuum dicere intellectum velit, quatenus formarũ apprehenſiuus eſt. Pati nanq; videtur id, quod recipit atque apprehendit. Atq; id quidem cum ſenſu cõmune habet. Verũ qm̃ quodlibet ipſorum formatur ac finitur, nõ ab eo, quod cõmune cum alio habeat, ſed à proprio: & hoc quoq;, quod cũ ſenſu habet cõe, à proprio formabitur. Quapropter ſi cõe id cum ſenſu habet, vt formarum ſuſceptiuus ſit, quanquã non ſimiliter, proprium autem eſt, vt actiuus ſit earum formarũ, quas excipit, certe ab agendo potius definiri debet. Quocirca intellectus ipſe, actiuus, non paſſiuus erit. Præterea prius in ipſo eſt vt agat, ac ſubſtantiale. Prius.n.per abſtractionem rem intelligibilem facit, hinc aliquid eorũ ſuſcipit, quod intelligit, & definitur hoc aliquid eſſe. Nã tametſi ſimul abſtrahat ac ſuſcipiat, tñ prius intelligitur abſtractio: Id.n.ipſi eſt, vt formæ ſuſceptiuus ſit. Quẽadmodum autem ignem maxime actiuum vocamus, qm̃ omnem materiam, quam occupet, conſumit, ſibiq́; pro alimento præbet, cum tamen patiatur, quatenus nutritur: eodẽ modo intellectus actiuus, qui in nobis exiſtit, exiſtimandus eſt. Ea enim, quæ actu intelligibilia non ſunt, ipſe intelligibilia facit. Quippe nihil aliud intelligibile eſt, q̃ intellectus, qui actu eſt & per ſe. Quinetiam ea quoq;, quæ ab intelligente intelligibilia fiunt, eiuſq; actus, intellectus ſunt, cum intelligũtur. Quamobrem nõ extante intellectu, nihil erit intelligibile. Neque naturalis intellectus, ipſe.n.ſolus talis eſſet, neq; id, quod ab eo gignitur. Cum.n.non exiſtat, qui facere poteſt? Erit vero intellectus naturalis quiq; extrinſecus aduenit, adiutor rerũ, quę in voluntate noſtra poſitę ſunt. Qm̃ neq; alia eſſent intelligibilia, cum ſint poteſtate, niſi eſſet aliquod, quod ſua natura foret intelligibile. Hoc igitur, quod & ſuapte natura intelligibile eſt, & in intelligente procreatur per intellectionem, eſt intellectus genitus in intelligente, & extrinſecus intelligitur, & ſempiternus immortaliſq́; eſt. Porro adijcit habitum intellectui materiali, vt intelligat ea, quæ poteſtate intelligibilia ſunt. Quemadmodũ.n.lumen, quod actiuum eſt viſionis in actu, tum ipſum videtur, tum ea, quæ cum eo, & per ipſum color: Ita quoque intellectus extrinſecus cauſa eſt, vt nos intelligamus, cum ipſe quoq; intelligatur, non faciens ipſum intellectum, ſed intellectum, qui exiſtit, ſua natura perficiens, ac educens in res proprias. Natura igitur intelligibile eſt intellectus, reliqua vero eius arte intelligilia redduntur, & eius actione. Quę quidem facit intellectus in poteſtate, non ꝙ patiatur aut ab altero fiat. (Eſſet.n.intellectus antequam ageret) ſed vbi auctus ac perfectus eſt. Simulac vero abſolutus eſt, intelligit ea, quę natura intelligibilia ſunt, & quę ad eius actionem & artem ſpectant. Proprium.n.intellectus eſt, vt ſit actiuus. Dum vero intelligit, agit, non patitur.

Ariſtotelem ex proprio ingenio hæc de intellectu pronunciaſſe. Cap. 20.

CVm vellet autem oſtendere intellectum ſempiternũ eſſe, eaſq́; dubitationes, quas in intellectũ, qui extrinſecus eſt, adducunt, declinare: cum neceſſarium videretur, vt locũ mutaret, nec tñ poſſet, qñquidẽ incorporeus eſt, aut in loco eſſe, aut migrare, aut alias in alio loco verſari, ex proprio ingenio, ſuaq́; cõmẽtatione hæc de intellectu pronunciauit, eſſe videlicet in omni corpore, qđ humanũ ac mortale vocaẽ. Et ſane

aiebat intellectum in materia verſari, ceu ſubſtantiam in ſubſtantia, & actu ſemper ſuas actiones peragere.

Quomodo nos intelligamus. *Cap.* 21.

QVoties itaq; ex corpore temperato ignis genitus fuerit, aut aliquid eiuſmodi ex miſtione procreatũ fuerit, vt & organum poſſit huic intellectui ſuppeditare, qui eſt in eiuſmodi miſtione (q̃m eſt in omni corpore, corpus aũt etiam hoc eſt) id organum intellectus poteſtas dicitur, apta. ſ. quædam poteſtas ad excipiendum intellectum, qui in actu eſt. Quoties igitur conſecutus fuerit hoc organũ, tunc & tanquã per organum, & tanquam circa materiam, & tanquam per materiam agit, & tunc nos dicimur intelligere.

Quid ſit & ex quo componatur intellectus noſter. *Cap.* 22.

NOn. n. intellectus compoſitus eſt, tum ex poteſtate, quę eſt organũ diuini intellectus, quem intellectũ in poteſtate Ariſtoteles noĩat, tum ex illius actu, quorũ altero abſente, impoſſibile eſt, vt intelligamus. Vna. n. cum prima ſeminis emisſione eſt intellectus in actu, qui per omnia penetrauit, & actu exiſtit. Velut in alio quodã corpore quorũlibet. Poſtquã vero etiam per noſtram poteſtatẽ agit, tunc & noſter intellectus is nuncupatur, & nos intelligimus. Quemadmodũ ſiquis cogitatione cõplecteretur artificem, qui nũc ſine ferramẽtis ageret ex arte, nunc cũ ferramentis, cũ etiam actus iuxta artẽ circa materiam in ipſo eſt. Eadẽ quoq; ratione diuina mens, ſemper quidem agit, quamobrem & eſt actu & per organum etiam, vbi ex collatione corporum ac temperatura factum fuerit, inſtrumentum eiuſmodi. Tunc. n. materialem quendam actum agit.

An immortalis ſit intellectus, ac ſeparari poſſit. *Cap.* 23.

ATque is noſter intellectus eſt, & ſecernitur ſane, quemadmodum etiam concernitur. Neq; enim alio migrat. ſed q̃m vbiq; eſt, manet in corpore, quod ex ſecretione diſſolutum eſt, corrupto atq; abolito organico. Velut artifex amisſis ferramẽtis, agit quidem etiam tunc, non tamen materialem atq; organicũ actum. Aiebat porro, ſi omnino cenſendũ eſt iuxta Ariſtote. ſententiam, intellectũ diuinum eſſe atq; incorruptibilem, hoc certe modo, nõ alio cenſendum eſſe. Verba præterea illa, quæ in tertio de anima habentur, his accõmodanda eſſe affirmabat. Quinetiam habitum & lumẽ ad eum referri, qui vbiq; eſt. Is autem intellectus, ſiue ſolus ipſe res gubernat, quæ in hoc orbe ſunt, ad relationem diuinorũ, & concernit ac diſcernit, vnde ipſe intellectum in poteſtate creat. Siue cum ordinato certoque cœleſtium motu (ab eo enim res huius orbis gignuntur, acceſsione præſertim & receſsione ſolis) ſiue ab eo procreãtur & ab intellectu noſtro. Vel ab his quidem & ab eorũ motu natura ipſa proficiſcitur, ipſa autem res ſingulares vna cũ intellectu gubernat, reclamare his tũc videbatur, vt intellectus, cum diuinus exiſtat, in uiliſsimis peſsimisq; verſetur, id quod Stoici opinati fuerũt, & vt ſit omnino in rebus, quæ in hoc orbe ſunt, intellectus, & præcipua ac primaria quædam prouidentia. Præterea vt intelligere in nobis non ſit, neq; id noſtri muneris ſit, ſed vt nobis, vbi primũ in lucem editi ſimus, naturaliter inſit conſtitutio, intellectus in poteſtate & organici, vna cum actu per intellectũ extrinſecum, qui non mutat locũ eum, qui, dum res intelligitur, in aliquo fit. Neque. n. ſenſilium formæ, poſtquam ipſas perceperimus, in ſenſorijs ceu locis ſuis fiunt. ſeparabilis vero dicitur intellectus extrinſecus, & ſeparatur à nobis, non tanq̃ aliquo migrans, locumq; cõmutans, ſed ſeparabilis quidem dicitur, tanq̃ per ſe exiſtens. & non cum materia, ſeparatur aũt à nobis, q̃m non intelligitur, non ꝙ alio demigret. Ita. n. in nobis quoq; gignebatur.

Incorpoream eſſe animam. *Cap.* 24.

INcorpoream quidem eſſe animam, ſatis declarare poteſt ea ratio, qua animam eſſe formã Ariſt. oſtendit. Nulla enim forma eſt corpus. Nihilominus ex hiſce rationibus incorporea demonſtrabitur. Si omnis corporis qualitates ſunt ſenſiles, animæ autem qualitates, non ſunt ſenſiles (virtutes quippe ac vitia non ſunt eiuſmodi) anima igitur corpus non eſt. Si anima eſt corpus, omne antẽ corpus propria natura, vno ſaltem ſenſu percipitur (loquor autem de corporibus in actu, & vt ipſi vocant, qualificatis) certe anima quoq; ſenſilis erit. Non. n. corpus qualitatis expers ipſam eſſe dicent, eſſet enim materia, ſed non eſt materia neq; igitur corpus. Non. n. ea ratione ſenſu percipi nequit, vt corpora, quæ propter exilitatem inſenſilia ſunt. Præterea omne corpus vel actu vel poteſtate ſenſile eſt, anima vero neque actu neq; poteſtate ſenſilis eſt. Quare non eſt corpus. Ad hæc ſi anima tanq̃ rem ſenſilem, ſeipſa ſentit, aliam etiam ſentiret, ſed aliam nõ ſentit, neq; ſe igitur tanquã ſenſilem ſentit. Adhuc, ſi anima eſt corpus, aut animatũ aut inanimatum corpus erit: atqui abſurdũ eſt, vt ſit inanimatum. Si vero animatũ, animal igitur erit, & rurſum illa anima, vel animatum vel inanimatũ, atq; id in infinitum progredietur. Verum ſi reclamantes diuiſioni corporeæ dicenti, alia eorum animata, alia inanimata eſſe, contendant non recte factam eſſe diuiſionem, nam quædam animata, nõnulla inanimata, quædam demum animas eſſe. Reſpondendũ eſt, illis, quæ per contradictionem diuiſa ſunt, nunquã contradiuidi id, cuius eſt negatio, velut ſi diuidentes, corporum alia eſſe dicamus colorata, alia decolorata (in eodẽ. n. genere, quod eſt habitus ſuſceptiuum, idem, quod negatio, priuatio valet) non tñ dicimus, alia colores ſunt. Differentia. n. corporum eſt, vt colorata vel decolorata ſint, ſed non colores. Itidem, corporum alia odorata, nõnulla inodora ſunt, nõ amplius dicimus, alia vero ſunt odores. Et quædam habent qualitatem, quædam ea carent, nõ amplius, quædam qualitates ſunt. Et corporum alia cõpoſita, alia incompoſita, non amplius autem, alia ſunt compoſitiones. Neq;. n. cõpoſitio eſt corpus ſimiliter animalium, alia mortalia, alia immortalia ac ſempiterna, non amplius, alia autem mortes. Mors enim non eſt animal. Itidem aĩalium alia rõnalia, alia irrationalia. nõ autem, alia vero rõnes. Eodẽ modo dicemus corporũ alia eſſe animata, alia inanimata, nõ amplius autem, & animas. Animæ. n. nõ ſunt corpora. Præterea ſi anima eſt corpus, aut alicuius ope ſuſtentatur, aut per ſe ipſa. Sed per ſeipſam quidem impoſſibile eſt, cum vna ſit, & qualibet in parte ſimilis. Impoſſibile. n. eſt idem ſm idem ſuſtentare & ſuſtentari. Reliquũ eſt igitur, vt pars ipſius altera ſuſtentet, altera ſuſtentetur. Quòd ſi hoc ita ſe habet, certe anima erit pars, quæ ſuſtentat, nõ quę ſuſtentatur. quæ pars, ſi ipſa quoq; eſt corpus, aut ab altero ſuſtentatur, aut à ſeipſa, idq́; in infinitum. Si enim ipſam totã dicant ſuſtentare & ſuſtentari, tanquã vnum aliquid & idem exiſtens, poterit ergo aliquid & tenere & teneri à ſeipſo, & agere idem & pati. Neq;. n. manus, quæ aliquid fricet aut premat, ſimulq́; ex altera parte patiatur, ex eadẽ poteſtate & agit & patitur. Et oĩno nihil, quod ab aliquo tenetur, ipſum etiã tenet. Neq;. n. caliditas, neq; dulcedo, nec figura, nec color, nec ſanitas,

neque

neq; harmonia. Sed neq; virtus vel ſcientia. Eiuſmodi autem eſt anima. Præterea ſi anima tenue atq; exile corpus exiſtent ſuſtentat quidem corpus ipſa, ex altera autem parte ſuſtentatur ab ipſo certe hoc corpus craſſiſſimum anima erit, ſiquidem id, quod ſuſtentat, anima eſt, Quare erit ipſum corpus anima animæ ſuſtentans ipſam. Nam nihil poſſe ſe ſuſtẽtare inde patet, quod ne ea quidem, quæ videntur hoc facere poſſe, ſint eiuſmodi. Neq; enim glutinum ſe ipſum ſuſtinet, & conglutinata. Altera enim glutini pars ſuſtinet, altera ſuſtinetur. Quodcũq; enim eſt in eo corporeum & craſſum ſuſtentatur, quod vero ſuſtinet, eſt qualitas & poteſtas, quę in corporea exiſtit. Corrupta.n. tali qualitate, materiale illud & corporeum, quod reſtat, neq; ſeipſum amplius neque ligna ipſa ſuſtinere poteſt. Præterea, ſi anima eſt corpus, vel ignis vel ſpiritus tenuis eſt per omne corpus animatum tranſiens. Quod ſi ita eſt, patet non otioſe neq; temere ſe habere id, ipſos affirmaturos eſſe. Nõ.n. omnis ignis, neq; omnis ſpiritus eandem poteſtatem habet. Erit igitur cum quadam peculiari forma ac rõne & poteſtate, atq;, vt ipſi loquuntur, intenſione. Verum ſi ita res habet, non propterea ſpiritus aut ignis erit ipſa anima. Sed potius erit forma, quæ in ipſis eſt, & poteſtas & intenſio, quatenus ab alijs eiuſdẽ generis differt. Item, quemadmodũ corpus informe eſt, ita rationi conſentaneum eſt, vt forma, immaterialis ſit atq; incorporea. Ex his enim vtrũq; conſtat. Præterea, ſi corpus eſt inanimatum, cur non etiam anima eſt incorporea? Prę terea, ſi anima eſt corpus, vel ſimplex, vel compoſitum erit. Sed ſi ſimplex vel terra, vel ignis, vel aer, vel demũ aqua erit. Quod ſi aliquod horum anima per ſe eſt, omne igitur tale erit anima, vt omnis ignis, omnis aer, & omne quod hunc circumplectitur, erit corpus animatũ. Quapropter ſi aer eſt anima arteria ergo, & pulmo, atq; vter inflatus, & demũ omne corpus, quod aerem in ſe contineat, erit animal. Si autem aqua eſt anima, cadus aquæ plenus animal erit. Verũ hæc abſurda ſunt. Præterea ſi aliquod corporum ſimplicium eſt ipſa anima, omnis compoſitio, in qua etiam hoc corpus inſit, animatũ erit atq; animal. Si autem cõpoſitio ex ſimplicibus eſt anima, noſtrum igitur corpus anima erit. Præterea omnis corporis proprius quidã motus eſt, ceu ſimplex quidem ſimplicis, miſtus vero compoſiti, aut iuxta prædominans, & excedens. Animæ autem nullus motus localis proprius eſt. Nec ex ſimplicibus igitur, nec ex cõpoſitis corporibus erit. Neq; enim motus per ſenſum, aut imaginationem aut affectionem exiſtẽtes per alterationem, ſunt locales animæ motus per ſe. Sed amborum, corporis videlicet, atq; animę. Prętерea ſi anima eſt corpus quõ corpus animæ particeps eſt, & quõ anima in ipſo eſt? Vel enim tãquam pars erit, atque ita nulla alia pars corporis animata erit. Aut potius nulla pars ipſius animata erit, ſed anima & corpus ſegregatim ac ſeorſum. Sed neq; anima in corpore erit, ceu in vaſe. Hac.n. rõne non totũ corpus animatum eſſet. Sed neq; etiam per propinquum ſitum. Neq;.n. hoc etiam pacto totũ corpus animatũ erit, vel potius omnino nõ animatum. Non.n. in aceruo frumentũ eſt in hordeo. Quod ſi totũ per totũ, qm̃ vniuerſum corpus animatũ eſt, quomodo corpus per corpus penetret, oſtendendum eſt. Nam quoniam ex eorum ſententia, animę qualitates ſunt corporeæ, & qualitates etiam corporis tales ſunt, multa corpora in eodem & differentia penetrabunt, & in eodem loco. Quod ratione ac demonſtratione indiget. Prętеrea, nõne, dum adueniunt & abeunt, augebunt, aut diminuent corpus? Ad hæc item, vbi qualitates abierint primæ ſeparatæ, cũ corporeæ ſint, in non Ens diſſoluentur ac corrumpentur. Nullibi.n. ſunt, atq; ita ex non ente erunt. Prętерea ſi ita anima eſt in corpore, vt tota per totum penetret, & temperata ſit cum corpore, non amplius erit animalis, aliud quidem anima, aliud vero corpus, ſed ex vtriſq; quoddam aliud ſimul corruptũ atq; coalteratum conſtabit, vt ipſum melicratum. Neq; amplius, hoc principatum tenebit, illud obediet ac ſeruiet. Neq; hoc honorificentius, illud minus, neq; corpus habebit aĩam, neq; anima erit in corpore. Neq;.n. initio pars animalis altera erit corpus, altera anima. Sed ſolũ animal erit ex ijs horum quoddam temperamentum, & vnũ quid, totumq́; ſibi ſimile, quale eſt ænomeli. Quod per abſurdum eſt. Animalis.n. altera pars anima, altera corpus eſt, vt hoc aliud, illud, aliud ſit. Quare etiam ſeparatur. Præterea ſi etiam ipſę virtutes & artes ſunt corpora, nõne, cum alicui adueniunt. coarctabunt corpus vel augebunt? Præterea ſi id, cuius gratia aliquid eſſe dicitur, eſt forma, igitur anima, cui animal, ꝙ ſit, acceptũ fert, eſt forma. Eſſe autem formã ipſam aĩam liquet inde, ꝙ nullo alio modo oſtendi poteſt animal ex anima & corpore conſtare. Præterea, ſi corpus, quatenus corpus, à corpore nihil differt, ſed differt, ꝙ aĩam habeat, nõ igitur anima eſt corpus. Quæ.n. genere eadem ſunt, cõem habent naturam, quæ vero naturã cõem habent, indifferentia ſunt iuxta illud cõmune: quæ igitur genere eadem ſunt, indifferentia ſunt iuxta genus. Genus autem ipſorum eſt corpus. Quare corpora, quatenus corpora, indifferentia ſunt. Corpus igitur, quatenus corpus, ab alio corpore non differt. Quare ea, quibus corpora inter ſe differunt, non ſunt corpora. Cæterum ipſa incorporea genere non ſunt eadem, quare neq; indifferentia ſunt, quatenus incorporea. Ipſum.n. incorporeum æquiuocũ eſt. Incorporeum.n. alia in ſubſtantia ſunt, alia in quantitate, alia in alijs prædicamentis. Si vero quis diceret, corpus à corpore quidem non differre iuxta cõe corpus, ſed quatenus vtrũq; eorum eſt quoddam corpus, differre: reſpondendũ eſt, vniuſcuiuſq; corpus eſſentiam cõſtare per proprias differentias & proprias formas, quæ differentes ſunt, eæ aũt ſunt incorporeæ. Quare ea quibus à ſe differunt quædam corpora, non ſunt corpora. Præterea ſi prima anima eſt ſpũs, vel in ſpiritu, vel demum in igne, qui in nobis exiſtit, certe poterit in ipſis etiam ſeparatis eſſe. Poſtquã.n. ſeparata ſunt ab animali, manent etiam & ignis & ſpũs. Quod ſi ita res habet, ſpũs igitur & ignis animalia erunt. Verũ ſi hoc impoſſibile eſt, impoſſibile quoq; eſt, in aliquo horum eſſe animam, ſed in miſto ex quatuor, quod ita miſtum ac cõpoſitum ſit, velut corpus aĩalium miſtũ eſt.

Quorundam argumentorum dilutio. *Cap.* 25.

QVæ vero adducunt, contendentes animam eſſe corpoream, futilia ſunt & leuia. Neq;.n. qm̃ ſimile de ipſa prædicatur, propterea eſt corporea, ſimile.n. non tantum eſt in incorporibus. Nã & in lineis & figuris planiſq́; eſt. Atq; etiam magis in coloribus & qualitatibus ſimilitudo eſt: quæ corpora non ſunt. In vniuerſum autem, corpus eſt ſubſtantia, ſubſtãtię autem proprium eſt, quod idem iuxta ipſam aliquid dicatur, non ꝙ ſimile. Qualitatis autem proprium eſt, ſimile, quæ eſt incorporea. Quare ſi aliud quid ſimile eſſe dicatur, quatenus qualitatis eſt particeps, ſimile dicetur. Animæ igitur anima eſt ſimilis, non quatenus

anima

anima eſt, ſed quatenus qualitatis cuiuſdam vel diſpoſitionis ſimilis particeps eſt. Falſa quin etiam eſt ratio illa, qua aſſerunt, incorporeum corporei affectionem non ſentire, quare non eſſe incorporeã ipſam animam, neq;.n. verum eſt, incorporeum corporis affectu non tangi. afficiuntur.n. cum corporibus affectis ea, quæ in ipſis incorporea ſunt, plurima quidẽ per accidens, iam vero quædam etiam ſimpliciter. Velut ſuperficies corporis, quod perturbatum ac confuſum ſit. Sed neq; anima affectum corporis ſentit, tanquam diuerſa exiſtens ac ſeparata, ceu amici affici & condolore dicuntur. Sed patiens quidem eſt vtrunq; corpus. ſ. cum anima, id eſt animal quod ex anima conſtat & corpore, qđ quidem animal corpore ſecatur, anima vero dolet, quod vero dolet, eſt animal, quod admodum id, quod ambulat, animal eſt, item quod aſpicit, quod cupit, quod amat, quod demum odit: affectiones autem corporis quidem ſunt peculiares, ceu ex calfieri ſecari, animæ vero, minime. Quare corpus quidem etiam ſine anima ſubſiſtit, anima vero ſine corpore haudquaquã. Eſt.n. ipſius corporis Entelechia & forma. Nec ſolida quidem eſt ea ratio, quæ aſſerit, nullum incorporeum ſeparari à corpore, ſed animam ſeparari à corpore: Quare nõ eſſe incorporeã. Separari.n. duplex eſt, aliud ſubſiſtentia, cum vtrunq; ſeparatum remanet, aliud vero alterius corruptione, velut album ſeparatur à corpore nigro facto. Secundo itaq; ſignificatu incorporeum à corpore ſeparatur: Sic quoq; anima à corpore. Sunt etiam quędã incorporea ratione ſeparabilia à corporibus, vt forma à materia, vt à loco corpus. Falſum quoq; eſt dicere ea ſeparari à ſe, quę ſe mutuo tangunt. Omnia.n. accidentia ſeparari quidem poſſunt, non tamẽ ſe tangunt. Neq; demum id admittẽdum eſt, quo reſpiramus, eo ſumus reſpiratiui, ſed anima ſumus animati. Neq; ſi ſine innato ſpiritu nõ poſſent eſſe animalia, propterea anima eſt ſpiritus. Nam etiam alia quædam ſunt ſine quibus impoſſibile eſt eſſe ipſa animalia, quę ne ipſi quidem animam eſſe dicũt. Neq; ſine ſanguine eſſe poſſunt ipſa ſanguine prædita, nec penitus ſine humiditate.

Plures eſſe animæ poteſtates non vnam tantum. Cap. 26.

NOn vnam eſſe animæ potentiam, vt eadẽ, quodã modo ſe habẽs, modo cogitet, modo iraſcatur, modo cupiat, ſingillatim oſtẽdendum eſt ex affectionum aduerſus rationem pugna, quę eſt in temperato homine, atq; in intemperato. Non ſemper.n. in ijs idem vincit & vincitur. Deinde, ſi alia quidem animæ pars melior, alia deterior eſt, conſentaneum rationi eſſe videtur, vt earum vtraq; diuerſa ac diſsimilis ſit. Poſtea demonſtrandum eſt, ſeparatas eſſe potentias, nec oẽs in oĩbus eſſe oſtẽdemus nãq; plantarũ potentiam animam eſſe. & animæ partem, ac potentiam, cuius particulę ſunt nutritiua, auctiua, & genitiua poteſtas, non autem plantarum poteſtatem eſſe naturam, vt quidam autumat, ꝙ non omnia quæ naturam habẽt, & ſm naturam ſunt, habeãt has poteſtates. Nam ſimplicia corpora naturaliter ſunt, & naturam habent, ſed non nutriuntur per ſe, neque augentur, neque gignunt. Præterea ſi nutrire, augere, & gignere naturę eſt, non animæ: ſentire aũt animæ eſt, non animæ eſt, vel dicendum eſt nos ne viuere quidem, cum non ſentimus, vel binas animas in nobis exiſtere. Quod perabſurdum eſt. Præterea, ſi viuere eſt præſentia animę, ſed ea, quę ſolam plantalem potentiam habent, viuunt, plantalis igitur potentia anima erit. Vita.n. eſt nutritio per ſe & incrementum. Pręterea, ſi natura vti, viuere eſt, ſimplicia igitur corpora; quæ ſm naturam mouentur, viuent. Præterea, ſi ea, quę anima vtuntur, viuunt. quæ vero natura vtuntur, non viuunt, natura igitur non eſt anima. Inſuper ſi ea, quæ vtuntur anima viuunt, quæ vero plantalem & nutritiuã potentiam habent, viuunt, nutritiua igitur & plantalis potentia anima eſt. Præterea ſi particulam genitiuam animam eſſe aiunt, ea vero eſt ſub plantali, omnis igitur plãtalis potentia animalis erit. confert aũt huius rei demonſtratio præſertim ad demonſtrandum, differentias animales non eſſe, circa quas animę actus verſetur. Sed has animæ potentias à ſe mutuo differre. Non.n. impoſſibile eſt eadem potẽtia, ſeu ſenſitiua intelligere, aut intellectiua ſentire. Si.n. plantalis potẽtia animalis eſt, impoſsibile autem eſt eadem potentia ſimul plura ac differentia agere, ſed ſemper in viuẽtibus agit nutritiuum, vel nullum alium actum agemus ſm animam, ſi vna eſt animalis potentia. Vel ſi alios quoq; actus agimus, ceu ſentimus in eodem & alimur, non vna erit potentia. Neq; vis imperans, hoc eſt rationalis, quodammodo ſe habens, circa ſingula agit. Neq; enim artes ex organorum diſsimilitudine differentiam habent, neq; circa quæ & quarum rerum artes ſint, ſed eſt differentia ipſarum prius ſm proprias poteſtates. Præterea plurib' ſenſibus ſimul ſentimus. Præterea, ſi operatio eſt actio vna cũ vſu organicarum corporis partiũ, vt loqui, vt ambulare, & manibus aliquid agere: contemplari igitur non erit agere, neq; intelligere erit agere. quare nec iudicatiuum erit actiuum. Præterea, ſi ſenſitiui finis eſt contemplatiuus, iudicatiuum.n. eſt, per corpus tñ: quare etiam cum affectione, motiui aũt & impulſiui finis eſt actiuus & actiones, different igitur hæc per finem, qđ non ſe inuicẽ conſequantur, nec ſimul vtraq; adueniãt, & quod ſenſitiuum pręeat, & quod nõ ſemper ſenſum ſequatur impulſio, & motus ad illam rem, quam ſenſit, quodq; non ſemper motus, cum fiat, poſt ſenſum accidat. Eſt autem appetitiui & motiui, tum cupere tum iraſci, & velle. Pręterea etiam rationale eſt iudicatiuum, & tãquam princeps quidam. Iudicatiuum enim præcedit rationale quod etiam intellectiuum appellare conſueuimus. Sequitur autem & ſubiectum eſt ſenſitiuum, cuius eſt imaginari, aſſentiri, & recordari. Quod vero ſenſus communis diuerſus ſit à ſingularibus, patet ex eo, quod viſio quidem eſt ſenſile, ſed non viſile. Similiter quoq; in alijs. Pręterea contemplatiuus intellectus non verſatur circa actiua, neq; circa appetenda, & fugienda. Præterea liberum quod dicitur arbitrium eſt in agẽdo & in deliberando, ſed non in videndo, nec in aſſentiẽdo, neq; in imaginando, neq; in ſentiendo. Sed neq; in plantali. Prætetea ſecundum appetitiuum ab anima mouemur, non ſecundum vllam aliam potentiam. quare hæc ab illis diuerſa eſt.

Animam in ſubiecto non eſſe. Cap. 27.

AIt etiam Ariſto. in prædicamentis, nullam ſubſtantiã in ſubiecto eſſe. Quare ſi anima eſt ſubſtantia, nõ erit in ſubiecto. Verũ qm̃ huic rationi obijci poteſt, eum de ſubſtantijs locutum fuiſſe, de hisq; mentionẽ in prædicamentis feciſſe. Hæ aũt ſunt, tum indiuiduum, tum ſpecies, & poſtremo genus. Non amplius autem de materia, deq; ſubſtãtia ſecundũ formam, verba feciſſe. Subſtantię nãq; ibi dixit nihil contrarium eſſe, cum tamen dicat formę naturali, quę ſubſtantia eſt, priuationem contrariam eſſe, ſed nulli illarum ſubſtantiarum quicquam cõtrarium eſſe. Age hoc

ipſum ſingillatim diſcutiamus, ſi poſsibile eſt, vt in ſubiecto anima ſit, aut omnino forma in materia. Nunquid igitur, locus tanquam formæ in materia, eius, qđ eſt in aliquo diuerſus eſt ab eo, quod eſt tanquam in ſubiecto? Fieri.n. nequit, vt forma ſit materia tanquam in ſubiecto, ſiquidē in ſubiecto eſt id, ꝙ cū ſit in aliquo, nō tanquam pars, impoſsibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt. oportet enim vt ſubiectum illi, quod in ſubiecto eſt, hoc aliquid ſit. Nihil aūt eſt, vt ſit actu hoc aliquid, & eius, in quo eſſe dicitur, præter formam. Propterea igitur neque materia ipſa per ſe ſubſiſtentiam habere poteſt, qm̄ nondum in ipſa eſt forma Vnumquodq; enim entium cum forma eſt hoc aliquid. Secūdum formam.n. omne eſt id, quod dicitur. Quare forma naturalis non erit in ſubiecto, materia videlicet. Forma quidem, quæ arte gignitur, in ſubiecto eſt, ꝙ ſit hoc aliquid & formā in ſubiecto habeat. Velut artifex artificialem formam inducit ac circumponit: verum forma naturalis nou ita dici poteſt in materia eſſe. Neq;.n. materia eſt hoc aliquid neq; actu ſubiectum per ſe. Si igitur forma naturalis non eſt in ſubiecto, anima autem eſt forma naturalis, neq; igitur anima in ſubiecto erit. Non enim ſimpliciter in omui corpore anima gignitur, nam in omni corpore gigneretur, quare etiam in ſimplicibus, igne, aere, aqua, terra. Id quod fieri non poteſt. Sed ipſi ſubiectum eſt, & materia ipſum corpus organicum, quod neq; antequam animam habeat, poſsibile eſt organicū eſſe, neq; amiſſa ſemel anima amplius organicum eſt. Nullum.n. inanimatū corpus eſt organicum. Inde igitur colligi non poteſt, in quo nam ſit anima. Cum hac enim eſt organicum, ceu plumbum cum grauitate. Sed neque ignis in carbone eſt tanquam in ſubiecto. Ille.n. qui primo & proprie ignis vocatur, non verſatur in carbone, neq; in lignis, aut alia eiuſmodi materia. Suapte natura enim ſubſiſtit, vt aer, terra, & aqua. Ignis vero miniſterialis, qui materia quæ apud nos eſt, indiget; neq; ipſe in ſubiectis materialibus eſt, vel in carbone.

Sed vnumquodq; horum eſt materia igni, cum enim iam ignis factus eſt, non amplius eſt carbo, ſed actu quidem eſt ignis, potentia vero carbo. Qm̄ ſi tunc fuiſſet carbo, certe ignis in eo ſubiecto eſſet. Non eſſe autē carbonem inde colligitur, ꝙ carbonis proprietates non retineat. Id vero, quod aliquid in ſubiecto habet, propriam ſubſtantiam conſeruans, hoc habet. Quemadmodum.n. aer ex aqua mutatus poteſtate eſt aqua, actu minime, propterea aer non eſt in aqua tāquam in ſubiecto: ita neq, carbo, qui factus ſit ignis, in ſubiecto ſemet ignem habebit, cum non amplius carbo maneat. Non enim in hoc in ſubiecto erit, qđ in igne eſſentiam habet neq; in illo, quod antea quidem erat: carbo, nūc vero igne in eo iam genito, non amplius eſt, ſed corruptum eſt. Animaduertendum tn̄ eſt, ꝙ Ariſtoteles Naturam, quæ forma eſt, in ſubiecto eſſe affirmat iu ſecundo Phyſicæ auſcultationis. Subiectum enim quoddam & iu ſubiecto eſt ſemper ipſa Natura. Ait porro in initio ſecundi de anima. Corpus.n. non eſt eorum, quę de ſubiecto. Vbi pro eo, quod eſt in ſubiecto, id quod de ſubiecto, vſurpat. Dicens aūt corpus non eſſe eiuſmodi, animam ex conſequenti eſſe affirmat talem. Aut, de ſubiecto, dicere poteſt non quod in ſubiecto eſt, ſed cui opus eſt, vt ſit, ſubiecto aliquo. Ita quoq; ſe habet forma in materia. Formam vero ita ſe habere, hinc aliquis oſtendere poſſet. Si forma eſt corpus, vel id corpus erit abſque forma vel formam habebit. Si igitur ſine forma, forma igitur erit materia. Si vero forma habebit formam, illa vel ipſa quoq; corpus erit, & eadem denuo ratio iu illa erit: aut ſi incorporea erit, forma etiam illa, quæ primo accepta eſt, incorporea erit. Prꝫterea ſi forma illa, quæ corporea erat, formam habebit, illa profecto forma, quatenus corporalis forma eſt anima, vel incorporea, vel corporea erit. Si incorporea, corpus vero eſſentiam animæ ſm̄ formam habebat, anima igitur incorporea erit. Quòd ſi hæc quoq; corporea eſt, in infinitum oratio progredietur.

Forma, & materia an ſit ſubſtantia. Cap. 28.

QVamobrem anima, cum entelechia, ſubſtantia ſit, vel omnium naturalium ſubſtātiarum, quę propriæ ſubſtantiæ ſunt: quatenus eſt vnumquodq; ipſorum hoc aliquid, vt terra, ignis. Et animal quidem eſt naturalis ſubſtātia. Et anima eſt eius forma & entelechia quatenus animal. Subſtantia igitur ipſa quoq; anima eſt. Ex ſubſtantijs enim ſubſtantiæ. Ex nō ſubſtantijs ſubſtantia nunquam gigni poteſt. Quare qm̄ ex materia & forma conſtant ſubſtātiæ naturales, materia igitur & forma ſubſtantiæ ſunt. Præterea ex forma & materia naturalibus naturalis ſubſtantia conſtat. Verum eæ, ex quibus ſubſtantia naturalis componitur, ſubſtantiæ ſunt: forma igitur & materia ſunt naturales ſubſtautiæ. Prꝫterea, ſi ſubſtantię proprium eſt, vt cūtrariorū per vices ſuſceptiua ſit, ſed anima eſt contrariorū ſuſceptiua per vices, vitij enim ac virtutis, ſubſtantia igitur erit. Quo igitur, ſi ex nō ſubſtantijs ipoſſibile eſt ſubſtantiam gigni, ex non corporibus corpora fiunt? Neq; materia.n. neq; forma, ex quibus corpus conſtat, corpora ſunt. Vel ſi gigneretur corpus, oporteret id ex nō corpore gigni. Omne enim quod gignitur ex oppoſito ſibi gignitur. Similiter, ſi ſubſtantiæ eſſet generatio ſimpliciter, certe ex nō ſubſtantia gigneretur. Verum qm̄ nihil horum ſimpliciter fit, neq; materia ipſa vnquā ꝑ ſe, neq; forma per ſe exiſtētes ac coeūtes corpus faciunt, ſed hęc quidem cogitatione ſeparantur. Semper vero materia in forma aliqua verſatur, neque vnquam procul à forma eſt. Generatio aūt ijs, quæ gignuntur, non eſt ſimpliciter ex materia & forma, ſed ex hoc corpore per formæ variationem gignitur. Quare ex quodā corpore certo, certum quoddam corpus gignit, non ſimpliciter corpus gignitur ex corpore. Gigneretur aūt ſimpliciter corpus, ſi vnquam actu ſeparata forma & materia coirent. atq; ita ex non corporibus gigneretur corpus. Quo igitur partes ſubſtantiæ ſubſtantiam eſſe dicimus, & propterea materiam & formam appellamus ſubſtantiam, partes autem corporis non amplius corpora? Siquidem etiam hæ ſunt partes corporis, forma.ſ. & materia. Aut forma & materia nō ſunt corporit partes. Corporis enim partes ſunt, quæ corporis cōpletiua ſunt. Hæc vero non complent corpus. Sed ſunt tanquā ſubſtantiæ partes. Propterea, cuius ſunt partes, eiuſdem naturæ cum eo ſunt, cuius vero non ſunt partes, non eadem ſuut cum illo tanquam ſubſtantiæ vero partes eſſe patet, ꝙ ſubſtātia vtraq;, & quatenus ſubijcitur, ſubſtātia vocetur, & quatenus hoc aliquid eſt forma. Subſtantia enim ſubijcitur. Sed nihil ſubijci poteſt, niſi ſit hoc aliquid. Subſtātia igiꝛ, vt ſit ſubiectum, à forma adiuuabitur. Quare ea, quibꝰ acceptū ſubſtantia refert, vt ſubiectum ſit, ſubſtantiæ ſunt.

Qualitates non eſſe corpora. Cap. 29.

SI qualitas eſt corpus naturale, omne aūt corpus naturale ſubſtantia eſt, qualitatas igitur eſt ſubſtantia. Vel

tia. Vel qualitas eſt diuerſa à natura, quæ illi ſubijcitur. Non.n.idem eſt aqua, & frigiditas, quæ circa eam eſt. Nam hoc pacto omne frigidum eſſet aqua. Verum ſubiecta natura ipſi qualitati, eſt ſubſtantia: qualitas igitur ſubſtantia non eſt. Diuerſę.n.naturæ eſt. In quod inductione corroborandum ac confirmandum eſt. Ab omni quippe ſubſtantia diuerſa eſt qualitas, quæ circa ipſam verſatur, ſed eſt primum, igitur ſecundum quoq;. Qualitas igitur à ſubſtantia diuerſa eſt: id quod diuerſum à ſubſtantia eſt, non eſt ſubſtantia, qualitas igitur non eſt ſubſtantia. Verum ſi omne corpus eſt ſubſtantia, qualitas aũt non eſt ſubſtantia qualitas ergo nõ eſt corpus. Præterea ſi albedo eſt corpus naturale, omne aũt corpus naturale, tactile eſt, albedo igitur tactilis eſt. Sed non eſt tactilis, non igitur corpus eſt. Si.n.albedo tactilis foret, certe tactus ab ea afficeretur, verũ non afficitur non igitur tactilis eſt. Pręterea ſi tactus à contrarijs contrarię afficitur ac patitur, duro, molli, callido, frigido, quare ab albedine & nigredine, quæ contraria eſt albedini, contrarie afficietur: à dulcedine itidẽ ac amaritudine. Sed non afficitur contrarie, nõ igitur tactilis eſt albedo. Præterea oẽ corpus naturale mouens, quatenus corpus, localiter mouet & corporaliter, hoc eſt, ita vt tangatur, vel.n.propellens, vel proijciens, vel trahens, vel premens, vel conuoluens, aut vehens, aut portans, vel ſi quis alius modus motus corporalis exiſtit. Nulla aũt qualitas localiter mouet per ſe. Qualitas igitur non eſt corpus. Si qualitas eſt corpus, omne aũt corpus qualitatem habet, aut ſaltem qualitatem excipere poteſt: qualitas igitur vel qualitatem habebit, vel qualitatem recipere poterit. Quod admodum abſurdum eſt. Qualitas itaq; non eſt corpus. Si.n.reciperet aliam qualitatem, progreſſus in infinitũ iret. Præterea ſi qualitas eſt corpus, omne aũt corpꝰ, quod actu exiſtit, qualitatem habet (materia enim eſt corpus potentia) qualitas igitur qualitatem habebit. Quod abſurdum eſt. Pręterea, qualitas illa, quã habet, vel corpus eſt, vel incorporea. Si vero eſt incorporea, qualitas igitur nõ eſt corpus. At quonã priuilegio prior quidem qualitas corporea eſt, hæc vero non item? Quod ſi ipſa quoq; eſt corpus, habebit ipſa quoq; qualitatem, idq; in infinitum.

Pręterea fiet, vt multa corpora in eodem ſint. Quod fieri non poſſe, alibi à nobis explicatum ac demonſtratum eſt. Præterea ſi qnalitates ſunt corpora, cur præſentia earum aut abſentia, non augẽtur aut decreſcunt corporea? Quod ſi dicant, propterea quod aliæ adueniant alijs abeuntibus, merito dubitandum eſt, qũo pares ſint aduenientes ipſis abeuntibus. Præterea vnde nam veniũt venientes, aut quo abeunt, quæ ſeparantur? Oportet enim locum ipſarum eſſe, ſi modo ſunt corpora. Præterea in ijs, quæ odorem habent, quomodo, cum continue odor abeat atq; effluat, id quod odoratũ eſt, à quo odor abit, non imminuitur? Non enim tunc alius vice abeuntis, odor ingreditur. Præterea nonnulla corpora ſuſcipiunt qualitates, nec tamen eas, quas habent, amittunt. Velut aer, qui odore caret, allata aliqua re odorifera, odoratus redditur. Ille quoque, qui virtutem aut vitium recipit, cum prius in vitio non eſſet, quomodo non augetur? Præterea, ſi qualitas eſt corpus, ea inquam quæ In malo eſt, certe qualitas odoris per totũ mali corpus tranſit, atq; æqualem ipſi locum occupat. Tamen tranſlato malo aer ambiens ſuaueolentia repletur, cum multo maior ac latior ſit. Quare per eum quoq; eadem qualitas tranſiuit, & æqualem ipſi locum occupauit. Et ſi rurſum alium in locum traducatur malum, denuo alium aerem replebit. Quomodo igitur æquale corpus manens & per malum penetrans, & illum locum occupat cum malo, & ſimul alium multo maiorẽ: atq; alias alium? Neq; enim eadem ſuaueolentia in primo aere, vna circunfertur cum malo, neq; ex malo ſemper alia atq, alia beneolentia gignitur. Qui enim fieri poteſt vt ex corpore exili, aliud longe maius exeat, cum ipſi nihil accedat atq; adijciatur? Præterea nullum corpus in non ens corrumpitur, ſed qualitates in non ens corrumpuntur, qualitates igitur non ſunt corpora. neq;.n.ipſa albedo manens facta eſt nigredo. Pręterea ſi qualitas eſt corpus, omne aũt corpus, vel materia eſt, vel ex materia & qualitate conſtat, erit qualitas aliquid horum. Vt ſit autem materia impoſsibile eſt. Reliquum eſt igitur, vt dicamus ex materia & qualitate conſtare ipſam qualitatem. Quod ſi hoc ita habet, primo qualitas nõ erit qualitas, Sed materia, & qualitas. Diuerſa enim inter ſe hęc ſunt. Præterea ipſa quoq; qualitas cum materia iuncta, rurſum erit qualitas & materia, ſi modo eſt corpꝰ: Atq; hoc pacto in infinitum. Atq; infinitæ materiæ erunt in vnaquaq; qualitate. Si.n.ipſa materia eſt qualitas, omne corpus actu exiſtens conſtabit, non ex materia & q̃litate, ſed ex qualitate & qualitate, hoc eſt ex materia & materia. Quãdoquidem idem eſt materia & qualitas. Nec quicquam differet materia à corpore in actu. Qđ ſi id ita eſt, materia vero qualitate caret, corpus igitur in actu qualitate itidem carebit. Et vel penitus nõ erit qualitas, vel nullum aliud corpus erit, præter qualitatem.

Præterea ſi qualitates corporeæ ſunt, & lumen quoq; qualitas eſt, atq; vt ipſis videtur corpus eſt, qũo à lucerna, corpore tam paruo, tantum corpus egreditur, vt aeri ambienti adæquetur, qui tantus eſt: & tranſlato iterum in alium aerem, aliud rurſus tantundem exit? Aut qui fieri poteſt, vt non creſcat aer, cum tantum corpus ipſi acceſſerit? Vel quonam pacto lumen tranſit per ipſum aerem, qni plenus eſt, cumq; ipſo temperatur? Vel, ſi hoc quoq; vna circunfertur, quomodo lumẽ id, quod foris ab ea gignitur, cum lucerna vnitum ac coniunctum eſſe poteſt? Præterea quo pacto aer ille, qui intra cubiculum eſt, vbi multas exceperit qualitates, non augetur? In æquali.n.eodem, & lumen, & calor, & odor, colorq; ac ſonus. Hæc igitur omnia, cum corpora ſint, & per totum cubiculi aerem verſentur, quomodo ipſum non augent: aut cur domum non rumpunt? Aer enim qui in vtre eſt, ſi paululum augeatur, vtrem diſtringit. Aliud enim eſſe qualitatem, aliud eſſe corpus qualitatẽ habens ac qualificatum, tum intellectu cum etiam ratione hinc perſpicuum eſt. Vel idem eſt corpꝰ, & quale corpus, vel diuerſum. Si diuerſum, certe adiectione quadam ac differentia quale corpus, à corpore diuerſum eſt. Perſpicuũ vero eſt, ipſum eſſe diuerſum. Nam & definitiones ipſorum & rationes differunt. Id ſane, quo quale corpus à corpore differt, Qualitas eſt. Quare corpus qualitatis præſentia & adiectione quale corpus factum eſt. Sed id quod alicuius rei factum eſt particeps, diuerſum eſt ab eo, quod erat antequam particeps eſſet, Diuerſum item eſt, quod participat, ab eo, quod participatur. Id igitur, quo quale corpus à corpore differt, eſt qualitas, quæ videlicet corpus non eſt. Corpus enim commune eſt corpori & quaſi corpori: Neq; vero quale corpus à corpore differt per quale corpus, ſed per qualitatem Definientes igitur quale corpus & corpus, differentiam ipſorum, non per quale cor-

pus,ſed per qualitatẽ facimus. Quòd ſi quis aſſerat idem eſſe corpus & quale corpus,primo rõnes ipſorum eædem erũt. Quare erit albi corporis,& corporis rurſum, & nigri corporis eadẽ ratio. Qđ ſi hoc ita eſt albi corporis & nigri eadẽ ratio erit. Vtraq;.n.earũ eſt eadẽ.quantum ad corpus attinet. Pręterea ſi eadem eſt corporis & qualis corporis eſſentia, idẽ erit corpus ſubiectũ albo, & corpus qđ iam ante albedinẽ receperit,& albũ. Atq; altero corrupto,corrumpetur vna corpus, quod albo ſubijcitur. Id qđ fieri non videmus. Manens.n.hoc,qđ tunc album fuit, idem numero, contraria ſuſcipit.

Aduerſus eos, qui nullum ex quatuor corporibus,quæ elemẽta vocamus,ſuapte natura ſubſiſtere aſſerunt. Cap. 30.

SI quatuor illa corpora ſemper inuicẽ miſta ſunt,& vnũquoq; ipſorum vocatur hoc aliquid à redũdante ac excedente in ipſo nec poteſt aliquid eorũ per ſe,ſeu ſeiũctim deprehendit:Propterea ꝙ, terrę quidẽ propria eſt repercuſsio,ignis aũt viſile: Aliorũ demum aliud quid,& idcirco vnumquodq;, ipſorum pluribus ſenſibus ſenſile eſt, quatenus aliorum quoq; particeps eſt. Nam etiam ignis tactilis eſt & reuerberatiuus, qm̃ terram ĩ ſe habet. Et terra viſilis eſt,qm̃ ignis in ipſa ineſt. Quidnam propriam corporis eſſe dicent, & quamnam rationem adducẽt cõis & naturalis corporis, quatenus corpus eſt? Si.n.non eſt omnis corporis repercuſſio, neq; eſt ratio eius,vt ſit trifariam diſtans vna cum repercuſsione(Hoc.n.terræ propriũ eſſe dicunt)quænam eſt cõis corporis ratio? oportet.n.aliquam eſſe, ſi modo generũ ratio vlla eſt,& diuerſa à ratione vniuſcuinſq; ſpeciei. Eatenus nãq; genus ab ijs,quæ æquiuoce dicunẽ differt. Præterea ſi idcirco aer tactilis eſt,qm̃ terrę particeps eſt,& propterea repercuſsionem nõ admodũ habet,qm̃ minus terræ habet. Cur nam,vbi vtrẽ flatu quiſpiam complerit tunc magis reuerberat? Cogentur.n.dicere,ſpiritum plus terrę tũc accepiſſe,ſiquidem à terra eſt reuerberatio. Quòd ſi qm̃ diffundi non poſſunt,quæ concluſa ſunt, idcirco repercuſsionem habet:non igitur,quod minus aut plus terræ habeat,in eo eſt repercuſsio,ſed propter propriam naturam. Idem enim manens,modo magis,modo minus repercutit. Quare propter aliud quid eſt reuerberatio. Præterea ſi hæc corpora in ſe mutuo mutantur, cõi ipſis ſubiecta materia & per formam inter ſe contrarietatem habẽt, ſemperq́; id,quod potentius ſit,in ſuam naturam conuertit ſuperatum,cur nam in alijs ſeparatis, quæ prope appoſita ac ſita ſunt,minora à pluribus corrumpũtur, ſi fuerint contraria,cumq; minora in vnoquoq; maiorum exiſtant, quæ idcirco hoc aliquid eſſe dicuntur, cur inquam ab excedente non corrumpitur eorum natura? His.n.qui ita aſſerunt cõtinget ſm ſimilares Anaxagorę partes generationem per congregationẽ & diſgregationẽ eſſe dicere,non aũt p transmutationẽ. Pręterea,ſi omnis res accepta illa quatuor in ſe habet, nec poſsibile eſt deprehendi aut reperiri aliquid ſegregatum,purũ ac ſimplex,in infinitum progreſsio ibit ſemper eius,quod ſumitur & auſertur, cum quatuor particeps ſit. Si.n.cum ſenſum fugiunt propter exilitatem, tunc ſimplicia ac vera ipſa deprehendi aſſerent,nõ erũt igitur omnia miſta. Præterea, ſi id, quod non amplius videtur,adhuc igni miſtum eſt,non propterea ꝙ viſile eſt ignis particeps eſt. Nam etiam cũ non amplius viſile eſt, nec videtur amplius, particeps ignis tunc eſt. Præterea quonam pacto ex compoſitione talium ipſum viſile erit? Non enim cõpoſitio ex impermiſtus miſtionẽ alicuius aliorum faciet. Quod ſi talium rerum compoſitio inutilis erit, quod vnumquodq; ipſorum igni impermiſtum ſit,poterit aliquod ſic compoſitum corpus, in infinitum adauctũ, inuiſile manere, ſimiliter quoq; intactile, ſi ex purioribus terræ partibus componatur. Præterea,vtrum dicunt,impoſsibile ne eſſe,vt materia caliditatẽ & ſiccitatẽ ſuſcipiat,& ignis gignatur ſine frigiditate, & ſiccitate, ex quibus terræ eſſentia conſtat: An vero poteſt ſine frigiditate caliditatẽ ſuſcipere? Si enim impoſsibile eſſe dicent,nõne abſurdum eſt eandẽ dicere ſm idem frigiditatis & ſiccitatis eſſe ſuſceptiuã, quæ contraria ſunt? Quorum alterum ſeiunctim ſuſcipere non poteſt. Secũdum idem.n.impoſsibile eſt qũo igitur ſubiectum, quod caliditatem ac ſiccitatẽ habet, tactile non erit? Hac.n.ratione calidum iuxta ipſos ſenſile nõ erit ex ſua natura. Quod ſi impoſsibile eſt, vt ipſum ſubſiſtens actu ſub ſenſum cadat,niſi aliquid frigiditatis in miſtum fuerit. In hoc.n. terræ eſſentia verſatur,& hoc ab igne differt. Quare ſenſile,à contrario ipſius erit itidemq́; in alijs. Atq; ita,cum nihil ſit impermiſtum contrario,& purum ſenſile eſſe poterit.

Aerem natura calidum eſſe. Cap. 31.

SI ignis, qui calidus & ſiccus naturaliter exiſtit,leuis eſt,certe id,quod poſt ipſum leue erit, cõicabit cũ ipſo in illo, quatenus leue eſt. Verum ignis leuis eſt & calidus. Siccum igitur,naturaliter in terra ineſt quæ grauis eſt. Aer igitur,qui ſecũdo leuis eſt, calidus exiſtit. Pręterea ſi reliqua elementa.quæ ſibi proxima ac finitima ſunt,in cõi aliquo finitima ac vicina ſunt: conſentaneum eſt rationi,vt aer cum igne aliquam cõem notã babeat. Cum aũt humidus ſit,quid nam aliud cum ipſo cõe habeat, quam vt calidus ſit? Terræ nãq; atq; aquæ cõe ipſum frigidum. Aquæ vero & aeri ipſum humidũ. Aeri demum atq; igni reliquum eſt calidum. Præterea ſi ſimplicia ſunt, calidum,frigidum,ſiccum & humidũ: atq; hæc ſunt, quæ elementa informant, certe ſpecie different, quæ tactili ſimplici differentia diſtant. Quare ſi aqua & aer ſpecie differũt, aliqua profecto ſimplici differentia diſcriminabũtur. Verum humidum in ipſis idem eſt. Reliquum eſt igitur,vt per frigidum & calidum ſit differentia in ipſis. Præterea,ſi ea,quæ ſm magis & minus differunt, ſpecie non differunt aer igitur, qui eſt frigidus & humidus,ab aqua nihil differt. Nam illa frigida & humida eſt. Nam & ſi hanc magis, illum minus quiſpiam eſſe dicat,non tñ ſpecie diſtabũt. Vtraque igitur vnum erunt. Neq; amplius quatuor erũt elemẽta. Præterea,ſi cũ quatuor ſint cõplicationes ſeu cõiugationes ex ſicco,humido,calido,& frigido tres quidem alia elementa informant ac ſpecificant, par eſt,vt reliqua coniugatio aerem ſpecificet. Calidum.n.& ſiccum ſpecificant ignem. Siccum vero & frigidum,terrã. Frigidum & humidum,aquam. Calidum igitur & humidum aerem informabunt. Præterea,id cuius generatio per calidum conficitur,calidum eſt natura ſua. Sed aeris generatio ex aqua per calidum fit(excalfacta nãque aqua in aerem tranſmutatur. Quin omne, quodcunq; ex terra in aerẽ tranſit,excalfacta terra,mutatur) Quare aer natura ſua calidus eſt. Præterea ſi elemẽtorum trãſmutatio facilius fit per notam illam, quam σύμϐολον vocant, & eſt tribus communis quædam nota, ſed nihil aliud eſſe poteſt,quam calidũ:calidus igitur aer eſt. Cõmune autem ſymbolum terrę, & aquę eſt frigidum ignis & terræ,ſiccum: Aquæ & aeris humidum: ignis demum & aeris, calidum.

Aduerſus

Aduerſus eos, qui per radios viſionẽ fieri affirmant. Cap. 32.

SI per radiorum fluxum viſio fit, certe ipſi radij cor
pora ſunt. Non.n.fieri poteſt, vt alio modo moueã
tur atq; progrediantur. Hoc igiť corpus radiorum
vtrum aer eſt, an lumen, an ignis: & vtrum continuum
eſt, an diſcretum? Quod ſi continuum eſt, vtrum effun
ditur ac exit tale, an potius exit diſcretum, vbi vero ela-
pſum fuerit, conglutinatur & continuum efficitur?
Hæc.n oĩa abſurda ſunt. Si aer eſt quid opus eſt, vt ef-
fluat, cum etiam foris ſit aer? Quod ſi lumen eſt & ceu
aer lucidus, tale.n.eſſe lumẽ ipſum arbitramur: vel hoc
quoq; pacto ſuperflua eſt effuſio, cum lumen extrinſe-
cus quoq; exiſtat. Nam ſine extrinſeco lumine impoſſi-
bile eſt, vt quiſquam videat. Præterea, cur noctu & in
tenebris non videmus? Ipſum.n.lumẽ, quod per ocu-
los effluit, ſatis eſſet ad illuminandum aerem extrinſe-
cum: quod quidem lumen etiã vſq; ad aſtra pertendere
pōt, adeo validum eſt ac præpotens. Verum ſi eſt diur
no lumine infirmius, par erat vt noctu tanto magis &
in tenebris videremus: Interdiu aũt, minime. Qñdoqui
dem lumen minus à clariore lumine retunditur. Sic
igitur nonnulla noctu ſplendent. Interdiu aũt eorum
ſplendor obſcuratur velut oſſa quædam, & piſcium ca-
pita, & inſecta quædam cum cauda ignita, quæ cicin-
delæ à noſtris vocitantur. Præterea ſi imbecillum eſt id
lumen, quod emittitur, cum multa ſimul in tenebris
conueniant aciungantur, cur nam id, quod ex cunctis
miſtum eſt, non ſufficit? Velut lumen à pluribus lucer
nis emiſſum plus illuminat, quam ſingula per ſe illumi
nare potuiſſent. Præterea, ſi lumen eſt viſile, cur alio-
rum viſus non videmus, neq; interdiu neq; in tenebris?
Verum ſi id, quod emittitur, nec aer eſt nec lumen, re-
liquum eſt, vt ignis ſit. Si igitur ignis eſt, erit certe ca-
lidum & vſtiuum, ſed tñ non eſt. Quare ne ignis quidẽ
eſt. Si enim non eſt vrens, iterum lumen eſſe aſſerent.
Quidnam eſt hoc lumen? Ignis certe defluxus non eſt,
vt ipſi opinantur: Nam alia quoq; nonnulla illuminat,
quæ ignis non ſunt. Præterea id, quod emittitur, nonne
in aqua extinguetur? Videmus tñ etiam in aqua. Vidẽt
quinetiam animalia, quæ in aquis degunt. Præterea, ſi
ignis eſt id, quod emittitur, certe naturale ipſi erit, vt ſur
ſum moueatur, Quare oportebat nos non ſimiliter vi-
dere, cum ſurſum & deorſum aſpicimus. Sed par erat
vt ſurſum quidem facilius, deorſum coacti & vix aſpi-
ceremus. Preterea, ſi viſio eſt per radios, certe viſus erit
tactus quidam, & per tactũ radiorum apprehenſio fiet.
Atqui, ſi viſus extenſi ſenſitiui ſunt, cur nam calidum
etiam & frigidum nō percipiunt? Potius.n.tactiles dif-
ferentias, q̃ colores percipient. Præterea, ſi viſus cor-
pus continue exit, primum oportebit, vt vniuerſa pu-
pilla meatus quidam exiſtat. Qđ nō ita ſe habere patet.
Præterea, ſi continue emittitur, quonam modo nō di-
ſpergitur hic fluxus ipſius viſus, cum ſcindatur circa ae-
rem extrinſecum, ſitq; eo tenuius atq; exilius? Aut ſi nō
diſpergitur, cur, cum progreſſum eſt, in anguſtum non
redigitur? Id.n.alia corpora progrediẽtia pati videmus.
Quemadmodũ aqua exiens vel accelleratur, vel coar-
ctatur, vt ea, quæ è fontibus fluit, cum tñ aqua radijs ſo
lidior ac firmior ſit. Flamma aũt in acutum definit.
Corpus vero viſus, cur in conum dilatatur, atq; in tan
to maiorem quanto magis progrediatur, cum tamen
neq; craſſa neq; tenuiora corpora id patiantur? Præte-
rea, ſi corpus eſt, locum occupat, vel igitur corpus pe
netrat per corpus: aut vacuum eſt ſeparatum, aut demũ
antiperiſtaſis fit, ſi in aerem emittatur, aeris, ſi aquam
aquæ. Sed abſurdum eſt, ſi quis dicat, aquam in pupil
lam commigrare. Quærendum aũt eſt in quid. Non
enim in reſpirationem. nam ea, quę in aqua vident, non
reſpirant, nec penitus vlla aquatilia, quibuſdam exce-
ptis. Præterea, ſi in pupillam demigrat, non emittemus
tota pupilla, nec videbimus. verum erit locus quidam
latus, in quo id, quod commigrat, locum habebit. In
qua igitur ipſius parte videbimus, aut in qua minime?
Præterea, cur ea animalia quæ non conniuent, in dor
miendo non videbunt, ſiquidem plenos habent corpo
ris meatus? Quod ſi nunc continuum exit hoc pupillæ
corpus, ſed diuiſum ac diſcretum, vel exiens congloba-
tur, & continuum redditur, aut manet diſcretum. Si
compaginatur, quo rurſum, cum conglobatur in conũ,
extenuatur atq; explicatur, tñ vt vnius coni baſi maxi-
ma cœli pars complectatur? Oportebat.n.vt ab initio
ſemel conglobaretur ac coiret. hinc ab ambiẽte magis
coarctaretur, atque in anguſtum redigeretur. Preterea
ſi conus à radijs circundatur, qui diuiſi & ſeparati ſunt,
ſi id ſpatium, quod eſt in medio radiorum, maius fue-
rit, plus erit id, quod non videtur, quàm quod vide-
tur. Ac videbitur quidem, quod vtrinq; eſt, quatenus
rectæ lineæ tendunt, medium aũt non videbitur. Si
vero ſpatium illud æquale ſit, æquale non videbitur ac
tantundem: minus autem quodãmodo erit ſpatium re-
ctarum, cum rectæ in medio tantam baſin efficiant.
Præterea, qui fieri poteſt, vt radij tam craſſa corpora
ſint, quæ à pupilla tam exiguo corpore emittantur?
Præterea, radij illi egredientes, cur neq; à ventis ab im-
bribus, quæ cientur, circunferuntur ac conturbantur.
Sed ſemper in rectum tendunt? atq; his exiſtentibus tñ
videmus, ſi aquę ſuperficies in eadem ſtatu permaneat?
Præterea, quonam modo radij per ſolida perſpicua trã
ſeunt. Si.n.dicant, hęc corpora habere meatus vel mea
tus vacuos habebunt, atq; ita erit quoddam vacuũ ſe-
paratum, aut plenum aeris, aut alterius cuiuſdam cor-
poris. Et vbi nam hoc manebit? Quomodo item plures
per idem perſpicuum videbuntur? Plura nãq; corpora
hoc modo per eoſdem meatus tranſibunt. Deinde, cur
continua ipſa perſpicua videntur? Oportebat enim vt
ſoli eorum meatus viderentur, aut deficeret ipſorum
ſuperficies vt in cribris videmus. Similiter ea quæ per
ipſa corpora perſpicua videntur, obſcurari oporteret,
in quo loco perſpicua meatibus carẽt. Vnde etiam tñ
corpus in nobis exiſtit, vt vel vſq; ad aſtra pertingat?
Idq; in nobis exiſtit, ante etiam quam videamus. Præ-
terea, quomodo fieri poteſt, vt tam velociter hoc cor
pus moueatur, vt ſimulac aſpexerimus, cœlum videa-
mus? Præterea, quo pacto illi, qui ex aduerſo ſe aſpi-
ciunt, videri poterunt, ſi in eodem radij ſibi occurrãt?
Vel.n.in medio reſtabunt, nec alter alterũ videbit, aut
radij per ſe mutuo tranſibunt atque ita rurſum corpus
tranſit per corpus. Vel alter è radijs ſuperabit, & alter
alterum videbit duntaxat. Præterea omne quod moue
tur localiter, in tempore mouetur, & impoſſibile eſt, vt
aliquid ſm idem eadem velocitate vtẽs duplum in eo-
dem tempore moueatur. Verum ſimul videmus & pro-
xima & quæ multo maiore diſtãt interuallo. Stellas nã-
que, quæ plurimum diſtant, eodem tpe videmus cum
ijs, quæ proxima ſunt. Viſio igitur ſm aliquem motum
non eſt. Si aũt non ſm motum. nec igitur per radiorum
prolationem, neq; per ſimulacrorum defluxus, neque
demum per vtraq; efficietur.

Aduerſus eos, qui per aeris intenſionem, viſionem faciunt. Cap. 33.

SVnt nonnulli,qui per aeris intenſionem, viſionem fieri autumant:aerem.n.qui pupillæ contiguus eſt, à viſu ictum,figurari in conum,hoc vero tanquam percuſſo in baſi à viſilibus,ſenſationem fieri. Velut tactu per baculum. Multa equidem ſunt eorum,quæ aduerſus facientes viſionē p̄ radios,dicta ſunt quæ aduerſus hos quoque adduci poſſent. Prinatim vero aliquis quæreret tum de intenſione aeris,qui contiguus eſt pupillæ,quæ ab viſibus gignitur, tum etiam de figuratione ex altera parte, à re, quæ videtur,tum demum de niſu, qūo excipere poteſt,cum rarus ſit ipſe aer: Alioqui ſi eiuſmodi eſſet aer, certe aliquē reniſum ſentiremus. Verum etiam retro ambulantes nihilominus videmus. Cnm tñ, dum inniteremur,oporteret nos videre, dum recederemus,minime. Quis.n.tunc niſus per nos ipſos exiſtit? Aut quem nam fieri dicent? Vernm cum viſus à principali fit, quāquam in hoc motus intenſiuus verſetur, vt ipſi affirmant,cur non fiunt quidam defectus videndi, tanqnam non continua facta intenſione vſq; ad terminos,& propterea ne niſu quidem exiſtēte continuo? Quod aliqs de tactu quoq; quærere poſſet, quo alia corpora tangimus. Neq;.n.in hoc defectus apprehenſionis fiunt,Cum oporteret tamen: Eiuſmodi nāq; iuxta ipſos,motus intenſiuus eſt. Quòd ſi ſpiritus is quē vocant viſum ſolum mouetur prædicto motu, quē intēſiuū appellant,abſurdum eſt,vt de hoc ſolo id dicatur. Atqui non dicunt. In vniuerſum aūt multas dubitationes habet opinio de motu intenſiuo. Primo.n.aliquid,quod conforme fuerit, ſe ipſum mouebit. Quod impoſsibile eſſe oſtenditur, ſi particulares ac ſingulos motus percurram'. Præterea,ſi quid,eſt quod cōtineat & ſuſtentet mundum vniuerſum vna cum ſingulis articularibus corporibus, quæ in in eo ſunt, nonne neceſſe erit,vt idem ſimul cōtrarijs motibus moueatur? Quoties.n.motus ipſius inſequentis atq; impellentis ſpiritus à medio mundi ad terminos fuerit, tunc neceſſe eſt, vt vnicuiq; particulari corpori,vel à medio,vel ad medium motus,per particulā ſpiritus vniuerſi, qui per ſingula penetrauit, fiat. Nihil aūt differt,ex vtra nam parte fieri dicatur. Si igitur hic ſpiritus à medio moueatur, ſpiritus inquam, qui eſt in aliquo particulari corpore, ſimul ſurſum & deorſum mouebitur,is ſpiritus,qui per inferiores medij partes habitus ipſius penetrat. Quatenus.n.totum ſurſum mouetur,cuius hic etiam eſt pars, mouebitur ſurſum:quatenus vero à medio in quo eſt, ad terminos mouetur,qui ſunt inferiores medio,deorſum videlicet mouebitur, Quare idem ſimul ſurſum & deorſum.Quòd ſi à terminis ad medium moueatur,idē continget, cum ſpiritus circa partes inferiores medij ipſius penetrarit. Quin ſi admittatur per niſum medij aeris viſionem fieri qūocunq;, par certe erat, vt duritiæ, mollitiæ,aſperitatis,ac leuitatis potius apprehenſio ita fieret, quam coloris. Horum.n.aliquid etiam baculo dignoſcere, poſſumus, ſed non colores,neq; figuras, aut quantum,aut aliquid cum magnitudine quæ proprie ſub viſum cadunt. Colores.n.& figuræ,& magnitudines ſunt,quorum apprehēſio per viſum fit. Et omnino ipſe viſus hac ratione tactus quidam erit. Sub tactum enim tactilia cadunt quare vel corpora quatenus corpora viſilia erunt, aut ſaltem ipſa paſsilia per accidens. Præterea curnam ea, quæ in tenebris ſunt, è lumine non videmus, quæ vero in luce è tenebris videmus? Dicere enim id propterea fieri, quod illuminatus aer, quia diſcretus eſt, maiorem vim habeat, poſſitq; niſu ſenſum ciere: obſcurus aūt, qm̄ remiſſus,ſit, non poſsit à viſu intendi,cum tñ denſior ſit illuminato, qui veriſimile eſſe poteſt? Contrarium enim rationi magis conſentaneum eſt,vt denſior facilius intendatur.Cum id præſertim ipſi accidere ſoleat, cum à tenebroſo ea, quæ in luce ſunt, contemplamur. Quod ſi contiguus ille aer pupillæ obſcurus exiſtens intendi non poteſt, ſed tantum illuminatus,quid refert,hinc an inde ſit aeris remiſsio ac depreſsio,ex parte inquam rei viſę,an ex parte videntis. Rationabile.n.eſt, vt cum aer proximus pupillæ obſcurus eſt, qui vero contiguus eſt rei viſæ illuminatus, intenſio iterum remittatur,quæ à viſu primum id per aerem lumine carentem,qui difficulter dimoueri poteſt: vbi vero remiſſus fuerit,vt nō amplius intendere poſsit illuminatus ea,quę ſunt apud rē, quæ videtur. Nihilo.n.magis oporterer, vt ea quę in luce ſunt,ab ijs qui in tenebris manent viderentur,quam è contrario.Pręterea fit interdum,vt duabus ex aduerſo ſitis ædibus, lumenq; habentibus,id quod in medio eſt,non videatur,atqui, cum aer medius nū intēdatur, quo pacto id contingere poteſt? Præterea Aſtra ipſa cur interdiu non videmus,noctu videmus? Poſſe enim bic videmur tenebroſum aerem & compactum vſque ad aſtra intendere, aerem vero diſcretum ſerenum ac clariorem,& propterea plus virium habentem, vt aiūt, neq; intendere, neq; ſuſtentare aut erigere poſſumus eo vſq;, ſed neq; vſq; ad rem magis propinquam? Sed vbi luna ſubter ſolem iuerit, atq; eius deliquiū integrū effecerit,tamen poſſumus aerem denſum,compactūq; ac obſcuratum vſq; ad aſtra intendere,cum antea non pnſſemus.Quinetiam in ſylua valde vmbroſa manētes, aut in alto puteo, idem, facimus. Nam ex eiuſmodi locis aſtra nobis etiam interdiu apparent. Præterea,cum in humido videmus,aut aqua cum aere intenditur,aut nnn. Si.n.non intenditur, non igitur hoc modo viſio fit. Videntur enim ea quoq;,quæ in aqua ſunt. Quod ſi ſimul intenditur etiam aqua,multo rationabilius eſt, vt aer obſcurus intendatur. Aqua.n.longe denſior eſt aere obſcuro.Si igitur rarus exiſtens tenebroſus aer nō intenditur, multo magis,quam aqua, aer rarus illuminatus intendetur. Præterea in ipſa aqua exiſtentes,videmus quandoq; quæ in fundo ſunt,cum tamē nullus aer contiguus ſit pupillæ. Quare hoc falſum eſt affirmare, per intermedij aeris intenſionem viſionem fieri. Præterea qūo poſsibile eſt, vt aquatilia videāt,ſi ī aqua aer nō eſt?Quod ſi affirmabunt in illis eſſe aerem,nōne expellet ex aqua, cū ſupra ipſam manere naturaliter ſoleat? Præterea ſi lumen corpus exiſtens etiam per aquam & per alia penetrare dicant,certe, ſi apparebit lumē corpus non eſſe inanis ratio erit. Si.n.qm̄ corpus eſt, niſus in eo fit, ſi corpus non fuerit,certe in eo nihil inniti poterit. Præterea,cur hoc lumen nō concernitur cum frigiditate aquæ, & deſinit eſſe lumen? Siquidem per diſcretionem lumen eſt. Præterea in glacie concreta par eſſet minus lumen fieri, quemadmodum etiam teporem. Non cōcerni.n.ſpiritum cum aqua concernatur, & fiat cryſtallus,à ratione alienum eſt, ſi modo lumen eſt aer diſcretus.Cum.n.aqua concernatur & conglacietur,dicere aerem,qui multo magis affectionib' obnoxius eſt, non concerni, à ratione diſſentaneum eſt. Videmus etiam flammam aliquid pati à congelationibus. Et aduerſus eos,qui aiunt in niue aliquit lumini ſimile

mile relictum eſſe, idq; albedinis cauſam eſſe dicendum eſt, qũo hoc lumen à frigiditate non concernitur? Prẹterea, qũo poſt refractionem vel à ſpeculo vel à corporibus tranſparentibus, adhuc niſus conſeruatur? Neq; enim id fieri poteſt in baculo: omnia.n. refracta, quemadmodum corpora manca ad actiones, ita illa ad niſus, deficiunt, ac debilitantur. Præterea, cũ in puteum profundum & obſcurum deſpicimus, cur aquam non videmus, ſed ipſius apparentiam videmus? Ridiculum.n. eſt dicere, in aqua non fieri niſum, fracto aũt eo, qđ aquæ non innititur, niſum quendam poſt refractionem fieri in refracto. Simile.n. eſt, vt ſiquis aſſereret, rupto baculo, ac duplicato, eam partem, quæ in fractione eſt, niſum ſenſilem nobis non prębere, ſed per fractionem in altero terminorum inniti poſſe. Prẹterea, ſi per oĩa penetrat, ſpiritus, certe etiam per parietes trãſibit, quemadmodum per tranſparẽtia. Cur igitur aerem qui eſt in tranſparentibus, intendimus ac videmus per ipſa: eum vero qui eſt in nó trãſparentibus neq; intendimus neq; videmus per ipſa? Quod ſi dicant, ſoliditatem impedimento eſſe, ſolidum etiam eſt vitrum, & cornu, & lapilli trãſlucidi. Si.n. hęc negent ſolida eſſe, ꝙ facile frangantur, & propterea nos per ipſa videre, facile etiam franguntur vaſa figlina. Quare opus eſſet, vt ꝑ ea, quoq videremus. Quid igitur eſt, quod talibus impedimento, ſit, & cur aer per omnia tranſit, lumen aũt, quod eo tenuius eſt, non tranſit? Par.n. eſſet. Quod ſi fieret, certe nullibi fieret vmbra, cum per omnia penetraret ipſum lumen, ceu aer quoq;. Qũo aũt dicunt circa terminum formari atq; imprimi aerẽ, qui accidit rebus viſis? Corpora.n. quæ tenuiſsima atq; humidiſsima ſunt nó poſſunt impreſsionem aut notam excipere, velut aqua & lutus propter humiditatem, vel aer humidus. Præterea etiam ſi detur formari atq; excipere emollitũ, qũo quicquam aliud poteſt, q̃ figuram excipere? Color.n. neq; in vlla re imprimi naturaliter ſolet, neque in impreſsis permanere. Quare oporteret nos figurã tñ videre, colorem minime. Aut etiam ne figuram quidem. Nunc enim baculo quaſdam figuras cognoſcimus, velut rotundas ac gybboſas, ꝙ baculus circa ipſas lubrice dilabitur. concauas aũt, qm̃ in eminentias eius, quæ vtrinq; ſunt, incidit. Rectas demum, qm̃ horum neutrum accidit. Quæ certe non dignoſceremus per baculum ſi contingeret, vt terminus extremitasúe baculi tranformaretur dum aliquod corpus tangit, tanquã effictus atq; & figuratus. Circa aerem autem hoc fit. Quare ne figurarum quidem ita per ipſum apprehenſio fiet. Præterea impreſsio & formatio fit ad extremitatem. Qũo igitur videmus per alteram extremitatem? Neq;.n. in alijs formationes & impreſsiones per tota fiunt. Quòd ſi reſpõdeant, qm̃ aer tranſlucidus ſit, & propterea per totum impreſſus ſit, atq; ita videamus: certe aliam quandam cauſam videndi eſſe aſſerent, Ipſam.ſ. ſuperficiem, non niſum. Præterea mirandum eſt, cur his, quæ maximæ imprimi poſſunt, non contingit vt profunde imprimãtur: in aere aũt, qui minime eſt eiuſmodi, per totum impreſſo maneat. Præterea, ſi naturaliter aptus eſt aer, vt ita imprimatur, cur nam abeunte eo, qđ imprimit, nó manet adhuc in ipſo impreſsio, vt in alijs fieri cõſueuit? Quare etiã abſentia viſilia oporteret adhuc nos videre. Præterea, quo pacto non confunduntur eiuſmodi impreſsiones: poſtquam pluit, aut ventus vehemens in aere fuerit? Præterea quædam viſilia contrario modo apparent, quã ſe habeant curua, apparent caua, caua curua, & ſimpliciter, quæ in anteriorem partem tendunt, introrſum tendere videntur, quæ introrſum, contrario modo ita.n. impreſsio fit. Quod ſi dicãt ex cauitate baſis ipſius coni, curuitatem iudicari, ex curuitate, cauitatem quemadmodum in tactu manuum, ea quæ in pictura contingunt, hæc maxime coarguunt ac conuincunt. Cum.n. ipſa plana ſit, alia caua, alia curua apparẽt. Cum tñ plana ipſius coni baſi iudicentur. Præterea de ijs, quæ per refractionem fiunt, quid dicent? Terminus nãq; in ijs à ſpeculi ſuperficie imprimitur. Qui etiã poſſet contrario modo, quam ſit id, quod apparet, figurari, & non ſimiliter, ceu, exempli cauſa, curuo exiſtenti ipſo apparente, aut recto, concauum eſſe ſpeculũ. Admirandum quoq; eſt, cur impreſsio ab ipſo ſpeculo nó occurrat illi, quæ ab apparente fit, aut prohibeat illius formam apparere. Præterea dubitandum eſt, de refractione, quæ à ſpeculo ad rem viſam fit, & de aeris intenſione, vt paulo ante diximus. Qũo.n. poſt refractionem poſsibile eſt, vt niſus fiat. Præterea, cur ea, quæ proxima pupillæ ſunt, non videmus, cum tñ oporteret? Nam niſus etiam per breue ſpaţium eſt. Et impreſsio quoq; prope fit.

Auerſus eos qui per ſimulacrorum incurſum, viſionem fieri volunt. Cap. 34.

ADuerſus eos vero, qui per ſimulacra viſionem fieri dicunt, primo addubitare quiſpiam, qũo vnumquodq; eorum quæ videntur, non breui conſumatur tot fluentibus. Quod ſi dicant alia in ipſis loco effluentium aduenire, tñ cum ea quæ fluunt, & ea quæ adueniunt & concernuntur corformia non ſint, imagines quidem defluentes conformes ſunt, aduenientes autẽ non ita, concernuntur, non oportet ſubiectas res ac viſas conformes manere, ſed alias diuerſam habere figuram. Præterea, qũo, cum continuus defluxus ſit, & vbiq; & vndecunq; poteſt concretio fieri? Nam quæ diſcedunt mutuo impedient ea, quæ aduenient, cũ indeficiens in vtriſq; fluxus ſit. Præterea, qũo poſsibile eſt, vt interualli apprehẽſio fiat, ſi imagines ſunt, quæ videntur? Aer.n. quem ante occurrere aiunt, inſenſills eſt, cuius quanritate interuallum metimur. At quid eſt, quod aerem hunc metitur, & qũo? Præterea ſimul ac aſpexerimus, etiam longinqua videntur. Qũo aũt poſſibile eſt, vt figurarum & magnitudinum per imagines apprehenſio fiat? Quæ tueri volentes, imagines faciunt. ſiquidem breui occurſus eorum in oculum fit. Non enim maior eſt pupillę magnitudo, quam imago, quam iuxta, eorum ſententiam, in pupillam admittimus. Et ſi enim aliquis ipſis condonet, propter velocitatem continue aliam atq; aliam imaginem recipere. Verum quonam modo ordinem imaginis recipiet, & ſępe eandem, aut aliam quandam particulam lõge ab hoc poſitam & diſperſam, deinde compoſitam, qũo inquam poſsibile eſt, vt corpus rei viſæ conſeruetur? Qũo item, vt magnitudo propria vniuſcuiuſq;? Poſſunt.n. aliorum imagines primis adijci, & miſceri, nec quodlibet ex proprla circunſcriptione videri, nec ſignum aliquod eſſe, vt hę quidem ſint huius imagines, hę vero huius non ſint, ſed alterius? Præterea quidnam fiunt, quę adueniunt? Dicere.n. eas demerſas conſeruari ac componi in oculo, nimis fabuloſum eſt. Vbi.n. mergũtur, aut manent? Quis vero ea extruit ſolidæ atque componit? Aut qũo, cum quælibet ipſarum ſeiunctim ſita ſit, continuitas & magnitudo & figura apparet. Qũo item, ſi tam facile patiuntur imagines, illapſu earum in oculum, manet ipſarum

rum figura, & cauitas aut curuitas non confunditur? Qũo item à leuibus parietibus tanquam figuratas recipit imagines, cum tamen nec cauitatem habeãt nec curuitatem? Qũo vero à ſpeculis imagines apparent, cum figura leuia ſint? Qũo itidem, cum imago ſit ĩ ſpeculo, imagines rurſum tot defluũt? Et cur imagines quæ in ſpeculis apparent, tam craſſæ ſunt, vt tantus defluxus fiat? Cur aũt hæ manent nec mouentur? Cur item, cũ maneant abeunte eo, qui ipſas videt, ne breui quidem manent? Cur demum non in ſuperficie ſpeculorũ ſunt imagines, ſed in profundo? Qũo etiam, ſi adeo ſunt affectionibus obnoxiæ & mutabiles, flante vento, non diſperguntur vna cum aere in quo verſanter? Si quis.n. dicat, præterlabi atq; ſubterfugere per ipſas, alias imagines, quæ feruntur, certe imaginis continuitatem non tuebitur. Cum etiam ſoliditatem quandam ac repercuſſionem reliquant. Ita enim ipſæ manent. Eæ aũt, quæ feruntur per vacua dilabuntur. Quòd ſi facilis eſt earum motus ex corticoſis ac chartilaginoſis, vt aiunt, & omne momentũ ac leuis impulſus ipſas diſpergere poteſt oporteret, vt illi qui aduerſus ventum aſpiciunt, non viderent. Præterea ſi imagines eæ ſunt, quæ vidẽtur, atq; occurrunt, cur nam res viſæ etiã ſi longe poſitę fuerint, apparent? Si quis dicat.n. feriri viſum ab imaginibus, non efficiet vt viſio ſit imaginum, ſed oportebit alium quẽdam modum inueſtigare, quo percuſſus viſus, rem viſilem videat, illamq́; feriat. Qũo.n. imago viſilis ſit, ſi ſolum ad præparandum viſum ipſum atq; excitandum, conducit? Dicere aũt per quantitatem aeris, qui eſt inter rem viſam, à qua imagines veniunt, & inter oculum, apprehenſionem fieri interualli, ipſum.n. aerem ab imagine propulſum in pupillã incidere ante imaginem, abſurdiſſimũ eſt. Qui.n. imago poteſt ac rem, qui ante ſe eſt, propellere, cum ſit adeo affectioni obnoxia? Et qũo hũc recipit pupilla? Præterea ſepe tantundẽ excipiet. Viſio.n. per vnius imaginis illapſum non fit. Vnaquęq; igitur imago incidens tantundem aerẽ præmittet in pupillam, niſi forte imagines delatæ à re viſa, non cum quis aſpicit, feruntur, ſed vicinæ ſunt oculo. Neq;.n. eum videt oculus, tũc defluunt imagines. Qũo igitur, quę vicina ſunt ac proxima, aerem medium propellent? Præterea, ſi à ventis non diſsipantur imagines, ꝙ ſint debiliores ac tenuiores, tenerioresq́; natura, quã aer, qui à ventis fertur, qũo ſimul poſsibile erit, hunc aerem propellere? Præterea, ſi imagines colore carent, & tales excipit viſus, qũo colores apprehendit? Qũo item figuras percipiet, cum ſere nunquã eas excipiat? Quare neq; colorum, neq; figurarum viſus erit, ſi quis diligẽtius diſcuſſerit, atq; perpenderit, nec oĩa ipſis petentibus condonet. Cuius igitur rei viſus erit?

Aduerſus eos qui ex defluxu & à viſu & à re viſa, viſionẽ fieri affirmant. *Cap. 35.*

ADuerſus eos aũt, qui aſſerunt, ex vtriuſque defluxu viſionem fieri, à viſu inquã & à re viſa, & per horum miſtionem apprehenſionem in viſu fieri, Lumen.n. quoddam emitti à noſtro viſu: quod cũ defluxu rei viſę miſtũ, qui defluxus formã rei viſę continet, excipiẽs atq; commiſcens formã, quę ab illa proficiſcitur, nuntiare viſu: aduerſus hos igitur dicendum eſt primo quidem, ſi vt ab alterutro aliquod corpus ſeiunctim emittatur, vel à viſu vel à re viſa, abſurdũ eſt, certe abſurdum quoq; erit, vt ab vtriſq; eorum defluxum aliquis faciat. Occurrẽt.n. his omnia abſurda, quæ alterutro illorum occurrebant. In tempore.n. differenti rerum proximarum aut longinquarum apprehenſionẽ fieri oportere, & conſumi, cum res videntes, tum viſas, & decreſcere in hoc actu vtrunq; ipſorum, cum tantus fiat ab ipſis defluxus. Præterea quoq, quouſq; abit qđ emittitur, hinc cõmiſcetur cum eo, quod à re viſa defluit, definiendum eſt. Si.n. analogiam collegerint, oportebit in longiore tpe res longinquas videre, quã proximas, tanquam maiorem motum faciente eo, quod à nobis emittitur, dum ad illa tẽdit. Maiorem aũt motum in lõgiore tempore fieri: Neq;.n. quod defluit, celerius ad viſum peruenire poteſt, ne latius diſpergatur à rebus longinq; viſis id, quod à viſu emittitur. In ijs.n. quæ de proximo videntur, ſi id, quod magis ferit, propius ponatur, vt ignis: id vero, quod non ſimiliter ferit, longius, vt homo (minus.n. ferit ipſius hominis color) ita vt ille quidem cubito vno diſtet, hic tribus aut quatuor, deinde aſpiciamus, vno tempore ambo videbimus, non prius, id quod ferit, quanquam vicine poſitum. Quare, feriat nec ne, vt minor aut maior progreſſus à viſu fiat, nihil refert. Præterea ſi vtraq; ea, quæ emittuntur, recta feruntur, quæ neceſsitas eſt, vt ab vtroq; emittatur? Poterat.n. vel à re viſa ad viſum peruenire, vel à viſu in rem viſam. Præterea quænam eſt immiſtio formæ? Et qũo in eo, quod à viſu emittitur, à defluente à re viſa fit impreſsio, non alteratio? Id enim eſt quoq; definiendum. Pręterea quale eſt id, quod à re viſa fertur? Si enim figurã & colorem ſimilem habet illi, à quo fertur, nihil niſi imago erit aut quid plus habebit? Illam.n. carere colore affirmant. Quod ſi colorem habet, figura vero caret, qũo ſit figurarũ apprehenſio, dicẽdum fuerat. At ſi figuram habet, colorem non habet, viſus non amplius colorum apprehenſiuus erit. Quis item modus eſt, vt poſtquam, affectum fuerit quod à viſu emittitur, indicatio viſui fiat? Præterea ſi lumẽ eſt, quod à viſu emittitur, certe viſile eſt. Cur igitur in tenebris aſpicientes alter alterum non videmus? Velut.n. in tenebroſis ędibus, ſi lumen vel per anguſtam rimam ingrediatur, viſile fit, & ſtatim videtur: Ita oporteret, vt lumen, cum ab oculis diſcedit videreretur, qñ ĩ tenebris aſpicimus. Præterea ex horum ſententia lumen corpus erit.

Lumen non eſſe corpus. *Cap. 36.*

SI lumen eſt corpus, vel ignis erit, aut ignis defluxus, quem ſplendorem vocant & tertiam ignis ſpeciem. Ignis quidem eſſe non poteſt. Lumen nãque eſt magis & minus, ignis vero magis & minus non eſt: lumen igitur non eſt ignis. Vel ſi magis eſſet ipſe ignis, magis quoq; eſſet lumen, ſi modo idem eſt ignis & lumen. Flammam aũt magis ignem eſſe, quam lumen in confeſſo eſt. Neq; eſt magis lumen. Præterea ignis excalfacit & vrit, lumen vero neutrum facit. Itẽ, lumen in aqua quoq; eſt. ignẽ aũt in aqua eſſe impoſsibile eſt, Et lumen quidem in glacie eſt, ignem impoſsibile eſt, ſi in excellentia frigiditatis glacies fuerit. Præterea ſi ignis eſt lumen, præter naturam, ipſi eſt, motus deorſum verſus, & violentus. Cum tñ videamus lumen, & ſurſum verſus, & deorſum ferri ſm naturam. Quòd ſi quis dicat eſſe ignis defluxum, cur etiam ab eo, quod non eſt ignis, lumen gignitur? Multa.n. illuminant, nõ talia, vt Lampyris. Præterea ſi eſt defluxus, cur ne breui quidem manet, dum deferuntur ea à quibus defluit? In quibus.n. defluxus ſunt in his manet aliquantiſper, vel vbi diſceſſerint, id quod defluxit. Quòd ſi adeo facile corrumpitur, vt nullo pacto maneat, ſed vt ſit continua indiget, ſuppeditatione, cur celeriter non conſumunt

ſumuntur ea quæ illuminant, cum tantus ab ipſis defluxus fiat? Quanta.n.eſt adiectio ex alimẽto? Qúo aũt lapides qui non nutriuntur, & illuminant, non conſumuntur? Quanta item ſuffectione & alimento indigerent cicindelæ? Omnino autem, ſi lumen eſt corpus, locum certe occupabit & vbinam eſt? Quiſúe eſt luminis locus? Vel.n.idem locus erit luminis & perſpicuorum, & vel illa non ſunt corpora, vel corpus penetrabit per corpus. Atq; ita duo corpora eundem locum tenebũt. vel ſi hæc abſurda ſunt, lumen igitur corpus non eſt. Ridiculum quippe eſt, lapidem tranſlucidum, aut vitrũ negare eſſe corpus, lumen aũt aſſerere. Præterea tenebras quoq; corpus eſſe dicent, aut incorporeas. Verũ abſurdum eſt, ſi vmbram tenebras eſſe dicunt eas corpus eſſe affirmare. Si vero incorporeæ ſunt rationi cõſentaneum eſt, vt lumen, quoq; incorporeum eſſe fateantur, quod tenebris contrarium eſt. Præterea, ſi tenebræ corpus ſunt, vtrum manentes ſuſcipiunt lumen aut per antiperiſtaſin cedunt. Si manent, erunt non duo ſolum corpora in eodem, verum etiam tria. Nã & aer, & tenebræ, & lumen. ſi vero per antiperiſtaſin cedit, quonam cedet, ant refugiet? Aut certe illuc recurret, vnde egreditur lumen. Tenebræ igitur in ſole erunt, & in aſtris & in igne. Id quod penitus abſurdum eſt. Præterea, ſi tenebræ corpus exiſtentes, manentes excipiunt lumen, contrarium profecto erit contrarij ſuſceptinum. Id quod impoſsibile eſt. Si enim quis aſſerat ſubiectum alterari, neq; lumen erit corpus, neque tenebræ. Præterea ſi tenebræ corpus ſunt, aer in quo fit lumen, vel per totum cum corpus ſit, excipiet lumen atque ita corpus per corpus penetrabit: aut habebit meatus, per quos lumen egreditur. Hi vero meatus, vel cum non fuerit lumen, erunt alicuius alterius corporis pleni. Quodnã eſſe dicent, aut quo migrare? oportebit enim ipſum corpus aere tenuius eſſe. quinetiã ipſo lumine ſiquidem huic cedit, ac demigrat. Quodnam corpus iuxta ipſos lumine tenuius eſſe poteſt? Quod ſi dicant id eſſe ignem, ignis igitur plenæ erũt, qđ perabſurdũ eſt. Si modo ignis eſt, & illuminare & excalfacere. Quorum neutrum eſt in tenebris. Quod ſi aeris meatus vacui manent exiſtentibus tenebris, primo quidem erit aliquod actu vacuum in mundo ex eorum ſentẽtia, quod negant. Præterea aer noctis rarior erit, tanquam in ſe vacua habens. Videtur tñ tunc denſior fieri. Præterea lumen non erit diſgregatiuum & attenuatiuum aeris, vt aiunt, ſed contrario modo. Pręterea qũn ęquale erit ac planum lume in aere, cum ſoli meatus ipſum habeant? Siquidem in quo eſt lumen, id illuminatum eſt, ij vero ſunt meatus. Vbi vero eſt aer, aut aliquod corpus perſpicuum, illuminatum non eſt. Præterea ſi corpus eſt ipſum lumen, cur ſi per anguſtam rimam in domum aliquam ingrediatur exiſtentibus tenebris ab aliquo illuminante, clauſa ex templo ipſa rima, nnn remanet, cum tñ alium exitum non habeat. Præterea, ſi lumen eſt corpus, qui fieri poteſt, vt ſimul illuminentur & longinqua & proxima, quę poſſunt ab eodem interuallo illuminari? opus.n.eſſet, vt in longiori tpe illuminarentur, quę longius diſtant, ſi modo omnis corporis motus localis in tpe fit. Simul vero lumẽ & in ꝓximo & in longinquo interuallo fieri, quod poteſt illuminari. manente in eodem ipſo illuminante, perſpicuum eſt. Pręterea ſi lumen corpus exiſtens eſt in meatibus aeris, aut aquæ, qũo vel aquã fluente, vel aere dimoto, non ſimul mouetur ac fertur ipſum quoq;, ſed ſemper in eodem manet, cum ea, in quibus eſt, non maneant.

Corpus per corpus tranſire impoſſibile eſſe. Cap. 37.

COrpus per corpus penetrare, ſi id fit, tãquam corporibus vacua habentibus, & per hæc vacua altero per alterum penetrante, alius eſt hic ſermo. Abſurditates tñ habet. Et ſimul nnn corpus per corpus ſed corpus per vacuum tranſit. Si vero non per vacua (negant.n.mundo aliquid actu eſſe vacuũ, quibus hoc placet) ſed medium quoddam exiſtens ipſius corpus, quod aliud corpus capiat, atq; illud ſimiliter in ſe plenum exiſtens, nihil auctum eſt, ſed manſit in eodem loco, curnam hoc corpus potius aliud corpus in ſe recipiet, ꝗ hoc? Siquidem corpus recipiet, dilatabitur atq; æquabitur ipſi, velut ignis, aquam aũt non recipiet. Non.n.qm̃ aqua tenuior eſt ignis, propterea ille quidẽ manens ſubſtantiam recipiet, aqua aũt, quę craſsior eſt, non recipiet. Similiter.n.plenũ eſt tenuis corpus æquę ac craſsius. Si nullibi locus eſt vacui corporis. Pręterea, ſi æs aqua craſsius eſt, cur cum auro æs miſcetur, cera aũt minime? Quantum.n.ad rationem ſpectat, vt omne cum omni miſceri oporteret, ant hæc magis, ꝗ illa: aut, quod rationi conſentaneum eſt, nihil cum nullo. Si enim meatibus cauſam adſcribunt, nõ amplius omne fit omni extenſum, ſed erit proximus ſitus. Atq; hoc conſtituto, vacuum cauſam eſſe dicent. Præterea tota totis extenduntur, & minima cum maximis vſq; ad extremam ſuperficiem, quẽ locũ vna res occupat, vtraq; occupabit ſimul. Partes.n.totius, donec in toto fuerint, terminis proprijs non circumſcriptæ, merito per ſe in loco non ſunt. Vtrunq; aũt miſtorum, ceu totum, ſimul à terminis circumſcribitur, ſi modo per ſe tota penetrauerunt. Vtrunq;.n.ipſorum vniuerſum locum tenebit, quem alterum tenebat ante miſtionem. & poſt miſtionem vtrunq; ſimul. Nam id, qđ cũ altero miſtũ eſt, æquale ipſi factum, neceſſe eſt, vt æqualem atq; eundem locum cum illo occupet. Erunt igitur in eodem loco plura corpora, & vnumquodq; ipſorum totum locum tenebit. Quod ſi ea, quorum locus æqualis eſt, ipſa quoq; æqualia ſunt, ea, ex quibus vtrunque conſtat, æqualia erunt, vtrunq; alterutro ipſorum. Cyathus igitur vini in mare effuſus æqualis, erit mari, & mare vna cum cyatho, cyatho ſolum æquale erit. Dicere.n.poteſtate æquale non eſſe, nihil ad rẽ. ſufficit.n.ad demonſtrationem propoſiti, ea ſm̃ locum æqualia ſibi eſſe. Præterea, nihilo magis ignis per ferrum, ꝗ ferrum per ignem. Nam & anima per corpus, & natura per plantas, & habitus per alia corpora, & econuerſo hæc per illa. Nihil.n.vt aliquid tenuius aut craſsius ſit, ad hoc conducit, ſiquidem ambo ſimiliter plena ſunt. Quod ſi id concedatur in vino & aqua, vtrum per vtrum tranſibit? Pręterea, quænam cauſa eſt, per quam ex quibuſdam miſtis, moles fit & tumiditas maior, ex quibuſdam aũt, eadem maneat? Dicere.n.ferrum craſsius factum eſſe miſtione ignis, præter rationem eſt. Quæ.n.craſſeſcunt, congregantur, ferrum vero ab igne diſgregatur. Præterea ferrum ab igne attenuari perſpicuum eſt. Ex calfactum.n.deduci atq; diſtendi poteſt. cum prius nõ poſſet. Pręterea, ſi quod funditur ab aliquo, attenuatur magis, ſed diffunduntur ab igne quæ diffundi poſſnnt, certe ignis non craſſefaciet. Conſequens aũt erit dicere, carbonem ligno craſsiorem, & aerem illuminatum nõ illuminato. Cum tñ tenuior videatur aer à ſole illuſtratus, ꝗ qui illuminatus non eſt. Pręterea, ſi in parua domo

ua domo multas faces quiſpiam conſtituat, aut lucernas, accendat, certe aer denigratus denſior ac craſsior reddetur,& quotcunq; illuminantia,totidem ſimul corpora per ſe mutuo tranſibunt,ęqualemq́; locum tenębunt. Hæc vero abſurda ſunt. Præterea,ſi æqualem locum occupat anima & corpus vna cum anima,eaq́; ſeparata corpus nihil minus eſt, quiſnam erit,animæ locus. Aut.n.vacuũ erit,quod occupabit,aut aliud quoddam erit animalis corpus, in quod tranſmigrabit, atq; ita nunquam anima extra corpus & animal erit. Eadẽ ratio eſt in igne,qui eſt in ferro. Præterea quoties vini hemina cum duabus aquæ heminis miſta fuerit,fit totũ temperamentum & miſtio trium heminarum. Qũo vero iuxta ipſos poſsibile eſt. Si enim vini hemina per totam aquam penetrauit,atq; ipſi ęquata fuerit,vel quatuor erunt vini heminæ omnes. Nam vinum aquæ factum eſt æquale quãtitate,quare duorum heminarum erit. Non.n.ſi adæquatum ſit heminis duab',vnius heminæ erit, impoſsibile enim erat, vt duplum medio æquale eſſet.aut econuerſo,aqua vino æqualis erit, atque erit vnius heminæ. Atq; ita rurſum totum temperamentum duarum heminarum erit. Dicere n.vinum quidem extendi, aquam vero contrahi,atq; ita in medium venire,aqua amittente dimidiam heminam,vino aũt acquirente. Eiuſmodi poſtulatum nimis abſurdum eſt. Nam & gutta miſta cum mari,ipſa æqualis quãtitate erit vniuerſo mari, aut vniuerſum mare guttæ adæquabitur. Aliter enim impoſsibile eſt vt adæquentur, & miſceantur intér ſe, iuxta eorum ſententiam. Præterea, quomodo gutta aquæ,quæ cum mari extenditur, cum tantum attenuetur, aqua adhuc manere poteſt? Diſgregata enim atque intenſa eo vſque, certe prius ignis fieret. Multo minor enim diſgregatio,quàm hęc, aerem ex aqua,& ex aere ignem facit. Præterea perabſurdum eſt, vt ex ijs, quæ magnitudine carent,magnitudinem faciant, quod conſequens eſt eorum,qui duo corpora in eodem loco conſtituũt. Magnitudines enim exiſtentes nihil augebunt.

Quomodo iuxta Ariſtotelem viſio fiat. *Cap. 38*

Videtur igitur Ariſtoteli, queadmodum aliæ ſenſationes fiunt, patientibus aliquid ipſis ſenſorijs, ita quoq; viſionem patiente viſu fieri. Sed non eo emittente aliquid,niſi aliquis pati dicat eſſe gerere. Patitur autem, non quod defluentia quædam à rebus viſis excipiat, ſed perſpicuo, quod inter viſum & rem viſam eſt,alterato quodãmodo à viſili, & formam à re viſili, viſui reprę ſentante. Omne enim tranſlucidũ, quoties actu tale fuerit (lumen.n.eſt actus perſpicui, quatenus perſpicuum eſt) perſpicuum igitur actu, vertitur ac commutatur, patiturq́; à coloribus eodem modo, quo perſpicuum in poteſtate per præſentiam eius, quod ad illuminandum natura aptum eſt, mutatum illuminatur. Id vero,quod ad illuminandum natura aptũ eſt, aſtrorum corpus eſt, atq; ignis, aut ſi quæ alia eſt eiuſmodi natura communis in differentibus corporibus,quæ id prę ſtare poſsit. Per præſentiã nanq; horum in perſpicuo,lumen eſt. Atq; id eſt,qđ actu perſpicuum eſt. Tunc.n.perſpicuum ſuam perfectionem habet (de perſpicuo poteſtate loquor)poſtquam illuminatũ fuerit. Et eſt proprie perſpicuum. quod illuminatum eſt. Quemadmodum igitur præſentia, eorum, quæ ad illuminandum natura apta ſunt, faciunt perſpicuum poteſtate eſſe perſpicuum actu,ita contra quod actu perſpicuum eſt, colorem rerum viſarũ,tanquã ſm quodam lumen, præſentia eorum capit,quendam ſm actũ ab hoc recipiens. Color enim perſpicui actu motiuum eſt,ceu lumen perſpicui poteſtate eſt motiuum, omni eo repente mutato ac colorato quodãmodo, ab eiuſmodi præſentia coloris,quod pôt mutari. In numerum aũt perſpicuorum pupilla quoq; collocaƭ. Atq; ea ſane vna cum intermedio aere illuminato, nec ipſa minus, quam ille,lumen excipiens,quandoquidem ipſa quoq; trãſparens expoſita eſt,per mutationem, quæ à coloribus fit,à quibus ipſum quodãmodo mutata non ſecus ac perſpicuum extrinſecũ, viſiua, & ſenſitiua anima fit. Color aũt in aere quidem eſſe non apparet, ſed in pupilla.q̃m ex perſpicuis, quædam ſolum perſpicua ſunt, quædam non ſolum traſparentia, ſed apparẽtia quoq; ſunt,quæ propter leuitatem ac denſitatem, retinere & colligere apparentiam poſſunt. Quæ ita perſpicua tantũ ſunt, non ſic rem viſam in ſe ipſa conſeruant, vt in ipſis appareat, cuiuſmodi ſunt perſpicua tenuia atque exilia, ceu aer. Quęcũq; aũt ſoliditatem aliquam ac denſitatem habent,ea in ſe oſtendunt ac præ ſe ferunt, conſeruantq́; imaginẽ & vmbrã à re viſa, cuiuſmodi perſpicua ſunt,ſpecula, vitrea, vaſa,& tranſlucidi lapilli. Atq; etiam aqua ipſa. Ea enim eſt ſolidior ac craſsior aere, quæq; magis poteſt excipere ac colligere,& continere imagines, & vmbras à rebus viſis. Pupillã aũt aqueã eſſe demonſtratum eſt. Et meatus, qui ab ea tranſit ad primum ſenſitiuum,aqueus ipſe quoq; exiſtens,formã & colore à re viſa ſenſitiuo reprę ſentat. Quod ſenſitiuum per ictum atq; impreſsionem, quæ ab his rebus proficiſcitur,occurrẽtem colorem iudicat. Hæc enim eſt ſenſus natura,vt ꝑ ſenſoria repreſentatas iudicet affectiones. Non eſt autem eiuſmodi ea mutatio, quæ in aere,& in corpore perſpicuo poteſtate & ab igne & à coloribus fit,qualem dicimus in rebus alteratis fieri. Alteratio enim eſt motus,& in tempore fit, & per trãſmutationem. Perſpicuum aũt non ſic lumen & colores excipit, vt ipſa quoq; alterẽtur. Verũ ita pati dicitur ipſum perſpicuum, velut ſiquis eum, qui à dextra alicuius ſuerit,pati diceret,cum nec motus ipſe eſſet, nec affectionem vllam in ſe accepiſſet. Talis enim eſt perſpicui quoq; mutatio, per lumen & colores. Præſentia enim illuminãtis aut colorati, tale redditur perſpicuũ, quẽadmodũ ex habitudine eius, qui adſtat ad ſiniſtrã, Fit dexter. Fieri autem hoc modo inde colligitur, quòd dexter deſinit eſſe dexter, vbi tranſmigrarit ſiniſter, ita quoq; lumen ceſſat tranſlato illuminante. Similiter, id quod videri poteſt,deſinit tale eſſe, tanquam nullã excipiat affectionem per tranſmutationẽ, quæ in ipſo fit, ſed facta in ipſo ea,quæ alteratio videtur, ex habitudine. Et videntur lumen & colores in perſpicuo fieri, velut vmbra quodammodo. Velut enim vmbra per præſentiam eius,quod obtenebrare poteſt, in obtenebratis fit,ſic quoq; lumen & colores. Cõfeſtim igitur hæc tantum,& ſic aerem capiunt,quantum poſſunt ex tanto interuallo complecti,velut vmbra quoq;. Et quod maximum ſignum eſt,non alterationem neq; motum perſpicui fieri. Omne enim quod mouetur,in tempore mouetur,& primo ad propiora accedit, & breuiori tẽpore:deinde ita ad ea,quæ magis lõginqua ſunt,& longiori tempore. Lumen vero & ſpecies rerum viſarum ſubito & ſimiliter in omni perſpicuo fiunt, velut vmbra quoq; & tenebræ. Nam eodem tempore ex omni perſpicuo lumẽ diſcedit,ſimulq́; in omni fit. Propterea igitur Ariſtoteles viſionem non in tempore fieri oſtendit. Tem-

dit. Tempore.n.in quo quis videt, huius in quacunq;
particula & qualibet hoc videt. Quæ vero tempore
non indigent, vt perficiantur atq; abſoluantur, hæc ci-
tra tempus fiunt. Non.n.qnod ſit, ſed quod indigeat
temporali interuallo, vt compleatur, perficiaſ, ac fiat
integrum. Ita neq; ipſa delectatio in tẽpore fit. Ex per-
ſpicuis aũt nonnulla ſunt actu perſpicua quędam pote-
ſtate. Actu qnidam res diuinæ & ſempiternæ perſpicnę
ſunt. Diuina.n.vt poteſtate ſint, fieri non poteſt. Pote-
ſtate aũt perſpicua ſunt, quæ gignuntur. Hæc igitur,
ceu alia quoq;, quæ gignuntur. de poteſtate in actum
emergunt. Atq; eſt aer & quæcunq; apud nos ſunt, ante
quàm adſit id, quod illuminare naturaliter aptum eſt,
materia perſpicui in actu hoc eſt, luminis. Præſentia au-
tem illuminantis, perſpicuum ipſum facit, & colorat
Quodãmodo. Lumen.n.tanquam color perſpicui eſt.
Perſpicuum vero eſt, neq; aer, quatenus aer, neq; aqua,
quatenus aqua. Sunt.n.plura corpora ſpecie inter ſe
differentia, quę communem quandam trãſparentiæ af-
fectionem habent. Nam corpus ſempiternam, & aer,
aqua, vitrum, & lapides quidam huius naturę participes
ſunt. Corpus igitur ſempiternum ſemper actu perſpi-
cuũ eſt, vt dictum eſt. alia vero, modo poteſtate. modo
actu perſpicua ſunt. Atq; einſmodi quidem natura lu-
minis ſuſceptiua eſt. Quęcunq; vero talis naturæ exper
tia ſunt, hoc ſnſcipere nequeunt. Neq; lumen per parie-
tem, aut aliud corpus non perſpicuum tranſit. Quoniã
ſola perſpicui natura hoc quodammodo pati poteſt, vt
diximus, tanqnam proprium colorem, lumen excipiẽs.
Colorantur autem hęc atq; illuminantur, nõ ꝙ corpus
aliqnod per ipſa penetret, ſed neq; ipſa per tranſmuta-
tionem, quæ in ipſis fit, alterata, lumen recipiunt. Sed
præſentia ignis aut eiuſmodi alicuius in perſpicuo eſt
cauſa ipſius. Neque.n.præſentia ſolum ignis illuminat
perſpicuum, ſed eſt corpus quoq; æthereum tale, &
quædam aliæ animalium partes mariumornm, & ter-
reſtrium. & volatilium, & lapidum quorundam gene-
ra. Quæ omnia, quatenus talia ſunt, non facile eſt vno
nomine complecti. Quare dicendũ eſt lumen, aut ignis
aut ſimilis cuiuſdam præſentia in perſpicuo fieri. Præ-
terea ſi tenebræ quæ ſunt priuatio luminis, horum ab-
ſentia ſunt, aut fiunt, ſaltem horum abſentia, rationi cõ
ſentaneum eſt, vt lumen horum præſentiam eſſe dica-
mus, vel.n.hoc eſt, lumen & tenebræ, aut hæc horum
cauſæ exiſtnnt. Non.n. oẽ ab omni pati & affici natu-
raliter poteſt. Sed alia ab alijs paſsiua ſunt, velut perſpi
cuum à prædictis. Quòd ſi lumen, eſt perſpicui actus,
certe incorporeum erit. Communius aũt lumen dici-
mus id, quod illuminatum eſt, qnod iam eſt corpns,
Demonſtratum item eſt lumen perſpicui affectionem
non eſſe, ſed ne color quidem ipſe affectio eſt, ſed per
habitudinem quandam præſentia horum in perſpicuo
eſt, neq; diuinum corpus poſsibile eſt, propterea quod
per ipſum aſtra videntur. Perſpicuum nãq; à viſibilibus
non patitur, quemadmodum neq; à lumine. Neque.n.
patimur, cum in lumine ſumns. Sed illuminatio & co-
loratio in perſpicuis eodem modo, quo contemplatio,
fieri videtur. Quam ſimul ac inuenit, qui quærit, ſciẽs
fit, tanquam tangente intellectu, & per præſentiam
ſcibilis, facto ſciente. Ita quoq; perſpicuum in poteſta-
te, per præſentiam ignis aut ſimilis alicuius ſubito illu-
minatur. Id vero quod rurſum illuminatum eſt, & per-
ſpicunm actu, à præſentia colorum formatur ac ſpeci-
ficatur quodãmodo, coloribus in ipſo, vt lumine, adue
nientibns. Sic igitur neq; Lunam, quanquam à Sole
illuminetur, pati dicere poſſumus. Velut.n.id, quod
obtenebratur, non patitur, ita neq; id, quod illumina-
tur. Quòd vero, vbi etiam res viſæ ſeceſſerint, adhuc
quidam colores in oculis relinqui videãtur eorum, qui
viderit, non eſt alterationis indicium. Id.n.nõ patitur,
quatenus non perſpicuum eſt, ſed quatenus animatum
eſt, atque imaginari poteſt. Propterea enim poteſt
vſq; ad certum tempus eos motus, qui à rebus exter-
nis in ſenſorijs fiunt, adhuc conſeruare. Nam anima-
ta etiã poſteriore tempore poſſunt eas imaginationes,
quæ in ipſis fiunt, ſibi ob oculos ponere. Specula enim,
quamuis leuia ac polita ſint & lucida, nullum ex appa-
rentibus coloribus in ſe conſeruant, ſi vel lumen, vel
illuminantia, vel res viſiles diſcedant. Qm̃ neq; patiun
tur neque animata ſunt. Præterea vero viſus & pupil-
la tranſlucida exiſtẽs vt à lumine afficitur, ſic quoq; à co
loribus qui mouiui ſunt perſpicui actu & illuminati re-
cta: ita quoq; viſio fit. Verum non ꝙ aliquid à viſu ad
rem viſam emittatur. Cuius rei indicio eſt, ꝙ oculi eo-
rum, qui res plus nimio ſplendidas aſpiciunt, morden-
tur atq; læduntur, quemadmodum auditus ab ingen-
tibus ſonis putare enim, qm̃ diſtantes ſentimus rem vi-
ſam, ibi apprehenſionem quoq; fieri, vanum eſt. Nam
in alijs ſenſibus, cum tamen per affectionem propria
ſenſilia apprehendant, diſtantibus tamen apprehenſio
fit. Verum apparent quidam colores ĩ intermedio per-
ſpicuo, tanquam ipſum excipiat formas ac ſuppeditet.
Quædam nempe ſunt, quæ ex appoſitarum rerum co-
loribus, colorari videntur. Puniceum igitur, quod eſt in
hoc colore, aut purpureum videtur, ſi tales appoſiti
fuerint colores, tanquam tranſmiſsis coloribus per ae-
rem, ſed ibi tamen non viſis. Præterea, colores obſcu-
riores, minus: ſplendidiores autem, magis ac vehemẽ
tius viſum mouent. Pręterea, ex diuerſis ſplendoribus,
& diuerſo lumine, ex ſitu ad videntes, cum ad lnmen,
alteræ ac diuerſę ipſę res viſę apparent. Quin idem quo-
que color, ſi prope & longe appareat diuerſus videtur.
Non.n.ſimiliter album eſt, quod è longinquo videtur.
Ex his igitur differentijs viſus viſas figuras apprehẽdit:
extrinſecum.n.ambitum rerum viſarum ex differentia
coloris ad continens iudicat. Quare facile vel difficul-
ter videntur per ſe, quibus vnius coloris eſt continens,
Superficiem vero, quę eſt inter extrinſecum ambitum,
ſi vnius coloris & plana ſit, talem quoq; videt. Eodem
ſimiliter moto ab ipſo colore & ſimiliter moto per me-
dium. Verum ſi medium planum nõ fuerit, ſed inęqua-
le, quanquam non diſsimilis coloris, ex diſsimilitudi-
ne apprehenſionis coloris, iudicat. Neq;.n.lumen ſimi-
liter in omnes partes rei inęqualis incidit, propterea qđ
quædam concauæ, quædam curuæ ſint, & quædam ex
obliquo illuminantis, quædam ex aduerſo. Propter has
differentias.n.etiamſi eiuſdem coloris fuerit res viſa,
quædam partes magis alteratæ ac diuerſę, quędam cla
riores apparent. Ita quoq;, quædam introſpiciẽtia quę-
dam proſpicientia videbuntur. Quod imitantes ipſi Pi-
ctores, cum volunt rem quę in eodem plano eſt, inæqua
lem efficere atq; oſtendere, quædam illuſtrant, quædã
obſcurant, atq; obtenebrant. Ita.n.quędam introſpice-
re, quædam proſpicere videntur: atq; proſpicere qui-
dem, quæ magis illuſtrata ſunt, introſpicere, quæ ob-
ſcurata. Magnitudinem aũt videt ac iudicat, ex angulo
coni, qui iuxta viſum conſtituitur. Per conum quippe
videt res viſas, quę pro ſummitate ac vertice habent ip-
ſam pu-

ſam pupillam: pro baſi lineam, quæ rem viſam ſenſilis corporis & non ſenſilis definit ac terminat. Fit vero is conus, non per radiorum effuſionem, ſed à re viſa. Cũ color.n. motiuus ſit perſpicui in actu, & eius, quę in ipſo fit, ceu colorationis, per rectam lineam, ceu lumen ipſum: cũq; is in omni re aduerſa inſideat, pręſertim vero cũ in leuibus ac ſplendidis inſideat & refulgeat (eiuſmodi aũt eſt pupilla) conſtituuntur quidam apud ipſam coni à re viſa, qui apparentiam ab ipſa ſuſcipere poſſunt. Per conum.n. vniuſcuiuſq; rei viſę per rectam lineam, forma rei viſilis apparet, ex quorum conorum angulis, maiora & minora & ęqualia iudicat: quæ ęqualibus angulis videntur, æqualia: quæ maioribus, maiora videt. Diſtantiam porro à ſeipſo ad rem viſam & interuallum, quod eſt inter res viſas, viſus apprehendit: interuallum quidem ex coni angulo, qui conus inter res viſas & ipſum conſtituitur apud pupillam. Ex magnitudine igitur huius anguli interuallum rerum viſarum iudicat. Tunc.n. à ſe diſtare quædam vidẽtur, cum inter ipſa, viſile quoddam fuerit. Diſtantiam vero à ſe percipit ex cõſuetudine quadã. Qm̃ rerum viſarum quæ longinquę ſunt, ſenſim ac paulatim nos ciẽt, vehementer aũt proxime mouẽt. per hanc itaque conſuetudinem, ea, quæ obſcuriora apparent, multum diſtare putat, quæ vero illuſtriora ac magis perſpicua, proxima eſſe exiſtimat. Idem quoq; accidat circa vocẽ atq; auditum. Quare, qui imitantur eos qui lõge diſtãt, vocem quandam infirmam atq; exilem ſimul & obſcuram emittunt. Motum vero ſentit, ex perceptione diſtãtiæ atq; interualli. Quoties enim vel ad rem quandam terminatam ad certam fuerit non idem habere interſtitium videtur, aut ad ipſum viſum non eandem diſtantiam, aut productio vidente, aut cum ipſum latet, ꝙ mouetur, tunc tanquam moueri videt rem viſam. Penitus.n. rem, quę mouetur, percipit, ex collatione ad rem manentem ac ſtabilem. Propterea, ea, quæ in locis latiſsimis mouentur, minime percipit moueri. Ea vero, quæ in anguſtis & apud aliquem, maxime percipit. Hic.n. facilius permutari videtur. Quietem vero & numerum percipit, quietem quidem ex negatione motus, numerum vero ex continuitatis priuatione. Quæ enim diſcreta ſunt interuallo corporum ſpecie diuerſorum, plura eſſe dicit. Cũm igitur ſic fiat viſio, non per affectionem & alterationem medij, ſed per habitudinem, diluitur dubitatio illa, quam nonnulli adducunt, atq; obijciunt. Qui fieri poſsit, vt qui differentia aut contraria vident, diagonia poſita videant? Aer enim medius, quatenus concurrunt inter ſe colores, hoc eſt, quatenus ſe mutuo ſecant, ipſis diagonia videntibus ſimul, videbitur contrarios ſuſcipere colores. Hoc itaq; diluitur, propterea quod aer non coloratur, ſed per habitudinem rei viſæ ad ipſum, apparet recta rei viſæ color. Nihil enim vetat, vt idem ad aliud atq; aliud, nõ eãdem habitudinem conſeruet: ceu quoq; nihil impedimẽto eſt, vt aliquid huius rei ſit dimidium, illius duplum.

Colorem eſſe terminum perſpicui. Cap. 39.

TRanſparentia vel perſpicuitas, cõmunis quædam natura & communis affectio eſt vniuerſorũ corporum. Verum nonnulla magis, nonnulla minus eam habent. Ignis quidem, aer, & aqua, magis: minus vero, ipſa terra. In omnibus certe corporibus exiſtit. Trãſparentia enim quodammodo coloris materia eſt, velut enim magni & parui materia quædam eſt: leuis itẽ & grauis, & aliarum contrarietatum ſimiliter quorum quodlibet ipſorum inuicem & alternatim ſuſceptiuum eſt: ita quoq; contrarietatis, quæ in coloribus exiſtit, perſpicuitas materia eſt. Si igitur omne corpus coloris ſuſceptiuum eſt, omne itaq; corpus pellucidum eſt. Id enim eſt corporibus ſubiectum. Atq; in termino atque extremitate finiti pellucidi, clarą eſt colorum natura. Imperſpicuorum.n. corporum, quę finita ac ſolida ſunt ſola extremitas aperta & manifeſta eſt, id eſt color. Perſpicuorum aũt euidentiſsima & clariſsima ea exiſtit, quæ ex diuerſitate ac diſsimilitudine ad continens iudicatur. Pellucida vero ex corporibus ſola vocantur, quę trãſlucida ac perſpicua ſunt, qm̃ viſu apprehendi poteſt eorum color. Id aũt per quod is color apparere natura poteſt, qđ ipſius formam excipere poteſt, proprię pellucidum & vocatur & eſt. Cur igitur, ſi ĩ omnibus corporibus perſpicuitas eſt, non omnia ſunt perſpicua? vel enim corpora differunt, ꝙ magis aut minus hanc naturam habeant: magis aũt & minus ex miſtione oppoſiti. dicitur. Contrarium vero eſt, quod minime perſpicuũ eſt, id vero eſt terra. Contrarium enim maxime perſpicuo, terra eſt. Quod hinc colligi facile poteſt. Dicimus enim id, quod poteſtate perſpicuum dicitur, actu fieri perſpicuum, per ignis, aut alterius ſimilis præſentiam. Merito igitur prope accipiemus & naturam ignis, & ſitum, qui maxime ac celerrime repletur lumine atq; is eſt maxime perſpicuus. Qđ vero lõgiſsime, minime. Aliorum aũt, aliud alio magis, vt magis recedet ab igne, alijſq;, quæ ad illuminandum natura apta ſunt. Proximum igitur igni eſt, qui illuminare poteſt, corpus generationi ſubiectum, id quod ſub lunam eſt, quod ſufflammationem vocamus: poſtea aer: Tertio aqua; longiſſime, terra. Propterea illa corpora maxime rei viſilis, luminis inquam, ſuſceptiua ſunt, cum maxime perſpicua ſint. Terra autem non ſimiliter. Ipſa enim contraria eſt & illuminationi, & illi, quod maxime illuminari poteſt, quã materiam vocamus, Velut enim in omnibus, quæ in alijs fieri poſſunt, eſt quoddam ſubiectum, quod aptitudinem habet, vt per ipſum formetur ac ſpecificet, quæ eſt mã ipſorũ, nã in leui & graui, magno & paruo, calido, & frigido, & in alijs quæ eandem rationem habent, ſubijcitur: ita quoq; coloribus & contrarietati, quæ in ipſis exiſtit, materia quædam eſt, quæ eſt corpus perſpicuũ. omne enim tale, ſm poteſtatem per quam perſpicuum eſt, ſuſceptiuum colorum eſt. Erit porro ea poteſtas, ipſa perſpicuitas. Et eſt quidẽ hæc poteſtas in omnibus corporibus, ſed in his magis minus in illis. Quatenus autem vnũquodq; ipſorũ particeps eſt, eatenus coloris quoq; ſuſceptiuum eſt. Sed ſunt cõtraria inter ſe non per poteſtates tactiles. Nam aqua ac ratione & his poteſtatibus magis cõtraria igni foret. Is.n. calidus eſt & ſiccus, aqua vero frigida & humida, verum non iuxta hoc illuminatio in igne eſt. Nã alia quoq;, quæ huius naturæ non ſunt, illuminant: ſed tanquam cõtraria terra igni eſt & propter motum, ſeu impetum, & propter proprium naturalemq; locum, & per rarum & denſum, hoc eſt tenue & craſſum. Ita & per luminis poteſtatem, & per perſpicuitatem lumenq; terra igni contraria eſt. Nã profecto aer ipſe igni domeſticus eſt, quare etiam cito incẽditur. Aqua vero etiam alimentum igni eſſe videtur. Nam in lignis, quæ comburuntur, humiditas eſt, quæ in ipſis comburitur. Fumus enim eiuſmodi eſt. Terra vero ab ipſo lõgiſsime diſtat. Propterea ſane id, quod poteſtate ignis eſt, maxime luminis ſuſceptiuũ eſt. Id aũt eſt ſufflãmatio, hoc ẽ ęther.

Secundo aer: tertio aqua. Terra aũt cum plurimum ab igne diſtet, & à natura luminis ſuſceptiua, luminis minime eſt particeps. Hæc aũt eſt perſpicuitas. Alterum.n. contrariorum priuatio eſt. Contrarium aũt eſt, quod plurimum diſtat. Plurimum diſtat id, poſt quod tranſgreſſus in aliud non eſt. Eiuſmodi aũt terra eſt. Poſtremum.n. ſubſiſtentium, & vltimum tranſgreſſus in hæc. Iure igitur locum priuationis luminis habet, cum nec ipſa in ſe lumen recipiat, & prohibeat ac obturet id, cui miſta fuerit, ne vbiq; illuminetur. Indicio aũt eſt aer fumi plenus: Minus.n. admittit lumen, propter terreſtris corporis miſtionẽ. Talis vero eſt puluis. Quin propter eandem cauſam neq; flamma perſpicua ac tranſlucida eſt, qm̃ terreſtre in ipſa miſtum eſt, ſi modo flãma eſt fumus ardens. Vitrum aũt, & perſpicua, quibus ædes ac feneſtras præcludere ac munire ſolẽt, aquea ſunt, vt patet ex ipſorum generatione, propterea perſpicua ſunt. Qninetiam cornu & integmentum teſtudinis plurimũ aquæ habent, qnare quodammodo elaborata atq; excalpta, reddũtur perſpicua. Eſſe enim aquea indicat id, qnod emolliuntur. Ea vero perſpicua, quæ plurimũ terrę habent, minus eſſe perſpicua, indicio eſt ipſum etiam muſtum. Eſt.n. magis terreſtre, q̃ coctum, & conſtans vinum. Propterea neq; ipſa terra perſpicua eſt, neq; ea, cum quibus admiſta fuerit. Perſpicua igitur & tranſlucida, id quod maxime viſile eſt, habent & recipiunt colorem, id eſt lumen, & pręterea alijs coloribus, vt videtur, cauſam prębent. Viſio.n. eſt perſpicui in actu, huius enim colores motiui ſunt. Corpora vero ſolida, & certa finitaque & terreſtria, aut plus terræ habentia, non amplius ſunt tranſlucida. Neq;.n. adeo perſpicua. Neq; lumen tanquam proprium colorem, ea ſuſcipiunt. Proprinm aũt vniuſcuiuſq; ipſorum eſt color, & eatenus viſile eſt, quatenus perſpicuitatis, quæ coloribus ſubijcitur, particeps eſt. Quantum.n. ad miſtionem naturæ terreſtris attinet, perſpicuitate priuata ſunt. Prima.n. ex corporibus hoc patitur. Quatenus aũt perſpicuitatis particeps eſt, eatenus ſic quoq; colorata eſt. Quæ enim magis perſpicua ſunt, colorem habent lumini conformem. Proxima his, album. Et oportet, vt quæ magis viſilem colorem habent, magis etiam perſpicuitatem habeant. Magis aũt viſilia ſunt lumini conformia, & alba. Secundo, quæ his conſequenter proxima ſunt. Minime aũt, nigra. Senſilia quidem ſunt hæc quoq;, non tñ pręcipue viſilia. Quorum maior aut minor participatio, differentes quoq; colores in corporibus facit. Peculiare aũt id terrę eſt. Qm̃ vero omne perſpicuũ viſile eſt, omne aũt viſile videtur in termino aut extremitate, omne igitur perſpicuũ viſile eſt in termino. Sed color eſt, per quem viſile eſt: color igitur eſt, per quem perſpicuum viſile eſt. Viſile autem eſt, vt diximus, in proprio termino, color igitur eſt perſpicui terminus. Solus enim is actu viſilis eſt.

De primo familiari ex Sententia Ariſtotelis. *Cap.* 40.

QVoniam vero eſt quoddam appetendũ & appetitiuum, & vltimum quoddam expetendum, ceu fęlicitas, quod vero primo vltimum eſt, alicuius vltimum eſt, certe aliquod erit primum appetendum. In quo.n. continuo exiſtenti, aliquod vltimum eſt, in hoc neceſſe eſt principium quoque eſſe à quo progreſſus per media vſq; ad finem & vltimũ fit. Quare ſi eſt aliquod vltimum appetendũ, aliquod profecto principium eius eſt, quod primum domeſticum ſeu familiare appellant. Hoc igitur primum domeſticũ, quęſitum eſt, quidnam ſit, apud philoſophos, neq; idem omnibus viſum ſuit. Sed ferme iuxta differẽtiam vltimi appetendi, differentia quoq; ac controuerſia inter eos, qui de ipſo loquuntur, exoritur. Stoici igitur, & ſi non omnes, aiunt primum domeſticum eſſe animal ipſum ſibi. vnumquodq;.n. animal, vbi natum eſt, ſibi domeſticum fieri, & ipſum qnoq; hominem. Qui vero probabilius atq; commodius, quam ipſi, dicere videntur, atq; exactius, aiunt ad conſtitutionem ac conſeruationem noſtram nos, vbi in lucem editi ſumus, accommodari. Epicuris vero, voluptas primum domeſticum viſa fuit ſimpliciter, ſed progreſſu temporis hanc voluptatem corrigi exactius atq; emendari. Quibnſdam, vacatio à perturbationib⁹ ac moleſtijs, vt Megaricis. Academicis autem, vacatio lapſus & erroris. Ad hanc primam enim nos aiunt accommodari, ne labamur aut erremus. Et omnino conſequentia ad finalia appetẽda principia, vt diximus ſinguli, ſupponunt. Ex ſententia vero Ariſtotelis, quidam aiunt, primum domeſticũ nos ipſos nobis eſſe, ſi enim res amanda eſt appetenda, nullos autem præ nobis amamus, neq; ad vllam aliam rem adeo accommodamur (alia.n. affectamus & amamus aliquem per relationem ad nos) primum igitur domeſticum erit vnuſquiſq; ſibi ſm̃ hoc. Huius ſententiæ ſunt Xenarchus & Boethus, qui à rebus de amicitia dictis anſam ceperũt. Id autem eſt in nono Moralium ad Nicomachnm, cuius orationis initium eſt, Fortaſſe autem ea declarabuntur, ſi quid ſit amandum, cognitum atq; expoſitum ſuerit. Donec vero dubium erit, nihil. Erit enim aliquod amãdum apparens. In decimo item, ſimiliter ait, His vero rationibus opera perſpicua ſunt, quatenus amãdum maxime ſeipſum eſt. Sed male perpenſa eſt ſententia. Nos.n. amamus, vel tanquam res appetendæ exiſtentes, velut rem quandam aliam ſeparatam à nobis, quã appetimus. Nihil enim ſeipſum appetit neq; id, quod ipſi adeſt, quatenus præſens: Aut, vt ſimul nos, ipſi appetimus. Qm̃ illa impoſſibile eſt appetere. neq;.n. nos à nobis alij aut diuerſi ſumus. Et laborioſe igitur & moleſte. Nam cum in his verſamur, ſumus tamen. Sunt vero, ui aſſerant, primum domeſticum iuxta Ariſtotelẽ, Voluptatem eſſe, moti ipſi quoq; & adducti ijs, quæ in moralibus ad Nicomachum ait. Tria enini eſſe ait appetenda, Honeſtum, vtile, ſuaue. Appetendnm autem qnoddam eſt id, cui accõmodamur. Verum honeſtum, & vtile, apprehendimus progreſſu ætatis. Suaue aũt ſtatim. Si igitur ſola hæc ſunt appetenda ac domeſtica: Primum aũt horum eſt ſuaue ipſum. Primum igitur nobis appetendum erit. Præterea, ſi omnis appetitus eſt boni, aut apparentis boni, ſed quod veræ eſt bonum, finale eſt. Quod vero eſt apparens, baud eſt eiuſmodi. Sed ſuaue eſt bonum apparens, primum igitur nobis id appetendum ſecũdum naturam erit. Atq; id quoq; non nimis diligẽter atq; exacte pronunciatur. Suaue enim appetimus, aut ſimpliciter, aut quodãmodo, quod ſm̃ q̃d ſuane eſt ſimpliciter nihil babentes familiare erga ipſum, vt nobis accedat. Virginius vero Rufus, & ante ipſum Socrates ait, Vnũquodq; appetere perfectionem, & vt actu ſit, & ſine impedimento videlicet ſuas functiones exequatur. Quare nobis quoq; inquit appetendum eſſe, vt ſimus actu, hoc eſt viuamus, & actiones, quæ à vita proficiſcuntur, nobis ſuaues eſſe. Tales enim actiones ſm̃ naturam, donec ſine impedimento fuerint, ſuaues ſunt: Sed vnicuiq; perfectio bonum eſt. Perfectio aũt omnis

quod

quod poteſtate eſt,ſe actu id,quod erat poteſtate.Et eſt animal non in agendo,ſed in eo,ꝙ poteſt. Nam dormientes viuũt.Qui igitur appetit eſſe actu,appetet propriam perfectionem.Bonum aũt vnicuiq; id eſt.Quare hoc appetimus.Conſequens aũt eſt,vt illi, qui ſtatuunt primum domeſticum, eſſe & viuere actu, voluptatem eſſe dicant primum domeſticum,& ipſum bonũ.Quin finis quoq; huic reſpondet.Agere.n.iuxta intellectum, & actu intelligibile eſſe,finis eſt,qui pendet ex eo,quod nos accõmodemur,ad id,quod poteſtas eſt. Sed homo perfectus,in eo eſſentiam habet,quod intellectiuus eſt. Verum hæc ſententia correctione quadam & determinatione indiget.Vtrum.n.ceu omnem functionem, quę à vita oritur,ſuauem exiſtentem appetimus,an non omnem?Fortaſſe enim non optima. Hęc enim eſt vltima ac ſuprema. Vel eam actionem dicunt,quatenus ſumus.Sumus aũt tunc ſenſitiui.Quare eam,quę ſm ipſos ſenſus.Poſtea vero, rationales. In vigeſimo autem Moralium ad Nicomachum inquit,Vnicuiq; actus ſm proprium habitum,ſummopere eligendus eſt. Atq; hæ quidem ſunt de primo domeſtico opiniones, ex ſententia peripateticorum.Sed locus exactiore quadam inueſtigatione indiget.Qm̃ enim Finis,vt inquit Ariſtoteles duplex eſt, quod,& cui.Quod,vt ſelicitas. Hoc enim eſt omnium bonorum maximum & vltimũ,& ſcopus. Cui aũt,nobis.Perfectiſsimum enim nobis id eſt,vt nobis beatitudo accedat.Et quantum ad res ſpectat, fęlicitas eſt finis & ſcopus : quantum ad nos, nos beatam vitam ducentes.Cum duplex igitur finis ſit,neceſſe eſt vt circa ipſa principia duplex quædam natura exiſtat, cum vnumquodq; principium ex cõtinuitate appetendorum ad proprium finem perducat. Eſt igitur,vt diximus,primum appetẽdum duplex.Nos etenim nobis ipſis familiariſsimi ſumus, nec ſimpliciter nobis ipſi familiares ſumus,ſed vt nobis bona ſuppetant. Id igitur eſt primum familiare noſtrũ.ſ.bonum,idq́; appetimus. Verum qm̃ vbi primum nati ſumus impoſsibile eſt, vt veri boni apprehenſionem habeamus, bonum ſaltem apparens appetimus.Apparens aũt bonum eſt ipſa voluptas.Voluptas igitur noſtra,primum domeſticum eſt, hoc eſt apparens bonum.Quod & ſi alijs, qui dixerunt primum familiare, conſequens eſt, propter neceſsitatem, quæ ex orationibus ſequitur,ſed tamen,nulla facta diſtinctione aut diſcrimine, nos ipſos nobis primũ familiare eſſe pronũciarũt. Alij rem externam ſuauem, primum domeſticum. Nullus aũt ex ipſis totum coniũgẽs perfecit. Ambo igitur ſimul recte dicũt.Sed vterq; ſeiunctim non eſſe.Aut qui ait vnicuiq; familiare, eſſe vt actu ſit & viuat,& quatenus ipſius eſſentia eſt in continuitate. Id enim quod ſm naturam eſt,quatenus eſſentia vnicuiq; eſt,ſuaue eſt & familiare & primum appetendum,exacte ac diligenter dicit.Infans.n.cum adhuc rationalis non ſit, non erit primo accommodatus ad actum ſm hoc.Sed vbi ſenſitiuus eſt,actibus ſm ſenſus accommodatus erit,& præterea,ipſi alimento. Cũ igitur appetat actionẽ nõ impeditã, quatenus eſt certe proprium bonum & voluptatem appetet,ſi modo voluptas eſt actus non interruptus naturalis habitus. Atq; etiam vt ipſis ea adueniat.Proprium enim actum appetunt.Qui.n.propriũ actum quatenus eſt, poteſtate appetit,appetit certe non impeditum.Quod.n.prohibere ac impedire poteſt actum, fugiendum eſt ij ,qui ipſum actum appetit.Simul vero eiuſmodi actus ſuauis quoq; eſt.Appetit vero actũ non ſimpliciter, ſed vt ipſe exequatur:familiarem igitur, vt ipſe delectetur, appetet. Magis aũt,qm̃ voluptas talem actum ſequitur,ad quam primum domeſtice affectus eſt:non enim pro ſcopo appetitus, ſibi voluptatem proponit:ſed habet eam, quæ ſequitur ipſum actum.Omne enim ſm naturã exiſtens, ſuaue eſt. Non enim primo delectatur hinc ita appetit id,per quod delectationẽ cepit.Natura.n.ratione propria non indiget.Sed in ijs,quæ naturaliter fiunt, eiuſmodi principium ſequuntur omnino illa, quæ poſt ipſum ſunt, & talis finis ſi nihil impedimento ſit, quanquam ſine præmeditatione,vt in artibus:verum ita paratus ac confectus.Conſentaneus autem eſt eiuſmodi principio ipſe finis, ex ſententia Ariſtot,qui eſt actus ſm virtutem.Ait porro in decimo Moralium ad Nicomachum de eo hunc in modum,Omnes appetere voluptatem exiſtimaret aliquis , qm̃ viuere omnes appetũt. Vita autem actus quidam eſt.Quodlibet autem circa ea & ijs agit,quæ maxime amat.Voluptas vero actus perficit ipſos, & vitam quoq;,quam appetunt.Merito igitur voluptatem appetunt.Perficit nãq; vnicuiq; ipſam vitam,quæ eligenda atq; expetenda eſt.

Virtutes mutuo vinculo nexas eſſe,ſeq́; inuicem ſequi. Cap. 41.

VIrtutum alteram alteri nexam ac innctã eſſe inde maxime colligi poteſt,ꝙ impoſsibile eſt vnã ex ipſis integram habere,niſi alias quoq; teneat. Neq; enim poſsibile eſt Iuſtitiam ſolam habere,ſiquidẽ Iuſti eſt , vt in omnibus rebus, quæ virtutem virtutem poſtulãt,iuſte agat.Sed intemperãs nunquã iuſte aget, vbi aliqua voluptas eum trahat. Timidus item,cum periculum imminet illi qui iura exequatur.Auarus vbi lucri aut muneris ſpes vlla affulſerit.Et demum omne vitium actu ſuo aliquam iuſtitiæ partem violat atq; labefactat.Quin,vt intemperans aut iniuſtus,fortis ſit, fieri nequit:aut eum,qui alio vitio imbutus fuerit.Intemperans quidem actui virili ac forti Voluptatem antepo net.Iniuſtus mauult potiorem partem habere,quam fortiter ſe gerere. Quinetiã proditores his vitijs ſubiectos eſſe, videre licet. Qui vero fieri poteſt,vt Timidus aut iniuſtus ſm modeſtiam ac modeſte agat?Iniuſtus enim ſibi maiorem voluptatũ partem vindicat.Timidus autem quandoq; cedet ac ſuperabitur,minis Tyrãni perterritus, ab in honeſtis quibuſdam voluptatibus : Aut initio eius gratiam inire affectans, timiditate delectari ijſdem voluptatibus aſſueſcet. Et penitus impoſsibile eſt,vt aliquis,vel quocũq; vitio pręditꝰ ,virtutis actionem ſm id non labefactet ac contaminet.Quare neq; eam virtutem aliquis quam putat, habebit, niſi poſsit in omnibus occaſionibus,& ad omnia ipſa vti, ad quæ tendit actio virtutis.Pręterea,ſi per ipſam differunt,qui præſentia virtutis boni vocãtur ab illis,qui per artem, aut ſcientiam boni appellantur ; ꝙ hi quidem cum additamẽto boni vocantur.bonus enim faber,bonus cerdo; & bonus geometra vocatur id totum . Qui vero virtute præditus eſt,ſimpliciter & ſine additamento bonus nuncupatur. Impoſsibile autem eſt, vt aliquis ſimpliciter bonus ſit.niſi in omnibus bonus fuerit.Impoſſibile igitur eſt vnam duntaxat virtutem tenere.Præterea ex ipſo vitio idem quoq; demonſtrari poteſt. Si.n. qui vitium habet , ſimpliciter malus eſt , qui vero ſimpliciter malus eſt, nunquam erit ſimpliciter bonus. Nam ſimul in eodẽ ſm idem contraria haberet.Impoſſibile igitur eſt , vt qui vitium aliquod habet, virtutem ſimul habeat.Præterea, ſi non mutuo ſe ſequuntur vi-

tia,quo

tia,quo.n.modo, cum ſint inter ſe contraria, quando hæc in exceſſu, illa in defectu verſantur:& eſt ſufficiens ipſum vitium ad infelicitatem. Qui vero infelix eſt,qui dici poteſt vllam tenere virtutem? Præterea, ſi Virtus honeſti gratia, quatenus honeſtum eſt, omnia agit(virtus.n.actiua eſt honeſtarum rerum,quę in actiuis ſunt) qui igitur virtutem habet honeſtatis ſtudioſus erit. Studioſus autem honeſti quod in omnibus honeſtum eſt, amat atq; amplectitur, ſed qui quod in omnibus rebus honeſtum eſt, amplectitur, omnem virtutem habet. Si quis.n.honeſtum, quod in fortitudine eſt,complectitur, ſed non amplius id honeſtum, quod in Iuſtitia eſt,certe ne honeſtum quidem,quod in fortitudine eſt, quatenus honeſtum ſectabitur.Quod ſi hoc ita eſt, nõ igitur fortis erit.Omne.n.honeſtum,quaten' honeſtũ, indifferens eſt. Siue.n.nõ cognoſcit omne honeſtum, ne hoc aliquid quidem,tanquam honeſtum cognoſcet. Vna.n.eſt honeſti cognitio, quatenus honeſtum eſt. Quemadmodum enim ebrius omne vinum amat, ita quoq; ſtudioſus honeſti,omne honeſtum eligit atq; exoſculatur. Præterea,ſi virtutes inter ſe differunt,nõ ſcopo, ſed eo, circa quod differunt.Scopus.n.idem omnibus propoſitus eſt,ipſa videlicet honeſtas. Differentia autem ipſarum eſt,quatenus hæc circa has affectiones verſatur ceu exempli gratia, circa confidentiam & timorem,illa vero circa voluptates tactiles. Alia item, circa quædam alia.Qui vnam habet virtutem,& cõem omnis virtutis ſcopum,ipſum honeſtum tenet.Qui vero id habet,ſcopum ſcilicet rerum,quę ab eo geruntur, omnia eius ſcopi gratia aget. Atq; ita omnes virtutes habet, pro ſcopo omnium rerum,quas gerit,honeſtum ſibi proponens.Præterea,ſi omnis virtus alicuius,ſumma & extremitas naturę illius eſt,certe hominis virtus, ſumma erit naturę atq; animæ hominis. Anima autem hominis rationis compos eſt,nõ ſimpliciter tamen, ſed habens poteſtates plures.Rationalem quidem proprie, aliam,ceu rationi parentem.virtus igitur erit ſingularũ rationalis animæ poteſtatum ſumma.Quare vna quędam ex ipſis non erit hominis virtus per ſe accepta. Nõ enim quod ſeparari & per ſe ſubſiſtere poſſunt, virtutes omnes ſingillatim vocantur ac ſeiunctim. Sed quod alterius poteſtatis ſint,& circa aliam materiã verſentur, Atq; agant. Integrum enim quoddam eſt ipſa virtus abſoluta ac perfecta, cuius partes ſunt,Fortitudo,continentia, Iuſtitia,& reliquæ omnes,quæ non ſimpliciter virtutes ſunt,ſed circa hęc & cum additamento. Simpliciter.n.eſt illa Integra. Velut igitur in alijs partib' in toto partes ſumptę,tũc ſunt partes,vbi cõplent totum: ſeparatæ vero hac ſeiunctæ, non amplius partes ſunt, niſi ęquiuoce,ipſas aptitudines & dexteritates ſolemus appellare virtutes. Velut.n.qui vnam actionẽ iuſte egerit, non eſt idcirco iuſtus,niſi ſimilis in omnibus ſit:Ita neq; is,qui honeſti alicuius gratia aliquã actionem egerit circa aliquam materiam, Virtute præditus eſſe dicetur,niſi vbiq; & in omnibus rebus ſimiliter honeſto incumbat,idq; ſequatur.Præterea, ſi virtus rationalis eſt ſcientia,& cognitio bonorum:paſſiui aũt,actio bonorum,ſed impoſſibile eſt bona agere,niſi cognoſcat ipſa & norit:igitur impoſſibile eſt,vt aliquis bona cognoſcat,ꝙ bona ſint,niſi ipſa eligat,& procliuis ad ea fuerit. Signum huius rei eſt,ꝙ qui aliqua eligit,ea etiam bona eſſe præſenſerit, neq; Virtutem rationalis ſine paſſiuo habere poſſibile eſt, neq; harũ aliquam ſine illa,& mutuo.Præterea,ſi poſtquam bona cognita ſint eſſe bona, ſequitur electio(propterea.n.intemperantem nõ proprie, nec ſimpliciter cognoſcere dicimus)Et cognitio quidem eſt prudentiæ,electio autem moralium virtutum, certe virtutes morales ipſam prudentiam ſequentur,& eas quoque prudentia viciſſim. Quando quæq; ipſarum virtus eſt,in agendo ex recta ratione, hoc eſt, prudentia. Quin morales quoq; ſe mutuo ſequuntur, ſiquidem qui vnam harum habet, habet etiam prudentiam & morales.Præterea,ſi omnis actio virtuti conſentiens tum ex eo,ꝙ ſcopum talem habeat,tũ ꝙ ita agatur,cõpoſita eſt,& ſi moralis virtutis eſt, vt rectus ſcopus proponatur:ipſius autem prudentiæ,vt cognoſcantur ea,quæ eo tendunt, quomodo ſeparata ac ſeiuncta eſſe poteſt?Præterea, ſi impoſſibile eſt habere prudentiam,niſi qui ſit circa omnes res prudens,certe qui prudentia præditus ſit,omnia,quę agenda ſint,cognoſcet. ſed impoſſibile eſt,vt prudentia,quæ poſſit ea, quæ ad eum ſcopum tendunt cognoſcere, exiſtat, niſi conueniens ſcopus ſit propoſitus. Neque enim amplius prudens,ea,quæ agenda ſint,iudicabit,& cognoſcet.Verũ ea,quæ agenda ſunt,iudicat,& cognoſcit, & exequitur ipſe prudens: in oĩbus igitur,quæ agenda ſunt,rectum ſcopum propoſitum habebit. Atq; ita omnem virtutẽ habet,quando virtutum moralium finem & ſcopũ optimum rerum agendarum definit.Sed prudens in omnibus rebus agendis optimum ſcopum ſtatutum ac fixum habet. Periti enim viri eſt, vt ea, quæ ad ſcopum ſpectant ac perducunt, perſpiciat:Prudẽtis aũt,vt ea videat, quæ ad optimum ſcopum ducunt. Si igitur fieri non poteſt, vt iuxta aliquam moralium virtutum operemur citra prudentiam, ipſa autem prudentia circa omnia agẽda verſans cogit ſecum omnes morales virtutes,ſiquidem eſt habitus cum ratione agens circa omnia bona hominis, quatenus homo eſt, certe omnes virtutes prudentiam ipſam comitabuntur.Haud enim facile eſt,vt inquit Theophraſtus, virtutis differentias ſe deprehendere ac diſcernere,vt non inter ſe aliqua ſaltem in re conſentiant atq; conueniant. Appellationes vero ipſarum ſunt,vt communis vſus appellat.

Ius naturale eſſe. *Cap.* 42.

IVs naturale eſſe,inde colligitur,ꝙ homo natura ſociabilis eſt & communicabilis. Nec poteſt ſocietas durare citra iuſtitiam. Eſſe autem cõmunicabilem patet ex actione.Homo enim non eſt is,vt ſolus & per ſe viuere poſſit. Velut enim alia animalia,quæ naturaliter congregantur, dicimus id naturaliter habere: ita homo quoq; naturaliter habet,vt cõmunicabilis ſit in ſocietate ac communicatione aliorum ſemper vitam agens.Præterea ex animalibus,quæ naturaliter congregantur,& ſi id naturaliter habeant (Id enim ad qđ aliquid impellitur ac mouetur,neq; ex doctrina,neque ex conſuetudine, neq; neceſſitate ductum, hoc inquam ipſi naturaliter inditum eſt.Ita quoq; animalia,quæ cõgregantur,vt mutuo ſecum verſentur,ex naturali impulſu habent)Sed tamen,quanquàm ea naturam hanc habeant,licet ſeparatum vnum aliquod ab aliorũ conuictu,educare per ſe.Quinetiam nõnulla diutiſſime ſuperfuerunt ex ijs,quę naturaliter vt congregentur apta ſunt, etiam ſi priuata eſſent ſocietate ac conuictu aliorum.Homo autem nullus ſuperuiueret diutius, qui ab alijs hominibus ſeiunctus eſſet.Indicium autem maximum eſt,hominem natura communicabilem eſſe, atq; etiam multo magis,quàm reliqua omnia animalia, ꝙ ſolus rationalis eſt homo, & ſolus ratione vti poteſt.

Ipſa

Ipſa vero ratio ad id ſpectat, vt proprias cogitationes & ſpectacula ijs indicemus, quibus cum verſamur. Quoties igitur nemo nobis præſto eſt, aut nolumus alicui præſentium res noſtras indicare, vel diſcere aliquid ab illo, quieſcemus ſola cogitatione contenti. Quare ſi ad aliquam rem hac ratione ſola, quam nobis natura elargita eſt, vtimur, Et natura nihil fruſtra aut facit aut largitur, certe nobis tãquam cõmunicabilibus rationẽ impartita erit. Præterea, etiam ſi dicamus ipſum Ius cõſtitutione eſſe, comprobabitur hominem natura communicabilem eſſe. Si.n. iure indigent & hac conſtitutione omnes homines naturaliter, non.n. hic indiget, ille minime, id vero tanquam ſocietatem conſeruans aſſumunt, certe omnes homines ſocialitatem natura habebunt. Non.n. dici poteſt, indigere ipſos iure, ſed ius natura non eſſe. Id.n. ſine quo ĩpoſsibile eſt eſſe aliquid eorum, quæ in nobis inſunt, neceſſe eſt eſſe natura, velut impoſsibile eſt videre ſine oculis. quare cum viſio ſit natura, ipſi quoq; oculi natura erunt. Similiter aures quoq; natura. Neq; enim ſine ijs audire poſsibile eſt, & auditus natura eſt. Et penitus omnia ſenſoria in nobis naturaliter inſunt, ꝓpterea quod actiones, quæ per ipſas fiunt, naturaliter nobis adſunt. Si igitur ſociales ac cõmunicabiles natura ſumus, impoſsibile autem eſt durare ſocietatem ſine iuſtitia, neceſſe eſt ius quoq; natura eſſe. Quòd ſi quia apud alios aliud ius eſt, propterea negent ipſum eſſe natura, certe id natura dicent eſſe, quod apud omnes idem eſt. Et ſi ius ſcriptum, quoniã ſcriptum eſt, per conſtitutionem & non natura eſſe dicent, certe neceſſe erit, vt natura, nõ poſitione fateantur id, quod non in ſcripto vim habet. Suntq; eiuſmodi pleraq;, quæ appellare ſolemus ex ipſo affectu, leges nõ ſcriptas, quæ communes omnibus hominibus ſunt, niſi ſint ex cęcati. Reuereri enim ſeniores, colere Deum, honorare atq; obſeruare parentes, & præſtantiores viros, ſunt iura quædam non ſcripta & communia, quæ naturaliter apud vniuerſos homines retinẽtur. De his enim neq; paciſcuntur ſecum, neq; leges ſanciũt, ſed retinẽt tanquam ſtatutas & confirmatas ab ipſa natura. Sed de modo honoris leges ferunt, alij hoc modo, alij illo: & ij ꝑ hos, alij per illos, ea quẽque facturum eſſe putantes, in quibus prius verſatus fuerit. Quibus in rebus poſtea ius per conſtitutionem, quod ius gentium vocant, vim habet. Hoc enim modo colere Deũ, vel obſeruare parentes, ius per conſtitutionem & legale definit ac pręſcribit. Quare alias id ius apud alios diuerſum eſt. Sed tamen apud omnes & ſemper, vt colatur Deus, in hominum natura inditũ eſt, atq; inſperſum. Quare ſi quis hæc iura ſemper & apud omnes vniuerſaliter naturalia eſſe dicat, à vero non aberrabit, ſine quibus communitas ac ſocietas permanere non poteſt. Non enim dicendum eſt, communitatem natura eſſe, ea vero, quibus communitas conſeruatur, naturalia non eſſe. Sed neceſſe eſt, ſi naturalis eſt ipſa cõmunitas, naturalia quoq; eſſe iura, quibus conſtat communitas. Ius enim conſeruare ac fulcire ipſam communitatem ac ſocietatem, patet in ijs qui iniquiſsimi atq; iniuſtiſsimi eſſe vident. Hi vero ſunt ipſi prędones. Quorum ſocietas ex iuſtitia, qua alter erga alterum vtitur, conſeruatur. Qui.n. alter potiorem partem ſibi non vendicat, quia nõ mentitur vllus, quia obſeruant eum, qui alijs præſtantior videatur, quia conuentiones ac pacta ſeruant, quia demum imbecillioribus opem ferunt, propterea illorum ſocietas mutua conſeruatur, ac perdurat. Quorum contrarijs omnibus aduerſus eos, quos iniuria afficiunt, vtuntur. Hæc enim naturalia eſſe iura, argumentum maximum eſt, ꝙ ne ſi paciſcantur quidem contraria his inter ſe tanquam iuſta permanere vllo modo poteſt eorũ ſocietas. Arqui conſequens foret vt quodlibet ſimiliter ſocietatem conſeruaret, quod pacto & conſtitutione factum eſſet. Quòd ſi hæc quidem, pacti vel non pacti fuerint, ſocietatem conſeruant, oppoſita autem ijs, etiã ſi pacti fuerint, labefactant atq; euertũt: Certe, ea quę conſeruant, naturalia ſunt, quáquam ex conuentione fiant. Ipſa enim conuentio ac conſtitutio videtur eſſe quædam iuris naturalis inueſtigatio, & cõſenſus communis rerum inuentarum. Verum ex quęrentibus, nõnulli rex quæſitam inueniunt, nonnulli fruſtrantur. Quemadmodum ſane in alijs omnibus, quæ per inueſtigationem inueniri poſſunt. Præterea, qui ſtatuerunt atque decreuerunt iniuriam inferre & prædari, non ex penſis latis legibus ex earum tranſgreſsione, prędantur atq; graſſantur, ſed tãquam crimina aperta ſint, per quę prædationem ad id ferunt. Si vero ſunt quędam iniuſta naturaliter, & non conſtituti iuris tranſgreſsione, neceſſe eſt, vt naturalia quædam iura ſint, quæ illis ſint cõtraria. Eſſe aũt quędam iniuſta natura patet, ꝙ apud omnes, & qui valde cõtrarijs legibus vtuntur cõmunia quædam ſint, quibus qui ſibi propoſuerunt, vt iniuſti eſſent, vtuntur in eos, quos iniuria afficiunt, omnia.n. prædones fere eadem apud omnes faciunt quos iniuria afficiunt. Quod ſi ita habet, certe ea, quę his, qui iniuſti ſunt natura, contraria ſunt, iura naturalia ſunt. Nam nihil aliud eſt iniuria, quam trangreſsio iuris. Quare ſi natura eſt trangreſsio quædam iuris, certe ius erit multo prius, cuius trãſgreſsio iniuſta eſt natura. Poſterius enim eſt tranſgreſsio alicuius, ꝗ illud, cuius eſt trãſgreſſio. Nihil enim aliud eſt iniuſtum natura, quam tranſgreſsio & contrarietas naturalis iuris. Præterea, quemadmodum in alijs virtutibus habet, ita par eſt, vt ſe habeat res in ipſa iuſtitia. Verum in alijs ſingulis, naturaliter ea quæ geruntur ab ipſis, talia ſunt. Natura enim fortitudinem, qui fortitudine præditus eſt exercet. Et naturaliter continentia ea, quæ à cõtinentia geruntur. Ita quoq; in alijs. Sunt igitur etiam iura natura, quæ aguntur, & iuſtitia.

Non ſufficere virtutem ad felicitatem. *Cap. 43.*

SI qui virtute præditus eſt, felix eſt, qui vero felix eſt, feliciter viuit, felicitas.n. in vita verſatur, qui igitur virtute præditus eſt vitam felicem viuit. Sed vita felix eligenda eſt, non prętermittenda aut refutanda, vita igitur felix non prætermittenda eſt. Vita itaq;, quá aliquis volens deſerat, felix non eſt. Sed qui virtutem habet deſerere quandoq; poſſet vitã cum virtute, idq; volens, propter diſceſsionem conſentaneam rationi. Vita igitur virtute prędita & ſm̃ virtutem, nõ eſt felix. Virtus igitur non ſufficiens eſt ad felicitatem. Præterea, qui quærit an virtus ad felicitatem ſufficiat, nihil abſurdum quærit: qui vero quærit, an virtus ad virtutem ſufficiens ſit, rem abſurdam quærit, non igitur eadem eſt vtriuſq; ipſorum quæſtio. Quòd ſi hæ quæſtiones eædem non ſunt, nõ igitur idem eſt virtus & felicitas. Sed eſt primum, ergo ſecundum. Si itaque aliud eſt virtus ꝗ felicitas. nõ igitur in poſſeſsione virtutis felicitas conſiſtit, velut neq; in habendo tibicinis artem conſiſtit tibia canere. Non igitur in habitu ſolo & poſſeſsione virtutis eſt felicitas. Præterea ſi diuerſum eſt id, quod ab aliquo gignitur, ab eo, quod ipſum gignit: ſed felicitas ex

tas ex eorum ſententia à virtute gignitur, certe felicitas
à virtute diuerſa eſt. Sed eſt primũ, ſecundum ergo. Prę-
terea, ſi felicitas in vita atq; in actione verſatur, ipſa au-
tem virtus eſt habitus, non igitur idem felicitas eſt qđ
virtus. Præterea ſi omnis ars, aliqud à ſe diuerſum ef-
ficit, non ſe ipſam: ipſa autem virtus iuxta ipſos eſt ars fe-
licitas effectiua, certe felicitas à virtute diuerſa erit, cum
ab ea fiat. Præterea ſi actio cum virtute felicitatem ef-
ficit, & actionem cum virtute virtus non ſufficit, virtus
igitur ad felicitatem nõ ſufficit. Aut enim circa electio
nem rerum ſuauium, ex ſententia Epicuri, aut circa
electionem rerum naturalium verſatur, vt Stoicis vide
tur. Aut aliorum quoquo modo domeſticorum, quæ
oportet eius actionibus ſubiecta eſſe, vt ærariæ æs, fer-
rum, ignis, carbones, quorum nullum ars æraria facit.
Si igitur circa ſubiecta quædã eius actus verſatur, quo-
rum ipſa effectiua non eſt, non igitur ſufficit virtus ad
proprias actiones, nam indiget quoq; illis, circa quæ
actio verſatur, quæ ſunt externa. Neq; enim (vt aiunt)
hæc ſine ratione tenorem habent, ſed ſunt motiua vir-
tutis, & cauſæ, vt ipſa agat & operetur. Ea enim ſecta-
tur, velut propriam materiam ipſi artifices. Aiunt igi-
tur tollendas eſſe ipſis actiones, niſi hæc comitentur,
& ſuis differentijs virtutes moueant. Neq; enim tibiæ,
ſi ad eſſentiam nobis conducerent, propterea ad tibia
ſonandum conſerrent, ſed tenorem ſine ratione habe-
rent. Non.n.ſi neceſſario homini ea adſunt, quibus vti
tur Virtus & ſine ipſis non eſt, propterea ad actionem
virtuti conferunt, cum ſint diuerſa ab ipſa virtute. Prę-
terea ſi ad rerum naturalium electionem, opus eſt cor
pore valido & ſenſibus, quæ ſunt extra virtutem (qũo
enim recte ſine ijs rerum naturalium electionem face-
re poſſent?) hæc vero ſunt extra virtutem, non igitur
ſufficit virtus. Præterea, ſi virtutis actio circa rerum na-
turalium ac peculiarum electionem verſatur, & circa
fugam ac declinationem contrariorum certe oportet
ea adeſſe, quę ipſa electura ſit. Neq; enim ſemper homi
ni hæc præſto ſunt. Propter defectum igitur harum re-
rum, ille qui virtute præditus eſt, ſeipſe quãdoq; eximit
ac retrahit. Neq; enim quod non poſſit ea eligere, edu-
ctio eſt virtutis opus, ſed ꝙ non adſint ea, quæ in ipſa
non ſunt. Si igitur in ipſa virtute non eſt horum præſen
tia, actio autem ipſius circa horum electionem verſa-
tur, non igitur ſufficit virtus ad propriam actionem.
Præterea, cum duplex ſit actio in ſingulis artibus, quę-
dam in principalibus & præcipuis, vt Tibicini, ſi valeat
corpore, & tibias quales vult habeat, & nihil extrinſecũ
ab ipſis perturbet, quædam in inconſideratis, & con-
trarijs illis prædictis, quemadmodum in alijs artibus, fi-
nis in actionibus circa confederatas res & principales.
Ita quoq; in virtute, ſi modo ipſa quoq; ars eſt. Præte-
rea ſi nulla ars ſufficiens eſt ad propriam actionem, qđ
indigeat ijs, per quæ & circa quæ actura ſit. Sed virtus
quoq; ars eſt, nec ipſa igitur ſufficiet ad actionem ſuã.
Præterea ſi virtus circa rerum naturalium electionem,
verſatur, ſed impoſſibile eſt, vt alicuius rei fiat electio
& iudicium, niſi prius imaginationem illius ſumpſeri-
mus, quam impoſſibile eſt adeſſe non ſentiendi, & ſano
ſentientem oportet ſanum quoq; ſenſum ad agendum
circa has res habere. verum huius compos non eſt, ne
cõſtitutionis quidem igitur compos erit. Velut.n.non
exiſtentibus ipſis ſubiectis, impoſſibile erat operari,
quorum ipſa compos non erat. Ita quanquam adſint
ſubiecta, ſed non præſt imaginatio, impulſum fieri im-
poſſibile eſt. Imaginatio verò ſenſu quodammodo af-
fecto, niſi ipſorum imaginationes mentiantur. Si igitur
neq; ad ſubſiſtentiam eorum, circa quæ actus verſatur,
neq; ad imaginationẽ & ſenſum ſufficit virtus ſine qui-
bus operari non poteſt, ne ad ſuam quidem actionem
ſufficiet. Præterea ſi poſſibile eſt, vt præditus virtute in
lethargum, in melancholiam, in vertiginem, in deliriũ
incidat, in quibus qui fuerit impoſſibile eſt vt ſecun-
dum virtutem operetur, nõ igitur ad ſuas actiones vir-
tus ſufficit. Qũo.n.dici poteſt eum, qui delirio corre-
ptus ſit, & vinculis indigeat, & idcirco amicorum ope
prudenter operari tunc, niſi mordicus ſuam poſitionẽ
tueri velint? Præterea, ſi virtus quædam repellit ac de-
clinat ex rebus indifferentibus, iuxta horum ſenten-
tiam, quædam eligit & complectitur, certe ad felicita-
tem non ſufficiet. Qũo.n.felix eſt ille, qui in ijs verſatur,
quæ virtus reijcit? Aut.n.non recte facit ea reijciens, aut
impoſſibile eſt felicem eſſe, his præſentibus, quæ repel-
lere ad virtutem pertinebat. Senſus quinetiam, ſi ad ho-
minis eſſentiam neceſſarij ſunt, ſed ad virtutis actiones
non conducunt, certe ſine ratione erunt. Quòd ſi nõ ſo
lum homini neceſſarij ſunt, ſed conducũt quoq; ad agẽ
dum, & vtitur ipſis virtus ad proprias actiones (imagi-
natio.n.actionum ſm virtutem baſis ac fundamentum
eſt) non igitur ſine ratione ad eius actiones conducũt,
vt ſe habet cœlum, terra, locus, & tempus. Si.n.iuxta
virtutẽ operabimur, quocunq; modo affectis ſenſibus,
vel etiam falſis imaginationibus, quæ ex huiuſmodi
ſenſibus naſcuntur, aſſentiemur, & ijs conſentanea age-
m', id quo modo viri ſtudioſi aut boni eſſe poterit? Aut
ſi ambigemus, neq; aſſentiemur, & nihil eorum, quæ
ab ipſis proficiſcũtur, agemus, certe nihil operabimur.
Quòd ſi alia quædam operentur, de ijs autem ambigãt,
non igitur ad omnia, quæ in vita ſunt, ex hoc iuxta vir-
tutem operabitur is, qui Virtute præditus eſt. Quarè
non eſt ſufficiens ac proprias actiones, quas propter
quarundam rerum peculiarium abſentiam nõ peragit.
Si quis enim dicat dormientes operari, ꝙ aliquorũ me-
moriã teneant, & experrecti eam non omittant, ſimi-
le eſt ac ſi quis aſſerat, dormientes videre, qm̃ experre-
cti quoq; vident, nec amittunt poteſtatem viſiuam.
Præterea, ſi non animæ felicitas quæritur, ſed hominis
in confeſſo aũt eſt hominem ex anima conſtare & cor-
pore, quorum vtriuſq; ſunt peculiaria bona, & mala dif
ferẽtia inter ſe. Velut igitur ea inter ſe diuerſa ſunt nõ-
ne conſequens eſt, vt finis eius, qui ab vtriſq; agitur, &
bonum, indigeat vtroq; horum, ex quibus eſt, bonorũ
ꝙ ſi ita res habet, non ſufficit igitur bonũ aiæ ad finem
hominis, ſed indiget etiam rebus corporis. Corporis au-
tem bonum eſt, valetudo bona, quæ circa primorum
corporum, ex quibus hoc conſtat, temperaturam ver-
ſatur. Robur, quod eſt in firmitate atq; agilitate ſecun-
dorum, & quæ ex illis componuntur, corporum. Pul-
chritudo, quæ eſt in bona habitudine & commenſurã-
tione tertiorum iam & diſſimiliarium corporum, quas
partes corporis cõtiguas & proximas vocamus. Quem-
admodum.n.in anima omnibus virtutibus per ſingu-
las poteſtates opus eſt ad hominis finẽ, ita quoq; incor-
pore. Præterea, ſi ea, quibus homo naturaliter familia-
ris eſt & accõmodatur, vult ſe bene habere virt', & prę-
ter eius voluntatem eſt, vt hęc non bene habeant: Sed
homo naturaliter velut ipſe ſibi amicus eſt ac familia-
ris, & partibus ſuis poteſtatibus, & extremitatibus, ita
quoq; proximis, parentibus.ſ. & amicis, & proprijs ci-

uibus. Sociabile.n.& ciuile animal eſt. Iam liquet igitur, hæc bene habentia & ſalua, ipſi aliquid ad propriũ bonum & finem cõducere & ea, quibus opus habebat, vt ſe ipſe conſeruare queat, & vnumquodq; eorum, quibus naturaliter familiaris eſt. Quare bonis quoq; vtilibus opus habet, quæ vel actiua fiunt eligendorũ per ſe homini, ea vero ſunt ad quæ naturaliter accõmodatur, aut conſeruatiua ipſorum, aut contrariorum ipſis auerſiua. Præterea, felicitas eſt bonorum complectio, cuiuſq; aũt eorum, quibus naturaliter accommodamur, bonum aliquod eſt. omnibus is ergo opus erit ad bonorum complectionem. Siquis.n.dicat nos quidem pluribus familiares eſſe atq; accõmodari, noſtra tñ nihil referre, quo modo ipſa ſe habeant, pugnantia profecto dicet. Si vero ijs indigemus, quõ quiſquam ſe lix eſſe dicetur, cum ipſi deſint ea, quibus opus habet? Siquidem re indiget felicitas, ſed perfecta atq; abſoluta eſt. Præterea, ſi communes de felicitate notiones, ipſam eſſe vitam ſua ſorte contentam & nihil amplius appetẽtem. Nulla enim re indigere felicem præſumpſerunt, felicitatem vltimum expetẽdorum eſſe exiſtimãt. Quin & viuere ſm naturam, & vitam ſecundum naturam felicitatem vocant. Præterea, bene viuere ac degere vitam & bonam vitã, felicitatem eſſe dicũt. Si igitur felicitas eiuſmodi eſſe pręſumpta eſt, ſed virtus ad nihil horum ſufficit, non igitur ad felicitatem ſufficiens erit. Vtrum ne igitur qui virtute præditus eſt, omnia habet, & nulla re indiget in vita, an multa ſunt, quibus virtute præditus indiget, bona valetudine, robore, diuitijs, & pluribus alijs? Atq; id etiam ex eorum ſententia, qui virtutem ad felicitatem ſufficere ſtatuunt. Aiunt enim eſſe quædam præcipua ſapienti, vt quæ dignitatem habent, & peculiaria quædam & curanda. Quin ſi ſeiunctim virtus vnà cum ijs poneretur, & ſeorſum virtus ſola, nunquam ipſum ſapientem ſolam virtutem electurum, ſi poſsit virtutem, quæ cum alijs eſt, ſumere. Quòd ſi hoc ſapiens igitur bis opus habebit. Deridiculus enim foret, ſi ea quidem eligeret, ad nihil tamen eorum electionem referret. Quomodo igitur vltimum expetendum eſſe virtus poteſt, & quo comparato, nihil aliud amplius appetimus, & ſufficiens eſt ad vitam? Quòd ſi non ad hæc, ne ad felicitatem quidem. Statuitur enim talis res eſſe felicitas. Quòd ſi vita ſm naturam felix eſſe ſtatuatur, quomodo virtus ad hoc ſufficiens eſt? Natura enim quæ nobis animam dedit, corpus quoq; largita eſt, & ad vtruſq; horum perfectiones & cõparationes nos accõmodauit: quare qui alterutrius horum pfectione naturaliter priuatus eſt. ne ſm naturã quidẽ viuit. Secundum naturam enim, ſecũdum, cõſilium ac voluntatem natura intelligitur. Quod ſi non hoc, non igitur feliciter. Præterea, ſi corpus organum exiſtens nobis à natura datum eſt ad functiones naturales: In omni aũt organo indigente, cuius gratia organum eſt, ad id conducit quoq; organi virtus, corporis igitur virtus ad functiones naturales & vitam ſm naturam conducet. Non igitur ſine corporis virtutibus licet ſm naturam viuere. Quod ſi hoc, ne felicem quidem eſſe. Pręterea, ſi Natura nihil fruſtra facit, nullam enim alia ars quicq̃ eorum, quæ ab ea fiunt, fruſtra facit, ſed vnumquodq; quod ab arte fit, ad proprium eius finem conducit: Sed natura quoq; eſt ars quædam diuina, quare quę ab ea fiunt, ad proprium eius, in quo fit, finem conducent. Accommodabunt aũt nos ad id, bona corporis & externa. Conferunt igitur hæc quoque ad naturalem noſtrum finem, neq; fruſtra eſt accommodatio ad eas res. Non ſufficit igitur virtus ad naturalem hominis finem, qñ neq; ad cõparanda neq; ad conſeruãda ea, quibus naturaliter accommodamur, ſufficit. Præterea, ſi hæc ſub electionem virtutis cadunt, & natura electionis horum gratia eſt, ſi ſint virtuti familiaria, admittere: ſi ſint oppoſita, repellere ac declinare. num eligere igiť oportet bona. Corporis & externa, ſed eorum curã non habere? Nonne etiam poſsidere ipſa? Quid autem poſsidere ipſa, nõne etiam vſum ad aliquid eorum cõferre? Ad quid igitur, niſi ad finem? Neque enim natura vellet, neq; virtus iuberet, neq; ſapiẽs eligeret, ſi nihil referret, ea habere, an non. Neq; enim vlla ars alia eligit aliquid, gratia eligẽdi ſolum, ſed omnium electio ad finem refertur. In vſu enim electorũ non in electione ſubiectorum finis eſt. Et vniuerſaliter nonne abſurdum, vt virtus dicatur ad id ſolum eſſe, vt videlicet eligat? Si enim indifferẽs eſt vſus electorum, nec ad finem conducit, certe vana ac temeraria electio erit. Quin etiam ſi felicitas in bene viuendo ſit, neq; ad hoc ſufficit virtus. Bene viuere quippe dicitur, qui virtute vtitur, & ſm virtutem viuit, & agit aliquid. In quali.n. actione bona hominis vita cõſiſtit. Actionum aũt aliæ ad poſſeſsionem, aliæ ad vſum referuntur poſsidẽtium. In poſſeſsiuis igitur, finis eſſe non poteſt, nam ipſę ſunt gratia alterius. Sed in ijs, quæ ad vſum ſpectant finis eſt. Neq; artificiũ finis eſt in poſſeſsione earum rerum, quibus vſuri ſint, ſed in earum vſu, qui eſt ſm artẽ. Et virtutis ſane vltimũ & finis, cum ipſa quoq; ſit ars, non in electione & acquiſitione quarundam rerum, ſed in vſu acquiſitorũ. Quòd ſi in functionibus & actibus, quæ ad vſum pertinent, eſt felicitas & bona vita: Hæ vero non ſine corporis bonis, & externis & peculiaribus naturalibusq;, quorũ virtus electiua eſt, virtus igitur ad felicitatem & bonam vitam non ſufficiet. Præterea, ſi à natura corpus quod organum eſt, homini ad pprias functiones datũ eſt, & ad eius bona, certe corpus conferet ad bonum hominis, quod in actionibus, & ad finem. Ceu quoq; in artibus. Nam bouum tibiarum eſt ad bene canendum tibia. Quod ſi ita eſt, nõ ſufficit virtus ad felicitatem. Si hæc enim nihil ad vitæ actionem & felicitatem & finem conferrent, certe fruſtra nobis à natura corpus datũ eſſet. Non.n. quæ præſentia iuuant, hæc abſentia, non diminuunt opus, quod iuuant. Pręterea, ſi omnia, quæ medicinę cauſa. ſunt, ea ſunt ſanitatis quoq; gratia, quæ ab ea ſit, & quæcunque artis gubernandi nauem ad feliciter nauigãdum, quod ipſa efficit: quęcunq; igiť virtutis ſunt, felicitatis quoq; erunt, ſi modo eius opus eſt ipſa felicitas. Corporalia autem & externa ipſi quoque fatentur virtutis cauſa eſſe, vt eligat ipſa, & comparet. quare ad finem quoque hæc vtilia ſunt. Quòd ſi hoc ita eſt, non ſufficiens eſt virtus ad finem. Præterea, quæcunq; ſunt medici gratia, quatenus medicus eſt, ea ſunt quoque ſanitatis, & quęcunq; ſunt gratia gubernatoris, ſunt felicis nauigationis quoq;, qui eſt finis gubernatoris. Et quæcunq; demum ſunt hominis cauſa, quatenus eſt, ea finis quoq; ipſius cauſa ſunt. i. felicitatis. Nõ ſufficit igitur, virtus ad finem. Præterea, ſi velut aliquem dicimus ſm intellectũ agere, non ꝙ intellectum habẽs agat, ſed ꝙ ita agit, vt intellectus vult & ſm animam, non ꝙ animam habens. ſed ꝙ vt anima vult, & in quibus & per quæ. Felicitas autem eſt in actione ſm virtutem. Felicitas igitur eſt in eo, quod eſt ſecundum voluntatem virtutis. Sed ſecundum vo-

dum voluntatem virtutis eſt, eſſe cum electis ipſi & peculiaribus, & eius gratia præparatis. Conferunt igitur hęc quoq; ad actionem ſecundū virtutem, hoc eſt, felicitatem. Quod ſi id ita eſt, non ſufficit igitur virtus. Prę-terea, ceu Tibicini ad bene tibia canendum, in canendo tibia, nec eſt indifferens tibicini ad bene canendum tibia & proprium finem, tibiæ cantus. Similiter quoq; in alijs artibus. Ita ſi illi, qui felicem vitam agit, in bene viuendo eſt felicitas, non erit igitur indifferens ipſi viuere & bene viuere, ſed conferens ad bene viuendum. Quòd ſi ita habet, non ſufficit virtus ad finem, quādo per hanc non vt viuamus, ſed bene viuamus, à nobis acquiritur duntaxat. Præterea ſi virtute præditus, maxime ſibi & corporalia & externa bona cupiat, & præſentia conſeruet, & abſentia eligat tunc, & poſsideat, & pro ipſis Deos precetur, certe deſtitutus ad propoſitum ipſorum, niſi ea adſint, cupiet ipſa. Quòd ſi deſtituitur, pręſentibus ipſi contrarijs horum, qui poteſt eſſe felix? Præterea, ſi qui virtute præditus eſt, contingit in furorem cadere, & morbo corripi, cum tñ nullus ſit, qui furioſum, cum fuerit, aut ęgrotantem, aut dormientem, felicem dicat: certe felicitas in poſſeſsione atque habitu virtutis nō erit. Præterea ſi virtus, vt ſit, & quo quo modo operetur, quibuſdā opus habet, & in actione ſm ipſam eſt felicitas, qūo ſatis erit ad felicitatem, cum indigeat quibuſdā externis ad agēdum, in quo eſt felicitas? Præterea, ſi naturalia ſapienti appetenda ſunt, & nihil fruſtra ſapiens appetit, hæc certe, quæ ipſæ appetit, ad finem proprium ipſius relationem habebūt, & conſerent ipſi nonnihil ad felicitatem. Præterea, aut cum vſu quorūdam virtus finem aſſequitur, aut omnino ipſa per ſe. Siquidem vtens alijs, ſufficiens non erit ad finem: ſi vero per ſe, idem erit virtus & felicitas. Sed videmus id in artibus impoſsibile eſſe. Tribus.n.opus eſt ſingulis ad finem, fine, conſequente finem, & inducente finem. Conſequens quidem, eſt medicus, vel gubernator. Finis, felix nauigatio, & ſanitas. Inducens autem hæc, medicina, ars gubernandi. Et in felicitate porro, conſequens eſt ſapiens, finis felicitas, inducens virtus. Velut igitur medicina non eſt ſanitas, ſed ſanitatis effectrix, & ars gubernādi exiſtens bonæ nauigationis effectrix, non eſt bona nauigatio: ita neque virtus, quæ eſt felicitatis effectiua erit felicitas. Nihil enim eorum, quæ aliquid efficiunt, ſui effectiuum eſt. Quare non ſufficit virtus ad felicitatem, quæ ab ipſa fit. Præterea, ſi quilibet artifex ea quæ ex arte eligit habet conducentia ad artis finem: ille etiam qui virtute prędit us eſt, ea quæ eligit ſm virtutem, tanquam ſibi ad finem conducentia habebit. Sed eligit corporalia & externa bona, ſiquidem omnino gratia electionis horum virtus acceſsit. Non enim cum virtus ſit, fruſtra quædam eligit. Non igitur ſufficiens. Si vero qm̄ etiam aliæ omnes artes eligunt, quoq; corporalia & externa bona, negent ipſa organa fieri virtutis, dicēdum eſt, primo quidem, nihil abſurdum eſſe, vt eadem pluribus artibus vtilia ſint. Deinde nullus ex illis quatenus eſt artifex huius alicuius artis, eligit ipſa, ſed per accidens. Non enim quatenus tibicen aliquis eſt aut gubernator, eligit diuitias, aut gloriam, ſed quatenus homo. Sanitas autem, ſi eſſet illis quoq; organum. virtuti autem principaliter horum electio, id enim eſt ipſius opus, electiua.n. horum eſt, & probatiua. Quare erunt etiam organa ipſius, & conducentia ad finem, qui ex ea naſcitur. Præterea, ſi quo videmus, virtute eius bene videmus, & quo audimus virtute eius bene audimus, & propterea, quo viuimus, eius virtute bene viuimus, quare animæ virtus felicitas erit. Anima enim viuimus. Non propterea tamen nullo alio extrinſeco indigemus, præter animæ virtutem, ad bene viuendum. Nam ob oculum, oculo videmus, & eius virtute bene videmus. Sed tamen ad bene viuendum, & lumine indigemus, & aliis quibuſdam. Primo, vt nihil obtenebret, & vt interuallum cōueniens ſit, & magnitudo quanti & videndi coloris, Ita ſane etiam bene viuimus, animę virtute. Indigemus tñ etiam quibuſdam alijs ad id conducentibus, & organis. Nam ſm artes quoque & virtutibus ſm ipſas, bene agimus, quæ ex arte ſunt: Tamen ad fines ſecundum artes, etiam quibuſdam alijs indigemus, quæ diuerſa ſunt ab artibus. Virtus ſane, ceu ars felicitatis effectiua erit, non propterea tamen ſine materia & proprijs organis. Præterea ſi ita dicatur virtus ſufficere ad felicitatem, vt quęlibet ars ad proprium opus, quoniam non alia arte indigent, vt recte functiones ſuas exequantur. Neq; enim ipſa virtus alia quadam facultate & arte indiget, vt vna cum illa felicitatem efficiat, indigebit tamē eatenus velut artes, etiam alijs quibuſdam vt proprium finem efficiat. Quòd ſi quis dicat virtutes ita ſufficere ad felicitatem, quoniam nullo extrinſeco indigent, non recte dicet. multis enim extrinſecis quemadmodum ipſæ artes, ſic virtus quoq; indiget, vt demonſtratum eſt, ad conſequendum finem. Quod ſi quis dicat, velut ars tibiarum omni data modulatione recte vti poteſt, ita virtus quoq; omni re ac negotio. Rectum quidem eſt. Sed diſtinguendum diligentius, quòd velut neque ars tibiarum ſine proprijs organis poteſt id præſtare, neq; virtus. Sed ſolius quidem eius id opus eſt, non tamen ſine conducentibus ad hoc. Præterea, non quia omnibus rebus recte vtitur, idcirco omnis rei vſus felicitatem facit, ſed rerum voluntariarum talis vſus: ſunt tamen quædam quæ inopinato accidunt ipſi ſtudioſo, quibus bene vtitur, non tamen eius actio circa hæc verſatur, & talis horum vſus felicitatis effectiuus eſt. Præterea propria, ſi præcipua & vtilia ſunt & dignitatem habentia, cur nam eiuſmodi appellationes ſortita ſunt, ſi nihil conſerunt ad felicitatem? omne enim præcipuū ad aliquid præcipuum eſt. Et quod cōferens ſit ad propoſitum magis, quam aliud, propterea dicitur quoq; præcipuum ad finem. Et promotio ipſorum certe ad felicitatem conducit. Si vero ad hoc non confert, ſed ad vitam ſecundum naturam, percontari eos oporteret de vita ſecundum naturam, vtrumne ipſa quoque ſit bonum, aut non bonum, ſed peculiare, & ipſum præcipuum, an alienum & non pręcipuum? aut omnino anceps, & neutra ex parte pendens? Præter hæc enim nihil reſponderi poteſt. Non enim dicent eſſe malum ipſam vitam. Si igitur bonum, primo, nonne completiua ipſius & effectiua bona ipſa quoq; erunt? Quare ipſa præcipua bona ſunt. Præterea non ſolum ipſum honeſtum erit bonum. Nam vita ſecundum naturam, ſi modo bonum eſt, ad felicitatem quoq; conducet, ſi modo felicitas eſt completio bonorum. Quare non ſatis eſt ad felicitatē ipſa virtus. Si vero alienum & non præcipuum vel anceps nonne ridiculum eſt, effectiua ipſius, præcipua eſſe dicere? Quid magis enim quæ ad hoc ferunt, præcipua ſunt, qua quæ ad oppoſitum ipſi? Si vero ipſa vita pręcipua eſt & dignitatem habet, velut illa, & propter hunc talia erunt quoq; effectiua ipſius, cur p̄cipua eſt & dignitatē habet, eos interrogabimus,

quemadmodum de huius effectiuis. Qm̃ omne præcedens & præcipuum ad aliquid præcipuum eſt. Si ad felicitatem dicent, ergo vita ſm̃ naturam conferet ad felicitatem. Atq; ita effectiua quoq; ipſius, neq; ſufficit virtus ad ipſam. Si vero ad aliud quid dicãt, eadẽ etiam de illo ratio erit, atq; id in infinitum. Vniuerſaliter aũt ſi virtus ſufficit ad efficiendam vitam noſtram ſumme felicem & beatam. qũo eſſe poteſt rationabilis diſceſſus aut eductio illi, qui virtute præditus eſt cũ in beata vita ſit? Ceu.n. abſurdum eſt dicere Iouem velle mori, ita quoq; abſurdum eſt, vt is qui non ſecus ad Iupiter beatam vitam agat, ſeipſum eximere atq; educere poſsit rationabiliter ex hac vita, cum corporalia & externa in differentia ſint, neq; felicitatem efficiant, neq; tollant. Cumq́; ipſa virtus, quæ ſola & comparat beatam vitam, & conſeruat ſtabilem ſua præſentia, nunquam deſerat ſapientem. Quoties enim nullum malum adeſt, aut expectatur imminetq́;, ſed ſumma felicitas circa ipſum verſatur, vitã relinquere, & ipſam virtutem velle, admirandum eſt, & rationi repugnat. Qũo, n. conſentaneum rationi eſt vt virtus id ſuadeat ſapienti? Non enim ceu in aliquo aliorum, ſic quoq; in felicitate rationabile eſt, ſatietatem capere. Nulla enim ſacietas felicitatis & virtutis eſt. In infinitum. n. vadit finiũ appetitus. Neq; ad aliud quid eſt eorum relatio. Auocationem. n. rationabilem ſiquis eſſe ſtatuat, certe fatetur impoſsibile eſſe ſine corporalibus & externis felicem fieri vitam. Præterea, ſi rationabilis eſt diſceſſus, ſed ob aliquo prohibeamur nos ipſos abducere, nõne in talibus miſera vita eſt propter q̃ rationabile eſt, eximere ſeipſum? Si vero miſera vita eſt, certe non amplius felix eſt. Quare neq; nõ abijcienda erit felicitas quod, quidem ad hoc attinet.

Non eſſe fœminam & marem ſpecie diuerſos. Cap. 44.

FOeminam & marem negat Ariſtoteles ſpecificas animalium differentias eſſe. Qm̃ vniuerſaliter eæ ſunt differentiæ diuiſiuę generũ in ſpecies, quę habent contrarietatem & oppoſitionem iuxta rationẽ. Sed differentiæ materiales & ſubiecti affectiones nõ faciunt diuerſa ſpecie. Propterea album & nigrum, quãquam contraria ſit, non tñ faciunt corporis ſpecialem diuiſionem & differentiam. Sũt. n. affectiones ſubiecti. Sed non communis ſpeciei & rationis corporis diuiſio. Quoniam igitur & fœmina & mas per affectionẽ materialem differunt, non faciunt animalia ſpecie differentia. Coctione enim & cruditate: caliditate, & frigiditate ſubiectæ materiæ differentia eorum eſt. Hæ. n. affectiones non ſunt animalis propriæ ſm̃ ſubſtantiam & rationem. Sed ſecundum ſubiectum, & materiam, & corpus. Quare ex ſemine eodem & fœmina & mas fieri poteſt, ſed non rationale, aut irrationale, vel volatile, vel terreſtræ. Propter eandem quoq; cauſam ſingulares quoq; homines, quãquam inter ſe differant, non ſunt tñ ſpecie diuerſi, ſpecialibus quippe affectionibus inter ſe differunt, non tamen ſm̃ rationem & differentiam, quæ in ea eſt. Qualitate enim carnium & quantitate, & alijs eiuſmodi. Differens profecto eſt æneus circulus & ligneus, non tamen ſunt ſpecie diuerſi, ꝙ eorum differentia, in ſubiecto, non in ratione verſatur. Sic quoq; in indiuiduis hominibus. Contrarietas enim quæ ſm̃ rationem ſpectatur, ſpecies differentes gignit, nõ affectiones ſecundum materiam. Mas itaque & fœmina, qm̃ non ratione, ſed materiali affectione differunt, non ſunt ſpecie diuerſi. Non eſſe autem marem & fœminã diuiſiuas ac ſpecificas differẽtias, hinc quoq; colligi poteſt. Aut enim ſunt hominis differentiæ, aut alterius alicuius ſpeciei, in quibus eſt mas & fœmina: aut animalis. quod eorum eſt genus. Sed hominis certe diuiſiua differentia non eſt. Propriæ enim alicuius diuiſiuæ differentiæ, non latius patent, quam id, cuius differentiæ ſunt, ceu ex differentijs, quæ animal diuidunt, nulla extra animal cadit, neq; in vllo eſt, quod animal non ſit. Contineri enim ac compræhendi oportet differentias eas, quæ proprie aliquid ſecant, in eo, quod ab ipſis ſecatur. Si enim quædam videntur longius ſe extendere, quam quod ſecatur ab ipſis, quoniam nõ horum proprie ſint, ſed ſuperiorum ipſis generum, idcirco ea trãſilire videntur ac trãſgredi, non amplius ab illis excidentes, velut ſiquis pedeſtre & animal mihi bidedi: Videtur bipedis differẽtia in omni animali eſſe. eſt etiã in volatili, animalis enim proprie diuiſiua eſt, qđ non amplius trãſgredi poteſt. Nihil enim quod non ſit animal, eſt bipes. Mas itaq; & fœmina non erunt hominis diuiſiuæ differentię, quoniam in aliis etiam animalibus ſunt, nõ in hominibus ſolis. Propterea q́; nullius alterius animalium ſpeciei differentiæ erunt, ſed ne animalis quidem dici poteſt eas diuiſiuas differentias eſſe, & ſpecierum effectiuas. Differentiæ enim quæ inter ſe contra diuiduntur, non poſſunt ſimul in eadem ſpecie manere. Neque enim rationale & irrationale in eadem ſpecie eſſe poteſt, neq; volatile, & pedeſtre, & aquatile. Neq; bipes, & quod pedibus caret. Fęmina aũt & mas, in eiſdẽ ſunt ſpeciebus. Sunt. n. in homine, qui idem eſt ſpecie, in equo in cane, inq́; alijs ſimiliter, quæ ex coniunctione, & coitu gignuntur. Nõ igitur diuiſiuæ differentiæ, mas & fœmina ſunt. Nec igitur ſpecie diuerſus eſt mas à fœmina, quare neq; vir à muliere.

De libero noſtro arbitrio ex ſententia Ariſto. Cap. 45.

DE libero arbitrio eiuſmodi quædam ſententia ferebatur. Si ipſa natura nõ omnino ſimilis eſt, ſed differentiam habet, naturaliter enim quidã apti, quidam inepti ſunt. Maximam vero vim natura habet, vt tales, vel tales naſcantur. Poſt naturã aũt mores, ex quibus vtriſq; electio & propoſitum tale fit, quomodo amplius in noſtro arbitrio erit electio & propoſitũ vitæ, dubitaret quiſpiam. Nã & ſi quis cauſam tribuat doctrinæ, ne diſcere quidem in noſtro arbitrio eſt. Id autem dico in nobis eſſe, hoc eſt liberam voluntatem, cuius oppoſitum & poſsibile eſt etiam in noſtro arbitrio, quale nos eſſe volumus liberũ arbitrium. Præterea id quoq; magis in dubiũ reuocari poſſet, an nihil ſine cauſa fiat. Idq́; omnibus videatur. oportet enim vt ijs, quæ in præſentia à nobis fiũt, cauſa præeat. Sed impoſſibile eſt, vt eadem ſit cauſa oppoſitorum. Quod ſi id verum eſt, omnia ergo quæ fiunt ex neceſsitate fiunt. Præiactæ enim ſunt eorum cauſæ. Id autem ita habere neceſſarium eſt, niſi quidam motus ſine cauſa reperiatur. Atqui reperitur, & eſt. Quo demonſtrato, tum libera volũtas conſeruabitur, tum caſus, & quæ in fortuna ſunt. Videſ quippe etiam Ariſtoteli, quidam motus eſſe abſq; cauſa, vt in quinto poſtnaturalium legitur. Aſſertio autem & confirmatio, vt ſit motus aliquis ſine cauſa, inde habebitur. ſi demonſtratum fuerit in entibus non ens inſperſum eſſe, & coniunctũ quodammodo. Si. n. nõ ens in entibus quodãmodo eſt, eſt id, quod per accidẽs exiſtit. Non ens. n. quod etiã eſſe cõtingit, dictũ per accidẽs aliquid eſſe, erit certe motus aliquis ſine cauſa, quo exiſtente, iã demõſtratũ erit propoſitũ. Non ens vero eſſe quodãmodo in entibus actu, facile

ſiquis,

ſiquis animaduertat cognoſcet.Si.n.entium, quædam ſunt ſempiterna, alia autem, quæ corrumpuntur, nõ ob aliam cauſam differentia horũ in ipſis eſſe poteſt, quã ob nõ entis communicationem. Propter enim miſtionem eius & temperamentum præſentiamq́; infirmitas atq; imbecillitas ijs, quæ ſempiterna non ſunt, adueniens prohibet ipſa ſemper eſſe, & eodem modo ſemper habere. Si enim nihil ex non ente in entibus eſſet, nihil bene gigneretur. Quòd ſi ob nõ entis miſtionem & corruptibilia talia ſunt, & præterea ipſa falſa & mendacia. ſed ſunt quædam in entibus corruptibilia, & corrumpuntur, & falſa ſunt, certe aliquid non entis eſt in ipſis. Et enim conuerſo quoque modo rectum eſt aſſumptum. Si non ens nõ eſt in entibus, nullum ens corruptibile erit. Eſt igitur non ens. Si igitur non ens in rebus generationi ſubiectis inſperſum & immiſtũ eſt, res autem, quæ fiunt, cauſę quædam præcedunt, quæ nec ipſæ ſempiternæ ſunt. Eſt igitur in ipſis quoq; cauſis aliquid nõ entis. Atq; ea eſt cauſa, quam per accidẽs eſſe dicimus. Id enim quod eſt per accidens exiſtens in eiſdem, cum tanquam in cauſis fuerit, erit profecto cauſa per accidens. Quoties enim poſt aliquam cauſam ſequatur aliquid. non vt hoc fiat exiſtente cauſa, tunc id quod præcedit hoc, ſecutum eſt, cauſa per accidens vocatur, hoc eſt, non cauſa. Quod igitur hanc cauſam ſecutum eſt, ſine cauſa factum eſt. Non enim propter peculiarem cauſam. Id vero, ſi in rebus externis fiat, fortunam facit & caſum, ſi vero in nobis, liberum arbitrium. Natura quippe & mos videntur cauſæ electionis ac propoſiti noſtri eſſe, ſed quatenus in his quoque eſt non ens, eatenus etiam in electione. Quocirca eligimus, quandoque ea, quorum cauſa in nobis non præiacta eſt, propter imbecillitatem atque infirmitatem naturæ humanæ. Alioqui enim, ſemper ob eadem moueremur: ſed natura non entis, vt dixi, in quibus fuerit, ab ijs aufert æternitatem, & actum ſemper ſecundum eadem Quæ igitur ſine cauſa & non antecedente cauſa eligimus, hæc ſunt quæ in noſtro arbitrio eſſe dicuntur quorum etiam oppoſita poſsibilia ſunt, propterea quod cauſa non præiacta eſt. Quæ ſi antecederet, omnino, vt hoc fieret, neceſsitatem præberet. Idcirco plerunque nonnulli, qui eiuſdem naturæ ſunt, & in iiſdem moribus educati differentes inter ſe euadunt, propter propoſita & electiones, quæ ſine cauſa ſunt: Ipſum autem non ens cum entibus admiſtum eſt, neq; omnibus, neque in quibus eſt, multum verum in paucis entibus, & parum. In his enim entibus immiſtum eſt, in quibus æternitas non eſt: id aũt eſt, quod circa terram eſt, & is locus minimus eſt: ſi ad vniuerſum mundum conferatur. Si enim terra, ex ſententia Aſtrologorum puncti rationem habet, ad totum cælum, ſed circa hanc & quæ in hac ſunt, eſt non ens. certe circa rem admodum paruam verſabitur. Atq; in his etiam obſcure ac tenuiter eſt quodammodo, & non vt plurimum. In ijs enim quæ generantur, eſt id, quod dicitur, vt plurimum, cuius cauſa eſt Natura, quantum autem relaxatur è natura & potentia ipſius, vt neceſſario fiat, quæ ſecundum eam fiunt, id eſt, quod dicitur, rarum, vel ad minus, in quo eſt contingens & aliter habens. Circa hoc etiam verſatur infirmitas, quæ à non ente oritur. Neque igitur in neceſſarijs eſt non ens, quare neque contingẽs, neq; frequens vel vt plurimum, quatenus ita ſe habet, ſed in oppoſitis eorum. Hæc vero ſunt rara vel ad minus. In his verſantur res fortunæ, & caſus, & quæ proprie in noſtro arbitrio eſſe dicuntur. Eæ enim electiones vel propoſita, quorum aut natura aut educationes aut mores cauſæ ſunt, ita in noſtro arbitrio eſſe dicuntur, tanquam per nos fiãt. Electiones autem ſine cauſa, quę ſunt ſm non ens, ipſæ id quod proprie in noſtro arbitrio eſſe dicitur, tuẽtur, cum fiãt propter naturæ imbecillitatem. Idq́; in noſtro arbitrio eſt cuius etiam oppoſitum eligere contingebat, eum, qui hoc elegit. Id igitur, quod propter non entis præſentiam, debilitauit continuitatem cauſarum, quæ in nobis ſunt, continet liberum arbitrium, & hunc locum tenet, vt cauſa fiat, in quib' neceſſaria cauſa deeſt, propter non entis in entes miſtionem atque complexum.

De ijs, quæ in noſtro arbitrio ſunt, ſecundum Ariſtot. Cap. 46.

EX omnibus, quæ procreantur atq; conſtituuntur à Diuina illa poteſtate, quæ in gñabili corpore ab aſſinitate & propinquitate diuinitatis recedit, quam etiam naturam vocamus, præſtantiſsimum ac nobiliſsimum homo exiſtit. Solum quippe hoc animal perfectiſsime ex omnibus, quæ apud nos ſunt, in hoc orbe, animalium poteſtatum particeps eſt, is autem intellectus eſt. Et ſolum animam rationalẽ habet, qua deliberare, & quærere poteſt de ijs, quæ ab ipſo agenda ſint. Nec more aliorum animalium, quæ, quia poteſtate eiuſmodi carent, irrationalia appellamus, quæ imaginationes occurrentes ſequuntur, iiſq; eſſentiuntur, & inconſiderate faciunt omnia, quæ faciunt. Solus enim homo inter reliqua omnia animalia, poſt oblatam ſibi imaginationem de re aliqua tanquã agenda, poteſt quærere de ipſa & conſultare, ſiue aſſentiri rei, quæ apparuerit, oporteat, ſiue minimæ. Vbi vero deliberauerit atq; iudicauerit, ita ipellitur & ad agendum & non agendum vtrum. Et vtrum antepoſuit, à cõſilio inchoat. Propterea ſolum ex omnibus animalibus, in ſuo arbitrio habet, vt agat, quoniam non agendi idem poteſtatem quoq; habet. In eius enim voluntate poſita eſt electio agendorum, ſiquidem deliberare, & iudicare in eius arbitrio eſt. Eſt aũt liberũ arbitriũ in ijs, circa quæ deliberatio quoq; verſatur. Sed deliberamus, neq; de præteritis, neq; de præſentibus, verum de futuris & contingentibus non fieri, & quorum cauſa eſt itellectus & cogitatio. Hęc enim à nobis fieri poſſunt, & non fieri. In ijs igitur eſt liberum arbitriũ. Atq; eſt ptincipium & cauſa eorum quæ à ſe fiunt, ipſe homo, id præcipuum à natura habens præter omnia alia, quæ ab ea gignuntur, qm̃ ſolum rationale eſt natura & deliberatiuum. Rationale enim in hoc eſſentiam habet. Quod ſi cauſa eſt principium eorum quorum eſt cauſa, ipſe aũt homo eſt principium eorũ quę facit, cauſa igitur eorum, erit. Qñ igitur principiũ principij quærere ac dicere abſurdũ eſt (non.n.ſimpliciter id eſt principium, cuius eſt aliud principium) non igitur electionis & voluntatis & talis iudicationis hominis cauſa alia effectiua antecedere poteſt. Non enim amplius principium maneret. Sed rerum quæ ab ipſo fiunt, ipſe cauſa eſt, iudicium item & propoſitum, & cauſa horum effectiua. Illorũ aũt, non amplius aliud quid. Si.n.principiũ ea ſunt, & principij proprie dicti non eſt principium & cauſa. Vt enim ſit & gignatur homo principium quoddam eſt, vt vero hæc vel illa eligat, minime. Ea enim eſt eſſentia, vt talem poteſtatem in ſe ipſe habeat. Quid.n. amplius vtilis eſſet deliberatio, ſi præiactas rerum quæ à nobis geruntur, cauſas haberemus? Quomodo itẽ alijs

animantibus præſtaret homo,ſublata cõſultandi vtilitate? Inutilis.n.eſſet, niſi in noſtro arbitrio foret ex conſilio anteponere aliquid,& antepoſitum eligere.Si quis .n.dicat imaginationem conſultandi de re, quæ apparuit,cãm eſſe,nihil abſurdi dicet.Quod ſi quis etiã agẽdi hoc aliquid non conſilij ſed imaginationi cãm adſcribet, certe tollet conſilium,quod habemus, tãquam imaginatio alicuius cauſa eſſet. Quare ſi conſultandi cauſa eſt res,quę apparuit iudicij autem conſilium,impulſus ipſa iudicatio,ipſe autem impulſus rerum, quæ fiunt nihil in iſs igitur eſt ſine cauſa. Ceu vero conſultatio ac deliberatio aliqd in noſtro arbitrio eſſe oſtendit, ita pœnitentia quoque poſt quaſdam res geſtas,vt nos ipſi & noſtrum propoſitum accuſemus, facit. eiuſmodi cauſa.n.teſtatur nos fuiſſe auctores agendi rem illam geſtam. Siquis autem aliã cauſam quæret,vt hoc aliquid ex conſilio eligamus,tollet conſilium.Si.n.conſultatio in eo conſiſtit, vt poſsimus iudicare,& eligere quodcũq; nobis optimum ex conſilio apparuerit, qui id à conſilio auferet,conſilij nomen ſolum modo relinquet.ſiquis.n.dicat, oĩbus extrinſecis circũſtantibus ſimilibus, aut eadem electurum eſſe aliquem aut acturũ, iam ſine cauſa erit aliquid.Horum autem,vt aliquid ſine cauſa fiat,impoſsibile eſt.eadem autem eligere iiſdẽ circũſtantibus.indicare,in extrinſecarum poteſtate res, quæ à nobis geruntur eſſe,recte non dicet, nec verum. Neq;.n.neceſſe eſt,vt homo eadem ſemper eligat,iiſdẽ ad ſtantibus omnibus,neq; ſine cauſa eſt actio,etiam ſi non per eadem fiat. Conſilium.n.& electio, iudicium item & homo, eiuſmodi actionis cauſæ ſunt, cum ipſæ homo habeat in ſe poteſtatem conſultandi de pręſentibus,poteſt etiam ex iiſdem non eadem eligere. neq; id paruifaciendum eſt,neq; eſt poſtulatum hoc, quod dicimus. Si.n.vnus ipſi ſcopus eſſet, ad quem iudicij relationem faceret, veriſimile eſſet, vt ipſe ex iiſdem ſemp idem eligeret, eandem ſemper habitudinem habens & conſeruans ad propoſitum ſibi ſcopum, ad quem aſpiciẽs iudicium ferret de ipſis. Qm̃ vero fines plures ſunt, ad quos aſpiciens iudiciũ & electionem de rebus agẽdis facit. Nãq; ſuaue, & vtile, & honeſtum ante oculos habet.Hæc autem inter ſe differunt. Neque omnia circunſtantia ſimilem habitudinem ad vnumquodq; horum habent. Sed ipſe iudicium ferens de ipſis. & electionem faciens,modo ad ſuaue, modo ad honeſtum, quandoq; ad vtile.neq; ſemper eadem faciet,neq; ſemper eadem eliget, & ſi eadem omnia circunſtent. Verũ ea perpetuo, quæ ad iudicatum ſcopum maxime tendere videantur.Soluetur etiam per hoc ratio ea quæ imaginationi cauſam rerum, quæ geruntur, adſcribit, qm̃ præter, id quod melius ſibi apparuerit, nullus vnquam faciet. Plures quippe ſunt ſcopi,ad quos imaginationis iudicatio pertinet. Quòd vero,neq; ſi quis mala eligat iiſdem circunſtantibus, vt ea coacte eligat,ſequatur,& externas eſſe iudicij cauſas, hinc patet. In vnaquaque enim electione licet ipſum videre, antequam agat vt anteponat aliquid,oppoſitum etiam eligere poſſe.Non enim tanquam oppoſita his eligere non poſsit, ea eligit, ſed quia probabiliora ipſi viſa ſunt. Licet ſane illi, qui non coactam eſſe electionem demonſtrare velit, & ſuper hoc contendat,etiam id,quod rationabile non videtur,eligere.Præterea,ſi non ſemper ſimiles habitu ſumus, ſecundum quem deliberamus, non ſemper eadem eligemus ex circunſtantibus exiſtentibus ſimilibus. Si vero cum circunſtant eadem cum diſsimilibus, non eorundem electio eſt, patet, electionis ſimilium cauſam non ſunt ipſa circunſtantia, quæ ſimilia ſunt: Sed eum, quem circunſtant,qui ſimilis ſibi eſt:omnino autem qui eſſe liberum arbitrium rationibus demonſtrare enitatur, cum adeo perſpicuum ſit, certe ille diiudicare neſcit, quid ſit notum,quid non, Patet.n.hoc, vt diximus,multis ex rebus,tum ex eo,ꝙ deliberamus, ꝙ mutamus conſilium,ꝙ conſultamus,quòd quædam damnamus, ꝙ adhortamur, laudamus, vituperamus, honoramus,ꝙ punimus,ꝙ docemus,ꝙ imperamus,ꝙ vaticinamur,ꝙ pręcamur,aſſueſcimus,ꝙ demum leges condimus. Cum.n.his omnibus & ſimilibus, vniuerſa hominum vita vtatur,teſtatur nihil aliud æque hominis præter alia animalia proprium eſſe,ac liberum arbitriũ. Quòd vero vt quales moribus euadamus,ĩ nobis principium habemus, vnde electiones quoque diuerſas facimus,patet,qm̃ per mores nos quales efficiamur.Morum autem maxima pars in noſtro arbitrio eſt.Nam & ſi quis dum adhuc puer eſt, immoderate veſcitur, natura m̃ omnes homines, vbi perfecti ſunt, honeſta dignoſcunt, ac diſpiciunt. Nullus itaq; naturaliter ſe habens, ignorat, quæ iuſta, quæ iniuſta, quæ item honeſta,quæ turpia ſint.Neque id ipſos latet,ex quadã conſuetudine aut turpium aut honeſtorum,ſe euadere electiuos & actiuos.Qui igitur exercere aliquid aut diſcere volunt, vt per mores ad propoſitum perueniant, cõuertuntur, tanq̃ haud neſcij, quid poſsint mores,ad aſſequendum propoſitum. Cui.n.obſcurum eſt,ex exercitatione rerum modeſtarum,modeſtiam ac temperãtiam cõparari? Si igitur neq; honeſta ab iis,qui ſm̃ naturam adhuc habent ſe, nec vitio excæcati ſunt, non ignorantur, ſiquidem via ad ipſa in noſtro arbitrio eſt & nota,in noſtro igitur arbitrio erit,vt quales moribus euadamus,& habitus cõparemus, à quibus vel hæc eligemus, & faciemus, vel refutabimus. Aptitudo autem ac dexteritas,q̃ ad aliquos ſunt,donec in propria natura hoĩem conſeruant, ad faciliorem recuperationẽ horum conducunt ſolum, vel difficiliorem,ad quæ naturaliter apti ſunt bene aut male.omnes.n.hoĩes,q ſm̃ naturam hñt,& qui ſtabiles ſunt ad iudiciũ & electionem, poſſunt virtutem acquirere,& poſſunt per ſe.Quare fit, vt multis,qui optime ad virtutem apti natura ſunt,quidam peius ac minus apti præſtantiores euadant,naturæ defectum ſua poteſtate ac facultate reſarcientes.

De fortuna. *Cap.* 37.

FOrtunam & caſum inter entia connummerari, ſatis teſtari poteſt, communis omnium hominũ, quæ de ipſa habetur anticipatio. Quid vero ſit vtrũq; eorum,& circa quæ entia verſetur,non amplius ipſa multitudo doctrinæ placitorum compos eſt. Neq; enim ſecum ipſi, neque cum aliis conueniunt de his, cum tamen eſſe vtrunq; eorum communi ſententia fateantur. Diſcutiendum igitur & perpendendum eſt, quænam vtriuſque natura ſit,& circa quas res fiant. Videntur itaque hæc quoque inter cauſas connumerari. Nam & fortuna videtur eſſe cauſa eorum,quæ à fortuna:& caſus eorum,quæ à caſu fiunt. Cum igitur cauſæ quatuor ſint, de quibus ſæpe diſſerere ſolemus, materialis formalis,effectiua,& finis,in his neceſſe eſt vtrũq; eorum eſſe. ſi modo cauſæ ſunt. fortunam itaq; & caſum ceu materiam rerũ, quæ per ipſa fiunt, cauſas eſſe nullus(arbitror)affirmabit.Nã fortuna nõ eſt ſubiectũ quoddã effiguratum & formatũ ab aliquo, vt materia, quæ manens ac ſubſiſtens formam excipit,& eſt cã eo-

rum

rum quæ fiunt, tãnq́ exiſtens in ijs, quæ ex ipſis efficiuntur. Fortuna vero & caſus in ijs, quæ per ipſa fiunt, non exiſtunt. Id.n. quod per ſortunam efficitur non habet, in ſe fortunam. Et idcirco neq; vt forma, & quod quid erat eſſe, cauſæ ſunt ijs quæ per ipſa fiunt. Forma enim in eſt in eo, cuius cauſa eſt, & fit in materia & manet. Horum autem neutrum. Atqui neq; ceu finis & id cuius cauſa, ſortuna & caſus cauſæ eſſe poſſunt. Nulli.n. eorum, quæ gignuntur, fortuna ſcopus eſt. Vnicuiq;.n. eorum, quæ fiunt, finitus ac certus ſcopus eſt. Horum autem vtrunque indefinitum eſt. Atqui ſi in nulla harum trium cauſarum fortuna cõſiſtere poteſt, aut nullius rei cauſa eſt, aut certe inter effectiuas ponenda erit. Verum cauſæ effectiuæ, alicuius rei cauſa faciunt ea, quæ ab ipſis fiunt, atque eſt ipſis certus quidam ac definitus finis propoſitus, ceu natura, & ars, atq; electio. Sed nihil horũ idem cũ fortuna & caſu eſt. Aliud enim quiddam vtrunq; horum eſſe videtur, & ab illis diuerſum. Præterea, illa definita ac certa ſunt, & ad aliquam rem definitam ac certam ducunt. Fortuna vero, varia, incerta, & inordinata eſt. Si igitur aliquarum rerum cauſæ eſſe videntur, nec cum vlla ex cauſis conneniunt, aut penitus nihil ſunt, aut certe alius cauſarum modus quærendus eſt. At ea omnino non eſſe ſi quis aſſerat, abſurde id faciet, cum res ſint, quę tñ in entibus poſſe creduntur. Qui vero poteſt eſſe alius præter prædictos cauſarum modos? Num igitur in cauſis aliæ ſunt per ſe aliæ per accidens? Sunt.n. quædam cauſæ quoq; per accidẽs. Id.n. quod cauſę per ſe & proprie alicuius, accidit, cauſa per accidens eſt, & ipſum eius præcipue ac principaliter cauſa erat, cui hoc contigerat. Medicus quippe cauſa eſt per ſe ſanitatis, albus vero per accidẽs, ſi id medico accidens fuerit. Præterea per accidens Medicus eſt cauſa effectiua gracilitatis, exẽpli cauſa, ſi illi, qui curatur id accidens fuerit. Qm̃ igitur cauſarũ, quędam per ſe, quædam per accidens, & inter cauſas per ſe poni non poteſt ipſa fortuna, reliquũ eſt vt ad cauſas per accidẽs reuocetur. Quę.n. finita ac fixa ſunt, per accidens eſſe non poſſunt. Quæ aũt per accidens, indefinita atq; inſtabilia ſunt, cuiuſmodi fortuna quoq; eſſe ſolet. Indefinita.n. quæ cauſæ per ſe & proprie accidere poſſunt, omnia & ipſa cauſæ per accidens fiunt. Sed ſi fortuna eſt cauſa per accidens, oportet, vt alicui cauſarum quæ proprie dicuntur, accidat (Qm̃ igitur fortuna alicuius rei effectiua eſſe videtur. Quæ enim per fortunam fiunt, à fortuna dicimus fieri, & facta eſſe, certe) opus eſt, vt in aliqua effectiuarum cauſarum iuſit, ſi modo locum cauſarum ſeruatura ſit. Atqui cauſæ proprie effectiuę ſunt, Natura, Ars, & propoſitum ſiue electio. omnia.n. quę proprie, finite, ac certe effectiua ſunt, gratia alicuius finis ea, quę ab ipſis fiunt, efficiunt. Sed videmus omnia quæ alicuius rei cauſa fiunt, ab aliquo horum fieri: Horum igitur alicui accidit ipſa fortuna.

Qm̃ vero in rebus voluntarijs videtur eſſe fortuna (ea enim à fortuna fieri dicimus, quorum gratia ſi ſtatuerimus agere aliquid, vt ea aſſequamur, in quibus bonã fortunam dicimus: aut ſi non aſſequamur, de quibus infortunium prædicamus) fortuna igitur ſm̃ voluntatem ac propoſitum ſequetur, & in his cauſa erit per accidens. Quoties.n. nobis aliquid ex propoſito agentibus, non propoſitus finis occurrat, vt volebamus, ſed aliud quid per accidens fiat, actio illa ex propoſito, cauſa eſt eius, quod occurrit, ſed non propoſiti: tunc dicimus id per fortunã factum eſſe. Fodienti.n. agrum ex propoſito plantandi gratia ſi ex foſsione, occurrat theſauri alicuius inuentio, à fortuna dicimus inuentionem theſauri factam eſſe. Non tamen à fortuna, ſi huius rei cauſa fodiebat. Tunc enim non per accidens ipſa foſsio inuentionis theſauri cauſa eſſet, quemadmodum neq; ipſa plantatio. Nunc vero eſt per accidens. Non enim huius rei gratia fiebat. Fortuna igiť eſt id quod ex propoſito & voluntate fit, cũ cauſa alicuius rei fiat per accidens, indefiniti autem ſemper cauſa eſt. Atq; ita id, quod alicuius rei gratia fit, fieri poterit, & erit fortuna Cauſa per accidens, non ſimpliciter tamen, ſed in effectiuis, quę alicuius rei gratia fiunt, & quę ex propoſito fiunt. Non enim dicimus à fortuna in is, quę à Natura fiunt quoties aliud quid præter naturæ ſcopũ gignatur, vt monſtra. Nam horum quoq, id quod natura fit, eſt cauſa per accidens. Non tamen id fortunæ adſcribendum eſt. Quinetiam, ne in ijs quidem, quorum, quæ ex arte fiunt, cauſę per accidens fiunt, in verſi, neq; in ijs inquam fortuna cauſa eſt. Fortuna igitur eſt in ijs, quæ ex ꝓpoſito fiunt. Quoties itaq; id quod ex propoſito fit alicuius rei lætæ ac felicis cauſa per accidens fuerit, vt foſsio inuentionis Theſauri, bonã fortunam id vocamus: cum rei malæ cauſa extiterit, infortunium. velut ſiquis inter fodiendum ab aliquo ſerpente ictus fuerit, qui inter fodiendum inuentus ſit, cum alioqui is locus eiuſmodi ſerpentibus infeſtari non ſoleret. Si.n. cum eſſet ſerpentium copia, hic inconſiderate foderet, non fortuna eſt ictus horum cauſa, ſed illius improuida temeritas. Et fortuna quidem eiuſmodi cauſa eſt. Caſus aũt ſolet etiam in ijs, quæ a fortuna fiunt, prædicari. Veruntamen potius in rebus naturalibus. Quoties.n. rei, quæ natura fit, aliud quid occurrat, non id cuius gratia fiebat, & temere & caſu id factum eſſe dicimus, velut monſtra. Cum.n. non cuius finis gratia fiebat, id quod fit, naturaliter fiat, temere id & caſu factum eſſe dicimus. Et id quod conſequutum eſt, qm̃ quod fruſtra fit eſt, cauſa per accidens, caſu factum eſſe dicimus. Et penitus omne id, quod rem, quę naturaliter fit, cõſecutum eſt, non exiſtẽs cuius gratia fiebat, temere & caſu factum eſſe dicitur. Ita lapis, qui delapſus ſit atq; eo mõ ceciderit, vt locũ ad ſedendũ pręberet poſsit, caſu hunc ſitum habuit, qui ſequutus eſt naturalem lapidis propulſionem propter grauitatem. Similiter equus, qui pabuli auiditate ad hũc locum ſe recepit, & propterea incolumis ab hoſtibus euaſit. Naturalis.n. ille cibi appetitus, ſalutis cauſa extitit, cum ipſe tamen non venerit, vt ſeruaretur. Illi vero, qui ita finiunt fortunam, eſſe ſcilicet cauſam ignotam humanæ rationi & abditam, naturam fortunę non conſtituunt, ſed in quali hominum habitudine ad cauſas fortunam eſſe ſtatuunt. Nam hoc pacto idem alicui erit à fortuna, alicui non: ſi hic eius cauſam nouerit, ille autem ignoret. Præterea, qm̃ cauſæ plures ſunt eiuſdẽ rei, quadripartito.n. diuiſæ ſunt, quarum quaſdam, ſcire contingit, quaſdam ignorare: fiet vt idem ſimul eidem ſit à fortuna, & non à fortuna, ſi ipſius cauſas quaſdã cognoſcat quaſdam ignoret. Non.n. definitum, eſt propter cuius cauſarum ignorantiam, fortuna ſit. Si.n. dicant, non cauſam quibuſdam hominibus ignotam eſſe fortunam, ſed eam, quæ vſ oĩbus ignota ſit: certe nihil quicq̃ eſſe fortunã fatebunť, ſi cõcedant eſſe vaticinãdi artẽ, q̃ res alijs ignotas cognoſcere ſtatuãt. Si.n. id diſtinguere & definire volẽtes, dicãt fortunã eſſe cãm ignoiã inſciẽtib' & iperitis, hac ratione igiť ea, q̃ ex ſciẽtijs & artibus

fiunt, ipſis inciētibus & artium ignaris à fortuna erunt. Neq; enim qui faber non eſt, rerum fabrilium cauſam nouit, neq; qui non eſt muſicus, muſicarum. Neq; alius vllus artis ignarus ea, quæ ex arte ſunt, cognoſcit. Ars enim in cognitione eorum, quę ex arte fiunt, conſiſtit.

De Fato. *Cap.* 48.

DE fato conſiderandum eſt ac perſpiciēdum, qdnam ſit, & in quibus. Eſſe.n. fatum, ſatis communis hominum anticipatio declarat. Natura.n. non eſt vana, neq; mutabilis. Quippe Anaxagorę fides haud eſt habenda, qui communi opinioni refragari auſus eſt. Ait.n. nihil eſſe ipſum fatum penitus, ſed vanum eſſe ac temerarium id nominis. Quid vero ſi fatum & in quibus verſetur, cōmunis opinio ſatis explicare nō poteſt. Neq;.n. ſecum ipſi neq; cum alijs de hac re conuenire poſſunt. Iuxta occaſiones.n. & circunſtantias ſententiam quoq; de fato mutāt. Quandoq;.n. rem quādam inſuperabilem & ineuitabilem fatum eſſe ſtatuum, & omnia entia, omniaq; quę fiunt, ipſi fato ſubijciunt. Quandoq; vero eos audire licet dicentes aliquid præter fatum eſſe & præter parcam. Et quàm ſæpiſsime, quibus neq; fortuna dextre cadit, neq; cōſilia aut propria propoſita ſtabiliuntur, ad fatum, tanquam ad quoddam aſylum confugiunt, & culpam rerum, quæ non recte aut geruntur aut geſtæ ab ipſis ſunt, à ſe in fatum transferunt, & omnia ij tunc affirmant fieri ſm fatum. Vbi vero fortuna in melius ceciderit, non amplius in eadem ſententia manent. Quibus vero ex ſententia aliquid ceſſerit à fortuna, ſibi potius, quam fato cauſam illius rei adſcribunt. Alij ſunt, qui omnium rerum felicitū aut ſibi aut Deo cauſam atribuūt: in aduerſis vero fatum inclamant & criminantur. Sunt prętereа quidam præſtigiſtores, qui cum multitudinis imbecillitatem de fato animaduerterint, & iudicium eorum, quæ fato fiunt: facilitatem item ipſius plebis ex amore ſui contractam, & q nullius rei honeſtæ ſibi conſcia ſit, vt comprobent omnium erratorum fatum culpandum eſſe, omne, quod fit, fato fieri pronunciant. Artem quoq; eiuſmodi ſimulant qua profitentur omnia, quæ quoquo modo futura ſint præſciri & prædici poſſe, q nihil eorum ſine neceſsitate quadam fiat, quod Fatum vocant. Et adſcitis ſocijs & adiutoribus, qui etiam ipſius artis auctores ſunt, ſeducunt ac decipiunt homines q̈ plurimos, in circunſtantijs & calamitatibus ipſos adorientes, qui prope modum precantur, vt id ita ſe habere appareat. Quod cōſuetudine quadam & vſu circa res eiuſmodi, & collatione contemplationeq; conſecutionis in talibus rebus, faciunt. Prædicunt.n. quædam cōmode & ingenioſe eorum, quæ conſequenter ijs qui ita habent, futura ſunt, idq; tanquam ex arte circa fatum ita eſſe pronunciāt. Et mercedes non paucas pro tali peruerſa arte colligunt. Libēter.n. dant qui experiūtur tanquam adiutoribus ac defenſoribus propriorum errorum. Quibus ſuis nugis bonam hominum partem deceperunt, qui propter ſocordiam quęrere prætermittunt quonā modo hęc habeāt, & quis ordo fati in Entibus, vt omnia ſm fatum fieri dicantur. Verum qm̄, ne illi quidem, qui ſummopere fatum inuocant, in actionibus vitę omnia ipſi fato credere vidētur (ſatis.n. oſtēdit, veritas eos qui falſa credunt ſibi repugnare) nos igitur altius ducto exordio videre par eſt, quænam ſit natura fati, & in quibus & quamdiu vim habeat. Ac primo quidem circa quas res id verſari dicendum ſit, inſpiciamus. Id enim, vbi declaratum fuerit, operæpretium erit etiam reliquis quæſitis de ipſa. Ipſum igitur fatum omnibus rebus adiungere, & omnia entia ſm fatum eſſe dicere, tam ſempiterna, q̈ non, neque alioqui rōnabile eſt, neq; ab ijs, qui maxime fatum decantant ceu cauſam oīum rerū, quæ fiūt, admiſſum ac conceſſum, Neq;.n. rationi conſentaneum eſt, vt ſempiterna ſm fatum eſſe dicamus. Ridiculum quippe eſt, ſiquis dimetientem coſtę incommēſurabilem eſſe ſm fatum aſſerat, aut triangulum propterea duabus rectis æquales habere angulos extrinſecos: & penitus ea, quæ ſemper ſm eandem & eodem modo ſe habent, abſurdum eſt ſi quis ſm fatum, ita ipſa habere aſſeueret. Quinetiam ne omnia quidem, quæ gignuntur. Quęcunq;.n. horū, ordinatam & certam generationem habent & motum, ipſa quoq; extra fatum poſita ſunt. Nō.n. fato ſol in hyberno aut æſtiuo ſolſtitio verſatur, neq; vllum aſtrorū fato cauſam ſuæ lationis acceptam ſert. Sed velut iuxta eſſentiam & ſubſtantiā libera ſunt à tali cauſa, ita quoq; in proprijs actibus. Quare rerum ſempiternarum, aut quæ ſm eadē & eodē modo ſemper ſe hn̄t, nullo pacto fatū cauſa exiſtit. Sed videt̄ in rebus generationi & corruptioni ſubiectis fatum verſari. In ijs.n. quę quantum ad naturalem apparatum pertinet, apta ſunt & accommodata ad oppoſita, vis fati verſari videtur, in altero oppoſitorū cohibens ipſa & conſeruans, ſm quandam ordinis conſequentiam. Quæ enim ſine fato non ita ſe habere poſſe videntur, ea à fato in hoc ordine conſeruari videntur. Talia aūt ſunt nō alia entia, q̈ ea, quę ſunt in generatione & corruptione. Quare in his fatum verſabitur. Verum qm̄ ex his quædam ex arte & ratione quadam artificiali, quædam ex propoſito, quædam ex natura fiunt: conſiderandum eſt, in quonam horum ſit fatum, ſi vt in omnibus, ſit impoſsibile eſt. Res ſane, quæ ex arte fiunt, ſiquis ſecundum fatum & eſſe & fieri aſſerat, nequaquam opinionibus de fato conſentiet, Ridiculum quippe eſt lectum aut fato factum eſſe dicere, aut lyram modulationi accommodatam ſm fatum. Ita enim omnis ars fatum eſſe dicetur. Quin ne ea quidem quorum cauſa eſt propoſitū, fato eſſe poſſunt. Horum enim in nobis principium eſt, non autem extrinſecus. Fatum vero in noſtro arbitrio non eſt. Nam etſi fatum circa ea verſetur, circa quæ verſatur quoq; liberum arbitrium, tamen differt à libero arbitrio. Quę igitur ex arte & propoſito fiunt à fato auferenda ſunt. His autem ablatis, relinquūtur ea, quorum generationis cauſa eſt, Natura in quę fatum imperium habere videtur. Siquis enim exactius ac diligētius diſquirere voluerit eas ſententias, quæ de fato recitatæ ſunt, nō circa alia neq; in alijs ipſas inueniet fatum conſtituere, quam in ijs, quæ naturaliter fiunt. Et in ijs præſertim, animalibus, & quæ ex collatione eorum, quę generātur. Neq; enim vſitatum eſt, vt mutuam elementorum transmutationem fato fieri dicamus. Cum itaq; fatum in ijs verſetur, quæ ſupra memorauimus, cunq; id declaratum ſit, conſequens hinc eſſet quærere, vtrum tale exiſtat, vt neceſſarium atq; ineuitabile ſit, vt poeta inquit. Non quiſquam fatum bonus aut ſit peſsimus ille Deuitare poteſt, vbi primum viderit auras. an vero tale ſit, vt poſſit declinari, nec penitus in ſe neceſsitatem habeat. Ex cōmuni quidem hominum de hac re iudicio, neutrum horum firmiter ſtatuere poſſumus. Quandoq; enim fatum decantāt ac celebrant, tāquam neceſſariam. Qn̄q; autem non prorſus fatum continuitatem conſeruare credunt. Nam qui multis verbis conati ſunt oſtendere

fatum

fatum neceſſariū eſſe, omnia ipſi attribuentes, in actionibus poſtea vitæ non videntur ipſi fidem habere. Nam fortunam plerunq; inclamant, fatentes hanc diuerſam cauſam à fato eſſe. Quin deos nunquam pręcari ceſſant, ceu aliquid ab illis propter preces poſsit etiam pręter fatum effici. Sed conſultant quoq; de rebus à ſe agendis. Atqui cum hæc quoq; fato fieri dicant, tamen conſiliarios arceſsunt & oracula quoq; adire nō verētur. Tanquam poſsint ſi prædidicerint, cauere ab aliquo, qnod fato decretum ſit. Quamobrem qm̄ hi ſibi refragant, circa res maximas adeo aperte diſſenſionē habentes, merito igitur fictæ illæ rationes, quas ad horum concordiam adducunt, à vero, & à fide prorſus alienę ſunt. Videtur porro in ijs, quæ generantur & corrumpuntur, cōtingentia quoq; eſſe, quæ vt nihil neceſſario fiat, in ijs, in quibus ſit, cauſa eſt. Perquirendum igitur ac diſcutiendum de ea, ſiue ſit ſiue non ſit. Hæc.n. natura definita ad reperiendam fati ſubſtantiam, nobis ſummopere conducit. Satis ſane eſt, communis vſus ad cōſtitutionem contingentis naturæ. Nullus enim ne eorum quidem, qui omnia ex neceſsitate fieri affirmant, in vita & actionibus vitæ non teſtatur poſſe quædam eorum quæ fiūt, non fieri: & eorum, quæ non fiunt, fieri. Quinetiam id ratione oſtendere perfacile eſt. Multa enim eorum quæ fiunt, partim à fortuna, partim à caſu fieri, in confeſſo eſt. Eſſe aūt aliquid etiā in noſtro arbitrio, id vero adeo perſpicuum eſt, vt ne illi quidem, qui res fati tanquam neceſſarias corroborare enituntur, huic placito reclamare poſsint. Atqui, ſi aliqnid eſt in noſtro arbitrio, idq́; circa ea verſatur, circa quæ verſari fatum contingit: iam tollitur, fatum eſſe ineuitabile, inſuperabile, neceſſarium. Quorum enim nos principia ſumus, vt eligamꝰ, vel non, hæc impoſsibile eſt, vt coacta ac neceſſaria eſſe dicātur. Atqui neceſſe eſt eos, qui aſſerunt fatū eſſe, circa ea verſari dicere, circa quæ verſantur, quæ in noſtro arbitrio ſunt. Siue enim ſolos fines dicant ſm fatum fieri, ſiue actiones, qnas fines ſequuntur: contingit vtroque modo, vt circa eadem fatum vnoq́; modo ſit, circa quæ verſantur, quæ in voluntate noſtra poſita ſunt. Si igitur quiſquam actiones quoq; fato eſſe dicat, hinc patet poſitio. In his.n. eſt quoq; liberum arbitrium. Si autem fines duntaxat, quorum gratia actiones ſunt: ſed poſt tales actiones tales fines ſequuntur (nō enim ea, quę quomodocunq; facta ſunt ſequitur idem finis) neceſſe eſt igitur, vt actiones quoq; quas, fines eiuſmodi ſequantur, fato coactas eſſe dicant. Non enim ſequetur finis ſm fatum, niſi anteceſſerint actiones, quæ eo perducāt. Et liberum etiam arbitrium circa hęc verſatur. Eſſe enim aliqnid in noſtro arbitrio, hinc etiam colligi poteſt, ſi modo in euidentibus demonſtrationes adducēdę ſunt. Primo, ꝙ nihil eorum, quæ à natura præcipue fiunt, fruſtra fiat. In hominibus autem eſt conſultatio naturaliter, & præcipuum etiam naturæ opus, ſiquidem ea maxime videtur homo à reliquis animalibus diſtare: certe fruſtra & temere facta erit, ſi conſultans, nihil ex cōſilio eligere poteſt. Verum tāquam id in noſtra poteſtate ſit, nos ipſi de rebus nobis agendis conſultamus, non autem aſſenſi imaginationibus, vt alia irrationalia animalia, eas ſequimur. Conſiliarios quoq; adhibemus, quos videamus plus aliquid nobis ad iudicationem & electionem propoſiti, prodeſſe. Iam vero de maioribus ac difficilioribus ipſos quoq; Deos conſiliarios aduocare non veremur. rogantes, ab ipſis diſcere aut per oracula, aut per conſiliarios aut per ſomnia quædam, vtra nos potius eligere oporteat exquiſitis. Satis autem, id quoque comprobare poſſunt legum ſanctiones, quibus doctrina quorūdam imperatur & iubetur, quid ſit agendum. Et honorātur, qui ijs parent: mulctantur, qui minime. Atqui, ſi eſt aliquid in noſtro arbitrio, Cōtingens quoq; eſt ſiquidem in noſtro arbitrio eſt, facere hoc vel nō facere. Cum vero id ita ſit, impoſsibile eſt vt fatum ſit neceſſarium, cum in ijs verſetur in quibus etiam liberum arbitrium locum habet. Satis item poſſunt vota & preces, quæ Dijs funduntur, cum alij auerſionem & fugam alicuius rei, ab ipſis petant: alij bonorum largitionem, tanquam quędam contingant & eſſe & non, propter noſtram petitionem à Dijs, ſatis inquam probare poſſunt, eſſe quædam contingentia. Quinetiam ex naturali cuiuſq; entis conſtitutione, id facile cognoſci poteſt. Natura enim ijs, quę ex neceſsitate ſunt & fiunt, nullam aptitudinem ad oppoſita dedit, ſed ineptiam ad impoſsibilia. Fruſtra.n. habuiſſent aptitudinem ad mutationem in has res, cum impoſſibile eſſet ea aliter habere. Videmus.n. ignem neq; frigiditatis poteſtatem in ſe habere, neq; niuem nigredinis, neq; grauia leuitatis., ſi modo eadem maneant. Neque ſempiternis dedit, vt corrumpi poſſent. Quibuſdam aūt elargita eſt, vt non neceſſario in altero oppoſitorum eſſent definite, ac manerent. Atq; hæc à natura præparationem mutationis in oppoſitum habent. Eiuſmodi plurima ſunt eorum, quæ generantur & corrūpuntur, quibus non eſt alterum oppoſitorum innatum. Vnūquodq; poteſt oppoſita pati, & non, id eſt contingit pati & non pati. Quod autem contingit mutari in oppoſitum, id non eſt ex neceſsitate in quocunq; ipſorum prius fuerit. Liberum igitur arbitrium non omnia, quæ fiunt ex neceſsitate fieri, probat: indicio quoq; eſt fortuna quę continuitatem eorum, quæ ſerie quadam fieri videntur, reſcīdere poteſt. Si igitur nihil minus euidēs, quàm fatum, aliquid in noſtro arbitrio eſſe, & multa à fortuna & à caſu fieri, & omnino in rebus generationi obnoxis, in quibus eſt fatum, eſſe quoq; naturam contingentis, id vero tolli neceſsitatem: impoſsibile igitur eſt vt fatum ſit res quædam neceſſaria, & quam tranſgredi impoſsibile ſit. Atqui in confeſſo eſt omnia, quæ ſm fatum fiūt, ſm ordinem & conſequentiam quandam fieri, & ſeriem quandam habere in ſe ipſis. Non enim res fortunę, ſimiles ſunt euentis ipſius fati. Illæ enim inſtabiles ſunt, & raro fiunt, & fere ſine cauſa. Id vero, quod ſm fatum eſt totum contrarium. Catenam igitur cauſarum ipſum eſſe dicunt. Quin neq; idem, quod ea, quæ ex propoſito fiunt, fatum eſſe videtur. eius enim continuitas à nobis & noſtro propoſito ſępenumero reſcinditur. atqui in generabilibus & corruptibilibus has videmus eſſe cauſas, præter naturam, quæ ipſa conſtituit ac fabricat. Electionem, Caſum, & Fortunam. In ijs enim non eſt ars, cum quorum nullo fatum idem eſſe videtur. Reliquum igitur eſt, vt fatum nihil aliud ſit, q̈ propria natura vniuſcuiuſq;. Non enim in vniuerſali & communi eſt fatum, vt ſimpliciter in animalibus, hominibus, ſed in ſingularibus, Socrate, & Callia. In his aūt propria natura, principium, & cauſa talis eſt eius ordinis, qui ſm eadem ſit. Ab hac enim fere ſemper vitæ & vitarum diſceſsiones fiunt, niſi impedita ab aliquo ſit. Videmus enim corpus quod tale vel tale ex natura ſit in morbos cadere & in corruptiones, qualis eſt naturalis conſtitutio. Non tamen ex neceſsitate, Poſſunt enim tollere hunc ordinem, tum curationes, tū aeris mutationes, & iuſſa medicorum, & conſultationes deorum. Eodem aūt modo in anima quoq;

inuenire

inuenire aliquis poteſt præter naturalem apparatum, differẽtes fieri & actiones & electiones & vitas. Mos enim hominum, vt inquit Heraclitus, Deus eſt, hoc eſt, Natura. Quàm ſępiſsime. n. naturaliter præparationibus & diſpoſitionibus actiones quoq; & vitas & vitarum mutationes ſimiles eſſe contingit. Rixatorum enim & audacium, violenta quædam mors eſt cum plurimum. Hoc enim eſt ſatum & natura ipſius. Intemperantis autem & voluptatibus dediti, mors eſt in immodeſta intemperãtia. Fortis & patientis mors propter laborum & ærumnarum tolerantiam. Auari propter nimium ſtudium & anxiam curam indeferentis, hoc eſt diuitiarum, tũ quia iniuſti ſunt, & ſeipſi negligunt, ac ſupra vires laborant. Quare de ijs dicere ſolẽt, ipſum ſibi mortis cauſam prębuiſſe. Cum igitur eiuſmodi ſit quod ſm fatum eſt, neq; artem vaticinandi inutilẽ eſſe dicemus, quæ adhuc præuidet id quod naturaliter futurum eſt, & opem fert qm̃ conſilium dat, & iubet naturæ deterioris conſecutioni aduerſari. Quin neq; natura fortunę tolletur, ſed habitu quarundam canſarum coincidit cum ijs, quæ fiunt ex propoſito. Multo etiam magis Deus, & eius auxilia, & noſtræ preces ac rogationes, proprium locum ſeruabunt, cum eiuſmodi ſit, id qđ faro fit. Conueniet etiam cum his id quod dicitur, multa etiam pręter parcam fieri & præter fatũ, vt alicubi poeta oſtẽdit inquiens, Num præter fatũ tenebras penetrabis Auerni? hæc etiam opinio vatibus fauebit, in quibus prædicunt, non omnia ſe aſſequi. Quòd ſi non hanc opinionem homines de fato habere contingit, nõ eſt mirum. Multitudo. n. in nominum formationibus quidem non male res aſſequitur. In particulari autem & in defiuiendo & exactius examinando, plerunq; errat, ac labitur. Illud enim naturæ, hoc ſcientiæ opus eſt. Iam vero de nomine fati Ariſtoteles mẽtionem ſacit, in primo Meteororum, hoc modo, Sed omnium horum cauſa cenſenda eſt, quia fiunt per tempora ſato decreta ac certa, velut in tpibus anni, hyems. Ita ambitus cuiuſdam magni pars eſt hyems.: videtur autem dicere ſatum. naturam eſſe, hæc enim ſunt tempora fa to decreta ac ſtatuta, hyems & reliqua, quæ naturales cum habeant mutationes, non habenr ipſas ineuitabiles & coactas. Quinetiam in quinto naturalis auſcultationis, ita rurſum meminit de faro. Num ne igitur etiam generationes violentæ ſunt & non ſtatutæ fato, quibus contrariæ ſunt naturales? Et iterum liquet, eum fati nomine in rebus quæ naturaliter fiunt, vti. Si enim rei fato non decretæ dicit contrarium eſſe id, qnod ſm naturam eſt illi vero quod eſt ſm fatum, id quod non eſt ſm fatum, cõtrariũ eſt: ergo idem erit id quod ſm naturam eſt, cum eo, quod eſt ſm ſatum. Non enim poſsibile eſt vt vni, quod eſt nõ ſecundum ſatum, plura contraria eſſe dicantur. Et id, qnod ſecundum ſatum eſt, aperte ipſi contrarium eſt. Et quod eſt ſecundum naturam, diuerſum eſt ab eo, quod eſt ſecundnm fatum. Apertiſsime vero Theophraſtus oſtendit in Calliſthene idem eſſe, quod ſecundum fatum eſt, cum eo, quod eſt ſecundnm naturam. Polyzelus quoque in libro, qui de Fato inſcribitur.

*

ALEX. APHRODISIENSIS, DE MISTIONE.

Angelo Caninio Angliarenſi interprete.

QVI VERO fieri poteſt, vt aliquis amittat ac concedat, in eiuſmodi corporum craſi ſeu temperamento, vnumquodq; eorum quæ temperantur propriam conſeruare poſſe ſuperficiem, vt ſimul nulla eius particula ſit per ſe ab altero ſeiuncta, ſimulq; conſeruet quæque ipſarum ſuperficiem ſuam, quam ante craſin quoq; habebat? Id. n. fabuloſis figmentis multo mendacius eſt. Qđ Chryſipus ponit eatenus, ꝙ poſsint, quæ tẽperata ſunt, denuo ſegregari. Id. n. aſſerere, poſſe videlicet ipſa temperata denuo ſeiungi ac ſegregari, aut etiam nullo pacto poſſe aliqua tẽperari, longe eſt in credibilius & præter omnium ſententias, q̃ affirmare ſimul par ſe tota mutuo penetrare quædam corpora, ita vt nulla eorum particula per ſe exiſtat, ſimulq; vnumquodque ipſorum à propria circumplecti ſuperficie, à qua comprehendebatur etiã ante miſtionem. An corpus enim per corpus permeare queat, magna eſt controuerſia, & haud ſcio, an vlla ſit maior, & in philoſophiæ placitis, & in diſputationibus, quæ de miſtione & craſi haberi ſolent. Non ſolum enim mutuo diſſenſere ſuper hoc placito, qui vnicam omnibus, quæ gignuntur, corporibus, materiã ſubijci ac velut ſubſterni aſſerunt, ab illis, qui ipſam ex diſcretis ſeparatisq; corporibus conſtituũt (quorum nonnulli indiuidua corpora multitudine infinita, quæ duntaxat figura & magnitudine inter ſe diſcrimen habeant, principia atq; elementa eſſe contendunt, atque horum compoſitione, qualique complexu, ordine item ac ſitu, alia gigni, quam opinionem primi Leucippus & Democritus ſecuti fuiſſe videntur, poſteriores vero Epicurus, quique in eandem iuere ſententiam. Quidam ex ipſis, non iuxta alios, ſed ſimilium partium quædam aiũt infinita eſſe corpora, ex quibus ſenſilium corporum generatio proficiſcitur. Id quod Anaxagoras atq; Archelaus ſenſiſſe videntur. Iam vero quidam, vt impartilia quædam corpora principia atq; elementa omnium rerũ eſſe dicerent, adducti ſunt. Quinetiam opinio quædam eſt, quæ ex planis corporum generationem conſtituat. Alia indem, quæ ex numeris. Non ſolum inquam ij mutuo diſſenſerunt, ex principiorum, quæ diuerſa ſunt, conſecutione, craſeis quoq; diuerſe fieri aſſeuerãtes, ſed cum illis etiam non conuenerunt, qui vnitam ac coniunctam eſſe materiam affirmant. Eſt præterea inter eos diſcreta quædam & ſeparata diſſenſio. Vt autem inter eos tante eſſet controuerſiæ, placiti difficultas in cauſa fuit. Nam, cum perſpicuum ſit, poſſe corpora quędam inuicem temperari, omnes propemodum, qui de natura rebusq́; quæ natura gignuntur egerunt, ad inueſtigandum huius rei cauſam acceſſerunt. Verum quando difficilis admodum eius inuẽtio erat atq; omnibus, redderẽtur, cauſis, peculiares quędam difficultates annexæ erãt, ſinguli in diuerſas abiere ſententias. Quamobrem non ab re fortaſſe fuerit, vt nos quoq; de ipſa diſceptemus, atque ea, quæ dictu probabilia magis videbuntur ex ijs, quæ de craſi diſputata & pronuntiata ſunt, quæque, vt ita ſe res habere videretur, anſam prębuerint, indicemus

atque

atq; explicemns oratione. Democritus igitur exiſtimans eam, quæ craſis appellaẽ, fieri proximo corporum ſitu, q̃ diuidãtur, in minutasq́; parteis tẽperentur, & vicino ſitu miſtionem efficiant, negat initio eſſe aliqua vere temperata, ſed eſſe eam, quæ craſsis vr̃, proximum corporũ inter ſe ſitum per minutas parteis, conſeruante tñ eorum vtroq; propriam naturam, q̃ etiam ante miſtionem habebant, videri autem ea temperata eſſe, quod ſenſus propter eorum, quæ apponunẽ, paruitatem, nullum ex ipſis ſolum ꝑcipere queat. Vere autẽ ac philoſophice non veriti ſunt explicare, quid abſurdi eos, qui hoc modo craſeis fieri autumant, comitetur. Eiuſmodi vero proximo ſitui craſeis attribnnnt, atq; adiudicant, qui ſimilares parteis materiam rerum, quę gignuntur, eſſe affirmant. Verum Epicurus declinare volens id, qđ à Democrito pronunciatum eſt, ſequi eos mauult, qni proximo rerum, quæ temperantur ſitu craſin fieri aiunt, ipſe quoq; proximo quorundam corporum ſitu craſeis fieri aſſerens, non tñ ipſis corporibus, quæ miſcentur, in diuiſione conſeruatis, ſed in elementa atq; atomos reſolutis, ex q̃bus quodlibet eorum cõpoſitum qnodammodo, hoc vinũ erat, hoc aqua, mel aliud, illud deniq; aliud aliquid in qualitates horum corporum, ex quibus ipſa inter ſe temperata conſtabant, cõpoſitione gignentium temperatum corpus non commiſtis aqua & vino, ſed aquificis atomis, vt ita dixerim, cũ vinificijs corruptionibus, & gñatione aliquorum craſin fieri Epicurus affirmat. Cum dicat.n. in elementa reſolutiones cuiuſque fieri, & eſt ex elementis cõpoſitio, ipſorum autem corruptio. Eorum itaq;, neq; qui ad proximum ſitum cãm craſeos referunt, neq; qui reſolutioni in elementa attribuunt, cõem ſeruant conceptũ ſiue anticipationem, q̃ de craſi habemus. Qñquidem craſis eſſe vr̃ in temperatorum vnitione, vt nulla tẽperamenti particula non per miſta ſit alicui corporum, ex quibus ipſum temperamentum conſtat. Nec ſane ꝓximus ſitus eſt vnitio, nec corruptio & reſolutio in elementa, amplius eſt miſtio, nã miſtio conſeruatis ipſis fieri vr̃. Non.n. ipſa miſcent, qui hoc modo craſin fieri aſſerunt, ſed ea, ex quibus ipſum tẽperatum conſtat, hoc eſt elemẽta. Quod ſi ex ijſdem elementis, & aqua, & vinum gigni poteſt quali compoſitione, & cõplexione, facta genitorum ex ipſis corruptione, nullo pacto amplius horum craſis fiet, qm̃ per reſolutionem in elementa corrũpuntur atq; abolentur ea, ꝑ quæ craſis eorum, quæ temperantur cõficitur. Fit.n. craſis differentibus quibuſdam qualitate, tollitur autem ea dr̃ia, quæ in hoc ſpectatur, ab illis, qui ipſam habent in eorũdem qnali compoſitione habẽt, ſublata eorum cõpoſitione. Fortaſſe autem ex ſnĩa quoq; eorum, qui ex planis corpora procreant, craſis fit per reſolutionem quandam in elementa. Qđ ſi hæc de principiis opinio aliquid in ſe cõtineret rõni conſenſentaneũ, forſitan latius ac verboſius agendnm de craſi fuiſſet, quæ hoc modo fieri dr̃. Qñ aũt ea conuincitur & penitus confutat, ſuperuacuum eſt amplius quærere, an ꝓximo partium ſitu, aut atomorum, aut planorum, ſiue deniq; impartilium quorũdam corporum miſtione, craſis fiet. Quocirca de mutua eorum, qui eiuſmodi primordijs vtunt, diſſenſione, ac opinione ſup ipſa craſi, ſermonem longius trabere uon eſt operæpretiũ. Non.n. ad peritiæ, multæq́; ac variæ lectionis oſtentationem hoc opus teximus, ſed ad inueſtigandum atq; inquirendum, quo pacto aliquis aſſerẽs fieri corporum craſeis, conſentiat ſenſui, & cõibus anticipationibus, quas de ipſa retinemus. Deſcendamus porro ad eos, qui cõiter vnitam eſſe materiam aiunt, eamq́; vnicam atq; eandem vniuerſis rebus, quæ gignuntur, ſubſternunt. Quorum etiam ijs oĩbus, quæ leuius & futilius prolata ſunt, omiſsis, quę ꝓcipue rõni innixa eſſe vñr, aggrediamur ac diſcutiamus, ipſis tñ prius expoſitis. Ex ijs itaq;, qui vnitam eſſe materiam affirmant, vñr præſertim & de craſi, Stoici ipſi diſſerere. Cum autem inter eos quoq; ſnĩarum diſsimilitudo ſit (alij.n. eorum aliter craſeis fieri dñt) opinio, quæ apud ipſos ſummopere probari & commẽdari vr̃, ea eſt, quæ à Chryſippo prolata fuit. Nam qui eum ætate ſecuti ſunt, pleriq; in Chryſippi ſnĩam eunt, quidam vero, cũ Ariſto. ſnĩam intelligere potuerint, multa tñ quę à Chryſippo de craſi pronunciata ſunt, ipſi quoq; admittunt. Quorum vnus & Soſigenes eſt, q Antipatri æqualis fuit. Quibus cũ vndequaq; aſſentiri non poſſent, propter cõtrouerſiam ac diſſenſionem quæ in alijs eſt, in multis rebus differentes, digladiari cõperiuntur. Porro Chryſippi ſnĩa de craſi eſt huiuſmodi. Vnitam eſſe ſupponit vniuerſam ſubſtantiam, ſpiritu quodam per eam totam penetrante, per quẽ ſibi ipſa cohæret ac perdurat, cõeſq́; cum eo affectiones habet. Ex oĩbus autem, quæ miſcenẽ, corporibus, quaſdam miſtiones proximo ſitu fieri affirmat, duabus quibuſdam aut pluribus ſubſtantijs in eundem aceruum compoſitis ac coniectis, & proxime appoſitis permotum, vt aiunt, rõne vacantem, ſeruante tñ vtraq; ipſarum in eiuſmodi proximo ſitu iuxta ambitum ac circunſcriptionem, ꝓpriam & ſubſtantiam & qualitatem, velut in fabarum triticiq́; vicina & proxima cõgerie fieri ſolet. Nonnullas vero confuſiones eſſe per oẽs parteis, verum ſubſtãtijs ipſorum & qualitatibus, quę in eis ſunt, mutua abolitione deperditis, quemadmodum fieri ait in medicis pharmacis, per corruptionem eorum, quæ miſcentur, alio quodam ex ipſis genito corpore. Quaſdam deniq; fieri miſtiones affirmat, per totas quaſdam ſubſtantias atq; harum qualitates, inter ſe contra extenſas, hac lege tamen, vt ſubſtantias, quæ initio erant, & qualitates, in tali miſtione conſeruent. Quã ſolam ex miſtionibus, proprie craſin eſſe aſſeuerat. Contra extentionem .n. duorum pluriumúe corporum inter ſe integrorum per integra, ita vt ſeruet quodlibet ipſorum in eiuſmodi miſtione propriam ſubſtantiam & qualitates quæ in ipſa ſunt, ſolam ex miſtionibus craſin eſſe affirmat. Nam proprium eſſe dicit tẽperatorum, vt à ſe poſsint denuo ſegregari. Id quod fieri hac duntaxat rõne poteſt, ſi temperata ipſa in miſtione proprias naturas conſeruent. Has vero eſſe miſtionum dr̃ias, per cões animi conceptiones comprobare conatur, præſertim ꝙ cum nos, vt ait, vim quandam diiudicandæ veritatis à natura acceperimus, aliam imaginationem habeamus de ijs, quæ per motum quendam rõnis expertem in vnum aceruũ congeſta ſunt, diuerſam item de illis, quę confuſa & corrupta ſunt, diſſimilem deniq; de tẽperatis & mutuo per oĩa contra extentis, ita vt conſeruet quodq́; ipſorum ꝓpriam naturã. Quam profecto imaginationum dr̃iam non haberemus ſi oĩa, quæ quoquo modo miſcentur, congeſta inter ſe eſſent per motum rõne carẽtem. Porro eiuſmodi contra extenſionem eorum, quæ temperantur, fieri arbitratur permeãtibus per ſe mutuo corporibus, quæ tẽperantur, nulla vt particula in ipſis ſit, quæ non oĩa participet, quę in temperata hac miſtione conueniunt. Neq;.n. amplius, niſi hoc adfuerit, craſin, ſed proximum ſitum id, eſſe aiũt. Vero id ita fieri exiſtimemus, probationibus atq; argumentis corroborant, qui huius opinionis patrocinium ſuſcipiunt. Primum, ꝙ multa corpora ſuas conſeruent qualitates,

qualitates, tam ſi in minoribus perſpicuis magnitudinibus, q̃ ſi in maiorib⁹ extiterint, vt cernere eſt in ipſo thure, quod cum in euaporatione attenueẽ, maxime ſua conſeruat qualitatẽ. Præterea, ꝙ multa ſint, quæ cum per ſe ad aliquam peruenire magnitudinem nequeant, ab alijs tñ adiuta, ad eam ipſam ꝑueniunt, aurum.n.ipſum propter quædam admiſta medicamina, plurimum diffundi, atq; couſq; attenuari, quo per ſe impulſum accedere non poterat. Quinetiam nos ea, quæ ſoli facere nequimus, cũ aliorum ope conficimus. Nam flumina traijcimus alijs innixi, quæ noſtrapte natura tranſmittere nunq̃ valuiſſemus. Sarcinas etiam quaſdam atq; onera, vna cum alijs portamus, quorum portionem ad nos ꝑtinentem ferre non poſſumus. Et vites cũ ſuapte natura ſtare nequeant, eriguntur mutuo annexæ atq; alligatę. Quæ cum ita ſint, non mirum eſſe aiunt, etiam corpora quædam mutuo à ſe adiuta, ita inter ſe per oĩa vniri, vt ipſa conſeruata vna cum ꝓprijs qualitatibus integra ꝑ integra inter ſe cõtra extendantur, licet quædam magnitudine minora ſint, q̃ vt per ſe poſsint tam late diffundi, ſuasq́; cõſeruare qualitates. Ita.n.& vini cyathũ multa aqua tẽperari, ab ipſa adiutum ad tantam ꝓductionem. Quod vero hoc ita ſeſe habeat, tanq̃ clariſsimis teſtimonijs vtuntur, ꝙ aĩa, cũ proprium, vt corpus quoq; quod eam excipit, ſubſiſtentiam habet, per totum corpus penetret, dum cum eo miſta eſt, ſeruata tñ propria aĩæ ſubſtantia. Nihil.n.eſt animæ expers in corpore, quod aĩa præditum ſit. Similiter item ſe habere plantarũ naturam. Sed & habitum in ijs, quę ab eo comprehẽduntur. Ignẽ quoq; ipſum aiunt integrum ꝑ integrum pertranſire ferrum, ſeruante vtroq; ſuam ſubſtantiam. Quin etiam ex quatuor elementis aſſerunt duo, ignem.ſ.& aerem, cum tenũia, leuia, & penetrabilia agiliaq́; ſint, ꝑ duo reliqua, terram & aquam, quę craſſa, grauia, obtuſa ac velut pigra ſunt, permeare, integra per integra oĩbus ſuam naturam & continuitatem conſeruantibus. Noxia etiã medicamina, & odores eiuſmodi temperari putant cum ijs, quę ab ipſis pariuntur & læduntur, ipſis integris per integra appoſitis. Lucẽ etiam cum aere tẽperari Chryſippus aſtruit. Atq; hæc quidem eſt Chryſippi opinio de craſi, aliorumq́; eiuſdem ſectæ philoſophorũ. Sed mirãdum eſt, cur, cum ad rerum, quæ aſſeruntur, demonſtrationes, cõibus animi conceptionibus vtendum eſſe dicant, tanq̃ vim quãdam naturalem diiudicandę veritatis habeant, nulla re minus vtantur ad ſuorum placitorum poſitiones. Nam ea, quæ de craſi ab ipſis dicuntur, tm̃ abeſt, vt naturalibus conceptibus vtantur, vt potius nulla ex parte id faciant. Nã corpus ꝑ aliud corpus penetrate, vt totum toti contra extendatur, non ſolum cõibus anticipationibus conſentaneum non eſt, ſed impoſsibile eſſe, cõiter notum eſt. Naturalis.n.eſt notio & conceptus, id quod plenum ſemel eſt, non aliud quicquã amplius capere poſſe. Non amplius.n.plenum eſſe poſſe, quod ſpatiũ in ſe habeat alicuius ſimilis ſuſceptiuum, oculis ipſis patet. Propter quam naturalem & cõem anticipationem vel conceptum, iã quibuſdam rõni conſentaneum vr̃, exiſtere ſuſceptiuum illud corporũ, quem nuncupamus locum. Qũo.n.quiſquam, niſi inanes quaſdam voces confingere & cõminiſci voluerit, cogitatione cõplecti poterit, vt corpus aliquod plenum ſui, nec vllum in ſe vacuum habens interuallum, capiat in ſe aliud corpus ſui item plenum? Si.n.per puros quoſdam permeare ipſa per ſe viciſsim dicat, aut vacuos dicet eſſe poros, qui corpus excipiunt, aut alia quædam in corpore vacua. Quod ſi plenum eſt alterius cuiuſdam corporis, ſi eo exeunte & loco cedente corpori, q ingreditur, hoc fit, ne ſic quidem corpus erit qua corpus, quod in ſe corpus aliquod accipiat, qñquidem alterum alteri cedit, & ſuccedit. Quod ſi remanente corpore, qui nam fieri põt, vt pori repleti corpore, in ſe ipſi aliud aliquod corpus admittant, atq; excipiant? Senſu quippe patet, ne minutiſſima quidem corporis vaſa repleta, poſſe in ſe corpus capere, ꝙ impeditæ ac ꝓcluſę ſint trãſitus ipſorum viæ. Pręterea, ſi per repletos corporis poros datur corporis tranſitus ſuperuacuum eſt dicere eſſe poros. Nam alia quoq; corpora præter poros, potuerũt corpora capere. In ſumma autem tranſitus per poros, non craſis eſt, qualem ipſi volunt, ſed proximus ſitus, aut ipſi dicunt, per motum ratione carentem. Niſi forſitan aliquis totum corpus faceret poros. Hac.n.duntaxat rõne id, quod per poros permeat, per totum permeabit corpus, ſi totum corpus fuerit porus. Verum id abſurdum eſt. Porus.n.eſt alicuius, hoc eſt relatiuum, & aliud eſt quod habet, aliud quod habetur: porus ſiquidem eſt ſpatium quoddam vacuum eius, quod poros habet, corporis. Quocirca ſi totum erit porus, hac ratione nihil erit: cum vero non ſit, nec miſcebitur, & temperabitur amplius, nec etiam per poros. At ſi hoc quidem modo negant corpora ſe mutuo capere, ſed quatenus plena ſunt ipſa penetrare per ſe mutuo aſſirmant, primo quærendum eſt, an ne quodlibet corpus vndiq; coaugeat ſimile. Ipſa.n.quanta tali compoſitione ac mutua connexione, id, quod ex ipſis coaleſcit, maius alterutro cõpoſitorum reddunt. Lineæ.n.per punctum inter ſe coniunctę, longitudinem augent, & producunt. Ita.n.compoſitæ neceſſario aliquid habebunt præter iũcturam & contactum. Plana etiam ipſa idem præſtant, ſi per lineam connectantur, nam corpus efficiũt, quod tripliciter & vndecunq; dimetiri poſſumus. Corpus itidem ſi cum alio, quod ſimiles dimenſiones habeat, cõponatur neceſſario ipſum adauget. Verum ſi id eſt corporibus peculiare & proprium ipſorum, illi vero, qui corpus aliquod per corpus penetrare aſſerunt, & minus quandoq;, interdum ęquale id, quod ex ambobus conſtat, reddere, hoc medio tollunt, iam dubio procul corporis naturam euertent. Abolito.n.proprio alicuius, vna etiam res interit, cuius erat proprium id, quod perit. Continget autem iuxta ipſos, vacuum fieri locum, qui tunc occupabatur, ab eo corpore, quod hoc modo in aliquo exiſtit, vt corpus in quo hoc fit, non occupet amplius vllum alium locum, ſed eo contentum ſit loco, qui etiam ante huius miſtionem repletus erat. Locus.n.qui ab eo occupatur, vacuus erit duobus corporibus, cum alterum in alterius locum ceſſerit. Quid.n.erit, quod neceſſario exiſtat in loco illius, quod in corpus commigrauit? Quæcunq; autem rurſus in mutua miſtione eorum, quæ temperari dñr, augentur inde elicitur, ne corpus quidem eſſe, quod corpus in ſe capiat. Qñquidem alium quendam locum occupauit, nec cõtentum fuit loco eius, quod dr̃ ipſum in ſeipſo accipere, corporis. Non eſſe porro corpus, id qđ ſecundo in ſeipſo primum capit corpus, iudicio eſt diuiſio, quæ mutuo à corporibus, quæ tẽperantur, efficitur. Diuidentia.n.diſpeſcunt & diſcriminant: ea vero, quæ diuiduntẽ, locum & ſpatium ſibi ipſa præparant, tanq̃ nequeant per cõtinuum & indiuiſum ſubiectũ corpus, ad aliquid peruenire, ac ꝓgredi. In ſumma autem oportebat id corpus, quod alterum corpus in ſe accipit, nihilo maius fieri. Id.n.eſt recipere in ſe aliquid, ſed nullius corporis miſtio æqualem vni ex miſtis magnitudinẽ ſeruat. In quibus.n. æqualis remanere magnitudo vr̃, in illis non eſt corporum

rum

tum miſtio. Sed vel forma eſt & materia id, quod ſumitur, vt aĩa corpus & affectio, vt ferrum & caliditas, vel tranſmutatio alicuius fit, quale eſt aliud, vt in cinere, ſed nec affectiones, nec formæ, ſunt corpora. nec aliud ſane corpus in ſe accipere poteſt. Nã ſi mutuo ſe corpora capere poſſent, non amplius ad motum ipſis antiperiſtaſi, hoc eſt contrario ſtatu, eſſet opus. Neq;.n. ſine motu corpus pertranſit per corpus. Præterea nonne rationi & veritati diſſentaneum eſt, aſſere breuiſsimum & minimum corpus adæquari, & cõtraextendi maximo? Vt vini cyathum multis aquæ menſuris æqualem magnitudine fieri. Similiter etiam abſurdum eſt conari cõprobare, propterea ꝙ thus & alia, quæ euaporantur in euaporatione magis comburi & incendi appareant. Nam thus, & quæ ſimiliter adolentur, & in aliud quoddam corpus mutantur exilius hoc modo latiorem accipiunt diffuſionem. ſed quæ temperantur & miſcentur, & ex ipſorum ſententia ſuam ſeruant naturam, temperãtur vt poſsint denuo ſegregari. Quocirca nihil ad defenſionem vel leuem conſequentiam abſurdorum ea, quæ vane dicuntur, horum adductio & citatio proderit. Nam corpus tranſire per corpus, quod ad explicationem craſeos vſurpãt, falſum eſt ac præter omnium conceptus, & naturales, vt ipſi aiunt, veritatis iudicandæ potentias. Multo aũt falſius eſt, dicere corpora quædã duo, pluraúe, poſſe vndicunq; extenta & producta inter ſe, & miſta per integra, tum ipſa ſeruari, vt initio erant, nec proprias qualitates amittere. Hoc.n. apud ipſos craſis à confuſione diſcriminatur, ꝙ in ipſa confuſione vnum quoddam ex ijs, quę cõfunduntur, efficitur, nullo tñ eorum, qui in confuſione ſunt, neq; quoad ſubſtantiam, neq; quoad qualitates cõſeruato. In craſi vero vtrunq; ex corporibus, quę in tẽperamento ſunt, adhuc ſeruatur incorruptum & incolume, & quantum ad ſubiectum, & quantum ad qualitates pertinet, integris tñ mutuo temperatis corporibus. Quod aſſerunt volentes tueri, poſſe tẽperata iterum ſegregari. Cum vero hoc fieri nequeat, quod ipſi dicunt, impoſsibile etiã iuxta ipſos erit, vel per omnia eſſe, vel poſſe ſeparari, quæ ſemel temperata ſunt. Si.n. integra per integra ipſa temperata miſta ſunt, nec alterum ipſorum in miſtione vllam particulã habet, quæ alteri miſta non ſit, impoſsibile certe eſt vtrunq; eorum à ſua ſuperficie circundari ac circumplecti. Quæq;.n. particula ipſorum, quæ ſuam ſuperficiẽ retinet, impermiſta alteri erit. Neq; põt vini ſuperficies aquæ eſſe, aut ſuperficies aquæ, ipſius vini. Si.n. ita eſſet craſis non erit miſtio per integra, ſed potius dicent, craſin, proximum partiũ partibus ſitum eſſe. Quod declinare volentes, aliud craſin, aliud miſtionem eſſe affirmant. Quod ſi nulla particula miſtorum ſuorum ambitum & ſuperficiem retineat, ſed ſit totum ſimilare factum corpus, non amplius certe erit proximus ſitus, ſed per tota craſis, non tñ incorrupta & ſalua manebunt ea, quæ initio erant in miſtis, ſed erũt confuſa & ſimul abolita. Si itaq; ea, quæ ſegreganda eſſent, ſeruari oportebat, nec eſſe confuſa (hoc.n. apud eos craſis à miſtione diſtat) neceſſarium aũt eſt confuſa eſſe, quæ per integra tota miſta ſunt, impoſsibile igitur ea, quę per tota integra miſta ſunt iuxta ipſos, ſegregari poſſe. Præterea ſi neceſſe eſt ea, quæ temperata ſunt, per tota miſta eſſe quæ vero per tota miſta ſunt, impoſsibile eſt non eſſe confuſa, quæ aũt confuſa & corrupta ſunt, ĩpoſsibile eſt ipſa ſeruari, nec igitur qualitates etiã ipſorum ſeruabuntur. Qñ vnum quoddã eſt factum ex confuſis & corruptis. Neceſſe eſt aũt vnũ corpus, vt aiũt, ab vno habitu comprehendi. Quocirca ex hoc etiam iuxta eos, mutuo ſeparari non poterunt, quæ temperata ſunt. Quare ſi ex eorũ dictis ſeparari alia ab alijs nõ poſſunt, quæ temperata ſunt, qm̃ fieri per tota craſis non poteſt ſine corruptione, inſeparabilia aũt eſſe dicunt ea, quæ corrupta ſunt, cum tñ in quibuſdam ſeparari videamus, patet non eo modo fieri craſin, qui ab eis aſſertur. Præterea ſi diuidentibus ſe mutuo temperatis craſis, fit (Idcirco.n. in humidis præcipue eſt craſis, qm̃ facile diuidũtur, & facile alterum per alterũ penetrat, diuidẽs ipſum, vt cernitur vnum, quod in aquam infunditur cũ ea temperari) ſi igitur diuidentia ſe mutuo, in diuiſas à ſe relinquunt quaſdam parteis, non amplius erunt partes illę tẽperatę. Impermiſtas.n. eſſe oportet eas parteis, quę diuiſæ non ſunt. Qñquidem craſis & miſtio quę iuxta eam fit per diuiſionem fit, & eam pro termino habet. Sic aũt rurſus fiet craſis facto proximo ſitu, ſed non totis mutuo ꝑ totum penetrantibus ipſis temperatis. Qđ ſi nihil, quod diuiſum non ſit, in craſi reliquerunt, erunt certe vndiq; diuiſa, nec in parteis, ſed in diuiſiones ſectio fiet, ſiquidem nulla ipſorum particula circa diuiſionẽ relicta eſt. Præterea, ſi vnumquodq; in quæ quodq; diuiditur, ex his cõpoſitis rurſum fit, accidet, vt quæ ſic diuidũtur, nõ ex partibus nec ex corporibus, ſed ex diuiſionibus cõpoſita ſint. Diuiſio nanq; non corpus, ſed corporis affectio eſt. Quẽadmodum aũt conſequens eſt eorum, qui in infinitum ſectionem eſſe dicunt, vt impoſsibile ſit dicére aliquod vndiq; diuidi actu corpus: ita conſequitur eos, qui per tota miſceri corpora dicũt, vt ĩ infinita actu diuidantur ipſa corpora. Si.n. aiunt in infinitum diuiſibilia eſſe ipſa corpora, ꝙ nunquam ſectio deficiat, ſed ſemper ex ijs, quæ diſſecta ſunt, aliquid ſupereſſe, quod ſecari poſsit, impoſsibile certe erit corpus aliqđ vndiq; diuidi, ita vt nihil ſuperſit ex ipſo, quod ſectionẽ admittere poſsit. Si vero hoc verum eſt, nunq̃ ea, quæ temperantur per tota temperata erunt. Si aũt temperantur inter ſe, & extenduntur ſeſe diuidentia viciſsim, nullæ vt partes relinquantur ipſorum, quæ diuiſæ non ſint. Nam iuxta eas parteis, quæ diuiſæ non ſunt, nondũ inter ſe tẽperata erũt. Deeſt forte aliquid. Si vero dicãt ea ratione in infinitũ diuiſibilia eſſe corpora, ꝙ in infinitum diuidi poſsit omne diuiſum corpus, iam ex ipſorum ſententia, ipſa temperata inter ſe in infinita actu diuiſa erunt. Si.n. vndiq; temperata ſunt, vndiq; certe diuiſa ſunt. Vndiq; aũt diuiſa iam diuidi amplius nõ poterunt, infinita ergo actu erunt. Quod ſi etiam magnitudines, in quas diuiſa, ſunt, ipſa quoq; erit vnumquodq; eorum, quæ ſic miſcentur: infinitũ. Id enim quod ex infinitam aliquã magnitudinem & dimenſionem habentibus, componitur. infinitum eſt. Fit.n. vtrũq; temperatorum ex ijs, quæ infinitam quandam magnitudinem habent: qñdoquidem ex ijs, in quę aliquid ſecatur, componi ipſum neceſſe eſt. Atq; ita continget, etiam plura eſſe corpora alia infinita. Verum ſi ea, quæ relinquuntur, in quæ ſectio facta eſt vndiq; diuiſorum, magnitudines non ſunt (nec.n. minima quędam & indiuiſibilia corpora eſſe dicent) erit profecto ipſis magnitudo ex ijs, quæ magnitudines nõ ſunt, compoſita: ex quo ſequitur, lineę partes eſſe ipſa puncta dicere. Qũo aũt conſeruant cõem de craſi conceptum aut anticipationem, qui aſſerunt habitum cum habentibus ipſum miſtum eſſe, & naturam cum plantis, lumẽq; cum aere, & animam deniq; cum corpore ipſo, cum ea temperari præſumptum ſit, quæ ſuapte natura ante craſin ſubſiſtere poſsint? Propterea.n. ipſi aiunt, temperata

ipſa

ipſa denuo ſegregari poſſe,atq; hoc craſin à cõfuſione&
corruptione differre. Nam neq; habitus illius ſeparari ab
eo pôt,in quo eſt, vt per ſe conſiſtere queat, nec plãtarũ
etiam natura vnquã citra plantas ſubſiſtet. Lumen vero
qũo cogitare poſſumus à diaphanis corporib' ſeiunctũ?
Neq; aĩa eiuſmodi eſt,vt ſeparari poſsit. Qñquidem for-
mam materialem citra materiam & corpus eſſe impoſsi-
bile eſt. Sed neq; ignis ferro,vt ipſe dicit,admiſcet, quẽ-
admodum neq; humoribus neq; lignis. Penitus.n.ab-
ſurdum eſt,ſi quis materiã formæ admiſtã eſſe affirmet.
Materia aũt ignis ſunt ea omnia,quæ ardent, ignẽq; ad-
mittunt,ſed hoc differt,ꝙ hæc incorruptibilis,illa mini-
me. Quo fit, vt quædam extincta diu eãdem formam
retineant, q̃ initio habebant, non penitus tñ abſq; de-
cremẽto,nam aliquid ex illis ab igne conſumitur & cor-
rumpitur.quocirca hęc quoq;,ſi diutius in igne maneãt,
deperduntur & propriam formam amittunt. Illud ve-
ro,qũo auribus tolerandum eſt, vniuerſam ſubſtantiam
ſpiritu quodam per totam ipſam penetrãte vnitã eſſe di-
cere? Ab eoq; contineri,& per eum durare,cõmuneſq;
cum eo affectiones habere? Cum.n.veriſsimam pro-
priamq; cauſam vnitionis vniuerſi ignorent (ea aũt eſt
diuini, & in circulum currentis ætherijq; corporis natu
ra,quæ ambitu ſuo vniuerſam materialẽ, affectibus ob-
noxiam, & variabilem ſubſtantiam circumplectens,per
continuum & perpetuum motum,aliamq; alias habitu-
dinem erga ipſam, mutuas corporum, quæ gignuntur,
variationes certo fixoq; ordine efficiens,continet,con-
nectit,& conſeruat vniuerſum)hanc inquam cum igno
rarint ipſi,nec eos,qui ipſam norunt, ſequi potuerint,cũ
opinionibus quibuſdam.præoccupati ac pręcluſi eſſent,
vinculis quibuſdam & cauſis & cuidam ſpiritui per to
tam ſubſtantiam penetranti, ipſius vnionem attribuũt.
Quæ opinio præterquam ꝙ mendaciũ vſurpet, corpus
ſcilicet aliquod per corpus penetrare, alijs etiam ratio-
nibus, vt falſa ſit, conuincitur ac confutatur. Manifeſte
enim quædam corpora ſunt,quæ actu in ſe ſpiritum con
tinere nullo pacto poſſunt. Nam aqua ipſa tm̃ abeſt, vt
per ſe totam miſtum aliquem ſpiritum habeat,vt potius,
ſi aliquid in ipſa aliqñ eſſe contingerit, vel ſuffocato in
ipſa animali aliquo,quod vim reſpirandi habeat,vel aliã
cãm fuerit, ne breui quidem in ipſa manere poſsit, ſed
repente vi quãdam reijciatur ac ſegregetur, licet in fun-
do ipſo ſubſederit. Cum vero id ita ſit, quin verum eſſe
poterit, vniuerſum vnitum eſſe,& cohærere ſibi ſpiritu
quodam per totum ipſum penetrante? Præterea rationi
conſentaneum erat,conglutinationem illã,qualis qualis
ſit,à ſpiritu contractam,in omnibus coporibus eſſe. Qđ
non ita eſt. Corporum.n.quædam continua, nonnulla
diſcreta ſunt. Quocirca rationi magis conſentit, dicere,
vnumquodq; ipſorum per propriam formam cohærere
ſibi,& ad ſe ipſum vnitum eſſe,quatenus eſt cuiq; ipſo-
rum eſſentia,& communes affectus ipſorum mutuo cõ
ſeruari,tum propter materiæ communionem,cum pro-
pter circumpoſiti ipſi diuini corporis naturam,q̃ per ſpi
ritum,à quo connectantur ac coniungãtur,& continui-
tatem ad proprias & peculiares partes habeant, cũque
appoſitis ſibi copulentur. Vi nãq; impulſus ab aliquo
ſpiritus propter ſuæ naturæ ad id aptitudinem, ꝙ nihil,
cum facile cedat,poſsit mouenti reſiſtere,à motu illo in-
citato vim aliquam capit. Impaſsibilis vero eſt propria
natura. Humidius itẽ eſt ac facile diuiditur,vt alia quoq;,
quibus fuerit admiſtus,propterea facile diuidãtur. Quã-
obrem nonnulli vacuum quoddam & inane eſſe ipſum
arbitrati ſunt, & naturam quãdam contactu carentem.
Quidnam multa in ſe vacua habere crediderũt. Quod ſi,
vt non concidant,ſed durent,ſibiq; cohæreant, cauſa eſt
ſpiritus, qui ea ſuſtentat,iam patet corpora, quæ colla-
buntur,carere ſpiritu illo connectente ac ſuſtentante.
Qũo aũt initio ſeruabitur diuiſio corporum,qñdoquidẽ
diuiſio eſt ſegregatio & ſeparatio vnitorũ,manẽt aũt iux
ta ipſos,oĩa ſecum eodem mõ vnita,quamuis diuiſa fue-
rint? Pręterea nõne videbuntur oĩa,eſſe inuicẽ appoſita,
facileq; ab ipſo ſpiritu & ſegregari & vniri poſſe? Cũ tñ
quædam continua ſint,nec citra diuiſionem, vnq̃ ſegre-
gari alia ab alijs queant. Ad hæc ſi ſpiritus ex igne & aere
genitus per omnia permeat corpora, vt cum omnibus
ipſis tẽperatus ſit,ex eoq; cuiuſq; ipſorum pẽdeat eſſen-
tia,qui poterit amplius ſimplex aliquod corpus eſſe? Qũo
aũt, ſi poſterius eſt id, quod ex ſimplicibus quibuſdam
componitur, ipſe ignis & aer erit,ex quibus miſtis ſpiri-
tus procreetur? Quo impoſsibile eſt corpus vllum care-
re. Si.n.ex illis oritur ſpiritus,& ſine ſpiritu aliquod eo-
rum eſſe impoſsibile eſt, neq; vllum ex ipſis antequam
ſpiritus gignatur, exiſtet,neq; ſpiritus eſſe gignetur nõ
exiſtentibus ijs,à quibus ortum ducit. Quomodo vero
quiſpiam in frigido eſſe aliquod actu validum affirma-
bit? Qũo etiam ipſa contrarium ſimul admittere motum
dicet? Nõ certe per quem ſuſtentat ea,in quibus eſt,quo-
rum, vt aiunt, ſpiritu motu, ſimul ex ipſo & in ipſum,&
iuxta aliquam ſpeciem motus fit. Iuxta nullam.n.com-
plecti animo poſſumus, aliquid ſimul per ſe in contra-
ria moueri. Sed apparet eos,qui ita loquuntur, vt dixi,
cum ratione complecti materiæ formam nequirẽt,qua-
tenus ſpecies & forma eſt vnumquodq; entiũ quod eſt,
& ab alijs differt per formam,cum nihil inter ſe diſcrimi
nis,quatenus materiam habent retineant,quodq; con-
ſeruentur,ac eadem,quę ſunt,maneant,apparet inquam
propter has cauſas ipſos cuidam attribuere ſpiritui tan-
quam per omnia, penetranti,& cuiuſq; eſſentiam, & ꝙ
conſeruetur atq; perduret, ſed quiſpiam, cum ad hanc
orationis partem ꝑuenerit, eos nec iniuria culpare poſ-
ſet ꝙ cum duo omnium rerum primordia eſſe aſſerant,
materiam & deum,quorum alterum agere,pati alteram,
immiſtum materiæ eſſe deum affirmant,perq; eã vniuer
ſam pertranſire,ipſamq; figurare,formare,atq; hoc mo
do exornare. Si.n.deus, ex eorum ſententia corpus eſt,
cum ſpiritus ſit intelligibilis & ſempiternus, & materia
item eſt corpus, primo iterum corpus per corpus pene-
trabit,deinceps ſpiritus is,vel aliquid ex quatuor ſimpli-
cibus erit corporibus, vel collatio & compoſitio ex ip-
ſis,vt ipſi quoq; fatentur(ex aere.n.& igne ponunt ignẽ
habere ſubſtantiam)vel ſi aliud aliquid ſit, erit certe di-
uinum corpus ipſis quinta quædam ſubſtantia,citra de-
monſtrationẽ vllam,aut leuem defenſionem,quę addu-
ci poſsit ab illis,qui ponentibus hanc ſententiã inter ſuas
contradicunt ac reclamant,velut admiranda & incredi-
bilia pronunciet. Quod ſi ex quatuor aliquid fuerit,vel
aliquid ex illis compoſitum corpus certe ex materia ge-
nitũ,antequam gignatur,per ipſam penetrabit, & ſimi-
lia alijs & ſibi ipſi ex ea procreabit. Præterea poſteri' erit
Deus q̃ materia, qñquidem omne materiale corpus ma
teria ipſa eſt poſterius. Id.n.quod ex principio oritur,po
ſterius eſt. Tale aũt corpus,eſt Deus. Neq;.n.idem eſt,
quod materia. Cum vero talis ſit,neceſſario alterutrum
ipſis duntaxat dicendum erit. Si.n.genitus eſt (genitus
aũt eſt è materia) vel aliquid ſimplicium corporũ erit,
vel aliqua ex illis cõpoſitio. Præterea quæreret quiſpiã,
an poſsi-

an poſsibile ſit eorum, quæ ex materia gignuntur, creatorem dicere deum, qui per vniuerſam eam permeat, in ea atq; verſatur. Nãq; ad hoc cõprobandum adducunt in medium, ꝙ non eodem modo, quo naturales, fiant res artificiales. Abſolutiones.n.naturales, non in ſuperficie, ſed per tota formantur & effingũtur, partes quinetiam eorũ intrinſecę pulcherrime ingenioſiſsime quę fabrefactæ ſunt. Res vero artificiales ita effigiatæ & effiguratæ ſunt, vt in ſtatuis cernimus. Interiores.n.partes informes atq; impolitæ ſunt. Propterea itaq; aiunt rerũ, arte effectarum extrinſecum eſſe & ſegregatum agẽtem, at in rebus naturalib⁹, in materia ineſſe vim & potentiã, quę informat ac gignit ipſas. Verum hæc non videmus ijs, quæ gignuntur, conſentanea eſſe. Omnibus.n.in rebus, quæ à natura procreantur, extrinſecus aliquid eſt, quod principium ortus ipſarum habet, quodq; primæ in materia tranſmutationis cauſa eſt. Nã & ſimplicia corpora mutuæ & alternæ interſe variationis, extrinſecam habent cauſam. Frigiditas.n.& caliditas propter cœleſtium corporum aliam alias erga ipſa habitudinẽ contractæ, generationis ipſis & abolitionis, mutuęq́; variationis cauſæ ſunt. Quinetiam plantæ atq; animalia quęlibet à quodam foris exiſtente, à materiaq́; ſeiuncto, ex qua quodq; ipſorum gignitur & principium gñationis accipiunt, & per ipſam conglutinantur & cõpaginãtur omnia. Et ea etiã, quę in locis ſublimibus conſtant, ſeparata, ſegregatum habent ipſum agens. Neq;.n. id, quod calefit, ac propterea mutatur, ipſum excalſacit. Frigidũ enim eſt, quatenus excalfit. Ea deniq;, quæ è ſemine naſcuntur, extrinſecum habent gignens, per adiectionem ſpermatis. Quod ita, quæ ex materia fiunt, gignuntur, qũo amplius deus ipſorum agens erit, qm̃ cum materia immiſtus ac temperatus ſit? Eius.n.quod in rebus naturaliter genitis agit, aliud quid prima eſt cauſa extrinſecus exiſtens. Dei vero nihil eſt actiuum primum. Videntur aũt ex ſuis ipſi verbis, deum materiæ formam eſſe dicere. Si.n.ita deus materiæ immiſtus eſt, vt corpori anima in animalibus, iuxta eorum ſententiam, & ſi materię potentia eſt ipſe deus (aiunt.n.eum materiam, quæ in potentia eſt, facere) certe formam ipſis dicent eſſe deũ, vt anima eſt corporis, & potentia eius, quod potentiam in ſe continet. At ſi hoc ita ſit, quo pacto amplius materia informis erit iuxta rationem ſuam? Cum & ꝙ permaneat, & ꝙ materia ſit, potentiæ, quæ in ipſa eſt, acceptum reſerat. Præſertim vero in inflãmatione apparet vt ipſi aſſeuerant, deum materiæ formam eſſe, ſiquidem in igne qui ſolum iuxta eos exiſtit, tũc & materia & deus ſoli conſeruãtur. Erit.n.tunc ipſe deus forma, quæ in materia ignis eſt. Quod ſi id ita eſt, ignis vero in alia quædã corpora immutatur formam varians, tunc profecto deus abolebitur, & corrumpetur, qñquidem abolita priori forma, in aliud corpus commutatur materia. At ſi mutationis eiuſmodi deus author & cauſa eſt, iam iuxta eos deus ſeipſe corrumpet. Quo quid abſurdius dici vnquam aut ex cogitari poteſt? Præterea nonne diuina prouidentia indignum eſt, deum aſſerere per vniuerſam ſubiectam oĩbus materiam penetrare, & in ea verſari, qualis qualis fuerit, ac præcipuum hoc munus habere, vt ſemper aliquid procreet & effingat, quod ex ipſa gigni poſsit, deumq́; vermium & culicum creatorem facere, & non ſecus ac figulum aliquem in luto verſari, & quodcunq; ex eo fieri poſsit, effingere? Præterea, ſi corpora, quæ temperãtur, alterum ab altero pati neceſſe eſt (propterea.n.neutrum eorum perit, qm̃ vtrunq; dum patitur, agit quoq; ex altera parte) corpora aũt, quæ per ſe viciſsim tranſeunt, temperantur mutuo, iam vtraq; & agent & patiẽtur. Hęc igitur vt in medium afferrem adductus ſum eorum gratia, qui Ariſtoteli reclamant atq; aduerſantur de quinto corpore, & legibus, quę pro rerũ diuinarum dignitate prolatæ ſunt, ipſi.n.propter ambitionem inſtare conantur, ſuorum aũt dictorum abſurditatis & falſitatis ne principium quidem intelligũt, è quibus nobiliſsima & maxima philoſophiæ dogmata pendent, comprobationem aũt ab admirabili illo placito ſumunt, corpus.ſ.per corpus penetrare. Tractatio.n.apud eos de craſi non alia in re verſatur. Sed & ea quoq;, quæ de anima ab ipſis pronunciata ſunt, hinc annexa ſunt. Illud quoq; toties decãtatum fatum, atq; etiam rerum omnium prouidentia, hinc fidem ſumunt. Sermo præterea de primordijs, de Deo, & vniuerſi vnitio & affectionum erga ipſum communio. Omnia enim hæc ipſis præſtat deus per materiam tranſiens: ex hoc aũt, corpus penetrare per corpus. Ex quo omnia propemodum apud ipſos phiſiologiæ quęſita depẽdent. Quod & pręter communeis animi conceptiones dicitur, & præter omnium philoſophorum ſententias iuxta ipſos ſumit probationẽ. Vt ſunt multæ ſenſui perſpicuæ, aſſerere.ſ. ferrum cum incenſum atq; ignitum ſuerit, non eodem modo incendi atq; igniri, vt ea, quæ igni materia ſunt, ſed per totum ipſum trãſmittit in ignem exiſtimare, vna cum materia illa, in qua ferro ad motus, excalſaciebat & inflammabat ipſum. Atqui nõne præter alia, hoc quoq; à ratione penitus alienum eſt, dicere. Flammę materiam ſine extrinſeca ſuppeditatione & adiectione, non conſumi, ſed conſeruari tandiu in igne, qui ferro admiſtus eſt, donec inflammatum ferrum manſerit? Cum tñ pateat flãmam continua materię ſuppeditatione indigere, tanquam tunc, dum gignitur eſſentiam babeat, propter ſubiectæ materiæ celerem conſumptionem. Deus aũt cum materia temperatus eſt, & ſi hoc eſt, ab ipſa quoq; ex altera parte patitur. Vnde ſequitur, & materiam agere & deum pati, ſed hæc. Si.n.ferrum nunquam igni materia eſt, quamnam ardentem materiam dicere oportet? Omnino autem qm̃ ferrum ab aliquo igne incenditur, qui eſt in aliqua materia, ſi per ferrum penetrat ignis, oportet eum materiam ſeruare & quatenus ferro adhęrebat, per ipſum penetrare, ſed neq; ligna, neq; carbones, neq; vlla alia ſubiectorum materia, quæ igni ferrum inflammãti ſubijcietur, in ferro eſt. reliquum igitur eſt, vt ipſe ſeparatus à materia in ferro ſit. Sed ſi ſeparetur, neceſſe eſt ipſum immigratione materiam aliquam aſſumere. nec eſt vlla alia, niſi ferrum. Quatenus enim in ipſo humiditas eſt, eatenus materia igni ſit. Durius vtiq; & aſperius eſt inflammatum ferrum, poſtquã extinctum fuerit ꝗ prius, tanquam conſumpta ab igne ea humiditate, quæ in ipſo erat. Et incenditur, etiam donec humiditatis aliquid in ipſo ſuperſit. Non igitur aliter, ꝗ ligna ipſa inflãmatur ſerrum. Sed hęc hactenus. Ad primum enim ſermonẽ reuertamur. Nã ſi quæ de craſi ita prolata ſunt, à ratione & veritate prorſus abhorrent, alio certe modo craſeis fieri dicẽdum eſt. reliqua aũt eſt præter has, quæ penitus negligendæ ac pro nihilo faciẽdę ſunt, opinio ea, cuius author Ariſtot. fuit. De hac itaq; diſputare auſpicemur, & quęnam ea ſit, explicemus, atq; iudicemus. Pleriſq;.n.philoſophis ignota eſt, propter breuitatẽ, qua, cum de ea loquitur, vſus eſt ipſe philoſophus. Primo ſane definiamus, quænam ſint, quæ mutuo tẽperari dicantur, & poſsint. Ex eius.n.rei definitione, multa

quæ

quæ ſermonem de craſi interturbant, deijcienť. Eſt itaq; miſtio & craſis in ijs, q̃ ſuapte natura ſubſiſtere poſſunt. Quare videť denuo ſegregari poſſe, quæ miſta ſunt, q̃m ex talibus cõſtant. Quod ſi nihil aliud præter ſubſtãuiam ſubſiſtere põt, ſubſtantiam certe miſtio erit & craſis. Si id aũt verũ eſt, mentiť Anaxagoras, qui oĩa in oĩbus miſta eſſe affirmat. Nam affectiones ipſe ſeparari non poſſunt, vt per ſe conſiſtere valeant. Quocirca miſtio & craſis nõ erit affectionum, nec inter ſe nec cũ illis, quorũ affectiones ſunt. Sed neq; ſurmę ſubſtantiarum. Nam licet ſubſtantiæ & ipſæ ſint, non per ſe tñ ſubſiſtunt. Neq;.n. ſine materia aliqua ipſarũ eſſe põt. Nec materia item miſceri põt. Abſq;.n. forma nũquam actu exiſtit. Nõ igiť in alijs eſt, q̃ in ſubſtantijs miſtio & craſis. Nec aliæ ẽt ſubſtãtię miſceri poſſunt, præter ſeparabiles, & quę ſuapte natura ſubſiſtere valent, locumq; occupant. Eiuſmodi aũt ſunt ipſa corpora. Hoc igitur cum definitum ſit, dehinc quęrendũ eſt, an idem ſit miſtio & craſis, an vero aliquid diſcriminis retineãt. Hoc aũt differre videntur, ꝙ latius patet miſtio, q̃ craſis. Nam cras ipſa eſt quædã miſtio. Miſtionum.n. quædam per proximum ſubſtãtiarum ſitum, & contractum ſit, quam miſtionem per compoſitionem fieri dicimus. Non oĩs tñ compoſitio eſt miſtio. Compoſitio quippe ex ſimilibus q̃nq; & eiuſdem ſpeciei fit, miſtio contra è differentib' & indifferentibus. Quare aceruus tritici, ſolum eſt compoſitio. Sed frumenti & fabarum cõgeries, iam pręter cõpoſitionem, miſtionẽ quoq; aſſumpſit. Miſtiu vero vt craſis fit, nõ ſeruatis ampli' ijs, quę miſcentur, & mutuo opponuntur, ſed in ſubiecto vnitis. Quãobrẽ in facile diuiſibilibus & humidis miſtio eſt vt craſis. Quemadmodum aũt nõ quorũlibet compoſitio miſtio erat, ita nec quorũlibet humidorũ vnitiõ, craſis eſt & miſtio. Nec.n. aqua cum aqua temperatur, quãquam cum ea vniatur, neq; oleum cũ oleo, ſed nec oleum cum aqua. Hoc vero propter viſcoſam & lubricã naturam accidit. Cum vero eiuſmodi ſint ea, quæ vniuntur, vt habeant qualitates, iuxta quas ea, quę iuxta actionem & affectionem ſit, hoc modo fiunt. Verũ q̃m aliud eſt generatio & corruptio, & aliud craſis (craſis quippe rerum quarundam, quæ conſeruantur, miſtio eſſe videtur, neq;.n. ſi alterum corruptum fuerit, & in potentius migrauerit, eſt craſis, ſed huius corruptio, illius vero auctio eſt. Quocirca nec alimentum tẽperari dicitur cum eo, quod alitur. Neq; ſi vtraq; corrupta fuerint ea, quæ miſcentur, amplius eſt craſis, nam craſis, eſt quorũdam, quæ ſeruantur, miſtio) Conſequens eſſet, vt poſt quã de generatione actũ eſt & corruptione, de craſi ſermo haberetur. Cõem nãq; materiã habent, iuxta q̃ velut aliquid corrumpitur, ita temperať quoq;. Conueniũt pręterea in tranſmutatione propter cõtrarietatem, actione tñ interueniente & affectione. Hoc vero craſis à gñatione & corruptione diſpeſcitur ac ſeiungitur, qđ in ijs integrum alterum in alterum tranſeat, & contrarietates aſſumat per quas id, quod paſſum eſt, penitus priſtinas ſuas deponit & amittit. In ijs vero, quæ temperantur, non idẽ mos eſt, nec ratio eadem, ſed quoties plura corpora, quę & agendi viciſſim & patiẽdi vim habent, in idem coeãt, ita vero ſeſe habeãt, ne cõtrarietatibus adeo alterũ ſuperari ab altero poſſit, vt abeat in illius migrans naturã, tũc inquã hæc corpora propter virium ac poteſtatũ ęqualitatem, per quã dum agunt, mutuo quoq; patiuntur, eatenus progrediuntur, donec abiecta contrarietatũ excellentia, pp quas diuerſa erant & cõtraria, vnicã ex oĩbus illis ptãtibus qualitatem effecerint, vnita ſimul atq; vna eademq; facta ea materia, quæ vtriſq; vel oĩbus ipſis ſubijciebať. Fit aũt talis miſtio q̃ craſin vocamus in humidis corporibus nam & ea craſis, quæ in ſiccis fieri videť, non citra humiditatẽ fit. Vniuntur.n. humida, ſi cõponantur, ſuaſq; amittunt ſuperficies niſi forte quid viſcoſum lubricumq; fuerit. Cum itaq; corporibus, quæ in materia ſunt, pp humiditatem in proximo ſitu vnitis conuenit, vt contrarietatem æqualem eiuſdemq; poteſtatis habeant, tunc mutuo inter ipſa fit, & iuxta qualitates & iuxta poteſtates vnitio, qđ eſt craſis. Vtrunq;.n. eorũ, quæ ita ſe habent, propter contrarietatem, quæ in ipſis ineſt, & materiæ cõitatem, mutãtur & patiũtur, ſed pp cõtrarietatum æqualitatem, non tantam mutationem faciũt, vt alterum idem fiat, quod alterum. Agẽs.n. cũ ex altera parte patiatur ab eo, in quẽ agit, nec remanẽs ſibi ſimile. prius poſſe agere deſinit, q̃ illud penitus excedat & ſuperet. Atq; id eſt craſis. Eſt.n. intercedente actione & affectione corporũ iuxta ſe inuicem poſitorum p tranſmutationem, citraq; corruptionem, vnitio. Humidis aũt ad maturiorem tranſmutationem & craſim plurimũ cõducit. quod facile diuiduntur. Diuidẽtia nãq; ſe mutuo ante vnitionem & paulatim adiũcta, cũ facilius & celerius alia ab alijs patiantur celeriter vnum quoddã corpus cõficitur, & quod ad ſubiectũ & qđ ad qualitatẽ attinet. Quod quidẽ corpus actu neutrũ ex miſtis eſt ptãte vero vtrunq;, idq; tñ deeſt, vt actu ea, quæ miſta ſunt, conſeruet, ꝙ id per actionem & affectionẽ ſublatũ eſt per ptãtem vtriuſq; ipſorum. Qnocirca exigua admodũ indiget ope ad eiuſmodi trãſmutationem ⁎ Q̃m ſi talia penetrãt, nõ oĩa ſeparata facta ſunt. Adiectione.n. aliqua ad perfectionẽ, non gñatione penitus & tranſmutatione indiget. Quamobrẽ ſi aliqua, quæ ad eiuſmodi pfectionẽ conducere poſſunt, illis admoueanť, facile in ſuã naturã recurrũt. Non tñ vt eadem ſit aqua, aut idem vinũ, quod prius erat id, quod denuo ſecerniť. Neq;.n. initio in miſtione conſeruabatur. Proximus.n. ſitus, non craſis fuiſſet, In jis.n. quæ temperata ſunt, vnum eſt & ſimilare totũ id, quod ex craſi fit. Sed põt ab eiuſmodi miſtione in aquam facile mutari, cum in eã initio mutatũ ſit, & ex talibus miſtũ in eiuſmodi qualitate. Nã quẽadmodum ſi in lac, qđ eſt ſimilare corpus, habetq; in ſe ptãte humidum aliquod & ſolidũ, cãdens lapis inijciať, vtrũq; ipſorũ ex ipſo ſegregat, gignens aliquo modo, partimq; eorum in caſeum, partim in ſerum conuertit, nõ partẽ aliquam in ipſo lacte actu exiſtentem ſecernẽs & ſegregans, ſed ab oĩ particula vtrũq, ipſorũ gñans. Ita facere putãdum eſt ſpongiam in vas demiſſam, quod vinũ aqua tẽperatum contineat. Propria.n. qualitate ab oĩ miſtione generans id, quod facile pura & mera aqua fieri per eam poteſt, & pp tantã talemq; ptãtem ſecernens in priſtinum ſtatũ reducit. Nam velut in muſto quod ſimilare corpus eſt, modica accedens decoctio ex eo oĩ, gignit & ſecernit ſpiritum & vinum. Nam hæc in eo prius actu non fuiſſe, patet ex eo, ꝙ in humido ita ſpiritus contineri actu non poſſit, vt pauloante oſtẽdimus: ſed q̃m id qđ gignitur, ſtatim totum ſecernatur in decoctione. Ita exiſtimandũ quoq; eſt ea, quæ ſeparant à tẽperatis, ex quib' aliqua temperata ſunt, nõ ea, quæ actu inſint, ſecernere, ſed mutare poteſtate quadam & perficere ea, quæ ptãte propter craſin in ipſis inſunt. Nam quemadmodũ in illis ſuperficialis alicuius generatio fit (non.n. lacte in contrarias ijs, quas habebat, tranſmutato qualitates, partim ſerum, partim caſeus fit, ſed ꝙ quę poteſtate inerãt, ita tamen vt modica ad exeundum in actum ope indigerẽt,

in actum

in actum conuertantur)Ita etiam iutemperatis trāſmutationem fieri putandum eſt. Sequitur aūt ex eiuſmodi temperatorum tranſmutatione,vt ſecerni poſſe ipſa videantur,qm̄ initio ex miſtione talium eſt generatio corpori,quod hęc patitur.Verum ea,quæ ſeparatio temperatorum & ſegregatio dicitur, nec ſimilis eſt ſegregationi,quæ in vicino ſitu congeſta ſunt, nec eadem rurſum cum eo,quod per corruptionem & generationē & tranſmutationem in contrarium,ſecernitur,ceu ex aqua cernimus in aerem ſecretionem fieri, verum fit ſecretio per quendā mediū modum.Neq;.n.ea,quæ actu inſunt, diſcernuntur,nec in contrariū ſubiecti mutata ſecernuntur.In his n.idem ſpecie remanet poſt ſecretionē id, qđ ſupereſt,vt prius erat,quantitate duntaxat imminuta.In temperatis vero non eodem modo:qm̄ vnumquodque eorum,quæ poteſtate ſunt in corpore,quod ex miſtione factum eſt,excernatur,mueturq; in perfectionē,qua defraudatum fuerit, ꝑpea quod æqualiter & agebāt & patiebantur à ſe mutuo. Ob quam affectionem,in his quoq; prędicatur ipſum ſeparari.Quod ſi ea,quę ꝑ eiuſmodi tranſmutationem perficiuntur, non gigni,ſed ſeparati dicendum eſt ratione conſentiente:aliaq; itē quę de generatione craſeos dicta ſunt,conſequuntur ſuppoſita principia,& mutationibus gn̄ationibusq; corporum conſentanea ſunt,ac ſeruant deniq; communes de craſi conceptiones ſeu anticipationes,ſolus igitur Ariſtot.veram de craſi rationem reddidit.Diuidi aūt primum mutuo ea quæ temperantur, & proximo paulatim ſitu impaſsibilia magis facta vniri & aſsimilari iuxta formam & qualitates,ſenſu etiam perſpicuum eſt. Donec.n.vtrūq; temperatorum in ſua adhuc ſubſtantia manet,diſcretio ea,quæ inuicem ab ipſis fit,ex colorum quoq; differentia ꝑſpicitur. Nam cum humida ſint,facileq; diuiſilia & diſsimilia, ab ictu,qui fit dum alterum alteri infunditur principium ſumunt diuidendi ſe mutuo,ꝙ ſi impari pondere fuerint,gratia exempli,id quod grauius ex ipſis eſt, diuidens fertur deorſum, leuiſsimi vero particulæ grauioribus cedentes loco,ad ſuperficiē ire accelerāt. Quā localem migrationem præcedentem ſiſtit affectionum tranſmutatio,vniens ipſa vna in omnibus ſimilitudine. Quod etiam viſu clarum eſt.At qm̄ ad confirmationem eius dogmatis,corpus.ſ.penetrare per corpus,vtūtur & animaliū incrementis,quæ per alimentum fiunt,id quoque diſcutiamus. Si.n.augmentum alimento adhibito vbiq; fit,atq; vbiq; augentur ea,quæ augentur,certe alimentum vbiq; per ſubiectum corpus diſpergetur & diuidetur.Impoſsibile aūt eſt vbiq; diſperſum eſſe, vnum cum ſit,per omne & ad omne delatum.Sed ſi per totum corpus defertur alimentum,corpus exiſtens,neceſſariū eſſe videbitur,corpus penetrate per corpus, qm̄ quidem hoc tm̄modo poſsibile eſt,adiectionem, quæ per alimētum fit, in toto nutrito corpore fieri.Non hoc aūt modo alimentum & incrementum fieri(nihil.n.quod impoſsibile eſt,vnquam fit) age Ariſtot.expoſita de incremento atq; alimento ſententia, oſtendamus.Loquar aūt de ijs,quæ vere ac proprie augeri dicuntur(In his.n.dubitatio procedit)Talia aūt ſunt animalia & plāte. Quęcunq; ſane in his,quæ ita augentur,conuenire oportet, quæq; obſeruare ij debent, qui de augmento agunt, primum exponere neceſſarium eſt. Hæc.n.declarata,plurimum ad eorum,quæ dicenda ſunt,iudicium cōducēt. Omnia igitur,quę augētur,accedēte extrinſecus aliquo, augentur,nam ex alimento proficiſcitur incrementum. Prætereа per particulam incrementum accipiunt.Neq; ſimile eſt rerum, quæ naturaliter augentur,incrementum,quale in rebus ,quibus extrinſecus aliquid adijcitur atq; affingitur.Non.n.alicuius eorum, quæ augentur, pes augetur ſolus,ſed oīum particularum auctio per analogiam fit.Id.n.quod augetur, idem manens,ſeruansq; propriam naturam, augmentum capit.Neq;,niſi remaneat id quod augeri dicitur, augmentum eſt, propterea quod in magnitudinem maiorē tranſmutatur.Ob id.n. nihil eorum,quæ temperantur,augeri dicitur,cū mutentur in aliud quoddam corpus & in magnitudinem maiorem,vt fieri cernimus in trāſmutatione aquę in aerem. Sed hic generatio eſt & corruptio,aquæ corruptio,aeris vero generatio:illic aūt miſtio eſt craſis.Nec etiā quodlibet eorum,quæ ad augmentum conducunt, augetur, ſed id augetur,quod ſeruatur & remanet.Pręterea,quod in ſe auctiuā & nutritiuam vim habet. Propterea.n.alimentum ipſum non augetur,quāquam ſit corpus & augmēti cauſa,ſed id augetur,in quod alimentum concernitur.Ipſum.n.alimentum traſmutatur,illud vero conſeruatur. Nutritiua etiam poteſtas,quę tranſmutat & cōcernit alimentum.Cum igitur ita ſeſe habeāt,quæ augētur,quæritur,qm̄ augmentū aliquo adiecto fit,quidnam ſit,id quod adijcitur & apponitur. Vel corpus.n.vel incorporeum eſſe oportet, quod adijcitur. Sed neq; per incorporeum augmentum fieri, conſentaneum rationi eſt:neq; per corpus eſſe videtur.Per incorporeū quidem qm̄ alimentum non eſt incorporeum deinde ſequetur,ſi quis per incorporei alicuius adiectionem fieri augmentum dicat,vt locum occupet.Non occupabat aūt locū, id,quod auxit ipſum. Quem enim locū occupat poſtea id,quod agetur, is erit ante augmentum ipſius vacuus. Solius.n.corporis eſt,occupare locum.At ſi adiecto corpore dicatur fieri augmentum,corpus certe per corpus penętrabit,& in corpore erit.Qm̄ quatenus aliquid augetur, eatenus augmentum capit:ſed per totū augetur id,quod augetur,quare per totū capit augmentum. Sed ſi corpus exiſtens per totū ſe augmentū capit,oportebit per totū ipſum penetrante adiecto,hoc eſt alimēto eius augmentū fieri.Nā ſi dicat quiſpiam ꝑ vacua quædā & inania tranſire ipſum alimentū,neceſſe eſt hoc fateri,totū corpus,quod nutritur,eſſe vacuum.Si.n.iuxta qđ eſt alimenti tranſitus,vacuū eſt iuxta hoc:ſed per oīa eſt alimenti tranſitus:(ſi quidē per oīa augetur)totum igiť vacuū erit.Verū ſi quis ea,quæ in ijs,quæ augentur inſunt, obſeruare,omneſq; dubitationes ſoluere voluerit, primū,quid ſit id,qđ augetur,& per quales particulas eorū quę augentur,facta adiectione tota augeanť,conſtituēdū definiendūq; eſt.Qm̄ igitur in ijs,quæ augentur quędam ſimilares,nōnullę diſsimilares partes ſunt (diſsimilares quidē ſunt,quæ ex differentibus particulis conſtāt, vt vultus & man⁹.Similares aūt,caro,oſſa,muſculus,ſanguis,vena, atq; oēs demū, quarū particulæ cū toto vniuocæ ſunt) Et ex ſimilaribus cōponuntur diſsimilares, non contra.Non.n.in vultū caro,Sed ex carnibus & oſsibus eſt vultus.Augmentū itaq; adiectione ſimilaribus facta,fit.His.n.auctis,ſequitur etiā diſsimilariū incrementum.Neq;.n.alimentum:quod concernitur, vultus aut manus factū,cōcernitur,ſed in carnē & os & quoq; aliorum ſimilarium mutatū & concretum in ijs, cauſa eſt incrementi totius corporis.Si igitur augmentū fit ſeruato tn̄ & ſuperſtite eo,quod augetur(augētur aūt ſimilaria) patet iam ipſa ſeruati & manere oportere. Conſequens itaq; eſt,vt dehinc videam⁹,quō aliquis hęc manere dicens,verum dicat.Qua.n.manere hæc poſsibile eſt, ea-

tenus ipſorum quoq; augmentū fieri dicendum eſt. Oē aūt, qđ ex materia & ſorma cōponitur, iuxta vtraq; ea, ex quibus conſtat, eſſe dicitur, iuxta materiam.ſ.& iuxta formam: ex ijs vero cōſtāt ſimilaria ipſa, iuxta q̃ aīalium augmentū fieri aſſerimus. Quo circa hæc quoq; dupliciter accipi poſſunt, & dicit̃ vnūquodq; ipſorum, mō iuxta formā, mō vero iuxta materiā. cū.n. dicimꝰ carnē fluere, & in continua ſecretione & cōcretione verſari, iuxta materiā his affici affectionibus carnē dicimus. Qñ vero carnē manere eādem dicimus, accepta à forma & iuxta formā ipſa carne, hæc de ea teſtamur. Oīa.n. quæ in materia eſſentiam habēt, ſm materiā alias alia fiunt, qm̄ nō vna eadēq; numero manet, ſed continue & ꝑpetuo per particulas variatur, aliasq́; alia fit. iuxta formā aūt vnū idēq; numero vnūquodq; manet. Nā iuxta formā caro eadē numero manet, & ſi ex ſubiecta materia partim defluat, partim influat, tñ id qđ manet, vnā eandēq; ſeruat carnis formā, & ſucceſsiua manſione, ne penitꝰ corrumpatur, impedimēto eſt. Nam carnis eſſentia intus eſt: in tanta aūt magnitudine, non idē manet ꝑꝑ materiæ fluxū. Sed in tali forma, idē manet, donec aliquid carnis ſuperſit. Cū hæc igitur ita ſe habeāt, cúq; poſitum cōſtitutúq; ſit, id qđ augeť, remanere oportere, ſi aliqs ſm materiā carnis augmentum fieri aſſerat, certe tollet, vt idē conſeruatū quod augetur, augmentū capiat. Ipſa.n. materia ſemper nūc vno, nunc alio mō variať. Quod ſiquis ſm formā aſſerat augmētū fieri, nil amplius rōni impedimēto erit. Idē.n. manet. Manentis aūt erat. Cū aūt hoc poſitum ſit, quæ augenť, ſm formā augeri, dehinc videndum eſt, qūo facta augentis in ipſa concretione, augeantur. Si igitur iuxta materiā & augmentū & concretio fieret, neceſſarium ſuiſſet dicere, per oēm partē augeri ea, quæ augentur, ſiquis dicat per totā materiam adiectionem fieri ab alimento, quæ non aliter fieri poterat, ſi mō eadem maneat materia, q̃ corpore per corpus tranſeunte, cum corpus ſit ipſum alimentum. Verū qm̄ iuxta formā eſt augmentum, nō amplius neceſſe eſt, ſi per totam formā augeať, hoc fieri corpore per corpus permeante. Neq;.n. initio remanet præexiſtens, vt augenti corpori per ipſam tranſitus detur, ſed fit ipſum alimentum materia carnis, verum cōcreta per partes quaſdā carnis pręexiſtentis & manentis, formáq; gerentis, ſi minor fuerit aut ęqualis defluenti ſeruat tm̄ id, in quod digeritur & concernitur, nutriens ipſum, & vetans totū corrumpi & collabi ꝑꝑ fluxum continuū. Quoties aūt materia, q̃ à nutritiua poteſtate conficitur ac cōſumitur, copioſior fuerit, q̃ ea, quæ cōſumitur & defluit, tunc præterq̃ quod nutritur ſubiectū, augetur quoq;. Qñ aūt rōne quantitatis nō ſolū cōſeruat, ſed coauget, per vniuerſas parteis digeſtione & concretione facta, tunc oīa augentur. Qm̄ nutritiuæ poteſtatis, quæ alimentū alterat, & aſsimilat, concernitq́; nutrito, propriū eſt, quēadmodū cōſeruare id quod ab ipſo nutritur, ita etiam ipſum cū propria cōſeruare figura. Aut potius ex hoc ſequiť cōſeruatio. Tūc .n. proprie & vere conſeruatur aliquid, quoties vna cū ijs oībus, q̃ natura in eo inſunt, reſtat incolume. In quorum numero eſt figura. Vnumquodq;.n. animatum & ipſum propriā quādam figurā obtinet, & ſingulæ quoq; ipſius partes, quæ cōſeruanť. Figura porro quoties concreto alimento non manet eo loco in quo ſita eſt, nec ſubiecto, quod ſm eum eſt, ſed propellit id, qđ à frōte eſt illudq́; itē aliud eatenus, donec quæq; ipſius particula per analogiam adhibito nutriēte & augente æquali incremēto accepto, cū eadē figura maneat, q̃ habebat & ante concretionē nutrientis. Quemadmodū.n. cum terra ſit corpus graue, quod deorſum & ad mediū fertur, ſuaq́; natura & proprio medio Vniuerſi medium & centrū occupat, ſi pondus, vel maius quid ex altero hemiſphęrio loceť in ipſa, terrā obſtantem & pręexiſtentē nō penetrabit, quæ in medio manet, vt ſui motus centrū in vniuerſi medio habeat, ſed deorſum verſus pręexiſtētē terrā eouſq; particulam anteriorem terræ propellit, donec id, qđ grauitatis terræ centrum eſt ꝑꝑ pōderis adiectionem, in vniuerſi medio conſiſtat. Id.n. grauium corporū, & quæ deorſum f.runtur, naturaliter peculiare eſt. Quod vbi fit, terra ipſa ſimul ſphęricā figuram cōſernāt, q̃ prius obtinebat. Ita quoq; in ſimilaribus vſu venire cōſendū eſt, quæ ex concretione alimenti augenť, vt ſimul ac alimentū concretum cū nutrito & illi aſsimilatū fuerit, ab oībus partibus nutriti progreſſus quidā & migratio fiat, hac tñ lege, vt aliud non propellatur, donec totū in ea figura fuerit poſt adiectionē ex alimento, in qua prius quoq; erat. Velut.n. augentur & cōſeruanť figuræ diſsimilarium partium nutriti in incremēto ſimilariū, ita quoq; diſsimiliariū figuras conſeruari exiſtimādum eſt, ꝙ alimentū, quod per particulas ab ipſis concernitur, à nutritiua poteſtate in oīa ipſa ex proportione trāſuehatur, ſm q̃ proportionē vna cū ſalute corporis, vnūquodq; ipſorum totum augetur. Atq; vt id, quod à natura & nutritiua poteſtate in creſcētibus fit intelligamus, ſimile eſſe exiſtimandū eſt, vt ſi quis aquā, q̃ per canalē aliquē defluit, mēte & cogitatione cōplecteretur: qui canalis eandē figuram cōſeruat, ſed ꝑꝑ humiditatē & mollitiem, quoties quidē humor, qui per eū defluit, tenuior & exilior eſt, contrahiť, & figurā in minore magnitudine conſeruat. Quoties vero copioſior fuerit, dilatatur vndecunq; & maiorem molē accipit. Velut.n. in eiuſmodi canali, aqua non eſt id quod augetur, cum ea initio ne maneat quidem, ſed aliud quid fit, modo copioſior, modo tenuior. Sed figura, quę in aqua eſt manet, & cōtractionē & productionē aſſumit, Ita quoq; fieri in ijs, quę naturalr̄ augentur, exiſtimandum eſt. Materiam nāq;, in qua eſt forma quæ augetur, alias aliam fieri oportet, ꝑꝑ receſſus cōtinuos. Formā aūt, quæ in materia fluēte eſt, ad proportionem figurę canalis, minui cum minor materia & tenuior fuerit: augeri, cum maior à materia concretio fiat, vna cū propriæ figuræ conſeruatione. Forma.n. eadē in maiore materia maior eſt ea, quæ in minore exiſtit. Vt figura quoq; canalis, qui propter humiditatem ęquabiliter fluit, ea, quę tenuior per ipſum delabiť. Concretio aūt alimenti in nutritis fit per tranſmutationem ipſo aſsimilato rei nutritæ, nō ꝙ idem ſit primo cū re nutrita, de hinc cum ipſa concernatur. Id.n. generatio carnis, nō alimentum eſſet, ſed vltimum alimentum, quod in ſanguine præditis, ſanguis eſt, in alijs aliquid quod cum eo proportionem habeat in ſingulis nutritis, per vaſa conuenientia delatum in ipſa & influens, à poteſtate, quæ in vnoquoq; eſt tranſmutatur & aſsimilatur nutrito. Oportet vero exiſtimare id fieri, vt, cum in vinū infundatur aqua, vis ea, q̃ in vino eſt, ſemper aquā in id infuſam vinum faciens conſeruatur & vinum auget: Id quod ignis quoq; præſtare cernitur, vbi alquid vſtile ipſi admotum eſt. Cum igitur ita fiat augmentum, patere iam arbitror, neq; augmentum quicquam conducere ijs, qui corpus per corpus penetrare aſſerunt ad incredibilis & mirabilis illius placito confirmationem.

F I N I S.

INDEX OMNIVM CAPITVM HVIVS LIBRI.

CAPITA PRIMI LIBRI QVAESTIONVM.

PEr quæ quis conſtituat primam cauſam ſecundum Ariſtotelem. fol. 1. Cap. 1
De colore quædam. Cap. 2
Quorum ſunt definitiones. Cap. 3
Annotatio in dialogo de hoc, ſi omnia fato fierent, auferri poſsibile, & contingens. Cap. 4
Quamobrem augmentatio ſecundum formam ſolum, non autem etiam ſecundum materiam. Cap. 5
Cur ſi magis aqua per frigidum, quam per humidum, eius quidem mutatio ex frigido in calidum non corrumpit ipſam, ex humido uero in ſolidum corrumpit. Cap. 6
Quo pacto, non ſunt contraria magnum, & paruum, commutatio quidem ſit in contraria, quod autem augetur, & minuitur in hoc mutatur. Cap. 7
Ad id, quòd non ſit forma in materia ut in ſubiecto. Cap. 8
Cur non bonæ habitudini ægritudo potius quàm mala opponitur habitudo. Cap. 9
Quo pacto, ſi quatuor ſunt cauſæ, non erit & in diuinis corporibus ſubiectum ipſa materia. Cap. 10
Quomodo dictum ſit in primo de Anima, Animal enim uniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius. Cap. 11
Quo pacto poſsibile ſimul eundem uoluptate, & dolore affici, ſi contraria hæc. Cap. 12
Quòd non eodem modo, & ſecundum alias ſectas, & ſecundum Epicurum introducuntur colores, ut dicebat Cenſorinus Academicus. Cap. 13
Quòd ſecundum quos ſolum honeſtum bonum eſt, nullum Dij hominibus præbent bonum. Cap. 14
Quòd ſi eadem materia & in Diuinis, erunt & illa corruptibilia. Cap. 15
Expoſitio textus dicti in primo Phyſicæ auſcultationis Ariſtotelis, de eo quòd contraria omnes quodammodo principia faciunt. Cap. 16
Quòd non ſit forma in materia, ut in ſubiecto. Cap. 17
Quòd non poſsibile eſt mundum eſſe Dei uoluntate incorruptibilem, ſi ſui natura corruptibilis ſit. Cap. 18
Quomodo eadem potentia ſimul contrariorum eſſe dicitur. Cap. 19.
Quamobrem æſtate ſumus ſomnolentiores, ſi ſomnus eſt propter connati nobis calidi ad intra retroceſsionem. Cap. 20
In quo prædicamento ſit motus. Cap. 21
An, quod mouetur ſuper aliquo ſecundum priorem eius partem prius moueatur. Cap. 22.
Cur, ſi corruptibilis eſt terra, non contingit ipſam & ſimul quandoque corruptam iri. Cap. 23
Expoſitio textus ex primo Phyſicæ auſcultationis Ariſtotelis, in fine dicti, per quem dicit, inuentam materiam ſoluere etiam antiquorum dubitationes. Cap. 24
Quædam conferentia ad ea, quæ de prouidentia. Cap. 25
Quomodo forma in materia, per ſe an per accidens. Cap. 26

SECVNDI LIBRI.

SEqui ad eos qui & magnitudinem, & tempus ex indiuiſibilibus componunt, omnia quæ mouentur per indiuiſibile, æque uelociter moueri. fo. 14. Ca. 1
Expoſitio textus in primo de Anima Ariſtotelis, dicti ad interemptionem huius, quod anima ſit per ſe mobilis, eſt autem textus hic. Cap. 2
Quænam ſit à motu Diuini corporis ingenita uis uicino ipſi corruptibili & generabili corpori. Cap. 3
Quod ſi hoc in nobis, cuius oppoſitum in nobis neque ipſum in nobis, neque quod ĩ nobis, in nobis erit. Ca. 4
De hoc, quod & id, quod in nobis, fato eſt. Cap. 5
Quo pacto erit immobile ſecundum Ariſtotelem, primum mouens: ſiquidem, ut ipſe dicit, ſingulum eorum, quorum eſt opus, gratia operis eſt. Dei autem operatio eſt immortalitas: hæc autem eſt uita ſempiterna: quare neceſſe eſt Deo ineſſe æternum motum. Cap. 6
Quid erit materia, ſi à priuatione quidem habet quòd ſit non qualis, & non figurata, à forma uero, quòd qualificetur, & figuretur. Cap. 7
Quo pacto non definiuit idem per idem, qui Animam definiuit actum corporis, phyſici, organici, potentia uitam habentis. Cap. 8
Quomodo anima non ſit ad aliquid, ſi actus eſt talis corporis. Cap. 9.
Quòd anima non eſt ſeipſa mobilis. Cap. 10
Quamobrem, quod generatur, cum ex priuatione mutatur, ſimul ex ſuo contrario mutatur, ſi non ſunt idem priuatio, & contrarium. Cap. 11
Per id, quòd corpora in ſeipſa contrahantur, non monſtrari corpus per corpus permeare. Cap. 12
Aduerſus Platonicos, qui ex triangulis figuras, & formas corporum dicunt componi, non ipſa corpora. Cap. 13
Si communia ſunt notiones, notiones uero non ſunt corpora, neque ipſum commune erit corpus, etiam ſi ſit notio communis corporis: nec definitio eſt corporis

definitio. Cap. 14
Quo pacto dicimus eandem potentiam ſimul eſſe contrariorum. Cap. 15
Quo pacto, nõ eodem modo, ac artes coniecturales, etiam aliæ artes finem habebunt, omnia ſcilicet, quæ apud ipſas, facere, ut propoſitum aſſequantur. Cap. 16
Quòd, non, ſi eſt illo, qui eſt ut ὑπέκκαυμα, ideſt ſuccenſus fomes, qui & elementum eſt calidior aliquis ignis alius, propter hãc cauſam miſtione contrarij tale illud. Cap. 17
De hoc, quod natura ſit principium motus. Cap. 18
Quòd ſi mundus eſt æternus, eſſe uero ipſi mũdo ordo eſt, eſſet & hoc in ſui propria ſubſtantia. Cap. 19
Quo pacto quod mutatur in aliquid per potentiam, quam habet, ſeruat potentiam, & poſtquam mutatum fuerit in quod mutatur. Cap. 20
Non eſſe per accidens prouidentiam ſecundum Ariſtotelem. Cap. 21
Expoſitio textus ex ſecundo de Generatione, & Corruptione Ariſt. diuerſa ab ea, quæ in commentario in illum, eſt uero textus hic. Cap. 22
De lapide Herculeo, propter quid trahit ferrum. Cap. 23
Expoſitio textus ex ſecundo de Anima Ariſtotelis dicti paulopoſt principium. Cap. 24
Expoſitio alius textus ex ſecundo de Anima Ariſtotelis.
Alius ex eodem textu. Cap. 25
Alius ex eodem textu.
Materiam non eſſe genus. Cap. 26

TERTII LIBRI.

Quid eſt reminiſcentia. fol. 26. Cap. 1
Expoſitio textus ex ſecundo de Anima ſermone Ariſtotelis, per quem dicit, Speculans enim ſit habens ſcientiam: quod quidem, aut non eſt alterari, in ipſum enim accretio, & in actum. Cap. 2
Expoſitio textus, & ſecundo ſimiliter de Anima, per quẽ de ſenſu dicit, eſt autem hic determinatis uero his dicamus communiter de omni ſenſu. Cap. 3
Cur acceſſus, receſſusq; ſolis non pariter ſunt generationis & corruptionis cauſæ. alius enim generatio eſt corruptio. Cap. 4
Quòd ſimpliciter ex neceſſitate generari, & non ex ſuppoſitione, eſt in his, quæ circulo ſemper fiunt. Cap. 5
Expoſitio textus ex tertio de Anima Ariſtotelis, per quẽ demonſtrauit plures quinque non eſſe ſenſus. Cap. 6
Alius textus expoſitio ex tertio de Anima quo quærit, quomodo conſenſus nobis ſentientibus fit. Cap. 7
An ſenſibile, quod ab omnibus ſenſibus per accidens ſenſibile. Cap. 8
Expoſitio textus ex tertio de Anima, quo demonſtrat Ariſtoteles, quòd eſt aliquid, quo ſimul omnia ſentimus. Cap. 9.
De Mari ex Meteorologicis. Cap. 10
Argumentatio, quòd poſitione nomina. Cap. 11
Non eſſe infinitum ipſum ens. Cap. 12
De eo, quod in nobis, quædam. Cap. 13
Diſcurſus eorum, quæ in quarto Meteorologicorum, imperfectus. Cap. 14
De eo quod eſt ueluti impartibile. Cap. 15

QVARTI LIBRI.

Difficultates aduerſus dicẽtes ipſum uiuere eſſe bonum. fol. 39. Cap. 1
Quod uoluptates non ſint eiuſdem ſpeciei. Cap. 2
Quod inter iuſtitiam, atque iniuſtitiam, & omnino uirtutem & uitium eſt aliquis habitus. Cap. 3
Difficultatis ſolutio dicentis, inſtrumẽto quidem nihil eſſe contrarium, diuitiis uero paupertatem cõtrarium, propterea non eſſe diuitias inſtrumentum. Cap. 4
Difficultas, quod communis uoluptas, quæ ut genus aſſumitur, neque bonum eſt, neque malum, neque indifferens. Cap. 5
Quod uoluptati dolor eſt contrarium, non autem labor. Cap. 6
Cur ſi dolor omnis ſuiipſius natura malum, nõ etiam uoluptas omnis eſt ſuipſius natura bonum. Cap. 7
Quòd uirtus neque genus, neque totum. Cap. 8
Quòd non omnes, qui peccant, ignoratione, quod mala, & dãnoſa ſint, quæ faciunt, peccant. Cap. 9
Quòd homo uirtutum gratia, non autẽ econtra. Cap. 10
Quòd non multipliciter ipſum inuitum, quoniam & ui, & per ignorantiam. Cap. 11
Textus cuiuſdã expoſitio ex Tertio Ethicorum ad Nicomachum Ariſtotelis. Cap. 12
Quòd propria ſit uoluptas actioni in qua fit. Cap. 13
Quo pacto defendetur eſſe aliquid medium uoluptatis, & doloris. Cap. 14
Quòd imprudentia horũ eſt ignorantia, quorum prudentia eſt ſcientia. Cap. 15
Quo pacto, ſi dolor omnis malum, non etiã uoluptas omnis bonum. Cap. 16
Sub quo bonorum ſit uoluptas. Cap. 17
Cur maxima importunos dixit eos, qui in uoluptate finẽ ponunt, in primo Ethicorũ ad Nicomachum. Cap. 18
Quòd non ſint eiuſdem ſpeciei uoluptates ipſæ. Cap. 19
Quod non oportet ubique utile quærere. Cap. 20
De uerecundia. Cap. 21
Quòd uirtutes ſe ſequantur. Cap. 22
Quo pacto, ſi uoluptas iuxta Ariſtotelem actus eſt habitus ſecundum naturam, non impeditus, nõ erit etiam fœlicitas iuxta ipſum uoluptas. Cap. 23
Quo pacto uirtutes ſint propter ſe expetendæ. Cap. 24
Diſcurſus unde nam uirtutum inuentio, & conſtitutio. Cap. 25
Quòd honeſtum non uoluptatis gratia expetendum, ſed uoluptas honeſti. Cap. 26
Qua de cauſa mortales uirtutes mediocritates. Cap. 27
Vtrum uel ut genus, uel ut totũ uirtutum uirtus. Cap. 28
Alterius textus expoſitio ex tertio Ethicorũ ad Nicomachũ Ariſtotelis, quo demonſtrat, quòd & uitia, ſimiliter ac uirtutes in nobis. Cap. 29
Quo pacto, ſi ex cõtrarijs contraria fiunt, non erit ex iuſtitia quidem iniuſtitia, ex iniuſtitia uero iuſtitia: & in aliis uirtutibus, uitiisq; eadem ratio. Cap. 30

CAPITA LIBRI DE FATO.

PROOEMIVM. fol.54
Non eſſe inquirendum an ſit Fatum, ſed quid ſit. Cap.1
Quatuor eſſe omnium cauſarum genera, & Fatum, agentibus cauſis eſſe annumerandum. Cap.2
Quot ſit agentes cauſæ, & ſub qua earum Fatum contineatur. Cap.3
Fatum non eſſe cauſam neceſſario cauſantem, ſed ut plurimum, quemadmodum & naturam. Cap.4
Eos, qui omnia fato fieri putant, auferre fortunam, & caſum. Cap.5
Contingens ad utrumlibet auferri ab his qui omnia ex neceßitate fieri arbitrantur. Cap.6
Ab his, qui omnia fieri dicunt ex anteiactis cauſis, tolli omnem conſultationem. Cap.7
Ab his, qui omnia ex neceßitate fieri dicunt, introduci aliū modum eius quod in nobis. Cap.8
Eos, qui omnia fato fieri dicunt, non recte ſumere id, quod in nobis, nec in uero ſenſu. Cap.9
Falſam eſſe opinionem illorum, qui motuum, & actionum noſtrarum cauſas externas introducunt. Cap.10
Eos, qui omnia fato fieri dicūt, omnem humanæ uitæ actionem auferre. Cap.11
Opinionem eorum, qui omnia fato fieri dicunt in ſermonibus ſuis eſſe falſam. Cap.12
Ratio ſumpta ex ordine cauſarum in uniuerſo, qua utuntur aſſerentes omnia fato fieri. Cap.13
Refellitur prius dicta ratio, ceu falſas propoſitiones aſſumens. Cap.14
Exponitur ratio ſumpta ex habitibus animi, quæ auferebāt id quod in nobis & ſoluitur. Cap.15
Ex deorum præcognitione non inuehi futurorum neceſſarium euentum. Cap.16
Confutantur dicta illorum, qui aſſerunt ſe ſeruare id, quod in nobis, in uero ſenſu, eo quòd non ſit in omnibus, quæ per impulſum agunt. Cap.17
Falſam eſſe rationem illam quæ nititur oſtendere, niſi omnia fato fiant, leges auferri. Cap.18
Improbatur ratio illa, quæ arguit, niſi omnia fato fiant, auferri uirtutes, & uitia. Cap.19
EPILOGVS.

IN PRIMO LIBRO DE ANIMA,

Quæ continentur, hæc ſunt.

QVAE ſit Animæ ſubſtantia. fol.71
Quod facere & pati corporibus per incorporea competit.
Principium demonſtrationis, quod anima ſit forma.
Quòd inſeparabilis eſt anima à corpore cuius eſt anima.
Quòd nullum ex ſimplicibus corporibus ſit anima.
Animam quod ad ſe attinet, immobilem eſſe.
Contra Ariſtoxenum, qui uolebat animam eſſe harmoniā, hoc eſt, intentionem quandam corporis.
Quot, & quæ ſunt partes animæ, & quod finitæ ſunt numero.
De altrice uirtute, & quod duplex ſit alimentum.
De anima ſenſibili.
Quæ ſint per ſe ſenſilia, quæ per accidens.
De Auditu.
Quo pacto fiat Echo.
De olfactu.
De guſtu.
De tactu.
De ſenſu communi.
De phantaſia & phantaſtica uirtute.
De rationali uirtute.
De intellectu potentiæ, ſiue materiali.
De intellectu ſecundum habitum.
De intellectu practico, & ſpeculatiuo.
De impulſu ac ui impulſoria.
De intellectu, qui uelut habitus dicitur.
De intellectu ſecundum actum.
De intellectu, & re intelligibili ſecundum actum, & materiali ſpecie.
De intellectu agente.
Quòd anima eſt quodammodo res omnes.
De ordine animalium poteſtatum.
Quo in loco, quaue in parte corporis, animæ principatus conſtituendus ſit.

SECVNDI LIBRI.

SVbſtantiā animæ cognitu difficilē eſſe. fol.102. Cap.1
Animam eſſe ſubſtantiam & formam. Cap.2
Animam eſſe entelechiam primam. Cap.3
Animam eſſe entelechiam corporis naturalis, ſimplicis & organici. Cap.4
Quomodo intelligendum illud, potentia uitam habentis. Cap. 5.
Animam eſſe incorpoream. Cap.6
Quomodo ab aliis quibuſdam Anima differat. Cap.7
Corporis temperaturam Animæ differentiam ſequitur. Cap 8.
Animæ functiones ſimul quoque corporis eſſe. Cap. 9.
Seriem inter animæ potentias eſſe. Cap.10
De utilitate trium potentiarum animæ. Cap.11
Animam dum mouet corpus, non moueri. Cap.12
De intellectu materiali quem poßibile uocant. Cap.13
Quod ſenſus differant ab intellectu. Cap.14
De intellectu, qui eſt in habitu. Cap.15
De intellectu actiuo. Cap.16
Intellectum actiuum ex ſententia Ariſto. ſempiternum eſſe, atque immortalem. Cap.16
Quomodo ſe ipſe intellectus intelligat. Cap.17
Cur Ariſtoteles intellectum, qui extrinſecus aduenit, admiſerit. Cap.18
Intellectum non pati. Cap 19
Ariſtotelem ex proprio ingenio hæc de intellectu pronunciaſſe. Cap.20
Quomodo nos intelligamus. Cap 21
Quid ſit, & ex quo cōponatur intellectus noſter. Cap.22
An immortalis ſit intellectus, & ſeparari poßit. Cap.23

Animam

Animam eſſe incorpoream. Cap.24
Quorundam argumentorum dilutio. Cap.25
Plures eſſe animæ poteſtates, non unam tantum. Cap.26
Animam in ſubiecto non eſſe. Cap.27
Qualitates non eſſe corpora. Cap.28
Forma & materia an ſit ſubſtantia. Cap.29
Aduerſus eos, qui nullum ex quatuor corporibus, quæ elementa uocamus, ſuapte natura ſubſiſtere aiunt. Cap.30.
Aduerſus eos, qui per radios uiſionem fieri affirmant. Cap. 31.
Aduerſus eos, qui per aëris intenſionem uiſionem eſſe uolunt. Cap.32
Aduerſus eos qui per imaginum occurſum uiſionem fieri autumant. Cap.33
Aduerſus eos, qui ex defluxu & à uiſu & à re uiſa uiſionem fieri aſſeuerant. Cap.34
Lumen non eſſe corpus. Cap.35
Corpus per corpus pertranſire impoſsibile eſſe. Cap.36
Quomodo iuxta Ariſtotelem uiſio fiat. Cap.37
Colorem eſſe terminum pellucidi. Cap.38
De primo domeſtico ex ſententia Ariſtotelis. Cap.39
Virtutes mutuo uinculo nexas eſſe, ſeque inuicem ſequi. Cap.40.
Iuſtitiam & ius naturalia eſſe. Cap.41
Non ſufficere uirtutem ad fœlicitatem. Cap.42
Fœminam & marem non eſſe ſpecie diuerſos. Cap.43
De libero noſtro arbitrio ex ſententia Ariſt. Cap.44
De iis, quæ in noſtro arbitrio ſunt, ex Ariſtotelis ſententia. Cap.45
De fortuna. Cap.46
De Fato. Cap.47

FINIS INDICIS.

Series Chartarum,

A B C D E F G H I K.

Omnes Quaterniones præter K Duernus.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
M D LIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE